

Валентин Карпов

**Центр України:
читач як свідок**

**Центр України:
читач як свідок**

Карпов В. Є.

Валентин Карпов

**Центр України:
читач як свідок**

Кропивницький
Видавець Лисенко В.Ф.
2016 р.

УДК 323 (477.65)
ББК 66.3 (4укр-4кр)
К - 26

Карпов В.Є.

К-26 Центр України: читач як свідок. Дайджест. – Кропивницький.: Видавець Лисенко В.Ф., 2016, - 804 с., з ілюстраціями.

ISBN 978-617-7197-45-3

Автор надає читачам мало відому інформацію про історію, людей та події Кіровоградського краю з надією, що, прочитавши нашу книгу, ви по-іншому почнете дивитись на центр України. У 12 главах книги описані 12 місяців з різними фактами де минуле і сьогодення створюють зв'язок часів. Без пам'яті про минуле – немає майбутнього.

Ми вже сьогодні стаємо учасниками пам'ятних подій сучасності. Автор закликає: «Люди - будьте людьми, це важко, але в нас немає іншого вибору». Книга розрахована на широке коло читачів.

УДК 323 (477.65)
ББК 66.3 (4укр-4кр)

Рекомендовано товариством «Знання» України та науково-методичною радою Центру «Інноваційні технології» (протокол № 3 від 11.03.2016 р.)

ISBN 978-617-7197-45-3

© Карпов В.Є., 2016
© Видавець Лисенко В.Ф., 2016

Зміст книги

Зміст	4
Передмова	7
Перша глава. Січневі початки	16
Визначні дні 2016 року	23
Січнева абетка	25
Таємниці першого місяця	27
Природний взаємозв'язок	46
Загадкове слово «Ніщо»	56
Космічний порядок	63
Міфічний Місяць	74
Далеко від землі	79
Архітектори Єлисаветградської фортеці	83
Друга глава. Лютневі очищення	92
Придивляючись до лютневих днів	95
Не забувайте дякувати	107
Про літочислення землі	110
Календарні системи	113
Календарі різних народів	123
Нові проекти календарів	153
Історично-лютневі дати	156
Третя глава. Довгоочікуваний березень	159
Весняні самоцвіти	162
Прощена неділя	171
Шлях до світла	175
Формування особистості	179
Пожинаємо власну долю	184
Шевченківськими шляхами	192
Пташиний переліт	202
Конон - городник	207
Сорок мучеників	213
Феєрична магія весни	216
Як тебе називати?	222
Четверта глава. Квітневий світ уявлень	225
Іменини в квітні місяці	228
Магічний квітень	229
Відзначаємо Воскресіння Христове	235
Штурм Космосу	236

Вербний тиждень	246
Етимологічна «радонія»	252
Життя – це таїнство	257
Сенс життя	260
Коли здригнувся увесь світ	270
Повчальна історія про олівець	277
Український піонер космонавтики	278
П'ята глава. Травневий сонцеграй	287
Травневі іменинники	299
Перші переписи населення України	300
Бобринець: міфи і реальність	308
Українські традиції, обряди та свята	315
Думки іноземців про Другу світову війну	324
Більшовицький демагог	333
Шоста глава. Захоплююча історія червня	339
Червень: день за днем	341
Кампанія бліцкриг	355
Іменини в червні місяці	367
Жахиття Бабиного Яру	368
Кіровоградські трагедії	373
Сьома глава. Липневі сподівання	391
Акценти липня місяця	393
Стосується кожного	399
Липневі іменинники	408
Цвітуха Новоархангельщина	410
У плині часу	417
Українська ритуальна семантика	431
Дилема: «Що було перше»?	439
Переяславські угоди з'їли миші	441
Забутий український полководець	447
Про принца і суспільство	453
Восьма глава. У розрізі серпня місяця	457
Серпневі іменинники	458
Серпневі подорожі	460
Раз на раз не припадає	470
Цивілізація Ukraine	481
Далеко, й ще далі	489
Стихійний бунт, як сніг на голову	500
Секретний міністр держбезпеки СРСР	509

Дев'ята глава. Вересень без кордонів	519
Вересневі таємниці	522
Україна, чи все - таки Русь?	529
Змішана естафета вересня	535
Вересневі іменинники	543
Війна справа психопатів	544
Кривава дорога до Комишуватого	552
Пора почувати себе великим	560
Світ надій та ілюзій	566
Десята глава. Дорожня карта жовтня	578
Відлуння жовтневої пам'яті	582
Як кістка в горлі	603
То плаче, то сміється	608
Вражаючи осінні пригоди	618
Жовтневі іменинники	629
Безстрашний отаман	630
Гірка правда	636
Одинадцята глава. Листопадний падолист	649
Дивовижний світ листопада	652
Осінній берег надії	664
Час політичних та суспільних змін	667
Україна 2016: революція не закінчилася	682
Посієш вчинок – пожнеш долю	688
Листопадні іменинники	699
Шлях до мудрості	700
Відголосок історії	703
Дванадцята глава. Наодинці з груднем місяцем	718
Грудневі іменинники	721
Грудневий марафон	722
Росія – як китайська провінція	743
Грудневі перетворення	751
Кого ми чекаємо?	780
Післямова	787
Посилання	790
Архівні знахідки	793
Брошури та статті	794
Використана література	796
Рекомендуємо для читання	802

Передмова до книги

Перше слово в передмові до книги надається керівнику проекту *Свіреню Миколі Олександровичу*, завідувачому кафедрою сільськогосподарського машинобудування Кіровоградського національного технічного університету, академіку Української технологічної академії та Міжнародної Кадрової Академії, доктору технічних наук, професору, відміннику освіти України. За роки наукових досліджень ним опубліковано понад 250 наукових праць, з

яких 1 підручник, 7 навчальних посібників, 8 монографій, 32 авторських свідоцтв і патентів. Свірень М.О. і сьогодні активно працює на науковій ниві над дослідженням, розробкою конструкцій і підвищенням надійності та довговічності посівної техніки; запропонує педагогічні інновації управління та розвитку вищого навчального закладу в регіоні, розглядає їх як соціально-культурну систему. На цій ниві має заслужений авторитет серед науковців та студентів.

Держава високо оцінила діяльність Миколи Свіреня. Серед багатьох державних та галузевих нагород є Почесна Грамота Кабінету Міністрів України, золота медаль «За заслуги в освіті» нагрудні знаки «Відмінник освіти України», «За наукові та освітні досягнення» тощо. Наукову і викладацьку діяльність він поєднує з громадською роботою. Визнаний авторитет з національно-патріотичної тематики з задоволенням передає свої знання молоді. Являється радником з національної безпеки голови Координаційної ради з питань козацтва при Кіровоградській облдержадміністрації. Повний кавалер орденів «Козацька Слава». Генерал-полковник козацтва.

Виступаючи перед громадськістю області, Микола Свірень каже: - Я знайомий з кіровоградським письменником Карповим В.Є. та його книгами вже більше 10 років: Він унікальна людина й унікальний дослідник. Для нього вчорашній день - це історія, завтрашній - загадка, а сьогоднішній - подарунок долі. Всі свої книги закінчує на позитивних нотах:

«Ми здатні спільними зусиллями досягти намічених вершин». Далі спираючись на слова Дені Дідро, зазначає: «Українська нація, в порівнянні з цілим світом видається нам жменькою славетних людей, імена яких зберегла для нас історія. Не важко переконатися в цьому; коли йдеш вулицями інших столиць, обов'язково зустрінеш свого земляка».

В старі часи українська нація здійснила визначальний, цивілізаційний вплив на усіх без винятку своїх сусідів, практично усі визначні діячі і творчі особистості Росії, Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Румунії та Молдови за своїм етнічним походженням були русинами-українцями. Давньоукраїнська (давньоруська) мова лягла в основу не тільки російської, а й давньої польської, чеської, румунської, словацької літературних мов. Навіть словник найбільш уживаних слів угорської мови на третину складається саме з українських слів. Як приклад, представник саме нашої нації (Іван Турзо з Пряшівщини) був піонером капіталістичного способу виробництва і творцем першої в світі транснаціональної монополії з виробництва та продажу міді ще в 1493 р., а українкам довелося сидіти на королівських тронах: Франції, Норвегії, Швеції, Данії, Чехії, Німеччини, Угорщини, Польщі, Болгарії і навіть деякий час правити в Султанській імперії. Тепер знову усе залежить від України, від її народу – трудівника і споконвічного хлібороба.

У книжках Карпова В.Є. підкупає об'єктивне висвітлення історії і краєзнавства, людей і подій без будь-яких спроб політизувати і пристосовувати до новітніх ідеологічних віянь. Скільки видатних людей дав наш Кіровоградський край! Героїв праці і гончарів, дипломатів і учителів, науковців і письменників, підприємців і спортсменів. І про всіх, автор розповідає з любов'ю, розкриває маловідомі сторінки історії, факти і події, де: «Кожна людина, виступає як король, а кожний населений пункт Кіровоградщини – це «столиця».

За роки ХХ століття, багато чого відбулося на Єлисаветградській - Кіровоградській землі. Протягом цього часу тут жили і працювали тисячі різних людей. Розвивалися галузі господарства, зазнали свого розвитку культура, медицина, освіта, тощо. Ідея написати книгу «Центр України: читач як свідок» зріла в серці Валентина Карпова давно. Він уявляв, як Опанас, подорожує з онуками по рідному краю і розповідає про людські

долі, факти, події, явища тощо. Таку ж ідею він апробував в книзі «Подорож у часі» де виклав маловідомі факти й події рідного м. Кіровограда, (видавництво «КОД», 2015 р).

Карпов В.Є. звертається до архівів і можновладців, краєзнавців і істориків, літераторів і вчених. Шукає «іскру» в книгах: Б. Кузика та В. Білошапки, Б. Шевченка та Ю. Матівоса, М. Галицького та В. Погрібного, В. Босько та В. Бондаря, О. Ратушняка та Г. Клочека, К.Шляхового й Н. Яковенко: «Все, що мало місце на території України, всі хто тут народився, (незалежно від етнічного походження), належать передусім Україні», а отже й Кіровоградщині. Ця земля народила і виростила велику плеяду талановитих людей.

Не байдужий до історії рідного краю читач, мабуть, не раз задавав собі десятки питань, на деякі з них важко знайти відповідь. Наприклад: хто перші творці-архітектори Єлисавеградської фортеці й обласного міста? Адже територія нинішньої Кіровоградщини була на перехресті багатьох історичних подій, і не раз знаходилась в центрі національно-визвольної боротьби. Педагоги давно оцінили переваги викладання історії краю на основі географії, як малої батьківщини та людей, які там жили, (або живуть), роблячи наголос на певні особистості та їх принципи. Молоді кажуть: «Не відразу можна знайти націю, яка мала таку важку, героїчну та бурхливу історію, як українська, і при цьому ще й спромоглася так багато зробити для Людства»....

В царині написання та видання книг Карпов В.Є. не новачок, його перу належить біля 30 різнопланових видань, наприклад з суспільно-політичної тематики: «Мораль перехідного періоду», «В очікуванні пострілу Аврори», «В пошуках істини» й інші. В них він розкриває дії владних структур і виступає захисником власного народу.

З тематики панспермії («насіння», розповсюджене у Космосі), є книги з серії «Акценти сивої давнини». Відповідно до тлумачення автора, життя поширене на багатьох планетах і мандрує із однієї на іншу, в результаті переносу космічними тілами й зміни людських рас.... Далі йдуть книги на національно-патріотичну тематику з історії Кіровоградського краю та їхній зв'язок з сьогоденням: «Біля витоків козацтва», «Козацькому роду – нема переводу» та інші.

Дуже багато книг написано для старшокласників та сту-

дентів Вишів (на рос. мові), наприклад: «Скромно о нескромном», «Межличностные секреты», «Психология брака» тощо. Вони розкривають проблемні питання молоді з обліком глибокого психологічного аналізу про мораль, кохання, вірність й інше. Книга, яку зараз тримає в руках читач, пропонує мозаїку окремих життєписів Кіровоградщини, розповідає про історію, людей і події центральної частини України. Де минуле і сьогодення створюють зв'язок часів і спорідненості з попередніми поколіннями. Без пам'яті про минуле – немає майбутнього.

Далі Свірень М.О. передає слово талановитій людині, депутату Кіровоградської обласної ради, професору кафедри економіки праці та менеджменту, заслуженому працівнику сільського господарства, заслуженому хліборобу України *Коваленку Миколі Миколайовичу*, який родом з с. Скалівські Хутори Новоархangelського р-ну Кіровоградської області. Після закінчення середньої школи (1964) і проходження служби в Військово – морському флоті СРСР (1965-1968), Микола Коваленко відпові-

дально працював на різних посадах в Новоархangelському районі: секретарем комсомольської організації колгоспу, завідувачим молочнотоварною фермою, директором будинку культури, учителем, а згодом директором восьмирічної школи (1989-1990), головою виконкому Мар'янівської сільської ради (1991-1993), головою КСП «Надія» (1993-1998), директором приватно-орендного підприємства імені Гагаріна з 1998 р. і по теперішній час.

Слід наголосити, що Коваленко М.М. має більше 10 різнопланових державних та галузевих нагород, як приклад, орден «За заслуги» III ступеня (2010 р.), національно-патріотичні ордена «Віра», «Честь», «Слава», «Лицар України». Золота Зірка «Герой козацького народу (2013) та Золота Зірка «Герой соборного гетьманського козацтва» (2016). Почесні Грамоти: Кабінету Міністрів України (2003); Верховної ради України (2004), тощо. Головною домінантою в національно-патріотичному спрямуванні Коваленка М.М. є формування особистості

на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту. Патріотизм – це любов та відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам. Має спеціальне військово-козацьке звання «генерал-полковник козацтва».

Найвищим критерієм національної свідомості є героїзм наших воїнів в АТО. У Новоархангельському районі, Микола Коваленко є найкращим благодійником, про що свідчать його вчинки. Так за час проведення АТО на Сході України, він допомагав бійцям продуктами харчування, відправив їм 2 автомобілі «Камаз», 1 легковий автомобіль «Джип», допоміг коштами бійцям та батальйонам на суму більше 350 тисяч гривень.

Згадайте слова «Інтернаціоналу» який ми колись вивчали: «...увесь світ насилля ми зруйнуємо до основи, а потім ми наш, ми новий світ збудуємо...». Тільки на уламках навряд чи можна побудувати щось цінне. Історія показала зовсім інше. Будувати «на уламках» завжди важче і складніше, ніж ламати. Для великої будівлі необхідно підготувати основу - міцний фундамент.

Парадоксом нашого часу є те, що ми маємо високі потреби, але низьку терпимість; широкі магістралі, але вузькі погляди. Витрачаємо більше здоров'я, але маємо менше грошей; купуємо більше товарів, але радіємо менше. Маємо кращі зручності, але менше вільного часу. Покращуємо своє життя, але зменшуємо розумові здібності, маємо більше експертів за різним фахом, але й більше проблем у різних галузях. Ми маємо кращу медицину, але гірше здоров'я нації. Навчаємося довше, але гірше працюємо. Ми перестаємо поважати самих себе.

Чимало зусиль для написання цієї книги доклала директор Новоархангельського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів-гімназія», професор кафедри соціальної педагогіки та психології Міжнародної Кадрової Академії *Косенко Ірина Миколаївна*. Найбільше вона любить розповідати про свій рідний Новоархангельський район. Реально оцінює обстановку і зазначає: наша книга насамперед

цікава як для українців, так і для самої України. Адже ми самі не завжди вміємо відокремити «зерна від половини» в нашій власній історії. І ми не розраховуємо, що після написання книги «Центр України: читач як свідок», французи, амери-канці, або шведи переймуться до України більшою повагою й симпатією. Немає народу, про який було б вигадано стільки неправди, безглуздостей і наклепу, як про український народ. Між батьками й дітьми у колишньому СРСР штучно створювали протиріччя - духовні, моральні й ідеологічні. Молоде покоління того часу повинне було не пишатися своїми предками, а «правильно розуміти» незначність їхніх устремлінь й життєвих інтересів. Генетична пам'ять наших предків представлялась віджитим, застарілим, гнилим і не потрібним фарсом. Ми на віру сприймали й вітчизняну історію, яку за останні 25 років викладали в школі, не відаючи, що протягом декількох сторіч історичні факти й події перероблялися істориками на вимогу й угоду колишньої правлячої влади.

Карпов В.Є. викладає в книзі власні погляди і пропонує читачам замислитись і порівняти: «Все пізнається в порівнянні». Ми переконані: без законної гордості за себе й свій народ, немає й не може бути сучасної України - сильної, гордої, промислово розвинутої, культурної й демократичної. Історію треба знати, вивчати, аби творити сучасне й майбутнє, не повторюючи помилок попередників. У цьому й полягає мудрість історії.

Далі Косенко І. М. зазначає: «На прикладі подорожі по рідному краю» Валентин Карпов за допомогою умовного персонажу «діда Опанаса» розповідає про події і факти. Показує як мудрий дід Опанас формує свідомість у власних онуків та читачів любов до малої батьківщини, моделює зовнішні особливості явищ історичного буття, їх динаміку у формі конкретних образів й подій, взаємини людей з довкіллям, світоглядні позиції певних соціальних груп, залишаючись при цьому яскраво самобутнім і індивідуальним. Автор книги Валентин Карпов умовний образ діда Опанаса змалював з людей похилого віку, багато чого є і від самого автора. В образі Опанаса простежується ніжна поезія батьківства до усіх дітей України. Автор не лише розповідає про безстрашних українців, але й дає розгорнуті картини пишної і прекрасної природи. Яскраво описує різні пори року за місяцями з прикметами та порадами, де кірово-

радські пейзажі поєднуються з гарячою любов'ю до рідної землі, віру в її силу й могутність, захоплення її красою і безкрайніми степами.

Від книги віє історією рідного краю, виявом любові до Батьківщини, і це є запорукою формування регіонального патріотизму, усвідомлення причетності до подій загальнодержавного значення. Дослідження сторінок історії Кіровоградської області переконує читача в міцному зв'язку поколінь, визначній ролі земляків у становленні української нації; розкриває природні та історичні особливості мальовничого куточку України й рідного краю. Такий підхід до краєзнавства та історії Кіровоградщини йде на користь європейській орієнтації України. А викладена в книзі інформація привертає увагу світової спільноти до Кіровоградської області, до природи, до людей. Де ж набратися мудрості, як не в книгах!

Короткі відомості про автора книги.

Карпов Валентин Євгенійович - унікальна людина й унікальний працівник, офіцер запасу ЗС України, психолог, лікар та викладач ВНЗ. Провідний спеціаліст наукового вісника «Центр інноваційних технологій» та член товариства «Знання» України в Кіровоградській області. Член-кореспондент декількох Міжнародних Академій. Професор кафедри менеджменту МКА та Кіровоградського інституту МАУП. Академік МАК. Автор більше двох з половиною

десятиків науково-популярних книг та трьох підручників для Вишів з менеджменту. Наукові інтереси автора пов'язані з професійною і психологічною діяльністю Людини та підготовкою фахівців з менеджменту безпеки, логістики та психології.

Відомий громадський діяч України, багаторазовий член Кіровоградських міських та обласних Громадських рад різних напрямків діяльності. Визнаний авторитет з національно-патріотичного виховання молоді, головний отаман Кіровоградської ОГО «Центральний козацький округ». Лицар та гордість Українського козацтва. Більше 40 разів відзначався різноплановими нагородами, із них: Золотою Зіркою «Герой козацького

народу», повний кавалер орденів «Козацька Слава» тощо. Має спеціальне, відомче звання: «генерал-полковник козацтва».

Людина вільна у своєму виборі, але її рішення часто залежить від зовнішніх факторів: особистої думки вчителя в школі, комфортності та впливу керівника на роботі, особистого авторитету, соціально-побутових моментів або таких же процесів, які відбиваються на взаємодії суб'єкта й об'єкта. Бо кожна людина є складним елементом соціального світу, і тому ми не в змозі уникнути впливу з боку інших людей.

Неможливо згадати всіх поіменно, хто допомагав у роботі над книгою «Центр України: читач як свідок». Довелося опрацювати велику кількість раніше виданих матеріалів, посилення на інших авторів і досліджень в даних напрямках. Автор книги вдячний працівникам Кіровоградської центральної міської бібліотечної системи, які допомагають йому вже багато років. Особливо велика технічна допомога була надана від працівників бібліотеки-філії № 5 м. Кіровограда (вул. Водоп'янова № 60; завідувача Котлярова Світлана Валентинівна, бібліотекарі Соколова Вікторія Володимирівна та Попова Лариса Володимирівна). Масові заходи у цій бібліотеці дозволяють ближче познайомитися з читацькою аудиторією, працівники бібліотеки люблять і знають свою справу, тому в бібліотеці панує атмосфера творчості.

Відповідальність бібліотекарів дозволила напрацювати необхідний банк даних і провести колосальну роботу з видання даної книги. Бібліотека – це в першу чергу читач. Доля будь-якої бібліотеки нерозривно пов'язана з читачами, які можуть бути впевненими, що їх зустрінуть гостинно та з повагою. Любов до читання є невід'ємною частиною процесу людського мислення взагалі та показником рівня культури особистості і суспільства в цілому. М. Гюйо сказав: «Щоб прийти до природного, потрібно було пройти через чудесне», ці слова наші читачі можуть покласти в основу власного лабіринту знань.

І на закінчення передмови скажемо: сьогодення ставить дуже високі вимоги до знань учнів, студентів та спеціалістів. Тож шануємо власні знання, друзів, батька і неньку - і все буде гладенько.

Дякуємо всім, хто не зазначений в книзі, але має пряме відношення до її видання. Приємного вам читання.

Адміністративний центр Кіровоградської області, місто Кіровоград: (до 1924 р. - Єлисаветград, до 1934 р. - Зінов'євськ, до 1939 року – м. Кірово, далі м. Кіровоград).

Вид із правобережного пагорба на кафедральний собор і головну вулицю міста. Унизу перебуває міст через р. Інгул.

Як уже зазначалося в Передмові, автор нашої книги «Кіровоградщина: читач — як свідок» застосував перевірений, літературний прийом «розмова діда з онуками», коли на історичних фактах, подіях та прикладах, умовний дід Опанас формує свідомість своїх онуків (читачів), передає свої знання наступному поколінню. Цей прийом не новий, Валентин Карпов уже застосовував його в книзі «Подорож у часі», де моделював зовнішні особливості історичних подій міста Єлисаветграда-Кіровограда, їхню динаміку у формі конкретних людей та образів того часу, навчаючи онуків, як треба діяти у сьогоденні....

В старості люди чітко усвідомлюють цінність і мінливість людського життя і починають приділяти значну увагу онукам, або іншим членам сім'ї та друзям; йде своєрідна передача набутої мудрості. Тому в образі діда Опанаса виступає не сам автор книги Карпов В.Є., а кіровоградці похилого віку, які вийшли на пенсію та переймаються долею онуків. Саме в дітях і в онуках захований сенс життя, бо ніколи не буде більш підхо-

дящий час для того, щоб бути щасливим разом з ними, як зараз і сьогодні: «Що посієш замолоду, то й пожнеш у зрілості». Ми відповідальні за тих, кого навчаємо. А ще зазначимо, що наша українська книга завжди користувалася великою повагою, «Книги - це ріки, які наповнюють світ, - це джерела мудрості» -

Фото № 1

Фото № 2

констатували предки. З самого початку автор розділив книгу на 12 глав - місяців з конкретними описами, цікавою інформацією та фактами, українськими традиціями і звичаями, народними прикметами і релігійними святами. Разом з своїми онуками: старшою Тетяною (на фото-1) та молодшою Софією (на фото-2), дід Опанас умовно подорожує у часі - рідним краєм. В кожній главі вас чекають різноманітні цікаві розповіді. Перша глава розповідає про місяць січень, далі про планету Земля з загадковим словом «Ніщо». Ви дізнаєтесь, як утворилася третя від Сонця планета, - «домівка людства»; чому наша Земля належить до планет земної групи і є найбільшою з них у Сонячній системі. Землю іноді називають латинською назвою Терра, або грецькою Гея, і вона є об'єктом дослідження значної кількості наук. В кінці глави є інформація про перших архітекторів фортеці св. Єлисавети та

міста Єлисаветграда. Отож запрошуємо читачів разом з онуками діда Опанаса до захоплюючих «подорожей у часі».....

Все в природі з чогось починається, січень місяць – це початок року. Січень хоч і започатковує рік, але після грудня, вважається другим місяцем зими, і є чи не найхолоднішим. Не випадково, що в народі з цього приводу існує чимало прислів'їв та приказок. Одне з них стверджує: «Січень снігом січе, а мороз вогнем пече». Воно й не дивно, адже за своїм характером цей місяць дивних контрастів. Чи не тому про нього мовлять: «Сонце хоч і блищить, проте й мороз тріщить». Саме на січень, який

пересікає зиму, припадають водохрещенські морози, що стали символом зимової холоднечі. Це серединний період, що ділить зиму (січе) навпіл, «Съчень» і від цього - пішла назва місяцеві. В народі кажуть: «Січень без снігу – літо без хлібу», а ще у січні Сонце повертає на літо, а зима – на мороз. У цьому місяці найясніші, сонячні, але разом з тим, морозні дні. За таку особливість місяць дістав другу назву – «просинець», дехто називає його - льодяним місяцем, або «лютовик».

Коли на дворі холодно, вся сім'я збирається до купи і гріється біля теплої пічки. Сім'я - це не тільки батьки та діти. Велику роль ній грають бабусі та дідусі, або інші родичі з сивою головою і мудрістю в очах. Незалежно від того, живуть вони з родиною чи ні, їхній вплив на дітей дуже великий. А ще бабусі і дідусі розширюють соціальний кругозір дитини, допомагають виходити із «тісних сімейних меж» і отримати досвід спілкування з навколишнім світом.

Дідусі й бабусі завжди відрізнялися здатністю дати дітям якусь крихту свого емоційного багатства, чого не встигають іноді зробити батьки дітей, чи через брак часу, чи то з своєї незрілості. Кажуть, що між старими людьми й дітьми існує певний «містичний зв'язок», а розповіді дідуся, набагато цікавіші, ніж те, що розказують батьки. Дідусь і бабуся займають у житті онуків важливе місце тому, що вони нічого не вимагають від них, не карають і не сварять; вони діляться своїм душевним багатством, тому діти й тягнуться душею до старих людей.

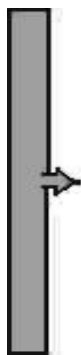
Дід Опанас покликав своїх онуків до морозного вікна і показав, як під міцною кригою застигли річки та озера. У казковий красі заснули бори та діброви. Глибокий зимовий спокій охопив природу. Та що це? У морозній тиші гаю чути якісь дивні звуки: то кришталевий дзвін, то тихе булькотіння. Дивись, он у глухому куточку засніженого гаю, серед зелено-сріблястих ялин, дзвенить незамерзле джерельце. Клубочиться хмаринка пари, а над нею на голих гілках дерев, що нахилились до води, дрімають рябчики – вони гріються. Такі джерельця не замерзають і в люті морози. Часто біля таких місць узимку збираються всі мешканці бору, гаю, чи лісу і не тільки напиться, але й погрітись. А навколо панує холод, усюди лежить сніг.

Сьогодні дід Опанас хоче розповісти онукам про назви місяців року, що вони означають і звідкіля взялися. Справа в

тому, що деякі місяці мають декілька легенд про свою назву. Наприклад, найперший місяць року – «січень», був названий так на честь давньоримського бога Януса. Його ще йменували дволиким, тому що він мав два обличчя: одне було повернене в минуле, а інше в майбутнє.

І не завжди січень був першим місяцем року, рік не завжди мав 12 місяців. У дуже старі часи, коли римляни вирішили перейняти календар у греків, їхній рік нараховував 304 дні і мав всього 10 місяців. Рік починався в березні місяці. До нас дійшли древні легенди про царя Нума Помпілія, що правив у Древньому Римі в 700 році до н. ери. (**Примітка:** другий цар Древнього Рима, правив з 715 по 673 рік до н.е., див. фото). До 10 існуючих місяців року, він додав ще 2 місяці: січень і лютий.

Таким чином, календар, уведений цим царем, складався із 12 місяців:

- 1 - березень (31 день),
- 2 - квітень (29 днів),
- 3 - травень (31 день),
- 4 - червень (29 днів),
- 5 - квинтилис (31 день),
- 6 - секстилис (29 днів),
- 7 - вересень (29 днів),
- 8 - жовтень (31 день),
- 9 - листопад (29 днів),
- 10 - грудень (29 днів),
- 11 - січень (29 днів),
- 12 - лютий (28 днів)

(Нума Помпілій)

Квинтилиус і секстилиус згодом були перейменовані в липень і серпень відповідно на честь Юлія Цезаря й Октавіана Августа.

Але навіть такі суттєві зміни в місяцях року допомогли мало: новий календар виявився неточним. Календарні дати були дуже далекі від реальних змін у погоді й природі, з часом запізнення досягало 3 місяців. Життя знову вимагало реформ. І от в 46 році нашої ери Юлій Цезар почав реформу нового календаря. У результаті січень став першим місяцем, а лютий - другим. Новий календар стали йменувати *юліанським* і користувалися ним протягом 15 століть. Але в різних країнах Новий рік починався зі свята Великодня. Тільки в XVI столітті встановили постійний день початку Нового року, в ніч з 31 грудня на 1 січня. Скільки надій покладають малюки на прихід діда Мороза!

У наш час Новий рік святкують майже у всіх країнах. Скільки мальовничих, воістину казкових звичаїв пов'язане із цим святом! Вся родина збирається за святковим столом, прикрашають ялинки або інші дерева, прикрашаються вулиці. Люди дарують один одному подарунки й надсилають забавні поздоровлення. У деяких столицях, народ збирається на проспектах і площах. У Франції таким місцем стали Єлисейські поля в Парижі, а в Англії - Трафальгарська площа Лондона. Юрби народу чекають, коли годинники проб'ють північ, і веселим лементом вітають прихід Нового року. У Шотландії з незапам'ятних часів зберігся звичай «першого кроку». Відразу після опівночі хлопці й дівчата провідують друзів і подруг, або просто знайомих. А для того, щоб рік став щасливим і вдалим, вважається, що перший гість, який переступить поріг будинку, повинен бути чорноволосим. В одній руці він повинен тримати шматок вугілля, а в іншій - шматок пирога. Тоді весь рік не переводуться пироги, а вогонь у вогнищі зігріє всіх!

Традиційна новорічна обрядовість українців – це ціла низка зимових свят, серед яких виділяються періоди дванадцятиденними кульмінаційними точками: 25 грудня (Різдво), 1 січня (Новий рік) і 6 січня (Хрещення) за старим стилем й іеше. Навколо цих дат церковного та громадянського календаря протягом віків склався надзвичайно багатий комплекс звичаєвості. Останній день старого і перший день нового року українці відзначали як свята Меланки (Маланки) і Василя. На відміну від Різдва і Хрещення, ці дні не мали важливого значення в релігійному календарі, тому в їхній обрядовості майже не помітно церковних мотивів.

Вечір 31 грудня називали щедрим, або багатим, до нього готували багатий святковий стіл. Тоді ж вдавалися до різноманітних магічних ритуалів. Наприклад, господар підходив з сокирою до дерева і казав: «Як уродиш – не зрубаю, як не вродиш – зрубаю» – і тричі легенько торкався сокирою стовбура. Наслідком цих дій мав бути рясний урожай фруктів. Щоб улітку позбутися гусені, тричі оббігали садок босоніж, тощо.

Побутували численні новорічні прикмети й ворожіння. На Кіровоградщині у новорічну ніч дивилися на хмари: якщо вони йшли з півдня, вірили, що буде врожай на ярину, якщо з півночі – на озимину. Тієї ж ночі намагалися дізнатися, які зернові бу-

дуть найбільш урожайними наступного року. Для цього надворі лишали пучечки пшениці, жита, ячменю, вівса та ін. Вважалося, що краще вродить та культура, на яку впав іній.

Коли українці в старовину святкували Новий Рік?

Спочатку Новий рік для наших предків був цілком весняним святом. Оскільки у всіх стародавніх народів святкування Нового року зазвичай співпадало з початком відродження природи, і в основному було приурочене до місяця березня, (початку землеробських робіт), то й давні слов'яни початок нового року асоціювали з приходом весни. Вони вважали: зима втекла – отже, настав новий рік. Точно сказати, як святкували Новий рік в язичницькі часи на теренах Київської Русі, не можуть жодні історичні джерела. Найімовірніше його пов'язували з появою нового місяця та святкували в переддень весняного рівнодення, називаючи «Новим Літом». Про те, що у березні відзначали початок нового року та нового життя, говорить і давній язичницький звичай у березні влаштовувати врочистий обід - «тризну» - на честь померлих родичів.

Під час тризни наші предки оспівували кінець зими і при цьому палили солом'яне опудало, що символізувало зв'язок навколишньої природи з життям людини. В Україні така тризна відбувається й досі, і теж навесні, але не завжди в березні, бо цей звичай пов'язаний у нас з Великодніми святами.

Як ви вже знаєте, переважна більшість України, кілька мільйонів років тому була залита водою. Але внаслідок руху земної кори, відповідних процесів в її надрах, сталось піднесення суші. В результаті змін природних і кліматичних умов, поступово змінювались рослинний і тваринний світ місцевості. Цілий ряд активних вулканічних вивержень, які діяли в минулому, змінювали поверхню суші. І жили в мирі на нинішній Кіровоградській землі: поляни і дрєвляни, сіверяни і радимичі, в'ятичі і хорвати. І було багато тих народів, що сиділи по берегах Буга, Дніпра, аж до моря, а їхні міста є й сьогодні. Через те назвали їх греки «Велика Скіфія». І створили Скіфи першу державність на землях нинішньої України і їх столиця збереглася й до нині. А в цій державі була цікава місцевість під назвою «Дике поле», це територія земель Єлисаветграда - Кіровограда, де пройшло

багато історичних подій, а обласне місто не раз знаходилося в центрі національно-визвольної боротьби. По Єлисаветградських землях пролягав чумацький шлях і стояло біля шляху красиве село, а в ньому виростало двоє сиротят: Іванко та Марійка. Коли зросли - повінчалися, первістка діждалися, а щоб заробити на шматок землі та збудувати хатину, пішов Іван із чумаками по сіль до Криму. Як прощалися, журавлі над ними пролетіли: «кру-кру», а Марійка мовила: «Де б ти не був, а як почуєш журавлів у небі, знай, що я чекаю на тебе».

До Криму добре чумаки дісталися, солі накупили, вже поверталися, та тільки біля краю Дикого поля налетіли татари, багатьох побили, а частину забрали в полон, до галер прикували. Не знаю, скільки років отак веслував Іван. Потрапила якимось їх галера в страшний шторм. Над невірниками закурликали журавлі, і з'явилася сила у Івана: крикнув товаришам боротися з бурею, рятувати галеру. Старалися з усіх сил. Проскочили негоду, але посудину на мілину викинуло.

- Розкуй, турчине, руки нам, витягнемо галеру на воду, звернувся Іван до господаря. А коли зрушили її, то крикнув: - Брати, биймо турка! Не будемо більш рабами!....

Вільними стали, але до берега не всі добралися. Тільки й тут неволя: і знову потрапили в руки татарам. Їхній ватаг наказав галерникам очі випекти. Посеред степу сліпих покинули на поталу диким звірам. Один Іван живим лишився. Вже вмирав від голоду та ран, та знову почув «кру-кру». Де й сили взялися, підвівся і пішов до своєї Марійки, а дорогою чумаки його підібрали. Так з ними і добрався до косогуру, на якому біля кринички виростав із Марійкою. Пізнав голос та смак джерельця рідного, дарма що сліпим був. Напився та й заснув у траві. А прокинувся від голосу, ніби схожого на свій, тільки зовсім молодого:

- Бувай здорова, любко моя! - казав той голос. - Піду з чумаками до Криму, зароблю грошей та куплю землиці, хатину збудуємо і будемо разом жити. А, може й батька де знайду, то вернемося обоє. Жаль матір, що не дочекалася його і не повідомила, що в нього є дорослий син....

Старий Іван тут закричав, простягнувши руки до того голосу: - Сину мій єдиний! Не йди в далекий край, бо він чужий, не кидай рідну землю, бо вона найрідніша! ...

Визначні дні 2016 року

Новий 2016 р. є високосним, значить в ньому ми проживемо на 1 добу більше, а саме в лютому замість звичних 28 днів буде 29 днів. Додатковий 366-й день обумовлений тим, що Земля свій оберт навколо Сонця робить за 365 днів 5 годин 48 хвилин і 46 секунд. Щоб компенсувати цю різницю майже в 6 годин,

кожні 4 роки в календар додається одна доба. До високосного року кожен ставиться по різному - хтось вважає цей період звичайним роком, який не несе в собі ніякої небезпеки, а хтось боїться його і пов'язує з цим періодом багато забобонів.

Найближчі Високосні роки: 2016, 2020, 2024, 2028, 2032, 2036, 2040 і так далі. У Високосний рік не можна нічого змінювати у своєму житті, тому що можна загубити і зруйнувати своє щастя (люди вірили в такі зміни). Тому у Високосний рік не розлучалися, не переїжджали на інше місце проживання, не змінювали роботу й таке інше. Але православна церква стверджує, що Високосний рік ніяк не впливає на відносини людей.

Державні свята України в 2016 році:

- 1 січня 2016 - Новий 2016 Рік.
- 7 січня 2016 року - Різдво Христове.
- 8 березня 2016 - Міжнародний жіночий день.
- 1 травня 2016 - Великдень.
- 1 і 2 травня 2016 - День Праці
- 9 травня 2016 - День Перемоги.
- 19 червня 2016 - Трійця.
- 28 червня 2016 - День Конституції України.
- 24 серпня 2016 - День незалежності України (25 р.)
- 14 жовтня 2016 року - День захисника України.

Релігійні свята і пости в 2016 році:

- 1 травня - Світле Христове Воскресіння (Великдень)

Дванадцяті неперехідні свята

- 7 січня - Різдво Христове
- 19 січня - Водохрещення Господнє (Богоявлення)
- 15 лютого - Стрітення Господнє
- 7 квітня - Благовіщення Пресвятої Богородиці
- 19 серпня - Перетворення Господнє

28 серпня - Успіння Пресвятої Богородиці
21 вересня - Різдво Пресвятої Богородиці
27 вересня - Спорудження Хреста Господня
4 грудня - Введення в храм Пресвятої Богородиці

Дванадесятні перехідні свята

24 квітня - Вхід Господній у Єрусалим (Вербна неділя)
9 червня - Піднесення Господнє
19 червня - День Святої Трійці. П'ятидесятниця.

Великі свята

14 січня - Обрізання Господнє
7 липня - Різдво Іоанна Предтечі
12 липня - Святих первоверховних апос. Петра й Павла
11 вересня - Усікновення глави Іоанна Предтечі
14 жовтня - Покров Пресвятої Богородиці

Багатоденні пости

14 березня - 30 квітня - Великий піст
27 червня - 11 липня - Петров піст
14-27 серпня - Успенський піст
28 листопада - 6 січня 2016 року - Рождественський піст

Одноденні пости

- Кожна середа й п'ятниця всього року, за винятком суцільних седмиць і Святків

18 січня - Водохресний святвечір (Навечірнє Богоявлен.)
11 вересня - Усікновення глави Іоанна Предтечі
27 вересня - Спорудження Хреста Господня

Суцільні седмиці

7-17 січня - Святки
22-28 лютого - Митаря й фарисея
7-13 березня - Сирна (Масниця)
1-7 травня - Великодня (Світла)
20-26 червня - Троїцька

Дні особливого поминання покійних

5 березня - Субота м'ясопідна
26 березня - Субота 2-й седмиці Великого поста
2 квітня - Субота 3-й седмиці Великого поста
9 квітня - Субота 4-й седмиці Великого поста
10 травня - Радониця
18 червня - Субота Троїцька
5 листопада - Субота Дмитріївська.

Січнева абетка

1 січня. Свято є державним вихідним днем. У всіх регіонах для дітей організовано проводяться новорічні ранки з подарунками. Для старшого покоління проводяться святкові концерти. Також цей день вважається «Всесвітнім днем миру», проголошений Папою Павлом VI (відзначається з 1968 року).

3 січня 1859 року в Єлисаветграді відкрився офіцерське кавалерійське училище, яке в 1865 році було реорганізоване в юнкерське кавалерійське училище, один з найвідоміших військових закладів Російської імперії («славная южная школа»).

6 січня. Святий Вечір. Одне з найурочистіших свят. Його відзначають напередодні Різдва.

7 січня. Різдво. Свято народження Ісуса Христа.

7.01.1769 (біля 250 років тому) відбулася спроба захопити фортецю Св. Єлисавети, (війська татар на чолі з ханом Керим-Гіреєм), яка не вдалася. Тому татари обмежилося лише спустошенням навколишніх сіл Лелеківки, Цибулево, Аджамки та інших. Татари вивели із Єлисаветинської провінції понад одну тисячу полонених, багато худоби, спалили більше однієї тисячі будинків. Це був останній напад татар на територію Російської імперії.

8 січня 1944 р. Від німецько-фашистських загарбників звільнено м. Кіровоград (про цю подію ми будемо говорити в 5 главі, з прив'язкою до Дня перемоги).

13 січня. Старий-Новий рік (Щедрий вечір). Зустріч Нового року за старим стилем (юліанським календарем).

14 січня. Обрізання Христове. Новий церковний рік.

15 січня 1999 р. У реєстр визначних пам'яток історії та культури України, що потребують першочергового відтворення (всього їх 56), включено фортецю Св. Єлисавети.

17 січня 1824 р. у Єлисаветграді було засновано міську лікарню на 50 ліжок замість військового госпіталю, який існував у фортеці Св. Єлисавети з 1777 року.

19 січня. Водохреща. Хрещення Ісуса Христа в Йордані.

20 січня. День Автономної Республіки Крим. Територія

Криму перебувала під контролем різних сил багато разів протягом своєї історії. Кіммерійці, греки, скіфи, готи, гуни, булгари, хазари, держава Київська Русь, візантійські греки, кипчаки, османські турки, татари Золотої Орди і монголи контролювали Крим протягом періоду ранньої історії. У 13-му ст. частковий вплив мали венеційці і генуезці; їх замінили Кримське ханство й Османська імперія в 15-18 ст., Російська імперія з 18 по 20 ст., Німеччина під час Другої світової війни і пізніше РФСР, з 1954 у складі УРСР, з 1991 автономія у складі України. З 2014 Україна втратила контроль над територією Криму внаслідок її окупації збройними силами РФ.

Станом на 01.01.2015 Республіка Крим включала 14 адміністративних районів, 11 міст республіканського підпорядкування, 56 селищ міського типу, 957 сільських населених пунктів. Адміністративний центр - місто Сімферополь.

22 січня 1784 р. було бидано указ, згідно з яким Новоросійська та Азовська губернії були перейменовані в Катеринославське намісництво, Єлисаветинська провінція – в Єлисаветградський повіт Катеринославського намісництва, а фортеця Св. Єлисавети – в повітове місто Єлисаветград. Назва міста протримається без змін до 1924 р. Потім підуть зміни: у 1924–1934 роках - Зінов'євськ, у 1934–1939 роках – Кірово, у 1939 – 2016 роках – Кіровоград, далі – нове ім'я.

22 січня. День Соборності України. День об'єднання українських земель УНР і ЗУНР згідно з Актом Злуки від 22 січня 1919 р. Спершу встановлений Указом Президента України від 25 січня 1999 р, однак 30 грудня 2011 року указом Президента України Віктора Януковича № 1209 скасоване разом із Днем Свободи. Але цим самим указом було встановлене нове свято, День Соборності та Свободи України, що відзначалося 22 січня 2014 р. Останнє скасоване указом Президента України № 871 і цим же указом відновлене святкування Дня соборності.

26 січня. Міжнародний день митника. В цей день 1953 року в Брюсселі відбулася перша сесія Ради митної співпраці. На сесії керівниками своїх митних служб було представлено 17 країн Європи. А з 1983 р. професійне свято митників. Додатково з 1993 року ще святкується як «День працівника контрольно-ревізійної служби України».

29 січня. День пам'яті героїв Крут. У цей день відбулася

битва під Крутами. Також день мобілізації зусиль проти загрози ядерної війни. У 1985 р. була прийнята Делійська декларація про принципи вільного світу від ядерної зброї та не насильства, урядами Індії, Аргентини, Греції, Мексики та Танзанії.

30 січня. Всесвітній день допомоги хворим на проказу.

Таємниці першого місяця

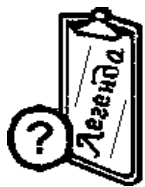
1 січня - Новий рік, одне з найдавніших і найпопулярніших календарних свят, але по старому стилю цей день значився як 19 грудня (-13 днів). Новий рік - єдина подія, яку протягом століть щорічно відзначають на всіх континентах, яку знають і люблять дорослі і малеча. Незважаючи на те, що Новий рік - одне з небагатьох свят, яке об'єднує все людство, за всіх часів у різних

народів, існували й існують свої традиції зустрічі Нового року та своя святкова атрибутика. В Україні традиційним святковим символом на Новий рік, тривалий час була не зелена ялинка, а «дідух». Виготовляли його з кулів, або з першого зажинкового снопа. Кільканадцять пучків, окремо обплетених соломинками, ув'язували в пишний вінок. Знизу робили розгалуження, щоб «дідух» міг стояти. Верхівка новорічного вінка нагадувала конусоподібний сніп з колоссям. Гілки «дідуха» (за них правили зібрані докупки пучки, що зверху відповідно розгалужувались), - обрамлювали кольоровими стрічками, паперовими чи засушеними квітами, кожен на свій смак. У світлиці його ставили напередодні багатой куті. Свою обрядову роль він виконував протягом усіх різдвяних свят, бо був символом наших предків...

А ще в Україні традиція новорічного святкування має особливу, непросту та тривалу історію: наші прадіди у різний час святкували Новий рік у різні місяці: у березні, у вересні, у січні, а тепер святкуємо 2 рази у січні місяці (1 по новому стилю, а 14 по старому стилю). Ще з древнього Риму бере свій початок і традиція новорічних привітань та віра у те, що перший день Нового року віщує новий початок, як міцно вкоренилося в культурі усіх західних народів.

На терені Київської Русі традицію святкування Нового

року 1 січня приніс цар Петро I у 1700 році, запозичивши її у Голландії. Далі Петро I, заснував традицію прикрашати ялинки, активно впроваджуючи також святкові привітання, феєрверки, новорічні кумедні костюми з масками. Прикраси мали висіти до 7 січня. Першого ж січня, на знак свята, люди мають вітати один одного з Новим роком, а всі, у кого є невеликі гармати або рушниці, також опівночі мають стріляти в небо у своєму дворі. На великих вулицях з 1 до 7 січня вночі мали запалювати багаття з дров або соломи. У той час люди вірили, що, прикрашаючи новорічну ялинку, вони роблять злі сили добрішими. Вже давно це забуто наступними поколіннями, але ялинка, як і раніше залишається символом новорічного свята.

Якось Юлій Цезар у новорічний вечір звільнив одного свого раба за те, що той побажав йому пожити в Новому році довше, ніж у старому. «Це найкурйозніше побажання щастя за всі роки існування людства» - вигукнув Цезар. А імператор Калігула в перший день Нового року виходив на площу перед палацом і приймав подарунки від підданих, записуючи, хто, скільки і що саме подарував.

У 1918 р. на землях України впроваджується григоріанський календар, і Новий рік починає співпадати з європейським. Натомість православна церква відмовилась переходити на новий стиль, через що усі *нерухомі церковні свята* та Новий рік продовжують святкуватися за юліанським календарем.

Оскільки традиційне народне святкування Нового року в Україні мало під собою глибоке релігійне та звичаєве підґрунтя, люди не могли відмовитися від старовинного обряду прадідів та продовжували святкувати Новий рік між Різдвом та Водохрещенням два рази, по новому стилю 1, а по старому 14 січня. Новий (старий) рік 14 січня залишається невід'ємною складовою річного обрядового циклу українців та найповніше відображає традицію українського новорічного святкування, яке перекликається з міфічними та релігійними уявленнями поколінь предків та несе у собі глибокий символічний зміст. Ось приблизно так пояснюють в Україні два свята Нового року.

Народні прикмети. Якщо 1 січня буде сильний мороз і малий сніжок, то добре вродить хліб. Якщо ж тепло й без сніга - хліб уродить погано. Як на Новий рік падає сніг, то будуть гри-

би рости. Якщо вечір зоряний - ніч морозна. Зоряна ніч на 1 січня - говорить про багатий врожай ягід. Яка погода на перший день року, така буде і в перший день літа.

- Найнижча t^0 у січні місяці була в 1940 р. – 51 град. С.

2 січня - День святого Гната. Гнат був учнем апостола і євангеліста Іоанна Богослова, єпископом Антіохії - давньої столиці Сирії. За переказами, його носив малюком сам Господь, але Ігнатій теж носив у своєму серці Бога, тому й одержав ім'я Богоносця. Страчений у Римі в 107 р. за проповідь християнської віри. Похований Ігнатій у Дальніх печерах Києво-Печерського монастиря. Був наділений даром зцілення хворих.

Головна ознака цього дня - забій свиней, призначених до різдвяного столу. Є прислів'я: «Браття, завтра Ігнаття. Хто має свині, най ріже нині». Українці вірили, якщо зарізати свиню в інший час, м'ясо може зіпсуватися.

Якщо 1 та 2 січня сонячно й тепло, то 1 та 2 травня буде холодно й вітряно. Яка погода в цей день на Гната, таким буде і місяць серпень. Вечірня зоря має рожевий колір, а ранок сірий і похмурий - буде ясний день і вечір із слабким вітром. Яскраво-жовтий, а також золотистий, рожевий, зеленкуватий кольори вечірньої зорі - на суху, часто вітряну погоду. Хмари йдуть проти вітру - піде сніг. Білі хмари - на вітер, сині - буде тепло. Якщо до Різдва буде багато бурюльок під стріхою, добре вродить ярина та ячмінь. Снігурі співають при зміні погоди - перед початком снігопаду. Якщо горобці не співають на гілках, то сніг буде йти без вітру. Собака спить і потягується - бути теплій погоді. Морозний січень до хурделиць у лютому.

3 січня. Який сьогодні день, така погода в вересні місяці.

4 січня. День Анастасії Вишивальниці. Який день, така погода в жовтні місяці.

6 січня - Святий вечір (Надвечір'я Різдва Христового). За давньою традицією, належне різдвяне святкування починається ще ввечері напередодні Різдва з духовних і матеріальних приготувань. Вечір цей зветься Святим чи Святвечором, або ж Надвечір'ям Різдва Христового. Це один з найбільш шанованих днів для всіх християн - і східного, і західного обрядів - та одне з найважливіших родинних свят, «магічний день», коли кожна

сім'я створює в оселі атмосферу затишку, достатку та злагоди.

Однак не менш важливою була завчасна й серйозна підготовка до різдяно-новорічних обрядів. Обов'язково з пори жнив зберігали обжинкового «Дідуха» та відбирали пахуче сіно. До свят завершували всю важливу роботу по господарству - від наведення ладу в хаті та до ремонту робочого реманенту, тканина полотна й вичинки шкір.

За звичаєм до свят господині ретельно прибирали в хатах, вибілювали помешкання й розмальовували квітами комин, застеляли нові або чисто випрані скатерки, рядна й рушники. Обов'язково намагалися справити новий одяг для всіх членів родини та купити новий посуд: (макітри, горшки, коцюби й макогони). Із воску власної пасіки люди виготовляли святкові свічки, приказуючи спеціальні замовляння і молитву. У підготовці були задіяні усі - і малі, і старі.

Згідно з давньою українською народною традицією Свята Вечеря у переддень Різдва збирає за столом усю велику родину. І що важливо – спізнюватися до столу аж ніяк не можна. У цей день наші прадіди нічого не їли, аж до самого вечора. І лише з першою зорею на небі, яка, за біблійними переказами, несе благу звістку про народження спасителя – Ісуса Христа, українці розпочинали святкову трапезу. У таких сподіваннях та клопотах проводили Святий вечір наші прадіди та готували 12 страв на Святий Вечір:

Кутя та узвар. Риба смажена та пісний борщ.

Тушкована капуста з грибами та Квасолеві млинці.

Голубці з рисом та тушованою морквою і пастернаком.

Пшоняна каша з грибною приправою на олії.

Салат із буряка та чищеного оселедця. Салат із солоних огірків, кислої капусти та цибулі.

Гостра приправа із товченого часнику, чорного перця, зеленого кропу, томатної пасти та олії.

Варена картопля, змащена товченим часником з олією.

Кулінарні особливості куті в різних регіонах:

- На Кіровоградських землях в кутю додають цукерки і ізюм.
- На Буковині - у кутю додають халву.
- На Галичині - кутю варять густу, як каша, і щедро заправляють горіхами та маком.
- На Волині - кутю подають і густу (без узвару) і рідку. На різд-

вяний стіл подають борщ із грибами, картоплю в «мундирах».

- На Луганщині - кутю зазвичай варять із рису і печуть багато пирогів із різною начинкою і так далі.

Багато господинь печуть різдвяний пиріг «з сюрпризом», вклавши в нього монетку, горішок, квасолинку, горошину перцю і т.д. Господар будинку ділить пиріг, і щасливим буде той, кому дістанеться шматок з сюрпризом. У різдвяний Святвечір у багатьох будинках запалюють вогнища, каміни, а у вогонь кладуть дерев'яну колоду, попередньо обмазану медом і посипану хлібними зернами. Вогонь у вогнищі намагаються підтримувати всі Святки аж до старого Нового року.

До першої зірки (до вечора) - не сідають за стіл. Різдво зустрічають у світлому одязі. До 14 січня господині не вимітають сміття з хати, щоб потім все сміття, зібране в купу, спалити у дворі. У ніч на Різдво, за народним повір'ям, творяться всілякі дива. Вважається, що в цю ніч «відчиняються» небеса, всі земні води, джерела і колодязі наділяються чарівної цілющою силою; а якщо в цю ніч хтось загадає бажання, воно повинно обов'язково збутися. Існує звичай виходити в різдвяну ніч опівночі в поле і дивитися у небо: поглядам людей, що живуть праведним життям, відкриваються небесні висоти немислимою краси. Молодим дівчатам ворожити на Різдво не можна. Для цього у них в запасі Святки. У Різдво не можна шити, інакше в сім'ї за народним повір'ям хто-небудь осліпне.

З різдвяного Святвечора (6 січня) сонце йде на літо, а зима - на мороз. Попереду хрещенські морози. Ясний сонячний день - до хорошого врожаю. Видно зірки на небі - до хорошого приплоду у худоби. Як на Святий вечір (під Різдво) є зірки на небі, то будуть кури нестися, а якщо зірок нема, то і не буде яєць. Дивляться після вечері у вікно: якщо чисте й зоряне небо, то буде сухе й урожайне літо, і навпаки. Іній або сніг - на мокре літо і дорід зернових. Сніг іде - врожай на яблука. Ожеледь на деревах - вродять горіхи й садовина. Місячна ніч - врожай на баштани. Як за два тижні перед Різдвом є рясний іній, то перед Петром буде на гречці рясний цвіт.

7 січня - Різдво Христове, велике християнське свято, день Народження Ісуса Христа, Спасителя світу і Відкупителя

людей з полону гріха. Свято Різдва Христового вважається другим після Пасхи (Великодня) великим святом, хоча у багатьох католицьких країнах народне благочестя й досі відводить йому головне місце серед свят.

Напередодні Різдва існував звичай колядування, коли молодь, одягнувшись у карнавальні костюми, ходила по хатах з колядками (різдвяними пісеньками), бажаючи господарям добра і щастя. Господарі обдаровували прийшли солодощами, а часом підносили чарочку або давали гроші.

Зараз цей веселий звичай відроджується в містах, але в сільській місцевості по домівках ходять діти. Так що про всяк випадок запасіться дрібної випічкою (її особливо люблять дітлахи), цукерками і дрібними монетами. А якщо ваші діти захочуть поколядувати на Різдво, і навчить їх кільком колядок, щоб вони могли бажати щастя і здоров'я господарям тих будинків, куди вони відправляться.

Різдвяна легенда. Свято Різдва належить до великих християнських, так званих Дванадесятих неперехідних свят, та має 5 днів перед святкуванням і шість днів після святкування і завершується святом Обрізання Господнього. Цього дня сталася велика для всього християнського світу подія, народження Ісуса Христа у Вифлеємі, (Ісус у перекладі з єврейської означає «спасіння»). Усі християни переконані, що Ісус Христос був посланий Богом на землю задля спокутування гріхів і спасіння людства. Старозавітні пророки провістили місце і час народження Спасителя світу, 5508 рік від створення світу. Отже, 7 січня - це день народження Сина Божого на землі. Від цього дня починається відлік часу, але про це поговоримо трохи пізніше....

Народні прикмети. Який день на 7 січня - Різдво, такий і на Петра (12 липня), бо - як по Різдву, так і по Петру. На Різдво гарна погода, сніг - до урожайного року. Якщо 7 січня тепло, весна буде холодною. На Різдво завірюха - бджоли добре роїтимуться. На деревах рясний іній - озимина дасть добрий урожай. Якщо на Різдво буде багато бурульок понад стріхою, то вродить ярина, особливо ячмінь. На Різдво йде сніг - буде добра озимина. Якщо сонячний день - буде дорід на хліб. Відлига на цей день - до ранньої весни. Заметіль напередодні

Різдва - буде раннє листя. Багато зірок на небі в різдвяну ніч - урожай на горох. Якщо Різдво тепле - весна буде холодна. З 7 по 14 січня селяни заготовляли колоди для зрубів.

8 січня. Собор Пресвятої Богородиці і св. Йосифа Обручника. Свято різнозварених каш, або бабине свято. Кожна людина, яка зайде в хату зі своєю ложкою може покуштувати заздалегідь приготовлену кашу. Чоловіки в цей день займалися тільки столярними роботами. Якщо цей день ясний буде, то буде хороший урожай проса, а якщо похмур-

ий, то недорід його. А ще **8 січня** у Переяславі генеральна військовий рада прийняла рішення про створення військово-політичного союзу України та Росії (1654). На цю раду прибули представники всіх суспільних станів: селяни, міщани, козаки, старшини, а також духовенство. Було прийнято рішення про приєднання України - до Росії.

9 січня. День святого апостола, першомученика і архідиякона Стефана. В цей день наші предки казали: «Степан теше», і ставили 12 колів чи жердин в полі або на ставку, як для курячого гнізда. А дівчата зливали воду в середину круга, змиваючи тугу з серця.

9 січня. Запорізькі козаки обирають гетьманом Богдана Хмельницького (1648). Визвольна боротьба українського народу середини XVII ст. під проводом Б. Хмельницького змінила політичну розстановку сил на території Східної Європи....

10 січня. У народному календарі 10 січня - день Гната, Юхима і Петра. В цей день птахи підкажуть, якою буде погода:

- Снігур заспівав - на хуртовину.
- Сорока під стріху лізе - на заметіль.
- Горобці дружно розчирікались - до відлиги.
- Ворона завжди сідає носом до вітру.

- Ворони і галки зимою в'ються в повітрі перед снігом; якщо сідають на сніг - до відлиги; сідають на верхів'я дерев - до морозу, на нижні гілки - до вітру.

11 січня у народному календарі - день пам'яті 14 тис. віфлеємських немовлят, які були убиті царем Іродом у 1 ст. н. ери; той жорстокий цар припускав, що серед них є Ісус Христос. А

наші пращури вважали, що саме у цей день нечиста сила робиться особливо жорстокою. Тому 11 січня прийнято було підпалювати кола, які, згораючи - проганяли зло.

12 січня у народному календарі - Мучениці Онисії, яку ще називали у народі Порізуха. В цей день різали худобу, промовляючи: «Кабанчика або свинку до Василевого вечірка». Також у цей день була така прикмета-приказка: «До дня Онисії - холоди над землею повисли». Варили різноманітні каші, на стіл ставили гриби і смакоту.

12 січня. Почалася Сандомирсько-Сілезька стратегічна наступальна операція (1945). Перед солдатами була поставлена мета розгромити Кельце-Радомське угруповання ворога, вийти до річки Одер і захопити її лівобережний плацдарм.

13 січня - Щедрий Вечір та свято Маланки, імовірно це залишок стародавнього, дохристиянського звичаю. За християнським календарем - це день преподобної Меланії. В народній традиції обидва свята об'єднались і тепер маємо Щедрий Вечір, або свято Меланки. Готуємося до «старого» Нового року за старим стилем. Як ми вже казали, ця розбіжність виникла внаслідок не відповідності між Григоріанським (світським) та Юліанським (церковним православним) календарем.

У надвечір'я Нового року (13 січня) у церквах відбуваються урочисті Богослужіння на закінчення Старого року, щоб наприкінці року подякувати Богові за вже отримані ласки і попросити нових на наступний рік. Як і на Святвечір, цього дня готують святкову вечерю, яку в народі величають Щедрою, тому що страви цього вечора не є пісними: на столі й кутя, і ковбаси, й холодець, і шинка, і таке інше...

13 січня. Розпочалося примусове вивезення населення України в Німеччину (1942), «працівники зі Сходу» - саме так перекладається ненависне слово - остарбайтер. Українці становили значну частину від загального відсотка депортованих у фашистську Німеччину.

- У Харкові створено Українське центральне агентство з розповсюдження преси та літератури (1919). Відповідальну функцію з постачання друкованої продукції та посередництво між видавцями та читачами поклали на бюро наркомату освіти Української РСР.

Народні прикмети 13 січня. Якщо вночі вітер дме з півд-

ня - рік буде жаркий, із заходу - буде вдосталь молока і риби, зі сходу - до врожаю фруктів. Якщо на 13 січня сонячно й відлига, то чекай теплого літа: «Яка Меланка, такі й Петро з Павлом». Діти клали у батькові чоботи шматочок хліба і вуглинку. Натомість він просив подати правий, чи лівий чобіт; якщо втрапила вуглинка, то рік буде голодний, а хлібець щедрий. Кілька цибулин посипали сіллю. Якщо вранці сіль набухла і стала вологою, то невдовзі піде дощ, стала геть мокрою, буде злива. Дивилися, куди тварина ляже головою: до сходу - на врожай, до заходу - на недорід. Зоряне небо - добре нестимуться кури. Ожеледь, з дерев капає вода - уродить садовина. Багато пухнастого інею на деревах - до врожаю зернових і доброго медозбору. Сильний мороз і падає малий сніжок - на врожай хліба, на здоров'я людей і тварин; коли ж тепло і без снігу - на неврожай і хвороби. Падає добрий сніг - на врожай гречки. Небо в зірках

– врожай на боби й горох.

14 січня - Новий Рік за старим стилем, або «Свято Василя». У день 14 січня українці святкують кілька свят. *Перше свято* на честь Василя Великого, архієпископа Кесарія Кападокійського, що в Малій Азії. *Друге свято* - Обрізання Господнього. Згідно з церковними джерелами, за єврейським звичаєм відбувся обряд обрізання Ісуса Христа, після

якого дитині й дали ім'я, провіщене ще архангелом Гавриїлом в день передання благої вісті Діві Марії про Ісуса. І нарешті *третє свято*, 14 січня - день Нового року за старим стилем. В народі його називають «Щедрий Вечір», він пов'язаний зі звичаєм готувати багатий святковий стіл. На Новий рік, як і на Різдво, носили «вечерю», але цього разу не родичам і знайомим, а лише сільській бабі-повитусі.

Характерною прикметою новорічного свята в Україні було щедрювання - давній народний звичай церемоніальних обходів хат із побажанням щастя членам сім'ї та розквіту господарства. На відміну від колядування, обряд щедрювання завжди був в Україні справді народним святом. Звідси і його радісне, оптимістичне звучання. До кінця XIX ст. обряд щедрювання, увібравши в себе національний колорит та менталітет нашого народу,

став явищем народної художньої творчості й таким зберігся і до сьогодні.

14 січня. У Києві вийшов перший номер української газети «Громадська думка» (1906). Демократична революція 1905 р., що почалася в Санкт-Петербурзі, отримала свої відгомони і в Україні. У ході суспільно-політичної боротьби починає знову вимальовуватися національне питання.

14 січня, день Василя; якщо в цей день туман - до урожаю. Коли багато пухнастого інею на деревах, рік буде багатий на мед. Завірюха в Василів вечір віщує великий урожай горіхів. Якщо Василева ніч зоряна, то літо буде ягідним. На Новий (старий) рік добра погода – буде в полі урода (врожай).

Іній рясно вкриває на Василя всі дерева - буде врожай на збіжжя. Ніч на Василя зоряна - до врожаю ягід. Сніг випаде в цей день - буде щасливий рік. Туман на Василя - до врожаю.

15 січня. У цей день шанували пам'ять преподобного Серафима Саровського - чудотворця, що носив мирське ім'я Прохор. Серафим у перекладі означає «пекучий», «полум'янючий», «спалюючий», «запалюючий», «зігріваючий», він все своє життя віддав Богові, посвятив молінню за благодать людей. Якщо 15 січня на полях іній - буде мокрий рік.

15 січня. У Стародубі відбувся з'їзд спадкоємців українського гетьмана Павла Полуботка (1908). Легенди про скарги Павла Полуботка, які він нібито залишив у англійському банку незадовго до свого ув'язнення в Петропавловській фортеці, обросли безліччю версій.

16 січня, день Годія та Павла. Якщо цей день мокрий та з відлигами - жди холодного літа. Над лісом або чагарниками повітря засиніло - на потепління. Якщо дерева в січні часто покриваються інеєм - на щедрий врожай. Якщо земля не промерзла - доброго врожаю не буде. Багато снігу - багато хліба, багато води - багато трави. Зірки блищать яскраво - до короточасних морозів.

17 січня - Феклістів день. Також шанували Зосима. У Феклістів день наші предки виготовляли обереги з чортополохом. Вони відганяли нечисту силу і допомагали в дорозі. А Зосим вважається покровителем бджіл. В цей день звертали увагу на таку народну прикмету: «Сніг на деревах сучки гне -

влітку бджоли роїтися будуть».

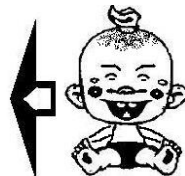
17 січня 1939 р. Почався Всесоюзний перепис населення. Перепис населення дає можливість правильно спланувати державну політику в галузі народонаселення та врегулювати соціально-економічний розвиток на крок вперед. В Україні перепис не відповідав реальному стану справ. До 1939 р. в Радянській Росії проводили всього два переписи, останній з яких анулювали в тій частині, що стосувалася України та деяких інших союзних республік. Отримані цифри, мабуть, сильно відрізнялися від показників попередніх років і нагадували про те, що голодомор і репресії в Україні дійсно мали місце. Керівництво країни вважало за необхідне не враховувати дані перепису 1937 року, а винних у її так званому зриві розстріляти. Чого простіше: немає свідків, немає фактів.

Перепис 1939 р. тривав біля 10 днів. Згідно з планом враховувалися різні параметри: національний і мовний склад, урбанізація, демографія. Чисельність українського населення на той момент становила близько 40 млн. чоловік. За версією українських істориків і статистичних даних, число людей було збільшено майже на 2,5 мільйона. У результаті цього перепису очікуваного приросту населення не вийшло. А скорочення його чисельності свідчило тільки про одне: ідуть ще більш суворі випробування на багатостраждальну українську землю. Більш детально ви зможете прочитати у 5 главі «Перші переписи населення в Україні».

18 січня – «Голодна кутя», або Другий Святвечір. Ось і добігають кінця тривалі зимові свята українців. Напередодні Водохреща - 18 січня за новим стилем - святкуємо «Голодну кутю» або другий Святвечір. Увесь цей день віруючі люди нічого не їдять - постують. Сідають вечеряти, коли вже засяє вечірня зоря. На вечерю подаються пісні страви - смажена риба, вареники з капустою, гречані млинці на олії і кутя та узвар.

По вечері діти вибігають з хати і палицями б'ють знадвору в причільний кут, примовляючи:

Тікай, кутя, із покуття,
а узвар - іди на базар,
Паляниці, лишайтесь на полиці,
а «дідух» - на теплий дух,
Щоб покинути кожух!

Збереглося коротке, але цікаве оповідання про те, як колись запорожці проганяли кутю у себе на Січі. Оповідання це записав етнограф Яків Новицький в 1876 році, у селі Кам'янка на Дніпрових порогах - було, як повечеряють запорожці на голодну кутю, та вийдуть з рушницями проганяти кутю, то піднімуть таку стрілянину, мов наче й справді війна йде. На другий день, на Водосвяття, йдуть, було, до Дніпра і пушки за собою везуть. Як тільки попи почнуть хрест вмочати в воду, то вони й палять з пушок, кутю проганяють, бо тоді були добрі попи, ще з тих, старих запорожців....

18 січня, якщо в цей день завірюха - буде вона і на Масляній; дмуть вітри з півдня - літо буде грозовим. Якщо в хрещенську ніч, зорі дуже блищать, хліби будуть добрі. Як на голодний вечір темно, то вродить гречка. Яскраві зорі на голодну кутю - щедрий приплід білих ягниць..... Давно це було, каже дід Опанас: -

Розповів я вам легенду про «Чортову печеру». За переказами, давним-давно в одному місці «Дикого поля» на Єлисаветградщині, зробив чорт собі таємну кузню в кам'яній печері, закопчені стіни печери тому свідок. Темними, безмісячними зимовими ночами в тій печері, чорт у кузні робив свою справу - тільки глухі удари молота котилися замерзлою балкою. Горе було тому, хто в цей час знаходився поблизу - чорт забирав випадкового перехожого до себе в підручні на три роки, а потім замурував в основі свого диявольського ковадла. Так було до тих пір, коли цими місцями, прямуючи на старий Херсонський шлях, переїжджаючи через брід, зупинилась валка чумаків, що їхали в Крим по сіль.

Біля броду вже в той час стояв маленький хутір, як казали старі люди - всього дві старезні хати під солом'яною стріхою за низькими плетеними тинами. Тільки подорожні чумаки, повечерявши, уклались спати, як десь недалеко, вниз по річці, затріщало дерево, заскреготіло каміння і з'явилось примарне світло – це пекельний майстер зачав робити свою справу. А було це саме на Івана Купала, коли, за переказами, цвіте папороть, саме її багато росте в розщелинах скель в цих місцях. Чумаки, побачивши сяйво, спокусились знайти закопані скарби, шлях до яких вказує цвіт папороті, тим більше, що нещодавно один з градоначальників Єлисаветграду

розкопав у степовій могилі багатющий скарб, якого відправили до цариці, в Петербург, та не приніс він цариці добра.

Залишивши вози та волів, чумаки вирушили за квіткою папороті - тільки ніхто не повернувся. Поцезли всі без сліду. Нечиста сила безчинствувала в цих місцях доти, коли в Нечаївці, саме на святу Покрову, звели та висвятили добру церкву. Місцевий піп їхав бричкою цими місцями у своїх справах. Коли він переїжджав брід, біля чортової кузні, камінь під колесом розколовся і немов щелепами, ухопив коване залізом колесо. Затомилися коні і прийшлося попу пішки йти в село за допомогою. Він покликав селян з хутора, 7 здорових чоловіків не змогли нічого вдіяти - колесо стояло неначе замуроване в камені. Вже й сонце почало хилитися до заходу, а справа не ладилась. Тоді батюшка тричі прочитав «Отче наш» і тричі наклав хрест на нечисте місце - коні зірвалися з місця, порвавши упряж, вискочили з води, а бричка пір'їною полетіла за ними. На цьому місці в камені, через який тече вода і до цього часу можна побачити тріщину - немов хто ножем розрізав отой «чортівний камінь». Давно це було.....

19 січня, третій празник – Святе Водохреща, або Хрещення Господнє, третє і завершальне велике свято різдвяно-новорічного циклу, яке в народі має назву Йордан, або Водохреща. Православні та греко-католицькі християни відзначають його 19 січня, тому воно збігається зі святом Богоявлення, але ці свята слід розрізняти.

Із Хрещенням Господнім пов'язують хрещення в Йордані Христа. Коли Ісус Христос досяг 30-річного віку, він прийняв хрещення від Івана Хрестителя в річці Йордані. Коли вийшов на берег - з небес почувся голос Бога-Отця, який назвав Ісуса своїм Сином. І на нього зійшов Святий Дух в образі голуба. Звідси ще одна назва свята - Богоявлення. Православні та греко-католики вважають, що саме це свято засвідчує таїнство Святої Трійці. Адже в цей день, за християнським вченням, з'явився Бог у трьох іпостасях: Бог Отець - в голосі, Син Божий - у плоті, Дух Святий - у вигляді голуба.

Свято Богоявлення у перші віки християнства вважалося збірним, бо стосувалося кількох подій із життя Ісуса Христа, що свідчили про Його божественність, а саме: його Різдво, поклону мудреців, Хрещення, чуда в Кані Галилейській і чудесного пом-

ноження хліба. Тому й сьогоднішню назву свята «Богоявлення», як стверджує у книзі «Пізнай свій обряд» о. Юліан Катрій, треба розуміти у множині, бо це празник святих Богоявлень.

19 січня - хрещенські морози. Якщо все небо буде похмурим, то всякому хлібу родитися добре; якщо ж тільки на сході - добре вродить жито, на півдні - просо, на півночі - гречка. Якщо цього дня ясна й холодна погода - на посушливе літо, похмура й сніжна - на рясний урожай. На Богоявлення сніг іде - до урожаю, якщо ясний день - до неурожаю. Люди вірили: якщо, йдучи на Йордан, пролетять поперед хоругв горобці, то велика смерть на дітей зійде, граки - на молодь, а гуси - на літніх людей. Під час освячення води піде сніг, - добре будуть роїтися бджоли і колоситимуться хліба. Якщо вдень випав іній, то у відповідний день треба сіяти пшеницю. Удень йде сніг - на врожай гречки: вранці - ранньої, вдень - середньої, а ввечері - пізньої гречки. Коли на Водохрещу випав повний місяць - бути великій воді. Якщо в цей день зоряна ніч - вродять горіхи і ягоди. Йде лапатий сніг - на врожай. Якщо похмуро - хліба буде вдосталь. На Водохрещу день теплий - буде хліб темний. Коли на Водохрещу риба табунами ходить - бджолині рої будуть добрі.

19 січня. Між українськими козаками і польським військом відбулася битва під Охматовим (1655). Входження України до складу Російської імперії не могло відповідати інтересам сусідніх держав, зокрема: Польщі, Туреччини та Кримськ. ханства.

- У Великобританії утворений «Союз українців» (1946). На перших зборах було затверджено назву організації та її статут, а також обрано керівні органи. Членами союзу могли стати особи української національності, що знаходилися на території Великобританії під час окупації.

20 січня святкуємо Собор Предтечі та Хрестителя Господнього св. Івана Хрестителя, або в народі за *першою назвою* кажуть день Івана Хрестителя, Івана Бражника. Іван народився в сім'ї священика Захарії та Єлисавети, родички Богородиці, коли вони були у похилому віці й уже не сподівалися мати дітей, Господь послав їм дитину. Святий Іван, за церковними переказами, був посланий Богом, щоб допомогти людям підготуватися до з'явлення Ісуса Христа. Іван Хреститель своїм

аскетизмом життя дав взірцевий приклад святого життя. За відважне проповідування Іванові відрубали голову. З того часу його вважають святим.

Друга назва цього свята - Посвяти. Цього дня хазяїн дому встає рано-вранці й пригощає свійських тварин тим хлібом сіллю, що лежав під образами ще від «багатої куті». За народними уявленнями, ці різдвяні дари зроблять худобу плідною. З цього дня починається період сватань та весіль, коли можна вже було вживати скоромину і випивати, звідки й вислів «празник Іван-бражник» і відповідно народна назва свята - Івана Бражника. Кажуть: «Іван Предтеча бере свята на плечі», оскільки завершується цикл різдвяних свят. Прибираючи кутю з покуття, примовляли: «Узвар на базар, кутя - з покуття».

20 січня. Почалася друга хвиля арештів дисидентів в Україні (1972). Зняття обмежень у «хрущовську відлигу» на деякий час дозволило діячам науки, культури, мистецтва вдихнути повітря на повні груди.

Народні прикмети. Вважається, що у цей день вся вода, як і на Водохреща, є святою. Якщо 20 січня опівдні буде ясне сонце - настане рання весна. Якщо 20 січня буде завірюха, то вся Масляна буде заметільна.

21 січня - Різдвяний день, в народі його ще називали Пів-Івана. Крім того, цей празник відомий ще як «Виряджання (Проганняння) свят», що пов'язано із завершенням усіх свят. Відзначається рівно через два тижні після Різдва Христового. В цей день вшановують пам'ять Григорія Чудотворця, ченця Києво-Печерського монастиря, який вживав у їжу лише неварене зілля та зіліяв хворих.

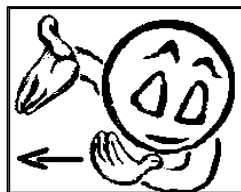
Останній святковий день різдвяно-новорічного циклу був повністю присвячений гостинам, бо «Пів-Івана полоще ложки». Хаті надавали буденного вигляду, доїдали святкові страви. Також був звичай пригощати цього дня кума з кумою. У цей день ще утримувались від виконання звичайних господарських робіт, але ця заборона вже наприкінці XIX ст. діяла не дуже суворо. У цей день їдять пісні страви, хоч у празники не дотримувалися постів - ні в середу, ні в п'ятницю. Але горілку пити можна і в «святий» понеділок. У народі існує відносно цього приказка: «Святий понеділку, не сварись на мене, що я п'ю горілку». А ще перший понеділок після Водохрещення називається «різдвя-

ним», або «святим».

22 січня – «Соборність України». Акт злуки від 1919 року визнано Днем соборності України, (естафета поколінь: від діда – прадіда). Не можна бути справжнім громадянином своєї країни, коли ти не усвідомлюєш свого коріння, не знаєш історії свого народу і своєї сім'ї. У всіх народів світу існує повір'я, що того, хто забув звичаї своїх батьків, карають люди і Бог. Він блукає світом, як блудний син, і ніде не може знайти собі притулку, бо він загублений для свого народу. Упродовж останніх років українці все частіше звертаються до свого «генетичного коріння», до своєї історії. Безцінним є й історичний досвід поколінь, тому перейняти його естафету, засвоїти найкраще дуже важливо для молоді.

Як питають мене люди,
Хто я, тоді скажу їм,
Що я українець щирий,
Український в мене дім!
І для України в мене
Серце із любові б'є,

Я за Україну віддам все життя своє.

Однією із видатних сторінок історії України є доба, яку довго намагалися замовчувати, але все одно пам'ять про неї передавалася від одного покоління до наступного в думках, вона жила у свідомості людей, викликала повагу і захоплення.

День соборності України почали відзначати на державному рівні з 1999 року, коли Президент підписав відповідний указ. Державний секретар ЗУНР Лонгин Цегельський говорив так про день 22 січня: «Це така дата, що її виучувати будуть напам'ять українські діти грядущих поколінь побіч таких дат, як дата Хрещення Русі, як битва над Калкою, як битва під Полтавою або зруйнування Січі». Його слова стали справді пророчими. 22 січня 1990 р. сотні тисяч українців узялися за руки, утворивши живий ланцюг від Києва до Львова, на згадку про цю дату.

Здобутки попередніх поколінь продовжують своє життя у сучасній Україні. Вони допомагають, підтримують й зберігають найсвятіше - пошану до наших батьків й дідів, зрозуміти сенс боротьби за українську державу. Міцніє прагнення молодих продовжити батьківську справу, підтримати честь свого роду, щоб не перервалася естафета поколінь. Чуєте, задзвонили

срібні дзвони в Україні, зустрічайте «День соборності»....

А ще 22 січня день пам'яті Пилипа, який очолив Соловецький монастир. У народі в цей день продовжують пригощати кума з кумою. Приходячи в гості, кум і кума приносять шматок мила і рушник. Ці подарунки використовувати треба при купанні дитини. Ясна погода в цей день обіцяє хороший врожай. Саме у цей день дід Опанас розповів своїм онукам легенду.

Було два брати: багатий і бідний. От попросився бідний брат до багатого пшеницю жати. Жне він день, жне другий. Ввечері першого дня господиня пішла додому зварити дітям вечерю, а він цілу ніч жне собі. Коли чує - хтось збирає колосся, снопи складає, соломкою шелестить. Думав - чи ж не краде хто? На ранок дивиться - все ціле. Ввечері другого дня знову господиня пішла додому зварити дітям вечерю, а він жне собі вночі та жне. Знову чує, хтось збирає колоски, дивиться, а то братова Доля збирає й підтикає колосся під копи. Він тоді впав на землю й лежить. Господині, між тим, нічого не сказав. На третю ніч хазяйка кличе його з собою вечеряти: «Хоч кулешику поїси - все ж у роті м'якше стане». Але він не пішов: «Потерплю й спитаю, чого вона ходить». Підійшов: «Ну, скажи правду, що ти робиш: погане, чи добре? Хто ти?» питає бідний брат. «Я - Доля твого брата; ти хоч перервись у полі, та все одно нічого доброго не буде, він же п'є, гуляє, а ти за нього працюєш». Бідний брат питає: «Де ж моя Доля?» Посміхнулася молодиця і каже: «Під колодою лежить гола». Не второпав чоловік: «А як мені дійти до неї та впізнати?» - «Іди прямо, а як побачиш, що лежить гола молодиця під колодою, то і є твоя Доля». Пішов чоловік і знайшов оту молодицю: «Доле моя, Доле! Чого це ти лежиш гола, чому нічого не робиш? Лежиш усе, ні попереду тебе, ні позаду тебе - нічого нема: чим ти займатимешся?»

Потягнулася молодиця: «Я хочу сидіти за прилавком». Чоловік задумався: «З чим же ти сидітимеш за прилавком?» Молодиця каже: «Попроси в брата 50 копійок, або карбованця, накупи стрічок і хрестиків, а я торгуватиму». Пішов він до старшого брата; а той брат п'є та гуляє - знати його не хоче. «Позич мені, брате, одного карбованця», каже бідний чоловік. «Коли ж ти віддаси? Де ти візьмеш? Не можу позичи-

ти» відповів багатій. Бідний повалився йому в ноги: «Та позич брате». Позичив. Накупив тоді бідний брат стрічок і хрестиків, відніс своїй Долі і мав зиск, вона все продала. Знову накупив більше, додав хусточок, і знову узяв бариш. Вирішив він після того торгувати різним дрібним крамом, придбав конячину. Коли він їхав до міста за крамом, хлопчаки почали насміхатися з нього і кидати камінці у прив'язану позад візка скриньку. Приїхав він у місто, відкрив скриню, а там коштовне каміння. Подумав і поніс він скарб губернаторові, а той звелів відсипати йому грошей стільки, скільки коштувало те каміння. І став він багатієм, а старший брат спився.

22 січня. Центральна Рада ухвалила IV Універсал (1918). Народ України завжди мріяв про незалежність своєї держави. Антиукраїнська політика підривала на корені всі починання і прагнення стати вільною нацією.....

22 січня 2016 р. виповниться 210 років від дня народження Левка Боровиковського (1806-1889), українського поета-байкаря, фольклориста, етнографа, філолога.

● **180 років** від дня народження Порфирія Бажанського (1836-1920), українського композитора й музикознавця.

23 січня. Маркіяна. Іній на стежках - на мокрий рік.

24 січня. Теодозія Великого преподобного. Кажуть - на Теодозія морозно – ярові посієш пізно. Теодосієве тепло – на ранню весну пішло

25 січня День Тетяни. Якщо вигляне сонце, то рано прилетять птахи з вирію. Коли в день сніжно, то літо буде дощове.

26 січня - День мученика Єрмила, ще цей день називали Яремою. З давніх часів 26 січня спостерігали за кішкою. Кішка стіну дере - негода біля воріт. Кішка клубком згорнулась, сховала мордочку - незабаром вдарять морози.

27 січня у народному календарі - день святої рівноапостольної Ніни. В цей день наші предки звертали увагу на такі народні прикмети: «Багато зірок у день святої Ніни на небі - чекай снігу у теплий день. Мало зірок - буде хуртовина, негода. Якщо на день Ніни піде сніг, то бути рясному урожаю».

28 січня День Павла Тебського преподобного. Якщо знявся вітер на Павла - буде рік вологий. Зоряна ніч 28 січня віщувала гарний урожай льону.

29 січня. Битва під Крутами 1918 року, один із важливих

сюжетів сучасної української історичної пам'яті, який вже давно перестав сприйматись як рядова історична подія. Битва під Крутами є історичним образом, що має важливе значення для української колективної пам'яті та української ідентичності. Більше 100 років потому, під Крутами, юнкера 1-ї Київської юнацької школи ім. Б. Хмельницького та 1-ї сотні новоствореного Студентського куреня під єдиним командуванням Аверкія Гончаренка, (500-600 воїнів) вийшли на смертній бій проти більшовицьких військ (до 6 тисяч воїнів) Михайла Муравйова під час їх наступу на Київ. Величезна чисельна перевага більшовицького війська, над недосвідченою молоддю, не зупинила українських патріотів, вони увійшли в легенду української національної ідеї.

А ще 29 січня - день поклоніння чесним веригам апостола Петра, в народі - Петра Вериги. Вериговий день здавна відомий також під назвою «Петра-покорма», оскільки треба було утримувати свійську худобу на зимових кормах ще другу половину зими.

Близько 42 року апостол Петро за повелінням царя Ірода Агриппи був ув'язнений за проповідь про Ісуса Христа. У в'язниці він був зв'язаний двома залізними ланцюгами. Вночі, напередодні суду над ним, Ангел Господній, зняв ці ланцюги (вериги) й чудесно вивів його із в'язниці. Християни, почувши про чудо, взяли вериги та зберігали їх як коштовність. Одержимі різними хворобами люди, приходили до них й отримували цілєння....

У цей день відзначали ослаблення льодового покриву на річках: «На Петра Вериги розбиваються криги». Селяни вважали, що це останній день зими, а тому казали: «На Петра Вериги половина снігу, половина криги», «На Петра Вериги зима або поставить холод, або поломить криги».

30 січня, День Антона - Perezимника, так називали передоднього Антонія Великого. Perezимник обнадіє, обтеплить, а потім обдурить - все морозом стягне. Не вір теплу на Антона – завжди морозно буде. На Антона день - зимі рівно половина. Тепла погода на Антона - до швидкої зміни погоди на мороз.

31 січня - Афанасія і Кирила. Зазвичай на цей день лютують морози. Морози на Афанасія - жартів не люблять. На Афанасія, (Кирила) сонце світить опівдні, буде весна рання. На день святого Кирила, ще буде морозів доволі.

Природний взаємозв'язок

Як ви вже знаєте, січень - перший місяць року і розбивається він на тижні й дні. Це рукотворний порядок матінки Природи на нашій планеті. Трохи пізніше дід Опанас побіцяв онукам, що розповість про загадковий першопочаток під назвою «Ніщо», бо все має свій початок і кінець. А ще про рукотворний порядок у Всесвіті і чому

наша Сонячна система, розташована в самому підходящому для неї місці галактики - Чумацькому шляху....

В народі, перший і третій тижні місяця вважалися гнилими (поганими), або молодими, а другий й четвертий тиждень – гарними, або старими. Якщо на гнилий тиждень дощ не піде, то не чекайте його весь місяць. На гнилий тиждень не можна сіяти овочів, а також зсипати їх у льох, а то вони погниють. Капусту треба мочити на старому тижні, щоб вона була хрустка і т. інш.

► Тиждень - це ще й сім днів природного часового циклу, пов'язаного з фазами Місяця. За перші сім днів фаза Місяця зростає від тоненького серпа Молодого Місяця, (обернута навпаки буква «С») - до першої його чверті. За другі сім днів фаза Місяця виростає від першої чверті - до Повного Місяця. За треті сім днів фаза Місяця зменшується від Повного Місяця - до останньої чверті. За четверті сім днів фаза Місяця «старіє» від останньої чверті - до вузького серпа Старого Місяця (пряме «С»). Таким чином, повний цикл зміни фаз Місяця від Молодого Місяця - до Старого, і від обернутої букви «С» - до прямої «С», проходить за чотири тижні, за так званий місячний цикл, який астрономічно включає не 28 діб, а 29,53 доби. Більш цікава розповідь про Місяць чекає вас попереду.

Семиденний тиждень узгоджується з ритмами людського організму: енергетичне силове поле, що йде на Землю з Космосу змінює свою інтенсивність в зв'язку з положенням Сонця, Місяця та інших космічних тіл. Тому життєдіяльність людей і поведінка всього живого на землі в дні Повного, Молодого чи Старого Місяця мають різний характер. Особливо при переході

від однієї фази Місяця - до іншої відбувається зміна енергетичного поля - і з'являється напруженість та нестабільність в діяльності живих організмів.

Космічна енергія найвищої інтенсивності потрапляє на Землю наприкінці другого тижня, тобто в період Повного Місяця. Тому саме при Повному Місяці відбувається те, чого не буває в інші періоди. Народні легенди стверджують, що деякі люди в цей період перетворюються у вовкулаків. Найвідоміші прихильники цієї теорії «місячного божевілля» придумали назву «трансільванський синдром». Гравітація Місяця впливає не тільки на наші внутрішні біологічні «припливи», але вона впливає на води морів й океанів. Виходить, все живе на Землі живе у завданім місячним ритмі.

У Радянському енциклопедичному словнику 1988 року видання до поняття «лунатизм» є такий коментар: «Назва від неправильних уявлень про вплив місячного світла на людину». Але про лунатизм писав ще в 400 році до н. е. такий визнаний авторитет, як батько медицини Гіппократ.

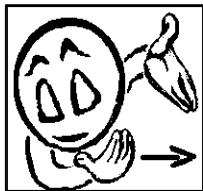
У далекій давнині, коли ще не було фортеці святої Єлисавети, на небі було 10 сонць, сяйво стояло 24 години на добу. Вони так сильно нагрівали Землю, що вся вода випаровувалася, Земля зсихалася і тріскалася, а люди жили в дуже суворих умовах. Одного разу ця обставина сильно зворушила мисливця із Київської Русі – Гната Магро. Він піднявся на вершину гори, натягнув свій лук і одним пострілом збив зайвих 9 сонць. А останньому сонцю, що залишилося, він наказав через певний час заходити і сходити, щоб був день і ніч. Таким чином температура на Землі нормалізувалася, і у людей з'явилося сприятливе середовище для існування, позбавивши їх від страждань.

Полюючи на Дикому полі, Гнат зустрів посланця Божого, який сказав: «Гнате, за те, що ти позбавив людство від страждань, Бог передав тобі «порошок безсмертя», коли - проковтнути, то станеш Святим, вознесешся на Небо і ніколи не помреш. Гнат подякував, повернувся додому і віддав ліки своїй дружині, яка сховала їх в надійне місце. Через деякий час про порошок дізнався лінивий сусід Пилип. Скориставшись моментом, коли господар був на полюванні, пробрався

до кімнати дружини Гната і, погрожуючи їй розправою, став вимагати віддати йому ліки. Розуміючи, що вона не зможе протистояти силі Пилипа, жінка сама їх проковтнула.

Як тільки вона це зробила, то відразу відчула, що стала легкою, як хмара. Потім вона злетіла в повітря і вилетіла у вікно, а далі – у небо. Їй дуже не хотілося розлучатися з чоловіком, тому вона вибрала місце найближче до людського світу – Місяць. Оселилася на ньому, і весь час притягується до Землі, показуючи свій характер, та змінює вигляд (фази Місяця). З часом, люди прозвали її «Богинею місячного сяйва», бо символіка чотирьох фаз Місяця - хрест, який формується при уявному поділі Місяця на чотири сектори, - відповідає чотирьом фазам і чотирьом тижням. Кожен сектор - це одна із чвертей; перехід від сектора до сектора, й від фази до фази - це завершення одного тижня і початок наступного, починається з неділі на понеділок. Ось така є легенда про місячне сяйво і рукотворний порядок в Природі.

Кожний день тижня наші предки наділяли певними властивостями. Протягом століть народ виробив чітку систему того, що дозволяється робити в той, або інший день, а чого - не можна. Народ розшифровує назву днів тижня так:

- Неділя - не для діла, відпочинок
- Понеділок - перший день по неділі.
- Вівторок - другий день по неділі (вторий).
- Середа - середина тижня.
- Четвер - четвертий день по неділі.
- П'ятниця - п'ятий день по неділі.
- Субота - з давньоєврейської «шабат» не трудовий день, а звідси - кінець тижня.

З давніх часів кожен день тижня мав свою характеристику і особливості – «легкі» та «важкі», «чоловічі» та «жіночі». Ними регулювали виробничу діяльність, відпочинок та побутові взаємини. І це не якась забаганка чи містифікація - за кожним таким віруванням стоїть довголітній досвід, що здобутий з практичних узагальнень не одного покоління людей. Та й духовний мікросвіт наших пращурів складався з певних уявлень про дні тижня:

► **Понеділок** - перший у ряді буденних днів тижня. З позиції першого – «як почнеш - так буде цілий тиждень». В Україні існував звичай «понеділкувати», за яким заміжні жінки не пра-

цювали, звільнялись від родинних і господарських обов'язків, брали участь у сходках, відвідували жіночий гурт і родичів. Жінки і дівчата по понеділках постили: «котра дівка постить у понеділок, до року віддасться заміж». А заміжні жінки постили заради щасливого сімейного життя. Всі пости (крім різдвяного) починаються з понеділка. Люди вірили, що в понеділок не можна нічого позичати. За великий гріх вважали одягати в понеділок нову сорочку (буде напасть).

Понеділок - свято відьом і русалок. У понеділок не слід відправлятися в дорогу, побоюючись нещастя. У понеділок, так само як й у середу, не можна розмовляти про відьом, тому що вони про це неодмінно довідаються і тоді вночі можуть не давати вам спокою. А от вирвати зуб найкраще в понеділок: не буде ніяких ускладнень. У цей день не рекомендується починати нову справу, білити хату, купатися, тощо. Якщо в понеділок у сім'ї зчинилась сварка, то буде цілий тиждень. Хто народився в понеділок - буде нещасливий і матиме здатність до віщування.

Понеділок вважається днем народження Місяця, який щопонеділка приходить до людей «світлочубим і струнким», але може змінювати свій вигляд - аж до подоби старого діда. Понеділок у народі вважається важким днем.

► *Вівторок* – чоловічий, щасливий день для будь-яких починань, можна вирушати в дорогу, день буде легким, сприятливим і удалим. Вівторок - початків сорок: починали всі важливі справи. Оселю закладали у вівторок. У вівторок садили гарбузи та огірки (вродить сорок). Вагітні жінки у вівторок остерігалися важкої праці. Випадково розсипаний у вівторок мак - додаток у господарстві. Всім гарним господаркам відомо - якщо годувати у вівторок курей рисом, підвищиться яйценосність. Якщо, виходячи з будинку, ви запнулися, і відбулося це у вівторок - чекайте вигідної пропозиції. Діти, що народились у вівторок, будуть геніальними. Життя із чоловіком народженим у вівторок, обіцяє бути багатим й благополучним. Народженій людині в цей день буде щастити завжди й у всьому.

Космічний покровитель вівторка - планета Марс або Арес (Арей), що означає «Бог - захисник воїнів». Бог війни наділяє свій день мужнім, навіть войовничо-активним характером, що робить вівторок днем початку всякої важливої справи. Вівторок вважається щасливим днем, а тому рекомендується закладати

перший камінь у будівництво житла чи іншої корисної споруди саме у цей день. У вівторок церква вшановує пам'ять не мучеників, а преподобних.

► *Середа* - день, сприятливий для посадки рослин, особливо кукурудзи. Жіночий день, добрий для ворожіння. У середу Бог створив сонце, місяці і зорі. Але у середу не можна почина-ти ніякої незнайомої справи, не слід переїжджати на нову квар-тиру: довго там не будеш жити. Найняті в середу прислуга, або робітники не будуть довго служити. А от куплені в середу речі - будуть довго служити. Якщо в середу господарка вирішила зай-нятися випічкою пиріжків, то спечений 3-тій по рахунку пиріжок - повинен дістатися наймолодшому з родини. Це забезпечить здоров'я всіх домочадців. Тим, хто народився в середу, доля обіцяє статок і навіть багатство.

У середу – всі постують. Про цей день говорили: «Середа - піст, не треба губи маслити». Для християн середа завжди була «пісним» днем: бо саме в середу в голові Іуди зародилась думка зрадити Ісуса Христа. Середа в окремих літературних джерелах вважається ще й днем Лади, прекрасної жінки-богині, тому є сприятливою для налагодження стосунків, відновлення злагоди і любові в родині, між людьми близькими чи тільки зна-йомими. В середу успішним буде здійснення всіляких хатніх і господарських робіт. І тут варто наголосити: в давнину люди були переконі, що всі домашні роботи саме в середу – мати-муть особливий успіх.

► *Четвер* день легкий, передвіщає удачу. Вважається щасливим чоловічим днем. Сватання здебільшого приурочу-вали на четвер. Вірили, що багаті люди народжуються у чет-вер. За народними віруваннями саме в цей день Бог створив усі планети. Четвер призначений винятково для роботи. Укра-їнці говорили: - хто в четвер байдикує, той у п'ятницю - плаче. Можна робити все, окрім побілки хати. Четвер - гарний час для поповнення запасів круп і солі. Всі приготовлені з них блюда підуть на користь. Між дівчиною й хлопцем може виникнути симпатія, якщо в четвер вона піднесе йому частування. Борги намагайтеся повертати в четвер. Віддавши в четвер чуже, свій статок примножите втроє. Якщо в четвер з ваших прикрас випадуть камені, або рветься намисто - можете розраховувати на довгу й вірну любов. Якщо ж прямо на вашому пальці дасть

тріщину обручка, то цілком імовірна поява тріщини й у взаєминах з вашим коханим. Вважалося, що в четвер народжувалися працьовиті й мовчазні люди, вони стають добрими й ласкавими чоловіком або дружиною.

Четвергом піклується Юпітер або Зевс, наймогутніші боги римлян та греків. Українські предки віддавали четвер своїм наймогутнішим богам – Перуну і Даждьбогу. Бо четвер - день найбільшого напруження, трудової діяльності, коли докладається максимум зусиль для завершення робіт. Тому в четвер не варто починати довготривалих справ, а зосереджуватись на завершенні вже розпочатих. Бездіяльність чи надмірні веселощі цього дня - великий гріх. Бо саме в четвер було видано Ісуса Христа на суд і розпочались його хресні страждання. На четвер припадає Тайна Вечеря Ісуса Христа з його учнями, коли Син Божий розкрив Істинну Суть Хліба і Вина. Особливо сприятливим вважається останній четвер місяця, тим більше, якщо цього дня людина приступає до завершення раніше розпочатої справи ще до сходу Сонця.

► *П'ятниця*, як і понеділок - важкий період, тяжкий жіночий день. На Поліссі жінки в цей день не ткали і не пряли, галичани - не місили тісто, а подоляни - не білили в хаті. Особливо остерігалися п'ятниці вагітні жінки, оскільки по святах, п'ятницях та неділях, не можна нічого робити, ані пити, ані прясти, ані прати, бо це спроводжує велике нещастя на дитину. У п'ятницю не можна робити що-небудь серйозне, починати справу - удачі не буде. У п'ятницю не можна спозаранку веселитися - прийде лихо і доведеться плакати. У п'ятницю не можна виконувати жіночу роботу, а заміжній жінці гріх мити голову. У п'ятницю курку на яйця не саджають: курчата не виживуть. У п'ятницю не можна починати вчитися, інакше навчання не заладиться, але п'ятниця сприятлива для любові. Свататися найкраще саме в п'ятницю. Але велику гріховність накликали на себе ті, хто зважувався співати – «бо в цей день Христос помер». Віруючі люди весь рік говорили по п'ятницях.

Про людей, які змінюють часто свою думку, кажуть: «У нього сім п'ятниць на тиждень», або «У тебе десять п'ятниць на тижні». Тих, хто народився в цей день, чекає щасливе сімейне життя, а хто дотримується настанов п'ятниці, вона всіляко допомагає в здійсненні задуманого, у звільненні від хвороб та

чар, в оволодінні ремеслом, в збереженні нажитого працею - багатства. І ще одне слід пам'ятати: сон, що проти п'ятниці, обов'язково збудеться.

► *Субота*, шостий день тижня, кінець трудового тижня. Як і вівторок – легкий день: «Субота - справі почин». Це день для завершення всіх робіт, що розпочались протягом тижня, тому не починали нових робіт, крім зажинків і закладин хати. Почавши робити що-небудь у суботу, будеш і далі продовжувати цю справу лише по суботах. Сприятливий час (так само, як і вівторок) для відправлення в дорогу й для переїзду в новий будинок. Суботу наші пращури відводили під вбирання житла, зміну білизни, купання - під неділю. У цей день також купали собак, щоб вони були здоровими й злими. Субота - час примирень, серйозних розмов і прийняття рішень. Киньте за поріг жменьку рису й по рисовій доріжці прийде до вас багатство.

У єврейського народу та в арабів субота - це святковий (вихідний) день, в інших народів і в українців - це буденний день. На суботи припадають і поминальні дні. Найвідоміші з них Хомина субота, а також Переддмитрова, Передкузьмина, Передмихайлова, а перед М'ясницями і Трійцею – були поминальні суботи. Найбільше дійств пов'язано з Дмитровою суботою (Дідівські суботи та Осінні діди). Осінній Дмитро припадає на 8 листопада, завершує хліборобський рік. За повір'ям він замикає землю і передає права зимі, але ключі тримає при собі, поки за ними не прийде весняний Юрій (6 травня).

Грім у суботу - провісник гарної риболовлі. Народжені в суботу люди люблять працювати й у майбутньому стануть відмінними хазяями, вони не схильні до зрад. Суботою піклується «Числобог» - (Бог часу), він відраховує години, дні, роки.

► *Неділя* - вихідний день: «По неділях - сорочка біла». У жодному разі не беріть у руки сокиру, не до добра. У неділю грішно працювати, тому що вона присвячена Богові, не можна пити горілки, їсти й спати вранці до служби Божої. Ці вимоги відповідно до православного вірування. Нижче ми розповімо легенду, як Господь створив землю за шість днів, а на сьомий день тільки милувався тим, що йому вдалося зробити. Ви теж працювали увесь тиждень, а в неділю - час відпочити, порадувати себе й відновити свої сили. Саме із цієї причини не можна нічого починати у неділю, або загадувати в цей день

якісь справи - нічого не вийде. У неділю не можна обрізати нігті - щастя й грошей не буде. А згідно із чисто життєвим повір'ям, якщо людина не дотримується таких правил, то дуже швидко втрачає всі свої життєві сили. Народжені в неділю люди: спокійні, вивантажені й навіть трохи ледачі.

Урочистість неділі в тому, що на її світанку воскрес Син Божий і цим приніс спасіння людству. Неділю називають Сонячною Панною, бо нею опікується саме Сонце. Вона вже в суботу звечора слідкує, щоб ніхто нічого забороненого не робив, а грішників карає невдачами та негараздами, які прийдуть до них, якщо не в неділю, та в інші дні тижня - обов'язково.

Стосовно святкування неділі, слуга Божий митрополит Андрей Шептицький казав: «Закон, що обов'язує до приявности на Службі Божій, і закон відпочинку чи нечинности в неділю - це церковні закони, що тільки ближче означають, пояснюють та доповнюють природний і позитивний Божий закон Мойсеевого права... Від Божого закону ніщо й ніколи не може звільнити людину: ні церковна влада, ні труднощі обставин. До збереження Божого закону кожний зобов'язаний, хоч би з нараженням або утратою життя... Тому обов'язок святкувати неділю, оскільки він є церковним законом, не зобов'язує тоді, коли його сповнення зв'язано з великою трудностю чи невігодою... Але в 3-тій Божій заповіді є щось, від чого ніяка трудноість, ніяка прикрість і ніяка влада не може звільнити, бо 3-тя Божа заповідь є і в Новому Завіті - Божою заповіддю, себто накладає обов'язок ненарушимої і нехибно, безоглядно всіх зобов'язуючий. Той обов'язок є й обов'язком природного права, тобто обов'язком, що його кожна людина пізнає природним розумом і відчуває в сумлінні. Несповнення тої сторони 3-тої заповіді є гріхом навіть при таких обставинах чи таких диспенсах, що звільняють від обов'язку бути на Службі Божій і здержатися від праці. Незбереження тої заповіді завжди буде гріхом, а через те і великою втратою та шкодою для душі» (мова оригіналу).

Стародавня легенда стверджує: «За шість днів створив Господь небо, землю, море і все, що в них, а на сьомий день спочивав». В 1 день - світло, в II день - повітря і хмари, в III день - сушу, море, рослини, в IV день - сонце, місяць і зірки, в V день - риб і птахів, в VI день - тварин,

савців і людину, а на VII день – наказав відпочивати. Процес створення Богом світу вважається відправною точкою практично у всіх світових релігіях. Основною біблійною книгою, що трактує створення світу, вважають Першу Книгу Мойсея «Буття». Її дві перші глави докладно описують всі дні створення землі, неба, води, тваринного, рослинного світу й людини. Крім цього, згадки про створення світу можна знайти в Книзі Йова, Книзі Притч Соломонових, Псалтирі, а також у книгах пророків. Часткові описи створення світу є у книгах Нового Завіту і деяких книгах Старого Завіту.

І почав дід Опанас розповідати онукам, як у **перший день** Бог створив небо і землю. Земля була пуста та порожня, і темрява гуляла над безоднею, і Дух Божий носився над водою. Побачивши, що тьма покриває все навколо, Бог створив світло, і відділив його від темряви, тим самим створив день і ніч. І сказав Бог: - нехай буде світло і тьма. Так закінчився перший день.

День 2. Так як земля була млява, Богу потрібно було створити небо, яке в «Бутті» названо «небесною твердю». Повітряний простір за задумом Бога повинен був відокремлювати воду, що під твердю, від води, яка над твердю (розділити хмари, річки, моря, й океани), таким чином Бог розмежував навколо небесні і земні простори (створена атмосфера планети). Далі Бог наповнив весь простір повітрям, без якого не може існувати життя.

День 3. Наступні творіння Бога називають земною сушею і рослинним світом. Зібравши всю воду в певні місця, Бог почав творити сушу і назвав її землею. Земля принесла свої плоди: зелень, траву, яка давала насіння, родючі дерева, насіння з плодів їхніх падали на землю і проростали знову. Все відбувалося в циклічному порядку: відмирало і знову народжувалося.

День 4. У цей день Богом були створені Сонце, зірки і Місяць. Ці «світільники» необхідні були для управління днем і ніччю, а також для визначення днів, тижнів, місяців, років. «Світільники» за задумом Бога, мали стати провідниками різних знамень, визначати «рухомі і нерухомі» свята і т.д. Бог повелів Сонцю сходити кожного ранку і заходити щовечора, тому що Бог не бажав, щоб цілий день було видно на землі. З тих пір за велінням Божим місяць і зорі світять вночі, але і вночі ніколи не буває зовсім темно. Зірок на небі так багато, що ми не в змозі

навіть підрахувати.

День 5. Це дуже цікавий день, в який Бог створив світ живих істот: царства риб, плазунів, птахів, і звелів їм Бог плодитися і розмножуватися, наповнюючи воду і небо.

День 6. Цей день створення світу був відданий тваринному світу і самій людині. Коли Богом були створені «худоба, гади і різні звірі земні», він вирішив поставити над усім цим свій вінець свого творіння - людину. І створив Бог людину за образом і подобою своєю з земного праху, вдунув йому в обличчя Дихання Життя. Далі Бог подумав трохи і створив на сході Рай, поселив там людину і наказав обробляти і зберігати Райський сад, а щоб людина не байдикувала, наказав придумати назви всім тваринам і птахам. У цей день відбулася ще одна подія. Створений чоловік попросив Бога, надати йому помічника. Бог почухав потилицю, вийняв з тіла чоловіка одне ребро і створив жінку. Чоловік приліпився до неї своєю душею і з тих пір вони не розлучалися ніколи.

День 7. На сьомий день Бог не творив нічого, він спочив від усіх Своїх справ у цей день. Сьомий день він назвав Своїм днем, тому що в цей день він заспокоївся від усіх Своїх справ і милувався ними 3 тижнів на сьомий день, люди які розплодилися, відпочивали і Бога шанували. От така була легенда.

Малі онуки не зрозуміли з розповіді діда Опанаса, що таке «рухомі і нерухомі свята». Тому Опанас пояснив це так:

► *Рухомі свята.* У церковному календарі маємо такі свята, що не випадають кожного року в той самий день: одного року раніше, а іншого - пізніше. Причина полягає в тому, що їхній час і день святкування залежить від празника Пасхи, який не має постійної дати. Празник Пасхи у 2005 і 2016 р. випадав на 1 травня, у 2015 р. – на 12 квітня, 2017 р. – на 17 квітня, 2018 р. – 8 квітня, 2021 р. – 2 травня і т.д.

► *Нерухомі свята.* Ми маємо великий ряд свят, що ніколи не міняють своєї дати, і кожного року випадають у той самий день місяця. Наприклад, Христове Різдво завжди припадає на 25 грудня, а празник Успення Божої Матері на 15 серпня. І такі свята, що ніколи не змінюють своєї дати, називаємо *нерухомими*. Коло нерухомих свят починається церковним Новим роком, тобто 1 вересня, а закінчується 31 серпня. Більш детально ви прочитаєте в нашій книзі трохи пізніше.

Загадкове слово «Ніщо»

Автор книги постійно наділяє умовного діда Опанаса рисами багатьох кіровоградців похилого віку з суворю і ніжною поезією батьківства. Малі онуки та старенькі люди потребують спілкування один з одним більше, ніж діти і батьки. Йде своєрідна естафета передачі накопичених знань, тим паче, що в Україні стало народжуватись більше гарних і розумних дітей. Їм необхідні

знання та традиції українського народу, а ще залучення до духовного світу дорослих. Бо старі люди у традиційному суспільстві завжди були хранителями інформації про історичне минуле, носіями нового досвіду, а ще вони мають мудрість, прозорливість, почуття справедливості та здібності скерувати розвиток онуків у потрібне русло. Бабусі і дідусі передавали онукам міфи, перекази, легенди, казки, які створені багатьма поколіннями наших предків. Вони переказували своїм онукам оповідання про створення світу так, як це бачили наші далекі предки, про людину - як Божий вивір, про матір - сиру землю, про непереможні зірки, місяць і сонце та інше.

Розкривають перед дітьми поняття, **по-перше**: «Всесвіт – сонячна система», «рукотворний порядок – планета Земля» та «людина - Космос у мініатюрі» з одного боку. **По-друге**: «образ – душа», «образ - характер», «лицар - шляхетність» та взаємини з довкіллям свого рідного краю. **По-третє**, світоглядні позиції певних соціальних груп, з акцентом про рідний край, про Україну. Навіть ставши дорослими, онуки вбачали у бабусях та дідусях повірених своїх таємниць і утішників....

По внутрішній структурі, людина – це цікава «жива істо-та», яка весь час задає питання. Онуки діда Опанаса жадібні до цікавих розповідей, вони хочуть знати все про загадкове слово «Ніщо», про яке чули вже не один раз; а ще вони допитуються, звідкіля взялася планета Земля; що відбувалося 4 млрд., або 1 млрд. років тому; а чи були люди 100 млн., 50 млн., чи 10 млн. тому на наших українських землях? З вічним питанням: «як і

чому виникла Земля, коли «нічого не було»? Де ділися наші далекі предки? Що буде, коли людей на землі не буде? Як бачимо запитань більше, ніж відповідей.

Непроста задача у діда Опанаса: як пояснити онукам, утворення планети Земля з «Нічого». Чому всі науки, що вивчають історію розвитку життя на Землі, спотикаються на одному місці, - на терміні «початок всього», як могло з «Нічого» утворитись «щось». Вивчаючи різні факти і теорії, бачимо, що «Всесвітня машина», як окремий механізм не може працювати самостійно і в потрібному режимі; вона потребує керманіча. Його називають по різному: Бог, Творець, Всесвітній Розум, або ще якимось. Сучасні вчені давно із цим погодилися, увірувавши, що усе раніше створене й те що маємо на цю годину, створювалося по «Великому замислу». Тому й звуть цього Творця на свій розсуд: «Скільки маємо людей – стільки й думок».

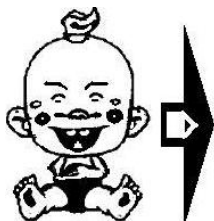
Сучасна наука про виникнення життя (коротко).

Найбільшою таємницею для людства, стало створення світу. Послідовники «теорії Великого вибуху» логічно пояснюючи походження життя на Землі, стали задаватися питанням: а що було до Великого вибуху, і чи було взагалі що-небудь? Що означає загадкове слово «Ніщо»? Взявшись за розкриття головної таємниці Всесвіту: що було до Великого вибуху? Дослідники отримали не один, а багато відповідей, досить дивних і незрозумілих простим людям.

Головний напрямок відповідей зводився до того, що до Великого вибуху не було взагалі «Нічого». Виходить, що Всесвіт відбувся з «Нічого», і що «Ніщо» породило «Все», як планету Земля, так і все на ній. Дітям важко уявити собі ці події. Будь-який підліток скаже, що з «Нічого» не можна не тільки створити Всесвіт, але й змайструвати табуретку. Однак учені наполягають на своєму. Вони говорять, що не просто придумали, начебто Всесвіт вийшов з «Нічого», а прийшли до такого висновку в результаті строгих математичних розрахунків, в яких поки ніхто не виявив помилку. Коли-небудь, вважають вони, коли людство накопичить більше знань, ми зможемо довідатися, що означає загадкове слово «Ніщо».

Можливо, «Ніщо» - це відсутність не тільки яких-небудь небесних тіл, атомів, будь-яких елементарних часток, але й самого «Простору й Часу». Можливо також, що в таємничому

«Ніщо» були відсутні звичні нам форми речовин. Але це була не зовсім порожнеча, і там відбувалися якісь процеси, у результаті яких могли виникати маленькі вибухи й зрештою трапився Великий вибух. Щоб знайти підтвердження своїй гіпотезі, вчені намагаються створити щось схоже на «Ніщо». Вони побудували спеціальні камери, з яких видалили частки речовин, і понизили температуру до холоду космічного простору. Виявилося, що отримане «Ніщо» насправді являє собою «Щось незрозуміле», і його можна досліджувати, але про це ми напишемо в майбутній книзі.....

Легенда про зірки. Колись дуже давно, а де саме - невідомо, трапилась велика посуха; така посуха, що не тільки в річках та озерах, а навіть і в колодязях повисихала чисто геть вся вода, і люди без води почали хворіти та мерти. В тім краю, де трапилась така посуха, жила одна удова, а в тієї удови була одна дочка.

Захворіла удова без води, і дочка, взяла глечик та й пішла шукати води. Де вона її шукала, хто її знає, а тільки десь-то найшла. Набрала в глечик і понесла додому. По дорозі натрапила на одного чоловіка, що вмирав без води; дала йому напитись і тим одволала його од смерті. Далі натрапила вона на другого, такого ж самого; потім на третього, четвертого і, кінець, на сьомого. Всім давала напитись води і всіх одволала од смерті. А води зосталось у неї тільки на самому денці глечика. Йшла вона, йшла, та по дорозі сіла відпочити за 7 верст від Єлисаветграду, а глечик поставила коло себе на землю. Коли в той час де не взявся приبلудний собака. Хотів, мабуть, теж напитись та й перекинув глечик. Коли перекинувся той глечик з краплинами води, то з нього вилетіло сім зірок великих і восьма маленька та й полетіли вони на небо.

Заплакала дівчина, бо більше не було у неї води, і дуже жалко було втрачати матір. Аж раптом в небі спалахнули оті маленькі зірки, що вилетіли з глечика і утворили «КІВШ». То світилися душі людей, яким дівчина давала напитися, а восьма маленька, (дід Опанас показав близько біля «Ковша» маленьку зірку), так то душа собаки, що перекинула глечик. Так Бог поставив їхні душі на небі, щоб усі люди бачили, яка щира була та дівчина, а за її щирість Бог послав дощ на всю Україну.

Задумалася Софія, наймолодша онука діда Опанаса, вона не може второпати, як із «Нічого» - утворилось «Щось». Та й не тільки підліткам важко в це повірити, дуже багато дорослих, хто не згоден з тим, що Всесвіт відбувся з «Нічого». Супротивники цієї гіпотези відповідають на запитання, що було до Великого вибуху, по-різному. Головна ідея зводиться до того, що Великий вибух - видатна подія в історії Космосу, але Всесвіт існував і до нього. Поки мало що можна сказати про те, яким був цей «першо-початковий» Космос, можна припустити, що в його історії відбулося щось таке, що привело до Великого вибуху, який породив наш, сьогоднішній Всесвіт.

Є, звичайно, й інші думки. Можливо, до Великого вибуху існував інший Всесвіт, або два схожі Всесвіти, зіткнення яких привело до Великого вибуху. Наприклад, існує ідея циклічності Вселеної з теорією струн. Вона припускає, що нова матерія й потоки енергії з'являються кожні трильйони років, коли дві мембрани, що лежать за межами наших вимірів, зіштовхуються між собою – виникає вибух. Таких припущень – безліч.

Так, що було до Великого вибуху? Питання залишається відкритим. Можливо, нічого. Може, інший Всесвіт, або інша версія паралельності світів. Де у кожному є набір власних законів і констант, що диктують природу фізичної реальності. Тому й не дивно, що кожен вчений обирає те, що ближче за духом і розумінням. Релігійний світ дає на всі питання свої відповіді й укладає картину створення планети Земля в божественні рамки.

Атеїсти шукають відповіді, прагнучи докопатися до суті й «помацати» своїми руками цю саму суть. На сьогоднішньому етапі людина не стане владарем Всесвіту, від її бажання не запаляться нові зірки й не згаснуть існуючі. Для людства цікаво те, що не вивчено. Людство б'ється над розгадками таємниць, і хто знає, бути може, рано або пізно вони дадуться людині в руки. От тільки, як люди тими таємними знаннями скористаються? На благо, чи на шкоду? Зробиться людство щасливішим, чи прискорять апокаліпсис? Істинність цих знань доводити безглуздо, ці знання є в кожному із нас. Людина пов'язана з Космосом невидимими ниточками. Як приклад, людське тіло – це Божий храм, де Творець перебуває в кожній людській частці. Звідси висновок, що Бог і людина - єдине ціле. І перший і другий заслуговують на щасливе буття.

Легенда про щастя. Жив-був один поважний чоловік недалеко від Єлисаветграда. Маєток мав панський, здоров'я козацьке, дружину-красуню, сина-здорованя та донечку-писанку. Ще золота – повні скрині. Жив собі звичним панським життям: палаци, розваги, жінки, вино тощо... Одного вечора, втомлений від такого життя, він повертався додому з фортеці святої Єлисавети, а назустріч йому йде старець. Сивий, сунеться, ледь ноги волоче. Посміхається, а очі свіяться ясніше за зорі. Здивувався пан, зупинився, і до старця: - Добрий вечір тобі, діду! Чого це очі у тебе блищать яскравіше, ніж зорі? Від щастя, сину! – посміхнувся дід. - Від щастя? - розреготався пан. – Та ти ж волоцюга, не сміши мене, діду! - Мабуть ти правий - каже дід... Але я бачу, ти все маєш, гроші, худобу, маєтки ... А от щастя в тебе немає! – старий похитав головою і пішов далі. Здивований пан ще довго дивився діду услід.

Доїхав пан до свого маєтку і ліг спати, а сон не йде. До ранку думав про старого діда. Запали його слова, прямо в серце панові. Рано встав, подивився навкруги і зажурився ще дужче. Все в нього наче є. А от щастя.... справді, немає. Не один день та не одну ніч змарнував пан на ці роздуми, сон втратив, не міг собі спокою знайти. Якось зібрався, і пішов вночі з панського маєтку - щастя шукати.

Йде по Єлисаветградській землі, а назустріч йому каліка. Без ноги, пальці обрубані, ока немає: «О, думає панок, - цей мабуть знає, що таке щастя, дай спитаю». - Скажи каліко, в чому щастя? Той подивився, скривився у посмішці і каже: - Ти не знаєш щастя? Чоловіче, як ти на землі живеш? Зрозуміло, що щастя – в здоров'ї. Був би я здоровим, ех! - каліці навіть слів не вистачило. Він підняв свою палицю і потрусив нею над головою, а потім схилив голову і побрів далі.

Задумався пан... «Ні, мабуть не в здоров'ї щастя. Я от здоров'я маю, а щастя – ні». Далі йде пан.... У селі Клинці, зустрів біля церкви жебрака. Дав йому гривню й питає: - Може ти знаєш, в чому щастя? - Дурний ти, чоловіче, звісно в грошах! Мав би я гроші, будинок собі придбав, і коня купив, і все, що хотів – все мав би...

Знову задумався пан: «Ні..., гроші я маю, а щастя - ні. То

ж не в грошах щастя»... Далі йде пан. Бачить, сидить при дорозі жінка зажурена. В чорному, мов скам'яніла. - Чого Ви засмучена? Підняла та голову, а очі спухли від сліз. Думає панок, як нещаслива жінка, то точно знає, в чому щастя. Присів біля неї пан: «Скажіть мені, жінко, в чому щастя»? Вона: «Я довго прожила і точно знаю: щастя - в сім'ї. Мала я чоловіка і діточок. Але чоловік мій коханий загинув на війні, а синів хвороба забрала. Тепер я сама..., жінка схилила голову і гірко заплакала. Піднявся і пішов пан думаючи, жінка теж помиляється. Я от маю жінку і дітей двох, а щастя все-одно не маю. Отож не тільки в одній сім'ї щастя...».

Прошло чимало часу, пан всю Єлисаветградську землю обійшов, а рецепту щастя - не знайшов. Ось вже й до моря-океану дійшов, з дивною назвою: Сугдеське (Хазарське) море. Далі вже дороги немає. Сів він біля води і бачить, що пісок після шторму став чорним: «Боже мій, я опинився на березі Караден-гіза (Чорного моря). Таку назву дали йому турки, які приходили на ці береги, щоб скорити місцеве населення».

Поки пан мандрував світом та щастя шукав, грошей не стало – всі витратив. Дружина розлучилася й за іншого пана заміж вийшла. Діти повиростали без батька та й по світу розлетілися, як горобці. Втомився наш чоловіча, якого вже й паном ніхто не називав, здоров'я в тих мандрах втратив. Грошей не має, не доїдає й не досипає. Хворий став, самотній і сумний... Вирішив повернутися у рідний край.

Довго йшов до Єлисаветградщини, позаду залишилися Ташлик, Тузли, Аджигол, Кінбурн і багато інших поселень. Біля витоку річки малий Інгулець забрів у якусь закинуту хату. Зайшов. Нікого не має, ліг на ліжко. Ніч, вітер гуде, небо темне. А ні зорі тобі, а ні місяця. На душі моторошно, заплющив очі і заплакав: «Все життя своє поклав я на пошуки щастя, - так і не знайшов, все марно... Все той клятий старець ...». Склав руки на грудях хрестом і відчув, як серце його помалу зупиняється, а сили полишають. Мабуть прийшов час – помирати. Попрощався подумки із життям, пригадав дітей, дружину, батьків і друзів. Все – кінець, очі закрив і заснув....

Ранком прокинувся наш колишній пан від яскравого сонячного промінчика. Тільки-но розплющив він очі, як пчихне! А потім ще раз, аж порох з нього, посипався... Подивився він на

жовтогаряче сонце і посміхнувся. Вперше за усю свою подорож... І так йому легко стало, так спокійно на душі, так приємно і затишно, що аж сльози РАДОСТІ навернулися на очі. І в цю мить він відчув, що ЩАСЛИВИЙ. Вперше за все своє життя... Ось воно, ЩАСТЯ... Присів він на лаву, збентежений таким несподіваним почуттям, і зрозумів: «Ніколи так не буде, щоб у людини все було. Завжди чогось не вистачає: любові, грошей, здоров'я, або чогось іншого. В пошуках не знати чого, ми не помічаємо того, що вже зараз маємо. Не вміємо радіти тому, що у нас є, не розуміємо: «Щасливий не той, хто все має, а той, хто вміє радіти тому, що вже має».

Пішов старець з цією думкою по Єлисаветградській землі. Дивився на світ новими очима і дивувався красі рідного краю. На вустах була посмішка, а очі його сяяли яскравіше за зорі. Дід Опанас уважно подивився на задумливих онучок, погладив їх по голові і сказав: Все, мої любі, легенда закінчена, йдіть відпочивати.....

Небесні тіла Всесвіту вивчає наука астрономія. Астрофізика - явища і процеси, що відбуваються. Теорії еволюції та гіпотези подальшого розвитку Всесвіту - космологія, за космологічним принципом, закони природи у всьому об'ємі Всесвіту однакові. Найближчі до Землі зорі обертаються навколо загального центру мас, утворюючи загалом велетенську зоряну систему - галактику Чумацький Шлях. Всесвіт, - це весь матеріальний світ, різноманітний за формами, матерією та енергією, включаючи усі зорі, планети та інші космічні тіла.

Як ви вже зрозуміли, існують різноманітні теорії виникнення Всесвіту, якими намагаються обґрунтувати, з чого він виник та набуття сучасних обрисів. Еволюційний ланцюг Всесвіту залежить від швидкості і прискорення його розширення. Якщо ця швидкість буде збільшуватись, то сила, що розширює Всесвіт, перевищить гравітаційні сили, які утримують галактики в скупченнях і все почне розповзатися, (розпадуться галактики і зоряні системи). Через деякий час електромагнітні сили не зможуть утримувати від розпаду планети і дрібніші об'єкти. Світ знову буде існувати у вигляді окремих атомів. На наступному етапі розпадуться і окремі атоми. Що буде після цього Валентин Карпов точно сказати не може: бо на цьому етапі перестав працювати сучасна фізика....

Космічний порядок

У 1951 р. католицька церква офіційно визнала, що теорія Великого вибуху узгоджується з Біблією. Якщо існує рукотворний порядок у Природі, тоді у Космосі повинен існувати «рукотворний порядок Всесвіту». Придивіться до планет у нашій Сонячній системі: назви, розташування, відстань від Сонця тощо.

Сонячна система складається: з центрального тіла Сонця; 9 планет (Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон) та Місяця. Всього нарахували 11 небесних тіл-планет, але ми додатково маємо ще 44 супутника планет; близько 50 тис. астероїдів, та близько 900 метеоритних тіл і комет. Загальна кількість - біля 50 955 шт. Вага всіх планет складає близько 0,1% від ваги Сонця, без урахування планети Нібіра. В усіх планетах ми знаходимо багато дивного і незрозумілого...

Примітка: Якщо ви умовно стиснете 15 мільярдів власної історії Всесвіту в один рік - 1 секунда Космічного року буде дорівнювати 475 нашим сучасним земним рокам. Уявіть скільки подій може відбутися за 475 земних років.

Детально описувати цікаві моменти з усіх наших 11 небесних тіл-планет не входить в наші плани; для цього необхідно розпочинати окрему тему. Тому ми коротко і стисло викладемо необхідну інформацію. Почнемо з Сонця, як однієї з типових зірок Чумацького шляху. Ви повинні знати, діаметр Сонця у 109 разів більший за діаметр Землі. Середня відстань від Землі до Сонця - 149,6 млн. км. Цей відрізок відомий як астрономічна одиниця (А.О.), діаметр Сонця укладається в ній 107 разів.

Радіус Сонця становить 696 000 км, середня густина — $1,21 \text{ г/см}^3$, середня температура зовнішніх шарів 5600°C , а в надрах вона перевищує $10 \text{ млн.}^\circ\text{C}$. Теплова енергія Сонця зумовлена термоядерними реакціями перетворення водню в гелій. Зауважимо, що саме ці два хімічні елементи складають 99% маси Сонця, вся його речовина знаходиться в стані плазми. Колосальна енергія, яку виділяє Сонце, розсіюється в кос-

мічному просторі на далекій відстані. Дуже мала частка цієї енергії досягає Землі у вигляді рентгенівських і ультрафіолетових променів, видимого світла, теплового випромінювання і радіохвиль. Тепло і світло, які випромінює Сонце, живлять енергією різні природні процеси. Тепло впливає на клімат, приводить в дію кругообіг води, відіграє велику роль при вивітрюванні та ерозії, а також створює на Землі умови, сприятливі для життя. Без цього джерела енергії не було б унікального життя в Сонячній системі, (а можливо і у Всесвіті), також рослинного і тваринного світу та найскладнішого створіння природи - людини. Енергія Сонця залишається величиною практично незмінною вже майже 5 млрд. років. Згідно з підрахунками вчених, Сонце знаходиться в головній фазі свого розвитку і буде перебувати в ній ще близько 7 млрд. років.

Навколо Сонця обертаються планети, розташовані в такому порядку: Меркурій, Венера, Земля з Місяцем, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон. Всі планети рухаються приблизно в одній площині майже за круговими орбітами і в одному напрямі - проти годинникової стрілки, (якщо дивитися з боку Північного полюсу світу), за винятком Венери та Урана, обертання яких зворотне. Середня віддаль між планетами закономірно зростає приблизно в два рази. Однією з перших гіпотез про будову світу була гіпотеза Клавдія Птолемея. За цією гіпотезою Земля - нерухома планета, що знаходиться в центрі світу, а всі інші небесні світила рухаються навколо неї. Це помилкове вчення існувало майже 15 століть.

Вперше правильну схему будови світу дав М. Коперник. Сонце знаходиться в центрі системи, а Земля та інші планети рухаються навколо нього і обертаються навколо своєї осі. Він визначив відносну віддаль від планет до Сонця, обчислив періоди їх обертання по орбіті. Далі Йоганн Кеплер відкрив три закони руху планет, де рухом небесних тіл Сонячної системи керує Сонце. Взаємодіючи між собою, планети та космічні тіла також притягуються, тому вони не рухаються точно по еліпсу, параболі чи колу. За фізичними властивостями планети об'єднуються у дві групи, (внутрішні та зовнішні) і розділені в просторі кільцем астероїдів.

Отже, ми маємо з урахуванням Сонця й Місяця - 11 планет. Але ще шумери в нашу Сонячну систему додавали загод-

кову планету Нібіру (12-ту) та пояс астероїдів (13). Всі планети називалися «блукаючими зорями», бо вони рухались на небі досить складними траєкторіями. На справді їхні зигзагоподібні шляхи серед зоряного неба є наслідком орбітального руху са-

мих планет, в тому числі і Землі.

Карпов В.Є., вже декілька разів у своїх інших виданнях розповідав про так звану «дванадцятую планету» - Нібіру. Якщо придивитись до нашої Сонячної системи, яку відображали шумери у своїх хроніках, то вона відрізняється від сучасного вигляду. Ви скажете, Сонячна сис-

тема із 11 планет - це прописні істини. Але ми зауважимо, що знання про окремі планети люди отримали порівняно недавно; наприклад, Уран був відкритий тільки у 1781 році, а після захоплення Москви Наполеоном, тобто у 1846 р. земляни відкрили Нептун; а Плутон став нам відомий, аж після того, як А. Гітлер прийшов до влади - у 1930 році. Дивно, що ці відкриття відбувалися майже через кожні 100 років. Космічний розум неохоче відкривав землянам своїх близьких і далеких сусідів. А шумери володіли повною інформацією про усі планети, які крутяться в небі - майже 6 тисяч літ тому! Звідкіля стародавні цивілізації знали все про Всесвіт?

А ще вони знали: «усе крутиться навколо Сонця», а не навпаки, про що розповів нам Коперник у 1543 р. Для нас, за останні 1,5 тисячоліття нашої ери, то був переворот у людському світобаченні. Далі: шумери 6 тис. років потому писали, що наша Сонячна система має 12 світил і що остання планета Нібіру, є батьківщиною їхніх Богів-творців (аннунаків-нефілім). Чому ми й донині не відкрили оту загадкову 12-ту планету? Де вона? І тут нам треба повернутися до знаменного і міфічного числа - 36 000. Виявилося, що це період обертання планети Нібіру - батьківщини нефілім, навколо Сонця, її орбіта - у 3600 разів довша. І ми можемо побачити її один раз на 36 000 років, коли вона опиняється на мінімальній відстані від Землі. Але нам краще її не бачити. Бо тоді за Біблією, нашою планетою буде трясти так, що по усій земній суші наступить «сумнозвісний» апокаліпсис.

Є ще одне магічне число - 12. Коли Господь звертався до уродженця шумерського міста Ура - Аврама, ведучи мову про

майбутні покоління, то сказав: «Подивіться на небо і порахуйте 12 планет, які ви бачите». У Біблії, і не тільки у ній, цифра 12 сакральна. Йосиф порівнював себе і своїх братів із 12 небесними світилами, а патріарх Яків благословляє своїх нащадків, порівнюючи із 12 зодіакальними сузір'ями. В той же час божественні пантеони не тільки Месопотамії, а й хетів, греків, хуритів налічували 12 Богів. Далі фігурує числове порівняння: 12 грецьких титанів, 12 племен Ізраїлю, 12 апостолів Ісуса Христа. Глибинний смисл завершення 12 обертального циклу містить китайська філософія. Тепер повернемося до теми нашої глави.

✿ Візьмемо найближчі планети до Сонця, під загальною назвою «планети земної групи»: Меркурій, Венера, Земля й Марс та загадковий Місяць. Місяць часто називають супутником Землі, але це не так. Землю з Місяцем можна назвати подвійною планетою. Дійсно, співвідношення розмірів і мас між ними зовсім інші, ніж у супутників інших планет. Діаметр Місяця лише в 3,6 рази менше діаметра Землі, а маса – в 81 разів менше, у той час як найбільший супутник Юпітера по діаметру в 28 разів, а за масою в 12 тис. разів менше своєї планети. Ще більший контраст у інших супутників і їх планет. Це наводить на думку, що походження Місяця інше, ніж супутників Марса, Юпітера, Сатурна, Урана і Нептуна.

Всі «планети земної групи» відрізняються від планет-гігантів меншими розмірами і відповідно, меншою масою. Ці планети близькі за такими фізичними характеристиками, як густина, розміри, хімічний склад, але при цьому кожна планета має свої особливості. В той же час тверда поверхня дозволяє ходити по них, або здійснювати посадки космічних апаратів.

✿ *Меркурій* - найближча до Сонця планета, яка має порівняно невеликі розміри і тому тривалий час залишалася недоступною для візуальних астрономічних спостережень. Меркурій - знаходиться на відстані 58 млн. км. від Сонця. Повний оберт на небі завершує за 88 діб, період обертання навколо своєї осі дорівнює 58,65 доби, а Сонячна доба на Меркурію триває 176 днів. Атмосфера Меркурія, у порівнянні із земною, сильно розріджена. Схожість Меркурія з Місяцем виявилась разючою. Великі рівнини вкриті кратерами різних розмірів, місцями спостерігаються лінійно витягнуті уступи або обриви висотою 2-3 км і протяжністю на сотні кілометрів. Меркурій має слабе магнітне

поле і дуже розріджену гелієву атмосферу - унікальну в Сонячній системі. Опівдні на екваторі Меркурія температура піднімається до 400-500°C, а вночі падає до 160°C.

⚙ **Венера** - наша найближча сусідка у світовому просторі і є після Сонця й Місяця найяскравішим небесним світилом, її легко можна знайти на вечірньому, або ранковому зоряному небі поблизу Сонця. Поверхня Венери схована від очей спостерігача товстою і досить густою атмосферою, існування якої виявив російський вчений М.В. Ломоносов. З того часу Венеру нерідко уявляли рідною сестрою Землі, тільки трохи жаркішою, щось на зразок тропічного раю з джунглями та екзотичними тваринами. На жаль, епоха космічних польотів розвіяла ці романтичні уявлення. Дослідження показали, що газова оболонка складається на 97% з вуглекислого газу, решта - азот, інертні гази, аміак, кисень і водяні пари. Несподівані результати показали її хмари, вони утворені парами сірчаної, азотної та хлористоводневої кислот.

Велика газова оболонка Венери, основним компонентом якої є вуглекислий газ, створює на її поверхні «парниковий ефект», внаслідок чого температура там близька до +500°C, а її тиск на поверхні планети досягає 100 атм., це справжнє «розжарене» пекло. Щільність гірських порід - 2,8 г/см³, що відповідає щільності базальтів на Місяці. Венера обертається навколо своєї осі в протилежний обертання інших планет бік і має відстань до Сонця 108 млн. км. Період обертання планети - 243,2 доби, вона підходить найближче до Землі - 40 млн. км. Дослідження атмосфери Венери виявили 95% молекул газу CO², приблизно 2% азоту й інертних газів, близько 0,1% кисню, окису карбону, хромо-водню й фторо-водню та водяної пари. Діаметр Венери - 12 100 км (це 95% діаметра Землі), маса - 81,5% маси Землі.

⚙ **Марс**, який називають «червоною планетою» за специфічний колір на зоряному небі, вдвічі менший за Землю і має вигляд немиготної цятки червоного кольору, яка час від часу значно перевершує за блиском зорі першої величини. Марс періодично підходить до Землі на відстань до 57 млн. км, значно ближче, ніж будь-яка планета (крім Венери). Діаметр Марса майже вдвічі менший за Землю й Венеру. Планета оточена газовою атмосферою, і складається з вуглекислого газу 95%,

азоту 0,27%, аргону 0,16%, кисню 0,2%, водяної пари 0,1-0,15%. Максимально висока температура на боці, зверненому до Сонця, мінус 33°C, найнижча - поблизу південного полюса мінус 139°C, а поблизу північного полюса мінус 123°C. Сонячна доба на Марсі триває 24 години 39 хв Марсіанський рік триває близько 686,9 земних днів.

Поверхня Марса завдяки значній розрідженості атмосфери є доступною для досліджень із Землі. У телескоп видно оранжеву кулю з білими полярними шапками і темними прямими лініями, які тривалий час ототожнювали з каналами, виритими живими істотами. Навколо Марса обертаються два невеликі супутники: Деймос (16 км) і Фобос (27 км). Кожен з них має вигляд безформної картоплеподібної глиби, покритої кратерами і борознами внаслідок бомбардування метеоритами.

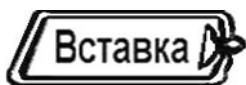

«Сусідками» нашої Сонячної системи є 2 галактики: Велика та Мала Магелланові Хмари. Це галактики-супутники Чумацького Шляху. Відстань до них становить приблизно 170 і 205 тис. світлових років відповідно. Їх видно неозброєним оком в Південній Півкулі, де вони плавають у загальній водневій оболонці. Інші галактики віддаляються від нашої з закономірними властивостями, наприклад, швидкість розбігання тим більша, чим

віддаленіша спостережувана галактика. Період обертання Сонця навколо центра нашої Галактики становить 204-250 млн. р. і називається галактичним роком. Ймовірно, тривалість галактичного року визначає періодичність тектонічної активності нашої планети.

У нашій Галактиці нараховується близько 150 млрд. зірок. Найповніший зірковий каталог, виданий у США в 1990 році, містить інформацію про 19 млн. астрономічних об'єктів, а найпершим зірковим каталогом, який дійшов до наших днів, є каталог Птолемея, що містив дані про розташування усього 1022 зірок.

Перше вітчизняне товариство дослідників космічного простору з'явилося в Києві у 1925 році. Космічну еру людства було розпочато 4 жовтня 1957 р., у СРСР запущено перший штучний супутник Землі. Величезні відстані у Всесвіті вимірюють світловими роками, де 1 с.р. - це відстань, яку світло проходить за 1 рік. Вона становить приблизно 9460 млрд. км.

Щодоби на земну поверхню випадає понад 200 тис. метеоритів. Маса найбільшого з них, що впав у Південній Америці, - 60 тн. За рік на поверхню Землі випадає понад 3 млн. тн. космічного пилу, а також від 350 тис. тн. до 10 млн. тн. метеоритів, що залітають до нас «у гості». В Україні поблизу с. Болтишка Кіровоградської області знайдено заповнений осадовими породами кратер, діаметром близько 25 км - слід падіння метеорита, яке сталося 100 млн. років тому. Чи може метеорит впасти на людину? За розрахунками вчених - одне влучення за 180 років. Поки що на Землі було зареєстровано лише один випадок. Це трапилося у США (штат Алабама) у 1954 р, коли сплячу жінку було поранено залізним уламком з Космосу. Найдавніша згадка про падіння метеорита датується 644 р. до н. е. Найстаріший з усіх відомих метеоритів було знайдено на території Китаю у місті Сіань. Його вага 2 тн., а вік становить приблизно 1,9 млрд. років.

✿ **Планета Земля.** Відомості про нашу планету Земля, відомі ще з періоду «сивої давнини». Вона має схожі з Венерою розміри і масу, відрізняється від неї, а також і від інших планет киснево-азотним складом атмосфери, наявністю органічного світу і рядом інших особливостей. Важливим для збереження життя й найбільш істотною властивістю нашого світила є практично постійне, протягом 4 мільярдів років випромінювання з коливанням енергії в межах 1-2%, що благотворно позначилося на еволюційних перетвореннях неживої матерії на Землі.

Здавалося б, у таких же умовах незмінності вихідного від Сонця світлового потоку перебувають й інші планети земної групи, однак ніякої білкової активності на них поки не виявлено. Можливо, тому, що на відміну від них, Земля перебуває від Сонця на відстані, що забезпечує підтримку освітленості потужністю 1370 джоулів на 1 кв. м. її поверхні. Енергетичний потік, що приходить від Сонця на Землю, залежить великою мірою від відстані до нього, і саме цей параметр земної орбіти створює найсприятливіші умови для зародження й існування живих організмів!

➔ За розрахунками астронома Харта, якби орбіта Землі була ближче до Сонця всього на 5%, то первинна вода ніколи б не сконденсувалася в моря й океани. Через парниковий ефект

зовнішня оболонка Землі перегрілася б і стала схожа з поверхнею Венери. Якби було навпаки, наприклад, відстань від Сонця до Землі було більше на 1%, то за рахунок придушення парникового ефекту почалося б заledenіння планети.

Сталість падаючого протягом року на Землю сонячного потоку підтримується ще одним параметром земної орбіти - її ексцентриситетом, що дорівнює 0,02 і забезпечує майже круговий рух планети навколо Сонця. Усім відомі сезонні зміни клімату, що чергуються для Північної й Південної півкуль і пов'язані з нахилом екваторіальної площини Землі - до площини її орбіти. Якби ексцентриситет останньої був більше, то на існуючі на Землі сезонні коливання температури на клались контрастні перепади сонячної енергії, що приводять до переохолодження, коли планета перебуває в точках апогею, і перегріву, коли вона проходить точки перигелію. При таких гіпотетичних умовах поверхня Землі перетворилася б у крижану пустелю, де не змогли б розвинути складні органічні структури.

→ Ще є причини деградації обертання планет. Ці причини можна пояснити так: взаємодія зазначених сил зв'язує протони й нейтрони в ядрі атома, завдяки чому утворюються різні хімічні елементи, легкі (літій, водень), важкі (золото, свинець). Зменшення сил взаємодії на 2% привело б до переходу всієї речовини Всесвіту у водень, і навпаки, при їхньому збільшенні на 2% - вся речовина перейшла б у важкі метали. Все це свідчить про існування складної й доцільно організованої космічної матерії, у якій враховані найтонші фізичні співвідношення, що забезпечили виникнення й існування життя. Не слід забувати про фактори деградації довкілля. Кінець XX ст. поставив людство й біосферу в зовсім нові умови існування, традиційні стандарти життя навряд чи стануть придатними.

→ Людина створена великим Космічним Розумом як експериментальна істота для перевірки впливу фізичного тіла - на розвиток розумових здатностей індивідуума. Є підозра, що експеримент «не відбувся» в тому плані, у якому задумувався. Сучасні люди багато приділяють уваги своєму зовнішньому вигляду, при цьому майже не вдосконалюють свої душі і свій розум. На даному етапі, цей експеримент перервати не можна, тому що: **1)** - порушиться хід розвитку Всесвітніх законів;

2) - в ланцюзі розвитку Всесвіту закладений код людини

як один із складових елементів. Ось чому людство не можна видалити із циклу розвитку самого Всесвіту.

Початковий контроль над майбутнім життям, починається з того, що великий Космічний Розум визначає час і місце «створення» майбутнього землянина. З початку, тіло не має матеріального і фізичного змісту. Початкове тіло – це розумовий згусток в одну мільярдну частку власного тіла. Це маленький код, без якого не з'являється жодна людина на Землі. В своєму зародку, він несе в собі інформацію про те, що з людиною відбудеться в житті та смерті. В той же час там закладена генетична пам'ять предків, й усіх видів колишнього життя та інше. Наближеність людини до Космічного Розуму, визначається не ступенем її розуму, а ступенем доброти, інтелекту й розкриття своїх внутрішніх здатностей, де наша душа - це сполучна ланка між фізичною сутністю й великим Космічним Розумом.

→ Сучасна фізика показала, що існування нашої світобудови забезпечується перевищенням рівня електромагнітних сил над гравітаційними в 1040 разів. Якби це розходження виявилось в 1041 раз, то сили гравітації зменшилися в 10 разів, - а тиск на внутрішній сфері зірок не зміг би підвищити їхню температуру до рівня ядерного синтезу. І навпаки, якби це співвідношення склало 1039, то у 10 разів зменшилися сили гравітації.

→ Земля, на відміну від своїх ближніх сусідів - Марсу, Венери, Місяця та Меркурія, має сильне магнітне поле. Вісь магнітного поля не співпадає з віссю обертання, є відхилення в 11°. З нашої планети йде відтік земної атмосфери. Завдяки тепловій енергії швидкість деяких молекул, що перебувають на зовнішній границі атмосфери Землі, збільшується настільки, що вони виходять за межі зони дії її гравітації. У результаті відбувається повільний, але рівномірний відтік атмосфери в Космос. А ще Земля сповільнює свій рух, внаслідок змін викликаних впливом Місяця, Сонця й інших планет Сонячної системи, зсувів матерії в різних частин планети та інших впливів. Останнім часом день скоротився на соті частки секунди, указуючи на те, що кутова швидкість планети зростає. Фактори, що викликають це зростання, не встановлені.

Один раз на 500 тис. р. магнітне поле Землі змінює свою полярність. У цей час спостерігають масове вимирання біологічних видів. Так зване Чандлерівське коливання являє собою

невеликі зміни осей обертання Землі, (відкриті американським астрономом Чандлером в 1891 р). Вони становлять 0,7 арк. сек. протягом 433 днів. Інакше кажучи, полюси планети рухаються по неправильній окружності діаметром від 3 до 15 м. Причина цього невідома. Але 18 липня 2000 р. лабораторія реактивного руху надала свою гіпотезу: «принципова причина Чандлерівських коливань криється в тиску, що змінюється, на дні океану, викликаному коливаннями температур і солоності, а також вітровими змінами в циркуляції океанів». Однак у період із січня по лютий місяці 2006 р. учені помітили, що Чандлерівські коливання припинилися, і пауза тривала протягом 6 тижнів. Є інші думки, тому ця аномалія викликала додатковий інтерес і вчені хочуть зрозуміти її наслідки.

Через кожні три 532-річні періоди, кількісні зміни на нашій планеті - переростають у якісні. Тоді відбуваються світоглядні зрушення в надрах громадської свідомості і людський етнос вступає на вищий щабель розвитку, але – по різному....

Поняття «часовий пояс Землі» має 2 основних значення:

► - Географічний часовий пояс – це умовна смуга на земній поверхні шириною рівно 15° ($\pm 7,5^{\circ}$ щодо середнього меридіана). Середнім меридіаном нульового годинного пояса вважається Гринвічський меридіан.

► - Адміністративний часовий пояс, відповідно до нового закону «Про вирахування часу», (годинна зона) це ділянка земної поверхні, на якій встановлений певний поясний час.

У древніх писаннях час поділяли на години, але з різною довжиною години, і тільки Клавдій Птолемей, що жив в II ст. н.е. офіційно ввів розподіл доби на 24 години. Необхідно знати, що година – це одиниця виміру часу і вона не є одиницею СІ, але її використовують разом із СІ. По сучасному визначенню, година дорівнює 3600 сек., або 60 хвилин. А ще ми маємо:

► - Астрономічну годину, що складається із 60 хвилин;

► - Академічну годину, (у ВНЗ) - від 45 до 50 хвилин.

Наша система часу (літочислення), день як період обертання Землі навколо осі і рік – є час обертання Землі навколо Сонця. У древніх цивілізаціях одиниця їхнього виміру була не 365 днів, а 260. Запам'ятайте цю магічну цифру – 26, бо від неї ідуть розрахунки, із різною кількістю нулів у різних системах координат, за якими було вираховано «кінець світу». Ми ще не

раз повернемося до «пресловутої» цифри 26. В той же час 260 днів як одиниця виміру - це 9-місячний час вагітності і (не тільки у жінок). Вегетаційний період визрівання плоду, який є вінцем Божого промислу й іменується її Величність Людина! До речі, якби ми міряли своє земне перебування на нашій планеті за цим вкороченим роком, то головні події нашого життя відбувалися б саме у дні народження, (що святкуються не через кожні 12 місяців, а через 9 місяців. Проєкспериментуйте на власній біографії і днях народження, вирахуйте скільки вам тепер років і скільки ви проживете на світі (наприклад до 70 років у порівнянні із 12-ти місячною шкалою), заняття копіткою, проте захоплююче.

Дід Опанас підійшов до столу, де лежало коричневе, куряче яйце з синім штампом і сказав онукам: - Підійдіть та обережно розбийте яйце над мисочкою. Мить і в прозорих хвилях коливається жовта кулька. Умовно ми створили Всесвіт, так його уявляли собі наші діди і прадіди. В Україні є міфи про створення світу з яйця та яєчної шкаралупи. Колись давним-давно невидимий світ ховався у півні, як чорна кішка у темній кімнаті. На думку прадідів, на місці сучасного Всесвіту й планети Земля одвічно панував хаос, тобто безлад. Набридло Хаосу байдкувати і попросив свою сестру Ладу підмінити його, поки він спочине. Як тільки Хаос заснув, зразу з'явився друг Лади - Космос, і почали вони наводити свій Порядок. Для підтримання Рукотворного порядку у темному Всесвіті Космічний Розум створив Золоте яйце і призначив відповідальним менеджера по імені Рід та наказав: «Ти відповідальний за рід на Землі». З часом від кохання Ріда і Лади народилась дівчинка Любов. Саме вони дали початок усьому людському роду, що з'явився потім на планеті Земля.

Разом вийшли вони із Божого олімпу і створили стільки зоряних світів, що їх дотепер ніхто порахувати не може. У числі цих світів був і наш земний світ. Сонце, що світить над нами, вийшло з обличчя Ріда. Ранкові й вечірні зорі з'явилися із брів Ріда. Швидкий вітер – це дихання Ріда. Ще Космічний Розум відокремив Правду від Кривди, видимий світ Явь, від невидимого світу – Дух. Потім з'явився Сварог – Небесний батько. Саме Небесному батькові, Рід передав завершення ство-

рення Земного світу. А щоб небо ніколи не впало на землю, Сварог підпер його 12 стовпами. І куди б Рід не подивився, на небі спалахувала зірка, а на землі з'являлися тварини і рослини. Далі Рід створив Великий океан, а із нього вийшла Світова качечка. Вона народила безліч інших Богів, яким сьогодні вклоняються люди. Так виникли народи і нації, які зараз населяють Землю, але походять від одного коріння. Це видно з їхніх мов, де найголовніші слова: мати, батько, брат тощо. Ще є психологічна близькість усіх людей на Землі. Бо де б ми не жили і що б ми не робили, ми все одно залишаємося членами великої родини на маленькій планеті Земля, яка своєю крихкістю так схожа на оте, коричневе яйце...

Міфічний Місяць

☼ Тепер перейдемо до загадкового Місяця, його середня віддаленість від планети Земля становить 384 тис. км. Судячи з того, що рання геологічна історія Місяця відрізняється від земної, вочевидь, це небесне тіло (планета), було захоплено нашою Землею. Можливо Місяць «прибув» навіть з іншої галактики. Астрономи підраховували, що приблизно 200 млн. років тому Місяць

як супутник, знаходився набагато ближче до Землі і що зараз він постійно віддаляється й через пару мільйонів років може залишити нашу орбіту назавжди. Земля знову залишиться без свого небесного супутника (Луна), як в часи сивої давнини.

Якби Місяць не обертався навколо осі, то він завжди був би звернений однією стороною не до Землі, а до нерухомих зірок. І чинив би по відношенню до Сонця один оборот протягом року, так що зміна дня і ночі на ньому відбувалась не з місячним, а з річним періодом.

Обертання Місяця навколо осі відбувається строго з тим же періодом, з яким він обертається навколо Землі, а саме 27,32 доби. Звичайно, такий збіг двох по суті різних періодів не випадковий і причина цього добре відома. Однак потрібно зазначити, що обертання Місяця навколо осі відбувається за інер-

цією і цілком рівномірно. А от його рух навколо Землі відбувається під впливом земного тяжіння по еліпсу – нерівномірно. Тому Місяць у своєму русі по орбіті то забігає вперед, то відстає. Ця нерівномірність руху, поєднуючись з рівномірним осьовим обертанням, викликає явища відомі ще стародавнім астрономам, ми бачимо місячну кулю, злегка обертаючись вправо та вліво. Ці невеликі похитування нашого супутника називаються *лібрацією*, по довготі вони досягають 7,9 градуса в кожную сторону. Завдяки цим різним *лібраціям* ми можемо оглядати Місяць з різних точок Земної кулі, але не відразу, а в міру зміни фази лібрації, - до 59% всієї поверхні. Решта 41% місячної поверхні назавжди приховані від Землі.

З незапам'ятних часів Місяць привертає увагу землян як найбільш екзотичне світило, що постійно змінює своє положення на зоряному небі і свій зовнішній вигляд: то він з'являється у всій своїй красі, як величний яскравий диск, то у вигляді серпа, то зникає зовсім, про що ви вже знаєте. Саме ці дивні зміни зовнішнього вигляду Місяця ще в сиву давнину мали практичне застосування. Перш за все це стосувалось виміру часу. Якщо з рухом Сонця на небі пов'язувалось поняття доби, то з явищем зміни фаз Місяця була пов'язана інша міра часу, а саме місячний цикл. Місячні календарі ще й досі знаходяться в практичному вжитку у деяких народів (розповідь про календарі чекає вас попереду).

У системі Земля - Місяць часто настають моменти, коли Місяць, освітлений Сонцем, відкидає тінь на Землю, або сам попадає в тінь Землі. Це досить ефектні явища. У давнину незвичайний вигляд небесного світила під час затемнення викликав у людей страх, сприймався за погане передвістя, гадали, що «Місяць обливається кров'ю». Особливо великий забобонний жах на марновірних людей наганяли повні затемнення Сонця, їх вважали передвісниками війни, кінця світу, тощо. Зараз причина затемнень перестала бути таємницею. Ці явища пов'язані лише зі взаємним рухом Сонця, Землі та Місяця і не мають нічого спільного з впливом якихось містичних сил, а тому з великою точністю передбачаються. Для прикладу, якби площина Місячної орбіти збігалася з площиною орбіти Землі (екліптикою), затемнення відбувалося б регулярно, два рази на місяць: під час повного Місяця – це були б місячні цикли, а при

молодому Місяці – сонячні цикли. Насправді ж внаслідок нахилу площини орбіти Місяця під кутом 5° до екліптики затемнення відбуваються порівняно рідко. Спостереження затемнень дозволяє вченим отримати важливі дані про фізичну природу Сонця, будову земної атмосфери і рухи Місяця.

В дуже давні часи, планета Земля не мала Місяця (Луни). Є декілька гіпотез (6) появи Місяця на Земній орбіті:

► **Перша гіпотеза.** Сьогодні Місяць, як явище, настільки звичний, що питання про те, звідки він взявся, практично не виникає. Між тим саме походження Місяця, як супутника нашої планети – одна із самих значних його таємниць. Гіпотеза спільного походження, (акреція) Землі і Місяця, (як супутника) була правдоподібною до початку 1870-х років. Вперше висунув її ще Еммануїл Кант. Згідно з цією версією, Земля і Місяць утворилися практично одночасно з протопланетних частинок. Космічні тіла представляли собою при цьому подвійну систему. Першою почала формуватися Земля, потім – Місяць. Але відсутність атмосфери робить Місяць не схожим на Землю за багатьма показниками. День на Місяці триває майже 15 земних діб, така ж тривалість ночі. Місячна доба дорівнює періоду, за який планета-супутник робить один оборот відносно Сонця.

► **Друга гіпотеза.** У 1909 р. Томасом Дж. Джеферсоном була висунута гіпотеза гравітаційного захоплення. Згідно їй, Місяць – це тіло, що сформувалося десь в іншій Сонячній системі. Його еліптична орбіта перетинала траєкторію руху Землі. При черговому зближенні Місяць був захоплений Землею і став її супутником. На користь цієї гіпотези вчені наводять досить поширені міфи народів світу, коли Місяця не було на небі.

► **Третя гіпотеза** - теорія гігантського зіткнення. Місяць – це результат взаємодії Землі і досить великого космічного тіла, що зіштовхнулися. Гіпотеза була запропонована в 1975 р. Вільямом Хартманом і Дональдом Девісом. Вони припустили, що з молодю Землею, яка встигла набрати 90% своєї маси, зіткнулася протопланета Тейя. Розмір її відповідав сучасному Марсу. В результаті удару, який припав на «край» планети, практично вся речовина Тейї та частина Земної кулі була викинута в космічний простір. З цього «будівельного матеріалу» став формуватися Місяць. Подібну трактовку має і 4 гіпотеза.

► **Четверта гіпотеза.** У Древній Греції є переказ

про «долунних» жителів Аркадії, вони прямим текстом стверджують, що раніше на земному небі не було ніяких супутників. Про це писав відомий історик Древнього світу - Плутарх, що жив в 1-2 ст. нашої ери. Задовго до Плутарха, в 5-му ст. до н.е. астроном, математик і філософ Анаксагор, спираючись на свої джерела, стверджував, що до земного потопу Місяця на нашому небі не було. Те ж саме писав уже в III столітті до н.е. Аполлоній Родоський, що займав посада головного доглядача знаменитої Олександрійської бібліотеки.

У древніх хроніках майя описуються часи, коли на небі замість Місяця світила Венера. Про Венеру і її зв'язок з земним потопом згадує Вергілій. Він пише: «... за даними древніх джерел, у дні потопу відбувалася зміна кольору й розмірів Венери. Можливо, мається на увазі зовсім інше небесне тіло? Тут доречно згадати міф про Фаетон й інші подібні легенди народів світу. Геологи стверджують, що місячні припливи існували мільйони років тому. Але, можливо, джерелом цих припливів був не Місяць, а якийсь інший супутник? Можливо, що Місяць просто «збило» зі своєї орбіти невідоме небесне тіло? Тут доречно згадати міф про Фаетон й інші подібні легенди народів світу.

► **П'ята гіпотеза.** В минулі роки, у зв'язку з новими результатами в дослідженні Місяця, багато авторів схиляються до думки, що він має штучне походження. Наприклад, дослідники Місяця, Хвальків і Щербаков припустили, що Місяць є не чим іншим, як штучним космічним кораблем. Ця «божевільна» гіпотеза дозволяє розглядати всі особливості Місяця, як «неприродного» походження Місяця. Перші опоненти заявляють: «космічний корабель не може бути схожим на кулю». Ми запитуємо у опонентів: «А чому космічний корабель не може бути кулястим»? Адже, це найощадливіша форма у природі. Цікаво, що Місяць за своїм віком, старший за Землю, як приклад, вік Землі становить 4,6 млрд. років, деяким місячним породам близько 5,3 млрд. років, а космічний пил на цих породах має вік удвічі більший. На Місяці немає магнітного поля, а його гірські породи – намагнічені. Як таке може бути?

Коли 20 листопада 1969 р. екіпаж корабля Аполлон 12 викинув місячний модуль на поверхню Місяця, то його ударний звук поширився на 40 миль від місця висадження корабля, ще

протягом години після цього, Місяць дзенькав немов дзвіночок. Те ж саме проробила команда корабля Аполлон 13, спеціально підсиливши силу удару. Результати були просто вражаючі: сейсмічні пристрої зареєстрували тривалість вібрації Місяця: 3 год. й 20 хвилин і радіус поширення 40 км. Таким чином, учені прийшли до висновку, що місяць в середині «пустий», або має надзвичайно легке ядро, або можливо зовсім не має ядра.

Що ж перебуває усередині Місяця? Його середня щільність дорівнює 3.34 г/см^3 , у той час як щільність планети Земля становить 5.5 г/см^3 . Що ж це означає? В 1962 році доктор наук НАСА - Гордон Макдональд заявив: - Може виявитися, що внутрішня частина Місяця – порожня. Доктор наук К.Соломон теж схиляється до такої думки: - Місяць може бути полою сферою. А Карл Саган у своєму трактаті «Життя у вселеній» заявляє: - Природний супутник не може бути усередині порожнім.

Місяць тікає від нас. Виміри, що проводяться вже протягом 25 років, чітко показують, що орбіта Місяця збільшується, і він віддаляється від Землі зі швидкістю 4 см у рік. Однак астрономи пророкують, що коли Сонце вступить у фазу червоного гіганта - приблизно через 5 млрд. років - Земля і Місяць можуть зблизитись. У цей період Місяць підійде до Землі на відстань 18 470 км у точці під назвою «межа Роше». На сам кінець Місяць буде розірваний на шматки й розсіяний у Космосі, утворивши з своїх уламків грандіозне кільце діаметром 37 000 км над екватором Землі, подібно кільцю Сатурна.

► **І остання шоста гіпотеза:** «Місяць жива, космічна істота». Мабуть, це найбільш незвичайна гіпотеза. Вона з'явилися останнім часом завдяки припущенню, що планета Земля - це саморегулюючий живий, або псевдо живий організм, не виключають того, що в цього «організмі» може бути попутник – Місяць. Виходить, якщо ми не бережемо свою Землю, тому нам інопланетні прибульці, закривають дорогу на Місяць. Недарма американські дослідники Місяця були дуже здивовані, коли побачили на місячній поверхні «чужі» кораблі. Чужинці дали їм зрозуміти: «Вам тут нічого робити. Навчіться берегти свою Землю». Землянам, дрібним істотам, важко буде зрозуміти тих прибульців на Місяці, хоча вони у космічних масштабах теж «дріб'язок пузатий» - у порівнянні з «живою галактикою»... Яка гіпотеза походження Місяця більше задовольняє читача?

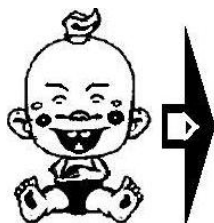
Далеко від Землі

☼ Розглянувши планети земної групи і маючи певні уявлення, перейдемо до зовнішніх планет (газових гігантів). Ця група планет Сонячної системи перебуває за межами поясу астероїдів, (в порядку відстані від Сонця, ми маємо): *Юпітер* - найбільшу планету у Сонячній системі з чотирма великими супутниками; *Сатурн* - другу за величиною пла-

нету, із масштабною та вираженою системою кілець. *Уран* - третю за величиною планету, й найменш масивну з чотирьох зовнішніх планет. *Уран* похилений так, що його вісь майже лежить у площині його орбіти. *Нептун* - найменша з чотирьох зовнішніх планет. Він має великий ретроградний супутник і багато маленьких супутників....

Ми визначили, що *Юпітер* - найбільша планета Сонячної системи, він більше ніж в 11 разів перевищує розміри Землі, доба на Юпітері триває 9 годин і 55 хвилин тому, що планета обертається дуже швидко, а рік триває 11,9 земних років. Це тому що планета дуже далеко від Сонця і має дуже велику орбіту. Назва цієї планети було придумана ще древніми астрономами. Так звали стародавнього главу всього римського пантеону Богів. Юпітер знаходиться на відстані 900 000 000 км. від Марса (останньої із внутрішніх планет Всесвіту). Юпітер має велику масу, наприклад, його маса приблизно в 318 разів перевищує масу Землі, тобто $(1,9 \times 10^{27} \text{ кг})$, а діаметр - 11,2 діаметру Землі (142 984 км), відстань від Землі становить від 591 млн. км. - до 965 млн. км.

Юпітер оточений величезною шаруватою атмосферою біло-оранжевого кольору, що складається в основному з метану. В її складі є також аміак, водень й гелій. В атмосфері планети виявлено групу малих і великих плям, серед яких є велика «Червона Пляма», це гігантський атмосферний смерч, що існує десятки тисяч років. Температура верхніх шарів атмосфери -140°C , а всередині $15-20^{\circ}\text{C}$. тис. град. Юпітер оточує радіаційний пояс і сильне магнітне поле, він має велику кількість супутників, сьогодні їх у нього 65 шт.

Можете собі уявити, якщо б у нас, у землян, в небі було цілих 65 штук Місяців? У деяких супутників розміри такі ж, як у нашого Місяця, а часом і навіть у кілька разів перевищують за площею. Цікавий факт про тяжіння: якщо на нашій планеті людина має 100 кг., то на Юпітері її вага складе 264 кг.

Чотири супутника були відкриті ще Галілеєм, це: Калісто, Ганімеда, Іо та Європа. За своїми розмірами вони не поступаються таким планетам земної групи, як Марс і Меркурій. На супутник Іо, діє 5 незвичайних вулканів. Періодично з надр супутника виринає гаряча сірка, яка потім осідає на поверхні. Інші три супутники складаються із суміші льоду і гірських порід. Між супутниками і поверхнею Юпітера розташоване тонке кільце, що складається з уламків метеоритних речовин розміром в десятки і сотні метрів. Величезна відмінність Юпітера від інших планет полягає в тому, що Юпітер випромінює «радіохвилі»....

✿ **Сатурн**, шоста по порядку планета Сонячної системи, за розмірами в 9 разів більша від Землі і у 95 разів важча за неї, середній радіус планети приблизно 60 000 км. Відстань від Сатурна до Сонця становить 1 433 531 000 км. Сатурн випромінює в 2 рази більше енергії, ніж одержує від Сонця, що свідчить про наявність в ядрі Сатурна потужного джерела енергії. Щільність планети у 8 разів менше щільності Землі, в 2 рази менше щільності Сонця. Сатурн єдина планета Сонячної системи, чия щільність менше щільності води. Доба там триває 10 земних год. 39 хвилин, а рік триває 29,5 земних років. Сатурн, як і Юпітер, через швидке обертання навколо своєї осі (з періодом 10 год. 15 хв.) трохи приплюснутий на полюсах, і рухається навколо Сонця із середньою швидкістю 9,69 км/с.

Від всіх інших планет Сатурн відрізняється яскравим кільцем, яке відкрив в 1655 р. нідерландський фізик Християн Гюйгенс. Сатурн має 7 основних кілець і безліч другорядних, що обертаються навколо планети в області її екватора, тому цю планету називали смугастою. Із Землі видно 3 - 4 кільця і щілини між ними. При близькому обстеженні за допомогою космічних апаратів виявилася більш складна картина. Було встановлено, що існує більше 100 окремих кілець. Усі вони складаються з дрібненьких силікатних частинок розміром від долі міліметра –

й до десятків сантиметрів, вкритих нальотом або плівкою льоду. Кожні 14,7 років кільця Сатурна повертаюся до Землі ребром, тому в телескоп можна побачити лише тонку смужку.

Атмосфера Сатурна, як і Юпітера, в основному складається з метану, але тут вона приблизно вдвічі товща і всі процеси в ній протікають повільніше. Сатурн має потужне магнітне поле і 62 супутника. Один із них Титан - єдиний в Сонячній системі супутник, що має азотну атмосферу. 16 супутників планети невеликі, не більше тисячі кілометрів у діаметрі, і складаються із суміші льоду і гірських порід. Кількість речовини в кільцях Сатурна невелика - якщо зібрати всю цю речовину в кулю, то її діаметр не перевищить 100 кілометрів.

⚙ *Уран*, сьома планета від Сонця, третя за діаметром та четверта за масою в Сонячній системі, в 4 рази більший за Землю, а маса в 14 разів перевищує Земну. Середня відстань від Сонця 19,18 а. е. (2871 млн. км), один оборот навколо Сонця, Уран робить за 84,01 земного року. Уран обертається навколо осі в нестандартному напрямі: зі сходу - на захід. Такою особливістю крім нього, володіє тільки Венера. Наприклад, вісь обертання Землі нахилена на $23,5^{\circ}$ град., а нахил Урану – 99° град. Іншими словами, якщо всі планети обертаються навколо Сонця як дзиґи, то він більше схожий на кулю, що котиться. Літо на Урані триває один довгий день в 42 земні роки, а день на Урані становить приблизно 17 годин.

Планета названа ім'ям античного божества Урана, уособлення неба та піднебесного простору. Товста атмосфера складається переважно з метану, аміаку, водню і гелію. Астрономічною сенсацією стало відкриття десяти кілець Урана. Вони дуже тонкі, складаються з кам'яних частинок і мають зовсім низьку відбивну здатність. Площина кілець майже збігається з площиною екватора. Деталі будови кілець і самої планети Уран, що немов лежить на боці, багато в чому ще залишаються загадковими. Навколо планети обертається 27 природних супутників, всі названі іменами персонажів Шекспіра і Поупа.

Уран був першою планетою, виявленою після винаходу телескопа. Це було зареєстровано в 1690 р. Дж. Флемстидом, який спершу думав, що це була зірка. У січні 1986 р. космічний корабель Челенджер перший підлетів до Урану.

⚙ *Нептун*, планета Сонячної системи, відстань 4,5 млрд.

км, (або 30 астрономічних одиниць), знаходиться на 8 місці від Сонця і була відкрита в 1846 році, колір - насичений блакитний. Гарний відтінок утворюється завдяки властивостям метанових хмар в атмосфері гіганта: вони поглинають червоно-оранжеве світло. Перед остаточним вибором назви було ще кілька варіантів, але зупинилися на назві Нептун. Планета робить 1 оберт навколо Сонця за 165 років. Таким чином, починаючи з 1846 р. Нептун повністю обернувся 1 раз навколо Сонця.

Він майже однаковий за розмірами з Ураном і має схожу атмосферу, але відмінну за структурою. Якщо його порівняти за розмірами, то він менше Урана, але маса його більше. При порівнянні з Землею за масою, співвідношення буде 1 до 17,14. Нептун розташований в 30 разів далі від Сонця, ніж Земля, що особливо ускладнює його дослідження. Маса Нептуна дорівнює 17 масам Землі, це означає, що 1 рік там відповідає 165 земних років, (ми вже зазначали), ніхто із землян не зможе прожити так довго щоб відсвяткувати перший день народження на Нептуні. Одна доба триває 16 год. 7 хв., середня температура на поверхні планети близько - 220 градусів за Цельсієм, а це набагато тепліше, ніж передбачалося, якщо врахувати відстань до Сонця. Це вказує, що усередині планети є власні джерела тепла.

Нептун володіє своєрідною системою з 5 кілець; два неширокі, але сильно світяться і три менш яскраві. Зовнішнє кільце має кілька дуг помітно більш яскравих, ніж інші і тягнуться вони на відстані від 1 до 10 тисяч кілометрів. Найяскравіші три дуги назвали: Свобода, Рівність, Братерство.

У Нептуна 14 супутників (які відомі науці), найбільший – Тритон, колись він був карликовою планетою і був захоплений гравітацією Нептуна. Зараз Тритон продовжує наближатися до планети, стискаючи кола і через якийсь час він неминуче буде зруйнований гравітацією і поглинений Нептуном. На ньому знаходяться гейзери рідкого азоту. Тритон рухається у зворотному напрямку і супроводжується астероїдами. Як і у кілець Урана, матеріал їх дуже темний, тому з поверхні цієї планети відбивається лише 3 - 4% світла. На Урані лютують найпотужніші урагани в Сонячній системі, швидкість вітру досягає 2100 км на год., таку погоду на Землі важко уявити....

Більш детально з цікавими Космічними фактами, наш читач ознайомиться самостійно, це не тема нашої книги....

Архітектори Єлисаветградської фортеці

Мой город в ранах, от которых можно
Смежить в полете крылья и упасть,
Почувствовав, насколько непреложна
Видений ранних женственная власть.
Не странно ли, что ты мой ангел падший,
Хранитель нежный, искушитель мой.
Передо мной стоишь о, брат мой млад-
ший. Без серебристых крыльев за спиной
Вдали от тополей пирамидальных,
Не за моим, а за чужим окном,
Под пеленой дождей твоих прощальных,
Стоишь и просишь, но о чем? о чем?

М. Синельников

Нашим читачам вже дуже багато відомо з історії міста Єлисаветграда-Кіровограда. Зараз ми разом проведемо дослідження про перших творців-архітекторів, які проектували фортецю св. Єлисавети, а згодом й міста Єлисаветграда. На превеликий жаль, одні імена забулися зовсім, знання про інших обмежуються лише прізвищем. Спробуємо відновити справедливість щодо цих зодчих, адже завдяки їм з'явилося наше місто Єлисаветград. Щоправда зробити це надзвичайно складно, оскільки інформації обмаль, та й вона суперечлива і заплутана. Звернувшись до відомих публіцистів, у В.Босого знайшли цікаву публікацію з цього приводу (Історичний календар Кіровоградщини на 2014 рік. Люди. Події. Факти).

Тож свою розповідь про перших Єлисаветградських архітекторів розпочнемо з Олександра Віста, який зробив креслення та внутрішнє планування фортеці св. Єлисавети. Донедавна навіть ініціали людини, яка «намалювала» нашу фортецю були невідомі. Лише нещодавно у Вікіпедії з'явилася стаття, присвячена цьому талановитому зодчому. Отже, знайомимось:

Олександр Францевич Віст (1722-1794) – російський архітектор німецького походження. Його батько прибув до Санкт-Петербурга на початку XVIII ст. Служив у Військовій колегії, деякий час працював секретарем у князя Олександра Меншикова. У столиці Російської імперії й наро-

дився Сашко Віст. Спочатку юнак навчався у відомих російських архітекторів Бланка, Земцова і Трезіні, а потім цілих 9 р. (1743-1752) стажувався за кордоном: Італія, Франція та Німеччина. Майже відразу після повернення в Росію Олександр Віст призначається головним архітектором Сенату.

Чи то він був невдахою, припускаючись прикрих помилок, чи то йому фатально не щастило з реалізацією своїх проєктів, але навіть з кращими своїми творіннями, що збереглися у Петербурзі до наших днів, О.Віст мав неприємності. Так сталося зокрема з «Ботним будиночком», розташованим поруч із дзвіницею Петропавловського собору (Петропавловської фортеці). У 1761 р. О.Вісту доручили спроектувати невеликий павільйон для розміщення в ньому дерев'яного ботика Петра I «Святий Миколай», названого «Дідусем російського флоту». Віст розробив стилістично оригінальний проєкт, який поєднував форми пізнього бароко і раннього класицизму. Та коли будівля була готова і ботик спробували занести в його хатину, виявилось, що зодчий...не розрахував проріз дверей. Довелося їх знімати та розширювати вхід до будівлі.

Інша прикрість сталася у 1766 році при спорудженні за проєктом О.Віста Андріївського собору на Васильєвському острові. Під час будівництва деякі конструкції (купол) впали, і архітектора навіть притягли до судового розгляду. Потім Віста виправдали, оскільки причиною руйнування визнали низьку якість цегли, а собор благополучно добудували і освятили у 1780. Та найцікавіше для нас у життєписі О.Віста є таке твердження:

«По поручению военного ведомства проектировал постройки для новых крепостей на Юге России» (проєкт Успенської церкви для фортеці Єлисаветград на р. Інгул, оснований в 1754 г.). А тим часом в «Историческом очерке города Елисаветграда» читаємо: *«Крепостная Соборная Троицкая церква построена была на первый раз деревянной и по-*

ходной, в виде маленького домика с двумя небольшими на ней главами, а для каменной также во имя св. Троицы с пределами св. праведных Захария и Елисаветы и первоверховных апостолов Петра и Павла. По представлению главнаго управляющаго новопоселенными слободами генерал-майора Глебова и по челобитью соборного протопопа Иоанна Орловска-

го, ездившаго для этого в С.-Петербург. Правительствующий Синод предписал одному из архитекторов петербургских А. Висту составить чертеж с изложением внутреннего украшения церкви, а также и смету. – Приказано было все сделать немедленно и представить в Синод, но почему-то приказание это не было исполнено».

Далі знаходимо: «.... из дела крепости св. Елисаветы от 11-го февраля 1804 видно, что на построение в крепости новой каменной церкви по повелению Императрицы Екатерины II было отпущено 10000 рублей, но сумма эта осталась не израсходованной в виду того, что постройка новой каменной церкви была приостановлена впредь до особой резолюции, указом полученным из Новороссийской губернской канцелярии в 1766 году. Деревянная же в крепости церковь, по совершенному ее разрушению, закрыта в 1813 году. Собор же переведен еще в 1801 году в только что отстроенную тогда в городе каменную Успенскую церковь (вместо деревянной), где и находится»....

Отже, Олександр Віст все-таки розробив проект Успенської церкви для фортеці Св. Єлисавети. То, можливо, краса Єлисаветграда величний 6-престольний Успенський собор, який будувався з 1798 по 1801 рік, – його творіння? У Олекс. Пашутіна про собор сказано наступне: «Построен в 1798 году усердием елисаветградского жителя полковника Красноглазова по Высочайше утвержденному плану...». От що вдалося дізнатися про фундатора собору і благодійника:

У 1788 році князь Григорій Потьомкін видав розпорядження про надання єлисаветградському купцю Івану Красноглазову чина полковника козачого війська «за его службу, во многих случаях оказанную, и его отличные труды к вызову заграничных людей для поселения...».

До речі, село Арнаутівка поблизу Єлисаветграда називалося раніше Красноглазівкою. Взагалі, 1788 рік виявився напорчуд вдалим для І. Красноглазова. Крім звання полковника, Г.Потьомкін передав І. Красноглазову монопольне право на торгівлю горілкою в Криму, що обійшлося йому в 160 тис. руб. Як бачимо, це була дуже багата людина. Коштів на спорудження в рідному місті Успенського собору він не пошкодував. Єлисаветградці з гордістю відзначали: «Вообще по обширности своей, Елисаветградский собор превосходит все церкви не

тільки в Херсонській губернії, но і багатьох інших - в Росії. В наші часи він поступає тільки Одеському кафедральному Преображенському собору»....

У цьому храмі молилися російські імператори Олександр I, Микола I, Олександр II та Олександр III. У 1801 році після смерті батьків Івана та Анни Красноглазових, їхня донька спорудила іконостас та придбавши для храму все необхідне начиння, остаточно передала собор - Єлисаветградській громаді. Красноглазов з дружиною були поховані на території цього собору. Чудовий живописний портрет фундатора зайняв у храмі почесне місце.

Собор зруйнували після Великої Вітчизняної війни, а на його місці у 1959 році спорудили помпезну будівлю обкому КПУ, у якій після 1991 року розміщується міська рада та міськвиконком, (В.Карпов, «Подорож у часі», 2015, м. Кіровоград). Деякі ікони з собору разом з портретом І. Красноглазова та іншими добірками відомого збирача антикваріату Олександра Ільїна, потрапили до фондів обласного краєзнавчого музею. А от портрет фундатора собору - Красноглазова, згодом прихопив з собою тодішній директор музею, коли переїздив до міста Черкас.

Далі необхідно розповісти про архітекторів: Вільгельма Верлона та Олександра Брауні. Завдяки їм, архітектурною перлиною Єлисаветграда визнано ансамбль військового містечка. Нагадаємо, що з 1829 по 1864 рік наше місто було центром військових поселень на півдні України. До складу військового містечка входили будівлі палацу, штаб кавалерійського училища та зимовий манеж з плацом і стрільбищем, які розташувались неподалік Покровської церкви, вони споруджувалися у 40-50-х роках XIX століття.

У О. Пашутіна читаємо: *«Служащие в настоящее время, украшением города, здания елисаветградского кавалерийского юнкерского училища, бывшие зданиями корпусного штаба и управления военных поселений, были сооружены по повелению Его Императорского Величества, при чем самая закладка была произведена в сентябре 1847 года лично в Бозе почившим Императором Николаем Павловичем, как равно и план главного корпуса наших присутственных мест был также одобрен непосредственно Его Величеством».*

Всі будівлі вирішені у формах пізнього офіційного класицизму. У їх проектуванні знайшов віддзеркалення вплив «зразкових» типових проектів, випущених у 1840-1850-х р. Департаментом військових поселень. У деяких дослідженнях місцевих краєзнавців, автором проекту ансамблю військового містечка в Єлисаветграді названо одеського архітектора Шуміліна, а виконавцем робіт архітектора В. Верлона. Більше того, вони стверджують, що «керував проектно-будівельними роботами одеський архітектор Шумілін, який переїхав з родиною на постійне проживання в Єлисаветград».

Жодної інформації, навіть згадки про архітектора Шуміліна у наявних джерелах відшукати не вдалося. Схоже на те, що це помилкове твердження, яке можливо виникло внаслідок неправильного прочитання прізвища зодчого. Натомість інший архітектор Верлон, причетний до спорудження ансамблю військового містечка. Біографічні довідки про нього складені відомим істориком української архітектури В. Тимофійенком та кіровоградським краєзнавцем К. Шляховим.

Нідерландець Верлоп Вільям Корнелиус народився 8 листопада 1818 у м. Утрехті (Голландія). В 1848 році відразу після одержання від Петербурзької академії мистецтв звання вільного художника за «Проект дорожнього палацу», Верлон В.К. приїжджає в Єлисаветград, де стає членом будівельної комісії й займається проектуванням ансамблю військового містечка. У його творчості виявилися нові для того часу тенденції використання в монументальних спорудженнях форм неоренесанса й неоросійського стильового напрямку. Він проєкував також в Єлисаветграді будинок «присутственных мест» (1848-1850), будинок шляхетних зборів на вулиці Петровській (1875) і інші. В 1854 р. оженився в Єлисаветграді на Емілії Ульман (1837-1856).

Окрім архітектури В.Верлоп успішно займався підприємництвом і торгівлею. Йому належав паровий млин, заснований 1870 року. Борошно фірми «Верлоп і Ко» користувалося попитом у багатьох регіонах Російської імперії і отримувало медалі на сільськогосподарських виставках. Також він був власником цегляного заводу на Озерній балці, який 1891 року придбало місто. Для узаконення промислово-торгової діяльності архітек-

тор записався в елисаветградські купці, але залишився підданим Нідерландів. Жив В.Верлоп у будинку вдови А.Баумгартен на розі Івановської та Петровської вулиць. Помер 24.04.1895 р. в Єлисаветграді. Сини Корнелій і Федір Верлопи були викладачами Єлисаветградського кавалерійського училища, Корнелій Васильович - з фізики, а Федір Васильович - з німецької мови.

У справі проектування ансамблю військового містечка, маємо ще одного фігуранта, про якого у дослідженнях місцевих краєзнавців немає інформації. Це відомий російський архітектор Олександр Костянтинович Бруні (1825-1915), племінник знаменитого російського живописця італійського походження Федора Бруні (1799-1875). З 12 років Олександр виховувався в інтернаті Академії мистецтв. У 1844 після закінчення Академії мистецтв отримує звання «некласного художника архітектури». Понад 6 років О.Бруні перебував на службі в Департаменті військових поселень.

Історики російської архітектури В.Г.Залєсова і Т.Н.Маноніна відзначають: «Молодой архитектор начинает работать в Елисаветграде (Кировоград) на постройке штабного здания кавалерийского корпуса, по окончании которого возвращается в С-Петербург». У 1851 році 26-річний Олександр Бруні був удостоєний звання академіка архітек-

тури. В 1859 році за конкурсом обирається архітектором Петербурзького кредитного товариства. У 1860-1880-ті р. зводить у столиці понад 20 споруд: доходні будинки, особняки, дачі. Для м. Томска у 1879 році виконує проект державного університету, який визнано шедевром архітектури. Взагалі представники прізвища Бруні утворили дивовижну династію митців у російському мистецтві. Академіками живопису та архітектури були дід Федір Антонович, його онук Олександр Бруні, працював у Єлисаветграді, були ще два правнуки Микола і Олександр та один праправнук Микола.

Не можемо ми оминути й архітекторів, - братів Шохіних. «Присутственными местами» в Російській імперії називали будівлі, які використовувалися органами державної влади і місцевого самоуправління для роботи з громадянами. Звісно ж були вони й у Єлисаветграді. Автор «Исторического очерка г. Елисаветграда» відзначає: «Постройка же нового здания

городских присутственных мест и помещения для пожарнаго обоза произведена особою Высочайше утвержденной строительной комиссией и по Высочайше утвержденному плану. Означенная комиссия производила также постройку штабных зданий, ныне юнкерскаго училища и состояла из председателя комиссии флигель-адъютанта, полковника Ламберта, а впоследствии генерал-майора Лауница, членов: полицеймейстера подполковника Халтурина, а впоследствии майора Иванова, ротмистра Безрадецкого, инженера штабс-капитана Роде и архитектора Шохина, а впоследствии Верлопа. Закладка здания присутственных мест произведена официально в четверг, 29-го апреля, 1848 года, в 11 часов дня. Окончена же постройка их в 1850 году. В 1855 году были устроены на каланче присутственных мест часы с боем. Затем постройка шести корпусов московских каменных лавок, начатых в 1857 году и оконченных в 1862 году, производилась под наблюдением особою комиссии под председательством управляющего херсонскими поселениями, генерал-лейтенанта Пистелькорса и из членов: председателя гордумы полковника Колосова, городского головы Н.Н.Макеева, архитектора Верлопа и депутата от купечества»....

Як бачимо, серед членів комісії, що займалася спорудженням в Єлисаветграді «присутственных» місць, крім згаданого нами архітектора Верлопа, названо ще одного зодчого на прізвище Шохін. На превеликий жаль, у повідомленні не вказано його імені, відсутні навіть ініціали. Річ у тім, що в історії рос. архітектури було троє братів Шохіних, тому встановити, хто з них працював у Єлисаветграді, поки що неможливо.

Це Микола Олександрович Шохін (1819-1895), його брат-близнюк Дмитро Олекс. Шохін (1819-1845) та Федір Олександр. Шохін (1812-?). Очевидно, що лише Дмитро Шохін не міг побувати в Єлисаветграді, оскільки помер молодим у 1845 році до спорудження у місті «присутственных» місць. Найбільш вірогідним претендентом на цю роль є найстарший з братів Шохіних - Федір. Відомостей про нього найменше. Закінчив архітектурну школу та Московське палацове архітектурне училище. У 1838-1846 р. брав участь у будівництві Великого Кремлівського палацу. Ось і все, навіть дата смерті

невідома. То, можливо, у когось із краєзнавців прізвище Шохін дивовижним чином трансформувалося в згаданого Шуміліна?

Таке у нас часто буває.....

Є цікава розповідь, яку переповів поет Афанасій Фет. В Єлисаветграді при спорудженні палацу, під час будівництва всі матеріали подавали звідусіль через широкі вікна за допомогою лісів, ревізори та начальство так само потрапляли у приміщення через вікна. Закінчивши роботи, знявши риштування й помітили, що у збудованому палаці взагалі відсутні - двері. Виник скандал, дізнавшись про це, архітектор Шохін, (саме це прізвище фігурує в архівах) збожеволів і через два дні помер. Правда це, чи ні, ми не знаємо. В архівах доводилося читати й не таке. Приміром, що комплекс «присутствених» місць з імпозантим двоповерховим будинком міської ратуші, (зараз будинок ОДА) був прикрашений вежею - каланчою з годинником, а одноповерхові корпуси пожежного управління та банку проектував не хто-небудь, а петербурзький архітектор... Олександр Павлович Брюллов (1798-1877).

Зрозуміло, що старший брат знаменитого живописця Карла Брюллова (1799-1852) до цього не мав жодного стосунку. А от як Олександр Бруні, який дійсно працював у Єлисаветграді, перетворився на Олександра Брюллова – це загадка. Втім, те саме можна сказати про всю історію творення Єлисаветграда від заснування фортеці й до середини XIX століття: «білих плям» тут вистачає.

Розквіт єлисаветградської архітектури ще пов'язаний з іменами Я. В. Паученка (в 1895 р. після закінчення Петербурзької Академії) і О.Л.Лішневського (в 1897 р. після закінчення Московського училища живопису, скульптури і архітектури (1893 р.), що приїхали в місто на запрошення міського голови О.Пашутіна. Наприклад, за проектами Я.Паученка побудовано близько 20 будівель: Міжнародний кредитний банк, театр «Ілюзіон», лікарня святої Анни, будинки Вайсенберга, Мейтуса та його будинок (зараз музей А.Осмьоркіна на Дворцовій) тощо. Завдяки працям київських інженерів Л.Бродського і А.Абрагамсона в 1897 році з'являється електричний трамвай, маршрут якого перетинав місто від вокзалу - до Міського саду. Були й інші архітектори, імена яких не завжди легко встановити...

Останні потуги зими

Календарна зима в північній півкулі починається з 1 грудня, а закінчується 28 (29) лютого й складається із трьох місяців - грудня, січня й лютого, у Південній же півкулі зимовими місяцями вважаються: червень, липень і серпень.

Лютий – другий місяць року в григоріанському календарі, він має 29 днів в високосні і 28 днів у звичайні роки. Місяць лютий починається в той же день тижня, як березень і листопад у не високосні роки, і в той же день тижня, як і серпень у високосні роки. У не високосний рік лютий закінчується в той же день тижня як січень і жовтень. Маючи 28 днів у не високосному році, це єдиний місяць у році, що може пройти без жодного повного місяця. Крім того, лютий є єдиним місяцем, який один раз на шість років і два рази кожні 11 років, буде мати чотири повних семиденних тижня.

У багатьох народів, зокрема і в Україні до прийняття християнства, останній місяць зими завершував річний цикл. Оскільки лютий вважався завершальним місяцем року, то його наз-

ва означала «очищення». Нею й досі користується більшість європейців.

В Київську Русь назва місяця «лютий», прийшла з Візантії. Ця назва укорінилася лише наприкінці 19-го століття, а до цього «лютим» називали перший місяць року – «січень», або «сечень» (січень). Існує також версія, що «сечень», будучи в ті часи останнім місяцем у році, «відсікав» один рік від іншого. Вітри в лютому холодом січуть. Через часті завірюхи й заметілі лютий величали також «вітродуєм» та «лютнем». В лютому бувають великі морози, які відповідно називаються: «тимофіївські» - (4 лютого), «сретинські» - (15 лютого) та «власівські» - (24 лютого).

У XX та початку XXI ст. лютий - визначений останнім місяцем матінки-зими. Та хоча він і останній, усе одно приходить до нас по зимовому сердитим: «Ну й люті заметілі під лютий полетіли». Внаслідок великих сніжних заметів, це місяць «кривих доріг». А ще лютий величають «бокогрієм», бо в цьому місяці сонечко хоч і стоїть на небі набагато вище, ніж у січні, але гріє усе одно лиш один бік, другий при цьому мерзне. Саме тому й з'явилася приказка: «Лютий корові вдень бік нагріє, а вночі морозом ріг зіб'є».

Лютий - дволикий місяць: і теплом приголубить, і морозом налякає; то січнем потягне, то березнем прозирне. І все ж таки лютий - кінець зими! Але яким би лютим не був цей місяць, за ним прийде весна: «Лютий зиму видуває», а «Лютневий сніг весною пахне».

Крім офіційної назви – лютий, існує і цілий ряд народних назв: «снежень», «крутень», «зимобор», «бокогрій», «криводорог», «казиброд», «казидорога», «межень» (межа між зимою і весною), тощо. А ще його називали весільним, від зимових весіль, здійснюваних від дня Богоявлення - до Масниці.

З останнім місяцем зими у хліборобів завершувався і традиційний зимовий відпочинок. Селяни починали готуватися до нового хліборобського сезону – вивозили на поля гній, перевіряли на схожість зерно, лаштували сільськогосподарський реманент. Тому з лютим пов'язані природні передбачення погоди, якими будуть весна й літо, чи защедрить врожаєм рік грядущий і так далі.

За народними прикметами, дощовий лютий обіцяє таку ж

погоду весною і літом. Теплий лютий обдурить і принесе холодну весну із заморозками. Лютий холодний і сухий, значить у серпні буде жарко. На Юхимів день (10 лютого), селяни стежили з самого ранку за погодою. Якщо в цей день вітряно, то неодмінно все літо буде дощовим. І все ж найбільше вірили в прогнози на Стрітіння – найшанованіше свято в лютому. Його давніша назва – Зимобор чи Громоваця. За повір'ям саме 15 лютого зима начебто зустрічається із весною. Люди вірили в те, що яка погода в цей день, такою буде й весна: якщо тепла, то і березень мав бути раннім, а коли мороз – зима ще довго протримається.

Крім того, на Стрітіння селяни стежили за розмірами бурюлок, якщо вони довгі – треба сподіватися на рясні заметілі, якщо короткі – снігу випаде небагато. Зі Стрітінням пов'язували свої надії й пасічники. Від того, як капатиме зі стріх водичка, так, вважали вони, прибуватиме до вуликів і мед. В старі часи мед використовували для обрядів, харчування та лікування. Пасічництво було джерелом отримання воску, без якого не могла обійтися жодна церква чи монастир, або сільська хата.

На останній місяць припадає і свято Власа. Для селян це був великий празник. Праслов'янське ім'я носив бог Волос – покровитель свійських тварин. Свійська тварина була не тільки бажаною в господарстві, але й священною. Корів називали «другою матір'ю» (це ж стосується й волів, коней ...). За традицією, на Власа вже починали наймати пастухів.

Традиційно високосні роки вважалися нещасливими і їх прихід спонукав селян остерігатися природних катаклізмів – повеней, землетрусів, хвороб тощо. 29 лютого – Касянів день, той, хто народився в цей день, лише раз на чотири роки може збирати гостей на свій день народження. Саме на високосні роки припадають періоди «великого мору людей та худоби», але в цьому не варто вбачати випадковий збіг обставин. Досліджено, що найбільша негативно-сонячна активність, припадає на високосні роки.

В останній місяць зими скорочуються й вечорниці. Все рідше збиралися хлопці та дівчата на свої традиційні гулі. Та це й природно: коротшали ночі, в господарстві з'являлися додаткові клопоти. Люди жили світлим пробудженням природи: «Он дивись, біля гори із-за хмар - виглядає весна».

Придивляючись до лютневих днів

1 лютого. Користуючись накопиченим багатовіковим досвідом, люди виділили певні моменти часу, коли можна позбавитись від шкідливих звичок. Наприклад, найкращими днями для початку лікування по праву вважаються дні молодого місяця, а також дні сонячних і місячних затемнень. Цей час ідеально підходить для позбавлення від поганих звичок і початку нового життєвого циклу. Також ефективно починати курс лікування в фазу Місяця, що спадає. Психіку людини

неможливо перебудувати відразу. Для вкорінення нової звички людині необхідно закріплювати її протягом 21 дня (3 тижні).

1 лютого. Якщо в цей день ясна погода, весну чекай ранню й погожу. Якщо погода ясна, то і весна буде красна, себто рання й тепла. Іменини: Макар, Миколай, Петр, Федір

2 лютого нічого видатного. Іменини: Єфим, Захар, Інна, Лев, Римма. Це день водно-болотних угідь (у 1971 році в Іранському місті Рамсар підписано Конвенцію про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення).

3 лютого нічого видатного. Іменини: Агнія, Анна, Євгеній, Іван, Ілля, Максим. Якщо погода на Максима ясна - до ранньої весни. А ще Міжнародний день бармена.

4 лютого - Напівзимник. Якщо напівзимниця перемете дорогу, то корінь морозом підмете. Якщо хурделиця, то весь тиждень буде хурделити. Коли сонце стоїть опівдні - на ранню весну. Іменини: Єгор, Леонтій, Тимофій.

5 лютого - іменини: Єлизавета, Макар, Федір. Відомі українські вечорниці; саме тут, на вечорницях, виник і поширився особливий тип жартівливих народних оповідань, відомий під назвою «небилиці». *«...Слухайте онуки, мовив дід Опанас. Я вам розкажу, що колись зо мною було, та тільки цур, не перебивати і «брешеш» не казати, а то покину розказувати. Було це ще тоді, як мого батька й на світі не було, а ми з дідом Гнатом вдвох на печі жили, та ще й добре жили, на комоді -*

хліб сіяли, та було в нас 5 курок дійних, 7 півнів осідланих. От раз дав мені батько здоровенний гріш та й каже: «Піди на ярмарок та купи там кобилу й сокиру!» Поїхав я на ярмарок, купив найбільшого оселедця та в'язку бубликів: поснідав гарненько, а далі купив кобилу й сокиру, ув'язав сокиру в тороки і поїхав собі додому. Моя кобилка: трюх-трюх, а моя сокира: цюк-цюк, та й відрубала кобилі хвіст. А я був собі хлопець не дурний. Зараз зліз з кобили, взяв сокиру, зрубав верхівку верби та й прив'язав її кобилі. Сів ото на воза та й поїхав далі. Їхав і не вгледів, як виросла верба у кобили ззаду й зачепилася аж за самісіньке небо. Що тут його робити? Поліз я по тій вербі до неба, щоб її відчепити, дивлюсь, а там циган лопатою гроші віє. Я поздоровкався з ним, сів - дивлюсь та мовчу.

Довго циган віяв, а потім сказав: «Йди далі, не годиться тобі тут сидіти». Піднявся та й далі пішов, довго йшов і дійшов аж до раю. А в раю річка сметани тече, понад нею дерева ростуть, а на них гречані вареники висять, такі здорові. Попід тими деревами люди лежать, та всі в білих сорочках, а чоботи добрим дьогтем понамащували, аж тече з них. От як тільки який їсти захоче, зараз рота роззявить, а вареники самі з дерева та в сметану, а тоді просто йому в рота. Я й кажу: «Чи не можна, пані-братці й мені коло вас прилягти?» «Ні» - кажуть: «Ти ще не вмер, іди собі додому!» Ото я сумно і голодно піднявся та й пішов назад до дому....

Отакий тип оповідань мало досліджений. Більшість наших фольклористів навіть не записували подібних небилиць, очевидно, вважаючи їх не вартими уваги.

6 лютого - іменини: Герасим, Ксенія, Миколай, Павло, Тимофій, Оксана (Дороті). Яке Оксана - така й весна. Коли в цей день (як і 4 лютого) стоїть ясний і тихий день, то весна буде гожою; якщо в обід стоїть сонце - рання весна, а коли хурделиця, то затягнеться надовго. Яка Оксана, така й весна.

7 лютого - іменини: Григорія, Дмитра, Мойсея, Петра, Фелікса. Ми, українці, нація дуже стара, і свою духовну культуру наші пращури почали творити раніше від християнського періоду в Україні. Разом із християнством Візантія принесла нам свою культуру, але саме свою культуру, а не культуру інших народів. В Україні вже була національна культура, і Володимир Великий тільки додав до неї християнську культуру. Зустріч

Візантії з Україною - це не була зустріч бідного з багатим; це була зустріч рівних та близьких потугою, але різних за характером культур.

8 лютого - Напівхлібці, півхлібниці - перелом зими. Який день, така й весна. Іменини: Аркадій, Гаврил, Іван, Йосиф, Марія. Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Звичаї народу - це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому. В усіх народів світу існує повір'я, що той хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом. Він блукає по світу, як блудний син, і ніде не може знайти собі притулку та пристановища, бо він загублений для свого народу і стають вовкулакою.

Вовкулака — це завжди понурий, завжди чимось незадоволений чоловік; в день святого Юрія він перекидається вовком, бігає разом з іншими звірами по лісі і має лише опасок на своїй довгій кудлатій шиї; а в день зимового Миколи він знову перекидається чоловіком. Вовкулака до церкви не ходить, з людьми не вітається і звичаїв людських не признає....

9 лютого - іменини: Дмитро, Іван, Петр. Початок перенесення мощів Іоанна Златоустого. Відзначають католицьку святу Аполлонію. Міжнародний день стоматолога.

10 лютого - іменини: Юхима, Георгій, Леонтій, Ольга, Павло. Юхим вітер приніс - на сире літо. Якщо вітряно, то літо буде мокрим. День домовика – кудеси (частування домовика). Назва свята - кудеси (грають бубни) - указує на те, що наші предки спілкувалися з домовиком, або ж просто веселилися, тішачи слух музикою: «Діду-сусіду, їж кашу та зберігай хату нашу».

11 лютого - іменини: Герасим, Дмитро, Іван, Константин, Леонтій, Роман, Юліан. Всесвітній день хворого. Засновано 30 травня 1992 року папою Іоаном Павлом II. Відзначається католиками день Лурдської Богоматері.

12 лютого - іменини: Василя, Григорія, Івана, Петра, Степана, Федора. Собор трьох святителів: Василя Великого, Григорія Богослова та Іоанна Золотоустого.

13 лютого - іменини: Афанасій, Віктор, Іван, Ілля, Микита. Всесвітній день радіо - свято, що відзначається щорічно 13 лю-

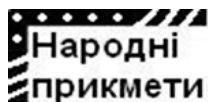
того з ініціативи Іспанії. Свято було проголошено на 36-й Генеральній конференції міжнародної організації ЮНЕСКО від 3 листопада 2011 року. Дата святкування 13 лютого була вибрана тому, що саме в цей день у 1946 році вперше вийшло в ефір «Радіо ООН», яке проводило мовлення зі штаб-квартири ООН.

14 лютого. День всіх закоханих. День Святого Валентина (катол. церква). День закоханих в Україні святкується з початку 90-х років 20 століття. Класичною емблемою дня Св. Валентина вважаються червоні троянди і «валентинки». А ще «День комп'ютерника» (саме в цей день у 1946 р. був запущений перший працюючий електронний комп'ютер ENIAC). Міжнародний день дарування книг. Іменини: Трохима, Василя, Гаврила, Миколая, Петра, Тимофія.

Якщо на нічному небі багато зірок, то буде пізня весна. Якщо вітряно, то літо буде мокрим.

15 лютого, іменини Василя. А ще в цей день відзначають «Зимобор»; Стрітіння; Громницю, в пам'ять про те, як Свята Діва Марія принесла до Єрусалимського Храму Ісуса Христа на 40-й день після його народження. Останній тиждень перед Великим постом - Масниця. Головним атрибутом масляниці є млинці і народні гуляння.

День вшанування учасників бойових дій на території інших держав. Відповідно до Указу Президента України від 11 лютого 2004 р. й цей день приурочений до роковин виведення військ СРСР з Афганістану. А ще це День пам'яті воїнів – інтернаціоналістів.

А ще 15 лютого, свято зустрічі весни та проводів зими, Стрітіння. Якщо день Стрітіння теплий і сонячний, то весна - тепла. Якщо на Стрітіння дорогу перемиляє - весна буде пізньою і холодною. Якщо в цей день йде сніжок - весною буде дощик. Якщо на Стрітіння з стріх капає вода, ще довгою буде зима, якщо тепло, а зі стріх не капає - весна буде рання й суха. Цього дня відлига - на ранню й теплу весну, йде сніг - на дощову й тривалу погоду, коли хуга - весна буде пізня й холодна. Якщо в цей день не видно сонечка - чекай суворих морозів. Вітер на Стрітіння - до врожаю плодових дерев. Якщо вранці випав сніг - на врожай ранніх хлібів; коли ж сніг випав у полудень - зернові будуть середні, коли увечері - недорід. Якщо є на деревах іній -

вродять добре гречка і бульба. Ясний і тихий день - на хороший врожай і рій бджіл: «Як капає зі стріх, так капатиме мед у вуликах». Якщо на Стрітіння сонце визирає з-поза хмар, то весна не забариться, а якщо цього дня не буде видно сонця, то 24 лютого вдарять морози. Як на Громницю з дахів тече, то довгою буде зима, коли день ясний, то буде льон рясний. Коли на Громницю півень нап'ється водиці, то на Юрія день кінь травиці напасеться.

16 лютого – початок Масляного (сирного) тижня, цей день не має чіткого установленого дня («плаваюче» свято). Наприклад, Масляна у 2016 році буде 7 березня. При слові «Масниця» відразу смачно пахне млинцями. Адже млинець - олійсте блюдо - споконвіку слов'янський символ сонця. Разом із млинцями наші предки проводжали зиму й зустрічали весну, з її щедрим теплом і світлом: «Пролив Улас олію на дороги - пора зимі вбрати ноги».

А ще початок «Починки» (лагодження) с-г інвентарю: «Готуй сани влітку, а віз узимку». Відразу ж після Стрітіння з ранку хазяї приймалися за ремонт сільськогосподарського інвентарю. Селяни пам'ятали: чим раніше приймешся за господарство - тим більше весні догодиш. Іменини: Адріан, Ганна, Володимир, Іван, Микола, Павло, Роман.

17 лютого - День спонтанного прояву доброти. Це свято має досить нетривалу історію. Його поява пов'язана з ініціативою міжнародних благодійних організацій, які вирішили об'єднати під гаслами доброти всіх людей планети - незалежно від їх громадянства, віросповідання та національної приналежності. Святкування Дня спонтанного вияву доброти в Україні поки проводиться практично непомітно, оскільки про нього мало хто знає. Суть свята полягає в безкорисливому і безмежному прояві доброти по відношенню до всіх оточуючих. Справжня доброта, на думку організаторів цього свята, не повинна чекати похвали, або подяки. Головна нагорода за доброту та радість інших людей. Це привід згадати про справжні цінності нашого життя і про те, що доброта здатна зцілити від душевних мук і недуг кожного, хто її виявляє. Тому проявляти добрі наміри у всіх своїх діях повинна постаратися кожна людина.

Іменини: Кирила, Миколай, Юрій. Рідко який рік цього дня не буває морозів.

18 лютого – «Троян зимовий» вважалося важливою датою для древніх слов'ян. Цього дня наші предки шанували День Військової слави. У цей день на Майдані Незалежності у Києві почалися криваві події 18-20 лютого 2014 р., коли у протистоянні з силовиками загинуло більше сотні людей. Винні у смерті Небесної Сотні, станом на початок 2016 року й досі не покарані. Іменини: Василина, Макар.

19 лютого – китайський Новий рік. Міжнародний день захисту морських ссавців. Цей день вважається днем захисту не лише китів, але і всіх морських ссавців та інших живих істот морів та океанів. Святкується цей день з 1986 року, коли після 200-річного винищення китів, Міжнародна китова комісія ввела заборону на китовий промисел. А ще – Вакулин день. Мороз на Вакулу віщує бурхливу весну і сухе та спекотне літо.

Іменини: Марія, Марфа.

20 лютого - День Героїв Небесної Сотні, (Указ Президента України № 69/2015) вшанування відваги, сили духу і стійкості громадян, які віддали своє життя під час Революції гідності (листопад 2013 р. - лютий 2014 р.), захищаючи ідеали демократії, відстоюючи права і свободи людини, європейське майбутнє України. У листопаді місяці ми більш детально повернемося до цієї теми.

20 лютого - Всесвітній день соціальної справедливості. 110 років від дня народження Уласа Самчука (1905-1987), українського письменника, журналіста, громадського та політичного діяча.

20 лютого - день Луки. На Луку вітер з півдня - на врожай ярини. Іменини: Олександра, Петра. Про вітер так казали:

Сам не бачить і не чує,
Ходить, бродить, свище, виє.
Хто назустріч попадає —
Всіх б'є та обнімає.

21 лютого - Міжнародний день рідної мови. Всесвітній день екскурсовода. За пропозицією держав-членів ЮНЕСКО Генеральна конференція організації в листопаді 1999 року проголосила Міжнародний день рідної мови, яка вперше святкувалася 21 лютого 2000 року в штаб-квартирі ЮНЕСКО в

Парижі. Історія свята має трагічний початок. Дата 21 лютого вибрана тому, що саме цього дня в 1952 році загинули п'ять студентів, які брали участь в демонстрації за надання рідній їм бенгальській мові державного статусу в тодішньому Пакистані, частина якого пізніше стала незалежною державою Бангладеш. Іменини: Олександр, Андрій, Захар, Макар, Степан, Федір.

22 лютого - Міжнародний день підтримки жертв злочинів. Відзначається з 1990 року, коли в цей день уряд Англії надрукував «Хартію жертв злочинів». Ще «Прощена неділя» та останній день Масляного тижня перед початком Великого посту.

Додаткова інформація: 22 лютого 2014 р. Верховна Рада проголосувала за відновлення Конституції 2004 і усунення Віктора Януковича з посади Президента України. 22 лютого – іменини: Василя, Геннадія, Іннокентія, Петра.

23 лютого - день Прохора: «До Прохора баба охала: ой, холодно! Прийшли Прохор і Влас - уже весна у нас».

Іменини: Анна, Валентина, Галина, Геннадій, Герман, Григорій, Іван, Порфирій, Прохор, Тетяна.

23 лютого початок Великого посту (до 11 квітня включно) (правосл. і греко-катол.). Зовсім недавно 23 лютого був днем захисника Вітчизни. Хоч у нашому українському календарі є й власна українська дата - 6 грудня, коли ми вшановуємо наших дорогих захисників, які служили в українській армії, але 23 лютого й дотепер люди похилого віку вважають своїм святом. Президент П. Порошенко підкреслив: у багатому на подвиги літописі українського воїнства безліч битв і дат, гідних стати Днем захисника Вітчизни. Україна ніколи більше не святкуватиме це свято за воєнно-історичним календарем сусідньої країни (РФ). Ми будемо вшановувати захисників своєї Вітчизни, а не чужої; і переніс це свято на 14 жовтня. Визнав таким, що втратив чинність, Указ Президента України від 23 лютого 1999 р. № 202, (про свято 23 лютого «Дня захисника Вітчизни»). Не будемо їм заважати й сперечатися ...

24 лютого - Власів день. Кінець Масляного тижня (може змінюватися по дням). Якщо цього дня відлига, то морозів більше не буде. Іменини: Гаврил, Георгій, Дмитро, Захар, Порфирій, Всеволод.

25 лютого - день народження Лесі Українки (1871-1913),

видатної української поетеси, громадської діячки.

26 лютого - іменини: Олексій, Євгена, Марія.

А ще цей день ми вважаємо початком війни Росії проти України. Не треба себе дурити; це справжня війна, яка прийшла майже в кожен український дім, заглядаючи при цьому і в деякі будинки РФ. У кого загинув брат або син, батько чи мати, знайомі, діти, хтось залишився без даху над головою, хтось без засобів до існування або роботи. Війна не щадить нікого, вона безжальна. Не дивиться ні на регалії, ні на положення або вік - це стихія, стихійне лихо. Війна нелюдська по суті і немає їй жодного виправдання, нам лише залишається засвоїти цей урок і постаратися, по можливості, не допустити подібне в своїх майбутніх поколіннях, коли все це прийде до якого-небудь «логічного» завершення.

На нав'язливе питання: «чому це сталося?», є маса відповідей. На будь-який смак. І на цей рахунок ми застерегли б громадськість, адже вся правда відома тільки Богу. Нам лише доступна вузька смуга суб'єктивних в тій чи іншій мірі думок, які інколи мають масу спотворень, та доступна інформація СМІ і деякі факти. З цього приводу автор нашої книги, Валентин Карпов, в середині 2014 р. видав суспільно-політичне видання «В пошуках істини» на 534 стор., м. Кіровоград про анексію Криму і початок війни на Сході України. Згодом в середині 2015 року у бібліотеки м. Кіровограду надійшло нове, суспільно-політичне видання на 516 стор. «Розірвана Україна», видавництво «Код».

Намагаючись відтворити та аналізуючи події, які передували цій війні, Карпов В.Є. прийшов до думки: це війна керівництва РФ - з народом України, який відстоює свої елементарні права людини. Путіну і його команді не сподобався офіційний курс українського уряду, підтриманий більшістю народу, на європейські цінності і євроінтеграцію, де на чолі повага до прав особистості і суспільства, прагнення до широкого благополуччя і рівноправності. Курс з протилежного боку приблизно схожий, але з корективами на пріоритет прав лише окремого можновладного клану Путіна перед усім іншим суспільством РФ, де лояльність до думки сильних - є майже єдиною запорукою успіху і благополуччя, а критика вкрай неприйнятна і переслідувана; і всі, хто не згоден - є хунта, фашисти, недолюди, карателі, НАТО, ЦРУ, страшні змовники.

Росіяни починають їх боятися, в ході війни ховатися з автоматами за спина мирних громадян на Сході України, розташовувати «гради» і «гармати» в дитячих садах, лікарнях і школах. Деякі примурки з РФ навіть погрожують ядерною зброєю. Запровадили терор, руйнуючи наші будинки і цілі населені пункти. Мабуть історія фашистської Німеччини (і особисто Гітлера) нічого не навчила Путіна і його команду...

Щодо дати початку цієї війни існує декілька думок. **Одні** вважають цією датою 9-е листопада 2013 р., коли «на одному з секретних засідань РНБО - Янукович повідомив вузькому колу про шантаж Путіна відібрати Севастополь і Крим з Донецьком, Луганськом, Одесою, Харковом, Запоріжжям та Херсоном - за підписання договору про євроінтеграцію з ЄС». **Другі** вважають цією датою день спроби розгону протестуючих, які зібралися на Київському Майдані 21 листопада 2013 р., (ми ще повернемося до цієї теми у листопаді, де буде вшанування Революції гідності), коли Янукович погодився з шантажем Путіна і відмовився підписувати обіцяний народу України договір з ЄС.

Треті вважають цією датою день, коли 8 російських військових вертольотів з Анапи з загарбниками на борту незаконно перетнули повітряний простір України і приземлилися в Севастополі 28 лютого 2014 року. Саме тоді розпочався «запланований кремлівський експромт», захоплення й наступна окупація Кримського півострова всупереч Будапештським гарантіям Росії щодо цілісності і суверенності України. 27 березня 2014 року Генасамблея ООН прийняла резолюцію на підтримку територіальної цілісності України. За ухвалення документа проголосували 100 держав, проти - 11, утрималися - 58. Анексію Росією Криму підтримали Зімбабве, Венесуела, Сирія, Куба, Нікарагуа, Судан, Білорусь, Вірменія, Північна Корея і Болівія.

Четверті вважають цією датою день прямого вторгнення регулярних російських військ в Донецьку та Луганську обл. (з 24 серпня 2014 року, а до цього російських спецназівців, найманців, бойовиків і озброєння з РФ знаходили «в фількіній капусті», розгублено розводячи руками). Не дивно, що українські спец.органи виявилися такими незграбними.

П'яті вказують на початок сепаратизму на Донбасі в кінці квітня – на початку травня 2014 р. **Шості** - на день 22 лютого

2014 року, коли Верховною Радою був фактично відсторонений від влади внаслідок «самоусунення» і втечі з країни Віктор Янукович, (двічі кримінально «несудимий» Президент України). Ми не можемо второпати, як таке могло статися і чому він прийшов до влади в Україні)? З часом ця дата буде безсумнівно позначена іншим числом і на це є ціла наука - історія. На сьогоднішній день ще багато плутанини, але є факт війни, тисячі вбитих і поранених українців і росіян з обох сторін та важкі жертви серед мирного населення України, а ще гуманітарна катастрофа та українські біженці. Тож кара Божа осягне кожного, хто відвертається від його Заповідей.

27 лютого - Кирила, Мелатія, Андрія, Георгія, Рафаїла, Константина, Михайла, Федора. На Кирила добра погода – йдемо до морозів. Погожий день - літо буде гарне, але морози ще триватимуть.

27 лютого у світі відзначається Міжнародний день полярного ведмеда, знаменний для п'яти країн, на території яких мешкають популяції цих тварин, - Росії, Норвегії, Канади, Гренландії та США (Аляска). Білих ведмедів можна зустріти тільки в Арктичних широтах, поблизу Північного полюса. В Антарктиді, поблизу Південного полюса, білі ведмеді не мешкають. Предок білого ведмеда - бурий ведмідь. Але, на відміну від свого бурого родича, полярний ведмідь чудово адаптувався до життя на Крайній Півночі, серед морської криги. За приблизними оцінками вчених, сьогодні у світі налічується приблизно 20-25 тисяч білих ведмедів. Цікаво, що полярним ведмедям дуже комфортно при температурі навколишнього середовища мінус 45 град. і нижче. Тепло зберігається завдяки двом шарам хутра та товстому шару підшкірного жиру. Крім того, завдяки невеликим розмірам вух і хвоста - запобігають втраті тепла. Білі ведмеді більше страждають від перегріву організму, особливо під час бігу за здобиччю.

28 лютого - День працівників патрульно-постової служби України. День штурманської служби авіації збройних сил України. Іменини: Алексій, Афанасій, Іван, Михайл, Миколай, Петр, Софія. Бурульки довгі в кінці лютого - до довгої весни.

29 лютого – Кас'ян за новим стилем і 13 березня буде за старим стилем. Він випадає 1 раз на 4 роки, тобто на високосний рік, вважається нещасливим днем. Одне з головних пи-

тань, яке цікавить молодь, чи можна одружуватися і виходити заміж у високосний рік та ще й 29 лютого? Народні прикмети говорять, що весілля в цей рік призведуть до недовговічних шлюбів, швидкого розпаду сім'ї, зрад, нещастя і навіть до смерті подружжя. І звичайно, в такій важливій справі, як створення нової сім'ї, мало хто з молоді ризикує перевірити на собі правдивість тих народних прикмет. Чи так це насправді, вирішувати вам, але якщо ви не забобонні і цілком упевнені в собі, в почуттях своєї половинки, навряд чи вашому щастю може щось перешкодити.

Якщо ви все таки вирішили обвінчатися в високосний рік, то перед церемонією скажіть такий оберіг: «Вінчаю вінцем, а не високосним кінцем». Людям, які розлучилися в високосний рік, слід придбати новий рушник; його потім відносять до церкви і віддають прибиральницям, про себе сказавши: «Віддаю високосному данину, а ти, Ангел сімейний, поруч зі мною встань. І три рази: - Амінь. Амінь. Амінь».

У високосному році, їдучи з дому, кажуть, не переступаючи через поріг: «Іду і їду високосному сліду, високосному поклонюся. З порога зійшла, сюди повернуся. Амінь». 2016 рік буде високосним, а це означає, що в ньому ми проживемо на 1 добу більше (29 днів). Додатковий день у високосному році обумовлений тим, що Земля свій оборот навколо Сонця робить за 365 днів 5 годин 48 хвилин і 46 секунд. Щоб компенсувати цю різницю майже в 6 год., кожні 4 роки в календар додають одну добу. Найближчі Високосні роки: 2016, 2020, 2024, 2028, 2032, 2036, 2040.

У Кас'янів день в Україні селяни намагалися самі не виходити з будинку, а також не випускати птаха й худобу. Внаслідок зміни календарів (старий-новий стиль), 13 березня чоловіки на ім'я Кас'ян, можуть повторно відсвяткувати свій день за старим стилем. (Про що ми вам ще раз нагадаємо у березні).

В народі цей святий, (помер у 435 р.) мав не надто добру славу. За переказом, що побутує в Україні, одного разу святі Іван та Касян рибалили на озері і побачили чоловіка, який тонув. Святий Іван одразу ж поспішив на допомогу, а Касян залишився осторонь. Дивлячись на все це з небес, Бог постановив: «Іван велику шану від людей матиме, і святкуватимуть його тричі на рік, Касяна ж - 1 раз на 4 роки». Отож, коли приходить

рік Кас'янового свята, він гнівається на людей і навіть на Бога, чинить усе їм назло. Навіть є приказка «Чого це ти Кас'яном дивишся» дає чітке уявлення про те, яким народ бачив цього святого. «На Кас'яна до схід-сонця і пес з будки не вилізе, а не те, щоб чоловік з хати виходив». Не дуже добрим знаком вважалось раніше, якщо дитина (або теля, лоша) народжувалася на день Кас'яна - «не буде із цього народженого добра».

У цей день наші предки не працювали, боячись «ока Касяна», якщо Касян подивиться, то людина може захворіти й навіть померти. Сердитий Кас'ян часто зображується у фольклорних творах із довгими віями та бровами, зі злими очима, що несуть загибель білому світу. В одній з легенд, записаній на Кіровоградщині, *преподобний Кас'ян нагадує казкову особу «з довгими віями - аж до землі. У Кас'яна такі довгі брови і вії, що він нічого не бачить. Один раз на 4 роки Кас'ян підіймає свої вії і дивиться понурими очима. Лихо тому, на кого він гляне: люди мруть, а тварини дохнуть, гляне на поля – все навкруги сохне...»*. Образ Кас'яна, в народній уяві спорідненого з образом вія, використав Микола Гоголь у своїй повісті «Вій».

Існує інша легенда, що виправдовує Кас'яна. *За нею преподобний Кас'ян опікується тим, щоб чорти не мали часу на плани, які шкодять людям. Щоб «відволікти увагу» чорта, святий весь час б'є його молотом по голові, не дає отямитися. Лише один раз на 4 роки йде святий Кас'ян помолитися до церкви, щоб попросити в Бога сил для своєї нелегкої роботи з нечистою силою. А поки він молиться, чорти мають трохи часу спочити*. Саме тому не можна цього дня виходити з дому до сходу сонця: бо не від погляду Кас'яна гине все живе, а від витівок розлючених чортів, які надолужують усі капості.

«Гей, верни, Касян, круто» – кажуть тому чоловікові, що намагається зробити комусь кривду, але при цьому виявляє свою безсилість. Люди здавна спостерігали за подіями, що відбувалися в такі роки, і на підставі цих спостережень з'явилися відповідні народні прикмети: якщо на Кас'янів день багато снігу, то буде велика повінь, а довгі бурульки в останні дні лютого – до довгої весни й великої повені. Якщо собаки катаються по снігу, то буде хурделиця. Якщо в цей день буде дощ, то й усе літо буде мокре. А ще дивилися на погоду в дні лютневого посту, й прив'язували їх до днів інших місяців року ...

Не забувайте дякувати.

Діду Опанасу приснився сон, немов стоїть він ясного, зимового дня біля фортеці Святої Єлисавети. Сонце світить сліпучо-яскраво. Навколо все біле від пухнастого снігу, який рівним шаром покрив землю. Сніг всюди, на лавках, на гарматах, на даху козацької церкви, тощо. Деревя стоять у снігу, немов яблуні в цвіту. І тільки де-не-де видніються червоні кетяги горобини. Під ряботинням багато пташиних слідів. Ворони, снігурі, синиці прилітають подзьобати ягоди. Дуже ошатна під шапками снігу – ялина, у чистому повітрі пахне хвоєю. Красивий зимовий наряд у інших дерев, але дуже холодно. Під ногами скрипить сніг. З труби маленького заповишеного снігом будиночка, що примостився до фортечної церкви, в небо стовпом йде дим. Внизу мороз скував льодом річку Інгул. Козацькі дітлахи з радісними криками, розмахуючи руками, спускаються на санках з правого берега річки біля заїжджого двору. Дітям не страшний мороз, їм весело. А сніг блищить на сонці, іскриться, переливається. Але зимовий день короткий. Непомітно і швидко настануть сутінки.

Далі діду Опанасу сниться, як він разом з димом підіймається вгору і потрапляє на небо. Поруч з ним появився Ангел, щоб супроводжувати діда в небесному царстві й показати йому все, що там є. Опанас споминає: - Ми поруч йшли по хмарах доти, поки не прийшли до великого палацу, зайшли у великий зал, у якому було безліч Ангелів. Ангел, що супроводжував діда зупинився й сказав: «Оце - відділ Одержання кореспонденції. Тут ми одержуємо всі петиції й прохання до Бога, які люди висловлюють під час своєї молитви».

- Я оглянувся навколо, тут було дуже галасливо й жваве, і навколо мене було багато Ангелів, які сортували прохання - цілі стоси паперів, написані людьми із всіх куточків світу - там були сувої, папіруси, жовті аркуші паперу й просто записочки. Потім ми йшли по довгому коридорі доти, поки не прийшли до другого відділу. І тоді Ангел сказав мені: «А тут відділ Доставки й Упакування. Тут Божу Благодать, про яку просили люди, ми відправляємо усім бажаючим».

- І знову я звернув увагу, що тут дуже жваво. Величезна кількість Ангелів трудилися в цьому відділі, адже люди так багато всього просять, і відповідно, багато готується відправлення на землю. Бюрократів, пузатих чиновників і хапливих начальників ніде не видно, може на небі вони є, але діду Опанасу не попалися на очі.

Пішли далі, у самому кінці довгого коридору, ми зупинилися перед дверима, що вела в малюсіньку кімнату. На мій великий подив, там сидів усього один Ангел, якому явно не було чим зайнятися. - А це відділ Подяк, тихо сказав мені мій Ангел, злегка зніяковівши. - Як же так вийшло, що тут немає ніякої роботи? - запитав дід Опанас. - Це дуже сумно, зітхнув Ангел, у цьому відділі майже ніколи немає роботи. - Після того, як люди одержують все те, про що вони просили, далеко не всі посиляють подяки Всевишньому у його небесній канцелярії.

Задумався дід Опанас: - А як же відправити свою Подяку й повідомлення про те, що я одержав Божу Благодать? - Дуже просто, відповів Ангел: - Просто скажи: Спасибі Господи і ці слова знайдуть адресата!

Йдуть вони назад до спуску з неба і думає Опанас: - Чи не найуживанішим словом у мові кожної ділової людини має бути «дякую». Здавалося б, інколи можна забути подякувати за надіслане запрошення, зроблену послугу чи надану допомогу, підтримку; адже життя ділових людей таке бурхливе і насичене, що іноді неможливо встежити за дотриманням усіх нюансів. Але на рівні серйозного спілкування не можна забувати одну із основних заповідей - «ввічливість». Ввічливість – це мистецтво людського спілкування, - це вміння делікатно, люб'язно ставитися до людей, які нас оточують. Не лише дітям, а й багатьом дорослим людям хочеться, щоб усі їхні друзі, сусіди, і навіть зовсім незнайомі перехожі завжди ставилися до них уважно, по-доброму, завжди любили й поважали їх. Пам'ятайте: «Ніщо не коштує так дешево і не цінується так дорого, як ввічливість».

Спустившись на землю, дід Опанас з ранку другого дня розповів своїм онукам цю історію і підкреслив: - Кожному з нас відомі 5 відчуттів: нюх, зір, слух, смак та дотик. Проте існує ще й 6 відчуття, доступне кожному, але не кожний ним користується. Мова йде про ввічливість, культуру поведінки, спілкування з оточуючими – тобто про те, що робить людину по-справжньому

гарною. Ввічливість – найкраща окраса людської душі.....

Кожний із нас у повсякденному житті постійно вживає ввічливі слова. Найпоширеніші з них «добридень», «здрастуй», «до побачення», «будь ласка», «спасибі», «дякую». Проте чи замислювалися ви коли-небудь, що означають ці ввічливі слова, звідки вони прийшли у нашу мову? Виявляється, що походження цих слів дуже давнє, їх вживання сягає ще часів Київської Русі. Спочатку вони були сталими виразами, добрими побажаннями, де слово «здрастуй» означає «будь здоровим», «будь ласкавим до мене». «Добридень» - це побажання співбесіднику доброго дня, багатого на успіхи і радісні події. Коли ми, прощаючись, кажемо людині «до побачення», то даємо зрозуміти: «мені приємно тебе бачити, і я сподіваюсь на нову зустріч із тобою». Звичне нині слово «спасибі» колись означало не просто подяку, а дуже вагоме побажання «Спаси Бог!». А далі дід Опанас, перефразовуючи оповідання Василя Сухомлинського, розповів онукам, як його батько вчив ввічливості.

Стежкою біля села Семенасте Новоукраїнського району, йшли батько й маленький син - Опанас. Навколо тиша, тільки чути, як десь далеко стукає дятел та співають прахи. Раптом малий Опанас побачив: назустріч їм іде бабуса з паличкою і запитав: «Батько, куди йде бабуса»? Батько відповів: «Побачити, або когось зустріти. Зустрінемось з нею, ми скажемо їй «Добрий день». - Для чого ж їй говорити ці слова? – здивувався син, – адже ми зовсім не знайомі.

- От зустрінемося, скажемо їй «здрастуйте», тоді побачиш для чого. Підійшли ближче один до одного. - Здрастуйте, сказав малий хлопчик. - Здрастуйте, - сказав батько. - Здрастуйте, - сказала бабуса і посміхнулася, малий Опанас раптом побачив: усе навколо змінилося. Сонце засвітило яскравіше. По верхівках дерев пробіг легкий вітерець, листя затріпотало. У кущах голосніше заспівали птахи, яких ледь було чути. На душі у хлопчика стало радісно і він запитав: «Чому це так»? - Тому що ми сказали незнайомій людині «здрастуйте» і вона нам посміхнулася. Не забувай як найчастіше вживати такі слова й вирази: «пробачте, що потурбував», «дякую», «будь ласка», «спасибі», «якщо ваша ласка», «дозвольте» тощо, й одразу побачиш, як зміниться на краще твій настрій. Отак старий дід Опанас передавав онукам премудрість свого батька.

Про літочислення землі

Перша глава розповіла нам про «початок всього», як могло з «Нічого» - створитись «Щось», наприклад, наша планета Земля. Й до сьогодні найбільшою таємницею для людства, стало створення світу та рукотворний порядок Всесвіту. Думка про те, що Земля виникла мільйони, а може й мільярди років тому, досить не нова. Вона сформувалася наприкінці XVIII - початку XIX ст., після книг Хаттона й Лайелля. Ці вчені ввели ідею, відому, як теорія уніформізму, засновану на твердженні, що природні процеси завжди протікали повільно, як у період «сивої давнини», так і у наш час, отже, вигляд Землі формувався поступово, протягом нескінченних тисячоріч. Ці ж автори спробували спростовувати літопис Книги Буття. Трохи сумнівна привабливість їх теорії - скоріше філософська, ніж наукова - привела до її вивчення. Що ж знали про вік Землі наші давні предки?

Особливий інтерес до встановлення точної хронології своєї історії проявляли різні народи. Вони вірили в молодість світу, в різні події і явища. Наприклад, англосаксонські хроніки стверджують, що від Створення світу і до 6-того року від Різдва Христа (Р.Х.) пройшло 5200 років. Не набагато відрізнялись від них й інші народи, вони давали трохи іншу дату Створення світу, 11-тий рік від Р.Х. Однак обидві хроніки сходяться в тім, що 33 рік від Р.Х., рік Розп'яття, був 5226 роком від Створення світу. Інакше кажучи, англосакси вважали, що світ був створений близько 5200 року до Р.Х. У них було знайдене таке твердження: «Від Адама й до Потопу пройшло 2242 зими». Було б цікаво з'ясувати, звідки англосакси взяли цифру 2242 рік від Створення світу й до Потопу? (Для читача ми зазначимо: «Відповідно біблійних коментарів, від початку Створення світу й до Потопу пройшло 2242 роки).

Науку про літочислення започаткував видатний учений Йосип Скалигер (1540-1609 р.) у своїй книзі De Emendatione Tempore, опублікованій в 1583 році. На той час наука літочислення настільки заплуталася в своїх складностях, що майже не

застосовувалася на практиці. Вперше саме Скалигер справедливо стверджував, що існуючий Григоріанський календар, уведений у Європі з 1582 р., був досить незручним інструментом для встановлення хронології подій минулого. Трохи нижче ми будемо розповідати про цей календар, і ви побачите, як його надзвичайна складність приводить до помилок; одні неточності – тягнули за собою інші. Скалигер намірився вирішити цю проблему, і рішення було простим, як все геніальне. Замість вказівки, що та (або інша) подія відбулася такого-того числа, до (або після) Різдва Христового, вираховувався порядковий номер дня, коли це відбулося. Однак, якщо ведеться рахунок дням, постає питання: від якого моменту починати відлік часу? Читач скаже: «Відповідь очевидна - від першого дня Створення світу». Інший читач запитає: «А коли був цей «Перший день»?

Скалигер спробував вирішити проблему «першого дня», зосередивши свою увагу на трьох напрямках, що лежали у основі всіх календарів: **1)** - на сонячному циклі, **2)** - місячно-сонячному циклі, **3)** - римському індікціоні (п'ятнадцятирічному циклі рахування). Спрощено це виглядає так: сонячний цикл триває 28 років, місячно-сонячний цикл - 19 років, а римський індікціон - 15 років. Скалигер зрозумів, що напевно повинні бути моменти в часі, коли всі ці три цикли починаються одночасно. Ретельно підрахувавши, на якій стадії перебуває кожен цикл у момент рахунку, він вів зворотний рахунок до того моменту, коли початки всіх трьох циклів збіглися. Це був 4713 рік до Різдва Христового. Шляхом простих арифметичних обчислень він визначив, що початок циклів збігається один раз в 7980 років, (це число отримане множенням 28 на 19 і на 15 р.). Період спільного початку циклів він назвав Юліанським періодом, на честь свого батька (Юлія Цезаря). Почався період в 4713 р. до Р.Х., і закінчиться тільки в 3267 році від Р.Х. На цьому фундаменті Скалигер ввів свою хронологічну систему. Заради зручності він визначив 1 січня 4713 року до Р.Х. «Першим днем», ведучи відлік своєї хронології від цієї дати. Той факт, що три цикли (сонячний, місячно-сонячний і римський індікціон) одночасно починаються в 4713 році до Р.Х., має важливе значення з погляду Біблії, оскільки в Книзі Буття - 1:14 сказано виразно, що, крім здатності давати світло, Сонячна система й зірки

створені для того, щоб ми могли вимірювати по них дні й роки. Іншими словами, Бог (Вищий Розум) створив гігантські годинники, і цілком природно було б уважати, що Творець запустив їх саме таким чином, щоб по них можна було визначити й загальний вік Всесвіту.

Однак, перш ніж припустити, що Скалигер визначив точну дату «Першого дня», тобто Створення світу, нагадаємо, що він засновував свої обчислення на значеннях сонячного й місячно-сонячного циклів, якими вони були в 1582-1583 роках. Вони не обов'язково збігаються з ранішніми датами, що мали місце в історії. Тому автор нашої книги зазначає: «Гіпотези теорії уніформізму не відповідають дійсності». Відбувалася безліч катаклізмів, які можуть змінити значення циклів непередбаченим образом. Наприклад, на локальному рівні планети Земля відбувся Всесвітній Потоп й інші геологічні катастрофи, здатні змінити швидкість обертання Землі й відповідно, - довжину дня й року. Наш Місяць переживав власні локальні катастрофи, здатні вплинути на довжину місячного циклу. А Всесвіт в цілому, помітно «зістарився» за минулі 6 тис. років через неблаганну дію другого Закону термодинаміки.

Нижче вам будуть надані документальні свідчення про зміни, що відбулися у веденні календаря, як безпосередньо в епоху після Потопу, так і набагато пізніше. Тому автор нашої книги стверджує: «Визначити точну дату початку існування нашої планети поки не представляється можливим». На жаль, але ми ще дуже мало знаємо де, властиво, перебуваємо, і як довго проіснує наш доступний для огляду Всесвіт.

Багато мільйонів зоряних систем, схожі на нашу, або трохи відрізняються від неї, і все це є Космос. Положення людини в цих безмірних глибинах здається незначним. Але ми повинні говорити про велич людини, що змогла охопити своєю думкою «Незбагненне». Ще Блез Паскаль у своєму творі «Думки» зазначав: «Людина створена для того, щоб думати: у цьому її головне достоїнство, головна справа життя. А ще головний обов'язок в тому, щоб думати пристойно. І почати їй слід з роздумів про саму себе, про свого Творця і про свій кінець. Велич людини – в її здатності мислити. Лише думка підносить нас догори, а не простір і час, в яких ми – ніщо. Намагаймося ж мислити гідно: у цьому – основа нашої моральності...».

Календарні системи

Дід Опанас стримує свої обіцянки, він уже розповів онукам про визначення «Першого дня» у Створенні світу, а зараз перейшов до початку створення календарів. Ви переконалися, що в нашій стародавній історії багато недослідженого й спірного. Видавати спірне за безперечні факти, означає обманювати себе й інш. Безліч явищ людського життя (у тому числі й сучасного) виникло або стало виникати в період «сивої давнини». Навколишній світ для первісної людини був живою істотою, де багато таємного життя у

самій людині, у звірах й рослинах, в ударі грому, у незнайомій лісовій галявині, у камені і таке інше. Людина весь час зіштовхується з буттям навколишнього світу й цілісно переживає цю взаємодію: емоції й творча уява залучені в неї тією самою мірою, що й інтелектуальні здатності. Кожна подія знаходить індивідуальність, вимагає свого опису й тим самим пояснення.

Подібна єдність можлива лише у формі своєрідної розповіді, належного образного відтворення й подій, розкриття причинної обумовленості. Наприклад, сучасна людина говорить, що атмосферні зміни припинили посуху й викликали дощ. Але перші хлібороби часів «сивої давнини», спостерігаючи подібну подію, внутрішньо переживали зовсім інакше. Люди розповідали про події, від яких залежало саме їхнє існування по іншому. Наприклад, птах Імдугуд покрив небо чорними хмарами й зжер Небесного бика - Сонця, чий гарячий подих спалював їхні посіви. Люди безпосередньо пережили зіткнення двох одухотворених сил: ворожого сонця, що губило їхній урожай і страшного грому, але доброзичливого до них, бо давав дощ.

У своїй трудовій діяльності первісні люди зіштовхувалися з іншими явищами природи: зі зміною дня й ночі, періодичними змінами зовнішнього вигляду Місяця, зміною пір року й тощо. Щоб передбачати подібні властивості природи, виникла потреба у вимірі часу. Накопичуючи свої спостереження з покоління в покоління, люди виявили певні закономірності, що дали мож-

ливість вимірювати різні проміжки часу. Так багато тисячоліть назад, на зорі людської культури поступово зародилися перші, досить примітивні календарі. При цьому першою природною одиницею виміру часу, тісно пов'язаною із чергуванням праці й відпочинку людини, були доба. Спочатку рахунок днів і ночей обмежувався п'ятьма першими числами - по кількості пальців на одній руці. Так зародилася п'ятиденний тиждень, що пізніше одержав назву «*малого тижня*». Далі по числу пальців на обох руках виник й «*великий тиждень*» - десятиденна.

У більш пізні часи древні народи звернули увагу на те, що Місяць періодично змінює свій зовнішній вигляд, поперемінно переходячи від молодика - до першої чверті, потім повний, далі - остання чверть й знову - до молодика. Ці різні види Місяця називаються фазами. Проміжок часу між двома однаковими фазами, наприклад, від молодика до молодика, спочатку визначався в 30 днів. Так з'явилася одиниця виміру: час, доба і місяць, що мав важливе значення в календарях багатьох древніх народів: китайців, вавилонян, євреїв, індійців і ряду інших.

Інша одиниця виміру часу – «*семиденний тиждень*», виникла не тільки внаслідок марновірного шанування числа «сім» по числу блукаючих небесних тіл, до яких крім 5 планет (Меркурій, Венера, Марс, Юпітер і Сатурн), приєднували Сонце й Місяць. Рахунок тижнями широко застосовувався багатьма древніми народами Сходу. Поява тижня також пов'язана зі спостереженнями змін зовнішнього вигляду Місяця.

У наш час немає чоловіка, який не знає, що таке календар. Його послугами ми користуємось щодня. Робота заводів і фабрик, державних установ і навчальних закладів, різних підприємств й організацій, та й особисте життя кожної людини - усе будується по певному календарному плану. Ми настільки звикли користуватися календарем, що навіть не можемо собі уявити сучасне суспільство без упорядкованого рахунку часу...

Свій *місячний календар* зародився в древніх народів, які вели кочовий спосіб життя. Коли ж люди перейшли до осілости й почали займатися землеробством, з'явилася необхідність визначати строки посіву й жнив. Потреба передбачати настан-

ня зими, весни, літа або осені привела до появи перших сонячних календарів і більшої, ніж місячний місяць, одиниці виміру часу - *сонячного року*.

У доісторичні часи люди ще не вміли писати і тому рахунок днів їм доводилося відзначати за допомогою карбування на ціпку або вузликів, що зав'язують на особливих шнурах.

Первісна людина звернула увагу на те, що різні явища природи відбуваються протягом певного часу й повторюються в певному порядку. Уже тоді було помічено, що між двома зимами або літами доводиться завжди робити приблизно однако-ву кількість зарубок-карбів або вузликів. Відкривши цю закономірність, людина заздалегідь навчилася визначати час. Наведемо приклад: автор нашої книги у попередніх своїх виданнях розповідав, як цар Дарій у 513 році до н. є. захотів завоювати скіфів у південноукраїнських степах, і пішов на них війною. Для цього треба було форсувати Дунай. Дарій наказав поставити впритул безліч судів, які утворили своєрідний міст. Через нього війська Дарія перейшли па північне узбережжя Дунаю й двинулися на землі сучасної України.

Своєму підлеглому Дарій на шкіряному ремені зав'язав певну кількість вузлів (60 шт.), і наказав щодня розв'язувати по одному вузлику. Як всі вузли будуть розв'язані і він не повернеться, то помічник повинен розібрати і спалити міст, щоб ним не могли користуватися скіфи. Дарій вважав, що за 60 діб переможе наших предків і завоює простори «Дикого степу». Але не так судилося, скіфи заманили Дарія вглиб території українського степу й почали громити його війська. Дарію вдалося врятуватися тільки тому, що він кинув своє військо напризволяще і з невеликим загonom встиг утекти з наших степів.

Вузликовими календарями користувалися і деякі народи північного Сибіру (якути, евенки, мансі й інші). Аналогічний рахунок днів відомий й у наш час серед деяких негритянських племен Східної Африки, у Гвінеї й серед багатьох народностей Полінезії. Для молоді наведемо цікавий приклад, знаменитий англійський письменник Дефо в романі «Робінзон Крузо» розповідав, як герой його роману, виготовив собі календар особливої конструкції для відліку часу: «По моїм розрахункам, я потрапив на цей острів 30 вересня 1659 року. Тільки через 14 днів прийшла думка завести календар, щоб рахувати проход-

ження днів і місяців і відрізнити неділю від робочих днів. Тому що в мене не було ні паперу, ні чорнил, ні пір'я, то я придумав скласти календар у вигляді стовпа. Я урив його у землю і прибив на верхньому кінці чотирикутну дошку, на якій великими буквами вирізав наступні слова: - Тут пристав до берега Робінзон Крузо 30 вересня 1659 року»....

Таким чином, за допомогою вузликів і зарубків-карбів деякі давні народи спромоглися встановити тривалість нової одиниці виміру часу - року. Однак всі ці способи визначення тривалості року були досить примітивні й не з достатньою точністю. Більш точне визначення тривалості року стало можливим лише після того, як древні єгиптяни, китайці й деякі інші народи вивчили особливості видимого руху Сонця й Місяця, про що ми вже декілька разів розповідали.

Початок року народи визначали по-різному, але завжди з найбільш важливого моменту пори року для життя даного народу. Наприклад, у древніх єгиптян Новий рік починався із часу - початку розливу Ніла. На деяких островах Індійського океану початок року визначався по мусонах - стійких вітрах, що дули літом з океану на материк, а взимку - з материка на океан та інше. Так народився перший астрономічний прилад - гномон - сонячний годинник. Продовжуючи вивчати небо, наші предки спостерігали за світилами, що мандрують якимись хитромудрими шляхами. На відміну від інших, зосереджених у постійних сузір'ях, ці світила проходили між сузір'ями, тому їх називали блукачами, або планетами. Обчислили час їхньої появи і почали створювати перші календарі.

В основі всіх календарних систем, створених людством, лежить хронологія. На різних етапах свого розвитку народи почували потребу в створенні літочислення. Виникали різні системи й принципи підрахунку часу. Більшість народів керувалося в основному міфічними й релігійними міркуваннями. Час введення системи літочислення називається *ерою*. У багатьох народів широке поширення мали ери, пов'язані з різними династіями: у Єгипті - династій фараонів, у Китаї і Японії династій імператорів, у Західній Європі, особливо в Італії – династій римських імператорів. У Римі був розповсюджений календар від заснування Вічного міста (753 р. до н.е.). У римських провінціях літочислення вели від року приєднання до імперії. Ста-

родавні греки орієнтувалися на чотирирічні цикли між олімпійськими іграми. Різдво Христове по цьому календарю припадало на третій рік 193-й Олімпіади.

На Русі літочислення вели від Створення світу. Різниця між нинішнім календарем, ведучим відлік від Різдва Христового, і календарем від створення світу становить 5508 років. Наприклад, 2015 р. від Різдва Христового відповідає 7523 року від Створення світу. У давньоруських літописах дати вказані теж від Створення світу. Таке літочислення ввів князь Володимир, що прийняв в 988 р. християнство. На Русі була заснована візантійська ера від Створення світу, що існувала більше 700 р. Тільки в 7208 р. від Створення світу, Указом Петра I була уведена ера від Різдва Христового, а 7208 рік замінений на 1700-й рік. У зв'язку з переходом на еру від Різдва Христового, початком року вирішили вважати не 1 вересня, як у календарях візантійської ери від створення світу, а 1 січня. Іудеї також ведуть свій відлік часу від Створення світу. Різдво Христове припадає на 3761 рік іудейського календаря.

Народи Сходу, що сповідають іслам, починають літописання з так званої хіджри - моменту переселення Мухаммеда (Магомета) і його прихильників з Мекки - до Медину. По нинішньому календарю ця подія припадає на 15 липня 622 р. Буддизм веде літочислення від дня смерті свого засновника Будди. Японці й нині живуть по календарю, що ведеться із часу вступу на престол імператора Дзему-Тено 660 р. до Різдва Христового.

Середньовіччя ввело в Західній Європі обов'язковий відлік часу від вступу на трон правителя (короля) або папи. У наш час налічується більше тисячі ер. Хронологія тісно пов'язана з календарем - системою відліку великих проміжків часу та з видимою періодичністю руху небесних тіл. Є календарі, в основу яких покладений рух Сонця, Місяця, Юпітера, Сатурна.

Тепер визначимо саме слово «календар», він походить від латинського *calendarium*, буквально - «боргова книжка». У Древньому Римі боржники платили відсотки в день «календ» - перших днів місяця, тобто час, близький до молодого місяця. *Місячний календар*. За одну добу Земля робить один повний оберт навколо власної осі. За рік вона проходить один раз навколо Сонця. Сонячний або астрономічний рік триває 365 діб, 5 годин, 48 хвилин, 46 секунд. Отже, цілого числа доби не існує.

Звідси складність у складанні точного календаря для правильного відліку часу. Стародавні римляни і греки користувалися зручним і простим календарем. Відродження Місяця відбувається з інтервалом в 30 діб, а якщо бути точними, у 29 діб, 12 годин, 44 хвилини. Саме тому рахунок днів, а потім і місяців можна було вести щодо зміни Місяця.

Спочатку в цьому календарі було 10 місяців, які були названі в честь римських богів. З третього століття до Різдва Христового у стародавньому світі використовувався аналог, заснований на 4-му місячно-сонячному циклі, який давав похибку у величині сонячного року - в один день.

В Єгипті користувалися *сонячним календарем*, складеним на основі спостережень за Сонцем і Сиріусом. Рік по ньому становив 365 діб, в який входило 12 місяців по 30 днів. По його закінченні додавалося ще 5 днів. Це формулювалося: «на честь народження богів». Один з найдавніших календарів знайшли на могилі єгипетського фараона Рамзеса IV (XIII в. до н.е.) у м. Фівах. Це були знаки зоряного неба над містом, і час сходу зірок на кожні 15 днів. Розділивши рік на 365 днів, єгиптяни побачили, що астрономічний рік перевищує цю цифру. Щоб уникнути помилки, вони додавали до кожного 4-го року – 1 добу, і цей рік мав вже 366 днів. Такий рік називали високосним. Від єгиптян навчилися й римляни виміряти час. Подібний календар з невеликими змінами, був прийнятий в 46 р. до н.е.. Юлієм Цезарем. Цей календар називали *юліанським*. Початком року, там вважався перший день січня.

У подяку за реформу сенат Риму перейменував місяць Квінтіліс, коли був народжений Цезар, в Юліус, (це місяць липень). Через рік імператор був убитий, а римські жерці чи то від незнання, чи то навмисно знову почали плутати календар і стали оголошувати кожен наступний третій рік високосним. У результаті з 44 по 9 рік до н. е. замість 9 було оголошено 12 високосних років. Врятував становище імператор Октівіан Август. За його розпорядженням у наступні 16 років високосних років не було, і ритм календаря був відновлений. У його честь місяць Секстіліс був перейменований в Августус (серпень).

Для Православної Церкви була дуже важлива одночасність церковних свят. Дата святкування Пасхи обговорювалася на Першому Вселенському Соборі. Встановлені на цьому

Соборі правила точного розрахунку не можуть бути змінені під страхом анафема.

Введення нової ери (від Різдва Христового) пов'язане з ім'ям римського ченця Діонісія Малого. В 525 р. (з інших джерел в 532 р.), обчислюючи дати Великодня, він заклав початок підрахунку часу - від дати народження Христа.

Багато століть західний світ користувався *юліанським календарем*, але він мав потребу в реформі. Календарний день весняного рівнодення, тобто 21 березня, уже не збігався з реальним рівноденням. У другій половині XVI в. ця різниця становила майже 10 діб. Тому в 1581 р. указом глави католицької церкви папи Григорія XIII була створена спеціальна комісія, що прийняла проект, розроблений викладачем Перуджійського університету Луїджі Ліліо.

Глава Католицької церкви папа Григорій Тринадцятий в 1582 році затвердив і ввів новий календар. Він був названий «*григоріанським*». Здавалося б, всім хороши був *юліанський* календар, за яким Європа прожила більше 16 століть. Однак Григорій XIII порадив, що реформа необхідна для визначення більш точної дати святкування Пасхи, а також для того, щоб день весняного рівнодення припадав на 21 березня. Але у 1583 році Собор східних патріархів у Константинополі засудив ухвалення *григоріанського* календаря як такий, що порушує богослужбовий цикл і що піддає сумніву канони Вселенських Соборів. Дійсно, в деякі роки він порушує основне правило святкування Великодня. Буває, що католицька Світла неділя настає раніше Великодня іудейської, а це порушує канони церкви.

На території нашої України, починаючи з 10 століття, Новий рік святкували 1 березня. Через 5 століть, у 1492 р., відповідно до церковних традицій, свято Новий рік перенесли на 1 вересня. Так тривало більше 200 років. 19 грудня 7208 цар Петро Перший видав указ про те, що *юліанський* календар, прийнятий від Візантії разом з хрещенням Русі, як і раніше залишається діючим. Змінилася дата початку Нового року, вона була офіційно перенесена на 1 січня «від Різдва Христового».

Після революції 1918 р. (14 лютого) в Україні були введені нові правила. Григоріанський календар виключав в межах кожних 400 років - три високосних роки. Саме його стали дотримуватися в Україні...

Народний календар українця. Становлення українського народного календаря проходило тривалий час. Вирощуючи культурні злаки, випасаючи худобу й т.д. , селянин фіксував всі атмосферні зміни з обліком позитивних, або негативних впливів на результати його праці. Оскільки головним заняттям населення з давніх часів було землеробство, народний календар українців можна назвати *землеробським* або *аграрним*.

Споконвічна праця сприяла появі в хлібороба свого виміру часу, свого самобутнього розуміння явищ навколишньої природи. Догляд за зерновими злаками вимагав різних знань про атмосферні опади, клімат, стан ґрунту, рослини й інше. Тому було дуже важливо всю суму енциклопедичної народної мудрості привести до певної системи, що має практичну користь. Це завдання виконував *аграрний календар*, що формувався поступово, у міру емпіричного усвідомлення селянином навколишнього середовища, пізнання предмета праці. Він і став неписаним кодексом хлібороба. Народний календар якоюсь мірою відтворив світоглядні подання хліборобів дохристиянської епохи, коли регламентація тих або інших сільськогосподарських робіт була обумовлена віруваннями й пристосована до певних календарних подій. Поряд з народним, існував і *світський календар*, основною одиницею якого був рік, розділений на 12 місяців, а із введенням християнства - і *церковний календар*. Однак для хлібороба основним залишався аграрний календар, що згодом був сполучений із церковним.

Головним для українського селянина був розподіл року на зиму, весну, літо, осінь. Невеликі тимчасові відрізки визначали по виконаних сільськогосподарських роботах: «коли орати», «коли сіяти», «коли жати», «коли худобу виганяти», «косовиці» й інше. В Україні існувало співвідношення часу сільськогосподарських робіт із церковними святами: «після Великодня за кілька тижнів», «після Різдва», «на Спаса», «на Івана», «в Ільїн день», «на Купала» і т.п. Одночасно селяни звали й до світського календаря. Селянський календар мав помісячну назву, пов'язану з тими або іншими роботами, найчастіше землеробськими. Про походження українських назв місяців, ми скажемо наступне.

Якщо розподіл місяця йшов на чотири тижні, а тижня - на сім діб, був загальноприйнятий в Україні, то доба в народі мала

свої виміри й визначення. Головними серед них були назви: «ранком», «в обід», «опівдні (12 годин дня)», «увечері (коли смеркне)», «опівночі (12 годин ночі)», а також «на світанку», «на зорі (над ранок)» і т.д. Основою сільськогосподарських робіт у полі для українського хлібороба залишалися накопичені за століття знання про ріст рослин, про догляд за ними. Часті селяни проказували: «Хто по загальному календарі сіє, той нічого не віє». Мова йшла про те, що варто поглядати на небо - яка погода, скільки тепла й вологи; на землю - чи прогрілася, чи підсохла; брати до уваги напрямок вітру, щоб передбачити зміну погоди. В *аграрному календарі* увага акцентувалася на визначенні, завдяки тривалим спостереженням, кліматичних факторів, сприятливих для вдалого початку сівби тих або інших культур. Весна хлібороба починалася переважно наприкінці березня, коли злегка просохли пагорби засівали вівсом й ячменем. Пізніше, на початку квітня, сіяли горох, і тільки після цього, зоравши землю, засівали її ярицею або житом. Аграрний календар регламентував строки сівби. Технічні культури: льон і коноплі - дозволялося висівати в другій половині травня, тоді ж приступали до підготовки ґрунту під гречку. В народному календарі передбачалися строки збирання врожаю, обробку ґрунту, сівба озимих і т.п. Таким чином, аграрний календар відтворював сформовані протягом століть народні знання про природу.

Календарі в нашому Кіровоградському регіоні (тобто на землі, де сьогодні ми проживаємо) з'явилися в «сиву давнину». Перші відомості про використання місцевого календаря відносять до IV ст. до н.е. Ще скіфи-хлібороби користувалися посудом, на яку були нанесені календарні знаки. Подібну посудину археологи виявили на річці Тясмин у районі Сміли. На ньому позначені знаки 12 місяців і чотири сонячні фази (пори року).

Подібним календарем користувалися й носії черняхівської культури, яких ідентифікують із древніми слов'янами (антами). При розкопках їхніх поселень виявлений схожий посуд з календарними знаками. Отже, календарем на території нинішньої Кіровоградщини користуються не менш 2,5 тисячі років. Є припущення, що з календарем були знайомі ще трипільці. Про це свідчать окремі предмети трипільської культури, які були виявлені в нашому регіоні.

Чим різняться юліанський і григоріанський календарі?

➔ Різниця - в обчисленні високосних років. З плином часу вона збільшується. Якщо в 16 столітті вона становила 10 днів, то в 17 ст. вона збільшилася до 11 днів, у 18 ст. вона вже дорівнювала 12 дням, у XX ст. становила 13 днів, наприкінці XXI ст. – буде 14 днів. Тому й не дивно, що Православна церква користується *юліанським* календарем, згідно з рішеннями Вселенських Соборів, а католики - *григоріанським*. Часто можна чути питання про те, чому весь світ відзначає Різдво 25 грудня, а українці - 7 січня. Відповідь цілком очевидна, Православна церква відзначає Різдво за юліанським календарем.

➔ Обидва вони складаються з 365 днів у звичайний рік і 366 днів у високосний рік, мають 12 місяців, 4 з яких по 30 днів і 7 по 31 дню, (лютий - або 28, або 29). Основна різниця полягає тільки в періодичності настання високосних років.

➔ За юліанським календарем високосний рік настає через кожні 3 роки. У цьому випадку виходить, що календарний рік довше астрономічного на 11 хвилин. Іншими словами, через 128 років з'являється зайвий день. Календар григоріанський теж визнає, що 4 рік є високосним. Виняток становлять ті роки, які кратні 100, а також ті, які можна розділити на 400. Виходячи з цього, «зайва» доба з'являється лише через 3 200 років.

➔ Сьогодні юліанський календар в Україні називають «старим стилем». В даний час область його застосування досить обмежена. Ним користуються деякі Православні церкви, наприклад, Сербська, Грузинська, Єрусалимська та Руска. Крім того, юліанський календар застосовується в деяких православних монастирях Європи та США.

Що нас чекає у майбутньому? На відміну від григоріанського, юліанський календар простіший для літочислення, але він випереджає астрономічний рік. А григоріанський календар, порушує черговість багатьох біблійно-церковних подій, так що вирішуйте: «Яке зло менше». У країнах, де до початку XX ст. застосовувався юліанський календар, наприклад в Греції, дати всіх історичних подій, які відбулися після 15 жовтня 1582 року, номінально відзначають в ті ж числа, коли вони трапилися.

Наслідки календарних реформ. В даний час григоріанський календар досить точний. На думку багатьох фахівців, він не потребує змін, однак питання про його реформу обговорюється вже кілька десятиліть. При цьому мова йде не про введення

нового календаря, або яких-небудь нових прийомів обліку високосних років. Йдеться про перегруповування днів на рік таким чином, щоб початок кожного року випадав на один день, наприклад на неділю. Сьогодні календарні місяці нараховують від 28 до 31 дня, довжина кварталу коливається від 90 до 92 діб, причому перше півріччя коротше другого на 3-4 дні. Це ускладнює роботу фінансових і плануючих органів....

Календарі різних народів

Наше життя тісно пов'язане з часом, ми постійно дивимось на годинник. Кожна мить сучасного життя відходить у минуле, і вчорашній день - то вже історія. Історична хронологія - спеціальна дисципліна, що вивчає системи літочислення різних народів і з'єднує зв'язок між подіями у часі, встановлює точні дати історичних подій і джерел, переводить на сучасне літочислення дати інших літочислень та календарів, розташовує історичні події у хронологічній, календарній послідовності. Народи світу застосовували і застосовують різні системи літочислення. Читач правий в тому, що історію вимірюють часом. Факт вважається історичним, якщо його можна визначити не тільки у просторі, але і в часі. Факт перебуває у часовому вимірі шляхом відліку його віддаленості від теперішнього моменту. Історична хронологія якраз і встановлює часовий проміжок між історичним фактом і сьогоденням, переводячи хронологічні вказівки джерел - в одиниці нашого літочислення.

Час – одне із най заплутаних і най невизначених понять. Стародавні філософи взагалі заперечували час, говорячи, що майбутнього ще немає, бо воно ще не розпочалося; минулого вже немає, бо все вже здійснилося; а сьогодення – це нескінченно мала мить, що, власне кажучи, є нічим.

Для матерії, що не усвідомлює себе, не існує часу, є тільки зміна деякого стану. Людська ж пам'ять утримує минулі стани навколишнього буття та формує поняття минулого. Людський розум екстраполює минуле і сьогодення на подальші стани буття та формує поняття майбутнього. Все це разом створює образ вектора часу, який разом з образом простору - формує

уявлення самого буття.

Світ, що нас оточує, знаходиться у постійному розвитку. Усе в ньому рухається та змінюється. Іноді час несеться неблаганно швидко, іноді нестерпно повільно. Минуле розподіляється за шкалою часу. Час є незворотним, тому що його перебіг завжди відбувається в одному напрямку - від минулого - до майбутнього. Все життя людського суспільства пов'язане з часом й регулюється періодичною зміною дня і ночі та пір року. Якимось Сенека зауважив: - Ми зовсім не помічаємо, як щодня відкидаємо по цеглині від тієї будівлі, що називається життям.

Для уявлення, коротко розглянемо деякі календарі інших народів (не більше 10-12), щоб не втомлювати читачів:

1). Зороастрійський календар. Цей календар - один із найбільш давніх. Його історія нараховує понад 4000 років. Він був розповсюджений у Персії, Мідії (сучасний Іран) та інших країнах Середнього Сходу. Зороастрійський календар – релігійний, у ньому всі роки, місяці та дні присвячені ангелам і святым. Календар названо у пам'ять засновника релігії давніх персів пророка Заратустри. Грецькою мовою його ім'я звучить як «син зірки».

Календар давніх персів засновано на русі планети Сатурн - найбільш далекої із видимих оком планет Сонячної системи. Перси називали цю планету Кейван - володар часу. Цікаво, що і греки називали Сатурн - Кроном чи Хроносом, що означає - Бог часу. Звідси пішла і назва науки про час – хронологія.

Отже в основі зороастрійського календаря - цикл планети Сатурн, рівний 32 рокам, (сучасний цикл Сатурна – 29,5 років). Кожен рік мав 12 місяців по 30 днів. Загалом нараховувалося 360 днів. Крім того, було кілька днів, що не входили в календар. Це 5 чи 6 днів перед настанням Нового року. Новий рік зороастрійці святкували в день весняного рівнодення, яке за сучасним календарем настане 20–21 березня. Кожен рік має ім'я одного з ангелів чи самого Бога-Творця, але ще має і символ священної тварини - заступника року. Всього таких тварин 32 – за кількістю років у календарі: Олень, Баран, Мангуст, Вовк, Лелека, Павук, Вуж, Бобер, Черепаха, Сорока, Білка, Ворон, Півень, Бик, Борсук, Верблюд, Їжак, Лань, Слон, Кінь, Гепард, Павич, Рись, Лебідь, Осел, Білий Ведмідь (бурого ведмедя перси священ-

ною твариною не вважали, ймовірно, через його непередбаченість і підступну вдачу), а також Орел, Лисиця, Дельфін, Кабан, Філін і Сокіл. Перси вважали, що їхні характери відбиваються на подіях року, на властивостях і вигляді людей, які у цей рік народжені. Вони уважно спостерігали за твариною - символом року, намагаючись за її поведінкою вгадати прийдешні події і прочитати волю ангела, який керує роком. На їхню думку люди, що народжені, наприклад, у рік Оленя, мають шляхетність, почуття власної гідності, цілеспрямованість. У рік Оленя добре укладати договори й угоди, які довго зберігають свою дію. В рік Вовка народжуються люди запеклі та безстрашні, але сам рік небезпечний війнами і стихійними лихами. У рік Лелеки – це поети та мандрівники, у рік Мангуста - борці зі злом у будь-яких його проявах.

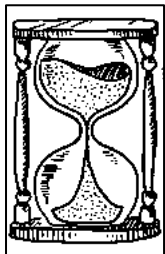
Назви місяців зороастрійського календаря відсилають нас до міфів і легенд. Так перший місяць називається Фравардін і присвячений предкам. Вважається, що в перші дні року - душі померлих родичів відвідують Землю у вигляді птахів. Святкування Нового року в Персії й інших країнах, де сповідується зороастризм, обов'язково включає обряди, пов'язані зі спогадами предків, сімейними традиціями та відвідуванням родичів.

Цікаво, що схоже є й у слов'ян, наприклад, весняні свята Масниця, Великдень та інші, коли слов'яни ходили у гаї та за співом птахів намагалися вгадати прийдешні події. Перший млинець на Масницю завжди віддається птахам, але присвячується померлим батькам чи іншим родичам. А усім відома Радуниця (поминальні дні померлих), яка входить у великодній цикл, коли навесні відвідують могили близьких...

Кожний місяць мав свою назву, наприклад, другий місяць називався Аша-Вахшта, третій - Хаурват, четвертий – Тіштрія, п'ятий місяць - Амертат, шостий - Шахревар, сьомий - Мітри, восьмий - Апам-Напат, дев'ятий – Атар, десятый – Датуш, одинадцятий - Воху-Мана, а дванадцятий - Спента-Армайти.

В обов'язок кожного зороастрійця входила турбота про чистоту, красу та гармонію землі, говорячи сучасною мовою - про екологію. Ці екологічні принципи були сформульовані давніми персами дуже давно, і відступ від них суворо карався, адже Земля вважалася божеством. Перські шахи при вступі на престол давали клятву не вносити змін у священний календар.

Напевно завдяки цьому він пережив тисячоліття й дійшов до наших днів. А багато народів Середньої Азії і сьогодні відзначають у дні весняного рівнодення Новруз - свято Нового дня.

2). Омар Хайям і календарна реформа.

Омар Хайям - один із найвидатніших людей середньовічного Сходу. Він знаменитий не тільки як поет, автор віршів - рубаї, але й як математик, астроном і філософ. Він народився в 1048 р. у Нишапурі (Хорасан) і помер у цьому ж місті в 1131 р. Завдяки видатним здібностям його було покликано до двору сельджуцького султана Малик-шаха, де вчений займався астрономією, а також писав вірші.

У 1076 р. для Хайяма і його помічників в Ісфахані, столиці

Малик-шаха, було побудовано астрономічну обсерваторію, одну з найбільших на той час. Вона проіснувала до 1092 р., тобто до смерті султана. Там під керівництвом Хайяма було складено Маликшахські астрономічні таблиці, (Зидж-малик-шахи), від яких збереглися тільки таблиці ста найбільш яскравих зірок. У давні часи в Ірані одночасно застосовувалося кілька різних календарних систем: сонячних і місячних. Особливо широко застосовувався календар *сонячної хіджри*.

Видатний середньоазіатський учений-енциклопедист ал-Біруні (973-1048) у своїй праці «Пам'ятники минулих поколінь» написав, що астрономи Давнього Ірану визначили свій рік у 365 днів і відкидали наступні дробі, поки з чвертей не набирався 1 день, раз на 120 років, з днів утворювався цілий місяць, далі вони додавали його до року. Рік поділявся на 12 місяців по 30 днів. Дванадцятий місяць року був подовжений, тому що до нього додали п'ять додаткових днів. День Нового року завжди мав співпадати з весняним рівноденням. Розбіжності між календарем і природними явищами, що вимагали вставки додаткового місяця, викликали великі незручності.

Для упорядкування календаря Малик-шах створив спеціальну комісію, що складалася з видатних математиків і астрономів. Вони ввели високосні роки, що склалися з 366 днів, для збігання початку року (науруз) з весняним рівноденням. Однак чергування високосного року відрізнялося від того, яке було прийняте в Римі при розробці юліанського календаря.

В основу календаря Омара Хайяма було покладено «тре-

тю систему високоса». Це означає, що період із 33 сонячних років має 25 простих і 8 високосних. Для того, щоб всередині періоду рівнодення роки не відрізнялися від свого стандарту більше ніж на половину дня, вони повинні були розміщатися так: сім разів «високос» мав вставлятися через три роки - на четвертий, а останній «високос» - через 4 роки - на п'ятий, тобто «високосами» в 33-літньому періоді повинні були бути 4-й, 8-й, 12-й, 16-й, 20-й, 24-й, 28-й і 33-й роки.

Автор нашої книги Валентин Карпов точно не знає, чи було в календарі Омара Хайяма саме таке чергування, але незалежно від цього, його календар варто вважати одним із найтонших, тому що середня довжина року в ньому дорівнює $365 \frac{8}{33} = 365,24242$ дня. Ця величина більше сучасного значення тропічного року (365,24220) усього на 0,00022 доби і дає помилку в одну добу за 4500 років. Таким чином, цей календар точніший за григоріанський.

Із вище наданої інформації ви вже знаєте, що календарна комісія Омара Хайяма призначила початкове весняне рівнодення на епоху 15 березня 1079 р. за юліанським календарем. Цю дату було також прийнято за так зв. еру Джалал-ад-дина - на честь Малик-шаха. Система «високосів» календаря Хайяма застосовувалася пізніше в республіканському календарі французької буржуазної революції, але там високосні роки щораз визначалися астрономічними спостереженнями.

Про календарну реформу Хайяма докладно повідомляється в «Гурманських таблицях», укладених самаркандськими астрономами, що працювали в обсерваторії Улугбека, а також у «Ельханських таблицях», складених у другій половині XIII ст. в Марагинській обсерваторії під керівництвом видатного азербайджанського астронома і математика Насир ед-дина ат-Туси (1201-1274).

3). Республіканський календар французької революції кінця XVIII ст. Кінець XVIII ст. ознаменувався однією з найбільших подій всесвітньої історії: у Франції відбулася буржуазна революція, що знищила королівську владу і феодальні порядки. Волелюбний народ змітав усе, що заважало встановленню нових, революційних законів. Був знищений і григоріанський календар, що діяв у

Франції, йому на зміну прийшов «Альманах чесних людей» С. Марешаля - прототип революційного календаря. Ідея заміни григоріанського календаря з його християнським літочисленням, на новий, вільний від релігії, зародилася у нього ще до революції. На початку 1788 р. Марешаль випустив вище згаданий «Альманах чесних людей», невелику книжку, датовану «Першим роком царства розуму». Певно й самому автору альманах уявлявся скоріше бойовим памфлетом проти релігії, ніж серйозним проектом реформи календаря. Рік в альманасі починався з березня місяця, який назвали «принцес» (перший), квітень одержав нове ім'я «альтер» (другий), травень – «тер» (третій) і т.д. Для вересня, жовтня, листопада і грудня було збережено їхні старі назви, тому що їх значення: сьомого, восьмого і т.д. місяців, відповідало їхньому новому розташуванню після того, як за початок року було прийнято березень.

Січень і лютий, що завершували рік, теж були перейменовані: «ундецембр» - 11-тий і «дуодецембр» - 12-тий. Кожен місяць містив 30 днів і поділявся на три декади (десятиднювання). П'ять днів, що залишилися, були додатковими і присвячувалися святам: Любові, Шлюбу, Вдячності, Дружби та Великих людей. Головна особливість альманаху не в календарному змісті, а в його святцях, із яких було рішуче вигнано святих. Їхні імена було замінено іменами чесних людей: Аристотеля, Данте, Вольтера, Декарта, Кампанелли, Ньютона, Спінози, Шекспіра і багатьох інших.

Видання твору Марешаля викликало великий скандал. Реакціонери побачили в ньому не тільки нападки на релігію і церкву, але і практичні кроки до руйнування релігії взагалі. На засіданні парламенту, де обговорювалося питання про альманах, королівський прокурор із обуренням заявив: - Чи можна читати без обурення цей альманах, позначений «Першим роком царства розуму», нібито влада розуму розпочалася тільки відтоді, коли приписує йому підла зграя невіруючих, і нібито дотепер мир був занурений у темряву?

Прокурор вимагав спалити книгу Марешаля і засудити її автора як богохульника, що прагне знищити релігію. Цю вимогу було виконано: альманах було спалено, а Марешаль посаджений у в'язницю. Згодом альманах багато разів перевидався й автор вносив у нього різні зміни і доповнення. Головне, що він

був прототипом революційного календаря. Національний конвент, скликаний на основі загального виборчого права, вирішив все ж таки замінити григоріанський календар. Це рішення було викликане не тільки прагненням створити нову одиницю виміру часу, погоджену із уже введеною на той час метричною системою, але й відзначити початок нової епохи в житті Франції.

Новий календар доручили розробити спеціальній календарній комісії під керівництвом Жильбера Ромма - одного з активних діячів французької революції, котрий належав до її крайнього лівого крила. Один з істориків згодом писав про нього: - Засуджений за те, що стояв на боці голодного народу, він уник страти, проткнувши собі серце кишеньковим ножом.

Значну участь у роботі комісії брали видатні вчені Франції: Лагранж, Лаланд, Монж та інші.

20 вересня 1793 р. Ж. Ромм виступив перед Національним конвентом з докладною доповіддю, у якій виклав завдання й найголовніші особливості нового календаря. Наведемо деякі витримки із цього виступу: - Християнська ера була ерою жорстокості, неправди, віроломства і рабства; вона закінчилася разом з королівською владою, джерелом усіх наших нещасть... Час відкриває нову книгу історії і у своїй новій, величній та простій, як рівність ході, він повинен, новим і могутнім різцем карбувати аннали відродженої Франції... Перебіг численних подій французької революції є вражаючою та певно єдиною епохою за своїм повним узгодженням із небесними рухами, із порами року та із давніми традиціями.

21 вересня 1792 р. народні представники, які зібралися у Національному конвенті проголосили скасування королівської влади: це був останній день монархії, і він мав стати останнім днем християнської ери й останнім днем року. А 22 вересня було декретовано «першим днем республіки» і у той же день о 9 год. 18 хв. ранку, Сонце досягло точки осіннього рівнодення. Таким чином, рівність днів і ночей було відзначено небесним світилом у той самий момент, коли представниками французького народу було проголошено громадянську рівність.

5 жовтня 1793 р. постановою Національного конвенту по всій Франції було введено новий, революційний календар. Кожне його правило було протестом проти католицької церкви і папства, проти релігійних свят і всього старого побуту. Насам-

перед скасовувалася ера від Різдва Христового й усталений звичай вважати початком року 1 січня. Конвент ухвалив вести рахунок років із моменту знищення королівської влади й проголошення республіки - із 22 вересня 1792 р., що збігся того року із днем осіннього рівнодення.

Кожний із 12 місяців нового французького календаря мав по 30 днів. Старі назви місяців, пов'язані з іменами римських імператорів і міфологією, були замінені новими, що відбивали явища природи, метеорологічні і сільськогосподарські умови кліматичної зони Франції. Коли депутат Конвенту поет Фабр д'Еглантин (1755-1794), що придумав нові назви місяців, закінчив свою схвильовану промову, конвентне зібрання бурхливо аплодувало оратору.

Поет говорив про те, що відродження французького народу і встановлення республіки викликали реформу загальноприйнятої християнської ери: «Кожна сторінка календаря, яким ми користувалися, була запаскуджена забобонами і неправдою, що йшло від трону і церкви... Занадто довго нав'язували народу колекцію шкідливих оман і шарлатанства. Ми повинні покінчити із цими бреднями неуктва».

3 нагоди введення французького календаря. Наприкінці 1793 р. у місті Аррасі, розташованому північніше Парижа, відбулася грандіозна карнавальна хода, в якій взяло участь близько 20 тис. чоловік. На чолі процесії йшли 12 груп за кількістю місяців у році, в кожній групі було по 30 чоловік. Попереду кожної групи йшли хлопчики і дівчатка, за ними дівчата і юнаки, потім молоді чоловіки і жінки, потім люди зрілого віку і, нарешті люди похилого віку. Завершували процесію п'ять 75-літніх старих чоловіків, які пересувалися повільно й уособлювали собою додаткові дні року. Окремо, під оксамитовим балдахіном, несли на носилках столітнього старця з довгою сивою бородою (тому що самостійно пересуватися не міг). Він уособлював шостий додатковий день високосного року. Потім рухався натовп дітвори і молоді.

Видатний діяч французького й міжнародного робочого руху Поль Лафарг (1842-1911) розповідав про цікавий факт, пов'язаний із введенням нового календаря і перенесенням початку нового року. День 1 січня було взято під особливу підозру: строго заборонялося святкувати його як початок Нового

року. У цей день на пошті розкривали листи й переглядали їхній зміст. Листи з Новорічними поздоровленнями, знищували.

Календар французької революції мав один суттєвий недолік: у ньому не було встановлено ніякої системи високосних років, «високоса». Початок року щоразу визначався точним астрономічним обчисленням. Рік починався опівночі того дня, на який за середнім паризьким часом припадав момент осіннього рівнодення. Тому високосні роки наставали і через 4 і через 5 років. Цікаво, що чергування «високосів» їхнього календаря було таким же, як і у календарі Омара Хайяма.

Незважаючи на відсутність заздалегідь встановленої системи «високосів» й іншими незручностями, календар французької революції протримався більш 13 років: з 22 вересня 1792 р. - по 31 грудня 1805 р., коли його знову було замінено григоріанським календарем.

Через 65 років, у березні 1871 р., повсталі паризькі трудящі проголосили Паризьку комуни. Повертаючись до традицій французької революції, Комуна відновила багато республіканських починань. Було відновлено і календар, що проіснував до падіння Паризької комуни, (з 18 березня по 28 травня 1871 р.)

4). Вавилонський календар. Спочатку зупинимось на місячному календарі. Якщо Єгипетський календар був найдавнішим сонячним календарем, то Вавилон варто визнати батьківщиною першого місячного календаря. Його створення відноситься до середини III тисячоріччя до н.е. На території Південного Дворіччя, (між ріками Тигром і Євфратом) у той час кожне місто мало свій календар. Вавилонський цар Хаммурапі (1792-1750 р. до н.е.) об'єднав під своєю владою цю територію з містами Урук, Киш, Ур, Лагаш та інші. Вавилонія стала однією з найбагатших країн світу, центром розвитку науки, культури, мистецтва, мореплавства. Значний розвиток здобула астрономія. Прославилися імена вавилонських вчених Кіденаса, Набуріанна тощо.

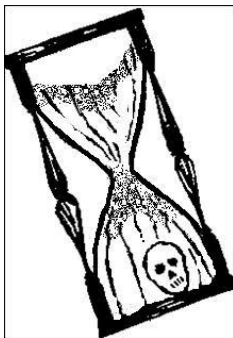
За часи царювання Хаммурапі календар міста Ур став офіційним календарем Вавилонії. Спочатку він був місячним і рік у ньому складався з 12 місяців по 29 і 30 днів у кожному.

Місяці мали такі назви: нісану, айру, сивану, дуузу, абу, улулу, ташриту, арахсамну, кисливу, тхабиту, шабатху й адару. Першим місяцем року був нісану, що відповідав приблизно періоду з 22 березня по 22 квітня. Найменшою одиницею виміру часу був семиденний тиждень, запозичений у шумерів.

Далі про місячно-сонячний календар. Поступово календар перетворювався в місячно-сонячний, щоправда, із самою примітивною вставкою. Так вже у XVIII ст. до н.е. застосовувалася система довільних вставок. Про це згадується в одному з указів Хаммурапі: - Через те, що рік має недолік, нехай місяць, що зараз починається, буде мати назву другого улулу, і тому податки Вавилону належить брати не 25 числа ташриту, а на 25 другого улулу. Після першого місяця улулу був вставлений другий місяць із тією ж назвою. Цей спосіб довільних вставок проіснував у Вавилонії до VI ст. до н.е., після чого з'явилася система вставок за циклами. Наприклад, восьмилітка, протягом якої три рази вставлялися додаткові цикли, і 13-й місяць (другий улулу).

Починаючи з кінця IV ст. до н.е. почав застосовуватися 19-літній цикл, під час якого вставляли 7 емболісмічних місяців, що припадали на 3-й, 6-й, 8-й, 11-й, 14-й, 16-й і 19-й роки циклу. Відкриття цього циклу було зроблено близько 380 років до н.е. і пов'язане воно з ім'ям Киденаса. Найбільшою заслугою вавілонських астрономів було відкриття періоду, відомого під назвою «сарос», що єгипетською мовою означає «повторення». Сарос - відрізок часу, після закінчення якого в тій же послідовності знову повторюються сонячні й місячні затемнення. Різниця в одну добу набіжить тільки після 1500 років. За повідомленням давньогрецького історика Діодора Сицилійського, який жив у I ст. до н.е., вавілоняни за допомогою саросу пророкували затемнення. Відомо, що грецький учений Фалес із Мілета, знаючи сарос, пророкував повне сонячне затемнення, що спостерігалось в Малій Азії 28 травня 585 р. до н.е.

Датування подій у Вавилоні велося за правліннями царів. Порядковий рахунок вівся від дати воцаріння Набонассара, 26 лютого 747 р. до н.е. Ця ера - одна з найбільш давніх історичних ер, у ній рахунок вівся від реальної історичної події. Згодом нею почав користуватись Клавдій Птолемей (II ст. н.е.). Ще була ера селевкідів, вона пов'язана з ім'ям Селевка - засновника царської династії в Сирії, її початок з 1 жовтня 312 р. до н.е.

5). Іудейський календар - є офіційним релігійним календарем Ізраїлю. Це комбінований сонячно-місячний календар, у якому рік збігається з тропічним, а місяці - із синодичними. Звичайний рік складається з 353, 354, 355 днів (12 місяців), високосний рік з 383, 384, 385 днів (13 місяців). Вони мають назви: неповний, правильний і повний. Номер року визначається від Створення світу, в 3761 р. до н.е. Кожний місяць єврейського календаря має знак зодіаку, 12 зодіакальних

знаків минулого є емблемами 12 колін Ізраїлевих, які походили від 12 синів Іакова. Календар був запозичений у вавилонян після падіння Єрусалима в 587 до н.е. (вавілонський полон). Це підтверджується структурою календаря. Також у календарі й дотепер використовуються деякі вавілонські назви місяців.

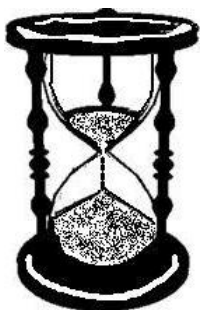
Сучасне визначення іудейського календаря в основному було встановлено патріархом Гілеєм II (Hillel) близько 359 р., для святкування іудейських свят за загальними правилами. Цей календар було засновано за вавілонським 19-літнім циклом із деякими змінами, необхідними для іудейських ритуалів.

У часи Синедріону, (верховний іудейський релігійний орган керування) початок місяця визначався прямими астрономічними спостереженнями. Під час заходу сонця наприкінці 29-го дня місяця спостерігачі стежили, чи з'явиться новий місяць. Як тільки вони бачили молодик, йшли в Синедріон, щоб наступний день оголошували першим днем нового місяця – Рош Ходеш. Таке рішення міг винести тільки Синедріон. Якщо ж на 13 день новий місяць не з'являвся, це означало, що місяць повний і має 30 днів, тому що на 31 день новий місяць обов'язково мав з'явитися, навіть якщо цього ніхто і не бачив.

Вирішення питання про те, складається рік з 12 чи з 13 місяців, покладалося на декількох членів Синедріону, які керувалися положенням Сонця, Місяця та іншими міркуваннями. Питання про додатковий місяць визначалося в останньому місяці року (Адар). Якщо визнавалося, що рік складається з 13 місяців, то наступний місяць називався другим Адаром.

На 30-й день Елула святкували Новий рік незалежно від спостережень, а якщо виявлялося, що Елул повний, (про це

можна було довідатися тільки в цей день), то виходило, що Новий рік варто святкувати й наступного дня. Тому для зручності Новий рік святкували завжди два дні. Синедріон визначав й додатковий місяць (29 чи 30 днів) за своїм розсудом. Торою були встановлені особливі обставини, при яких дозволялося робити такі зміни календаря. Наприклад, якщо читач з якихось причин не міг прибути в Єрусалим до Песаху, то можна було подовжити рік. Це можна було зробити також для узгодження місячного року із сонячним, а також для дозрівання фруктів чи зернових тощо. За 420 років існування Другого храму, синедріон багато разів здвигав календар і вводив додатковий адар.

6). Мусульманський календар, (основи), ще його називають календар Хіджри, який побудований на зміні місячних фаз. Тому він є тільки місячним. Багато давніх народів: вавилоняни, євреї, греки, китайці, спочатку користувалися місячним календарем, а згодом перейшли на місячно-сонячні календарні системи. У їхньому календарі - 12 місяців, які засновані на русі Місяця, і тому в 12 синодичних місяцях тільки 354.36 днів; рік у мусульманському календарі

значно коротший за тропічний рік, він рухливіший від християнського календаря. Календар заснований на Корані, і його дотримання є священним обов'язком мусульман.

Мусульманський календар – це офіційний календар держав навколо Перської затоки, особливо Саудівської Аравії. Однак інші мусульманські країни використовують з цивільною метою григоріанський календар і до мусульманського календаря звертаються тільки з релігійних міркувань. Кожний місяць починається тоді, коли людина зможе побачити половинку Місяця після молодика. Хоча появу молодика можна розрахувати дуже точно, дійсну видимість півмісяця передбачити набагато складніше. Це залежить від таких факторів, як погода, оптичні властивості атмосфери і місце перебування спостерігача. Тому дуже складно заздалегідь пророчити початок нового місяця. Більше того, деякі мусульмани враховують місцеву видимість Місяця, у той час як інші покладаються на свідчення авторитетних людей. Іслам допускає обидві можливостей, але це може привести до розходження часу початку місяців.

У деяких джерелах згадується груба система, у якій усі непарні місяці мають 30 днів і всі парні – 29 днів, додатковий день додається до останнього місяця у високосний рік (цей термін у календарі не використовується). Було розроблено і кращі алгоритми для оцінки видимості нового Місяця.

Роки відраховуються від Хіджри – переселення Мохаммеда в Медину в 622 р. н.е. При халіфі Омарі I (634-644) цей рік оголошено початком мусульманської ери. Вихідною датою для нього є 16 липня 622 року. Ви повинні знати, що мусульманський рік значно коротший (приблизно на 11 днів), ніж тропічний рік, що використовується у християнському календарі. Тому мусульманські роки поступово наздоганяють християнські. Але пройде багато часу, перш ніж вони зрівняються. Наприклад, перший день 5-го місяця 20874 року григоріанського календаря, приблизно буде першим днем 5-го місяця 20874 року Хіджри мусульманського календаря.

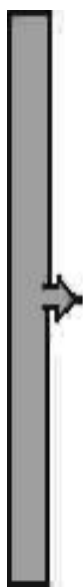
Після 1999 р. (за Хіджри 1420 р.) діє наступне правило: на 29-й день мусульманського місяця порівнюється час заходу Сонця і Місяця. Якщо Сонце заходить раніше за Місяць, то наступний день буде першим днем нового місяця; але якщо Місяць заходить перед Сонцем, то наступний день буде останнім днем поточного місяця (30-м днем). Час заходу Сонця і Місяця обчислюється для координат Мекки.

У багатьох країнах Близького і Середнього Сходу, наприклад в Алжирі, Індонезії, Марокко, Пакистані та деяких інших, де пануючою релігією є іслам, дотепер застосовується календар, заснований винятково на видимому русі Місяця і зовсім не залежний від руху Сонця. Усі їхні місячні календарі засновані або на 8-літній періодичності (турецький цикл), або на 30-літній періодичності (арабський цикл). У деяких країнах Сходу: (Туреччина, Іран, Афганістан) одночасно застосовуються календарі, побудовані як на одному, так і на іншому циклі.

Місячний рік мусульманського календаря поділяється на 12 місяців. Додавати до цих 12 місяців додатковий 13-й місяць чи додаткові дні до окремих місяців для узгодження з тривалістю сонячного року суворо заборонялося. Винятком є один додатковий день у високосних місячних роках, коли число днів збільшується з 354 до 355 для «утримання» молодика поблизу першого числа місяця. Цей додатковий день включається в

«зулхиджу» (останній місяць року), і тоді в ньому кількість днів дорівнює 30.

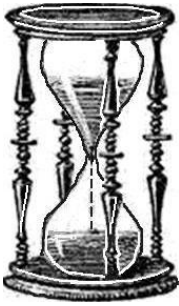
Мусульманський рік завжди коротший за сонячний на 10 діб, якщо мусульманський рік є високосним, а сонячний рік є простим, то на 11 діб. Якщо обидва роки високосні - на 12 днів. У місячному календареві немає місяців літніх і зимових, весняних і осінніх, вони переміщуються по всіх порах року. Але це не бентежить послідовників ісламу.

Якщо календар побудований за арабським циклом, то для з'ясування, чи є який-небудь рік цього календаря простим або високосним, треба число року мусульманського календаря розділити на 30. Якщо залишок від розподілу буде дорівнювати 2, 5, 7, 10, 13, 16, 18, 21, 24, 26 і 29, то відповідний рік буде високосним. Якщо ж календар побудований за турецьким циклом, то для з'ясування, чи є рік високосним, треба число року розділити на 8. Якщо залишок від розподілу виявиться рівним 2, 5 чи 7, то рік буде високосним. Звідси видно, що високосні роки 8-літнього циклу не збігаються з високосними роками 30-літнього циклу. Для наближеного перекладу дат із мусульманського календаря на григоріанський можна скористатися формулою: $G = M + 622 - (M/33)$, де буква «Г» – рік григоріанського календаря, а буква «М» – рік мусульманського календаря. Ця формула дає тільки наближене значення обумовленої дати, іноді з помилкою ± 1 рік. Для точного перекладу дат є інші способи.

Крім календарів хіджри, (місячної та сонячної направленості), у ряді країн одночасно зустрічаються й інші календарі.

Яка точність мусульманського календаря? Оскільки упродовж одного 30-літнього циклу молодик Місяця зрушувався на 0,012 доби, ціла доба нагромаджувалася лише після 2500 р. Отже, точність місячного календаря - дуже висока. Чи є така точність місячного календаря перевагою перед іншими календарними системами, наприклад, перед юліанським календарем? Ні. Справа в тому, що в мусульманському календареві рік не пов'язаний із порами року. Тому дати мусульманського календаря вказують лише на те, якій фазі Місяця вони відповідають. Для встановлення пори року необхідно використовувати спеціальні таблиці.

7). Давньогрецький календар. На початку першого тисячоліття до н.е. у Давній Греції користувалися місячно-сонячними календарями, де кожен поліс (місто-держава) мав свою календарну систему. Незважаючи на їхню схожість, кожен календар мав свою особливість і трохи відрізнявся від всіх інших. Рік поділявся на 12 міс., кожен із яких починався з «неотенії». Для зв'язку з порами року періодично вставлявся додатковий 13-й місяць. Рік найчастіше починався з місяця літнього сонцестояння, що припадав на липень місяць. У високосні роки в якості емболісмічного місяця вставлявся другий посеїдеон; іноді додатковим місяцем був другий скірофоріон. У різний час емболісмічні роки чергувалися по-різному. Так у VI ст. до н.е. у деяких місцях Греції застосовувалася октаетерида, у якій 3 роки з 8 - були високосними: 2-й, 5-й і 8-й роки циклу.

Найбільш популярним у Греції був календар, розроблений Метоном. У 432 р. до н.е., під час свят, присвячених 86-й олімпіаді, у центрі Афін було встановлено парапегму, (кам'яну плиту з отворами), у які вставлялися штифти з позначенням чисел поточного місяця. Поруч з отворами був висічений на камені текст, що вказував майбутні астрономічні явища, наприклад, схід і захід деяких зірок, положення Сонця в сузір'ях та інші явища. Подальше удосконалення грецького календаря пов'язане з іменами Каліппа та Гіппарха.

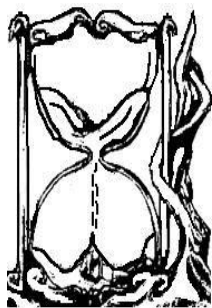
У Давній Греції до середини першого тисячоріччя до н.е. події датувалися за іменами посадових осіб. В Афінах рахунок років вівся за іменами «епонімів» - голів виконавчої влади - «архонтів», відповідальних за календар. Із IV ст. до н.е. було поширене загально-еллінське літочислення по олімпійським іграм. (Починаючи із 776 р. до н.е. у місті Олімпії один раз на 4 роки відбувалися ігри, що мали характер великих народних урочистостей). Олімпійські ігри розпочиналися на початку року, але з різницею календарів, перед проведенням ігор у всі міста посиляли гінців для оповіщення населення про олімпіаду.

Олімпійські ігри настільки увійшли в життя давніх греків, що вони почали рахувати час за олімпіадами і початок своєї ери умовно віднесли до 1 липня 776 р. до н.е. Вважається, що

в цей день відбулися перші олімпійські ігри.

Літочислення по олімпіадах уперше було застосоване в 264 р. до н.е. давньогрецьким істориком Тімеєм, і цей рахунок продовжувався близько 7 сторіч. Хоча в 394 р. н.е. імператор Феодосій I скасував олімпійські ігри, рахунок часу за олімпіадами застосовувався і пізніше. У літочисленні за олімпіадами, роки позначалися порядковим номером олімпіади і номером року в чотирилітті. Так перемога греків над персами в морській битві у Саламфінській протоці датується цифрами -75.1, що означає перший рік 75-ї олімпіади. Переведемо цю дату на наше літочислення: $A = 776 - [(OI-1) \cdot 4 + (t-1)]$, де «A» - дата, яку треба знайти, «OI» - номер олімпіади, «t» - номер року в олімпіаді. Саламінська битва відбулася в першому році 75-ї олімпіади. Переведемо цю дату на наше літочислення. Підставляючи у формулу значення й одержимо:

$A = 776 - [(75 - 1) \cdot 4 + (1 - 1)] = 480$. Дійсно, Саламінська битва відбулася у вересні 480 р. до н.е. Якби вираз в квадратних дужках у цій формулі дорівнював 776, чи був більшим, то ми одержали би рік нашої ери.

8). Хронологія та календар майя. Протягом тривалого часу історики стверджували, що вогнищами світової культури були лише країни Африки й Азії. Дослідники вважали, що наука зародилася в країнах Близького Сходу: (Вавілонії, Ассирії, Єгипті), а також у Давньому Китаї й Індії. Однак в останні десятиліття цей погляд довелося переглянути, тому що було відкрито ще один центр культури. Він виявився розташованим на території Центральної Аме-

рики, на землях, що зайняті нині Гватемалою, південно-східною частиною Мексики і Британським Гондурасом. Особливо цікавий півострів Юкатан, що колись був населений індіанцями майя, які створили свою самобутню культуру.

Про давню історію майя стало відомо завдяки тому, що в них був звичай періодично майже у всіх населених пунктах ставити стели - кам'яні стовпи, на яких робилися відповідні записи найважливіших подій і вказувалася дата встановлення стели. Можливо, що ці пам'ятники давнього народу майя є ювілейними, чи пов'язаними з різними історичними подіями.

Із цих пам'ятників стало відомо, що за перші 800 років нашої ери різні племена майя побудували більше сотні міст. На думку археологів, період розквіту майя продовжувався з IV по X ст. н. е. Особливо значних успіхів досягли майя в розвитку астрономії, пов'язаної з практичними потребами землеробства. У різних написах майя виявлено спеціальні ієрогліфи для позначення планет, Полярної зірки та ряду сузір'їв. В одному зі знайдених рукописів зберігся навіть список майбутніх сонячних затемнень. Астрономічні спостереження проводилися у будівлях, що нагадують вежі сучасних обсерваторій. Також значну увагу майя приділяли питанням літочислення та хронології. Вони були творцями оригінальних календарних систем, що істотно відрізняються від усіх інших відомих нам календарів.

Учені ряду країн поклали багато зусиль, щоб розгадати таємниці писемності майя, їхньої самотутньої культури і зокрема, календаря. Було зроблено багато, хоча для повного з'ясування всіх невирішених питань ще потрібна велика праця. Однак уже тепер відомо чимало цікавого. Наприклад, майя застосовували одночасно дві календарні системи, що відрізняються тривалістю: *довгий рік* і *короткий рік*. Перший із них застосовувався в громадському житті, а другий був пов'язаний із релігійними обрядами.

Рік у 360 днів називався «тун» і був збережений тільки для особливих цілей. У побуті ж застосовувався 365-денний календарний рік, що називався «хааб» і він складався з 18 місяців по 20 днів. Наприкінці такого року додавалося ще 5 днів, вони вважалися фатальними. Жерці знали, що «хааб» коротший за дійсний сонячний рік і що за 60 років набігає приблизно 15 зайвих діб.

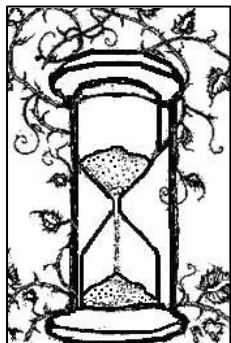
Багато дослідників культури майя вважають, що календар майя точніший за григоріанський. Вони пояснюють це тим, що, хоча майя не мали астрономічних інструментів, вони навчилися досягати високої точності в своїх спостереженнях за небесними світилами, застосовуючи особливий метод, що складався в спостереженні крізь довгі та вузькі прорізи, свого роду приціли. У них рік починався 16 липня. Цьому дню відповідав перший день місяця «Піп» (першого місяця року). Закінчувався рік 10 липня, останнім днем місяця «Кумху». Інші 5 днів року були «днями без імені». Ця п'ятиденка була наче 19-м, але коротким

місяцем року і називалася «Вайеб». Усі п'ять днів Вайеба відзначалися як свято на честь одного з богів, хто був заступником наступного року.

Зовсім інакше був побудований короткий календарний рік майя, що називався «цолькін» і мав ритуальне призначення. Він складався всього з 260 днів і ділився на 13 місяців, так само як і «хааб», мав по 20 днів та одну особливість - наявність тижня, що складався з 13 днів. Дні тижня позначалися числами від 1 до 13. Тому «цолькін» є своєрідною комбінацією 20-денних місяців і 13-денних тижнів. У ньому числа тижня і назви днів повторювалися у визначеній закономірності. З деяких текстів майя можна зробити висновок, що у давніх майя крім 13-денного тижня, був ще 9-денний, у якому рахунок вівся не за днями, а за ночами, причому кожна ніч мала своїм заступником одного з 9 богів підземного царства.

У календарі майя були ще різні цикли: 4-літній, у якому повторювалися назви днів і числа місяців, і 52-літній (це комбінацією хааба і цолькіна). Останній складався з тринадцяти 4-літніх циклів і охоплював період у 18 980 днів. У ньому повторювалися не тільки дні і числа тижня, але і числа місяця. Основу гармонії календаря майя складав період у 18 980 днів, який містив 52 «хааба», і в той же час 73 «цолькіна». Кожний Новий рік міг починатися тільки із одного із чотирьох днів: К'ан, Мулук, Иш і Кавак. Щорічно вони послідовно мінялися, і потім цей порядок повторювався. Датування будь-якої події в календарі майя завжди складалося з числа 13-денного тижня, назви дня, числа місяця і назви місяця. Дата могла повторитися тільки через 52 роки, тобто через 18 980 днів. Отже, весь 52-літній цикл давнього календаря майя можна представити у вигляді «вічного календаря», так званого - календарного кола.

Давні майя користувалися також і місячним календарем, де кожен місяць містив 29 чи 30 днів. Після шести місячних місяців закінчувалося місячне півріччя, потім знову йшов перший місячний місяць. У різний час застосовувалися різні варіанти, як сонячних так і місячних календарів. Майя визначали тривалість сонячного року в 365,2420 доби. Це на 0,0002 менше прийнятого в даний час значення тропічного року і відповідає помилці в одну добу - за 5000 років. Таким чином, календар майя - точніший за григоріанський календар.

9). Давній китайський календар. Астрономія зародилася майже одночасно й незалежно в Китаї, Єгипті, Вавилоні й Індії. Паростки астрономічних знань з'явилися вже за кілька тисяч років до н.е. Так в одному із найстаріших китайських літописів повідомляється легенда про повне сонячне затемнення, яке відбулося 22 жовтня 2137 р. до н.е., тобто більше 4 тисяч років тому. Якщо вірити такому історичному джерелу, як «Шуцзін» (книга історії), то китайські жер-

ці були на той час охоронцями астрономічних знань, вміли про-рокувати затемнення та інше. Розвиток астрономії в Китаї, як і в інших країнах, був визначений практичними потребами люди-ни. У 1100 р. до н.е. китайські астрономи використовували гно-мон для визначення нахилу екватора до екліптики. (Гномон, це інструмент, що є вертикальним стрижнем на горизонтальній площині. По довжині тіні опівдні встановлювалися дні сонце-стояння і рівнодення, а отже дати зміни пір року).

Приблизно за 360 років до н.е., тобто майже на ціле сто-річчя раніше, ніж у Єгипті, китайці склали перший зоряний ката-лог. Їхні літописи містять записи про появу комет, про спалахи нових зірок, про появу на Сонці плям і про інші спостереження. Однак найважливішим досягненням давньої китайської науки є створення календаря. Його паростки відносяться до III тис. р. до н.е. Вже тоді в Китаї мали поняття про сезони та пори року.

Деякі китайські літописи, а також ряд археологічних даних свідчать про те, що вже в епоху Шан-Інь (XVIII-XII ст. до н.е.) було встановлено тривалість року в 365 днів, а сам рік розділе-но на 12 місяців по 29 і 30 днів. Вже тоді час від часу вставля-ли додаткові місяці. Приблизно за тисячу років до н.е. китайські астрономи знали, що рік не можна розділити на ціле число місяців. У результаті тривалих спостережень за небесними сві-тилами були уточнені тривалість місячного місяця і сонячного року: місячний місяць був визначений у 29,5 доби, а сонячний рік - у 365,25 доби. На цій основі були створені спочатку місяч-ні, а згодом і місячно-сонячні та окремо сонячні календарі.

Наприклад, у місячно-сонячному календарі китайців рік поділявся на 12 місяців, у яких поперемінно було по 29 і 30

днів. І такий місячний рік складався з 354 днів. Для узгодження його з тривалістю сонячного року (що довший на 10 днів 21 год.) сім разів протягом 19-літнього періоду вставлявся додатковий, 13-й місяць. Це були високосні місячні роки. Ці вставки приходилися на 3-й, 6-й, 8-й, 11-й, 14-й, 16-й і 19-й роки циклу. При цьому додатковий місяць завжди вставлявся після зимового сонцестояння. Місяці за цим календарем починалися з молодика. Початком Нового року вважався молодик, що передував вступу Сонця в сузір'я Водолія. Цей момент припадав на січень чи лютий місяць, тобто на середину між зимовим сонцестоянням і весняним рівноденням. Місяці не мали власних назв, а рахувалися один за одним: перший, другий, третій і т.д. Вони поділялися на 10-денні періоди, а числа 1, 11 і 21 позначалися особливими ієрогліфами і були днями відпочинку.

Описаний календар, відомий за назвою «Чжуань-суй чи», був одним із 6 найдавніших календарів і широко застосовувався більш ніж за 200 р. до н.е. За своєю точністю він не поступався юліанському календарю, введеному в Європі пізніше на півтора сторіччя.

У період династії Цинь (246–201 р. до н.е.) був розроблений і почав застосовуватися сезонний сільськогосподарський календар, у якому рік було розділено на 24 сезони в залежності від розташування Сонця на екліптиці. Розподіл року на сезони існував незалежно від розподілу на Місяці, пов'язаному з особливостями його руху. За допомогою такого календаря селянам легше було визначати терміни посіву, збору врожаю і виконувати інші сільськогосподарські роботи. Розподіл календарного року на кліматичні сезони є однією з особливостей китайського календаря. І в наш час сезонний календар часто застосовується в селах.

У 104 р. до н.е. у Китаї було зроблено календарну реформу і введено календар «Тай-чу чи», відомий як «Саньтунський». Де більш точно встановили тривалість тропічного року, визначили початок кожного із сільськогосподарських сезонів і тривалість синодичного місяця. Наприклад, тривалість місячного місяця дорівнювала 29 і 43/81 доби, (29,530864 доби). Це всього на 0,000276 доби, (на 24 сек.) відрізняється від сучасного значення. Тривалість же року залишилася без змін – 365,25 дн. Саньтунський календар проіснував майже два сторіччя, а потім

піддався деяким незначним виправленням.

Розвиткові календарних систем сприяли спостереження видатного китайського астронома Чжан Хена. Йому належить велика наукова праця «Линь-сянь» (будівля Всесвіту). У своїй праці Чжан Хен не тільки описав існуючі погляди на світобудову, але і виклав ряд своїх видатних відкриттів. Так у книзі наведені дані про кількість зірок і повідомлено, що тільки в північній півкулі неба їх нараховується близько 2500. Учений висловив думку про відсутність у Місяця свого світла, а також виклав своє розуміння кулястості Землі. Чжан Хен був також великим винахідником. Він створив одну з перших армілярних сфер (прилад, за допомогою якого можна було визначати екваторіальні координати небесних світил).

Валикий внесок у роботу календаря зробив інший видатний астроном і математик Цзу Чун-чжи. Спостерігаючи за рухом Сонця, він встановив неточність Саньтунського календаря. Він визначив розходження між тропічним роком, що є проміжком між двома послідовними проходженнями центра сонячного диска, через точку весняного рівнодення і зоряним роком (тобто періодом повного обертання Землі навколо Сонця). Це розходження згодом назвали «прецесією», яка була уведена після його смерті та проіснувала біля сторіччя.

В епоху Юаньської династії прославився Го Шоу-цзин. У 1281 р. він склав «Шоуши чи» (календар, що дає час). У ньому тривалість тропічного року визначена в 365,2425 середньої доби, тобто всього на 0,0003 доби (чи 26 секунд), більше прийнятої в даний час. Цікаво відзначити, що цей календар мав таку ж точність, як і григоріанський календар, введений у Європі 300 потому. Го Шоу-цзин був також видатним конструктором астрономічних інструментів (він винайшов їх 13 видів).

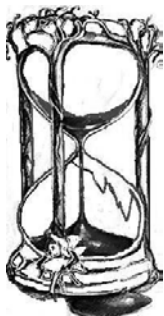
Згадані вище астрономічні календарі застосовувалися здебільшого в громадському житті. Але одночасно з ними в Давньому Китаї існувала так звана «циклічна календарна система», що знайшла широке застосування у Японії, Кореї, Монголії та Тибеті. Вона відрізняється від інших календарних систем своєю своєрідною побудовою. У ній роки об'єднані в «цикли», кожний із яких охоплює 60 років. Кожен рік всередині 1-го повного циклу одержував своє ієрогліфічне позначення, і весь цикл складався з 5 подвійних стовпців, що відповідали 5 стихі-

ям (небесним галузям).

Починаючи з 1 січня 1912 р., після революції, у Китаї стали застосовувати і григоріанський календар, але тільки з 1949 р., після утворення Китайської Народної Республіки, він став офіційним календарем. Однак і в наш час в Китаї багато СМІ виходять з подвійною датою: за григоріанським календарем і за 60-літнім календарним циклом.

10). В'єтнамський календар, чимось схожий на китайський. Поряд із григоріанським календарем, що прийнятий у В'єтнамі як офіційний календар державного та міжнародного життя, у побуті застосовується місячно-сонячний календар «Ам літі». Він складається із 60-літніх циклів. Відповідно до фаз Місяця рік має 12 місяців, що чергуються між собою по 29 та 30 днів. Усього в такому році 354 дні. Для приведення у відповідність із сонячним роком, сім разів протягом 19 років вставляється 13-й місяць із 30 днів. Його вставляють у такі роки цього періоду: 2-й, 5-й, 7-й, 10-й, 13-й, 15-й і 18-й. Свято місячного Нового року «тет» у в'єтнамському календарі постійно переміщається в межах з 20 січня по 20 лютого григоріанського календаря. Що приблизно відповідає середині між зимовим сонцестоянням і весняним рівноденням. Місяці не мають особливих назв і позначаються один за одним: перший, другий і т.д. Перший рік поточного 60-літнього циклу «Зап-Тий» розпочався в 1924 р., а у 1973 р. розпочався 50-й в'єтнамський рік «Куй-Шиу». Їхня календарна таблиця має два входи: **А)** - небесний цикл із п'яти стихій, (кожна складається з двох, що відбивають чоловічий і жіночий початок), та **Б)** - земний цикл із назвами 12 тварин і т. д.

11). Індійські календарі мають велике розмаїття календарних систем. Індія - країна давньої цивілізації. Більше як 4 тисячі років тому народи, які проживали у долини рік Інду і Гангу, створили свою самобутню культуру. На території сучасної Індії ще в давні часи утворилося багато племен і народностей, які довго були роз'єднані. Індія є багатонаціональною державою, населення якої говорить більш ніж на двохстах мовах. Тривала ізоляція індійських князівств одне від одного призвела до того, що

майже в кожному з них була своя місцева календарна система. Донедавна в країні застосовувалося кілька офіційних громадянських календарів і біля тридцяти місцевих, що служили для визначення часу різних релігійних свят і обрядів. Серед них можна зустріти сонячні, місячні та місячно-сонячні.

Заплутаність календарних систем Індії виявилася настільки великою, що уряд Індії змушений був провести реформу і ввести «Єдиний національний календар». Для цієї мети в листопаді 1952 р. під головуванням професора Мегхнада Саха було створено спеціальний комітет із реформи календаря. У посланні цьому комітету прем'єр-міністр Неру писав: «Завжди важко змінити календар, до якого люди звикли. Однак потрібно зробити спробу змінити його, хоча ці зміни не будуть повними настільки, наскільки це бажано. В усякому разі, варто ліквідувати ту плутанину, що існує в календарях Індії. Я сподіваюся, що вчені очолять цей важливий захід». Комітет ретельно вивчив усі існуючі в країні календарні системи та розробив єдиний календар, сутність якого полягала в наступному:

-
1. В основу нового календаря покладено еру Сака, що широко застосовувалася упродовж двох тисячоліть у багатьох календарних системах Індії.
 2. Тривалість року дорівнювала довжині тропічного року – 365 діб. 5 годин, 48 хвилин та 46 секунд.
 3. Світський календарний рік у звичайному році мав 365 днів, а у високосному 366 днів.
 4. Починався рік від дня, що передував весняному рівноденню та відповідав першому числу місяця «Чайтра». У високосному році він збігався із 21 березня, а в простому з 22 березня.
 5. Рік складався з 12 місяців. У ньому у високосні роки перші шість місяців мали 31 день, а інші по 30 днів. У простому році перший місяць мав 30 днів.
 6. Для визначення високосного року треба до року ери Сака додати число 78, і якщо отримана сума ділиться на 4 без залишку, то рік - високосний. Якщо після додавання до року ери Сака числа 78 сума буде кратною 100, то рік буде високосним тільки в тому випадку, якщо сума ділиться без залишку на 400. Це правило застосовують і в григоріанському календареві для високосних років.

12). Українська система лічби часу. Раніше ми вже розповідали читачам про прийняття християнства подніпровськими слов'янами і як вони виробили свою власну систему рахунку часу, назв місяців, днів тижня. В основі цього розрахунку, як і у інших народів, лежала ритмічна зміна фаз Місяця. По тому, як давні літописці описували сонячні затемнення, як вони порівнювали видиме Сонце з виглядом серпа Місяця у конкретний день, можна зробити вис-

новок, що зміни фаз Місяця фіксувалися на Русі дуже ретельно. Ви також дізналися про хліборобський, або аграрний календар слов'ян, про те як у Київській Русі називали місяці: березоль, казибрід, сікель, просинець тощо. І про добу, яка у народі має свої назви-виміри: рано, в обід, в полудень, увечері, при зорях (вночі), удосвіта тощо. Та як за народним календарем призначались строки збору урожаю різних культур, обробітку ґрунту, посівів озимини тощо....

У 988 р. на Русі було прийнято християнство, а разом із ним юліанський календар. За вихідну точку було призначено візантійську еру від Створення світу (за 5508 років до народження Христа). У Візантії було «запозичено» нову дату початку року - 1 вересня, однак у побуті ще довго за традицією початком року вважалось 1 березня, (до XIV ст. переважав «березневий» календар, у XIV - XV ст. обидва стилі застосовувались приблизно в однаковій мірі. А з 1492 р. – «вересневий» поступово витіснив «березневий»). Руські удільні князівства, що знаходились на території теперішніх України та Білорусії в XIII-XIV ст., були тісно зв'язані з Лівонією, Польщею та політично їм підпорядковані. Ось чому в історичних документах Галицького, Київського та інших удільних князівств відчутний вплив тих календарних систем, які панували у Лівонії, Литві та Польщі. У Лівонській хроніці Генріха Латвійського, де є багато відомостей про населення Русі, всі дати подаються за ерою - від Різдва Христового і за благовіщенським календарним стилем.

За цим стилем Новий рік починався 25 березня. Благовіщенський рік відстає від сучасного, «січневого» року на 2 місяці і 2 дні. Отже, всі датування хроніки Г. Латвійського мають різницю із сучасним календарем на 1 рік. Якщо в хроніці вихідна

дата 1198 р. (рік становлення першого єпископа Альберта в Лівонії), то далі за «січневим стилем» буде 1199 рік. Із XIII ст. в документах про лівонсько-руські і литовсько-українські відносини зустрічаються датування «грудневим» (різдвяним) стилем (новий рік з 25 грудня) і за «січневим» стилем (новий рік з 1 січня), який починає переважати в документах. Значна кількість документів з історії України XIV-XVII ст. є в складі архівних фондів Литовської метрики, що зберігається у Московському, Вільнюському та Київському центральних архівах, у відділах стародавніх актів.

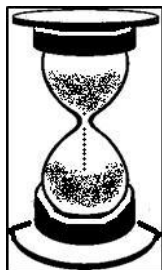
У документах Литовської метрики зустрічаються дати і за «благівіщенським», «грудневим», «січневим» календарними стилями, і за юліанським календарем, а з кінця XVI ст. у зв'язку з переходом європейських країн, де панувала католицька церква, на григоріанський календар, документи датуються вже григоріанським календарем. У документах Литовської метрики присутні документи, де єдиною датою є вказівки на індікт, за яким і визначається рік. Із 1654 р. (після Переяславської угоди) українські документи знову починають датуватися за юліанським календарем. Зустрічаються датування і за візантійською ерою, від створення світу, (за вересневим стилем).

19 грудня 7208 р. від створення світу (1699 р. від народження Христа) Петро I підписав указ про реформу календаря. Запроваджувалася діюча в більшості країн Європи нова ера - від народження Христа, а разом із нею встановлювався початок Нового року з 1 січня. Після короткого 7208 р., що тягнувся всього 4 місяці, з 1 вересня - по 31 грудня, у Москві було урочисто відзначено як початок Нового року і нового століття (1 січня 1700 р). Щоб не загострювати відносини з церквою, Петро I зберіг юліанську систему відліку днів.

За часів Радянської влади громадський та побутовий устрій народів Росії планувалося перебудувати на нову, соціалістичну основу. А тому більша частина народного календаря заборонялася владою СРСР. Всі календарно-обрядові традиції скасовувалися. Лише з початку 1960-х років із деякими проявами демократизації суспільства, частково розгорнувся календарно-обрядовий рух, дозволили відзначати свято Івана Купала, Обжинки, Проводи Зими, Вечорниці тощо.

Рішучі кроки до повного відновлення календарно-обрядо-

вої творчості дала незалежність України. У 1990 році рішенням Верховної Ради України, офіційними державними святами було проголошено Різдво, Великдень, Трійцю. Отже, народний календар, який відтворює здобуті впродовж віків народні знання про природні явища, став уособленням справжньої емпіричної, народної мудрості.

Методика перекладу стародавніх дат у джерелах на сучасну систему літочислення, вказаних за березневою, вересневою лічбою Візантійської ери. Оскільки у різних народів і в різні періоди часу були неоднакові системи літочислення, завдання історика - перекласти всі дати на сучасну лічбу часу. У давньоруських джерелах, літописах, актах та документах - усі датування

подій та історичних фактів подаються за візантійською ерою, на яку перейшла Русь із прийняттям християнства, тобто від створення світу. Це датування існувало до календарної реформи 1700 р. Щоб перекласти той чи інший рік, вказаний у джерелі за лічбою часу від «Ст.світу» на сучасне літочислення, треба із вказаної цифри відняти 5508. Але це тільки загальне правило. Застосування його вимагає врахування деяких додаткових обставин. Новий рік на східнослов'янських землях до кінця XVII ст. починався або з 1 березня, або з 1 вересня. Як вказувалося раніше, до XIV ст. переважав «березневий календар», у XIV-XV ст. обидва стилі вживалися приблизно в однаковій мірі, а з 1492 р. «вересневий» рахунок поступово витіснив «березневий». Самі терміни «березневий», або «вересневий» у джерелах не зустрічаються, але при встановленні тієї чи іншої дати за сучасним календарем необхідно з'ясувати, за якою лічбою її подано. Якщо буде встановлено, що дату вказано за «березневою» лічбою, то необхідно враховувати відставання «березневого» року від «січневого» на 2 місяці: січень-лютий за лічбою від «стар. світу» буде відноситись до поточного року, а за лічбою від «Різдва Христ.» вони вже будуть у наступному році.

Отже, для тих цифр, коли рік збігався, тобто від 1 березня до 31 грудня, від року «старої ери» треба відняти 5508. Для дат від 1 січня до останнього дня лютого, оскільки за «новою ерою» вважається Новий рік, до дати «старої ери» треба додати 1, а після того відняти 5508. Скорочуючи арифметичні дії, можна

одразу відняти 5507. Якщо літочислення в цей період велося за «вересневою» лічбою, то треба пам'ятати, що вона випереджує січневий рік на 4 місяці. Значить, від 1 січня - до 31 серпня рік у них буде спільний, а з 1 вересня за «старим стилем» буде вже Новий рік. У тих випадках, коли рік збігається, віддати «старої ери» треба відняти 5508, а для 4-х наступних місяців (вересень-грудень) від цифри «старої ери» треба спочатку відняти 1, а потім ще 5508; сумуючи ці дві дії, можна одразу відняти 5509. Переклад на нове літочислення ускладнюється тим, що у стародавній Русі була ще одна лічба «ультра березнева». За цією системою рік починався раніше «січневого» на 10 місяців. У цих випадках 5508 треба віднімати тільки тоді, коли перекладаються на нове літочислення два останні місяці: січень - лютий. В інших місяцях треба спочатку відняти 1, а потім ще 5508 (або одразу 5509).

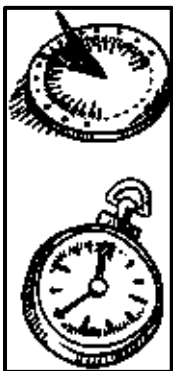
Переклад на сучасне літочислення дат, вказаних за індіктами. У давньоруських історичних джерелах до 1700 р. зустрічається літочислення за індіктами, п'ятнадцятирічними циклами від створення світу, «стар. світу». Індіктом називається порядковий номер року в кожному п'ятнадцятирічному циклі. Визначається індікт так: цифрове позначення року від «стар. світу», ділиться на 15, що дає нам число п'ятнадцятирічного циклу від «стар. світу» - до індікту, який нас цікавить. Залишок від ділення вказує на порядковий номер року потрібного п'ятнадцятиріччя. Якщо ми маємо 6826 р. і поділимо на 15, й одержимо 454 індікти, які минули до потрібного індікту. Залишок від цього ділення дорівнює 14 і вказує на число в п'ятнадцятиріччі, що нас цікавить, наприклад 14. Якщо залишку не буде, то індікт дорівнює 15.

У давньоруських документах зустрічаються 2 форми вказівок на індіктований рахунок: це коли в джерелі вказується:

- 1) рік та індікт літа 6753 (індікту 6),
- 2) тільки індікт.

На перший погляд, в обох випадках ці вказівки в джерелі марні для хронології: якщо повідомляється рік історичної події, то вказівка на індікт для датування нічого не дає. А коли маємо тільки індікт без року, то датування події певним роком неможливе. Якщо в джерелі є рік та індікт, то це допомагає встановити, за яким стилем подається дата. Наприклад, маємо 6905

рік, лютого, 5 індікту. Тут «вересневий стиль» і під час переводу дати 6905 р. «стар. світу» - на стиль від «Різда Христ». треба відняти 5508. Але якщо маємо 6905 р., лютого, 6 індікту, то тут «березневий стиль» і під час переводу треба віднімати 5507. Для полегшення перекладу дат на сучасне літочислення, поданими за індіктами, можна користуватися спеціальною таблицею, яка подається в літературі (дивись авт. Пронштейн А.П., Кияшко В.Я. «Вспомогательные исторические дисциплины». – М., 1973. - С.33).

Датування за вказівками подій на церковні свята.

У багатьох староруських джерелах події фіксувалися не датами, а вказівкою на церковне свято, яке було в цей день. Частина таких свят визначалася за сонячним календарем, тобто щорічно в одні й ті самі числа. Найчастіше з них в документах згадуються: Різдво Христове (25 грудня), Хрещення (6 січня), Благовіщення (25 березня), Успіння (15 серпня), Семенів день (1 вересня), Покрови Пресвятої Богородиці (1 жовтня) та інші. Ці свята вказані у церковних календарях.

Крім цих, так званих неперехідних свят, у джерелах згадуються і церковні дні, які відзначались за місячним календарем. Це Пасха (Великдень), Неділя м'ясопусна, Неділя сиропусна, Неділя Великого Посту (вербна) та інші.

Оскільки календар не збігався із сонячним, вказані свята відзначались за сонячним календарем не в певні дні, але через чітко встановлений термін після Пасхи. Тому при з'ясуванні дати таких свят важливо знати, коли відзначалася Пасха в той чи інший рік. День Пасхи припадає на першу неділю після першого весняного повного місяця, що може бути не раніше 21 березня і не пізніше 18 квітня за «старим стилем». Автор нашої книги вже декілька разів звертає увагу читачів на число визначення Пасхи та послідовних церковних свят за днями, і підказує, як це можна зробити самостійно, наприклад за допомогою спеціальних формул. Для встановлення точного дня Пасхи та інших перехідних свят, Валентин Карпов користувався спеціально складеними таблицями, які детально висвітлені в книгах:

- Черепный Л.В. «Русская хронология». - М., 1944. - С. 39-65;
- Каменцева Е.И. «Хронология». М.1967. - С. 99-107 і додаток.

Датування подій за даними джерел про астрономічні явища. У джерелах, які дійшли до нас, особливо в літописах, розповідається про історичні події та певні астрономічні явища: сонячне та місячне затемнення, комети, падаючі зірки і т.д. Сучасна наука володіє даними про всі астрономічні явища, що відбувалися в минулі століття. Найчастіше в джерелах згадується комета Галлея. Астрономи встановили, що вона періодично з'являється приблизно через кожні 76 років. Це дозволяє уточнити дати подій, про які повідомляється в джерелах.

Наведемо дати її проходження через точку, найближчу до Сонця, за період з X по XVII ст.: 12 червня 912 р.; 15 вересня 989 р.; 27 березня 1066 р.; 29 квітня 1145 р.; 15 вересня 1222 р.; 22 жовтня 1301 р.; 8 листопада 1378 р.; 8 червня 1456 р.; 26 серпня 1531 р.; 17 жовтня 1607 р.; 5 вересня 1682 р. Про інші астрономічні явища більш детально читач дізнається з інших джерел, бо це не є темою нашої книги.

Датування подій за днями тижня за допомогою кола Сонця та вруцеліто. У давньоруських джерелах поряд із позначення числа чи індікту іноді вказується день тижня. Використання таких понять, як коло Сонця і вруцеліто, дозволяє датувати події. (*Вруцеліто*: **1**). Метод усного рахунку для визначення днів тижня по числу місяця в році за допомогою пальців рук і спеціальних таблиць. **2**). У церковних книгах щороку дні позначалися буквою, що вказували на неділю. Така буква називалася «вруцелето»).

Жителі Русі знали, що оскільки рік складається з 52 тижнів і одного (у простому році) або двох (у високосному) додаткових днів, то в кожному наступному році, на одні і ті ж числа припадають різні дні тижня. Але через кожні 28 років послідовність однакових чисел місяців за днями, повторюється, такі 28-річні періоди називаються «циклами Сонця», а місце, яке займається у кожному з них окремим роком, називають «колом Сонця» даного року. Він є залишком від поділу дати від «Ст. світу» - на 28. Так «цикл Сонця» 7384 р. дорівнює 263, а «коло Сонця» - 20. Якщо треба визначити цикл і коло Сонця дати від «Р. Христ.», то зручніше перевести її на дату від «Ст. світу», а

все інше зробити так, як вказано вище. Уже у XV ст. на Русі вміли визначати і недільні дні кожного року. Для цього кожен день тижня позначали однією із семи літер слов'янського алфавіту. Оскільки вважалось, що першим днем від створення світу була п'ятниця 1 березня, то першим недільним днем вважалося 3 березня. Цей недільний день позначався буквою «А» і називався вруцеліто, про що вам вже розповідали. Спосіб вруцеліто був найважливішим хронологічним елементом церковно-слов'янського викладу календарних питань XV ст. Його було створено для того, щоб утримувати в пам'яті різні календарні та великодні таблиці, розташовуючи числа таблиці за суглобами пальців руки, тобто «тримати літа в руці». Були задіяні руки й на інші випадки, наприклад, «рука народження», «ущерблення Місяця», «рука Іоанна Дамаскіна», або «коло Сонця» і т.д.). Термін, що застосовувався в православних церковних календарях мав велике значення під час складання пасхалій. У цих календарях кожен день року мав одну із семи літер слов'янського алфавіту:

А (аз), **В** (веди), **Г** (глаголь), **Д** (добро), **Е** (є), **З** (зело) і **З** (земля). Літери були розташовані за особливим принципом. За релігійними переказами передбачалося, що першим днем від створення світу була п'ятниця 1 березня. Тоді 2 березня буде суботою, а 3 березня - першою неділею. Ця неділя була позначена першою літерою алфавіту «А». Наступні дні тижня мали для свого позначення інші літери алфавіту в зворотному порядку. Так 4 березня (понеділок) - **З**; 5 березня (вівторок) - **З**; 6 березня (середа) - **Е**; 7 березня (четвер) - **Д**; 8 березня (п'ятниця) - **Г**, 9 березня (субота) - **В**, 10 березня (неділя) знову літера **А**. Таким чином, літера «А» була вруцелітом для першого року від створення світу, тому що вона відповідала в цьому році всім неділям.

Через те, що рік містить 52 тижні і 1 день, то на другий рік від створення світу перший тиждень припадав на 2 березня, і тому вруцелітом була літера «В». На третій рік вруцелітом була літера «Г», тому що 1 березня було у неділю. Після високосного року був стрибок через одну літеру.

Таким чином, вруцеліто дає можливість визначити тижні будь-якого року, і тим самим довідатися про день тижня року. Це особливо важливо при читанні руських літописів, тому що

вруцеліто полегшує можливість встановлення точної дати. Автор нашої книги В.Карпов, для визначення «вруцеліто року» за датою та допомогою таблиць, користувався вищезгаданим виданням, (Пронштейн А.П., Кияшко В.Я. «Вспомогательные исторические дисциплины». Таблица 6, ст. 35; пояснення до таблиць 6 і 7 на ст. 36). Найбільш повний виклад існуючих способів визначення днів тижня, в тому числі і григоріанського календаря, можна знайти у книзі: Буткевич А.В., Зеликсон М.С. «Вечные календари». - М., 1969.

Для перекладу дат з давньоруської ери на сучасне літочислення, необхідно звернути увагу на календарні стилі: (березневий чи вересневий). Тільки після цього можна перекладати літописну дату, наприклад, у джерелі зазначена дата 6125 р. від створення світу. Тоді маємо $6125 - 5508 = 617$ р. н.е. Якщо подія датована з вказівкою місяця, то в зазначених стилях від літописного року віднімається 5507, 5508 чи 5509....

Нові проекти календарів

Які існують нові проекти календарів? Протягом останніх 160 р пропонувалися різні проекти. У 1923 р. був створений комітет з календарної реформи при Лізі Націй. Після закінчення Другої світової війни це питання було передано в Економічний і Соціальний комітет при ООН. Незважаючи на те, що їх досить багато, перевага віддається двом

варіантам - 13-місячним календарем філософа Огюста Конта і пропозицією астронома Г. Армеліна обоє із Франції. У першому варіанті місяць починається в неділю, а завершується в суботу. У такому разі, один день на рік не має назви і ставиться в кінці останнього 14 місяця. У високосному році такий день з'являється в 6 місяці. На думку фахівців, цей календар має багато суттєвих недоліків, тому більше уваги приділяється проекту Гюстава Армеліна, згідно з яким рік складається з 12 місяців і 4 кварталів по 91 дню.

У першому місяці, квартал складає 31 день, у двох наступних - по 30 днів. Перше число кожного року і кварталу починається в неділю і завершується в суботу. У звичайному році

один додатковий день додається після 30 грудня, а у високосному - після 30 червня. Даний проект був схвалений Францією, Індією, Радянським Союзом, Югославією та деякими іншими країнами. Довгий час Генеральна Асамблея відтягувала затвердження проекту, а останнім часом ця робота в ООН припинилася.

Чи повернеться Україна до «старого стилю»? Іноземцям досить важко пояснити, що означає поняття «Старий Новий рік», чому ми святкуємо Різдво пізніше європейців. Сьогодні з'являються охочі здійснити в Україні перехід на юліанський календар. Причому ініціатива виходить від цілком заслужених і шанованих людей. На їх думку, більша половина українців, вправі жити за календарем, яким користується Православна церква. Автор цієї книги утримується від коментарів.

Дід Опанас згадує, як ще 50 років тому, радів приходу зими, вона тоді дійсно була зимою з великими снігами. На протязі доби вулицю засипав мокрий сніг, він спочатку не був густим, і тому всі думали, що скоро припиниться. Але сніг уперто падав та губився на брудній дорозі. Діти йшли вулицею, а маленькі грудочки снігу падали їм на плечі і відразу танули. Вони були зовсім не схожі на сніжинки. Через півгодини, дитяча куртка зовні ставала неприємною й мокрою. Перші сніги не були схожі на справжній сніг, бо він повинен бути густим, пухнастим й красивим. А сніжинки мають бути маленькими візерунками, кришталежими шедеврами....

Але сніг наполегливо продовжував падати та кружляти в повітрі. Потроху він перестав щезати на землі. На вулиці навіть вирости невеликі замети. Моя онука вийшла гуляти з собакою до скверу та просто відкрила рота від здивування. Навколо були білі замети, які мерехтіли у світлі ліхтарів. Гидкий мокрий сніг змінився, він став білосніжним дивом. Сніжинки тепер нагадували не брудні грудки, а чарівні крихітні зірочки. У вечірньому сяйві, вони випромінювали чудові промені.

Малюки з вереском носилися навколо. Велика собака моєї онуки зарився у сніг носом. Виліз він звідти такий кумедний, нібито у білому пір'ї, смішно пирхаючи. Усі на вулиці просто покотилися зі сміху. За що люди люблять зиму? Звичайно, за красу зимової природи, за сліпуче сонце, за дитячу радість.

Із середини лютого, часом у самі лютневі морози із замітллю й злими вітрами, зима почне перетинатися з весною, провісником якої стають перші яскраві, промені сонця. Сонячне світло все більше почне проявляти свою яскравість і настирність, проникаючи в усі часточки сплячої зимової природи. Скоро кінець лютого, здається, от і наступить із дня на день весна, але зима ще довго буде тримати свою владу над сплячим царством природи, і тільки на самому кінці місяця сонце починає все частіше пробиватися крізь білий серпанок і пригрівати руки, щоки й оголені коричневі гілки дерев.

Про наближення весни, під впливом денного сонця, починають дзенькати бурульки. Сніжні завали темніють і покриваються кіркою, із під них течуть струмки, які під вечір замерзнуть. Не сьогодні - завтра прогрімлять останні морози й на зимовий поріг заступить весна. За довгі місяці зимового сну, природа вдосталь відпочила, набралася сил для нового росту. Ліс, дерева, кущі, комахи, увесь рослинний світ уже готовий прокинутися, як тільки прийде на зміну довгоочікуване тепло. Теплі промінчики сонця, що ледь пробилися, поки тільки тішать природу теплом і підштовхують на підйом, але лютий швидко не відступить. Ще довго він своїм суворим характером буде тримати в зимовому полоні прагнучий до пробудження світ.

Ледве дихнуло весняним теплом, набубнявіли на деревах бруньки – ось готові виткнутись листочки. Все в природі потихеньку оживає, неначе одягається в коштовні шати. З кожним днем, сонечко все настирніше кличе в гості ранню весну. Попливли у небесній височині білосніжні хмарки. Скоро зазеленіє молоденька травичка. Свіжий вітерець торкнувся голих дерев на яких ще немає бруньок: «Ау, чуєте, весна наступає!»! Разом із потеплінням повітря йде потепління у душі; як ламається крига на річці, так теплішають людські серця.

А весна іде, як фея,
В чарах шуму і пісень,
Біла-біла, як лілея,
В квітах яблунь і вишень....

Історично-лютневі дати

→ 1 лютого 1993 р. Народний рух України став політичною партією.

→ 4 лютого. В Києві війська УНР придушили Січневе повстання більшовиків (1918), що спалахнуло в столиці ще 29 січня 1918 року. А 4 лютого 1945 в Лівадійському палаці розпочалася Ялтинська конференція глав урядів СРСР, Великобританії і США. Саме на ній були узгоджені

військові плани союзників по організації післявоєнної Європи.

→ 5 лютого. У Львові заснували Успенське ставропігійське братство (1585), за ініціативою кількох львівських купців і ремісників. У перший рік існування братства до його складу входило 14 членів....

→ 7 лютого. За наказом імператриці Катерини II, порт Хаджибей перейменували в м. Одесу (1795). Вперше згадки про поселення Качубей на території сучасного міста зустрічаються ще в історичних документах XV ст.

→ 9 лютого 1667 р. внаслідок Андрусівського перемир'я Україну поділили між Росією і Польщею. Після закінчення війни 1654-1667 р. Росія і Польща уклали перемир'я, внаслідок Лівобережна Україна залишалася під владою Москви, Правобережна – під Варшавою, а Запорозька Січ - під двома державами.

- УНР підписала Брестський мирний договір (1918), з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною.

→ 10 лютого. Розпочався перший етап депортації населення із Західної України (1940), (з Галичини і Волині). Насамперед, більшовицький уряд прагнув викоринити всі «контрреволюційні» настрої серед місцевих жителів.

→ 11 лютого 1900 на III з'їзді українських студентських громад у Харкові заснували Революційну українську партію. Вона стала першою політичною силою в Наддніпрянській Україні. Засновником РУП став Дмитро Антонович.

→ 13 лютого 1942 р. почалася кампанія з примусового вивезення українців з центральних і східних областей країни на роботу до Німеччини.

→ 15 лютого 1989 року - виведення радянських військ з

Афганістану, останній підрозділ 40-ої армії СРСР покинув цю країну. Виведення радянського контингенту з Афганістану почалося 14 травня 1988 року. Радянські війська на території Афганістану знаходилися 9 років, один місяць і дев'ятнадцять днів – з 1979 по 1989 рік.

→ *16 лютого*. Почалося будівництво поромної переправи Іллічівськ-Варна (1977) в Одеській області на березі Сухого лиману. «Плавучий міст» повинен був, в першу чергу, забезпечити перевезення залізничних складів до Болгарії.

У 1919 Українська галицька армія (УГА) в ході українсько-польської війни почала Вовчуховську наступальну операцію. Головною її метою було звільнення Львова.

→ *17 лютого*. Завершилася Корсунь-Шевченківська операція радянських військ (1944). Керувати військовою операцією, яка почалася ще 24 січня 1944, було доручено командирам 1-го і 2-го Українських фронтів: Ватутіну і Коневу.

→ *19 лютого*. У Дніпропетровську розпочався судовий процес над «Національною спілкою німців в Україні» (1937)

→ *21 лютого*. Військовий суд засудив головного керівнику повстання на крейсері «Очаків» (у листопаді 1905 р.) лейтенанта Шмідта до страти (1906).

→ *24 лютого*. Папа Римський Пій VII відновив Галицьку митрополію (1807), підписав буллу «In universalis Ecclesiae regimine», якою змушували переходити у православ'я.

→ *25 лютого*, у Коростені мала Рада від Центральної Ради України, офіційно прийняла рішення про введення на території України - григоріанського календаря. За старим стилем нововведення почало діяти з 16 лютого (1918), - з календаря випали 2 останні тижні лютого, а 16.02. стало 1 березням.

→ *26 лютого*. У 1944 році голову проводу українських націоналістів Андрія Мельника арештували в німецькому концтаборі поблизу міста Оранієнбург «Заксенхаузен». Таке покарання А. Мельник отримав за активне і послідовне відстоювання українських інтересів.

→ *27 лютого*. Київ отримав (1494) Магдебурзьке право. Великий литовський князь Олександр надав Києву це право, в результаті якого місто отримало статус самоврядування. Завдяки нововведенню місто звільнялося від юрисдикції урядової адміністрації.

Третя глава

Дискусії щодо змін радянської назви Кіровоград почалися задовго до офіційного прийняття закону про декомунізацію. Застріли між царицею, полем та річкою Інгул. Загалом маємо: «Єлизаветград», «Златопіль», «Степоград», «Інгульську», «Благовіст», «Кропивницький», «Тобілевичі», «Слов'янопіль», «Бугогартівську», «Пелеківську», «Центральноукраїнську», «Уранопіль», «Долеград», «Новокозачин», «Скіфопіль», «Лебідя», «Еksamпей» та інші. Місто моє, як тепер тебе називати?

3

Довгоочікуваний березень

Закінчуються суворі морози, і скрізь відчувається подих весни. Весна іде, березень вступає в свої права. Все пробуджується до нового життя, оживає і дихає свіжістю й молодістю. Сонячні промені пробиваються крізь хмари, проганяючи холод. Сніг сходить з пагорбів веселими струмочками, звідусіль чується їх дзюрчання. Весна наступає, зима намагається ще втриматися на своєму троні, проте з кожним днем сили її тануть, вона не може протистояти весні. Всюди чується голос весни: дзвінкі краплі, дзюрчання струмків, веселе щебетання птахів.

Коли весна вже займе свої володіння, почнуть прилітати птахи. Господи, як вони скучили за рідною землею, тому й повертаються кожен рік до дому, долаючи величезні відстані! Саме перелітні птахи говорять про те, що вже наступила весна. Зимове царство зруйновано і тепер буде тепло. З теплом прокидаються найменші представники природи. На деревах починає розпускатися листя. Прокидаються і перші весняні квіти під

сніжники, які через короткий проміжок часу, наче сніг вистилають землю. Саме ці квіти є символом весни. Дні стають довшими, і від цього стає веселіше. Так і хочеться цілими днями гуляти по вулиці. Діти ввечері повертаються до хати змореними, але щасливими.

Багато роботи у звірів і птахів. Одні повинні вирити нори, інші побудувати гнізда. Також багато роботи і у людей. Весна - пора різноманітних робіт. Люди з давніх-давен знали: прихід весни символізував початок нового життя. Люди влаштовували свято «масляниця». Вони вітали весну і проганяли зиму. Дійсно весна несла з собою нове життя і гарний настрій. Від її приходу стає тепліше і світліше не тільки на вулиці, але і на душі. Люди скупили по теплому і ласкавому сонцю.

Бувають періоди, що весні важко ввійти в свої володіння. Зима не хоче віддавати своє панування, снігова королева ще хоче сидіти на своєму троні, тому й лякає усіх кінцевими морозами наприкінці місяця лютого. Однак у березневої весни достатньо сил і союзників, щоб по праву зайняти своє місце в природі. Не дивуйтеся, коли в теплі дні березня можуть надійти хмари і почнеться метелиця. І таке протистояння може тривати до середини квітня місяця. Однак, як би не змагалася зима, сили її покидають, і вона змушена прийняти свою поразку до грудня місяця. Весняні дощі говорять на користь приходу весни, перша весняна гроза, після якої, можна з упевненістю сказати: «прийшла весна».

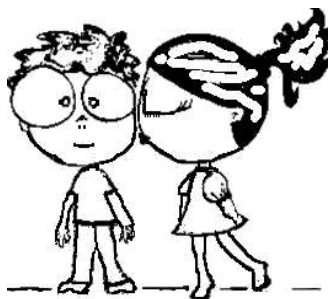
Щойно в березні починає теплішати, у води можна помітити найраніших комах - веснянок. Навколо ще лежить сніг, а ці створіння з прозорими крильцями і тонкими вусиками на голові вже бігають і літають поруч з водоймами. Дорослі - зимують на березі, а личинки веснянок живуть у воді. Трохи пізніше прокидаються і одні з головних трудівників - мурахи. Як тільки сніг сходить з мурашника, ці комахи вибираються на його поверхню, щоб погрітися на сонечку. А дернові мурахи прокидаються тільки після того, як земля трохи прогріється. Зразу ж після танення снігу, за умови відсутності морозів, прокидаються перші метелики. Яскрава і строката кропив'янка першою злітає в повітря. Її можна впізнати за цегляно-червоними крилами, уздовж яких спереду є жовті і чорні плями, а з боків - блакитні трикутнички. Свою назву вона отримала від того, що тільки

гусениці можуть харчуватися цією пекучої кропив'янкою.

Через тиждень після кропив'янки прокидається лимонниця. Їх самки відрізняються блідим жовто-зеленим забарвленням, а самці - яскраво-жовтим. Решта метеликів з'являються набагато пізніше, адже їхнім яйцям і лялечкам потрібен час, щоб перетворитися на метелика. С таненням снігу стають активними комахи-паразити - кліщі. Ось чому побоюватися їх потрібно не тільки при наявності зеленої трави. Після відвідин лісу або навіть міського парку необхідно ретельно оглядати одяг і тіло на наявність цих паразитів. Навесні в повітрі можна почути характерне дзижчання - це на пошуки перших квітів вирушили великі джмелі. Завдяки швидкому скороченню грудних м'язів, зухвалому гучному дзижчання, ці комахи підтримують оптимальну температуру тіла + 40 С, навіть якщо на вулиці буде + 30.

Серед тих, хто довго прокидається навесні, - сонечко. Ці маленькі яскраві комахи з'являються у середині квітня і тут же приймаються за роботу - захищають рослини від попелиці. Їх легко впізнати по вигнутій спинці, а також жовтим або червоним крильцям з чорними плямами. А вже у травні повилітають шкідливі мошки і комарі, які додадуть вам немало клопоту. Укуси багатьох мошок досить болючі. Тоді ж можна помітити і перших сонних мух. А ще наприкінці весни прокидаються хрущі - великі комахи чорно-коричневого кольору з характерною щетинкою вусів. Правда літають вони всього 20-40 днів, а потім відкладають під землею яєчка, що розвиваються декілька років. У першій половині травня розпочинаються «концерти» ставкових та річкових жаб.

Наприкінці квітня починає розгортатися листя в більшості дерев і кущів. Молоде листя одних дерев вкрите клейкою пахучою речовиною, інших - пушком; це пристосування до перенесення приморозків. Пройде зовсім мало часу і в кінці квітня, на початку травня починають цвісти ранні дерева, згодом зацвітуть яблуні, груші, сливи, вишні. Вся трава усипана мільйонами маленьких квіткових діамантів, які іскряться, сяють і переливаються. Парки і сквери чарують ароматом квітух кущів, декоративних квіткових рослин тощо. Це найкрасивіший час навесні. Яка краса! Все обсыпано білим цвітом, а який аромат стоїть в повітрі. Недарма стільки віршів, пісень присвячується цій прекрасній порі року. Дивишся на всю цю красу і душа радіє.

Весняні самоцвіти

Свою назву березень отримав від древніх римлян на честь бога війни Марса, який раніше був захисником мирної праці. Давньоруська назва місяця: сухий, а також протальник, капельник. У старі часи Київської Русі календарний рік починався 1 березня. Наші пращури вважали, що початок новолітутування має збігатися з весною, з пробудженням і розквітом природи. Зображені на ритуальному глеку, знайденому поблизу села Ромашки (Рокитнянського району Київщини і датується IV ст.), візерунки і малюнки вказують на стародавній слов'янський календар, який починався саме з початку весни. Прихід весни пов'язували із святом Явдохи (1 березня за старим стилем, та 14 березня за новим стилем). «Яка Явдоха - така весна», говорять народні прикмети.

Перший свист байбака теж вважався у наших предків однією з ознак приходу весни. Важливою прикметою був приліт птахів з теплих країв. Першою здебільшого прилітала вівсанка, і тому почувши її спів, селяни вкладали в цю мелодію свої слова: «Покинь сани, візьми віз, викинь шубу й з печі злізь».

Астрономічне явище - весняне рівнодення 21-22 березня, теж було однією з дат настання весни. В цей період закликали весну і птахів. За народними звичаями жінки Поділля, Київщини та Кіровоградщини пекли з тіста 40 жайворонків, голубів, а діти просили матусю: «Дозволь, мати, весну покликати». Число 40 символізувало пам'ять 40-ка мучеників (22 березня за християнським календарем свято 40 святих мучеників-християн). Сорок святих - 40 воїнів римського XII легіону, які загинули у 320 році біля міста Севастія, нині турецьке місто Сівас, за відмову зректись християнської віри. Пам'ять вшановується у православних, католицьких, давньосхідних та ряді протестантських церквах. Їм моляться за швидке повернення чоловіка з війни, або дальньої відлучки. (Трохи пізніше ми повернемося до цієї теми у розділі «Сорок мучеників»). За народними прикметами, якщо в цей день зима кине 40 лопат снігу - то весна дружньо вступить у свої права і буде з хорошою погодою.

30 березня - Олексія за християнським календарем, а в народі називали цей день «Теплого Олексія», це день природного початку весни. Пасічники виносили свої вулики для першого обльоту бджіл. За народними прикметами погода на Олексія прогнозує погоду на Великдень. Жайворонок з'явився - до тепла, а зяблик - до холоду. Ранній обліт бджіл - на красну весну. Качки прилетять гладкі й угодовані - весна буде довга й холодна. Птахи в'ють гнізда на сонячній стороні - на холодне літо. Але давайте по порядку дізнаємося, що нас чекає у березні місяці.

→ **1 березня.** Як ми вже зазначали, в середньовічній Русі, цього дня святкували Новий рік, і селяни відпочивали від праці. Так було до XIX століття. Є цікаві, але протилежні за сутністю традиції вшанування 1 березня:

1). Мар'яни - потвори. По-різному уявляли її українські селяни: хто будинковим домовим чи лісовиком, інші маленькою старою бабою; або - дівкою з білим лицем, чорними очима і довгим чорним волоссям. Вона могла допомагати і шкодити господарям – в залежності свого настрою. Ще 1 березня називали «ранком року нинішнього», а сам місяць березень був «потайним, підступним». Прийшов марток - одягай 7-м порток.

2). В цей день відзначали преподобну Мученицю Євдокію, або, як кажуть селяни, «Явдохи» (1 березня за старим стилем, і 14 - за новим). У цей день повинні повертатись з вирію ластівки: «Якщо бачиш ластівку - повчала, колись мати свого малолітнього сина, то візьми жменю землі, кинь за нею і скажи: «На тобі, ластівка на гніздо», це щоб швидше весна приходила, бо вона на своїх крилах нам весну з вирію приносить.

Господарі, що вже думають по посіви ранніх ярих зернових культур, по ластівках угадують погоду: «літають ластівки біля землі» - буде погода, можна вже сіяти овес, «піднялись високо в небо» – буде негода. При цьому має значення і кількість ластівок, бо «одна ластівка ще весни не робить».

Любов і пошана народу до ластівки виявляється в прислів'ях: «Як ластівка з ластів'ятами» - кажуть про матір, що любить і пестить своїх дітей. «Щебече, як ластівка» - говорять про лагідну і приємну мову дівчини чи молодиці. «Горобець – молодець, а ластівка краща». У друїдів починався в цей день «час Верби» і тривав до 10 березня.

→ **2 березня** День Федора. На Федора сіра ворона починає будувати гніздо. В цей день молилися про зниклих людей і вкрадені речі. Саме в цей день чекали морозу, а вода льодом застигала.

→ **3 березня.** Весна - днем красна. Непутящий хлопець Березень у матері-зими шубу купив, а через три дні її продав. Кажуть, що в цей день можна побачити виліт метеликів – кропивниць. Перевірте!

→ **4 березня** – день Казимира, приказка: «якщо на Казимира погода, то буде на бараболю урода». У цей день дивився елисаветградський селянин на зоряне небо і примічав: якщо 4 березня сніжок задулинами йшов - буде урожай на огородину і ярину. Якщо весняний лід по затонам і озерах не рушить, а потоне - рік буде важким для людей. Якщо Чумацький шлях сповнений зірок і світлий - до хорошої погоди, а якщо тьмянний - до непогожі.

4 березня - День преподобного Лева, єпископа Катанського. За народним повір'ям, якщо хвора людина побачить у ніч напередодні цього дня, як зірка падає, то вона цього ж року помере. За давніх часів до хворого навіть приходили прощатися його рідні та друзі, бо його зірка вже вважалася згаслою: «Бо то його зірка 4 березня з неба впала і з собою душу забрала». Шановні, не слід перейматися через це повір'я, оскільки сама ж народна традиція заперечує віщування падаючої зірки.

А в Кіровоградській області про падаючу зірку розповідають гарну легенду, буцімто чорт хоче, щоб і його зірки на небі горіли, а не тільки Божі та янгольські. Тож коли янголи, оглядаючи небо, помітять запалену чортом зірку, вони скидають її на землю. От і маємо падаючі зірки, які в цьому разі не мають жодного поганого значення.

Колись на Лева пекли обрядове печиво «кокурки» - круглі колобки на коров'ячому маслі. Цього дня треба було приловчитися і узяти в коваля вогонь з горна. Добувши вогонь, несли його в поле, щоб закріпити поєднання землі, сохи і борони.

→ **4-10 березня** – «Всеїдний» тиждень перед Масляною, ще його називали Загальниця, Суцільний, Переступний, «Рябий». Не завжди він випадав на 4-10 березня, трохи пізніше ви дізнаєтесь причину, як приклад, у 2013 році ми святкували його з 4 по 10 березня.

Весь «Всеїдний» тиждень за церковним уставом можна їсти скоромне, не є винятком середа і п'ятниця. Впродовж усього «Всеїдного» тижня наші предки, особливо на вихідні, ходили в гості та частували один-одного, гамірно катались на запряжених кіньми санях, парубки та дівки залицялись один до одного, влаштовували різноманітні забави та розваги. В суботу по обіді жінки та чоловіки організовували колективні складки, чи сходки. Молодь гуляла окремими гуртами на вечорницях у якійсь із хат, бо ж із настанням Великого посту будь-які розваги

припинялись. Зрештою «Всеїдний тиждень» тому і називався «всеїдним», що всі намагалися досхочу наїстись усіляких страв із м'яса (ковбас, сальтисонів, паштетів, холодців, кручеників та копченої шинки), запиваючи це все варенухою, хмільними настоянками та наливками. Обрядовою стравою в цей час вжалися вареники з сиром у сметані, а не млинці.

В цей час заколювали свійських тварин. Однією з причин святкування м'ясного тижня вважається також недостача харчів для худоби, тому частину домашніх тварин господарі змушені були заколотити. Крім того, це був останній тиждень, коли можна було ще відсвяткувати весілля, адже після «Масляної» (Колодія) заборонялось їсти не тільки м'ясні, але й молочні страви. Одразу після «Масляниці» починався Великий піст. З перебірливих та вередливих у їжі людей кепкували: «Ось прийде до Вас «Великий піст», то всім прижме хвіст».

«Всеїдний» тиждень закінчується «Неділею блудного сина». Його народні прикмети: якщо на «Всеїдному» тижні зі стріхи висять довгі льодові бурульки, «бджола буде медною» (тобто буде багато меду). Якщо на цьому тижні курка нап'ється води з калюжі - чекай теплої, погідної весни.

→ **5 березня**, в цей день також не радять дивитися на зірки: «Худа прикмета заляже на душу того, хто побачить падаючу зірку». Правда, в сучасній пісні співається: «Зорепад, зорепад це на щастя, друзі кажуть...». Так що вирішуйте самі, дивитися на зірки, чи тільки розповідати про них. А ще в цей день бувають сильні вітри: «Харитонові дружина під тином йшла, сімсот сорочок знайшла, вітер подув - всі сорочки роздмухав».

→ **6 березня**, Тимофій-Весновій - приніс тепло до дверей. Дожити до весновія, а там зима не страшна, бо він теплом віє - старих людей гріє. У цей день на вулицю виходили дідусі і бабусі, які на печі - зимували. Сідали на призьбі, грілися на сонечку та різні байки розповідали. Одну таку дід Опанас

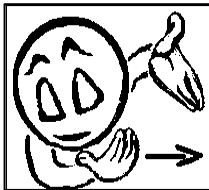
розповів своїм онукам: «...У мужика трапилася біда, а на залагодження біди треба гроші. А грошей немає; де їх взяти - не знає. Надумав мужик йти до чорта просити грошей у борг. Приходить він до нього і каже: «Дай, чорт, позику грошей». – «На що тобі?» - каже чорт. «На біду» відповів мужик. «Чи багато тобі?» питає чорт. Почував потилицю мужик і відповів: «Одну тисячу». Чорт: «Коли віддаси»? Мужик: «Завтра». «Добре» - сказав чорт і відрахував йому 1 тисячу.

На другий день пішов чорт до мужика за боргом. Мужик йому каже: «Приходь завтра». На третій день він прийшов. Мужик знову велів прийти завтра. Так ходив він підряд кілька днів. Мужик знову каже йому: «Чим тобі часто ходити до мене, то я вивішу на своїх воротах дошку і напишу на ній, коли тобі приходити за боргом». Чорт відповів: «Гаразд». А мужик зразу написав на дошці: «Приходь завтра» і повісив її на ворота. Раз за разом приходив чорт, а на воротах все один напис: «Приходь завтра». Набридло ходити чорту кожний день до воріт мужика, та й вирішив: «не піду завтра до мужика», і не пішов. На третій день йде до нього і бачить на воротах інший напис: «Вчора приди». Засумував чорт: «Як мене угибало, не міг вчора прийти, видно, пропали мої гроші». Почав стукати у хвіртку, вийшов мужик і показав чорту на напис: «Приди учора». І з тих пір чорт не з'являвся до мужика.

→ **7 березня**, в залежності від року і формули вирахування дати Воскресіння Христового (Пасхи), бо від цього залежать всі перехідні празники: вхід Господній в Єрусалим, Вербна неділя, Вознесіння, Зелені свята - похідні від Пасхи й інше. У православних розпочинався Великий піст – це час, коли віруючі люди готуються до найголовнішого свого свята - Воскресіння Христового. (**Примітка:** формулу вирахування свята Воскресіння Христового - Пасхи ми надамо 22 та 27 березня).

Тривалість Великого посту так чи інакше пов'язана із числом 40, однак фактична його тривалість залежить від правил формули вирахування, прийнятих у даній конкретній конфесії. Свято немає постійно закріпленого дня; наприклад, віруючі в Україні в 2011 році Великий піст перед Великоднем починали 7 березня. В 2012 році - 27 лютого. В 2013 році - 18 березня. В 2014 році - 3 березня. В 2015 році - 23 лютого. В 2016 році – було 14 березня. В 2017 році початок Великого поста прийде 27 лютого. (Ми вам раніше вже розповідали про «рухомі» і «не рухомі» церковні свята).

Великий піст – найсуворіший піст, проте людина перш за все повинна співвідносити свої можливості з вимогами посту. Найголовніше під час посту, тримайте у душі слова: **«По перше** – в піст не їсти один-одного, **по друге** – це весна для душі, **по третє** – це суворість для себе і милість до ближнього». Так, під час посту на першому місті стоять духовні задачі: замислитися над своїм життям, примиритися з ближнім та нарешті заглянути в самого себе і змінити в собі те, до чого раніше «не доходили руки». Для досягнення мети необхідно «звільнити та угамувати» тіло, запровадивши піст тілесний. Перший день Великого посту називається «Жилавий понеділок». Цього дня господині чи не єдиний день в році не готують гарячих страв, а печуть коржі з житнього тіста. Кожен член родини має з'їсти хоча б

одного коржа. Згідно визначення посту та церковного уставу в перший тиждень дотримуються суворого посту: перші 2 дні не їдять, а ні крихти, у середу надвечір – сухоїдіння, четвер – знову повний піст, а от у п'ятницю можна їсти варені страви без олії, субота та неділя – страви з рослинною олією. Надалі з понеділка - по п'ятницю сухоїдіння, а субота і неділя – страви з олією. Виключенням є свята: 40 мучеників Севастійських, Великий четвер – у ці дні можна олію; Благівіщення Пресвятої Богородиці, вхід Господній у Єрусалим та Лазарева субота - можна їсти рибу; у Велику п'ятницю – повний піст; Велика субота – їжа без олії.

Як бачимо, вимоги досить суворі, і якщо людина ніколи раніше не постувала, то їй досить складно витримати; тож краще буде поступово привчати себе до посту і з часом

навіть ці вимоги не будуть здаватися Вам складними.

Раніше, в **першу суботу** Великого посту жінки збиралися до церкви, приносили з собою хліб, коливо й мед і замовляли велику панахиду по рідних-небіжчиках. В Єлисаветградщині, цей звичай називався «давати мисочку». Після причастя люди, виходячи з церкви, «знаменуються» - цілують хрест або ікону, вірячи, що «хто без благословення і знаменування піде з церкви геть - то все одно, як і не був у церкві». Люди, що постились в цей день і дотримувались всіх правил, називалися «спасениками». Їм дозволялося вдома випити три склянки горілки, але не можна спати, бо «ангели причастя вкрадуть». Кожен, хто говівся, повинен йти на вечірню і «віднести причастя». Якщо ж хтось не піде, про нього кажуть: «Він причастя вкрав».

Часто першу неділю Великого посту називали «збірна неділя». У цей день зазвичай починав розтавати сніг, тому кажуть: «Неділя збір - тече вода з гір». Дівчата в неділю варили кашу з маком і на короткий час закопували її в землю – «щоб їх недоля пропала».

Другий тиждень Великого посту - це своєрідний рубіж між тим, як ти жив до початку посту й тим, що тобі ще треба буде пройти. За церковним уставом починається цей тиждень увечері - в першу неділю посту. Як і раніше, заборонені м'ясо, риба, яйця, молоко. У понеділок, середу та п'ятницю – сухоїдіння, або холодна їжа без олії, вівторок, четвер - гаряча їжа без олії, в суботу і неділю дозволяється рослинна олія і, якщо це необхідно для здоров'я, трохи чистого виноградного вина, (але в жодному випадку не горілки). На другому тижні Великого посту, в суботу, православна церква поминає померлих. Ця субота називається «Вселенською або батьківською».

Недільний день називали «Неділею про блудного сина». Умовно перед нашими очима з'являються 2 сини одного батька, які по-різному оцінюють своє життя в отчому домі. Молодший вирішує залишити отця - йому набридло весь час підкорятися йому та виконувати його волю. Як і сьогоднішні діти, той молодик хотів отримати все й одразу, почувати себе вільним, керувати своїм статком по своїй волі. З цими думками, забравши свою спадщину, хлопець пішов у чужину. І не завжди такі молодики виживали в бурхливій річці під назвою «Життя». Дуже часто вони поверталися до батьківської хати голі, босі і

без копійки грошей. Натомість старший син залишається при домі батька. Прислухається до порад старшого – примножує свій статок і розвиває розум і мудрість.

Деякі читачі старшого покоління у цих синах чітко впізнають самих себе, однак центром нинішньої розповіді є не вони, а добрий, милосердний, люблячий батько, який стоїть на порозі свого дому і чекає повернення блудного сина; того, хто його зрікся. Іншими словами, центром притчі Христової - є Отець Небесний, якому не байдужа доля жодного грішника на планеті. Він любить їх усіх незбагненною жертвенною любов'ю.

Третій тиждень Великого посту називали Хрестопоклінним, або «Хрестям»; а неділю, що завершує тиждень, «Хрестопоклінною». Гарний звичай закріпився за середию тижня, її називали «середопістя», або «хрестцями», а ще «поклони». За народним повір'ям, уночі з середи на четвер «переломлювався» піст на дві половини. Почути хрускіт від цього могли тільки ті люди, які чесно дотримувались усіх приписів Великого посту.

Напередодні пекли з пшеничного борошна хлібці у формі хреста – «хрестопоклінний хліб». Частину цього печива з'їдали в той же день, частину - ховали в коморі, зариваючи в зерно, призначене для весняної сівби, аж до початку посіву. Під час сівби брали «хрестці» у поле: ставили хліб на ниву, повертали-ся обличчям до сонця, молились, а тоді брали жменю зерна, сіяли два рази навхрест і примовляли: «Во ім'я Отця і Сина і Духа Святого. Господи, поможи й благослови. Дай мені, Боже, щастя». Сіючи перше зерно, частину хліба з'їдали, а частину знову закопували, «щоб нива краще родила».

Аби нива не заростала бур'яном, треба було в поле на першу сівбу одягнути ту сорочку, в якій ішов до сповіді і причастя у церкву. Тому, прийшовши з церкви, чоловіки одразу переодягалися і ховали сорочку до скрині, щоб чиста була на той день, коли доведеться в поле на посів їхати.

Якщо на «Хрестя» ворона починає вити гніздо, «кладе хрест»: це означає, що скоро вона почне нестися. Якщо в цей день у полі над сівачем заспіває жайворонка, буде добрий урожай. Як жайворонки літають низько над землею і не співають - жди літом посухи. Закує зозуля на голе дерево - буде неврожай. Ворони купуються ранньою весною - до тепла.

Четвертий тиждень посту – «середохресний», в середу на цьому тижні - свято хреста. В цей день господині печуть «хрести» з маком і масть їх медом. А ще на цьому тижні господині сіють мак, а також розсаду капусти й помідорів. Щодо розсади, то її, кажуть, обов'язково треба садити в піст – «щоб морозів не боялась».

П'ятий тиждень Великого посту називається «Похвальний». В суботу на цьому тижні - свято Похвали Пресвятої Богородиці. В цей день не можна працювати. Не гріх тільки сіяти розсаду. На «Похвалу» сорока яйцем похвалиться

Шоста субота - Вербна, або Лазарева. Це свято дітей. Під час церковного обходу на вечірній - діти носять вербу; кому трапиться найбільша гілка верби, той щасливий. Колись в Україні існував звичай, дорослі ходили з церкви до церкви, несучи з собою свячене гілля верби

Остання, шоста, неділя перед Великоднем називається Вербною, «шутковою» або «квітною». У Вербну неділю святять вербу. Свячена верба має велику пошану в народі, тому навіть дрібне гілля, яке залишилось після освячення, палили на вогні, щоб «лише під ноги не потрапило». Свяченою вербою худобу, вперше після зими виганяли на пасовисько....

Останній, сьомий, тиждень перед Великоднем називали «білим», або «чистим». На цьому тижні люди дотримуються посту - суворо, як і в першому тижні. Найважливішим днем білого тижня був четвер, який називали «Чистим, Світлим, Великим, Страсним або Живним». Це день весняного очищення: ще вдосвіта селяни чистили в стайнях, коморах, на подвір'ї, адже все повинно бути чистим і виглядати по-святковому. Люди, повертаючись із церкви, намагалися донести додому «страсну» свічку так, щоб вона не погасла в дорозі.

Чистий четвер - це «Навський Великдень», мерці відправляють своє Богослужіння і каються у скоєних гріхах....

П'ятницю перед Великоднем називали «**Страсною**». В цей день люди нічого не їдять до виносу плащаниці на середину церкви. Обід у «Страсну п'ятницю» пісний, навіть риби в цей день не можна їсти.

У «Великодню суботу» роблять крашанки. Цей останній день Великого посту люди жили передчуттям великої радості - очікуванням Великодня. Коли ж нам очікувати свято Великод-

ня? І знову як приклад, ми надаємо дні рухомого свята Великодня (Пасхи) на наступні 2015 – 2020 роки:

2015 рік - (вже пройшло православне свято) - 12 квітня;

2016 - (старий стиль 27 березня), новий - 1 травня;

2017 — 16 квітня;

2018 — (старий ст. 1 квітня), новий ст. 8 квітня;

2019 — (старий ст. 21 квітня), новий ст. 28 квітня;

2020— (старий ст. 12 квітня), новий ст. 19 квітня.

Прощена неділя

→ 8 березня. У 2016 р. – Міжнародний Жіночий День. Масляна, або Сирна седмиця. Міжнародний жіночий день, свято жіноцтва. Започатковане як пролетарське феміністське свято Міжнародний день жінок-робітниць. Сьогодні в Україні свято 8 березня - це вшанування жінки і матері, як в родинному колі, так і на підприємствах та в установах..... Якого числа була, (буде) Масниця й Прощена неділя у найближчі роки? В 2011 році Масниця припадала на період

з 28 лютого по 6 березня. У 2012 р., Масниця з 20 по 26 лютого.

2013 рік, Масниця з 11 по 17 березня.

2014 рік, Масниця з 24 лютого по 2 березня.

2015 рік, Масниця з 16 по 22 березня.

2016 рік, Масниця з 7 по 13 березня.

2017 рік, Масниця з 20 по 26 лютого.

Ще Масницю кличуть «Прощена неділя» - це останній тиждень перед Великим постом, додаткові назви: Колодій, Масниця, Запусти, Пущення, Сиропуст, Сиропусний тиждень, Сирна неділя, Бабське свято, Загальниця, Ніжкові заговини тощо. Як би не називали це давньослов'янське свято проводів зими, воно прив'язане християнською церквою до тижня перед Великим постом і пов'язане зі звичаєм веселитися та готувати певні страви.

В Україні Масляна не мала такого широкого розмаху, як в інших країнах. Але і в нас дорослі та молодь катались на конях, ходили в гості, влаштовували банкети у складчину. В деяких місцевостях Масляну зображувала заміжня жінка, яку під жарти

возили на санчатах односельці. Основою обрядовою стравою Масляної були вареники з сиром, які споживалися з маслом чи сметаною. Пекли також гречані млинці, заправлені смальцем. Ними частували протягом усього тижня. Головним напоєм на цьому тижні є наливки та інші трунки. За церковною традицією тиждень називається «сирним», або «м'ясопусним», через набір страв, які прийнято готувати протягом усього періоду. На цьому тижні немає посту в середу й п'ятницю, можна вживати молоко, яйця і рибу, але м'яса в ці 2 дні - не їдять.

Це останній тиждень, перед Великим постом, коли ще можна справляти весілля, тому й назвали - *«Бабським тижнем»*. Протягом тижня чоловікам належало слухатися жінок і витримувати свої емоції. Загалом Масляна вважається жіночим святом, хоч участь у ньому беруть й чоловіки. Але вони мусили за це «відкупитися» грішми чи горілкою. Важливою частиною свята були катання на конях, на яких зодягали найкращу зброю. Хлопці, що збиралися одружитися, спеціально до цього катання купували сани, бо було поширене катання молоді на санках.

Масляна поділяється на три частини:

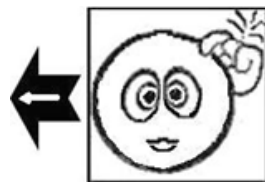
- зустрічний «переломний» понеділок,
- «широкий» четвер,
- «прощальна» неділя.

Кожна з них мала свою обрядову специфіку. У перший день Масляної традиційно готували холодець зі свинячих ніжок. Це так звані «ніжкові заговини». Молодь після вечері збирає кістки й кидає їх у ворота. Якщо кістка долітала до воріт, то дівчина буде здоровою протягом року, а коли перелітала через ворота – неодмінно вийде заміж. Це свято супроводжують і співи, наприклад, такі:

Вип'ємо, родину, щоб жито родило,
І жито, і овес, і зібрався рід увесь.

Заміжні жінки зранку в понеділок йшли до корчми, клубу, багатой хати й клали на стіл палицю - колодку. Потім усі по чергово обмотують цю палицю полотном, сповиваючи їй пісень. Це дійство має назву «справляння колодки». Жінки п'ють і вітають одна одну з народженням колодки. Коли господині розходяться з будівлі, палиця залишається на столі до наступного дня. Так вони збиралися декілька днів, веселилися аж до суботи, співали й танцювали, бо кожного дня був привід, а чоловіки терпіли:

- в понеділок - колодка народилась;
- в вівторок - колодка хрестилась;
- в середа - колодкові похрестини;
- в четвер - колодка померла;
- в п'ятницю - похорон колодки;
- а субота - оплакування колодки.

Ще у понеділок жінки відвідували оселі, у яких є дорослі неодружені парубки й незаміжні дівчата та прив'язували до материних ніг колодку. Це жартівлива кара за те, що діти й досі неодружені. Особливо непереливки було тим, хто відмовив нареченим, або їх сватам. Щоб відкупитися від такого «ярма», жінкам давали кольорові стрічки, намисто, або ж частували їжею, горілкою й солодощами.

Дівчата теж ходили з замужніми жінками по домівках, вони оздоблювали колодки стрічками та квітками й прив'язували їх до лівої руки парубкам. У свою чергу парубки мали обдаровувати дівчат грішми, прикрасами та інше. У подяку за це кожна дівчина дарувала вишиту перкалеву хусточку з ініціалами свого обранця. Такі обряди нерідко завершувалися укладанням шлюбу. Дівчата на видання в цей день п'ють трунки і співають пісень. В переломний четвер господині, зібравшись у товаристві, піднімали тости за те, «щоб телята водилися» і намагалися в цей день не прясти, «аби масло не зігркло».

Дуже важливий етап святкування Масляної - частування тещі, яке відбувається в п'ятницю. Якщо молодята побралися недавно, то теща запрошує «на млинці» зятя, а також інших родичів. До речі, якщо теща добра, то за старих часів її запрошували в гості на другий день різдвяних свят, а якщо зла, то на третій. Гостювати приїжджала не тільки теща, але й інші родичі. Частуючи гостей, зять говорив: «Пийте, люди добрі, по повній чарці, хай у моєї тещі горло не пересихає!» (натяк на сварливість).

Отримавши запрошення, теща заздалегідь повинна була принести в оселю молодят усе необхідне для приготування млинців: сковороду, посуд для змішування тіста, ложки, черпаки тощо. А тесть мусив цього ж вечора прислати в дім молодих борошно, масло, олію та все інше, що необхідно для млинців. Нехтування цим важливим звичаєм могло обернутися образою тещі, зневагою від родичів та осудом усієї громади. Це

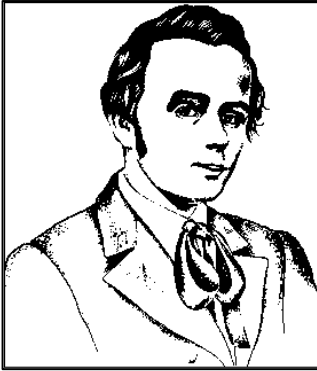
було не просто застілля, а своєрідна передача досвіду.

Але найцікавіше відзначали останній день Масляної, у Сиропустну неділю, (Чорну неділю). У різних регіонах були свої обряди й дієства. На Кіровоградщині у неділю сусіди й родичі обходили одне - одного й просили прощення за образи. Вважалося, що саме в цей день має відбутися страшний суд на небі, а тому годилося помиритися з тими, з ким в цьому світі сварилися. Особливо богомільні люди не виходили на вулицю, не вживали горілки і пригадували, скільки вони зробили гріхів протягом життя. В старі часи чоловіки в цю ніч не лягали спати з дружинами, «щоб вовк поросят не з'їв». Відтак, завітавши зранку до сусіда чи родича, пропонували таку мирову: «Прости мені», низько уклонившись, звертався сусід до сусіда. Той відповідав: «Бог простить», далі повторювали ці слова ще два рази. Після цих діалогів люди цілувалися, а якщо й ні, то все ж вважали, що заподіяна кривда втрачала гріховну суть. У такий спосіб народна звичаєва структура сприяла полагодуванню різноманітних конфліктів між людьми.

Ввечері ж влаштовували цікавий обряд «полоскання зубів»: необхідно вичистити із зубів залишки сиру, зав'язати в ганчірку і носити під правою пахвою до Великодньої всенощної. За тлумаченням літніх людей, в такий спосіб можна побачити в церкві всіх місцевих відьом. А ще беруть дикий мак-сіянець (зерна) і коли люди виходять із церкви, сиплють його натовпу під ноги. Істинна відьма не втримається і кинеється збирати мак по зернятку. Але це ризиковано, опісля відьма зі світу вас зживе, якщо побачить хто це зробив. Дід Опанас зазначив: «Мій прадід так виявляв відьом». Кажуть, на всі релігійні свята відьом тягне до церкви, як магнітом. У церкву їх тягне тому, що деякі храми побудовані на місцях колишніх язичницьких капищ. Як же розпізнати відьом за місцем проживання? Якщо живете в селі чи райцентрі, просто проходячи вулицею мимо будинку підозрілої баби, плюньте назад. Через кілька кроків озирніться. Вона обов'язково вискочить на вулицю.

Кожного року, *8 та 9 березня* в Україні традиційно святкують Дні пам'яті Т. Шевченка. Карпов В.Є. пропонує розглянути короткі нариси: «Шлях до світла», «Формування особистості», «Шевченківськими шляхами», а потім ми продовжимо цікаві розповіді про місяць березень.

Шлях до світла

Тарас Шевченко народився 25 лютого (9 березня) 1814 р. в селі Моринці Звенигородського повіту Київської губернії (нині Звенигородського р-ну, Черкаської області). Був третьою дитиною селян-кріпаків Григорія Івановича Шевченка і Катерини Якимівни Бойко. Згідно з родинними переказами, Тарасові діди й прадіди з батьківського боку походили від козака Андрія, який на початку XVIII ст. прийшов із Запорізької

Січі. Батьки матері, Катерини Якимівни Бойко, були переселенцями з Прикарпаття. У 1816 р. сім'я Шевченків переїхала до с. Кирилівка, (нині Шевченкове Звенигородського району) звідки походив Григорій Шевченко. Дитячі роки Тараса пройшли в цьому селі. 12 (24) травня 1816 народилася Тарасова сестра Ярина, а 26 січня (7 лютого) 1819 - сестра Марія. 8 (20) березня 1821 року народився Тарасів брат Йосип. Босоноге дитинство Тараса промайнуло швидко. Одного разу малий Тарас пішов шукати «залізні стовпи, що підпирають небо» і заблукав у полі. Чумаки, зустрівши хлопця, забрали його з собою й увечері привезли до Кирилівки.....

Автор нашої книги Валентин Карпов старався розглядати тільки цікаві факти з життя Тараса Шевченка, а не його біографію, яку можна знайти у будь-якому підручнику з української літератури. Деякі факти про Шевченка ви можливо вже знаєте, але деякі з них ви не знайдете у підручниках і можливо ще ніде не зустрічали. Т. Шевченко відомий, насамперед, як поет, тому найбільшим внеском у світову культуру стали його вірші. В них, він так гармонійно використовує образи народної творчості, що часом важко зрозуміти, де йдуть цитати з фольклору, а де починається чисто авторський текст.

Т. Шевченко жив Україною, ставши водночас її долею й сумлінням. Про це впевнено заявляє студентка Київського національного університету імені Шевченка - Анастасія Сподинюк, (колишня учениця Кіровоградської ЗОШ № 5, гімназії імені Т.Шевченка). Досліджуючи образ долі у творчості Тараса

Шевченка, ми помітили цікаву закономірність. Так, в одному з найперших своїх віршів «Думка», («Тече вода в синє море...» 1838) автор змальовує пошуки козаком долі на чужині, і будь-яке щастя на чужині - заперечує). На власній долі поетові довелося пізнати нелегкий хліб вигнанця, для нього, звиклого до природи українського села, серцем прикипілого до рідних просторів, поняття чужини - стало синонімом страждання, недолі. Протягом життя поета, образ долі в його творчості змінюється: спершу він подається сукупно через нарікання й страждання; пізніше упевнюється, що шлях до світла, до майбутнього все-таки є, до нього необхідно прагнути і, нарешті, автор підбиває підсумки, визначає свою «гірку» долю і з викликом приймає її.

У творах Тараса Григоровича його власна доля завжди тісно перепліталася з долею Батьківщини, козацькою вдачею українського народу. Так, гімном січової слави стала поезія «Тарасова ніч» (1838), у якій простежуються болісні переживання автором загибелі козацтва (гине слава Батьківщини).

Якщо у Батьківщини долі немає, то хіба ж може вона бути у вірного її сина? На це запитання відповідає Шевченко рядками, сповненими глибокою печаллю й приреченістю: «Журбою, Не накличу собі долі, Коли так не маю»), згадайте «Думи мої, думи мої...» (1839). Жахливу трагедію материнського серця, зламаного життя змальовує поет у творі «Сова» (1844). Вихуючи сина, матір доходить висновку: головне – зростити його гарним та не самотнім, «а долю він сам роздобуде». Але автор одразу ж спростовує це твердження: він не впевнений, «чи є ж таки на цім світі слухняна доля», зате «зле безталання зустрінься всюди – і на шляху, і без шляху, усюди, де люди». Мати дочекалася своєї долі – «зросту того сина», але його щастя розбилося об жорстокість і несправедливість московського ярма. Її хлопця постригли в москалі, а діти паничів відкупилися, бо ж їм «доля – рідна мати». І десь на чужині її син, можливо, здобув долю, а може, загинув; мати ж змушена була все життя поневірятися та страждати.

Така доля України: бути функціональним додатком до «тюрми народів»... Скільки родин зламав режим, скільки матерів осиротілих на теренах наших земель? Т.Шевченко завжди боляче переживав материнське горе, яке не раз бачив на власні очі; бо ж немає на землі святішого за матір. Сприймав його,

як загальнонаціональне горе. Доля, забувши про убогих (до яких відносив себе й Кобзар), повернулася лицем до підлих, жорстоких та заможних панів. Та незважаючи на це, між рядками поезій з'явилась і почала стрімко рости надія, що колись і для простого сільського люду запалає нова, вільна зоря.

Сатирично звучить ідея вибору долі на початку поезії «Сон» («У всякого своя доля...» 1844). Так, «у всякого своя доля і свій шлях широкий», кожен обирає те, що до вподоби, що дається найлегше: загарбання, братовбивство, лицемірство, гультяйство (виходить, жити праведно або хоча б пристойно надзвичайно важко чи й узагалі неможливо). І все, (крім, фактично останнього), є для автора неприпустимим. Отже, долю можна й треба обирати, хоча б намагатися керувати нею, але ні в якому разі не шкодити іншим.

Оскільки автор уже дійшов висновку, що долю можна обрати, то тепер він шукає причини її відсутності. Доля є, але в українського народу вона має вигляд і свідомість обідраної покритки, («Гоголю» 1844). Проблема полягає в менталітеті: «Не заріже батько сина, своєї дитини, за честь, за славу, за братерство, за волю України. Не заріже: викохає та й продасть в різницю Москалеві». Невже знедолений народ так звик до ярма, що й дітей власних не жаліє? Глибоко іронічна байдужість проймає останні рядки поезії: «Нехай, брате. А ми будем сміятися та плакати».

Т.Шевченко спробував осмислити долю народу й через призму його історії (містерія «Великий льох»). У трьох логічно послідовних частинах він розглянув занепад національної свідомості, («доля заховалась», а «воленьку люди добрі, і не торговали, а без торгу закинули, в далеку неволю...»). Подорожуючи білим світом, граючи на кобзі й співаючи рідних пісень, можна долю знайти. Але навіщо? Людям доля не потрібна, коли вони не мають волі. У Шевченкових словах загострюється поетична нотка невечірньої самотності, бо немає волі.

Мотиви самопожертви, самозречення особливо яскраво звучать у поезії «Мені однаково, чи буду...» (цикл «В казематі», 1847). Автор змиряється з власною долею, він уже звик до страждань, і немає значення, скільки їх ще буде, немає значення, що він помре «В неволі, плачучи». Приймаючи свою долю, він не погоджується з долею України. Поет передчуває,

що «Україну злі люди присплять, лукаві, і в огні її, окрадену, збудять», тому й терпить усі особистісні незгоди. І невідомо де беруться в самотнього Пророка сили стати на сторожі майбутньої долі України. Підсвідомо він передчуває, що сам житиме доти, доки житиме його народ, доки матері співатимуть дітям прадідівських пісень, доки його власна пісня волі, не покине степ широкий, «лани широкополі, і Дніпро, і кручі». І він стає українським месією:

Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх,
Убогих, нищих... Возвеличу,
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово....

Сплеском почуття самотності позначено вірш «Заросли шляхи тернами...» (1849). Поезія пройнята невимовною тугою за «убитим», але рідним народом, за Україною. Приречений на вигнання й самотність, поет нарікає на Бога, що той так і не дав йому долі, не дав щастя, радості, не дав навіть кохання. Йому ні з ким говорити, і нікому читати думи, нікому розділити печаль і болісну любов до своїх «дітей нерозумних». А діти таки нерозумні, про це з болем та обуренням говорить сам Шевченко: «Либонь, уже десяте літо, як дав я людям «Кобзаря», а їм не наче рот зашито», («Хіба самому написать...», 1849). Пророк намагався пояснити власному народові, що ніхто за нього його долю не шукатиме й не будитиме... І зовсім природно звучить неприхований сарказм з приводу ігнорування поетових творів безпосередньо народом, заради якого він, фактично, зрікся самого себе, власного життя. І так само природною є поява в Шевченка бажання, «щоб хто-небудь мені сказав, ... для кого я пишу? для чого? За що я Україну люблю? Чи варта вона огня святого?» Відповіді на власні запитання автор так і не знаходить, зате вже вкотре набуває впевненості в тому, що «а все-таки її люблю, мою Україну широку, хоч я по їй і одинокий, ...аж до погибелі дійшов».

Щойно звільнившись із заслання, Т.Шевченко створює триптих «Доля», «Муза», «Слава» (1858), у якому ніби підсумовує пройдений життєвий і творчий шлях, проголошує кредо власної долі й покликання: «Ми не лукавили з тобою, ми просто

йшли, у нас нема зерна неправди за собою». Де доля сама обрала Пророка і «в школу хлопця одвела до п'яного дяка в науку», ніби змалку готуючи його до майбутніх страждань. І далі він просить долю вести його у майбутнє, до слави, («а слава – заповідь моя»).

Він кличе славу до себе, бо знає, що врешті-решт заслуговує на неї. Але складається враження, ніби цю іпостась власної долі він не поважає, хоча й прагне до неї, (називає її шинкаркою, задрипанкою, царською запроданкою; до речі образ слави-задрипанки є типовим для творчості Кобзаря). Таке ставлення поета є цілком логічним з огляду на постійне протистояння царизму й спроб досягнення Україною самостійності. І в цьому ще один трагізм творчості Шевченка.

Є ще одна несправедливість долі: Т. Шевченкові так і не дозволили одружитися («треба одружитись, хоча б на чортовій сестрі!»). Т. Шевченко зазнав усього, чого остерігався, з чим намагався боротися, від чого тікав: неволі, відлучення від рідного народу, від «коханої України», самотності й розчарувань. Мабуть, тому він так любив життя («Боже милий! Як хочеться жити, і любити твою правду, і весь світ обняти!»). «Ми восени таки схожі...»), тому що він не мав нічого, крім надії. Трагедія Т. Шевченка в тому, що він, ставши поборником ідеї національного визволення, до скону - залишався людиною. Людиною з недоліками й примхами, потребами, з талантом, що час від часу перетворювався на «непідйомний хрест», з прагненням до звичайного життя, яке він сам поклав на алтар загальнонаціональної свободи.

Формування особистості

Продовжуючи висвітлювати українського Пророка, ми не можемо оминати його основну освіту (навчання) в церковно-парафіяльній школі, тривалістю всього два роки. Багатьма знаннями майбутня гордість української літератури Шевченко був зобов'язаний першій віленській красуні, баронесі Софії Енгельгардт. Чарівна пані вчила козачка говорити польською і французькою мовами.

До кінця життя Шевченко писав страшенно безграмотно. Ось витяги з одного його листа, відправленого братові: *«Брате Микито треба б'тобі позавкати та я не сирдитий. Не хай буде так Як робиця За цілуй старого діда Івана за мене, і поклонися всій рідні Нашій Яка є ... Скажи іваново Федерці не хай він' до мене напишу листа окрім. - Та тільки не по московському а то й читати не буду - Кланяйся йому. Залишайся здорова - Твій брат тарас' Шевченко».*

Про Т.Шевченка можна сказати: «Він був сином мужика, а став володарем у царстві духа. Він був кріпаком, а став велетнем у царстві людської культури. Він був самоуком, а вказав нові, свіжі й вільні шляхи професорам та книжним ученим».

Літературний геній Кобзаря розвинувся дуже рано. У доробку 25-річного Т. Шевченка вже були поеми «Катерина», «Тарасова ніч», «Іван Підкова», балада «Тополя», послання «До Основ'яненка», вірші «Перебендя», «Нащо мені чорні брови... ». Вони й склали першу його поетичну збірку - «Кобзар», яка побачила світ у 1840 році. Спеціально для неї Шевченко написав вступний вірш-заспів «Думи мої, думи мої...», як програмний вірш «Кобзаря». Показово, що найперші його поезії не поступалися досконалістю наступним творам. Коли вийшла перша збірка «Кобзаря», Шевченкові було лише 26 років. Творчість була для Т.Шевченка не тільки духовною потребою, а й формою протесту проти царського свавілля. Шевченко відіграв важливу історичну роль у розвитку української літературної мови. Він встановив ту структуру, яка збереглась у всьому істотному, як основа сучасної мови, тобто розвинув і утвердив певний склад словника і граматичний лад української мови, які стали нормою і зразком для письменників, преси, театру тощо.

Про Т. Шевченка можна знайти безліч маловідомих фактів, важливо не забувати найголовнішого: він був титаном, в серці якого палав вогонь до справедливості. Цей вогонь запалав якимось випадково, несподівано. Просто камінчик горя вдарився об стіну страждань і ясна іскорка впала у нескошене жито. Хто знав, що оте хлоп'я, яке билось вогонь з бур'янами, – буде майбутнім Пророком; що оте лопушине в латаних штанах – стане прапором свободи, символом вічної віри. Пам'ятайте, Кобзар з'явився в часи найбільшої скрути, народного занепаду,

став жертвою української долі, що покликана була своїм стражданням підняти народ. Історія просто вираховувала час, коли мав з'явитися обраний Пророк.

Тож тепер нехай його звеличують, наслідують його ідеї, підтримують переконання, головне – не потрапити в замкнуте коло відчуження, бо тоді його Заповіт буде втрачено назавжди. За його віру, любов, що воскрешає віру в завтрашній день, народ повинен берегти його думку, його надію, тільки не перетворюйте його на ідола, не перекиньте пам'ять про нього. Про Тараса Шевченка, Остап Вишня так сказав: «Досить було однієї людини, щоб урятувати цілу націю». Він мов птах, пробив у хмарах щілину та відкрив народові шлях до Сонця. А хіба ж його поезії - не сходинки на небеса? Його вірші є своєрідним гімном визвольної боротьби українського народу. Не існує, напевне, українця, котрий не знав би знамениті рядки:

І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим, тихим словом.

Вірш є своєрідним гімном визвольної боротьби українського народу, мав і має великий вплив на українську культуру, зокрема був покладений в основу музичних творів багатьох композиторів, активно вживається в культурному житті, перекладений близько 150 мовами народів світу. Нагадаємо вам історію написання «Заповіту». ...Листопад 1845 року видався мокрий, вітряний і холодний. Вранці поет виїхав із с. В'юнище до Андрушів, у дорозі змок до нитки. Весь день його морозило, і надвечір він повернувся до В'юнища зовсім хворим. Довелося злягти в чужій хаті.

Думи роєм носилися в голові, просилися на папір. Хворий поет написав своє послання «І мертвим, і живим, і ненародженим...», «Давидові псалми» і ще кілька ліричних творів. Тоді ж написано вірш «Минають дні, минають ночі». Ось у таку годину Шевченкові страшенно захотілося сказати народові, Україні, своїм друзям тепле щире слово, і на папері лягли рядки: «Як умру, то поховайте...». «Заповіт» пішов у люди: його переписували в десятках і сотнях примірників, передавали з рук у руки, вивчали напам'ять, аж поки твір потрапив на сторінки невеликої збірки «Новыя стихотворѣнія Пушкина и Шевченки», що була

надрукована у Лейпцигу 1859 року, пізніше - у Львові (1863) та Петербурзі (1867).

У різних списках і різних виданнях цей вірш мав різні назви: «Завіщаніє», «Заповіт», «Думка», «Остання воля». З 1867 р. за ним закріпилася назва «Заповіт». На думку автора нашої книги Валентина Карпова, «Заповіт» - вершина творчості Шевченка. У ньому сфокусовано провідні ідеї, мотиви й образи гівної музи поета-борця. Увесь твір звучить як пристрасна промова революційного трибуна, як звернення до народу. Все життя Шевченка-Кобзаря, то духовний поштовх, то відправна точка, з якої мають народжуватися нові ідеї й нові прагнення. Образ Шевченка слід сприймати як образ постійних змін, постійного переродження; боротьба не припиняється ніколи, і не можна зупинятися на досягнутому.

Болісно і якомсь пригнічено звучить у всій творчості Кобзаря наївна й чиста хлоп'яча мрія про спокій і затишок, велику й щасливу родину. Від неї дзеркальним променем відображається мрія про соборність, єдність України, що стала колись мрією письменника. Усе своє життя Т.Шевченко прагнув повернутися додому, на рідну землю, створити власний родинний вогник, дихати вільним повітрям. Його твори проїняті думками про віру, вірність, любов, єдність, підтримку – про те, чого сам він майже не мав. Але там багато й про зраду, гноблення, репресії, страждання – про те, що пізнав на собі. Сатирично звучить його ставлення до панів, влади, самодержавства. Ось чому досить легко у творах Кобзаря простежити взаємозв'язок понять родини й держави та паралелі між ними.

Загалом у творчості Кобзаря побутують сумні мотиви людського нещастя. Залишившись змалку сиротою, Тарас болісно сприймав навіть чужі родинні негаразди, і згодом поет шукав шляхи подолання кризових ситуацій. Твір «І виріс я на чужині...» сповнений авторським болем, жалем за сплюндрованою Україною, зруйнованим селом. Навіть природу лиха година не минула, вона страждає разом із людьми: ставки поросли бур'яном, сади повсихали. У всьому, що стало-

ся, автор звинувачує панів-гнобителів. Ще один твір «Мені однаково, чи буду ...» пройнятий настроями зречення самого себе, зречення заради високої мети. Авторів нічого втрачати, окрім рідної землі, і він передбачає, що дуже скоро вона залишиться геть окраденою й зруйнованою.

Народившись у місцевості, де колись була Коліївщина, і ще в дитинстві наслухавшись дідових оповідок, Т. Шевченко пише поему «Гайдамаки», найвагоміший твір раннього періоду творчості. Як писав автор, у ньому оспівано долю козацького краю, шлях до порятунку – через повстання. По всій поемі йде заклик до боротьби за збереження родини й держави. І той же час в поемі описані кровожерливі образи гайдамак, але про це – трохи пізніше, коли будемо розповідати про прокльони....

Найвищої точки протистояння поет, на нашу думку, сягає в поемі «Кавказ», коли відкрито виступає проти «темного царства», «тюрми народів» від імені всіх поневолених. Саме тут Шевченко звертається не лише до українців, а до всіх, хто страждає й гине під гнітом самодержавства, вказуючи єдиний вихід, всім разом – повстати. Відвертий і категоричний заклик – вставати, порвавши кайдани, і «вражою злою кров'ю» окропити землю – звучить у «Заповіті». Якщо люди прислухаються до його ради (повстануть єдиним народом, єдиною сім'єю), відродиться Україна, і вільна, нова родина повік згадуватиме Пророка «незлим тихим словом».

На жаль, сучасна молодь не читає Т.Шевченка. Бо його твори, хай навіть сповнені революційними, бунтарськими настроями, про долю, страждання, про те, з чим важко боротися, від чого хочеться втікати. Нашій молоді не подобається, що Шевченко не засуджує людський страх перед повстанням «за кращу долю», бо людям властиво боятися болю й розрухи. Молодь не дуже хоче миритися з сучасним станом України, їй хочеться кращого життя й тому багато з них просто втікає з країни. Але є й інша, свідома молодь, у якій образ великого Кобзаря викликає - німий захват і вони «підіймаються з колін». Можливо вони не перші, хто піднявся з колін, хто почавши нізвідки, доходить до кінця у своїй боротьбі. І тепер, через багато-багато років, «після Шевченка», серця мільйонів людей в Україні живуть ідеями Пророка-Шевченка; його нащадки втілюють його мрії в українську реальність сьогодення.

Пожинаємо власну долю

Всі ми родом з дитинства, із країни дзвінких льодових бурульок, срібних і золотих березневих кульок-котиків, гудіння бджіл над вишнево-яблуневими садами. Саме в такий таємничо-чарівній країні протікало й Тарасове дитинство. На жаль, із самого того раннього віку над Тарасовою родиною вже тяжів проклін. І зовсім не кріпосна вбогість була причиною того прокльону, то була «карма» за вкрадену землю.

Давно в минуле відійшли ті часи, коли кріпак нічого не мав. На початку XIX сторіччя кріпаки з 14-15 річного віку повинні двічі на тиждень іти на панщину й робити безвідмовно те, що їм накаже панський управитель. А ще платити грішми, або с/г натурою десятину вирощеного на тій землі, що їм надав пан. Київський губернатор Бібіков подавав цареві рапорт про те, що багато хто з поміщиків творять беззаконня й жадають від кріпаків у посівну, або жнива відпрацьовувати не 2, а 3 дні на тиждень. Рапортує й просить дозволу покарати винних...

Усе, що кріпак заробив на стороні - залишалося йому. На зароблене він міг і сам викупитися й викупити землю. Як приклад, найвідоміші цукровиробники Терещенки, Ханенки, Семиренки вийшли із кріпаків. Самі себе викупили й капітал заробили... Не з бідних була й родина Тараса Шевченка. Батько його Григорій Іванович Шевченко-Грушевський женився не на вимогу батьків, а по любові, на красуні Катерині Бойко, дочці заможного закріпаченого козака Яким Бойко з Моринців.

У батьківському подвір'ї молодим було тісно, адже в старого Івана Шевченка ще було четверо дітей. Тому Бойко домігся в управителя Ольшанським кущем сіл, пана Василя Енгельгардта (відставного ротмістра Дмитренка), щоб молодим віддали будинок і землю їхнього сусіда Колісника. Та чужа земля й чужий будинок і були причиною прокльону родини Шевченко. Тому що не по божеські повелися з Колісником. Коли він їздив чумакувати, помічник управителя з Моринців, погнав його дружину, що була на останньому місяці вагітності, працювати на жнива. Там вона й умерла під час пологів разом з дитиною.

Повернувся Колісник у порожній будинок. Розповіли йому про звірство того помічника управителя. Напився він і сильно побив бузувіра. За це його люди прозвали Копій. Але хіба міг допустити управитель (ротмістр Дмитренко), щоб його помічника лупив його власний кріпак? Ні. Віддав він Колісника в москалі.

Незабаром почалася війна з Наполеоном і думали всі, що пропаде той Копій десь у чужій країні. Так думав і Яким Бойко, поселяючи зятя Григорія Шевченка з своєю дочкою Катериною на подвір'я Колісника. Жили молоді тут непогано. Тримали корову, свиней й овець, мали волів, на яких влітку Григорій їздив чумакувати. Узимку заробляв гроші теслярством і стельмахством, тому що дуже добре знався на дереві.

Не довгим було те щастя. Тарас народився 25.02.1814 р. (по старому стилю), а вже через півтора року, розбивши Наполеона, повернулася в Росію більша частина армії. З армією повернувся й Колісник, який не захотів більше тягти солдатську лямку. Він утік з «солдатчини». Добрався до своєї хати, а в його подвір'я живе сімейство його сусіда Бойко (сім'я Григорія Шевченка). Прогнали вони Колісника (Копія) з власної хати та його подвір'я. Засмучений Копій прокляв сім'ю Шевченка та Бойка й рушив у гайдамаки. Тоді навколо Моринців були величезні темні ліси з непролазними хащами. От у ті хащі й направився бідолаха Колісник.

Цитуємо Петра Шевченко в записі Кониського: *«Копій назбирав собі ватагу таких голих молодців, як сам, окукобися з ними десь у лісі. З того гнізда й почав Копій набігати на людей і грабувати по-розбійницькі, по-гайдамацькі з ножем за халявою. Кілька разів серед ночі нападав він і на Григорія Шевченко, за те, що той взяв його хату і землю. Бувало, серед ночі, стукається у вікно, Григорій відкрив кватирку й запитує: хто й чого потрібно? А той відповідає: Це Копій, от хто! З людьми з лісу прийшов до тебе в гості. Якщо забрав мою землю й будинок, так тепер годуй нас. Не даси почесні, так відповімо по собачі: От таким чином Копій звинувачував Григорія Шевченко, і за недовгий час забрав у нього 12 овець і корову, так ще й говорить: - Корову з'їмо, будинок спалимо й самого тебе замучимо. Не хочеш цього, так геть із мого будинку забирайся».*

А ми ще дивуємося, звідки такі кровожерливі образи гайдамак узялися в Тарасових поемах. То відтіля, з того «чарівного» дитинства та розповідей дорослих родичів - про гайдамак.

Кинувся Григорій Шевченко в ноги тестеві й батькові, щоб позбавили вони його від того гайдамаки. Порадилися батьки та й купили йому за 200 рублів будиночок із садивою в Кирилівці, щоб не мучив більше сім'ю Шевченко, той гайдамака Копій... А тепер скажіть нам, чи може сьогодні український селянин купити своєму синові будинок з ділянкою землі? Може, але тільки заможний, і не думайте, що ті 200 руб. у ХІХ ст. були які самі, як сьогоднішні 200 грн. У ті ж часи батрак одержував 10-15 рублів на рік, сьогоднішній селянин – 1300 грн. на місяць, але покупна здатність збільшилась у тисячі разів. Гарна корова у ті часи коштувала не більше 1,5 руб., сьогодні від 15 до 50 тис. грн. Як бачимо, не бідними були батьки Григорія Шевченка і його дружини Бойко, раз могли викласти суму еквівалентну \$ 20 000.

Нове подвір'я теж було не з останніх. От як описує ту садибу сам Тарас Шевченко: - *У підході до будинку яблуня із краснобокими яблуками, а навколо яблуні квітник старшої сестри, моєї терплячої, моєї ніжної няньки! А у воріт стоїть стара крислата верба із засохлою верхівкою, а за вербою - клуня, оточена копицями жита, пшениці й різних усяких хлібів; а за клунею, по косогорі, вже іде сад. Але який сад ! Густий, темний, тихий... А за садом левада, а за левадою в долині тихій ледь дзюрчить струмок, оточений вербами й калиною й обкутаний широколистими, темними, зеленими лопухами ... (повість «Княгиня»).*

Звичайно, в дитинстві нам усе здається більше, ніж є в дійсності. Величезні кімнати будинку замолоду, згодом стають низенькими й тісними. Всі відносно. Але от ділянка, що купили батьки Григорію Шевченко разом з будинком, не була такою уже й маленькою. Панас Маркович, що був в ті роки Державним представником при Земському суді, писав: на Чернігівщині, Київщині, Черкащині, Єлисаветградщині, при виділенні землі селянам по виходу із кріпосництва, повинні були надати хату та ділянку землі, якою вони користувалися, але не менш 7 десятин на родину (десятина = 1,029 га). Отож й у Григорія Шевченко було принаймні 7 гектарів. Чи багато сьогодні селянських родин на Черкащині та Кіровоградщині мають подібну ділянку?

У цьому тихому саду, у цієї стрекозній долині над струмом і протікало щасливе раннє дитинство Тараса Шевченка. Коли він не бігав вулицею з такими ж голоп'ятими малятами, то блукав своїм садом, спускався в долину, укладався під величним лопухом і дивився на струмок, що нісся кудись у далечінь. Але те дитинство було коротким. У 9 років пішла з родини старша сестра, яку видали заміж наприкінці січня 1823 р. А восени, під час епідемії, занедужала й умерла мати Тараса, батька у цей час не було вдома...

Там матір добрую мою,
Ще молодую - у могилу
Нужда та праця положила.

Тепло материнського серця, жвавість вдачі, вся розкіш материнських почуттів, на які так багата була кріпачка Катерина, навіки закарбуються в шевченковій пам'яті, знайдуть вагоме відображення в образах жінок-матерів - світлих, наповнених щастям материнства і стражданням за долі своїх дітей. Матір поховали на дворищі, неподалік від хати. Над її могилою схилила свої кетяги калина, на якій весною виспіває соловейко.

Повернувся із чумакування Григорій Шевченко, а в будинку ні дружини, ні спокою. Кричать голодні діти. Що ж одному мужику поробити з дітьми, де один - одного менше?... Привіз йому з Моринців тесть Яким Бойко молодшу сестру померлої Катерини - Оксану, що 4 роки тому овдовіла й залишилася із трьома малими дітьми на руках. Скорився Григорій Шевченко тестеві Бойко, женився на тій Оксані, хоч і знав про її паршивий характер. Дивно, що оженився Григорій, коли й 90 днів не пройшло із дня смерті його дружини (умерла попередня дружина 6 серпня, а Оксану він привів у будинок 16 жовтня). Старі люди казали: - Отож і не було йому щастя через те порушення дідівських звичаїв...

Гризла його нова дружина Оксана – кожного дня. Все їй було не так, мабуть не лежала її душа до Григорія. Гризлися між собою й зведені діти, один – одному роблячи різні негаразди. Пізніше Т.Шевченко писав: «Кто видел хоть издали мачеху и так называемых сведенных детей, тот значит, видел ад в самом отвратительном торжестве. Не проходило часу без слёз и драки между нами, детьми, и не проходило часу без ссоры и брани между отцом и мачехою; меня мачеха особенно ненави-

дела, вероятно за то, що я часто тузил её тщедушного Степанка». Під любим приводом тікав від тих сварок Григорій, чумакувати, забираючи із собою старшого сина Микиту. Раз, коли батько з Микитою чумакував, на постій у будинок Шевченків надіслали тимчасово позити, солдата-москаля. Не будемо згадувати, що він там робив і як його обслуговувала зголодніла за чоловічою ласкою – Оксана. Вдень вона поралася в хаті, а в ночі таємно пробиралася в ліжко до москаля...

Наступив час виходити в похід москалю, і тут з'ясувалось, що у нього зникли три злоті. Ну на кого б могла подумати Оксана, на своїх рідних дітей? Нізащо! Значить вкрали діти її чоловіка Григорія. Самим старшим з тих «чужих дітей» був Тарас, от і вказала вона на нього, як на злодія. Утік переляканий Тарас до саду сусіда Нареченого. Зведені сестри вистежили його й привели туди мачуху й москаля. Три дні мучив дядько малого Тараса, поки той не зізнався у крадіжці, а от місця не міг назвати, де сховав гроші. Адже украв ті три злоті не він, а його зведений брат Степан (син мачухи Оксани). Поїхав москаль без своїх грошей, тільки через багато років, в цій історії відкриється правда, коли брат по матері підлого Степана – цукрозаводчик Терещенко буде викупляти село Кирилівку....

Після того випадку Тарас на все життя зненавидів тих зведених сестер-зрадниць, і того злодюгу, зведеного брата Степана, і ката-дядька, і відьму-мачуху Оксану. Після тої історії з катуванням Тараса, дід Іван Шевченко наказав сину Григорію брати в чумакування не Микиту, а Тараса. Микиту відправили вчитись теслярству (будівництво житла і господарських прибудов: комор, хлівів, клунь з дерева) та стельмахуванню: виробленню саней і возів, а також різних коліс.

Став їздити Тарас із батьком до Єлисаветграду. Здійснилися його мрії побачити світ. Але не таким виявився той світ, як думав він малим та й чумакування незабаром закінчилося. Поїхав батько Григорій восени 1824 р. в Київ. По дорозі назад упав у річку разом з возом. Вибрався, але промок до нитки й зліг із пневмонією. А дома ліків не має, лікування жінка не проводила. Прохворів він осінь і зиму, а в березні місяці помер. Є передсмертний заповіт Григорія Шевченка щодо сина Тараса: «Синові Тарасу із мого хазяйства нічого не треба; він не буде аби-яким чоловіком: з його буде або щось дуже добре, або велике

ледащо, для його моє наслідство або нічого не буде значить, або нічого не допоможе». Поховали Григорія Івановича на сільському цвинтарі біля церкви. І нині його могила збереглася і знаходиться в самому центрі Шевченкового....

Залишилися його діти зі злою мачухою Оксаною. На весну (на час оранки), узяв Тараса до себе в помічники його дядько Павло. Взяв, тому що батраку потрібно платити, а племінник буде працювати за скибку хліба. Закінчилася посівна й випер дядько Тараса назад до мачухи. А мачуха Оксана в цей час почала поплутатись з молодим дяком Богорським, який вижив зі школи старого Совгиря і став учити дітей замість нього. Але яке там навчання у дяка Богорського, що днював й ночував у Оксани, вони разом «планомірно» пропивали добро померлого Григорія. Щоб малий Тарас не заважав їм, Богорський «запросив» його оселитися при школі, «яко школяр і работник».

В 11 років Тарас почав виконувати обов'язки консула в школі (стежити за успіхами в навчанні школярів і давати їм різок за невиконання завдань). А при відсутності дяка читати над померлими небіжчиками Псалтир за 20% від принесеного людьми гонорару. Тарас погодився з радістю, адже це давало можливість позбутися підзатильників від відьми-мачухи. Крім того, давало якийсь заробіток і повагу серед школярів. Але дні проведені в школі дяка Богорського, Тарас згадував як самі голодні й ганебні у своєму житті...

Якби те життя в Богорського тривало довше, невідомо в якого злодюгу або хабарника перетворилися б наш малий Тарас. Дивлячись на поневіряння Тараса та п'янство дяка Богорського з невісткою Оксаною, дід Іван втратив терпіння. Він наказав Якимі Бойко забрати свою дочку-повію Оксану назад у Моринці, бо вже досить пропивати добро його сина Григорія. Яким Бойко забрав не тільки Оксану разом з її дітьми, але й усе добро покійного Григорія загрузили на вози й вивезли до себе в Моринці, залишивши в будинку голі стіни...

Старшому брату Тараса - Микиті ще не здійснилося й 15 років, коли дід Іван женив його на сусідській дівчині. Довелося йому стати старшим в родині. Дяк Богорський повернувся в школу, не для того, щоб учити дітей, а щоб пиячити. Усе, що міг заробити Тарас на заупокійних читаннях, тепер відбирав дяк. Різки учням став давати теж сам. Тарасу – хоч помирай від

голоду. А ще під час пияцтва, дяк приставав до Тараса, як до «собиульника», дбайливо тикав у руку хлопця склянку горілки, не даючи закуски. Тарас спочатку випивав разом з ним, а потім зрозумів пагубність від горілчаної залежності. Після чергової п'янки, дяк звалився на підлогу, Тарас надавав йому різок і зібравши свої речі пішов до іншого дяка-маляра в с. Лисянку вчитися живопису. Новий дяк змушував його тягати важкі цебра з водою, розтирати мідянку на залізному аркуші, а вчити живопису не думав, йому був потрібний дармовий працівник.

Довелося Тарасу вертатися в с. Тарасівку, де жив знаменитий богомаз. Окрім малярства, той уважав себе ще й хіромантом. Подивившись на ліву долоню Тараса він заявив, що той не має здатностей ні до чого й відмовив йому в навчанні. Прийшлося повертатися Тарасу ні із чим у рідний будинок, де вже всім командував старший брат Микита. Він спробував навчити Тараса теслювати й стельмахувати. Не вийшло, у Тараса до цієї праці не лежала душа. Пішов він пасти сільську череду. Незважаючи на те, що разом з ним пасла череду подруга його сестри Іринки - Оксанка Коваленко і у них було перше кохання, у Тараса знову нічого не вийшло «з пастухуванням». Через деякий час його «звільнили з посади пастуха».

В котрий раз пішов Тарас у найманці, але в цей раз до заможного дяка Кошиці - великого скупердя. Змусив дяк Тараса супроводжувати сина Яся в м. Шполю й продавати там ранні сливи. Одного разу за селом, на мосту через ставок, віз з хлопцями поламався й сливи полетіли у бруд. Весь день вони збирали та мили сливи від бруду. Ясно, що нічого за ті сливи вони не виручили. Хоч все село сміялося з тієї комерції дяка Кошиці, але з двох хлопців, на горіхи дісталось Тарасу. Після цього не захотів Тарас залишатися в Кошиці. «Подякував» за хліб-сіль і пішов у с. Хлипівку, що славилось своїми малярами, але й там відмовилися взяти його в учні....

Практичний дід Іван, бачачи, що Тарас пропадає без роботи, упросив Кирилівського помічника управителя взяти Тараса до себе хлопчиком для доручень. На той час Кирилівським помічником був збіднілий польський шляхтич Ян Димовський. Йому дуже сподобався кмітливий і допитливий Тарас, він взяв його на роботу, а згодом навчив писати по польськи, бо сам Димовський був поляк і всі книжки в нього були польські.

Отож, після шкільної церковно-слов'янської науки, Тарасу довелося засвоїти польську літературну мову. Ясно, що й розмовляти по-польськи він теж навчився в Димовського...

В 1828 р. вмер старий Василь Васильович Енгельгардт, так і не одержавши дозвіл на одруження із цивільною дружиною (полькою), яку колись викрав з дівочого монастиря й з якої нажив позашлюбних три сина і дві дочки (Енгельгардти входили до четвірки найбагатших родин України). Маєток покійного Василя Енгельгардта розділили між спадкоємцями. Ольшанський куш сіл дістався Павлу Енгельгардту, наймолодшому із братів, племіннику князя Потьомкіна. З 1821 р. він служив ад'ютантом у фельдмаршала Олександра Римського-Корсакова, віленського губернатора. У 30 років став полковником лейб-гвардії Уланського полку. З 1831 р. проживав у Петербурзі, а 16 жовтня 1832 року вийшов у відставку.

Щоб показати, який він крутий, до нового місця призначення Павло Енгельгардт захотів приїхати з новонабраною гвардією з молодих кріпаків. Він наказав Дмитренку сформувати йому такий гвардійський екіпаж. Дмитренко передав доручення всім своїм помічникам. Ян Димовський, бачачи як нудьгує Тарас, порадив хлопцю їхати з паном Енгельгардтом у Вільно і дав йому рекомендацію. Тараса включили до складу того гвардійського екіпажа в ролі кімнатного художника....

І от восени в 1829 року у Вільно з Ольшан виїхала валка возів, з якою їхав і кімнатний живописець Тарас Шевченко. У його функції входило виконувати окремі доручення пана та пані (головним чином самої пані). Саме цій пані, першій Віленській красуні, баронесі Софії Григорівні Енгельгардт і зобов'язаний Тарас світлому позитиву, що виніс він з дитинства, бо вона, на відміну від чоловіка, бачила в Тарасі не бидло, а людину. Навчала його читати й писати російською мовою. Вона навіть дозволила гувернантці-французенці навчити його французькій мові (але то вже інша тема).

З від'їздом до Вільно закінчилося Тарасове дитинство, що назавжди заклало в ньому любов до української землі. Дитинство, у якому залишилися й покійні батько з матір'ю, з сестрами й братами, його перше кохання до сусідської дівчинки Оксанки і мудрий дід Іван і така ненависна мачуха Оксана з її підлими дітьми, дяк Богорський, дядько Павло та всі інші...

Василь Павлович Енгельгардт

Шевченківськими шляхами

1). Як ви вже зрозуміли, різні дослідники, трактують життєпис Т. Шевченка – по різному. Наприклад, в Україні тиражується версія, що Павло Енгельгардт і його слуга, кріпак Тарас Шевченко, по батьковій лінії були рідними братами. Їхній батько Василь Енгельгардт (на фото) - все життя прожив холостяком, але залишив після себе позашлюбних 3 синів і 2 дочок від цивільної жінки, польки, яку вкрав з жіночого монастиря. А от чому він визнав своїм сином тільки одного Павла, нам не

відомо. Сексуальний зв'язок з жінками-кріпачками на той час було звичним явищем. Тарас народився, коли старому пану Енгельгардту було більше 50 р. Не будемо дослівно переказувати рід Енгельгардтів за останні 600 років, нам він не цікавий, якби не шлюб однієї з дочок відставного майора Енгельгардта із таким же відставним майором, сусідським дрібним поміщиком на прізвище Потьомкін. Батьком того самого, майбутнього «найсвітлішого» князя, генерал-фельдмаршала, кавалера чи не всіх російських і зарубіжних орденів, а головне - фаворита Катерини II. В царські часи взяти штурмом двері Катериної спальні вважалося не меншим подвигом, ніж врятувати якогось французького короля під час облоги фортеці у Палестинах.

Отакий собі племінний жеребець Потьомкін за козацьким прізвиськом Грицько Нечеса із царських конюшень нас особисто цікавить виключно тим, що його доля на певному етапі перетнулася після його смерті з долею геніального українця Тараса Шевченка і його тимчасового пана Павла Васильовича Енгельгардта. Тож документальних фактів стосовно інтимних зв'язків між кріпачкою Катериною Бойко і старим паном Василем Енгельгардтом – немає, є тільки усні перекази селян.

→ 2). Ми з'ясували, що спочатку в метриці Тараса було зазначено лише ім'я його матері – Агафія (чому не Катерина Бойко)? Майже відразу після пологів кріпачка Агафія померла, і через деякий час в документах дитини з'явилися вже зовсім інші записи, за якими його батьками були вказані: кріпак Григо-

рій Іванович Шевченко та Катерина Бойко. Виникає питання, чому було проведено виправлення документів малого Тараса? Може старий пан Василь Енгельгардт заплатив гроші, таким чином запровадив малюка в Шевченкову родину? Є ще один цікавий факт: перед самим народженням дитини Григорій з дружиною Катериною спочатку переїхали в село Кирилівку, а коли Тарасу виповнилось два роки, сім'я знову повернулася в село Моринці. Загадкове переміщення сім'ї Шевченка можна пояснити просто: **2.1.)** так була збережена таємниця зв'язку пана Енгельгардта з кріпачкою Агафією, (або Катериною?), але на сьогоднішній день – це не підтверджений факт; **2.2.)** приховано факт усиновлення малого Тараса. Про подальші зміни місця проживання сім'ї Григорія та Катерини Шевченко з села Моринці до с. Кирилівка та «оказії з будинком і наділом землі Колісника (Копія)», ми вам вже розповідали.

➔ **3).** Звідки пішло прізвище Шевченко? Заселення села Кирилівки почалося дуже давно. Це село було запорізьким, де стояв отаман Кирило. З архівних джерел відомо, що у 1600-х роках село Керелівка, (стара назва), змінило назву й стало с. Кирилівка (нині село Шевченкове). Там проживав Іван Швець, який шив чоботи, у Івана була одна донька Єфросинія. Січовий козак Андрій (прадід поета Тараса) пристав до неї, одружився і став прозиватися Шевченком – бо в ті роки приймак брав прізвище жінки. Так у Кирилівці з'явилася сім'я Шевченків. Жила вона у мирі й злагоді. Народили та виховали трьох синів: Олексу, Кіндрата та Івана. Іван був найменшим у родині і йому залишилося батьківське обійстя. Це саме той дід Іван, який мав чи не найбільший вплив на юну душу малого Тараса.

Іван Андрійович Шевченко (дід Тараса) був одружений тричі. Перша дружина Горпина народила йому 7 дітей: Григорія (батька Тараса), Омелька, Олену, Саву, Явдоху, Павла та дівчинку Явдоху. Від другої дружини, яку звали Марфою, народилася ще одна дочка - Домаха. У третьої Іванової дружини Марії дітей не було. Це були рідні тітки та вуйки Тараса за батьком.

Мало хто знає, що коріння прізвища матері Тараса Шевченка, Катерина Бойко сягає Сколівщини, а Тарасового діда по материнській лінії в селі кликали бойком Якимом. Перші бойки з Покуття оселилися на Правобережній Україні в середині XVII ст. Після селянських заворушень у Княжині, Крехівцях, Турці,

Підгайчиках і Ключеві повстанці приєдналися до лав Богдана Хмельницького, а 1648 року «збурена чернь» на чолі з ватажком Семеном Височаном рушила на Поддніпров'я, де селяни воювали в загонах полковника Івана Богуна. Згодом частина їх пішла на Волощину, а решта осіла на Лисянщині...

→ 4). Йдемо Шевченковими шляхами на прикладах запитання – відповідь, для відтворення нашої пам'яті:

► Імена батьків Тараса Шевченка. (Катерина та Григорій).

► Ім'я братів і сестер Шевченка? (У Тараса було 2 брати і 3 сестри, він був третьою дитиною. Микита, Катерина, Ярина, Тарас. Марся (Марія). Йосип).

► Де і коли народився Т. Шевченко? До якої ж хати приходила сільська баба-повитуха, аби допомогти породіллі: чи до батькової, чи до тої, де мешкали молоді Шевченки? (25 лютого по старому стилю, 9 березня 1814 р. в селі Моринці Звенигородського повіту на Київщині (Черкаська область). Куди приходила баба-повитуха, нам не відомо. Серед дослідників з приводу цього немає одностайної думки. Ось тому у Моринцях сьогодні відтворено обидві оселі, хати: Якима Бойка і Колісника (Копія).

У 1815 році (або на початку 1816 р.) Григорій і Катерина Шевченки повертаються до с. Кирилівки і вселяються у дворище діда Івана. За даними перепису, який проводився 1816 р., там проживали: дід Іван, 3-и дядьки Тараса: Омелько, Сава та Павло. Як відомо, в переписах в той час вказувалися лише чоловіки. Про решту мешканців довідуємося зі спогадів родичів, які дійшли до нашого часу. В них згадується, що крім названих чоловіків тут жили: дружина Івана - Марія, дружина Григорія - Катерина, дружина Омелька - Тетяна, та ще дві Іванові дочки - Явдоха і Домаха. Тобто 10 дорослих людей та 5 дітей.

В цій дідовій хаті у Григорія і Катерини народжуються ще троє дітей: у травні 1816 р. - Ярина, у 1819 р. - Марія, у 1921 р. - Йосип. **(Нижче надаємо короткі дані про Т. Шевченка):**

► Вік Тараса, коли померла його мати та батько? (9 років – мати 1823 р., а в 11 років – батько 1825 р.)

► Твором якого письменника захоплювався малий Тарас?

(І.Котляревського «Енеїдою» та творами Сковороди).

► У яких творах поет пише про своє нещасливе дитинство?

(«Мені тринадцятий минало», «Сон», «І виріс я на чужині», «І золотої, й дорогої»).

► Які твори ввійшли до першої збірки Шевченка? Як вони називались? («Кобзар» 1840 р. Вміщено 8 творів. «Думи мої, думи», «Перебендя», «Катерина», «Думка», «До Основ'яненка», «Тарасова ніч» та інші).

► Де і коли був заарештований Шевченко? (5 квітня 1847 р. на переправі через Дніпро в Києві).

► Яка перша надрукована балада Шевченка? (Балада «Причинна» починається словами «Рече та стогне Дніпр широкий»).

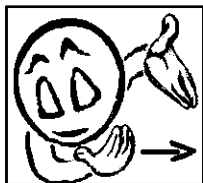
► Драматичні твори Шевченка? («Назар Стодоля»).

► За які мистецькі твори Т.Г.Шевченко одержав звання Академіка? (За гравюри у 1861 р.)

► Які прозові повісті ви пам'ятаєте? (Збереглося 9 повістей: «Наймичка», «Варнак», «Княгиня», «Музикант», «Несчастный», «Капитанша», «Близнецы», «Художник», «Прогулка с удовольствием и без морали»).

► У яких країнах є пам'ятники Т.Г.Шевченку? (Канада, Америка, Австралія, Франція та інші).

→ 5). Першим коханням молодого Шевченка була Оксана Коваленко, його ровесниця, вони навіть сільську череду пасли вдвох. Що відбувалося між ними в полі, ми тільки можемо здогадуватись, а от родичі та знайомі закоханих були впевнені, що молоді одружаться, щойно досягнуть відповідного віку. Але надії були марними - Тарас разом із своїм паном Павлом Енгельгардтом поїхали до Вільна. Розлука була несподівана й довга. Все життя Т. Шевченко згадував дівчину яку колись кохав, вірш (1841)

«... Люби мене, моє серце,

Найду свою долю.

За високими горами,

За широкими степами,

На чужому полі,

По волі-неволі

Найду свою долю! ...»

Наступною жінкою Тараса була польська швачка Ядвіга Гусіковська, та гірко скінчилось й друге кохання, бо Ядзя не бачила свого життя без Речі Посполитої. Вона й Тарасу віддалася тільки тому, що він напам'ять знав вірші Міцкевича й читав їх на польській мові. Та згодом їй вже цього було мало. Закінчувався 1830 рік, в Польщі спалахнула революція від 29 листопада. На жаль, у Вільно тоді стояв великий російський

гарнізон і місто залишалось в руках росіян. Ядзині друзі готувались до повстання. Ядзя була разом з ними. А у Тараса в голові головне було їх кохання, а до тієї революції, до тієї Речі Посполитої йому було байдуже. Адже в панському маєтку і так всі управителі, окрім головного – ротмістра Дмитренка, були поляками. До того ж Тарас ще добре пам'ятав гайдамаку Копія і його знущання над їх сім'єю. Він не жадав воювати за свободу й панування чужих панів...

Ядзя забажала, щоб Тарас приєднався до студентів, які йшли до повстанців. Тараса ж зовсім не задовольняла перспектива воювати зі зброєю в руках невідомо за кого і невідомо для чого. Він відмовився. Тоді Ядзя зрадила Тараса, вона його видала уповноваженому представнику Віленського гарнізону. Той і відправив його етапом, як збіглого кріпака, до пана Енгельгардта в Петербург. Там чекало його суворе покарання і він знову став рядовим кріпаком. Зрада коханої жінки завдала сильної травми його серцю....

Пройдуть роки, душевні рани загояться, у 1843 р. Шевченко приїде в Україну й зустрічає там Ганну Закревську, дружину українського поміщика. Походила вона зі старовинного козацького роду (дівоче прізвище Заславська 1822 -1857 р.), яка у 17-річному віці одружилася з полковником у відставці, поміщиком, співвласником помістя в селі Березова Рудка на Полтавщині - Платоном Закревським. Згодом Закревська та Шевченко будуть часто зустрічатися в родинному маєтку Закревських, де він присвятить Ганні - поему «Сліпий» («Невольник») та вірш «Г. З.». Але й третє кохання Тараса закінчилось нічим.

Наступні жінки котрі посіли в серці поета:

5.1) Варвара Рєпніна (31 липня 1808 - 9 грудня 1891 р.), донька Малоросійського генерал-губернатора, князя Миколи Рєпніна-Волконського і княгині Варвари з Розумовських, небога відомого декабриста Сергія Волконського. Її ім'я було тісно пов'язане з культурним життям України середини ХІХ ст., вона відіграла вагомую роль у біографії Т. Шевченка, який називав її «добрим ангелом». Після переїзду батьків до Полтави (1816 р.) знайшла собі в Україні другу батьківщину, яку щиро полюбила. Якось Варвара спитала у Тараса: «Вы умеете разговаривать с ангелами, расскажите нам, что они вам говорят». Он вскочил с места, побежал за чернильницей, схватил лист бумаги, лежав-

ший на столе, и стал писать, потом подал мне эту бумагу, говоря, что это – посвящение к одному произведению, которое он вручит мне позже». Так описала одну із зустрічей Варвара Рєпніна. Пізніше Шевченко дотримав слова і подарував В. Рєпніній рукопис поеми «Тризна». У присвяті Варварі Миколаївні Рєпніній є такі рядки:

«Ваш добрый ангел осенил
Меня бессмертными крылами
И тихо стройными речами
Мечты о рае пробудил».

5.2) А ще були: сільська дівчина Глафіра та Агата Рускова, 16-річна актриса Катерина Піунова, яка напевно, просто не наважилася пов'язати своє життя з модним, але скандально відомим художником, майже на 30 років старшим від неї. І знову гіркий присмак від «отого кохання»...

5.3) Останнім коханням поета була 19-річна петербурзька наймичка, українка Лукерія Полусмак, якій Шевченко присвятив вірш «Ликері». Ликера (Лукерія) Іванівна Полусмакова (Полусмак) 1840 - 1917, наречена Тараса Шевченка. Лукерія Полусмак, навіть отримавши волю, продовжувала наймитувати. Шевченко познайомився з нею в червні 1860 р. на дачі у Н. Забіли (Білозерської) в Стрельні і зразу закохався, навіть мав намір одружитися. Згадував її в листах, присвятив їй поезії «Ликері» та «Л.» («Поставлю хату і кімнату»).

Зваблював цю простакувату дівчину дорогими подарунками, але вона не захотіла відмовитися від столичного життя й переїхати в українське село. Покинула поета й вийшла заміж за перукаря Яковлева. І лише в 1904 р., після смерті свого п'яниці чоловіка, Лукерія, залишивши дітей у Петербурзі, переїхала до Канева й щодня приходила на могилу Шевченка...

5.4) Про інші тимчасові зв'язки інтимного характеру Тараса Шевченка з іншими жінками, ми розповідати не будемо.

→ **6).** В молодості Тарас Шевченко зі своїми приятелями навіть організували алкогольне товариство «мочемордія», на регулярних засіданнях якого обирався голова «його всепьянейшество». Товариші по чарці вживали благородні напої: ром, настоянки і наливки. При цьому вели розмови «за життя» і мріяли про свободу та світле майбутнє.

Сучасники згадували, що ще в Петербурзі Т. Шевченко захопився випивкою. Особисті негаразди, невідплатне кохання, привычка до п'янства замолоду (наука дяка Богорського) давали свої ознаки. Особливо любив він відвідувати трактир біля біржі, де зазвичай гуляли матроси з зарубіжних кораблів. Тихий у тверезості, випивши, Шевченко ставав некерованим: намагався вступити в бійку, лаяв все і всякого. У компанії не раз допивався до нестями. Щось подібне вже було з Тарасом, коли його відправили в солдати. Знайомий поета, який свого часу активно допомагав визволити Шевченка з кріпацтва, розповідав про його солдатське життя в Казахстані: «Виходжу я години в три ночі вдихнути свіжого повітря. Раптом чую спів. І що ж, ви думаєте, бачу? Четверо несуть на плечах двері, зняту з одвірка на якій лежать дві людини, покриті шинеллю, а інші йдуть по сторонах і співають: «Святий Боже, Святий міцний!» - Точно ховають кого. «Що це ви, панове, робите?» - Запитую їх. «Так ось гулянка у нас була, відповідають, - на якій двоє наших, Тарас Шевченко та поручик, лягли кістьми. Так ми їх і розносимо по домівках»...

→ 7). Схаменувшись, Тарас намагається триматися подалі від трактирів. З часом в Санкт-Петербурзі Шевченко потрапляє в середовище культурної еліти того часу. Василь Жуковський, Карл Брюллов, Олексій Венеціанов - ці люди не тільки оцінили талант молодого Шевченка, але й зробили все для того, щоб викупити його з кріпосного рабства.

У джерелах, що описують життя Тараса Шевченка, містяться різні дати його звільнення від кріпацтва: то вказується, що вільною людиною поет став за кілька років до своєї смерті, то називається 1838 рік. В автобіографії Шевченко писав, що своєю свободою він зобов'язаний Карлу Брюллову та Василю Жуковському. Коли був написаний портрет великого російського поета, влаштували лотерею, і продали за 2500 рублів. Причому більшу частину – за гроші царської родини, про що є запис у щоденнику: імператриця Олександра Федорівна витратила 400 рублів, майбутній імператор Олександр II і велика княгиня Олена Павлівна - по 300 рублів. І вже через тиждень полковник Енгельгардт відпустив на свободу «кріпосну душу» Тараса.

→ 8). Погляди Тараса Шевченка щодо релігії є одним із найконтroversійних питань у шевченкознавстві. Уся творчість

Тараса Шевченка, його листи й записи в «Щоденнику» всіяні зверненнями до Бога, пронизані християнським світосприйняттям та зацікавленням до тем церкви й віри. Водночас його творчість не дає однозначної відповіді, як він ставився до Бога, до церкви й до релігії загалом. Тож оцінки релігійності митця варіюють від образу упокороного християнина - до суперечності, як «богохульника» Російської православної церкви. Нині більшість дослідників вважають Шевченка щирим християнином, котрий однак часто виступав з «претензіями» до Бога за свій народ, які хибно трактувалися - як атеїзм. Схожі претензії знаходимо й у текстах біблійних пророків.

➔ 9). У 1845 р. Т.Шевченко, будучи вже вільним, відвідав свою Кирилівку (Керелівку). На нього гнітюче враження справили нужденність, безправність, страшенні злидні своїх рідних. Вони дивилися на свого брата, як на поміщика. Під цими враженнями народжується його геніальна поезія, наповнена закликами «гострить сокиру»...

Сьогодні родинне дерево Шевченка розрослося по всій Україні. Найбільш згуртованими є родина Красицьких - родичів Кобзаря за сестрою Катериною. А ще в Моринцях, Шевченковому, Будищах сьогодні діє унікальний Національний заповідник «Батьківщина Шевченка». Саме тут відтворені батьківські хати генія, бережно зберігаються хата дядка, в якій навчався грамоті малий Тарас; маєток пана Енгельгарда, де він служив козачком, віковічні липи, в дуплах яких Шевченко ховав свої перші малюнки. Тут, у Шевченковому, діє прекрасний музей Кобзаря, в якому представлений його рід, і те, що відноситься до дитинства Кобзаря.

➔ 10). Ви ні разу не задумувались, чому Т. Шевченка звикли зображати із суворим виразом обличчя? Незважаючи на те, що він помер доволі молодим (у 47 років), його часто зображають як дідуся, із зморшками. На свій останній день народження Тарас Григорович в розмові з близьким другом художником Григорієм Честахівським висловив бажання, щоб в разі смерті, яку він передчував, поховали його в Каневі.

Вранці 10 березня 1861 р. Тараса Григоровича не стало. Як відомо Тарас помер на чужині в Петербурзі, і був похований на Смоленському кладовищі, але все-таки його воля збулася, і поет через два роки був перепохований у Каневі.

Навіть перепоховання Тараса було незвичним. Люди самі впрягалися у вози, коли перевозили його у Канів. Здавалося, що усі стихії змовилися не допускали Тараса на береги Дніпра.

У квітні 1861 року царський уряд, нарешті, дозволив перевезти домовину з прахом Шевченка до України. Процесія рушила через всю Росію з півночі - на південь: де потягом, де кіньми, де пароплавом, а де і просто на руках несли Кобзаря - до Канева, дожити в пам'яті людській Богом визначений вік. Перевезення домовини тривало 14 діб.

З Києва - до Канева домовину перевозили на пароплаві. Весняні води близько підступили до міста, і пароплав причалив на невеличкому острові за 200-300 м. від твердого берега, а жоден з рибальських човнів не міг витримати ваги домовини. Не можна було і перенести домовину на руках бродом. Тоді запрягли дві пари волів у козацького воза і по мілководді перевозили труну на суху землю. Багатолюдним ходом рушили до собору мешканці міста, передмість та навколишніх сіл. У соборі домовину поета залишили до ранку, а поетові родичі підшукали місце для могили на Чернечій горі. Яму викопали неподалік дніпрового схилу, а солдати-муляри з канівського гарнізону змурували склеп.

Протоієрей канівського собору Гнат Мацкевич відслужив Заупокійну Літургію і виголосив надгробне слово, яке завершувалось так: «Благовій же до граду нашого, Україно: в нас покоїться прах Тараса Шевченка! Тут, на одній з найвищих гір Дніпрових, як на горі Голгофі, подібно Хресту Господньому, водрузиться хрест, що його бачили по обидві сторони Дніпра»...

Від собору похоронна процесія прямувала далі, юнаки самотужки везли важкого воза з труною Кобзаря. Біля могили зібралось кілька тисяч люду. Похорон тривав до вечора. Канівчани і жителі навколишніх сіл два місяці пеленами, хустинами, торбинками й кошиками носили землю з ближніх урвищ-ярів на могилу Тараса й обкладали її камінням. Поступово над місцем поховання Шевченка виріс пагорб у кілька метрів заввишки. На могилі встановили великий дубовий хрест.

Похорон Т. Шевченка відбувався саме в ті дні, коли цар «дарував» кріпакам волю. З часу перепоховання поета на Чернечій горі слова Шевченко і міста Канева в уяві мільйонів лю-

дей стали нерозривними. Але Російська імперія не визнавала національних святих народів, які входили до її складу. Убогість і занедбаність Тарасової могили западали в очі кожному і смутком лягали на душу свідомим українцям. Однак до цього священного місця не заростали травою, людські стежки....

➔ **11).** Царизм репресіями прагнув зупинити лавину народної шани й любові до великого сина України, а вийшло навпаки. З 1918 року вшанування пам'яті великого Кобзаря 9 березня стало в нашій країні щорічним і всенародним. Відкрито пам'ятники поетові в Києві, Каневі, Харкові та в інших містах України, могилу великого Тараса оголошено заповідником, ім'я Шевченка присвоєно Київському університетові, театру опери та балету; масовими тиражами видаються його твори, відкрито Державний музей Т. Г. Шевченка, його ім'я присвоєно навчальним закладам, установам, вулицям, бульварам, площам, тощо.

Починаючи з 1962 р., щорічно присуджуються Державні премії України імені Т. Шевченка в галузі літератури і мистецтва. За цей час почесного звання шевченківського лауреата удостоєні П. Тичина, О. Гончар, П. Загребельний, В. Сосюра, М. Бажан, Г. Тютюнник, Ю. Збанацький, П. Майборода, С. Людкевич, О. Кульчицька, А. Малишко, В. Касіян, І. Драч, Л. Новиченко, Д. Павличко, М. Вінграновський, В. Стус, Б. Антоненко-Давидович, М. Жулинський, Р. Лубківський та інші митці.

Творчість Т. Шевченка - багатогранна, як його таланти. Він був і глибоким ліриком, і творцем епічних поем, і видатним драматургом та різнобічно обдарованим митцем. Як казав М. Добролюбов, він «вийшов з народу, жив з народом не лише думкою, а й обставинами життя був з цим народом міцно й кровно зв'язаний». Минають роки, ми не віддаляємося від Шевченка, а зближуємося.

Як істинний геній рідної держави, він підсвідомо відчував, осмислював усі вже перенесені його народом страждання й бачив, передчував усю долю в просторах майбуття. Але в тих самих просторах він бачив також і світло омріяного ідеалу. Ось чому у творчості Тараса Шевченка образ держави нерозривно пов'язаний з образом міцної родини: бо його доля, то доля України, а його слава – то слава нації. Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття, і голос твій нам душі о криля. Встає в новій красі, забувши лихоліття, твоя, Тарасе, звільнена земля!

Пташиний переліт

Ми продовжуємо розповідь про місяць березень описом переліту птахів. Щорічне переселення птахів на відносно великі відстані, з території гніздування до території зимівлі і назад, пов'язане із сезонною зміною екологічних, кормових умов, або особливостями розмноження. Всесвітній день мігруючих птахів був започаткований 2006 р. з метою популяризації ідей про необхідність охорони птахів та їх середовища існування. Міжнародний

договір про охорону птахів був підписаний 10 травня 1906 р.

→ **9 березня** - Міжнародний день діджея та день Предтечі. У цей день птах тетерів бурмоче: «Продам шубу, продам шубу - куплю балахон...». А ще у цей день в 1934 р. народився чоловік, який злетів на висоту, як птахам і не снилася, - це був перший космонавт планети Земля - Юрій Олексійович Гагарін...

У православних християн та греко-католиків **9 березня** велике церковне свято на честь першого і другого обретіння глави Іоанна Предтечі. Із церковної історії відомо про три обретіння: **Перше** відбулося в IV ст., **друге** - у V ст., **третє** - в IX ст. Ці події відзначені святковими датами у церковному календарі: 9 березня - **перше** і **друге** віднайдення, 7 червня – **третє**. Ще кажуть про «день Обретіння», птахи повертаються до нас головами, збираються летіти до нас, це святий Іван чудом своєї голови повертає їх назад додому. В цей день «чоловік до жінки обертається»....

За церковними переказами старовини, після відсічення голови Івана Хрестителя, тіло було поховане його учнями в самарійському місті Севастії, а голову таємно поховали на горі Ємонській. Через багато років при будівництві храму на цій горі й відбулося Перше віднайдення голови Іоанна Предтечі. Щоб не було вчинено наруги, вона була знову похована у збудованій церкві. У 452 р. відбулося друге віднайдення голови Хрестителя. Святина була перенесена в Едессу, а пізніше в Константинополь. Свято «обретіння» стало називати в народі

«обертіння». Саме на Обретіння, навіть якщо ще десь лежить сніг, першими повертаються з вирію жайворонки. Про цю пташку складено найбільше весняних пісень-величань, зокрема дівчата співають:

Чом ти, жайворонку, рано з вирію вилетів:

Іще по горах сніженьки лежать,

Іще по долинах криженьки стоять!

А жайворонок ніби відповідає їм:

Ой, я тії сніженьки крильцями розжену,

Ой, я тії криженьки ніжками потовчу!

О цій порі прилітають й граки. Цього птаха вважали найнадійнішим сповісником весни. Граки селяться великими пташиними родами на одному дереві, або на сусідніх. Існує народна загадка-жарт: «Розлога дорога, а на дубі ярмарок». Йде мова про граків на дереві, адже вони здійсмають такий галас, що дуже нагадує український ярмарок.

За граками повертаються додому дикі гуси. Є звичай: коли діти вперше навесні побачать диких гусей, вони мають підкинути догори соломі або сіно та прокричати: «Гуси-гуси, ось вам на гніздечко, а нам на здоров'ячко!» або «Гуси-гуси, вам на гніздо, а нам на тепло!», або «Гуси-гуси, зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому!» Цю соломі матері збирають і кладуть на гніздо під квочку - «щоб курчата водились». А ще 9 березня повертаються дикі качки: крякви, чирки, крохалі та чубатий гоголь. Якщо 9 березня випаде сніг, то й Великдень буде холодний.

→ **10 березня**, Тарас - не перекинься на матрац. З цього дня не рекомендується спати вдень, щоб не напала кумоха - лихоманка. Як захиститися від кумохи? Єлисаветградські селяни робили так: «...Живе кумоха в дрімучому лісі, в непокритій хаті, живе - не одна, а з сестрами. Всіх сестер рахунком дванадцять. Зростанням і дородством сестра на сестру дуже схожі. Що ти поглянеш на одну, то побачиш і на іншій. Немає можливості відрізнити сестру від сестри. Над усіма стоїть - старша сестра; вона посиляє своїх сестер в світ людей морозити, грішне тіло мучити, білі кістки трошити». На Єлисаветградщині селяни відкрили проти кумохи дивовижне засіб: стражденні кумохою виходять на те місце, де ніби оселилася в них кумоха, обсіпають навколо себе ячневою крупію і, вклоняю-

чись на всі боки, кажуть: «Пробач, сторона, мати-сира земля! Ось тобі кума». Знову розкланюється на всі чотири сторони і йдуть додому з упевненістю, що вони неодмінно виздоровіють.

Ліки так подорожчали,
що мабуть скоро ми будемо
дарити їх один – одному на
день народження, щоб могли
дожити до наступного року.

→ **11 березня**, весна продовжує наступати. Селяни уважно спостерігають за природою: стався в березні грім - ознака родючості; якщо ранньою весною блискає блискавка, а грому не чути - літо буде сухе.

→ **12 березня** – день землевпорядника, (у 2016 році друга субота березня). День Прокопа-бездорожника. Станом на середину березня, українські дороги, відомі всьому світові своєю поганою якістю, стають просто непрохідними. Явище це називається весняне бездоріжжя, і нічого з ним не поробиш, за останні 100 років, в головах наших чиновників – стихія і постійна жадоба.

→ **13 березня** Василь-капельник випадає 1 раз на 4 роки, як Кас'янів день за старим стилем. (29 лютого буває у високосні роки), про що ми вам вже розповідали. Ось прийде отець Василь-капельник, і зима заплаче - говорили селяни. І дійсно, частіше всього у цей день буває відлига. Якщо вдень буде дощ, то й усе літо буде мокре. Власники садових ділянок можуть поспостерігати, як тануть при стовбурові круги біля дерев, якщо: «Круті краї - така й крута буде весна, пологі - весна буде протяжлива».

13 березня 1888 року народився Антон Семенович Макаренко - педагог, дідусь «усіх важких» підлітків.

→ **14 березня**. Прийшла Євдокія - дядькові прибавила роботи: соху точити, борону лагодити. Яка Євдокія, така і весна. На Євдокію вибирали кілька відер картоплі для першої посадки. Українські селяни вважали Євдокію берегинею ключів весняних вод: захоче - рано пустить воду, прогнівається - заморозить. За старим стилем цей день припадав на 1 березня, коли відзначали початок весни, та гадали, яке буде літо: «Якщо на Євдокію погоже - усе літо пригоже». Довгі бурульки висять - до ранньої весни. День на Євдокію червоний, ясні будуть огірки, капуста й гурзді. Стоять калюжі на Євдокію біля порога – в

меді пасічники купатися будуть.

У молоді роки Євдокія вела порочне життя, але згодом відмовилася від хибного шляху, прийняла християнство. Надалі відзначалася суворим дотриманням обітниць, за що Господь наділив її даром чудотворення. Під час гонінь на християнство вона тяжко постраждала. 1 березня 152 р. святій Євдокії відтяли голову. Вважалося, що свята Євдокія зберігає ключі від весняних вод, таких потрібних для майбутнього врожаю. Цього дня прокидається від зимової сплячки бабак, виходить на світ, і свище три рази, а потім знову лягає на другий бік і так спить аж до Благовіщення. І ховрашок, кажуть, перевертається на інший бік. А люди спеціально виходили в поле, особливо в степовій Україні, щоб почути той посвист. Діти ходили по дворах і славили прихід весни, співали закличні веснянки і носили із собою вирізаних з дерева ластівок, або випечених «жайворонків».

Ще в народі це день Явдохи, ймення означало буквально «життєславна» і звучало як Явдоня. Асоціюється ім'я з покровительством земної природи і знаменує пробудження життєвої сили землі. У народному побуті «Явдохи» за старим стилем – не тільки перший день весни, але й перший день Нового року, адже в наших предків рік починався з 1 березня. Відтак аж до XV століття на Явдохи відзначали Новий рік.

Починаючи з цього дня,
Благослови, Боже,
Весну закликати,
Зиму проводити.
Ой, весна в човничку,
Літечко у возичку.

Наступною ознакою приходу весни вважалися пісенні трелі вівсянки. Якщо хтось почув її голос, то намагався сповістити сусідів, що чув поклик-спів птахи: «Гей діду-діду, прийшов час, сій ячмінь!», або щось подібне. З цього дня вже готували яре збіжжя для ранньої сівби.

Але найкращим благовісником все-таки були ластівки, що приносили на своїх прудких крилах весняне тепло. Цих пташок вельми шанували, вважаючи божими охоронцями осель. Батьки застерігали дітей: «Якщо хтось візьме в руки ластівку, чи її яечко, у того обличчя вкриється ластовинням, а коли зруйнує гніздечко - з'явиться ряба віспа...». У такий спосіб люди обері-

гали птахів від дитячих пустощів. Діти, уперше побачивши на-весні ластівку, беруть жменю землі, кидають її вслід ластівці: «На тобі, ластівко, на гніздо, а людям на добро!» для того, щоб швидше приходила весна та прилітали всі ластівки, бо, як відомо, одна ластівка ще погоди не робить. Господині, побачивши в цей день ластівку, кидають жменю землі на грядку зі словами: «Кріп сію», немов висівають зерно. І чекають на «закономірне диво» – на цьому місці начебто виросте кріп.

А ще в день 14 березня заносили до хати талу воду, вмивали дітей і самі вмивалися. Люди вірили, як умитися на Явдоху молоком, будеш на обличчя білим і гарним. А ще кропили водою стіни – щоб ті дихали. Давали цю воду курям, щоб добре неслися, коровам – щоб доїлися. В Кіровоградському регіоні, жінки сіяли розсаду в горщиках, сподіваючись, що, посіяна в цей день, вона не постраждає від морозу. А ще святили в церкві зерна пшениці з тим, щоб добре вродила. А господар зрізав сухі гілки дерев у саду. Ця процедура проводиться не тільки для того, щоб дерева краще родили, але й щоб на цих деревах нечиста сила не селилася.

З Явдохи починаються і магічні весняні ігри — «веселки», «гаївки», «гагілки», «ягівки», (так вони називались у різних місцевостях), що «допомагали» весні у її оновлювальній роботі. Виконувались веселки, аж до Зелених свят. На Явдоху, дівчата до сходу сонця заклинали своїх суперниць такою молитвою: «Щоб на дорозі не стояли та мене, хрещеною, народженою рабу Божу (ім'я ...) добрим словом поминали».

Городники вважали, якщо «під Явдоху» висіяти розсаду капусти, то вона не боїтиметься морозів. Те ж саме стосувалося й рілників, бо «Ота Явдоха виходить з плугом».

Яка Явдоха, таке й літо. Якщо на Явдоху вітер із теплого краю, то буде гарне літо, і навпаки. Як на Явдоху *зранку* світить сонце, буде добрий врожай на картоплю, як *вдень*, то буде середній врожай, а як *ввечері* світить, то буде пізній і поганий врожай. Яка Явдоха, таке й літо: теплий вітер - на мокре літо, вітер із *півночі* - на холодне літо, як крутяться млини - так будуть крутити снопи в полі. Якщо повіє із заходу, то добре ловитиметься риба, коли ж зі *сходу* - плодитимуться бджоли, а з *півдня* - добрий врожай на хліб. Явдоха красна, вся весна ясна.

Конон - городник

Сьогоднішній світ перевернувся й ролі молодих і похилих людей змінилися. Давним-давно, у часи мого дитинства, люди середнього й літнього віку постійно вчили молодь жити: диктували, як поводитися, як одягатися, як виглядати. Засуджували й обговорювали різні негаразди, а молоді намагалися слухати, або бунтували. Сьогодні ролі дивним образом помінялися: саме недосвідчена молодь намагається нав'язати старшим свої подання про те, що їм хочеться; наприклад, ранній секс, сумнозвісний «цивільний шлюб» на 3 тижні, і таке інше. Молодь вказує людям похилого віку, як жити, одягатися, що робити і як їм поводитися. Виходить: яйця вчать курей: мабуть світ перевернувся.

Відбуваються дивні підміни: матері хочуть виглядати подругами власних синів, дочки соромляться пристарілих мам і бабусь, 25-тирічні з жахом вишукують на своїх обличчях ознаки майбутніх зморшок: «Кому я буду потрібна після 40 років?» - у розпачі пишуть молоді жінки в Інтернеті, а такі ж чоловіки зовсім перестали поглядати на своїх ровесниць, їм старшокласниць подавай. Та що казати за них, коли наші 60-65 річні зірки екранів TV намагаються взяти шлюб з молодшими від себе на 40 років, і не хочуть замислитись над наслідками, головне, щоб супутниця була, або виглядала молодою...

Я люблю дивитися на людей похилого віку. На тих, хто має достатню внутрішню волю, щоб дозволити собі старіти спокійно і дає достойну відсіч недосвідченій молоді. Я не бачу нічого поганого, що старі люди одягаються й поведуться, як «піонери», не соромлячись сивини, зморшок і пігментних плям. Ознаки віку - не каліцтво, не треба їх боятися і лікуватися від них, як від хвороби. Масова культура породила міф про химерний світ, де всі, хто старший 30 років – поголовні «старики». Молодь пише різні антиутопії для того, щоб самим їх втілювати в життя і виправдати свою бездуховність. Кожен із нас має свої плани, міркує, що робити, щоб почуватися щасливим. І навіть якщо ми до кінця не певні, чи те, чого ми хочемо сьогодні, спра-

вді зробить нас щасливими; все одно, треба постійно чогось прагнути. Для справжнього ж щастя необхідно, аби початком і кінцем усього в нашому житті були духовність і моральність. Переповнена посудина, завжди виливається через край, тому не плигайте, як «коники», з однієї крайності – в іншу...

Весна йде, друга половина місяця березня час, коли прилітають граки, і весна все більше входить в свої права. Саме вони є її вісниками. А відбувається це після 15 березня. Птах грак своєю зовнішністю дуже схожий на ворону, і тому їх плутають. До речі, граків досить часто можна зустріти в воронячій зграї. У них є одна характерна відмітна ознака – це неоперене кільце навколо дзьоба. Як тільки на полях починається оранка, птиці слідують за трактором, збираючи земляних черв'яків. А з появою хрущів - починають збиратись у гаях, лісопарках і займаються знищенням шкідливих комах.

➔ **15 березня**, у 2016 р. - Всесвітній день захисту прав споживачів, який почав своє існування з виступу в Конгресі 1961 р. Президента США – Д. Кеннеді. А також День працівників ЖЕК; планетаріїв; та Федот-вітроніс: «Якщо Федот злий - не бути з травою». Коли в цей день замість очікуваної відлиги трапляється мороз, кажуть: «Федот, та не той». Якщо на Федота вітряно й холодно, то довго не з'являтиметься трава, а тому казали: «Федот кошматий - паші не мати». Яка середина березня, таке й літо: дме теплий вітер - і літо буде тепле й мокре, якщо ж холодно і вітер з півночі - буде й літо нікудишнє.

15 березня 1892, американський підприємець Джессі Рено, запатентував ескалатор. Перший ескалатор помітно відрізнявся від сучасних, він являв собою нахилене полотно, відбите поздовжніми рейками. За згодою винахідника, його встановили в одному з найбільших торгових центрів у Філадельфії, де ескалатор працював близько п'ятдесяти років. На початку 20 століття в Парижі було представлено кілька рухомих сходів різного типу.

Іменини зможуть відзначити власники імен: Микола, Луїза, Арсеній, Реймонд, Клемент, Єфросина, Сава, Йосип, Кіндрат, Федот, Агафон, Антоніна.

➔ **16 березня**. Подивимося на небо: якщо воно чистого блакитного кольору і здається глибоким, то збережеться гарна погода. Яка вечірня зоря - такий інший день.

Кожна грамотна людина повинна знати закон Ома. Георг Симон Ом народився цього дня у 1787 році. А у 1884 р. з'явився на світ Олександр Романович Беляєв, письменник-фантаст, який вигадав людину-амфібію Іхтіандра.

За православним календарем 16 березня іменини відзначають Василіск, Євтропій, Зинон, Зоїл, Клеоній, Михайло, Савин, Піама, Севастіан.

➔ **17 березня** 1951 р. Українська Повстанська Армія (УПА) закликала США допомогти їй у боротьбі з СРСР. У 1995 - Верховна Рада України скасувала посаду Президента Криму. У 1937 р. в СРСР ухвалили закон, що позбавив селян свободи пересування. У 1917 р. (4 березня за юліанським календарем) - у Києві було утворено Українську Центральну Раду, яка після проведення Всеукраїнського національного конгресу перетворилася на парламент України.

17 березня День Герасима. Церква вшановує преп. Герасима Йорданського (V ст.) З юності він відрізнявся благочестям. Прийнявши чернецтво, він віддалився в глиб Фиваїдської пустелі, потім у Палестині (біля Йордану) заснував монастир. У 451 року преподобний Герасим відійшов до Господа.

В цей день ні в якому разі не можна взувати нові туфлі: «Хто на день Герасима-граківника в нові личаки взується, у того весь день буде шия «скрипіти».

➔ **18 березня**, у 2016 р. - День працівника податкової і митної служби України. А ще День Конона-городника. Якщо на Конона ясно - літо буде без граду. Конон на город покликав - настав час замочити насіння капусти і помідорів для парників, а самі парники підготувати і оновити: «На Конона починай копати грядки й орати город, буде добрий урожай».

У I ст. Конона замучили в рідному місті Ісаврія в теперішній Туреччині за відмову принести жертву язичницьким ідолам. За те, що твердо тримався християнства, йому вбили в ноги цвяхи і гнали перед колісницею, доки Конон не впав від знемоги й не помер із молитвою на вустах.

Конон вважається покровителем коней (можливо, на підставі співзвучності слів Конон і коні). У нього тварини завжди доглянуті, гладкі та швидкі, як вітер. Саме за це його й уподобав Ілля-Громовик, котрий, їдучи колісницею, брав за погонича лише Конона - «бо він опікун усіх коней і конюхів». Батьки під

час грому, щоб діти не лякалися, казали: «То святий Ілля іде через небесний місток людям калачі везе, а кіньми тими править сам Конон».

Селяни збиралися в цей день у шинку, пили горілку: «щоб коні були здоровими та робочими й не брикались». Але остерігалися перебрати міру, щоб коні не понесли під час жнив. У цей день тварин слід напувати водою з річки, або ставка, щоб не хворіли і були невтомними в роботі. Якщо на Конона жінці присниться якась робота по господарству: «На Конона город сниться господарині, а чоловікові кінь, то упродовж року у них буде в усьому достаток».

Ще на початку ХХ ст. на Кононів день коней загодовували найкращим вівсом і звільняли від будь-якої роботи. На Єлисаветградщині був звичай влаштовувати цього дня кінські перегони. А ще обов'язково цього дня кропили коней свяченою водою, щоб їх не мучив уночі домовик.

Кінські підкови прибивали до порога, щоб недобра сила не могла потрапити до хати. Якщо ж хотіли приманити в сім'ю щасливу долю, підкову кінцями догори прибивали зверху до лиштви дверей. Селяни вірили, що кинута у ватрище стара підкова охороняє від грому ціле стоїще худоби.

Якщо ж напередодні Кононова дня або у Великодню ніч подивитися крізь кінський хомут на сільські хати, то можна побачити всіх відьом у селі. На день Конона намагалися задобрити домовика. Люди вірили, що в кожному обійсті живуть ці добрі духи й оберігають господарство від злої сили. Здебільшого домовики оселялися біля свійських тварин, і переважно коней лоскотали, заплітали їм гриви тощо. Бувало й таке: домовику не вподобалась тварина, тоді він починав знущатись з неї – лоскотав, їздив верхи, аж поки вона не ставала мокрою.

Щоб уникнути цього, у день святого Конона вішали на бантику вбиту сороку – «відтак домовик забавлятиметься з птахом і полишить мучити коней». Дехто навмисне тримав у стайні навіть цапа: «щоб домовик їздив на ньому» або закопував горщик каші, «аби домовик живився й хату глядів». Із цією ж метою хазяйка дому кропить свяченою водою горище та стайню. Господиня звечора в цей день ставить у запічку або в якесь інше потаємне місце трохи їжі для домовика, щоб він був добрий і за домом уважно слідкував. Ще Конон займався садів-

ництвом, тому його назвали Городником. У цей день господині передивлялися городнє насіння та по обіді йшли на город, щоб там хоч одну грядку скопати, тоді город тобі щедро віддячить - все зійде і вродить. А ще на городі треба викопати три ямки і примовляти над ними: «Це тобі одна на сушу, друга - на мошку, третя - на черву». Далі ямки закопати і землю зрівняти. Тоді влітку ні посуха, ні черви, ні комахи не завадять городу.

В цей день в Росії за старим стилем 5 березня 1861 року був проголошений царський Маніфест про скасування кріпосного права. 18 березня 1913 з ініціативи галицьких активістів у Львові відбулися установчі збори нової військової організації «Січові стрільці». Нове товариство було засноване на базі вже існуючих у регіоні організацій «Соколи» та «Січ». Саме січові стрільці були першою спробою сформувати на українських територіях національну армію, яка б захищала інтереси власного народу.

→ **19 березня.** В цей день прилітає білий лелека. Всім відомо, що частенько він приносить із собою чудові подарунки. У 1900 році у французьку сім'ю Жоліо лелека приніс хлопчика Фредеріка, який став видатним фізиком і борцем за мир. Іменем Фредеріка Жоліо - Кюрі названа Золота медаль Світу.

19 березня 1918 на II Всеукраїнському з'їзді Рад у Катеринославі було прийнято рішення про визнання Донецько-Криворізької республіки (ДКРР) частиною радянської України (але не окремою державою). Керівні органи ДКРР увійшли до складу ВУЦВК та Народного Секретаріату, а армія ДКРР підкорилася головнокомандувачу Українських радянських військ Антонову - Овсієнку.

ДКРР була проголошена 11 лютого 1918 р. На такий крок більшовики були змушені піти, бо боялися захоплення влади в регіоні Центральної Радою України. У Харкові з 9 січня по 12 січня 1918 р., було оголошено про вхід до ДКРР території Сумщини, Харківщини, Донеччини, Катеринославщини з Кривим Рогом, Херсонської області, Єлисаветграда та частини області Війська Донського з Таганрогом. Очолив уряд ДКРР - Сергєєв (Артем). Нова республіка мала увійти до складу Росії, але 19 березня 1918 сам Артем висловив думку про доцільність її підпорядкування Україні, так на ворога (німців) можна наступити єдиним фронтом. В результаті, з'їзд підтримав голову Раднар-

кому і на цьому історія ДКРР закінчилася.....

Іменини: Аркадій, Федір, Костянтин, Максим.

→ **20 березня.** З ініціативи ООН святкується День Землі. Причому в календарі міжнародних свят існує два Дня Землі: 20 - відзначається як день весняного рівнодення, і має миротворчу і гуманістичну спрямованість, а другий - 22 квітня, має екологічну спрямованість. Далі день іноземних мов Організації об'єднаних націй, відзначається недавно, з 2010 р. А з 2012 р. - Міжнародний День щастя, з метою підтримати ідею щастя, як спільне почуття всіх людей нашої планети.

День весняного рівнодення - одне з унікальних явищ природи, суть якого зводиться до того, що «в момент рівнодення центр Сонця в своєму видимому русі по екліптиці перетинає небесний та Міжнародний день астрології, який щорічно відзначається вченими-астрологами 20 або 21 березня (іноді 19 березня) - точно в День весняного рівнодення.

20 березня відзначається день пам'яті святого мученика Василя, єпископа Херсонського Таврійського. В цей день приходить Василь-капельник: «З дахів капає, а за ніс цапає».

20 березня 1917 головою проводу створеного 4 березня 1917 парламенту України - Української Центральної Ради, вибрали Михайла Грушевського. На цій посаді він пробув 13 місяців. А 20 березня 1918 р., загиблих студентів у бою під Крутами урочисто перепоховали на Аскольдовій могилі в Києві.

Іменини: Павло, Василь, Євген. У 1639 р. народився Іван Степанович Мазепа.

→ **21 березня** у 2016 р. - Всесвітній день поезії. Міжнародний день ляльок. Астрономічний початок весни. 21 березня вшановується пам'ять преподобних Лазаря і Афанасія Мурманських. Це день весняного рівнодення. Ніч і день зрівнялись по тривалості. У північній півкулі починається весна, а у південній - осінь. Ця дата вважається *астрономічним днем народження весни*. Періоди рівнодення відзначаються сильними вітрами і бурями. Якщо у цей день з теплих країв повертається жайворон, то слід чекати теплої весни. Якщо хмари високо і пливуть по небу швидко, значить погода буде доброю.

Сонце вступає в знак Овна. Знак Вогню, під заступництвом Марса. Народжені під цим знаком люди обдаровані силою і енергією. Оптимісти. Честолюбні. Іменини: Володимир.

Сорок мучеників

Колись дуже давно, у війську давньо-римського імператора Лікінія, була вшанована дружина воїнів, (до речі сам Лікій був жорстоким гонителем християнства). За відмову зректись християнської віри 40 воїнів римського XII легіону загинули у 320 році біля міста Севастія (нині турецьке місто Сівас). В холодну і вітряну ніч їх відтиснули в Севастійське озеро. За ніч воно вкрилося льодом. Аби підсилити муки, на березі затопили лазню і почали їх дражнити. Один з воїнів не витримав страждань і вийшов з озера, але на порозі лазні його убили. Один з наглядачів, уражений мужністю воїнів, зі словами «Я теж християнин» й зайшов у озеро. Їх знову стало сорок чоловік...

→ **22 березня** у 2016 р. - день таксиста та день пам'яті 40 мучеників, це друга зустріч весни (перша - на Масляну). В Україні цей день називають «Усіх Святих», або «Сороки». Пам'ять 40 мучеників відноситься до найшановніших свят. У день їх пам'яті полегшується навіть строгість Великого посту, жінки молилися Сорока мученикам, щоб чоловік (син) благополучно повернувся з війни. Чи будуть почуті молитви в Україні у 2014-2016 роках? Ми не знаємо, але мріємо, що Господь почує, як українських, так і російських жінок...

А ще добрі господині цього дня печуть 40 булок із медом у формі пташок. В різних регіонах України їх іменували по-різному, але здебільшого це були назви птахів: «жайворонки», «сороки», «буслики», «пташки». Вірили, що саме на Сорок святих з вирію повертаються пернаті - 40 різних порід. Тому й випечку виробляли у формі пташечок із дзьобиками та крильцями, гребінчиками та хвостиками, а часом «садили» їх на бублик, наче на гніздечко. Очі робили з калинових ягід або родзинок. За бажанням обливали печиво медом чи цукровою поливою. Часто пташечок нанизували на невеличкі різочки, лозинки чи очеретинки і так запікали.

У різних регіонах печивом розпоряджалися по-різному: в одних випадках його виносили в сад й підвішували до дерев, у

інших – дарували сусідам, «аби краще велися гуси й висиджувались яйця», а ще йшли селом, тримаючи високо над головою «пташок», вилазили на ворота або клуню й декламували вірші, збиралися за селом на горбах, співали веснянок і при цьому перегукувалися. А ще роздавали булочки-птахи дітям, щоб у господарстві свійська птиця здорова була. Малюки з «пташками» бігали по селу, тримаючи в руках нанизані на палички «жайворонки» й «сороки», танцювали й закликали весну:

Благослови, мати,
Весну закликати,
Весну закликати,
Зиму проводжати.
Ой чом ти буслю,
Не вилітаєш,
Чом дітям весни
Не даєш?

На Півдні України сороки-калачики розвішували на кілках тинів, щоб уранці почастувати тільки корів, чекаючи від них після цього доброго приплоду. Діти, взявши свої «сороки» чи калачики, часто бігли на баштан і вмовляли його дати добрий урожай: «Хай на кожній огудині зав'яжеться по сорок гарбузів, кавунів і диньок!». Вважали, що цього дня сорока бере 40 різочок чи галузок і мостить собі з них гніздо. Казали: «Нині сорока - іменинниця». Сорока, якщо не турбувати її та не руйнувати гнізда, виступає своєрідним оберегом дому, біля якого живе. Етимологічно слово «сорока» пов'язане зі словом «сорок», отже, народ вважає, що сорока охрещена на день сорока святих.

А дівчата у цей день варили по 40 вареників і частували хлопців, щоб мороз любистку не побив; це було найшановніше дівчатами зілля. Відваром із любистку мили волосся та причаровували хлопців. Школярі приносили вчителю до школи 40 бубликів за добру науку. Баби у церкві запалювали 40 свічок і били 40 поклонів. Хто на це свято працюватиме, тому зробиться 40 болячок. У Єлисаветградській місцевості існувало таке правило: до середини березня ніхто з чоловіків по п'ятницях не працював у полі, а жінки не прали. Якщо чоловік буде щось робити волами, то або віл несподівано впаде «на ноги», або в самого селянина всохне рука чи нога. Всю іншу, домашню роботу виконувати не заборонялося.

Якщо було тепло, цього дня сіяли горох, вірячи, що на кожній стебліні виросте по 40 стручків, а в кожному з них – по 40 горошин. Розсівали по городу мак, сподіваючись на врожай у 40 разів більший за посіяне. Щоб підтримати ці надії, на 40 святих варили горохову юшку, робили горохвяники, пекли пиріжки з горохом, готували вареники з маком. А рано-вранці виходили з свіжо заготовленими обрусами у поле, кланялися на всі сторони й примовляли до схід-сонця: «Ось тобі, мати-весно, нова обнова!» Розіславши на долівці полотнину, клали на неї пиріг і верталися назад, вважаючи, що цього року «щедро вродять льон та коноплі».

Парубки та дівчата у давніші часи робили солом'яну ляльку в образі зими, виносили за село і спалювали, як ознаку того, що зиму остаточно вигнано, а весну закликано в гості. Такі діїства, залежно від кліматичних умов краю, влаштовували на Явдохи, Теплою Олексі чи Благівіщеня. Але найбільш символічним був обряд «Топтати ряст». Вважалося, хто напровесні його потопче – убереже життя й здоров'я протягом року. Тому навіть літні й кволі виходили в поле і, притоптуючи зелені сходи, казали: «Топчу-топчу ряст. Дай, Боже, потоптати і того року діждати».

Хоч цей день і вважався провісником весни, але селяни вірили, що попереду можуть ще бути 40 приморозків і Сорок Святих ще можуть 40 лопат снігу кинути. Якщо плиска прилетіла, то річка через 12 днів скресне; приліт жайворонка передвіщав тепло; а приліт зяблика – на холод. У цей день рахували лисих чоловіків у селі: скільки нарахують, стільки днів ще буде морози у цій місцевості.

А ще в цей день за «старим стилем» відмічали Пасху, (свято Великодня). Знову, як приклад, ми наводимо дані про обчислення рухомих свят за формулою, бо у другій главі ми повідомляли, як це робити за календарними системами. Отже, православний Великдень у 2015 році був 12 квітня, а католицький Великдень у 2015 році - 5 квітня. У 2016 році, це свято буде 1 травня, а в 2017 році – 16 травня). День Великодня розраховується за спеціальною формулою Гауса:

$$a = [(19 * [Y / 19] + 15) / 30],$$

де Y - рік, [...] - залишок від ділення;

$$b = [(2 * [Y / 4] + 4 * [Y / 7] + 6 * a + 6) / 7];$$

Якщо $(a + b) > 10$, то Великдень буде $(a + b - 9)$ квітня за старим стилем, в іншому випадку - $(22 + a + b)$ березня за старим стилем. Дата Пасхи може бути в період від 22 березня до 25 квітня за старим стилем, (від 4 квітня до 8 травня за новим стилем).... Нижче ми надамо таблицю визначення дат Великодня на найбільшчі роки. Іменини: Іван, Кирило.

Феєрична магія весни

Поетичне бачення наших предків у створенні світу, як давнє магічне дійство, дійшло до нас у вигляді веснянок, хороводів, дитячих замовлянь та ігор. Ці самобутні шедеври витворені українським народом ще в дохристиянські часи. Магічне заклинання приходу весни, воскресіння Матері-Природи, намагання вплинути на її сили з надією на пробудження землі та розбудити її енергію.

→ **23 березня** у 2016 – Всесвітній день метеорології; працівників культури і аматорів народного мистецтва. Весна вже йде повним ходом. Журавель прилетів - тепло приніс; а у лісі в сім'ї зайців, з'явилися на світ зайченята; ведмідь з барлоги виходить, та й рисі своє весілля починають справляти.

У цей день 1918 р., Німеччина і Австро-Угорщина підписали конвенцію про поділ України. Іменини: Анастасія, Віктор, Галина, Денис, Кіндрат.

→ **24 березня**, колись з цього дня у дітлахів починались шкільні канікули. Стартував тиждень дитячої книги: «Книжні іменини». Іменини: Георгій (Єгор, Юрій), Єпімах, Юхим (Єфим), Іван (Іоанн), Патрикій, Піоній, Сопрон.

→ **25 березня** у 2016 – день працівника СБУ. У народі Феофанів день. На Феофана туман - урожай на льон і коноплю. В цей день особливої турботи потребували коні. Якщо кінь захворіє на Феофана - все літо для роботи не буде придатний. Іменини: Григорій, Семен, Феофан.

→ **26 березня** у 2016, день Національної Гвардії України. Весняним днем спостерігали за пташками: жайворонки гуляють - до погоди; а сидять, надувшись - до грози; галки зграями літа-

ють - до дощу. 26 березня 1944 р., III Український фронт під командуванням генерала армії Р. Малиновського за сприяння Чорноморського флоту почав Одеську наступальну операцію, яка тривала до 14 квітня 1944 і закінчилася звільненням Одеси. Іменини: Олександр, Никифор, Терентій, Христина.

→ **27 березня** – Міжнародний день театру. І знову інформація про свято Великодня, яке у 2016 р. припадає саме на цей день (неділя), бо саме свято Пасхи має вплив на всі інші перехідні празники. Коротко розповімо про Всесвітню раду церков. Зовсім недавно, з 5 по 10 березня 1997 року в м. Алеппо (Сирія) відбулася Всесвітня рада церков (Нарада близькосхідної ради церков). Відомо, що Вселенський Собор у Нікеї у 325 році постановив святкувати Великдень у наступну неділю після весняного повного Місяця....

Хоча деякі відмінності в механізмі визначення дати Пасхи залишилися навіть після Нікеї, зрідка виникаючи у місцевих спільнотах, до VI-го століття спосіб обчислення, який базувався на дослідженнях Олександрійських астрономів і вчених, отримав універсальне прийняття. В XVI ст., розбіжність між цим способом підрахунку та даними астрономічних досліджень стала очевидною. Це призвело до зміни календаря, впровадженого папою Григорієм XIII в 1582 р. (григоріанський календар). З цього часу західні християни почали вираховувати дату Великодня на основі григоріанського календаря, тоді як Східні Церкви продовжували йти за юліанським календарем. Ці розбіжності вплинули на дати нерухомих свят + дату Великодня.

Вивчаючи механізм обчислення дати Пасхи, учасники зустрічі в Алеппо взяли до уваги той факт, що і східний юліанський і західний григоріанський тип обчислення в деякій мірі відхиляється від астрономічних даних, визначених точним науковим підрахунком. Добре відомо, що похибка юліанського календаря стосовно астрономічного складає 13 днів; а в григоріанському календарі зараз немає похибки, але вона з'явиться в майбутньому. Менш відомим є той факт, що як юліанський, так і григоріанський календарні підрахунки базуються на загальноприйнятих таблицях для визначення місячного циклу (про що ми вам розповідали). Ці таблиці можуть інколи давати хибні від астрономічних даних результати для обох видів обчислення. Ми вирішили надати вам просту таблицю визначення дат:

Таблиця визначення дат Великодня (на найближчі роки).

Рік	Великдень за астрономічним підрахунком	Великдень згідно Григоріанського календаря	Великдень згідно Юліанського календаря (н. стиль)	Весняний повний міс. за астрономічним підрахунком	Єврейська Пасха
2010	4 квітня	4 квітня	4 квітня	30 березня	30 березня
2011	24 квітня	24 квітня	24 квітня	18 квітня	19 квітня
2012	8 квітня	8 квітня	15 квітня	6 квітня	7 квітня
2013	31 березня	31 березня	5 травня	27 березня	26 березня
2014	20 квітня	20 квітня	20 квітня	15 квітня	15 квітня
2015	5 квітня	5 квітня	12 квітня	4 квітня	4 квітня
2016	27 березня	27 березня	1 травня	23 березня	23 квітня
2017	16 квітня	16 квітня	16 квітня	11 квітня	11 квітня
2018	1 квітня	1 квітня	8 квітня	31 березня	31 березня
2019	24 березня	21 квітня	28 квітня	21 березня	20 квітня
2020	12 квітня	12 квітня	19 квітня	8 квітня	9 квітня
2021	4 квітня	4 квітня	2 травня	28 березня	28 березня
2022	17 квітня	17 квітня	24 квітня	16 квітня	16 квітня
2023	9 квітня	9 квітня	16 квітня	6 квітня	6 квітня
2024	31 березня	31 березня	5 травня	25 березня	23 квітня
2025	20 квітня	20 квітня	20 травня	13 квітня	13 квітня

Ми вибачаємося перед читачами, що в нашій книзі, доводиться посилались на різницю в датах при визначенні церковних свят (звернемося до них і в 4 главі, інакше буде плутанина).

У березні місяці Земля повернулась до Сонця північною півкулею. Весняний день цілий рік годує: «Хто спить весною, той плаче зимою». Вдруге набирають картоплю для посадки. У перший місяць весни завжди: «Зверху пече, знизу тече».

Катерина II видала маніфест про включення Правобережної України до складу Росії (1793 р.), а в 1845 році народився Вільгельм Конрад Рентген, який відкрив таємниче випромінювання, назване його ім'ям: «Рентген». Перша Нобелівська премія з фізики 1901 р. була присуджена Рентгену. Він сприяв

швидкому практичному застосуванню свого винаходу у медицині. Конструкція створеної ним рентгенівської трубки лежить в основі сучасних приладів, але перший подібний пристрій був винайдений ще у 1881 р. українцем Іваном Пулюєм. Тому винахідником «рентгенівських променів» є видатний український вчений Іван Пулюй (1845-1918). Цікаво, що він відразу зрозумів їхню важливість для лікарської діагностики. Чому ж тоді весь світ знає Рентгена і не знає українця Пулюя? Справа в тому, що наш вчений не робив рекламу своєму винаходу, а Рентген – навпаки – рекламував прилад. Іменини: Венедикта, Ростислав.

→ **28 березня** сій овес, коли боса нога на ріплі не мерзне. Земля - тарілка: що покладеш весною, те й візьмеш зимою. У 1709 р. укладено договір між гетьманом І. Мазепою, шведським королем Карлом XII і кошовим Костем Гордієнком.

Іменини: Олександр, Денис, Никандр.

→ **29 березня**, напередодні Олексія - з гір йдуть потоки. На Олексія виверни голоблі з саней. Олексій, чоловік божий, зиму - нанівець зводить. Іменини: Трохим, Олександр.

→ **30 березня** – свято Теплого Олексія, або Олексія Водопола, день святого Олексія, чоловіка Божого, який жив у IV столітті. Батьки одружили його з багатою римлянкою, але Олексій покинув дружину і присвятив своє життя Богові. У місті Єдесса в Сирії він 17 років молився при храмі Пресвятої Богородиці. Діва Марія з'явилася паламареві і сповістила, що Олексій є Божим чоловіком.

В цей день пасічник виставить бджоли на пасіку, вівсянка засвище свою пісеньку: «Покинь сани, бери віз», а щука-риба хвостом лід розіб'є. Якщо цього дня погода вже тепла, сніг зійшов і пасічник виніс вулики з бджільника, «замовляє» бджіл, кропить їх освяченою на Стрітіння водою, промовляючи: «Теплий Олекса випускає бджіл на весну». Якщо ж сніг не зійшов, морози ще досить сильні, то пасічник іде в бджільник і молиться, щоб Бог послав «медове» літо, читає молитву святому Олексієві, щоб той захищав бджіл від лиха і напасті...

Перший пташиний спів ранньою весною належить вівсянці. За стародавнім віруванням, саме в день теплого Олексія вівсянка вперше співає свою пісню, незважаючи ні на сніги, ні на морози, які ще бувають доволі затяжні. Пісня вівсянки імітується словами: «Діду-діду, сій ячмінь»; «Кидай сани, бери віз та

на нього залізь». Якщо промовити до птахи: «Іду в ліс по рогіз, ходи зі мною», то рік буде врожайним на ягоди та гриби. Хто на Теплому Олексі почує пісню вівсянки, буде весь рік веселий.

В цей день на річці лунають удари із під води, то розбійниця шука б'є хвостом по кризі. За легендою, ту весняну шуку, що лід розбиває, можна голими руками впіймати, але це небезпечно. Якщо спіймати цю шуку, то можна з рибальством сміливо прощатися - не буде вже вдачі на цілий рік. Шука викидає ікру зазвичай на теплому Олексі, можливо тому вона «розбиває хвостом лід». Рибалки святкують цей день, сподіваючись «на добрі лови», бо «хто не почитає святого Олексія, Божого чоловіка, тому риба в руки не піде»....

У цей час журавлі повертаються з вирію. Діти кидають перед журавлями на землю червоний пояс або хустку, щоб ці птахи далі не летіли, а кружляли над тим місцем, де пояс впав і вигукували: «Кружляй колесом - над червоним поясом»; «Журавлі-журавлі, я вам перейду дорогу». Цей звичай має назву - «перев'язування дороги червоним поясом». І дівчата теж зав'язували вузли на хустці або поясі і кидали на землю поперед журавлів, щоб вони побачили. Повір'я каже, що журавлі далі не полетять, а покружляють та й сядуть на найближчу хату. Зруйнувати журавлине гніздо - великий гріх, оскільки журавель - небесний птах. Журавлі мовчазні, проте, коли подають голос, крик їхній має особливе значення: навесні віщує тепло, а восени - ранню зиму. Від цього дня кажуть: «Журавлі прилетіли і полудень принесли», день стає довшим і людині, яка працює, треба вже, окрім сніданку, обіду та вечері, ще й полуднувати.

Мисливці розповідають, що в день теплому Олексі ведмеді прокидаються і йдуть шукати поживи. Переказують, що їм у цей день соромно за своє худе тіло, тож вони ховаються в кущах, доки не від'їдаються. А лисиці на Олексі переселяються зі старих нір у нові. Кажуть, що у перші три дні свого переселення вони сліпі й глухі: «ходять, як у мареві: їм кури сняться». Прокладаються лисиці зі свого «курячого марева» тоді, коли їх починають клювати ворони.

В цей день ворон купає своїх дітей і відпускає їх на волю, у самостійне життя. Крук благословляє дітей, щоб чесно в світі жили, щоб крук - крукові очі не довбав. А дівчата вірили в те, як на теплому Олексі подарувати жебракові сорочку, не забарять-

ся весільні старости до їхніх домівок. Вони шили й вишивали потай від матерів і входячи в церкву, вручали біднякам дарунки. А ще напередодні теплого Олексі йшли ввечері на леваду, де росла стара верба та із заплученими очима виламували гілочку. Якщо вона виявлялася рівною і довгою, майбутній чоловік буде високим і струнким. Ту гілочку вдома освячували і у церкві намагалися торкнутися нею хлопця, який подобається. Якщо вдавалося дрібочку верби кинути йому в їжу, або підкласти під подушку, неодмінно – скоро засватає.

Також 30 березня відмічали, як день берези. В день збирали березові бруньки, потім за столом всією родиною пили березовий сік, або спеціально приготовлений медово-березовий узвар, чи збитень.

Цього дня, як на Явдохи, Сорок святих та напередодні Благовіщення, жінки, дівчата й діти ішли закликати весну. Селянки брали полотно, виходили в поле, вклонялися на всі боки і, повернувшись до сходу Сонця, промовляли: «Ось тобі, весна-мати, нова обновка». Після цього розстеляли полотно, клали на нього пиріг і йшли з надією, що льон і конопля добре вродять.

Тепла сонячна погода віщує врожай на хліб і багаті рої. Якщо ранок ясний, рої будуть виходити зранку, а як вечір ясний, рої будуть виходити вечорами. Великі струмки снігу, що розтанув, передвіщають мокре літо. Яка погода на Олексі, то така і на Великдень буде. Якщо тепло, то весна рання.

30 березня 1821 у Тульчині у Вінницькій області на базі Тульчинської управи колишнього Союзу благоденства було створено Південне товариство декабристів - таємна організація в Україні. Іменини: Олексій, Макар.

→ **31 березня** – день Кирила. На Кирила – «дери полоз». Остаточна «відставка» саням, перехід на літні види транспорту. Сонце гріє, сонце сяє - вся природа воскресає: «Березень часом снігом сіє, часом сонцем гріє». Зійшов у березні сніжок - берись за плужок. Іменини: Кирило, Трохим.

31 березня 1929 року Українська академія наук прийняла «скрипниківський» правопис, прийнятий в Харкові у 1927 р. і затверджений 6 вересня 1928 р. Народним комісаром освіти УРСР Миколою Скрипником...

Як тебе називати?

Кінець 2015, початок 2016 р., вже декілька місяців проходять баталії по перейменуванню міста Кіровограда. Декілька слів про «стару» назву міста Єлисаветград. В історичній літературі існує кілька форм написання. Одні застосовують в назві букву «з» (ЄлиЗаветград), інші – «с» (ЄлиСаветград). Так де правильно написано назву міста? Справа в тому, що нашу фортецю дійсно називали ім'ям Святої Єлисавети - так написано в царському указі.

Але походження слова «святий» у назві фортеці дуже сумнівне. На першому гербі міста, затвердженого 6 серпня 1845 року, зображений державний Російський прапор з фортецією, а в ній вензель імператриці Єлизавети. До чого тут свята? Тож виникають сумніння, чиє ім'я носила наша фортеця? Люди шукали підтримку й захист у вигляді святих, цим і скористалися при назві фортеці і «прив'язали» - до імператриці Єлизавети.

Більшість історичних дослідників прийняли таку версію за дійсність. Інші наполягають, що цариця тут - другорядне і покровителькою нашого міста є Свята Єлисавета (дружина священика Захарія і матері Іоанна Хрестителя. Єлисавета була родичкою (уважається тіткою) Пресвятої Діви Марії). Як би там не було, але назва міста Єлисаветград проіснувала до 7 серпня 1924 року. Комуністичний режим забажав змінити назву.

11 червня 1924 року Єлисаветградська, міська комісія з перейменування прийняла рішення про нову назву міста – Зинов'євськ. Послали папірці до Москви, і ця назва була затверджена на рівні ЦИК СРСР від 5 вересня 1924 року. З таким ім'ям місто жило близько 10 років, з 7 серпня 1924 року по 27 грудня 1934 року. Комуністи в Москві почали підсиджувати один – одного, і ім'я Г. Зинов'єва було дискредитовано, його арештували й інкримінували причетність в убивстві С. Кірова.

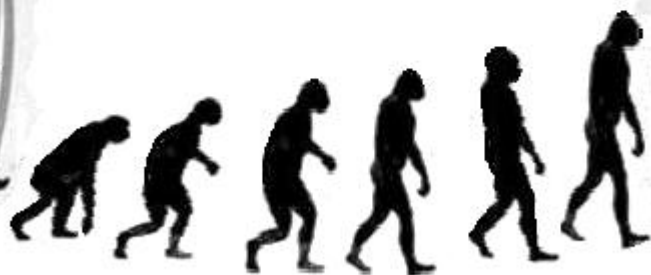
Пропозицію про перейменування міста внесли наприкінці грудня 1934 року. Справа про перейменування міста Зинов'євська в Кірово вирішилася в лічені дні. 27 грудня 1934 року місто Зинов'євськ вже носило нову назву - Кірово.

Прошло 5 років і у комуністів з'явилась чергова «сверблячка», виникла потреба в черговий раз терміново змінити назву Кірово на Кіровоград. Назва Кіровоград на політичній карті України з'явилась 10 січня 1939 року через чергову реорганізацію адміністративно - територіального укладу в напрямку «вдосконалення» обласного розділу. Рішення про організацію нової області із центром старої назви м. Кірово потягнуло за собою зміну назви нового обласного центра на м. Кіровоград, бо в СРСР уже була Кіровська область. З січня 1939 до кінця 2015 р. місто носило назву Кіровоград. Нещодавно Верховна Рада України ухвалила 4 закони, які стосуються засудження комуністичного режиму, відкриття архівів радянських спецслужб та визнання УПА й інших організацій борцями за незалежність України. У парламенті ці закони називали «декомунізаційним пакетом». Верховна Рада засудила комуністичний та нацистський тоталітарні режими і заборонила їх символіку. Визнано, що обидва режими проводили політику державного терору. Протягом півроку від дня набуття чинності законом, яке відбулося 21 травня 2015 р., усі назви міст, вулиць й інша топоніміка, пов'язані з комуністичним режимом та його ідеологами, мають бути перейменовані місцевими органами влади.

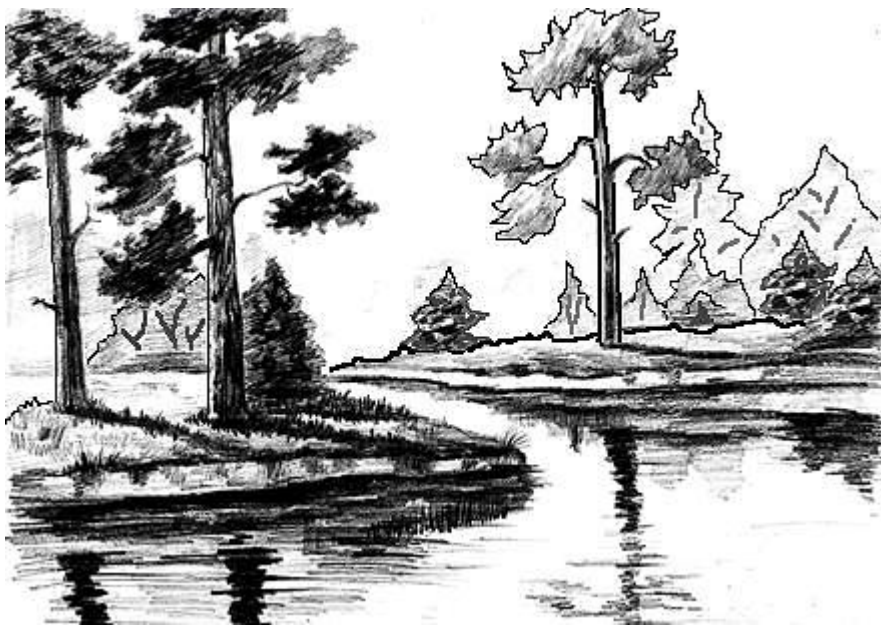
25 жовтня 2015 року було проведено опитування про перейменування міста, на якому було запропоновано 7 варіантів для вибору. 27.10.2015 були підраховані й обнародовані результати голосування за назву міста: Єлисаветград - 35 153, Інгульск - 4 303, Златополь - 3 509, Кропивницький - 1 218, Благомир - 708, Ексампей - 624, Козацький - 286 і передали рішення міської ради до ВР України.

23.12.2015 р. стало відомо, що профільний Комітет ВР України «рекомендував» перейменувати м. Кіровоград в Інгульськ. Втім, дане рішення цього Комітету не є абсолютним - це рекомендація. Активісти м. Кіровограда пересварилися, 27.12.2015 р. відбувся мітинг-протест із приводу перейменування міста в Інгульск. А 10.01.2016 в Кіровограді пройшов мітинг на підтримку перейменування міста - Єлисаветград. Всі варіанти, викликали в м. Кіровограді серйозне протистояння, і в підсумку мер міста А. Райкович заявив, що необхідна якась третя назва. 14 липня 2016 р. Постановою ВР України №4222 м. Кіровоград перейменовували на місто Кропивницький.

Четверта глава

**Великдень.
Штурм Космосу.**

Квітень, четвертий місяць року і другий - весни. Якщо місяць березень відомий як «весна світла», то квітень – це «весна води», в простолюдді – «місяць-водолій». Квітень носить свою назву з 16 ст., саме в цей час земля починає квітнути. В ужитку були й інші народні назви: краснець, лукавець, водолій, дзюрчальник та латинська назва «апрель». Апрельс - розкривати, у цьому місяці розкриваються бруньки на деревах, на честь богині Афродіти. А ще місяць – «снігогін», місяць розтину річок і повені, пташиних пісень, лісових пролісків та інше.

За народними прикметами: «Ні холодніше березня, ні тепліше травня не бував квітень». Ще в полях біліє сніг, а води вже навесні шумлять. Під яскравими променями весняного сонця сніг плавиться і темніє, земля поступово звільняється від снігового покриву, насичуючись вологою. Квітнева вода починає свій «говір» ще під снігом. Опівдні на вулицях розливають-

ся калюжі снігової води, а на схилах дзвенять світлі струмки. Сонце пригріває щоденно все тепліше і тепліше. Голубіє небо, чорніють косогори і кручі. Балки і яри перетворюються на бурхливі потоки, які шумлять і день і ніч, і стають в пору бездоріжжя небезпечними перешкодами.

У народі примітили: «Лютий багатий снігом, а квітень - водою»; «Де в квітні річка, там в липні калюжка»; «Квітневі струмки землю будять». І дійсно, скільки нестримної сили у цій картині! Квітень – весна води.

Квітнева погода непостійна, мінлива, на дню сім погод. То сонце і вода, то раптом подує північний вітер «сіверко» і піде сніг, в ніч мороз прихопить калюжки прозорим синім льодом. А на другий день знову потеплішає і замрячить дощик. Поворотні заморозки в квітні – звичайне явище. Не дарма кажуть: «У квітні – нічому не вір» і «Не ламай печі – ще квітень на дворі».

Шум і гамір цілий день стоїть в грачих колоніях. Старі граки позаймали свої колишні житла і підновляють їх, молоді будують нові, оглашаючи околиці гучним карканням. У гніздах птахи селяться парами. Часто між граками виникають запеклі бійки за володіння гніздами. Поважно крокують граки на проталинах. Видно й справді «Грачі зиму розкльовують». Відкладання яєць у граків починається в першій половині місяця квітня. У холодні і зтяжні весни в кладці 3, в сприятливі – 4 яйця, а трохи далі вилуплюються пташенята...

Чудові співуни шпаки-пересмішники зайняли шпаківні, вигнавши з них непроханих гостей – всюдисущих горобців, а в лісі шпаки влаштовуються в дуплах дерев. Красивий весняний шпак: весь він чорний, груди і шия з зеленувато-фіолетовим відливом, а хвіст і крила буруваті. Після прильоту (в кінці березня), шпаки співають мляво, без натхнення. І лише коли сідають у гнізді до відкладання яєць, пісня шпака зазвучить на повну силу. Співає він азартно, тремтячи від радості крильцями. Цей птах своєї пісні не має, зате добре наслідує багатьом іншим птахам. У посвисті шпака можна почути і солов'їне клацання і голоси жайворонків, дроздів і інших птахів.

З висоти неба над полями розноситься завзята, переливчаста пісенька жайворонка. Відразу з прильоту (наприкінці березня - початку квітня) починає співати ця невелика, в скромному строкато-сірому вбранні пташка. Домівкою для неї є

відтанений в полі горбик з торішньою травою, де можна зробити гніздо. А ще у перших числах квітня зазвичай прилітають зяблики, і з часом усюди в лісах, садах і парках вже можна почути їх веселу пісню. У самців коричнево-червона грудка, синювата головка, темна спинка і біле дзеркальце на крилі. Самки ж пофарбовані набагато простіше: одноманітні, сірі. Прилітають із зимівлі спочатку самці, вони займають гніздові ділянки і, виспівуючи звучну пісню, немов застерігають своїх суперників: «не підходь, місце зайняте». Самочки через 10 днів після прильоту приступають до будівництва гнізда. Вони не співають, а тільки видають короткі звуки. Гніздо влаштовується на міцній опорі біля стовбура дерева, на висоті від 1,3 до 15 м.

Зяблика можна віднести до числа наймайстерніших гніздобудівників. Основа гнізда сплітається з травинок, сухих стеблинок, корінців трав, іноді додаються мох, хвоїнки, листя дерев. Внутрішній шар викладається з дрібного пір'я птахів, шерсті ссавців, або з рослинного пуху. Для зовнішньої обробки гнізда використовуються шматочки лишайників, що ростуть на корі дерев, тонкі берестяні плівки з беріз. Пройде небагато часу і в першій половині травня, в гніздах зябликів буде кладка з 5-6 яєць. Одночасно з зябликами в квітні місяці прилітають дрозди, пізніше з'являються і маленькі, спритні білі плиски – провісники повені. Здавна в Україні називають цю милу, ошатну пташку «льодоколом». Весело трусить чорногруда пташка довгим хвостиком, швидко-швидко бігаючи на своїх тоненьких, пружинистих ніжках по дорогах, стежках, берегах річок і озер, дзвінко вимовляючи своє «Цвеньк-Цвеньк».

В Чорному лісі зацвітають рослинні первістки весни. Розпускаються сирені у вільхи, або ліщини. Весняний вітер розносить зеленуватий, сухий і легкий пилок вільхи, жовтуватий – ліщини. На деревах листів ще немає воспомині, а вільха і ліщина вже в цвіту. На них гудуть перші бджоли, збирають пилок. Раніше непримітний в лісі запашний чагарничок – вовче лико змінився і одним з перших розпустив свої лілово-рожеві дзвіночки. Це рідкісна рослина у нас зараз взята під охорону. Не можна рвати й викопувати квіти, бо заподієш їй ушкодження. Зацвітає осика, пізніше в кінці квітня на початку травня, цвіте верба козяча, помітно кругліють бруньки на інших деревах, зашарілися верхівки беріз та верб. Сокорух у беріз починається

лише після того, коли середня добова температура повітря піднімається вище нульової позначки.

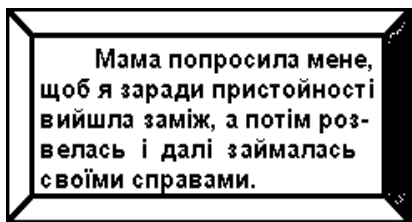
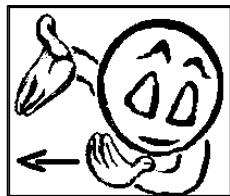
В залежності від року, найвеличнішим святом весною був Великдень або Паска (це рухоме свято). Як правило, Давньо-єврейське свято Песах святкувалось на перший повний місяць після дня весняного рівнодення. За біблійними історіями воскресіння Ісуса Христа пов'язане саме з цим святом. Але історичний розвиток релігій вніс деяку розбіжність у відзначення цього свята, про що вже декілька разів вам розповідали. Наприклад, євреї святкують його під повний місяць після весняного рівнодення, а католики на тиждень раніше, ніж православні. За православними звичаями Паска не може бути раніше Благовіщення, а ще напередодні Великодня відзначалась т.зв. Вербна неділя. Освячені в церкві галузки верби вважалися великим оберегом і ліками. Тож давайте разом розглянемо квітень по дням і почнемо з іменин в цьому місяці.

Іменини в квітні місяці

- 1 квітня - Інокентій, Дарина, Клавдій
- 2 квітня - Микита, Світлана
- 3 квітня - Хома, Кирило, Яків
- 4 квітня - Василина, Сергій, Клавдій, Василь
- 5 квітня - Лідія, Марія
- 6 квітня - Артем, Захар, Петро, Яків
- 7 квітня - Марія, Йосип
- 8 квітня - Лариса, Гаврило, Василь, Ганна
- 9 квітня - Мануїл, Мефодію, Мотря, Феодосій
- 10 квітня - Іларіон, Степан
- 11 квітня - Марк, Кирило, Остап
- 12 квітня - Іван, Сафрон, Зосим
- 13 квітня - Веніамін, Інокентій
- 14 квітня - Марія, Марк, Юхим
- 15 квітня - Полікарп, Тит, Марія
- 16 квітня - Микита, Феодосія
- 17 квітня - Георгій, Зосим
- 18 квітня - Платон, Федора
- 19 квітня - Євтихій, Платоніда, Ярема
- 20 квітня - Данила, Георгій
- 21 квітня - Ларіон, Іван, Юлія

22 квітня - Антон, Вадим
23 квітня - Терентій, Яків, Олександр
24 квітня - Антип, Григорій, Яків
25 квітня - Зіновію, Давид, Іван
26 квітня - Дмитро, Артем
27 квітня - Мартін, Остап
28 квітня - Василина, Сава, Трохим
29 квітня - Галина, Леонід, Ірина
30 квітня - Семен, Андрій, Олександр

Магічний квітень

→ 1 квітня у 2016 – День сміху.

За традицією, цього дня прийнято жартувати над друзями, членами сім'ї, колегами і т. д. Ці жарти зазвичай спрацьовують, якщо людина забула, який сьо-

годні день. В Міжнародний день сміху нікому вірити не можна. Звідки взялася ця приказка? Адже будь-яке прислів'я має під собою якусь основу. Для того, щоб це з'ясувати, нам треба зануритися в минуле, саме там ховаються корені багатьох висловлювань і приказок.

Історія наших предків має глибокі язичницькі корені, відголоски яких ми можемо спостерігати й сьогодні, все в тих же прислів'ях, приказках, повір'ях тощо. Першого квітня наші пращури справляли одне цікаве свято. Скоріше навіть не свято, а якийсь «перехідний кордон». Цей день вважався «Днем пробудження домовика». Стародавні слов'яни вірили, що на зиму він, подібно до багатьох тварин і духів, впадає в сплячку і прокидається лише зрідка, щоб зробити необхідну роботу по хаті. Спав домовик рівно до того часу, коли вже весна повністю вступить в свої права. А вона приходила, на думку предків не в березні, а в квітні місяці, і це була незначна помилка, бо прихід весни у більш пізніших предків вважався день весняного рівнодення 22 березня, і всі наступні дні, аж до 1-го квітня були днями зустрічі весни.

Складно зустріти людину, яка ніколи не чула про цей день, проте зовсім небагато знають, що таке рівнодення насправді, або ж плутають його з сонцестоянням. Все досить прос-

то, весняне рівнодення - це день, коли видимий центр Сонця перетинає небесний екватор і довжина дня практично зрівнюється з довжиною ночі, лише злегка перевищуючи її. А після весняного рівнодення і аж до осіннього рівнодення, довжина дня перевищує довжину ночі. Про весняне рівнодення в 2016 році ми вже розповідали читачам у главі про березень місяць.

Ми лише відзначимо, що в різних точках землі, а також у різні роки, ця подія відбувається в різні дні і час доби. Дізнатися, коли рівнодення нескладно - в цей день схід Сонця можна спостерігати практично точно на сході, а захід - точно на заході. Найбільш раннє весняне рівнодення спостерігалось 19 березня в 15 год. 5 хв., а пізнє - 21 березня в 19 год. 15 хв., посиляючись на часи Нікейського собору.

Чому наші предки так поважали цей день? Справа в тім, що саме в той момент, коли Сонце перетне екватор, за астрономічними годинами до нас приходить весна. Саме з цієї причини, з найдавніших часів день весняного рівнодення відзначали як велике свято.

1 квітня весна приходила остаточно і безповоротно, прокидався головний дух домашнього вогнища – домовик і починав хуліганити. То залишки муки з мішків висипе, то гриву коням заплутає, то корів налякає, або білизну забруднить. Звичайно наш далекий предок намагався умаслити незадоволеного домового кашкою, молочком та хлібом. Влаштовували видовища, гуляння, жарти, сміялися та розігравали один-одного весь день. До того ж, щоб було веселіше домовому і всім оточуючим, мешканці будинку надягали одяг навиворіт та в розмові всі намагалися обдурити один-одного: «Первого апреля, никому – не веря». Українські ЗМІ в «День дурня», теж не відстають від інших. З масштабних заходів зазначимо також «Гуморину». Найбільший фестиваль жартів, сміху і радості проводиться в Україні щороку, а саме в Одесі.

У 1927 р. в с. Новооситняжці народився двічі Герой соціалістичної праці Шліфер Л.Й., який в 25 років став головою відстаючого колгоспу (додатково нагороджений 5 орденами Леніна, тощо). У 1990 р. жителі с. Надлак, Новоархангельського району прийняли рішення: «Обрати Леоніда Йосиповича головою колгоспу – по життєво.

Якщо у перших числах квітня гроза - на тепле літо. Якщо в цей день тепла погода, то буде добрий врожай: «Як Хризант погідний, то буде рік дорідний».

День мучениць Хрисанфа і Дарії. Великий піст.

→ **2 квітня.** Починаючи з 1967 року за ініціативою і рішенням Міжнародної ради з дитячої книги (IBBY), в день народження (2 квітня) великого казкаря Ганса Крістіана Андерсена, весь світ відзначає Міжнародний день дитячої книги (ICBD), під креслюючи тим самим неминущу роль дитячої книги у формуванні духовного та інтелектуального обличчя нових поколінь Землі. Щороку одна з національних секцій IBBY виступає спонсором цього чудового свята.

У цей день грім під час першого весняного дощу - до буйного врожаю трав. Поминання покійних (субота 3 седмиці Великого Посту). Батьківська субота.

2 квітня 1596 р. відбувся виступ Северина Наливайка проти польського гетьмана Жолкевського. Бої під Гострим Каменем та під Солоницею (біля Лубен).

Мучениці Фотини (Світлани) і її синів. Великий піст.

→ **3 квітня** у 2016 – День Геолога (перша неділя квітня). Указом Президента України від 07 лютого 1995 року № 110/95 в Україні встановлено професійне свято працівників геології, геодезії і картографії. Це одне з свят, яке зберігалось незмінним з 1966 року. А ще це був день Водяного. Водяний прокидається від зимової сплячки. Водяний дух ослаб за зиму. Йому нині зле, хочеться чимось поживитися та царство своє водяне оглянути.

У цей день рибалки приходили до води опівночі нагодувати Водяного-дідуса: «Ось тобі, дідусь, гостинець на новосілля. Люби, жалуй нашу родину». В інших місцях рибалки виливали в річку олію.

Хрестопоклонний тиждень (неділя). Преподобного Серафима Верецького. Великий піст.

3.04.1914 р. В Єлисаветграді Акціонерним Товариством Г. О. Зельцер відкрито фабрику штучних мінеральних і фруктових напоїв, які виготовлялись винятково з натуральних соків та рафінованого цукру. Фабрика була обладнана найновішою закордонною технікою.

→ **4 квітня** 2016 – День вебмастера та Василя теплого. Якщо в цей день утворилося коло навколо Сонця, то буде доб-

рий урожай.

Початок 4 седмиці Великого посту. Священномученика Василя Анкірського. Великий піст.

→ **5 квітня** Преподобного мученика Никона і його 199 учнів. Ще триває Великий піст.

→ **6 квітня** - Захара і Якова. Передсвятковий день напередодні Благовіщення Пресвятої Богородиці. Спостерігали, якою буде ніч: теплою - на добру весну, а холодною - «не жди з моря погоди». Продовжується Великий піст.

→ **7 квітня 2016** – Благовіщення та Всесвітній день здоров'я. Відзначається щорічно 7 квітня, починаючи з 1950 року. Цього дня в 1948 році вступив в силу Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВОЗ). Справжнім утвердженням весни і пробудженням землі вважалось Благовіщення (7 квітня). Ще діє Великий піст. В українців існував звичай не копати землю цього дня. Яка погода на Благовіщення, така

і на Великдень. Якщо 7 квітня ще лежить на дахах сніг, то на 1 та 6 травня він буде у полі. Який цей день - такий буде і кінець місяця. Якщо на Благовіщення сонце сходить на чистім небі, то весна рання, якщо в полудень - середня, якщо ясно ввечері – то буде пізня весна.

7.04.1914 р. У залі Дворянського Зібрання відкрилася Друга Єлисаветградська художня виставка, влаштована Товариством поширення грамотності й ремесел. Експонувалося близько 300 творів 68 художників різних напрямків і течій. А ще *7.04.1914 р.* в Єлисаветграді відкрився сезон видовищ та розваг: театр, сад, ілюзії відвідали понад три тисячі чоловік.

Якщо 7 квітня сонце світить до обіду, а потім ховається за хмари, кукурудза буде рання; коли навпаки, визирав з-за хмар тільки після обіду, то кукурудза буде пізня. Якщо вдень взагалі буде хмарно, негода, то кукурудза не виродить. Звертали увагу на ніч проти Благовіщення. Якщо ніч тепла, то весна буде дружна; якщо за ніч мокрий рушник висохне надворі - рік буде врожайний, якщо наполовину висохне - на середній урожай, а якщо залишиться мокрим чи замерзне - буде мокре літо. Якщо ввечері зоряно, то виродять коноплі.

Далі, якщо на Благовіщення дуже тепло, то на Великдень буде холодно. Благовіщення без ластівки - холодна весна. Якщо

з'являться жаби, а потім зникнуть, то ще буде холодно. Якщо на Благовіщення летить сніг - літо неврожайне. Якщо на Благовіщення півень на порозі нап'ється води, то на Юрія день (6 травня) віл вже напасеться зеленої трави....

→ **8 квітня** – день Благовісника архангела Гавриїла. Народ вірив, що архангел Гавриїл – володар блискавки. Святкували Благовісника: «щоб Гаврило хати не спалив». Продовження Великого посту.

8.04.1914 р. У Зимовому театрі Єлисаветграда відбулося дитяче свято, організоване засновницею дитячого садка Е. В. Яновською. Була виконана казкова опера «Спляча красуня», діти демонстрували ритмічну гімнастику, грав дитячий оркестр. Два дні, 8-9.04.1914 р. Єлисаветградське відділення Всеросійського союзу християн-тверезників влаштувало в місті «Свято тверезості».

→ **9 квітня** – Мотрони. Завершується приліт ранніх птахів. Батьківська субота - поминання покійних в суботу 4 седмиці Великого Посту. Ще триває Великий піст. В цей день 9.04.1914. Правління місцевого товариства заохочення конярства влаштувало на Єлисаветградському іподромі змагання з перегонів.

У 1880 р. в Одесі вийшло унікальне наукове видання польського і російського філолога Михайла Красуського «Древность малороссийского языка», де українська мова розглядається як праматір народів Індії та Європи. Колосальні знання багатьох мов привели вченого до висновку, що українська мова старша за грецьку, латинську, старослов'янську мови. Аргументацію своєї думки, вчений розпочинає з доказів походження чисел, якими користуються арійські народи, і були матеріалом української мови. Число «один» (1), на думку автора книжки, походить від українського «одвін», яке з часом перетворилося на «один». Таким чином утворено назви чисел в італійській, грецькій, німецькій мовах, у санскриті і т. д. Автор порівняв і звуки у індоєвропейських мовах. Наприклад, українські слова «багато», «був», «вітання», а в санскриті – «багута», «бгу», «віта». Один із висновків вченого такий: «... все, що я виклав, здається, не припускає сумніву в тому, що, як малоросійська, так і російська мови розвивалися самотійно». Отож, донедавна твердження учених про мову старослов'янську, як основу мови українців, білорусів

та росіян можна піддати великому сумніву...

→ **10 квітня** - день пам'яті преподобного Іларіона; мученика Євстратія Печерського та тиждень преподобного Іоанна Лествичника. А ще це був день католицької *Страсної п'ятниці*.

Страта розп'яття на хресті була самою ганебною, самою болісною і самою жорстокою. Такою смертю страчували тільки найбільш затятих лиходіїв: розбійників, убивць, бунтівників і злочинних рабів. Муки розп'ятої людини неможливо описати. Крім нестерпного болю у всіх частинах тіла і страждань, розп'ятий відчував страшну спрагу і смертельну, душевну тугу. А сама смерть була настільки повільна, що люди мучилися на хрестах по декілька днів. Навіть виконавці страти - люди жорстокі, - не могли холоднокровно дивитися на страждання розп'ятих. Вони готували питво, яким намагалися вгамувати нестерпну спрагу, або ж домішкою різних речовин тимчасово затемнити їхню свідомість і полегшити муки. За єврейським законом, повішений на дереві - вважався проклятим. У такий спосіб іудейські начальники хотіли навіки зганьбити Ісуса Христа, присудили його до розп'яття на дерев'яному хресті і нелюдським мукам, але люди мали інші думки з цього приводу...

→ **11 квітня**. Міжнародний день визволення в'язнів фашистських концтаборів. У 1945 року в'язні Бухенвальда підняли інтернаціональна повстання проти гітлерівців і вийшли на свободу. Здається, так давно це було. Але тільки не для тих, хто пройшов крізь жахи фашистських тортур. Біографії тих людей - це справжні уроки мужності для молодого покоління. Всього на території Німеччини та окупованих нею країн діяло більше 14 тисяч концтаборів. За визнанням самих есесівців, тривалість життя в'язня в таборі складала менше року, і він своєю роботою приносив нацистам майже півтори тисячі рейхсмарок чистого прибутку. За роки Другої світової війни через табори смерті пройшли біля 18 мільйонів чоловік.

1909 р. в Єлисаветграді продовжується продаж м'яса таємно забитої худоби. Останнім часом у місті приїжджі селяни здають худобу на забій у таємні бойні, де немає ветеринарної експертизи. Наприклад учора, на Ковалівці приїжджий селянин з Злинки продавав м'ясо, на якому не було клейма.

Початок 5 седмиці Великого посту. Мучеників Марка, Кирила і інших багато. Великий піст.

Відзначаємо Воскресіння Христово

→ 12 квітня 2016 – День Авіації і Космонавтики (працівників ракетно-космічної галузі України). 12 квітня 1961 року радянський космонавт Ю. Гагарін вперше побував в космосі. Політ тривав 108 хвилин, але став потужним проривом в освоєнні космосу. І сьогодні ми бачимо вражаючі успіхи космічної техніки, навколо Землі обертаються десятки тисяч супутників, космічні апарати сіли на М-ісяць, Венеру й інші планети.... Указом Президента України № 230 від 13 березня 1997 р. в Україні цей день проголо-

шено днем працівників ракетно-космічної галузі України. У 2015 році (коли почали писати цю книгу) 12 квітня було світле свято Воскресіння Христово, воно не має постійного дня святкування: В 2011 році свято припало на 24 квітня.

В 2012 - 15 квітня.

В 2013 - 5 травня.

В 2014 - 20 квітня.

В 2015 - 12 квітня

В 2016 –1 травня, а в 2017 році - 16 квітня...

Як не дивно, але сучасна молодь зовсім не вміє вираховувати свято Пасхи. Тому ми знову повертаємося до теми, як вирахувати дату Воскресіння Христово (Пасхи), бо це має велике соціальне значення з одного боку, а з іншого боку, всі перехідні празники – Вхід Господній в Єрусалим, Вербна неділя, Вознесіння, Зелені свята - вони залежать від Пасхи. Якщо відомо, коли настає Пасха, то можна вирахувати дні інших свят, терміни церковних періодів, що передують Великодню і йдуть слідом за датою Воскресіння Христово.

Нехай вибачать нас читачі, але перед тим, як перейти до визначення дати Воскресіння Христово, нагадаємо, що у більшості християнських церков східного обряду (зокрема, у греко-католицькій та всіх православних конфесіях України), хронологія ведеться за Юліанським календарем (або старим стилем) на противагу католицьким церквам Європи та світу (де від 16

століття літочислення ведеться за Григоріанським календарем або новим стилем). Світський календар в Україні відповідає новому стилю. У XX та XXI століттях різниця в датах старого і нового стилю становить 13 діб. «Старий» новий рік в Україні святкують 14 січня, ($14 - 1 = 13$). В результаті обрахунків за цією формулою ми отримаємо дату старого стилю, для переведення в новий додаємо до неї число 13.

Позначимо дату Пасхи символом **X**. Для визначення дати Пасхи за формулою необхідно вирахувати значення п'яти змінних: **a** — остача від поділу числа року на 19.

b — остача від поділу числа року на 4.

c — остача від поділу числа року на 7.

d — остача від арифметичного виразу $(19a + 15):30$.

e — остача від арифметичного виразу $(2b + 4c + 6d + 6):7$.

Якщо $d + e < 9$, то Пасха припадає на березень, а її дату визначаємо за формулою: $x = 22 + d + e$.

Якщо $d + e > 9$, то Пасха припадає на квітень, а для визначення дати застосовується формула: $x = d + e - 9$.

Тепер вирахуємо дату православного Великодня на прикладі 2010 року. Остача від поділу 2010 на 19 дорівнює: $2010:19=105$ (15); **a**=15. Аналогічно визначаємо: **b**=2; **c**=1. Тепер значення наступних змінних: $(19 \times 15 + 15):30=10$ (0); **d**=0; $(2 \times 2 + 4 \times 1 + 6 \times 0 + 6):7=2$ (0); **e**=0. $d + e < 9$, відтак маємо: $x = 22 + 0 + 0 = 22$. Маємо 22 березня за старим стилем, або, враховуючи, що в березні 31 день, додаємо 13 і отримуємо 4 квітня за новим стилем. Формула універсальна, єдине попередження на майбутнє: якщо збираєтесь приїхати до Кіровограда на Великдень років через сто, мусите пам'ятати, що з 1 січня 2101 року різниця між старим і новим стилями становитиме вже 14 діб. Не прорахуйтеся!

12.04.1909 р. в Єлисаветграді набуває популярності кабінет «силомірів», обладнаний багатьма цікавими апаратами для атлетів на вул. Палацовій та Миргородській. Між іншим, там є апарат доктора Коха для дослідження легенів.

День пам'яті святителя Софронія. Святого пророка Ізадія та продовження Великого посту.

Ви не забули, що 12 квітня «День Авіації і Космонавтики», з цього приводу зробимо короткий відступ і розповімо про перші польоти в Космос та про попередників Ю. Гагаріна.

Штурм Космосу

Космічна ера, відкрита Ю. Гагаріним 12 квітня 1961 р., мала довгий попередній період, що й дотепер схований за завісою слухів і загадок. І найлоповніше питання - чи був Ю. Гагарін першою людиною в Космосі, чи були в нього попередники? Вам вже відомо, що космічний старт Юрія Гагаріна не трапився в одну мить. Для того, щоб перебороти земне тяжіння й вийти на космічну орбіту, людство заплатило високу ціну. У тому числі й життями

тих, про кого до сьогоднішнього дня ходять неймовірні чутки.

Розпочнемо розповіді про «ракети Гітлера». Гітлерівська Німеччина протягом усього свого недовгого існування намагалася опанувати Космосом. Найбільші досягнення були пов'язані з ім'ям знаменитого конструктора Вернера Фон Брауна. Завдяки йому Третій рейх заснував космічну програму, існування якої підтверджується архівами, захопленими радянськими військами й армією союзників в 1945 році.

Згідно із цими документами німці не тільки підійшли до «дверей» космосу впритул, але навіть їх відкрили. І пов'язано це, насамперед, з існуванням ракет Фау-1, Фау-2 і двоступінчастою, міжконтинентальною ракетою А9/А10. І якщо Фау-1 і Фау-2 були призначені для обстрілу Москви, Лондона, Нью-Йорка, то стотонна 29-метрова ракета А9/А10 призначалася не тільки для руйнування, але й для польоту в Космос. Ми наведемо декілька прикладів із попередніх книг Валентина Карпова на рос. мові «Запрещенная правда» м. Кіровоград 2013 р., 391 стор., «Право на правду» 2013 р., 381 стор., видавництво Код.

Звертаємо увагу, що перша, німецька балістична ракета далекої дії на рідкому паливі А-4 була сконструйована й успішно пройшла статичні випробування 18 квітня 1938 р. за 17 міс. до початку Другої світової війни. А 7 липня 1943 року відбулися перші успішні літні випробування цієї ракети. 13 червня 1944 року о 4 годині 3 хвилини в Пенемюнде був здійснений запуск німецької балістичної ракети «А-4». Через деякий час вона

впала за 200 миль від місця запуску, на сході Швеції.

В архівах 1938-1941 р. удалося виявити дані, що «диверсант № 1» Отто Скорцені робив набір фахівців у загін «військових космонавтів» для пілотування ракетної техніки. Чому саме Скорцені - тому що спочатку ці ракети призначалися для диверсійних цілей. За деяким даними, таких ракет було запущено близько 30, хоча достовірні дані про результати цих експериментів, на жаль, засекречені й донині. Різні джерела називають число учасників: від 100 до 500 чоловік. У ряді джерел згадувалося, що міжконтинентальні ракети 1943-45 р. повинні були пілотувати «космічні камікадзе», однак це не зовсім так, «військовий космонавт» міг катапультуватись над Атлантичним океаном, а потім бути підібраним з борта підводного човна...

Оскільки, при польоті по траєкторії, що виходить за межі планети Земля, ракета виходить у космічний простір, значить людина, що зробила цей політ - претендує на звання космонавта. За даними СМІ, випробування ракетного монстра (міжконтинентальної ракети) Третього рейха відбулися два рази: 8.01.1945 р. (невдало) і 24.01.1945 (вдало). Отже Третій рейх, у січні 1945 р. запустив ракету в Космос, з людиною на борту. Саме за такі ж польоти в Космос 5 травня й 21 червня 1961 р. американські астронавти А. Шепард і В. Гриссом на кораблі «Меркурій» одержали свої звання – «космонавт»...

Примітка: 24 січня 1945 р. німецька ракета вирушила в черговий політ з військового полігона в Пенемюнде. На її борту перебував пілот Рудольф Магнус Шредер. Але вже на 10-й секунді з нею щось трапилося і пілот розкусив ампулу із ціаністим калієм. Ракета далі продовжила свій шлях, з мертвим пілотом (космонавтом) вийшла у відкритий Космос, пролетіла певну відстань і, втративши керування, звалилася в океан...

Останнім часом у ЗМІ повторно повідомлялось, що в роки Другої світової війни в Німеччині були здійснені польоти в ближній Космос. Одне з таких з повідомлень було в журналі НЛО (№ 34 (351) від 06 серпня 2004 р. «Стрибок за атмосферу»). У цій статті зазначалось, що першою людиною, що зробила політ за межі стратосфери, була німецька льотчиця-випробувач Ганна Райч. Далі відомий письменник Роберт Хайнлайн ще в 1947 р. написав у СМІ про започатковану німцями базу на Місяці. Тій

же темі були присвячені десятки розповідей інших авторів...

На початку 2000 років закордонні СМІ повідомили неймовірну історію: якийсь житель НДР, що служив під час війни в люфтваффе й згодом проживав у ФРН, зробив заяву, що він є першим космонавтом, оскільки ще в 1943 році піднімався на німецькій ракеті в космос! Далі він додав: «коли багато років потому він зробив подібну заяву владі ГДР, ті не стали слухати й помістили в психіатричну лікарню».....

Далі в 2000 р. СМІ повідомили: «В 1943 р. в відкритий Космос полетіли три німецьких космонавти». Але Валентин Карпов з'ясував, що відповідно архівних джерел, у січні 1943 року було тільки три пуски балістичних ракет. А великі підземні заводи, що працювали в Нордхаузені на початку 1944 р., тільки почали випускати ракети Фау-2 по 25-30 шт. в добу. Так що тут є невелика «нестиковка», але, як би там не було, в Німеччині часів Другої світової війни дійсно були серйозні претензії на космічне панування з людиною на борту.

Є цікаве повідомлення від початку 1990-х років з США. За словами їхніх дослідників, запущені у відкритий Космос в 1943 німецькою ракетою 3 нацистські космонавти, повернулися на Землю після 47 років відсутності. Вони приводнилися на поверхню Атлантичного океану. На думку експертів НАСА, зроблена в нацистській Німеччині триступінчаста ракета й запущена в космос із полігона в Пенемюнде в 1943 року, могла використовуватись в наукових, космічних й у військових цілях. Тоді чому цей космічний апарат не був зафіксований вченими з 1945 по 1990 роки? За деякими даними, за роки відсутності (1943-1990) німецькі космонавти анітрошки не постаріли й навіть не підозрювали, що тут пройшло багато часу. Уже немає гітлерівської Німеччини, по-іншому переділений світ, і це було психологічним шоком для німецьких космонавтів зразка 1943 року. Всю інформацію, пов'язану з цією неймовірною, схожою на фантастику історією, відразу - строго засекретили...

Як бачимо, всі історії про німецьких космонавтів, ведуть у 1938 рік. По дивному збігу обставин, цей рік є переломним у розвитку ракетної техніки в Німеччині і СРСР. Якщо в Німеччині був створений ракетний науково-дослідний центр на острові Пенсмюнде в Балтійському морі, і майбутній головний конструктор німецьких, а потім й американських ракет Вернер

Фон Браун одержав «режим найбільшого сприяння», то для СРСР 1938 рік був страшним, розгромлені ракетно-дослідницькі інститути, фізично знищені провідні спеціалісти у цій області. Майбутній генеральний конструктор ракет С.Корольов опинився в концентраційному таборі. Наслідки подібних дій – не забарилися.

Станом на 1941 р., росіяни мали лише «катюшу», а в німців почалося ескізне проектування потужної, балістичної ракетної системи, здатної вивести людину в космос. До 1943 р. вище зазначений проект А-9/А-10 був готовий. Пізніше ракета одержала назву Фау-3. Варто зауважити, що ракета А-9, являла собою крилатий варіант ракети А-4, (відомої як Фау-2) з герметичною кабіною пілота.

Примітка: Подібні міжконтинентальні ракети були створені американцями лише через 15 років (системи «Атлас» й «Титан»). Доречно сказати, що Радянська гордість післявоєнних парадів, кінця 1940 р. - перші реактивні літаки в СРСР були оснащені трофейними німецькими реактивними двигунами. Незважаючи на те, що Вернер Фон Браун – «головний по космосі» у гітлерівській Німеччині - після війни виявився в США, Радянська держава отримала в 1945 р. «космічні» документи й фахівці, яких доставили в СРСР. На цей час радянське керівництво й сам Йосип Сталін вже розуміли значення Космосу. Тому, коли «батькові народів» - Сталіну доповіли про те, що німці створили «пілотовані ракети», він доручив вивчити їхній досвід і використати у своїх цілях. Цим проектом займалися відомі ракетобудівники Михайло Тихонравов і Микола Чернишов. Тихонравов займався ракетами на рідкому паливі ще в 1930-х роках. Коли ж він довідався, що німці в цій справі просунулися набагато далі, то написав лист Сталіну, докладно описавши свій проект і висловивши побажання зайнятися цією проблемою впритул. «Батько народів» зацікавився і незабаром КБ Тихонравова-Чернишева створило проект ракети ВР-190, що передбачував політ двох космонавтів на висоту 190 кілометрів.

Проект цієї ракети був представлений Сталіну 20 липня 1946 року. За пропозицією Сталіна ракету хотіли назвати «Перемога», а одним з перших Радянських космонавтів повинен був стати син вождя - Василь Сталін.

І це цілком логічно - народжений в 1921 році, син Сталіна був бойовим льотчиком (на його рахунку 3 збитих літаки й 6 - у складі групи), мав гарне здоров'я й підходив для польоту за віком (згодом гранична вікова планка стала 35 р., хоча Георгій Береговий відправився в Космос у 43 роки). Зрозуміло, чимале значення мав і політичний аспект: Сталіну лестило те, що його нащадок син полководця, що розгромив фашизм, стане першою Радянською людиною в космосі! Однак цей проект не відбувся, у ті роки в СРСР ще не було двигуна, здатного вивести ракету на космічну орбіту. Крім того, проект погубили інтриги.

Одним з головних супротивників цієї ракети виявився Сергій Корольов, що вважав проект невдалим і на підтвердження своєї правоти висував різні причини. Хоча головною причиною була звичайна образа і заздрість. Корольов сам хотів займатися керованими польотами в Космос й тому усував конкурентів. В остаточному підсумку Сталін до космічного проекту охолонув, а його син Василь після війни почав стрімко співатися. Хоча радянська авіація тих років була зобов'язана Василю Сталіну практично всім - появою реактивних літаків Як-15 і Як-17, безперебійним постачанням паливом, високою зарплатою, відмінним екіпіруванням й обов'язковим додатковим відпочинком протягом 10 днів в елітних санаторіях Ялти, Сухумі або Сочі, так званий «королівський» набір.

Дійсний «штурм» Космосу почався вже після смерті Сталіна. Сергій Корольов, що до цього моменту став Головним конструктором, виявився талановитим організатором. Було зрозуміло, що людина незабаром з'явиться в Космосі, ця людина має бути найгіднішою з гідних.

Те, що вибір припав на маловідомого Юрія Гагаріна, було великою удачею. Селянський хлопець, розумний, енергійний і надзвичайно чарівний, став для землян вісником космічної ери. Але він був у Космосі не першим, у нього були, як німецькі, так і радянські попередники.

З радянських попередників найчастіше називають три прізвища: Олексій Ледовський, загинув у 1957 році, Терентій Шиборин, який загинув в 1958 році й Андрій Митков - загинув в 1959 році. Володимир Ілюшин був попередником Ю. Гагаріна, про це писалося у квітні 1961 р., (відразу після польоту Гагаріна), в одній з американських газет повідомлялося, що першим

«космонавтом Землі» був Володимир Ілюшин - син відомого авіаконструктора Ілюшина. Ще писали про те, що за тиждень до польоту Ю. Гагаріна, В. Ілюшин на космічній ракеті «Росія» тричі облетів Землю, однак, внаслідок збою в системі приземлення, космічний корабель упав на території Китаю. Сам космонавт вижив, але був сильно ушкоджений і тому китайські спецслужби відправили його в один з монастирів, де його лікували методами нетрадиційної медицини. Внаслідок отриманих травм, першого космонавта СРСР (В.Ілюшина) не можна було показати публіці, і тоді довелося терміново запускати в Космос дублера - усмішливого й чарівного Юрія Гагаріна!

Радянська сторона, разом з авіаконструктором Ілюши-ним, відразу виступили зі спростуванням цього факту. І з ними можна було погодитися, якби не два моменти: **по-перше**, газета, що опублікувала повідомлення, належала компартії США (вони по партійних каналах могли знати більше, ніж офіційно впливало в СМІ). **По-друге**, В.Ілюшин у цей же час справді лікувався в Китаї у тибетських ченців, у нього були травми, як всім сказали: «отримані в результаті автомобільної аварії».

Далі «офіційна» космонавтика СРСР протягом багатьох років переконувала всіх, що подібних «жертв космосу» ніколи не існувало. І справді, усі, хто намагався знайти які-небудь архівні відомості про існування цих людей, упиралися в стіну. Напевно, із цим можна було б погодитися, якби цю інформацію не підтвердив німецький ракетобудівник Герман Оберт. Він зазначив, що знає про те, як в 1958 році на полігоні Капустін Яр в СРСР відбувся запуск космічної ракети з космонавтом на борту. Ракета – вибухнула, пілот загинув, все засекретили і про цей політ більше ніхто не чув. Правда про «штурм Космосу» настільки заплутана, що важко зрозуміти, де дійсність, а де – вигадка. Простому громадянину важко розібратися, й сьогодні немає відповіді на просте питання, чому льотчик-випробувач В. Ілюшин у 1961 році, одержавши травму в ДТП в СРСР, поїхав на лікування методами нетрадиційної медицини в тибетський монастир? І чому німецький проект ракет А-9/А-10, що випередив СРСР і США на 15 років, раптово таємниче зник?

До будівельного сезону 1909 р. в Єлисаветграді. Було підняте питання про розширення будинку, де перебуває міська управа на вул. Дворцовій. Передбачаються

прибудови у два поверхи з однієї й іншої сторони нинішнього корпусу, причому добудування з боку Орловського банку, буде зроблено разом з сусідніми приміщеннями, для чого правління банку надає згоду зайняти місту на пільгових умовах 20 тис. рублів. Питання вноситься в думу для розгляду.

→ **13 квітня** Святого Інокентія Московського. Пасхальний понеділок святкується у пам'ять про перший день після воскресіння Христа. У Біблії розповідається, що, воскреснувши, Христос невідомим з'явився двом своїм засмученим учням, розділив з ними шлях до села Емаус, неподалік від Єрусалиму, і вечерю. «... Взяв хліб і поблагословив, поламав і дав їм. Тоді очі відкрилися їм і пізнали вони Його. Але Христос став для них невидимий. І вони сказали один - одному: Чи не палало нам серце обом, коли промовляв Він до нас по дорозі, і коли вияснював нам Писання? І вставши в той же час, і повернулись до Єрусалиму, знайшли там разом 11 апостолів і тих, що з ними, які розповідали, що Господь дійсно воскрес. І вони розповіли, що сталося було на дорозі, і як пізнали Його в ламанні хліба. Коли вони говорили оце, Сам Ісус став посеред них і сказав їм: «Мир вам». Великий піст.

→ **14 квітня** у 2016 – день ДАІ МВС України. День Іверської ікони Божої Матері. Маріїне стояння - преподобної Марії Єгипетської. Продовження Великого посту. Якщо 14 квітня буде повінь, то вродить густа трава, коли ж не прошумлять талі води, то літо буде холодне і дощове. Якщо до 14 квітня не рушать весняні води, літо буде холодне й дощове.

14.04.1914 р. – У Петербурзі товариство архітекторів влаштувало конкурс проектів міського критого ринку для Єлисаветграда. Міську управу в журі представляли гласний І. Пашутін та архітектор Л. Любельський.

→ **15 квітня** 2014 - День працівників кримінального розшуку України. А ще день преподобного Тита, мученика Полікарпа та продовження Великого посту.

Слово «лівий» - протилежний правому. Український народ, пов'язував смисл «лівого» з ідеєю чогось недоброго, ворожого, зловісного: «Як дзвонить у правому вусі, то має бути щось добре, а як у лівому, то буде зле». Встати вранці лівою ногою наперед віщує нещасливий день, тому й приповідка: «Він сьогодні

лихий, бо лівою ногою з ліжка встав». Вірили, що лівою рукою не годиться нікому, нічого давати, бо то йому на шкоду; самий акт подавання лівою рукою свідчить про недоброзичливість. Не годиться також їсти лівою рукою. А хто б лівою рукою перехрестився, то тим би до себе дідька-чорта прикликав. Те ж саме і в італійців, де «лівий» (сіністро) означає не тільки поганий, шкідливий, але й навіть злочинний: «Фачча сіністра» (ліве обличчя) значить - людина, що має злочинні нахили, чи наміри. У французів слово «гош» (лівий) означає фігурально незграбний й таке інше.

У Єлисаветградському окружному суді 1904 р. розглядалася справа катування дочки розпеченою сковородою, в обвинуваченні селян с. Васильєвка Єлисаветградського повіту Ореста і Євдокії Лещенко, що виявили рідку жорстокість у катуванні рідної дочки. На протязі 2 двох років, дочка підсудних Настасія зналася із дворянином Кіндратом Капитановим. Батько й мати Лещенко не хотіли чути про шлюб їхньої дочки з Капитановим. Дочка таємно ходила до нього на побачення, тому батьки пускали в хід биття мотузкою, і нарешті виведені із себе її поведженням, вони 5 жовтня 1904 р. придумали «середньовічне» катування. Розжаривши до червона сковорідку, вони поставили її босими ногами на розпечене залізо. Після чого молоду дівчину відвезли до лікарні. Після операції Настасія біля трьох місяців пролежала в лікарні й тепер працездатність її значно понизилася.

➔ **16 квітня** у 2016 – день довкілля (третя субота квітня). Свято встановлене згідно з Указом Президента України «Про День довкілля» № 855/98. У цей день громадські організації проводять заходи, спрямовані на поліпшення стану навколишнього середовища, очищення водних джерел, озеленення, збереження заповідних об'єктів, поширення екологічних знань....

Похвала Пресвятій Богородиці. Субота акафісту 5-тої седмиці Великого Посту. Преподобного Микити сповідника. Ікони Божої Матері «Нев'янучий цвіт». Великий піст.

➔ **17 квітня** - день пожежної охорони Ікони Божої Матері «Живоносне Джерело». Великий піст.

► У 1904 р. хіроманти облюбували Єлисаветград. Не встиг виїхати один, на зміну йому приїжджає інший, а в останні

дні їх гастролювало - тут двоє. Довірливий малокультурний народ іде юрбами до хіромантів «довідатися про свою долю», і кожен з них віддавав чималі гроші.

→ **18 квітня** у 2016 – Міжнародний день пам'ятників і історичних місць. В Україні це свято встановлене Указом Президента України від 23.08.1999 № 1062/99 на підтримку ініціативи учених, архітекторів, реставраторів, працівників державних органів охорони пам'ятників історії і культури.

А ще день Святого Іова Московського. Преподобної Феодори Солунської. Великий піст.

→ **19 квітня** день Апостола Фоми та святого Євтихія.

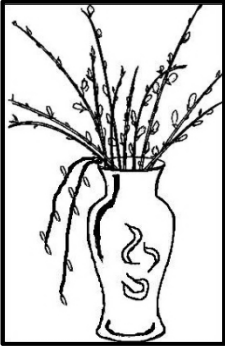
Розшукове Єлисавеградське відділення поліції з'ясувало, що в слюсарні А.Гольдрєєра по вул. Петровській не законно виробляють таврування ваг і гир. З цією метою у майстерні Гольдрєєра був зроблений обшук, під час якого у завернутих ганчірках знайшли 14 мідних паличок з витиснутими на них цифрами, що служать для таврування ваг. За словами Гольдрєєра, йому з помсти підкинули ці предмети. У справі проводиться дізнання.

Хто не знає, яку важливу роль в перших роках інтелектуального і морального розвитку молодого Шевченка зіграла його дружба із художником Іваном Сошенком. Вважається, що саме він познайомив нікому невідомого митця-кріпака - з Є. Гребінкою, В. Григоровичем, О. Венеціановим, а через них з Брюлловим, В. Жуковським. А от з М. Гоголем поет не був знайомим. Такі були висновки шевченкознавців. Та досліджуючи маловідомі сторінки життя і творчості Шевченка та Гоголя, наш сучасник, український письменник Мечислав Гаско виявив переконливі докази протилежного; не Сошенко, а саме Гоголь, особисто знаючи Шевченка, ввів його в коло відомих художників та письменників. А ще Гоголь є прототипом головного героя в автобіографічній повісті Шевченка «Художник». Ще М. Гаско висунув цікаву гіпотезу про ймовірність знайомства Шевченка з Пушкіним і Лермонтовим, що раніше заперечувалося....

→ **20 квітня**, день Преподобн. Данила Переяславського.

► У цей день в історії помер Петро Сагайдачний (1570-1622), шляхтич червононоруський з Перемишльської землі, козацький ватажок, кошовий отаман Війська Запорозького.

Вербний тиждень

Від берегів тихоплинного Південного Бугу, до берегів Дніпра – Славути розкинувся степовий край Кіровоградщини. Це земля машинобудівників і хліборобів, працюючих і гостинних людей. Перед очима постають відомі постаті, які прославили наш рідний край: драматург Іван Карпенко-Карий, видатний педагог Василь Сухомлинський, театральний діяч Марко Кропивницький, письменники Волод. Винниченко, Юрій Олеша

та інші сучасні генії, які виплекані нашою землею. З чого починається Батьківщина? Рідний край, дорога серцю земля батьків, дідів, прадідів наших. Оспівані в піснях народних безмежні степи, зелені ліси і доли, високі блакитні небеса. Хіба є на світі щось дорожче? Дивись, як простяглась селом широка вулиця, серед пишних дерев, вона веде до школи. Звідси починається твій рідний край – твоя Батьківщина.

➔ **21 квітня** - зустріч Сонця з Місяцем. Офіційних свят немає. Якщо добра погода - буде погоже літо, а якщо негода - холодне і дощове; якщо й наступного дня погода не встановиться, то рік буде сухий. У Варшаві страчено Северина Наливайка (1597 р.) За переказами, він походив із сім'ї ремісника-кушніра з міста Гусятина, (нині Тернопільської області).

► Житель Єлисаветграда Сухобрусов знайшов на Кінній вулиці загублений кимсь золотий браслет і продав його одному з місцевих ювелірів. Поліція, довідавшись про це, відібрала в покупця браслет, а Сухобрусова притягла до відповідальності. Браслет цей зберігається в 1-й частини й буде відданий особі, що його втратила.

➔ **22 квітня** у 2016 р. – Міжнародний день секретаря та Всесвітній день Землі. Щороку, 22 квітня люди по всій планеті відзначають День Землі. Цей день став загальнолюдським символічним святом любові і турботи за нашу спільну домівку. Саме 22 квітня в різних куточках земної кулі небайдужі проводять різні яскраві і водночас корисні заходи, спрямовані на те, щоб у світі стало більше чистоти та відповідальності.

(Примітка: 22 квітня 1970 р. у США, в Нью-Йорку, сту-

денти, школярі та їхні вчителі вперше організували національний День Землі, запропонувавши зазирнути вглиб екологічних проблем і разом пошукати їх вирішення. Вже через рік у США було створено державне агентство з охорони навколишнього середовища, яке сьогодні діє досить активно і має тісні контакти з державними структурами багатьох країн, у тому числі і України). У 1970 р. День Землі відзначали вже понад 20,0 млн. американців. Вони не тільки висаджували дерева, а й збирали сміття, прибирали і упорядковували парки та сквери. Але значно пізніше. Це сталося після того, як у 1990 р. день Землі було оголошено міжнародним святом.

Ще 22.04. день «Лельника», свято пов'язане з тим, що на Юрів день - виганяли худобу в поле. Подібні свята існують у самих різних народів Європи. В Італії відзначають «прімаверу» - день першої зелені, у Греції ще з античних часів святкували у цей день повернення на землю Персефони, дочки богині родючості Деметри та інше.

Для сучасної людини ім'я Лелі (Лельник), асоціюється з казкою А.Островського «Снігуронька» де Лель представлений як прекрасний юнак, що грає на сопілці. У народних піснях Лель є персонажем жіночого роду - Леля, а основними учасниками, присвяченого йому свята були дівчата.

Свято «Лельник» розпочиналося з найближчого пагорба, там встановлювали невелику дерев'яну або дернову лаву. На неї саджали найкрасивішу дівчину, яка і виконувала роль Лялі (Лелі). Праворуч і ліворуч від дівчини на пагорбі на лаву укладалися приношення. По один бік клався коровай хліба по другий - глечик з молоком, сир, масло, яйце і сметана. Навколо лави розкладали сплетені вінки. Дівчата водили хоровод навколо лави і співали обрядові пісні, в яких славили божество як няньку майбутнього врожаю. Під час танцю і співу сидяча на лавці дівчина надягала на своїх подруг вінки. Іноді після свята на пагорбі розпалювали багаття (олелію), навколо якого також водили хороводи і співали пісні.

Показово, що в обрядах, присвячених Лелі, завжди був відсутній мотив похорону, як у Русальному тижні і в дні Івана Купали. У весняній обрядовості «Лельника» завжди широко застосовувалися різні магічні дії з яйцями. Протягом всієї весни відбувалася розфарбовування яєць «писанок», «крашанок» - і

різні ігри з ними. Слід нагадати, що церковний пасхальний календар значною мірою, був заслоном архаїчної сутності обрядів, пов'язаних з яйцями, але зміст розпису писанок веде нас в глибоку старовину предків. Тут є і небесні олені, і картини світу, і безліч древніх символів життя і родючості. В етнографічних музеях зберігається тисячі писанок, вони є наймасовішою спадщиною язичницьких уявлень.

У зелені діброва,
У китицях калина.
Глянь, яка чудова
Наша Україна.
Різні в світі є країни,
Різні люди є на світі,
Різні гори, полонини,
Різні трави, різні квіти ...
Є з усіх одна країна,
Найрідніша нам усім.
То прекрасна Україна –
Нашого народу дім.
Можна все на світі
Вибирати, сину.
Вибрати не можна
Тільки Батьківщину.

➔ **23 квітня 2016** – Міжнародний день астрономії та Всеукраїнський день психолога. Ідея святкування виникла в Каталонії, де 23 квітня, в день Святого Георгія, жінкам вручають троянди, а кожен чоловік може розраховувати на отримання в подарунок хоч однієї книги. Троянда натякає на кров, проливу Георгієм в битві з драконом, а книжки нагадують про сумну дату 23 квітня 1616 року, день смерті Сервантеса, автора роману «Винахідливий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі». У 1996 році ЮНЕСКО інтернаціоналізувала це свято, підтвердивши свою прихильність справі заохочення читання, книговидання і захисту інтелектуальної власності.

23 квітня – день Ярила Вешнього У цей день проводиться важливий обряд – «Відмикання Землі». Ярило «відмикає» (запліднюється) матір сиру-Землю і випускає росу, від чого починається бурхливе зростання трав. Якщо сприятиме погода, в цей день відбувається урочистий вигін худоби на пасовища -

на Ярилину росу. Перед вигоном скотини з сараю, господарі гладили тварин по хребту, умовно фарбували в червоний, жовтий, зелений колір яйцем, яким потім обдаровували пастуха. Після чого худобу уже у дворі годували «бляшками», особливими хлібцями. Перед вигоном з двору під ноги скотини клали пасок, щоб вона переступила через нього. Це робилося для того, щоб худоба знала дорогу додому.

День мучеників Терентія, Афрікана, Максима, Зінона та інших з ними. Великий піст.

→ **24 квітня** – Міжнародний день солідарності молоді, який відмічають щорічно з 1957 року за рішенням Всесвітньої федерації демократичної молоді. Цей пам'ятний день є приводом, щоб привернути увагу державних органів, суспільства та засобів масової інформації до проблем молоді.

24 квітня у 2016 році буде Вербна Неділя (свято в інші роки буде припадати на інші дати). Вхід Господній у Єрусалим. День Священномученика Антипа Пергамського та Преподобного Якова Желізноборовського. Продовження Великого посту.

Єлисаветград-Зинов'євськ від 1928 року. Розпорядження Держради із приводу електроосвітлення в мікрорайоні Ново-Олексіївка. Відділу місцевого господарства у категоричній формі запропоновано до 1 лютого 1928 року закінчити роботи із прокладки електричної освітлювальної мережі на вулицях Ново-Олексіївки....

Вербний Тиждень в християнській релігії вважається самим трагічним, бо священники саме в цей час прийняли рішення вбити Ісуса. А народ, захоплено зустрічав його, незабаром той же народ зажадав розіп'яти Ісуса. Народ поміняв свою віру на протилежну буквально за лічені дні. Тому в честь такої скорботи, за святом Вербної Неділі, наступає найсуворіший тиждень Великого посту - так званий «Вербний Тиждень».

Зі святом Вербної Неділі пов'язано багато відомих народних прикмет і традицій. За старими повір'ями щоб молода пара жила в щасті й достатку, теща в понеділок Вербного Тижня приносила в будинок молодого зятя подарунки. А у Болгарії, Росії й інших країнах, ще відзначали «Лазареву суботу». У цей день прийнято ламати гілки верби і з піснями обходити будинки. Опівночі молодь просилася в хату і починала злегка бити

господарів гілками, примовляючи: «Б'ємо, щоб були здоровими». В Білорусії пекли на це свято хлібці, в один з них закладали монету. Кому діставався цей хлібець, тому чекати удачі та достатку цілий рік. Якщо ж дівчина візьме цей хлібець, то їй належить вдало вийти заміж. У сербів, чехів і словаків теж існує багато обрядів і традицій, пов'язаних з цим святом.

Що значила Вербна неділя у слов'ян? **По-перше** це свято християнської спрямованості. **По-друге** символізує відродження природи. Адже в більшості слов'янських земель в цей час розпускається верба, радує око своїми сережками.

 З цього приводу дід Опанас розповів онукам про красиву слов'янську легенду, бо колись верба була жінкою. У неї було багато дітей, і вона стала сперечатися з самою Матір'ю-Землею про те, що вона плодovitиша за неї. А Мати-Земля у відповідь розсердилася, і перетворила нерозумну жінку в вербу. Тому на Єлисаветградській землі й досі вважається корисним безплідним жінкам в дні свята Вербної Неділі з'їсти освячені вербні бруньки. А діти в Україні з'їдали вербні бруньки, щоб горло не боліло.

До цих пір освячені гілочки верби народ наділяє очисними властивостями від псування і пристріту для домашньої худоби, від хижаків і злого ока недобрих сусідів. Ось чому в наш час, в Україні ще збереглися звичаї, традиції та обряди, що здійснюються саме на Вербну Неділю. Наприклад, купали немовлят в воді з вербними бруньками. Існує повір'я, якщо вбити на ріг будинку освячений кілочок верби, то природна боязкість членів сім'ї піде, а сміливість прийде. Якщо у Вербну неділю посадити кімнатну рослину, то вважалося, що вона приверне в дім достаток і багатство. При цьому необхідно дотримати всі тонкощі цього обряду. Рослину необхідно саджати з товстими листям. Найкраще підійдуть рослини «грошове», або «доларове» дерево. Але, якщо ваша рослина протягом місяця зів'яне, то всю решту життя, доведеться прожити у бідності.

Освяченим у церкві гілочки верби в народі і народній медицині приписується велика магічна сила. Вважається великим гріхом топтати свячені в церкві гілочки верби. Тому після служби прийнято спалювати навіть маленькі листочки.

Як і в будь який релігійно-святковий день, у Вербну Неділю заборонено працювати. Тому заздалегідь готують всі гарячі

страви, при цьому слід пам'ятати, що ще триває Великий піст. Тому страви повинні бути помірними і пісними.

Ще одне повір'я, у Вербну Неділю не можна розчісувати волосся. Але це вам вирішувати, ходити нечесаними і дотримуватись старовинних традицій, або бути охайними. А в день 24.04. біля водойм можна зустріти русалок. Вони можуть залоскотати людину до смерті, так що в небезпечні місця заборонялося ходити поодиночі. В Єлисаветградській губернії русалок поважали і побоювались; щоб не накликати на себе їх гнів, у свято не дозволялося працювати. Порушення заборони на працю, русалки могли сприйняти - як неповагу. А от звичай святити вербу дуже старий, бо вже в старому «Ізборнику» від 1073 р. було зазначено: «Праздъникъ върбъный». Згадує про вербу і Данило Паломник у 1095-1108 р., коли відвідав Єрусалим і там побачив: «.... древіе много по брегу Йорданову превысоко, яко вербіе естъ ѿ подобно»....

Відтак з того часу на Вербну Неділю в усіх церквах відбувається урочистий обряд посвячення ритуальних галузочок. Після богослужіння, на яке сходились усі мешканці: «бо гріх не піти до церкви, коли святять вербу», батюшка скроплював гілочки верби свяченою водою. Першими намагалися взяти гілочки діти, адже кому дістанеться найбільша, «той буде най щасливішим». При цьому годилося відщипнути пухнасту бруньку і проковтнути, «щоб горло не боліло і не наростали в ньому гугі». Святою вербою б'ють, щоб здорові, веселі та багаті були.

Якого числа і в який рік була (буде) Вербна неділя?

2010 - 28 березня

2011 - 17 квітня

2012 - 8 квітня

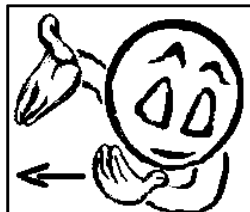
2013 - 28 квітня

2014 - 13 квітня

2015 - 5 квітня

2016 - 24 квітня

2017 - 9 квітня

Гілки верби потрібно наламати напередодні Вербної неділі. При цьому слід пам'ятати, що найкраще зривати лозинки з тих дерев і кущів, які ростуть на березі, біля води. Якщо теплий сезон, що сприяє цвітінню, ще не настав, то краще приготувати

вербні гілочки тижнем раніше. Потрібно поставити їх у воду, щоб до призначеного дня на гілках з'явилися пухнасті «котики» або ніжні сережки. Люди щиро вірять, що після маніпуляцій з вербою до них прийде здоров'я, сила, краса та багатство. Цей день обов'язково повинен супроводжуватися смачними ласощами. Важливо порадувати солодощами маленьких дітей. Згідно традиції, будинок у Вербну Неділю повинен наповнюватися дитячим сміхом, звуками веселошів і свята.

Після Вербної Неділі нерідко поверталось похолодання. Про це нагадують й іменні прислів'я: - Прийде тиждень Вербовий - бери віз дубовий, або дме Вербич - кожух тербіч. Прийшов Вербич, два кожухи тербіч. Прийшла Вербниця - назад зима вернеться.

Етимологічна «радоніца»

Інтелектуальна власність - результат інтелектуальної, творчої діяльності однієї людини, або кількох осіб: автора, виконавця, винахідника та інше. Право інтелектуальної власності (ІВ), у широкому розумінні означає закріплені законом права на результат інтелектуальної діяльності в промисловій, художній, науковій, виробничій й інших галузях. Вперше термін «ІВ» вжив у 1845 р. Чарльз Вудбарі, суддя окружного суду штату Массачусетс, а в Європі перший був Альфред Ніон у своєму трактаті «Цивільні права авторів, артистів та винахідників», опублікованому у 1846 р. Справжня історія терміну почалася у 1967 році, після створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

→ **26 квітня** - Міжнародний день інтелектуальної власності (ІВ). Генеральна асамблея Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) на своєму засіданні у вересні 2000 р. прийняла рішення про заснування свята. При цьому вона виходила з того, що 26 квітня вже був днем народження ВОІВ (організації), тому доцільно призначити «День ІВ» - в усьому світі.

26.04. День преподобного Ісака Сирина. Початок Страсної седмиці Великого Посту.....

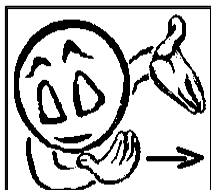

Найбільшим підприємством по виробництву художніх фільмів в Україні є Київська кіностудія імені О.П. Довженка, збудована у 1928 р. як Київська кінофабрика ВУФКУ (Всеукраїнського фото кіноуправління). З 1930 р. мала назву «Українофільм», з 1939 р. - Київська кіностудія, якій у 1957 році присвоєно ім'я О.П.Довженка. Головний павільйон мав 3000 кв. м. довгий час був найбільшим в Європі.

26 квітня, Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф. У цей день (1986 р.) сталася аварія на Чорнобильській АЕС. У вересні 2003 року на саміті СНД Президент України Леонід Кучма запропонував країнам-учасникам Співдружності оголосити 26 квітня Міжнародним днем пам'яті жертв радіаційних аварій і катастроф. Рада голів держав СНД підтримала цю пропозицію. А Україна відзначає цей день як «День Чорнобиля». По всій країні 26 квітня проводяться заходи пам'ятного та траурного характеру. Всі вони покликані нагадати про трагедію. Катастрофа, що сталася на четвертому енергоблоці ЧАЕС, досі є найбільшою техногенною аварією з усіх, які траплялися з людством, (більш детально - в кінці цієї глави).

У 2015 р. Національна рада з телебачення і радіомовлення України ухвалила нові правила роботи радіостанцій і телеканалів у дні трауру і пам'яті, до яких відноситься і 26 квітня. Так що з 2016 р. в «День Чорнобиля» по українським каналам не будуть транслювати комедійні, гумористичні та еротичні фільми і передачі, а о 12 год. буде оголошуватися всеукраїнська хвилина мовчання, що супроводжується звуком метронома.

До пам'ятників загиблим покладають квіти, в храмах проводять молебні, у школах проходять лекції про Чорнобильську трагедію. Дехто йде до київського Музею Чорнобиля, де збережена пам'ять про край, якому випало бути майже стертим з української карти. Довгий час Прип'ять стоїть мертвою зоною.

Найдавнішою визначною пам'яткою педагогічної літератури в Україні вважається «Повчання Володимира Мономаха своїм дітям», написане біля 1117 р. Збереглося у Лаврентіївському списку «Повісті минулих літ». Це оригінальний твір, у якому Володим. Мономах висловлює свої думки загальнодержавного, політичного й мо-

рального характеру, вчить своїх дітей бути розумними правителями, захищати інтереси Русі. Свої настанови він ілюструє прикладами з власного життя.

➔ **28 квітня** - Радоніца. Православна Церква встановила поминання спочилих, перше після свята Пасхи. Цього дня християни немов розділяють пасхальну радість про воскресіння Спасителя з членами Церкви, що залишили цей світ. За свідченням святителя Іоанна Златоуста (IV ст.), це свято відзначалося на християнських кладовищах з «сивої» давнини.

Етимологічно слово «радоніца» походить з слів «рід» і «радість». Особливе місце Радоніци в колі церковних свят - відразу після Світлого великоднього тижня, - нібито зобов'язує християн не сумувати і не ремствувати з приводу смерті близьких, а навпаки, радіти їх відходженню в інше, вічне життя. Саме на Радоніцу існує звичай святкування Пасхи на могилах покійних, куди приносяться фарбовані яйця та інші великодні страви, де звершується поминальна трапеза і частина приготованого віддається злиденній братії на спомин душі. Таке спілкування з померлими, виявлене через прості побутові дії, відображає віру в те, що вони і після смерті не перестають бути членами Церкви Бога живого.

У 2016 р. – це Всесвітній день охорони праці. Його мета привернути увагу світової громадськості до масштабів проблеми, а також до того, яким чином створення і просування культури охорони праці може сприяти зниженню щорічної смертності на робочому місці. Вперше він був проголошений в 2003 р. Цього дня більш ніж в ста країнах світу проводяться заходи, направлені на вирішення проблем з охорони праці.

Професійних свят немає. У 2016 році - Великий (чистий) четвер пристрасної седмиці. День мучениць Василини і Анастасії. Спогади Таємної Вечері на якій Христос встановив християнське таїнство - причастя. Скоро кінець Великого посту.

➔ **29 квітня** у 2016 – Міжнародний день танцю, його відзначають в день народження Жана Жоржа Новера, французького балетмейстера, реформатора і теоретика хореографічного мистецтва. Це свято відзначається з 1982-го року за рішенням ЮНЕСКО. Весь танцюючий світ відзначає своє професійне свято: театри опери і балету, ансамблі сучасного та народного танцю, а також самодіяльні артисти.

День Страсної п'ятниці. Мучениць Агапії, Ірини і Хіонії. Висення Плащаниці. Передостанній день Великого посту.

→ **30 квітня** Вальпургієва ніч - це найбільш значне, язичницьке свято, присвячене родючості. Вальпургієва ніч відзначається вночі 30 квітня в ознаменування розквіту весни. Назва цієї ночі пов'язана з ім'ям святої Вальпургії, Уїмбурнської монахині, сестри святого Віллібальда, англійської проповідниці християнства у франкських краях. Своїми коренями традиція святкування Вальпургієвої ночі сягає язичницьких часів. Зважаючи на те, що раннє християнство часто християнізувало язичницькі традиції, обидва свята злилися - в одне. В нордичних міфах Вальпургієва ніч символізує час смерті бога Одіна.

Вважається, що в цю ніч слабне межа між світами мертвих і живих. Люди розпалюють багаття, щоб відігнати мертвих і неприємних духів, що за повір'ям блукають у ці часи посеред живих. В ніч з 30 квітня на 1 травня по всій Центральній та Північній Європі запалюються величезні багаття, щоб відігнати відьом, які злітаються в цю ніч на шабаш. Потім, дочекавшись певної години, натирають тіло чарівною маззю і, вимовивши заклинання, сідають верхи на мітлу, яка миттю донесе їх до місця зустрічі з сатаною. Тим, хто особливо відзначився, сатана дає відсorbitи хмільного зілля з кінського черепа, тих же, хто йому не догодив, стьобає батогом. Незабаром починається божевільний танець, і наступного дня на цьому місці можна розгледіти сліди коров'ячих і козиних копит.

Людська програма свята не змінювалася вже більш ніж 100 років: старовинні ігри, виступи студентських хорів і традиційні вогнища. У багатьох європейських країнах із заходом Сонця хлопчики починають кричати і запалювати петарди, оскільки вважається, що найкращий засіб від духів - це галас. А на світанку настає свято Першотравня. Закінчення Великого Посту.

А далі дід Опанас розповів легенду про трьох братів - засновників Києва. Дуже давно на нашій землі жив народ «поляни». То був неспокійний час і тому вони господарювали своїми родами. І було в одній сім'ї три брата: один на ім'я Кий, а другий - Щек, а третій - Хорив, а ще була у них сестра Либідь. Кий сидів (правив) на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі Щекавиці, а Хорив - на третій горі, через що і прозвана вона

Хоревницею. Думали-гадали і вирішили вони збудували велике містечко в честь свого старшого брата й наректи його Києвом. Вибрали місцевість, щоб навколо містечка був ліс і пуща велика, і ловили там звірів. І були ті брати мудrimi й тямущими, бо походили вони з роду полян, від них в Києві є поляни й до сьогодні. Деякі ж, не знаючи про це, кажуть, що Кий був перевізником, бо тоді біля Києва був перевіз з тієї сторони Дніпра на інший берег, тому й говорили: «На перевіз - на Київ». Це неправда, бо коли б Кий був перевізником, то не ходив би він на Царгород. А втім, коли Кий прийшов до Царгороду, то йому надали великі почесті.

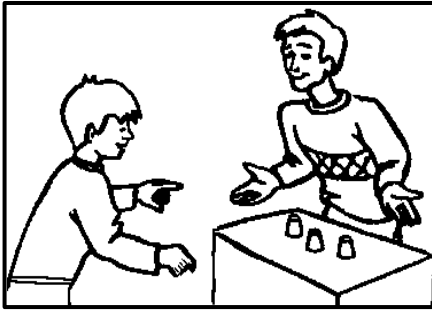
Коли ж Кий повертався, прибув на Дунай і уподобав місце, і збудував мале місто і хотів осісти в ньому з родом своїм, та не дали йому навколишні мешканці. Отож і донині зветься те місто Києвець. Кий же повернувся у свій город Київ, тут правив і тут скінчив свого віку. Та й брати його Щек і Хорив, і сестра їх Либідь теж тут померли. Про це більш докладніше сповіщає літописець Нестор. Виходить, що Кий започаткував Київ подібно, як Ромул – місто Рим, Коринф – місто Коринф та

Кракус – місто Краків й тощо. За ствердженням археологів, Київ було засновано наприкінці V - першій пол. VI ст., (останнім часом ці дані змінюються). Заснування Києва, як і бага-

тьох інших міст, оспіване поетичними легендами. Археологічні дослідження виявили, що перше міське поселення на території Подолу появилось не раніше 880-х років. Згідно традиційної точки зору, з 882 р. Київ був столицею Київської Русі. Візантійський імператор Констянтин Багрянородний, ще в середині X ст. відмічав, що Київ мав другу назву - Самватас. Ймовірно це було древньою назвою міста, або позначенням в неслов'янському середовищі. Слово, можливо, походить з хазарської мови і означає «верхні укріплення». Результати деяких археологічних розкопок дають підставу вважати, що вже в VI-VII ст. поселення на правому березі Дніпра можна вважати міським.

Академік Микола Марр (1864-1934) звертає увагу на працю «Книжні легенди про заснування Куара у Вірменії й м. Києва у Русі». Доповідь відбулася на зборах Державної академії історії матеріальної культури (1922), потім в 3-му томі «Известий» (1924) й у 5-му томі «Зібраних робіт» ученого М. Марра (1935).

Життя – це таїнство

Напевно багато читачів задавали питання: **1)** для чого люди живуть на Землі? **2)** - для чого з'явився Я сам в цьому світі? **3)** Навіщо Я ходжу кожний день на роботу? **4)** У чому сенс життя? І так далі. Життя - це таїнство, а таїнство не можна зрозуміти, його можна

тільки прожити. Спроби зрозуміти життя - це спроби розуму, а розум ніколи не зможе розгадати таємницю життя, тому що він (розум) створювався не для цього. Не можна досягнути неосяжне, й пояснити непояснене, не намагайтесь потратити свої дні на збагнення самого сенсу життя і його секрет.

Учені з кожним новим відкриттям заявляють, начебто вони, «ледве» не розгадали секрет життя, але потім ідуть нові відкриття, що повністю перекреслюють їхні попередні розуміння. І так буде нескінченно, тому що життя не можна зрозуміти. Пояснював дід Опанас своїм онукам. Ще давньогрецький філософ, великий мислитель Сократ сказав: «Я знаю, що нічого не знаю». Далі Опанас каже: «Який зміст у тім, щоб зрозуміти життя, розкрити всі його секрети? Адже тоді не залишиться ніякої таємниці, ніякого інтересу. Який зміст в подальшому, такому житті, якщо все заздалегідь зрозуміле й повністю передбачене? Коли в нас з'являється яке-небудь ставлення до життя - це всього лише прояв нашого розуму, його фантазії й вигадки. Ми дивимось на життя крізь фільтр власного розуму і життя фарбується фантазіями розуму.

Життя неможливо обмежити якою-небудь позицією, концепцією, або втиснути в яке-небудь визначення, але розум хоче з'ясувати: «в чому сенс життя»? Розум намагається зрозуміти зміст життя, розкрити його таємницю й довідатися секрет. Але весь жарт у тім, що ця діяльність ніколи не закінчиться: таємниця ніколи не буде розгадана, секрет ніколи не буде відкритий. Тому розум ніколи не одержить повне задоволення, і життя змусить його й далі вивчати, досліджувати, експериментувати. У цьому теж «краса життя», його таємниця й секрет,

містична рушійна сила.

Індійський філософ Ошо вчив жити без упередженого ставлення до життя, без спроб втиснути життя в якусь філософію, або систему світогляду; без спроб зрозуміти його розумом. У цьому була оригінальність його навчання, що залучала своєю новизною розуми, змучені нескінченним пошуком розгадки таємниці життя. Тепер вчені намагаються зрозуміти, що значить вислів: «не намагатися зрозуміти життя».

Хто такий Ошо? Індійський філософ, засновник духовного вчення, професор філософії, з початку 1970-х років відомий як Бхагван Шрі Раджніш, а пізніше - як Ошо, або Рошан. (А ще Чан-дра Мохан Раджніш 1931-1990 г.) Проповідував власне вчення, що декларувало своєю метою вільне та щасливе життя людини, боротьбу із забобонами, помилковими цінностями суспільства, бюрократичною державою, помилковою церковною вірою, бездуховністю сімейного укладу тощо. А може Ошо прав - життя краще прожити, ніж намагатися його зрозуміти розумом. Що це значить? Відкинути всі спекуляції розуму, всі подання про життя, вірування й переконання. Життя - непередбачене таїнство, і ніхто не може пророчити, що відбудеться завтра, через годину, або навіть через секунду. А душа – це щоденник нашого життя.

Багато хто запитає, а що таке душа? Ми відповімо й на це питання з наукової точки зору. Під душею ми розуміємо тонке ментальне тіло, що розстеляється по всій площі Духа, бо саме Дух стоїть порядком вище, від людського, казуального тіла. Бо саме в душі (як в простому щоденнику) зберігаються всі дані про прожиті (різні) життя індивіда. В той «щоденник» кожного дня ставлять оцінки, які з часом будуть розглядати наші «куратори у небесній канцелярії». До того ж, саме куратори намагаються давати нам підказки, які ми (найчастіше) просто не бажемо чути. Саме цих кураторів багато хто в нашому світі називає «Ангелами». І коли щось погане трапилось, так близько пройшло мимо нас, ми з полегшенням душі кажемо: «Мій ангел - хранитель відвів біду від мене».

Візьмемо за приклад малих дітей. Немовлята перебувають у постійному зв'язку з Богом, тому що вони не мають опіки. Пам'ятаєте, що сказав Христос про маленьких дітей? «Ангели

їхні на небі повсякчас бачать обличчя мого Небесного Отця». Відкинувши всяку містику, уважно придивимось до маленької дитини в колисці. Вона «комусь» посміхається і бавиться, а буває й навпаки. Або уві сні малята то сміються, то плачуть, тому що вони бачать і радісне, і страшне. В одних випадках вони бачать свого Ангела Хоронителя й граються з ним. Він пестить їх, бере їх за ручки, і вони сміються. А в інших випадках спокусник показує їм щось страшне, і вони плачуть. Те, що він їх лякає - теж на користь, тому що вони від страху змушені кликати маму. Страх примушує дитину бути обережною і весь час шукати захисту у мами.

Малята до 7 років постійно тримають зв'язок з Богом і з Ангелом, котрий невідступно перебуває поруч з ними. Як тільки дитина пішла до школи, вона забуває свого Ангела. Якби маля все пам'ятало, то впало б в гординю. Тому, підростаючи, воно все забуває, саме тут Вищий Розум (Бог) працює мудро. Він знає, що піде на користь і тому дає, - тільки саме необхідне....

Повертаючись до першого питання: «Який зміст людського життя, в чому сенс»? - відповідь буде з більш духовним нахилом: людина повинна за своє поточне життя на землі вирости духовно, тобто ущільнити тіло власного Духу, гарними вчинками, справами й емоціями. Саме Дух є невидимим спостерігачем, що супроводжує людину все її життя. Саме від власного Духу залежать всі наші зльоти й падіння, тому що все, що ми сіяємо, то, у підсумку, й пожинаємо. Цю просту істину ми починаємо розуміти, коли хвороби або проблеми починають нас долати повністю, і тільки тоді ми починаємо змінюватися на краще. І часто на подібні дії, просто не хватає часу...

18.04.1914 р. Відбулося засідання комісії Єлисаветградського товариства охорони народного здоров'я, на якому обговорено питання про влаштування літньої дитячої колонії (табору відпочинку) для учнів початкових шкіл. А 20.04.1914 р. в місті з дозволу Херсонського губернатора місцеве відділення товариства охорони здоров'я влаштувало день благодійності «Біла квітка» хворим на сухоти.

25.04.1914 р. В Єлисаветградському Зимовому театрі з лекцією «Ідея рівноправності жінок» виступив член Державної Думи Росії, професор Микола Некрасов.

Сенс життя

Дід Опанас замислившись, сидів біля вікна і думав: «Що таке життя»? Не один десяток вчених намагався дати цьому визначенню свою теорію, але насправді відгадати сутність - не вдалося нікому. Наше життя настільки коротке, що ми навіть і уявити не можемо, як про це розповісти малим онукам? Існує багато визна-

чень того, що є життя. Але жодне з них не може дати нам повне уявлення, що ж це таке, бо всі вони визначають якусь теоретичну модель, або про почуття, які ми відчуваємо. Тому у кожної людини є свій *сенс життя*, свої життєві пріоритети.

Далі думки дійшли до поняття, що *сенс життя*, або сенс буття - це філософська (духовна) проблема, що має відношення до визначення мети існування людини як біологічного виду з однієї сторони і людства – з другої сторони. В той же час *сенс життя* має величезне значення для духовно-морального становлення особистості, містить суб'єктивну оцінку прожитого життя та відповідності досягнутих результатів, що виходять за рамки самого життя. Є люди, які живуть, дотримуючись певних написаних рамок, моралі, пристойності, правильності, – а є й ті, для яких сказані слова не мають ніякого значення, для них ціль – збагачення будь-яким шляхом. Все це може зрозуміти доросла людина, а як пояснити малим онукам, що таке *сенс життя*? То ж який смисл вкладе дід Опанас в слово «сенс»? Автор книги Валентин Карпов вважає, що слово «*сенс*» – це:

- 1) - сила, значення, толк, розум, суть;
- 2) - внутрішній зміст, значення чого-небудь, що досягається розумом; наприклад мета, розумна підстава; або розум;
- 3) - ідеальний зміст, ідея, кінцева цінність чого-небудь.

А ще у кожної людини закладені почуття страху і почуття провини. Деякі здатні побороти свій страх і йти далі, деякі просто не наважуються цього робити і тікають «шукати кращої долі», звинувачуючи у всіх своїх негараздах інших людей і навколишні обставини тощо. Існують дві категорії людей:

1). До першої з них належать ті, хто шукає причини свого нещастя у навколишньому світі, особливо в оточуючих людях. При цьому вони намагаються позбутися оточення - змінюючи роботу, країну або місце проживання. Одним, можливо, це допомагає (принаймні їм так здається), а іншим - ні. Взагалі з часів появи суспільства, розумні люди використовували інших, принижуючи їх, з'їдаючи їх енергію критикою, так щоб ті ставали керованими, й прислухатися до інших, «фільтруючи свій базар».

2). Друга категорія людей, починають шукати причини нещастя в собі. Вони звинувачують себе у всьому, бояться щось зробити, паралізуючи самого себе самокритикою. Це приводить до страху, що знову все буде «не так», і повної відсутності самореалізації. Не варто забувати, що вибір завжди залишається за вами, від Вас залежить ваше подальше життя. Якщо ви переборете свій страх, то отримаєте здатність до боротьби, віднайдете безстрашшя. Доб'єтесь багато в житті, ставши досить таки успішним серед інших.

І ось Ви дожили до глибокої старості і усвідомлюєте, що життєвий шлях вами вже пройдено; чогось ви домоглися в житті, чогось ні, і виникає питання: «В чому сенс життя»? Сенс не має початку і кінця, тут немає «старту і фінішу». Сенс може розкриватися в меті, яку ставить перед собою людина; сенс визначає її поведінку, її цілі, але сенс не тотожний цілям. Поняття «сенс» зводиться в основному до розуму, до раціонального значення, до певної мети. А мета – це орієнтир, якого можна досягти. Отже «*сенс життя*» можна визначити як стійку, домінуючу спрямованість моральної свідомості, що безпосередньо виявляється у соціальній діяльності особистості, чи суспільної групи і має соціальну цінність. Саме тому кожен формулює «*сенс життя*» по-своєму.

Віра наповнює життя сенсом. На побутовому рівні кожен з нас по-своєму творець. Проектувати можна себе, наприклад, в дітях. «Ми підемо – вони залишаться». *Сенс* - це максимально реалізувати себе в онуках, через виховання, любов і турбування. Відсутність «сенсу» – теж сенс, у людини немає цінностей і цілей. Багато людей просто існують без цілі, при цьому забувають, що вони єдині істоти на землі, які можуть усвідомлювати свою смертність.

«У чому сенс життя»? - замислився якось чоловік на ім'я Микола, що жив в Завадівці, поблизу Єлисаветграду. Не знайшовши відразу відповіді на це питання, він втратив спокій й сон, не міг ні їсти, ні працювати, ні займатися любов'ю; питання настирливо дзижчало в нього в голові й не давало ні хвилинки відпочинку. І тоді Микола прийняв рішення - піти до Карпатських гір. Там він вибрав собі найвищу вершину й на її скелястому схилі вирив невеличку пещеру, облаштував на шкалт хатини і став жити самотнім пустельником.

День за днем спостерігаючи добові зміни, Микола дивувався тим змінам. Слідував, як темрява ночі залишалась позаду, а попереду поставав світло-радісний ранок, а за ним - сонцесайний день, який непомітно, але впевнено переходив у вечір. Чому в природі є тільки чотири пори доби? Чому не дві (ніч і день), або чому не вісім? Микола сидів у роздумі.

► Ранок приходить на землю зі сходом Сонця і невидимо зникає з наближенням до полудня, коли його спокійні кольори бліднуть перед яскравими барвами сонячного Дня. Він відходить скромно, але свою місію виконує неперевершено: щоб остуджений нічною прохолодою (а інколи й холодом) світ не згорів під палаючим полуденним Сонцем і щоб нікого, хто вийшов з нічної темряви, не засліпили яскраві сонячні промені. Ранок обігриває всіх і кожного своїм м'яко зростаючим теплом і освітлює своїм обережним та ощадливим світлом.

Ранкова прохолода - то передвісник тепла, а ранкове Сонце - то Господня усмішка до людей. Микола почав відрізняти дві Божественні сестри - Зорю Ранішню і Зорю Вечірню. Перша йде попереду Сонця і провіщає його схід, чим відкриває дорогу своєму світлоносному брату - сонячному Дню, котрий приїздить на білих небесних конях. Друга - при заході Сонця приймає від брата його денних коней і відводить їх на нічний спочинок....

► Поки сонячні коні на Небі і над світом панує сонячний День, то й люди мають змогу бути «на коні» своїх намірів та справ, бо День сприяє не тільки здійсненню старих задумів, а й творенню нових, які можна реалізувати вже наступного Дня, котрий завжди обіцяє бути (і при стараннях людських - буде) кращим від свого попередника. А ще були вечір і ніч.

► Вечір. Він приходить після того, як Вечірня Зоря відведе сонячних коней на нічний спочинок. З його настанням завмирає природа в очікуванні приходу Ночі, яка втопить світ у глибокому сні. Отож вечір накриває прохолодними сутінками притомлену денними турботами Землю, заспокоює втомлених денними справами людей - готує цілий світ до приходу влади Ночі. Його хода м'яка, заспокійлива і доброзичлива: він не цурається Дня - зберігає його прозорість, бо вечірні сутінки - ще не нічна темінь. Але з часом сутінки густішають, переходячи в темряву.

► Ніч. Вона - мати Сну і Спокою, навіть Вічного Сну і Вічного Спокою. Сама по собі Ніч не зла і не жорстока – то просто непроникна темрява, котра приходить разом з нею, дає змогу нечистим і злим силам творити під її покровом темні справи.

Ніч приносить тільки Спокій і Сон, які дають людині блаженний відпочинок, але й роблять людину беззахисною, чим користаються Чорнобог і Мара та підвладна їм всіляка демонська нечисть. Тому проти Ночі треба бути особливо обережним - не порушувати традиційних табу:

- не викидати з хати сміття, бо прийде сварка;
- не розпочинати цілої хлібини, бо «крятиметься» господарство;
- не залишати на столі ножа, бо накликаєш до хати лихе;
- не віддавати позиченого, бо не матимеш свого;
- не виливати води після купелі, бо нашкодиш викупаній дитині...

Найкраще, готуючись до нічного відпочинку, осмислити прожитий день, в молитві подякувати Господу за все, що цей день тобі приніс і попросити Божої ласки на день прийдешній...

Ішли роки. Микола мужнів і старів, але не переставав думати – «у чому ж сенс життя». Він зрозумів, що у людини в житті може бути два основних типа поведінки: він або котиться, або дереться. А завершеність життя (коротке чи довге), визначається тільки метою, заради якої саме життя прожито. У весь вільний час Микола проводив у молитвах, просив Бога напоумити його - але Всевишній мовчав. Микола намагався осягти істину своїм розумом - але істина вислизала від нього. Чоловік відростив довгу бороду й вуси, став міцний тілом, правда був худим і жилистим, але в очах світився живий розум.

За цей час у невеличкому селі біля підніжжя гори люди

дізналися про Миколу і почали вважати його святим. І от одного разу, коли Микола гірко зітхнув, не знайшовши відповіді, «у чому сенс життя», піднявся йти збирати хмиз на протилежному пологому схилі сусідньої гори, озирнувся і завмер. Навпроти нього стояли люди із сусіднього села: - Здрастуй, свята людина! - сказали люди й низько поклонилися Миколі – відлюднику.

- Мир вам! – відповів Микола. - Що привело вас сюди?

- Почули ми, - відповідали люди, - що шукаєш ти істину про сенс життя і молиш Бога відкрити її тобі.

- Так, це правда, - сумно констатував Микола.

- Чи відома вона тобі? - спитали люди. - Якщо так, то скажи, відкрий її нам, тому що ми - носії нової віри. Ми підемо по світу й понесемо твою науку скрізь, де ступить людська нога. І тоді настане на Землі золоте століття – просвітницький вік.

- Не можу, - опустил плечі Микола. - Господь не відкрив мені цю істину. Маю надію на майбутнє.

- Ми повернемося, - сказали люди й пішли до себе в село. Минуло 10 років. У Миколиній бороді з'явилися перші признаки сивини, окремі сиві волосини вкрили його голову. Дуже багато молився цей чоловік, з часом багато чого відкрилось йому. Пізнавши чотири пори доби, Микола почав придивлятися до чотирьох пір року. Спочатку милувався Весною, бо з давніх часів вона була початком не лише господарського, а й календарного року (рік рахували з 1 березня, першого дня весни). Це пора торжества дня і кохання, коли над світом людей панує богиня життєвої злагоди і гармонії Лада та її донька Леля, покровителька закоханих. Весною воскресає і відроджується життєдайна сила Сонця. Тому на Весну припадають найкрасивіші та **найулюбленіші народні свята** - Благовіщення, Воскресіння Христове, часто Вознесіння, а інколи й Зелені свята (за умови ранньої Пасхи).

► Образ Весни - юна красуня з розпущеними косами та у віночку, сплетеному з зеленого барвінку і перших квітів. Її птахи - ластівка, котра Весну розпочинає, бо приносить ключі, якими замкнули зиму і ними відмикає весну-літо, і соловейко, котрий весну закінчує і переносить нас у Літо. Та ще жайворонок, який виспівує весну над полями. І зозуля, яка тільки весною починає «кукувати» людям майбутні роки. Микола немов би оживав по весні з любов'ю поглядаючи на Природу.

► Літо. Найвеличніша пора року, тільки її сила та велич в теплі та стиглості, а не в холоді та застиглості як у Зими. Літо з Зимой схрещують свої гарячі і холодні мечі на теренах Весни, особливо, весни ранньої, коли теплі дні чередуються з морозами і сніговіями. Битва Літа і Зими розпочинається на Стрітіння: впевнене у своїй перемозі. Люди Літом виходить на працю в одній сорочці, а Зима, передчуваючи поразку, змушує одягати сім кожухів. Однак, і це їй не допомагає, за давніми переказами, богиня Літо долає бабу-Зиму неперевершеною Божественною красою букета літніх квітів - від одного погляду на них тане лід Зими, а снігопади переходять у теплі дощі.

Образ Літа - молода, щедра і багата дівчина-красуня, у вбранні та прикрасах якої все доречне і чарівне: і квіти, і трави, і плоди, і стиглі ягоди, і налиті теплом колоски. Літо - то найсприятливіша пора року, коли будь-яку справу можна і завершувати, і продовжувати, і навіть розпочинати.

На літню пору припадають давні і сучасні християнські свята: в основному, Зелені свята або Трійця, завжди - Івана Купала, Спаса, Перша Пречиста...

► Осінь. Якщо Весна – старша сестра Літа і захищає його від підступних ударів умираючої Зими, то Осінь - його молодша сестра, котра приймає на себе колючі крижані уколи зміцнілої і озлобленої баби-Зими, що наближається. Виходить, що Весна захищає багатства Літа від пізніх морозів-холодів, а Осінь - від ранніх морозів.

Осінь чарівна не лише своїми щедрими дарами - саме осінньої пори кожна нива, кожен сад віддають людям все, що в них залишилося (а останній дар - то дар найщедріший!), і радіють своїми яскравими барвами, голубою далечинню небес, передзимовим гамором та метушнею пташини. А її донька Мокрина завершує літні дні густими дощами - це і сумний плач за літнім теплом і сонячними днями, і животворний дар землі для осінніх посівів озимих хлібів.

Осінні свята: - Друга Пречиста, Свято Чесного Хреста, Покрова, початок Різдвяного посту.

► Зима. Пора року, коли вся природа вмирає, або засинає, а все живе та рухоме, захищаючись від холодів, і зберігаючи тепло для весняного воскресіння, замикається в собі, відгодується від замороженого довкілля. Зима, як «хвороба»

Землі, яка в зимову пору відпочиває-лікується, аби зі свіжими силами-соками зустріти тепло і світло Весни. На відміну від Літа та Осені, Зима дуже скупа та бідна.

Її образ - стара і товста баба з величезними зубами і кістлявими пальцями (але може бути і холодною красунею з крижаним блиском в очах). Її чоловік - Дід Мороз, який виконує все, що вона йому накаже; син - Сніговій, котрий сипле снігу стільки і там, де вона велить; невістка - Завірюха, а онучка - Метелиця; є й онуки - Приморозки. З такою «зимово-морозною» сім'єю Зима може накоїти багато лиха, тому до неї слід серйозно готуватись. А підготовлена людина люту зимову облогу використає для відпочинку, згодом збереться з силами для успішної праці з настанням весни...

Зимою нас чекають і Святий Миколай, і Новий Рік, і Різдво Христове, і Богоявлення - Водохреща, і Стрітіння. Ви повинні знати, що Зима безсила проти всього світлого і радісного, вона неспроможна зупинити переможне сходження Сонця до Весни і Літа. А ще Микола зрозумів, що спасіння не в обрядах, таїнствах за порами року, не в сповіданні тієї чи іншої віри, а в ясному розумінні сенсу свого життя....

Пройшло ще 10 років, Микола опанував мудрість, довідався секрет філософського каменю, який перетворював будь-який метал - у золото; в вісні до нього прийшов рецепт еліксиру вічної молодості, що виліковував від будь-якої хвороби й давав вічне життя. Але відповідь на головне питання «у чому сенс життя» так і не отримав....

І от один раз, піднявши голову, він побачив на порозі тих же людей з села. Час змінив їх, вони постаріли, але це були ті, хто приходив й в перший раз: - Чи відкрилась тобі істина, мудра людина? - У чому сенс життя? – запитали вони у Миколи.

Важко розвів руками Микола і тільки зітхнув у відповідь і прошепотів: «Сенс життя у самовираженні. Проявити у всій повноті свою сутність – ось для чого ми живемо» і замовк. Довго стояли люди: - Життя коротке, - сказали вони, - але ми будемо чекати. Чекати заради того, щоб потім відкрити людству Істину - і все зміниться на землі. Люди знову повернулися і пішли до себе в село. А Микола, залишившись наодинці з Господом і зі своїми думками, не полишав спроб пізнати - в чому сенс життя?

Прошло ще 20 років. Багато нещасть звалилися за цей час на людей Землі, відгрімилі грози, відбушували війни. Хвороби й епідемії забрали безліч життів, але основна маса людей - вижила. І от знову з'явилися на порозі печери, важко дихаючи, старі люди з села. Прийшли не всі - деяких вже не було на цьому світлі, але в очах тих, хто залишився в живих людей, була рішучість нести істину людству.

Згорблений Микола - старець тихо сидів у глибині келії і спав. Сон, взявши в помічники старість, зморовив його і тепер він міцно спав, безтурботно посапуючи, смакуючи свою подорож по безкрайньому Всесвіту і спілкування з Господом. Один із пришедших людей тихо відкашлявся. Микола здригнувся і підняв голову: - Хто тут? – слабым, схвильованим голосом спитав він. - Це ми, твої учні з села біля підніжжя гори, - сказали люди.

- Чи відкрилась тобі істина? - тихо спитали вони. Очі старого Миколи раптово посвітліли і він відповів: - Так, Господь був настільки прихильний до мене, що п'ять років тому навчив мене істини «у чому сенс життя». Схвильовані люди спитали: - Значить ти довідався, у чому сенс життя? - Так, - відповів він. - Так відкрий же нам істину! - молили люди, - скажи нам, а ми розповімо іншим. Ще є час, заради всього святого: «У чому сенс життя на землі»? Ми понесемо її людству!

Микола відкрив рота, щоб відповісти, задумався... і промовчав. Він силівся щось пригадати, тер лоба. На його чолі, і без того побитому зморшками, пролягла ще одна, глибока складка, плечі обвисли, руки опустилися, очі втратили блиск і він поник головою. - Що сказав Господь? - спитали люди, - чого ж ти мовчиш, мудрий старець? – Я забув, що сказав Господь, - тужливо відповів старий Микола, закрив очі і прошепотів: «Як би ми не хотіли, смерть скасувати просто неможливо – тому цінуюте і використовуйте кожен момент свого життя і проживіть відведений Вам час із гідністю». Довго стояли і чекали люди з села в надії, що мудрий Микола відкриє їм істину. Але марно, день хилився до вечора. Опустивши голови, старі люди з села мовчки поверталися додому. Кожний із них думав, що ж сказав Господь старому відлюднику Миколі, «у чому сенс життя»? І як далі нести істину людству?

Смерть невпинно йшла за людьми слідом і чекала, коли останні сили покинуть найвитриваліших, щоб забрати їх з

собою. Але старі люди з села знали: «Боятися треба не смерті, а пустого життя», а деякі вважали, що смерть – це лише початок чогось нового, що невідомо людям...

Люди, що пережили клінічну смерть, розповідають про те, що перед смертю ти починаєш згадувати всі моменти свого життя, різко припиняється біль і настає умиротворення, ти ніби потрапляєш в тунель і бачиш яскравий спалах світла. Медицина здатна пояснити всі ці явища з різних сторін наукових теорій. Є ще одна теорія про те, що кожна людина має три земних періоди життя:

- *Перше* – це внутрішньоутробне життя, яке триває 9 місяців і в результаті якого формується фізичне тіло людини;
- *Друге* – це те життя, яким ми зараз живемо, в результаті якого формується і розвивається наша душа;
- *Третє* – це життя нашої душі, яка після смерті звільняється від фізичного тіла. Тоді людина повинна усвідомити, що у неї немає тепер ні ніг, ні рук, ні тіла з усіма його проблемами.

Після звільнення душі починаються її митарства. Неначе невидимий кіномеханік починає прокручувати всі моменти вашого життя, вповільнюючись на тих, які не давали вам спокою за життя. Можливо це те, що ви не змогли зробити або зробили якусь помилку, і потім вас совість мучила, але ви намагалися забути про це.

При цьому ви вже не можете нічого вдіяти, у вас немає рук, щоб закрити очі, немає ніг, щоб впасти на коліна, у вас немає голосу, щоб закричати; ви просто дивитеся і спалюєте це в собі. Так буде до тих пір, поки все не вигорить в вас. Можливо, що це і є пеклом, як називають його люди. Але темрява не може існувати нескінченно, маленький промінь світла здатний зруйнувати її. Так і людина, після того як вона звільниться від усього негативного, наповнює тьму світлом, і отримує задоволення, щось на зразок раю.

Тому цінуюте справжнє, живе життя в сьогоденні, яке у вас є зараз. Кожна людина є Особистість, що несе в першу чергу духовну відповідальність за все, що вона робить і вибирає у своєму житті. Адже більшість людей розуміють, що таке відповідальність і беруть її на себе у рішенні життєвих, ідеологічних, побутових, фінансових й інших питань. Вони ж не для

себе, а для своєї родини, заради майбутнього своїх дітей й онуків, заради друзів і людей.

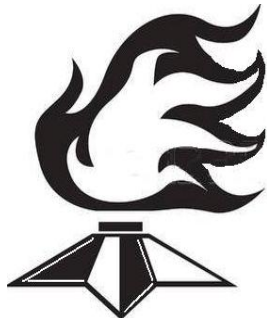
Не потрібно чекати когось, потрібно діяти самому й починати у першу чергу із себе. Треба самому бути гарним прикладом для оточуючих, тоді позитивні зміни в тобі й у суспільстві не змусять себе чекати. Великі філософи - такі, як Сократ, Платон, Декарт, Спіноза, Діоген та багато інших - мали чіткі уявлення про те, яке життя «найкраще» (а, отже, й найбільш осмислене) і, як правило, асоціювали сенс життя з поняттям «блага людини».

Не скажу, що в сучасному суспільстві зовсім загублені ключі до цього поняття. Вони є, але захищені під товщу нерозуміння, броню матеріалістичного світогляду. І щоб їх знайти, людям треба знати, як вони хочуть виглядати. Інша справа, що в споживчому суспільстві все робиться для того, щоб люди в масі своїй не знайшли ці ключі, жили без цього Знання в стражданні, керуючись лише тваринними інстинктами.

Питання про сенс життя хвилює і дратує в глибині душі кожную людину, вона може на якийсь час зовсім забути про нього, поринути з головою в буденні інтереси сьогодення, або в матеріальні турботи про збереження життя, чи про багатство, достаток. А, може, її втягнули в якісь пристрасті, політику тощо. Але зовсім відмахнутися від сенсу життя людина не зможе, наближення смерті і неминучих її провісників: старіння та хвороб, нагадає про факт сенсу життя. Питання сенсу життя - не теоретичне питання, не предмет дозвільної розумової гри; це питання самого життя, воно страшніше за відсутність шматку хліба і хатини.

Як біологічна суть, людина приходить у світ для того, щоб відтворити свій рід, народити дітей, виховати, випустити їх у життя й... піти, звільнивши місце для свого потомства. А для цього вона повинна мати й використати всі необхідні матеріальні блага для здійснення призначеного їй природою повного біологічного циклу. В остаточному підсумку сенс життя кожної біологічної істоти (людини) - в її дітях. Наскільки чоловік може вкладати зміст в сенс свого життя, настільки він вправі судити про прожите ним життя. Але про сенс життя людини можуть судити й інші люди, і все суспільство в цілому. В результаті - оцінки можуть бути різні, і не завжди позитивні.

Коли здригнувся увесь світ

26 квітня 1986 р. о 1 год. 23 хв. за Київським часом в Україні сталася найбільша техногенна аварія в історії людства, вибухнув четвертий реактор Чорнобильської АЕС і сумарна радіація ізотопів, викинутих в повітря, склала 50 мільйонів кюрі, що в 30-40 разів більше, ніж від вибуху бомби в Хіросімі в 1945 році. По іншим оцінкам сумарний радіоактивний викид був потужністю в 300 Хіросімі.

Лише наступного дня, після того як у Швеції за рівнем радіації визначили, що в Україні мала місце аварія, уряд СРСР повідомив про Чорнобильську трагедію. Від вибуху і при гасінні пожежі, що тривала близько 10 днів, одразу загинув 31 чоловік і більше 200 було госпіталізовано. З часом, за неофіційною статистикою в Україні померло не менше 15 тисяч людей, які були уражені в результаті аварії на Чорнобильській АЕС.

Історія. *Перші літописні відомості про Чорнобиль належать до 1193 р. У 1362 році він був загарбаний Литвою. Після Люблінської унії 1659 року підпав під владу Польщі. Населення Чорнобиля брало участь у визвольній війні українського народу (1648-1654) під керівництвом Богдана Хмельницького. Після другого поділу Польщі (1793 р.) Чорнобиль у складі Правобережної України возз'єднано з Росією. У 1923 році утворюється Чорнобильський район. Його центром стає місто Чорнобиль. У районі – налічувалось 64 населені пункти. На честь міста Чорнобиля (до XII ст. Стрежев) була названа і атомна електростанція, все життя і діяльність Чорнобильської АЕС були пов'язані зі своїм ровесником – містом Прип'яттю...*

Офіційна версія аварії. Чорнобильська АЕС, збудована в 1976 році, за 100 кілометрів на північ від Києва, мала чотири реактора, кожний з яких був здатен виробляти до 1 тис. мегават електроенергії. 1 серпня 1977 року о 20 год. 10 хв. був завантажений перший енергоблок, 21 грудня 1978 р. був введений в дію 2-й енергоблок. 3 грудня 1981 року було здійснено пуск 3-го блока ЧАЕС. 31 грудня 1983 року почав давати перші

кіловати електроенергії 4-й енергоблок. На 1 січня 1986 року потужність 4-х атомних енергоблоків становила 4 млн. кВт і вийшла на проектні параметри.

Помилки проєктантів, обслуговуючого персоналу не рідко призводили до аварій і відмов обладнання. Тільки у 1980 році 8 раз зупинялись енергоблоки, в т.ч. з вини проєктних організацій – дві зупинки, по вині заводів-постачальників – три зупинки, із-за обслуговуючого персоналу – три.

Увечері 25 квітня 1986 р. група інженерів почала проводити на 4-у реакторі абсолютно непідготовлений технічний експеримент, під час якого потужність реактора була знижена на 7% від норми, а контрольні пристрої були відключені. Робота реактора стала нестабільною і неконтрольованою, а спроба відновити стандартний режим його роботи - запізнилою, і 26 квітня 1986 року на 4-у реакторі пролунали два вибухи. Вони були не ядерними, а хімічними, як наслідок перегріву реактора і накопичення великої кількості газів, що з'явилися під час неконтрольованої реакції. Потужність вибухів була настільки великою, що було зруйновано сталеву і свинцеву обшивку реактора, і в повітря піднялось більше 60 т радіоактивних матеріалів.

Настало свято 1 травня 1986 р., всі трудящі вийшли на вулиці великих і малих міст в святковому одязі, не підозрюючи про смертельну небезпеку. Вище керівництво КПРС в Москві наказало мовчати про аварію.

По тривозі були задіяні всі наявні сили України. Почалася нечувана боротьба з невидимою смертю. Лише через три тижні при допомозі 4 тисяч тонн піску, бору, свинця і глини вдалось ізолювати реактор, що продовжував випромінювати радіацію, і запобігти подальшому забрудненню ґрунту. З території в радіусі 30 км від місця аварії було евакуйовано більше 100 тисяч людей. Із-за традиційної в СРСР секретності від громадян продовжували приховувати інформацію про дійсні масштаби катастрофи; найбільш постраждали області України, Білорусії та частина Росії. Найстрашніше в тому, що з перших днів після аварії не здійснювались жодні заходи по захисту мирного населення від радіації.

Щоб запобігти подальшим викидам радіоактивних матеріалів, до кінця 1986 року четвертий реактор АЕС був накритий

спеціальним «саркофагом», збудованим руками сотень тисяч добровольців і мобілізованих солдатів; і знову Чорнобильська АЕС була введена в експлуатацію. Однак великі пожежі і аварії в 1991 та в 1996 роках привели до зупинення спочатку другого, а потім і першого реактора. У 2000 р. був зупинений останній, 3-й реактор, і Чорнобильська АЕС припинила свою роботу...

Мине багато років і Служба безпеки України напередодні чергової річниці аварії на Чорнобильській атомній електростанції розмістить на своєму сайті в Інтернеті 121 документ архіву КДБ УРСР з 1971 по 1988 р., що стосуються роботи ЧАЕС і її аварії 26 квітня 1986 р.

Існує принаймні декілька різних підходів до пояснення причини Чорнобильської аварії, які можна назвати офіційними, а також декілька альтернативних версій різної міри вірогідності.

Спочатку провину за катастрофу покладали виключно, або майже виключно, на персонал. Таку позицію зайняла Державна комісія, сформована в СРСР для розслідування причин катастрофи, далі висновки суду, а також КДБ СРСР, що проводив власне розслідування. МАГАТЕ у власному звіті 1986 року також в цілому підтримало цю точку зору.

Проте, в подальші роки пояснення причин аварії були переглянуті, у тому числі і в МАГАТЕ. Консультаційний комітет з питань ядерної безпеки (INSAG) в 1993 р. надрукував новий звіт, що приділяв більшу увагу серйозним проблемам в конструкції реактора. У цьому звіті багато висновків, зроблених в 1986 році, було визнано помилковими. Зробили висновок:

- 1) - реактор неправильно спроектований і небезпечний;
- 2) - персонал не був проінформований про небезпеку.

В різний час висувалися різні версії для пояснення причин Чорнобильської аварії. Фахівці пропонували різні гіпотези, деякі деталі до нашого часу залишаються неясними. Існували також версії, що причинами вибуху були: I) локальний землетрус, II) - диверсія, III) – непрофесіоналізм працівників.

У 1996 р. виповнилося 100 років від часу відкриття французьким вченим Беккарелем явища радіоактивності. Початок формування потужного науково-промислового атомного комплексу на території колишнього СРСР поклав створений у Москві (1946 р.)

перший в Європі ядерний реактор. Серед усіх трагедій, які пережило людство, Чорнобильська катастрофа не має аналогів за масштабами рукотворного забруднення екологічної сфери, негативного впливу на здоров'я, психіку людей, їх соціальні, економічні і побутові умови життя.

У статті «Не приватна справа», яка була надрукована в газеті «Літературна Україна» 27 березня 1986 року, журналістка Прип'ятської газети «Трибуна енергетика» Л.А. Ковалевська висвітила недоліки будівництва, навела факти безвідповідальності і халтури. Наприклад, в 1985 р. при будівництві 5-го енергоблоку, постачальники недодали 2358 т металоконструкцій; 326 т суцільного покриття, за браковані близько 220 т металоконструкцій.

На думку ряду вчених і спеціалістів, місце для будівництва ЧАЕС вибрано невдало в багатьох відношеннях. Так, Московський геофізик, доктор фіз. мат. наук Е.В. Барковський вважає, що ЧАЕС було споруджено на розломі земної кори у долині річки Прип'ять. У церковно-історичній хроніці описано руйнівний землетрус, що стався у Чорнобилі в 1530 році. З 1972 року через порушення гравітаційної рівноваги внутрішніх геосфер Землі прискорилося осьове розтягнення планети, що зумовило багато геофізичних змін, зокрема активізацію сейсмічності. Незадовго до аварії на ЧАЕС спостерігалися сильні деформації плити під 4 реактором, які пов'язані з рухом границь розлому.

Виявляється, за 25 секунд до вибуху 4-го реактора багато сейсмічних станцій, розкидані по всій земній кулі, зафіксували дивну високочастотну сейсмічну хвилю. Дивовижність цієї сейсмічної хвилі полягала в тому, що її спектр частот перебував набагато нижче 4-го енергоблоку. З початку вищезгадану високочастотну сейсмічну хвилю вважали наслідком вибуху 4-го реактора, але пізніше з'ясували, що вибух на ЧАЕС відбувся на 25 секунд пізніше. З приводу джерела виникнення високочастотної сейсмічної хвилі під 4-тим енергоблоком ніяких пояснень немає й до сьогоднішнього часу (це нагадує дуже потужний локальний землетрус). Тому деякі незалежні експерти прийшли до сенсаційних висновків: цілком можливо, що проти ЧАЕС була зроблена диверсія із застосуванням новітніх засобів ведення війни - променевої зброї, установленної на штучно-

му супутнику землі, так зв. дистанційної геотектонічної зброї.

І зразу постає питання: «Що це за надсекретний об'єкт космічної розвідки біля ЧАЕС під назвою «Чорнобиль-2»? Чи має він відношення до загадкової, секретної радіолокаційної станції «Дуга», яку збудували там-же в 1970-х роках і вона виявляла запуск міжконтинентальних, балістичних ракет США? Що це за надсекретні сигнали з району ЧАЕС, які сприймали в Америці і дали їм назву «Російський дятел»?

За 20 км від ЧАЕС серед лісу є правильне коло діаметром в 3 стадіони, це секретний об'єкт Чорнобиль-2. Чим ближче підходимо до нього, тим більш захоплююча картина відкривається перед очима. Відповідно карти Генерального штабу ЗС України на цьому місці позначено недіючий піонерський табір. А під ним абсолютно секретний об'єкт - перлина космічної розвідки і мрія військових, що дозволяла стежити за переміщенням всіх видів надземних цілей не тільки над Європою, але і давала можливість «бачити» пуски ракет потенційного противника на американському континенті. За допомогою найпотужніших і ультрасучасних (на той час) радарів, військові змогли, в прямому сенсі слова, зазирнути за горизонт. Очевидно, що завдяки таким здібностям цей комплекс отримав назву «загоризонтна радіолокаційна станція» (ЗГРЛС), або «Дуга-1», (Радіоцентр далекого зв'язку Чорнобиль-2). «Чорнобиль-2» - це приймальна антена. Передавальна антена перебувала за 60 км. у північно-східному напрямку біля містечка Любеч Чернігівської області, іменувався об'єкт «Любеч-1». Разом вони складали вузол «Дуга-3», (ще були «Дуга-2» і «Дуга-1»).

Трохи історії. Для збільшення дальності виявлення балістичних ракет (БР) в СРСР відбулися роботи зі створення «загоризонтної РЛС» (ЗГРЛС). У 1946 р. конструктором М. І. Кабановим вперше в світі було запропоновано ідею раннього (загоризонтного) виявлення літаків у короткохвильовому діапазоні хвиль на відстані до 3000 кілометрів і така робота завершилася в 1949 році. Спочатку з «Дуги-1» стежили за пусками ракет з Байконура. Рішення про створення загоризонтної радіолокаційної системи Дуга-1, недалеко від Чорнобильської атомної станції було прийняте на основі постанов Уряду від 18 січня 1972 і 14 квітня 1975 року. І вже в 1976

році був змонтований головний радіолокаційний вузол ЗГРЛС Чорнобиля-2. До сьогоднішнього дня, фахівці не можуть з'ясувати, чому такий військовий монстр СРСР був збудований майже поруч з Чорнобильською атомною станцією? Військові пояснювали це високою енергоємністю об'єктів. Згодом станція увійшла до складу системи ППО Радянського Союзу.

Додатково, в 1970 р. поблизу міста Миколаєва (Україна) був створений дослідний зразок ЗГРЛС – «Дуга», параметри: 47°02'28.33" с.ш. 32°11'57.29" в.д. / 47.041203° с.ш. 32.199247°, він був успішно випробуваний при визначенні моменту старту вітчизняних БР з районів Далекого Сходу і акваторії Тихого океану по полігону на Новій Землі. Стаціонарний комплекс «Дуга», включав 26 передавачів, кожен розміром з двоповерховий будинок, які збиралися Дніпропетровським машинобудівним заводом. Станція забезпечувала охоплення повітряного простору Китаю. Згодом була збудована й третя ЗГРЛС біля Комсомольська-на-Амурі, параметри: (50°53'34.66" с. ш. 136°50'12.38" в. д. / 50.892961° с. ш. 136.836772° в. д. (G) і 50.38555, 137.32829750°23'07.98" с. ш. 137°19'41.87" в. д. / 50.38555° с. ш. 137.328297° в. д. (G). Ці станції були поставлені на бойове чергування 30 червня 1982 року й надійно виявляли груповий та масовий старт МБР з території США. Зняті з бойового чергування 14 листопада 1989 року, через 3 роки після аварії на ЧАЕС (1986).

Примітка:

За даними деяких джерел вартість капітало-вкладень становила від 500 млн. до 1,5 млрд доларів США. Для порівняння, це в два рази більше, ніж будівництво Чорнобильської АЕС. От куди йшли народні гроші. Біля ЗГРЛС був створений військовий гарнізон, в якому розквартирувалась військова частина далекого космічного зв'язку № 74939, командир полковник Володимир Мусієць. Є одна особливість: частина діапазону робочих частот ЗГРЛС, збігалася з системами цивільної авіації та риболовецького флоту європейських країн. СРСР отримав офіційне звернення від західних країн про те, що створена система істотно впливає на безпеку авіації та морського судноплавства.

Міф про психотропну зброю народився не на порожньому місці. Імпульсний звуковий сигнал стукав із частотою 10 Гц у широкій смузі до 40 кГц і вклинювався не тільки в теле- й радіо-

передачі, «стукіт» був чутний іноді й з телефонів. «Російський дятел» стукав на частотах, зарезервованих міжнародними угодами для цивільної авіації. Заглушити його було неможливо.

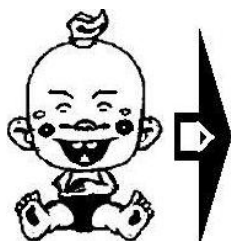
Американський аналог «Російського дятла» називався «Циркулярна пилка». Дослідження і розробки Ніколи Тесли, американського інженера, були застосовані під час проектування загоризонтних радарів. Нікола Тесла попереджав, що бездротова передача електричної енергії може знищувати живі організми. Однією з підстав для будівництва ЗГРЛС послужило те, що в США є такі розробки. Почалася битва в іоносфері.

В кінці 1985 року, систему ЗГРЛС модернізували і вона почала проходити Державне приймання. Щось там пішло не так, все засекретили, а 26 квітня 1986 р. о 1 год. 23 хв. в районі ЧАЕС утворилась високочастотна сейсмічна хвиля. Через 25 секунд пролунав вибух на 4-му енергоблоці ЧАЕС, ця аварія визначила сумну долю надсекретного об'єкта «Чорнобиль-2». До початку 1987 року ЗГРЛС законсервували і 14 листопада 1989 року припинили її існування. Мало хто знає про прямий зв'язок, між об'єктом «Чорнобиль-2» та 3-тім і 4-тим енергоблоками ЧАЕС, внаслідок особливості конструкції (т. зв. бінарне призначення) була зроблена невдала технологічна операція насичення іоносфери іонами в межах програми забезпечення об'єкта «Чорнобиль-2» для військових цілей, і це спровокувало аварію на 4-тому енергоблоці ЧАЕС....

У квітні 2006 р. на міжнародній конференції, присвяченій Чорнобильській катастрофі, було представлено офіційну «Національну доповідь». У ній, на підставі вивчення накопичених матеріалів, вперше в Україні офіційно було визначено, що головною причиною Чорнобильської катастрофи став: «низький рівень професійної культури операторів, керівництва станції та Міністерства енергетики та електрифікації СРСР».

Кожного разу, коли ми чуємо «Чорнобиль» або «Чорнобильська атомна електростанція», мимоволі наштовхуємося на страшний асоціативний ряд: катастрофа, пожежа, небезпека, людські жертви, радіація, відселення тощо. Драматизм Чорнобильської катастрофи не піддається ніякому виміру. Ядерного удару зазнали величезні території, небезпека радіоактивного ураження загрожувала масам людей й всьому живому світу.

Повчальна історія про олівець.

Сидячи біля столу, дід Опанас записував думки про сутність людини і її існування у величезному Всесвіті, про те, як психічні та фізіологічні процеси в людському тілі точно повторюють модельні явища Всесвіту. Мала онука Софія дивилась, як він пише, й питає: - Ти пишеш про мене? Дід Опанас перестав писати, посміхнувся

онуці і каже: - Ти вгадала, я пишу про тебе. Але важливіше не те, що я пишу, а те, чим я пишу. Я хотів б, щоб ти, коли виростеш, стала такою красивою і розумною, як цей олівець...

Онука дивиться на олівець з цікавістю, потім на те, що написав дід, але нічого особливого не помічає. Взяла олівець до рук: - Він точно такий, як всі олівці! Таких у мене багато. Ні, - каже дід; - Усе залежить від того, як дивитися на речі. Цей олівець має п'ять якостей, які необхідні тобі, якщо ти хочеш прожити життя у злагоді з усім світом.

Перше: ти можеш бути генієм, але ніколи не повинна забувати про існування власної Руки, яка спрямовує твої дії. Ми називаємо цю руку «Вищою силою». Довіряй цій силі і вчися відчувати її в собі. Мудрість приходить з роками.

Друге: щоб писати, мені доводиться заточувати олівець. Ця операція трохи болюча для нього, зате після цього олівець пише тонше. Отже, умій терпіти біль, пам'ятаючи, що він облагороджує тебе і робить розумною.

Третє: коли пишеш олівцем, завжди можна стерти гумкою те, що вважаєш помилковим. Запам'ятай: краще виправити помилку вчасно, бо це єдиний спосіб утриматись на правильному шляху і не позбутись поваги в суспільстві.

Четверте: в олівці значення має не дерево, з якого він зроблений, і не його форма, а графіт, що знаходиться всередині. Тому завжди думай про те, що відбувається всередині тебе, завжди май «Гаряче серце і холодний розум».

П'яте: олівець завжди залишає за собою слід. Так само і людина залишає сліди своїми вчинками. Тому обмірковуй кожен свій крок, проектуй свою діяльність на землі. Пам'ятай: - зустрічають по одежі, випроводжують по розуму.

Український піонер космонавтики

На закінчення цієї глави, ми поговоримо про людину, що стала визнаним класиком світової теоретичної космонавтики. І водночас - про українця, котрий увійшов в історію під чужим ім'ям. Останнім часом пропагується думка, що в людині може бути щось одне – або талан, або патріотизм. Також кажуть, що талановита людина, пропонуючи комусь свої знання та здібності, разом продає свою Душу. Автори таких «наукових теорій для українського суспільства», зазвичай, з Московії. Можливо там це діє (хоча нав-

ряд). Наш герой – один з тих, хто своїм життям доказав помилковість таких поглядів. Кондратюк Юрій Васильович (справжнє ім'я Шаргей Олександр Гнатович) народився 9 (21) червня 1897 р. в Полтаві, Україна. По першій версії помер в жовтні 1941, в с. Засецьке Калузька область РРФСР, по другій версії - загинув на війні 25 лютого 1942 року під містом Кіров Калузької області. Похований у братській могилі, розташованій у сосновому лісі на околиці міста Кіров Калузької області (в кінці вулиці Красний Бор, за 20 метрів від дороги Кіров - Верхня Пісочня).

Український вчений-винахідник, один із піонерів ракетної техніки й теорії космічних польотів. Автор так званої «траси Кондратюка», якою подорожували на Місяць космічні кораблі

США - «Аполлон».

Мати Людмила Львівна Шаргей (у дівочтві баронеса Шліпенбах гербу «Шліпенбах»), викладачка французької мови. Батько Ігнатій Бенедиктович Шаргей, католик, студент Київського університету. Вихованням маленького Олександра (Юрія) займалась мати, бо батько незабаром після народження сина залишив родину і продовжив навчання у Німеччині. Після повернення до Російської імперії 1906 року Ігнатій Бенедиктович забрав із собою сина до столиці імперії Санкт-Петербургу.

Виховання Олександра-Юрія, як пишуть дослідники, було у «староукраїнському стилі», тобто в тому аристократичному за духом середовищі, з якого вийшли: Михайло Драгоманов, Леся Українка, Софія Русова, Максим Рильський та чимало інших визначних українських діячів XIX та XX ст. століття.

У 1910-1916 р. Олександр - Юрій навчався у Другій полтавській чоловічій гімназії (закінчив її зі срібною медаллю). У 1916 р. він вступив до механічного відділення Петроградського політехнічного інституту, але в листопаді 1916 р. був призваний до армії і зарахований до школи прапорщиків при одному з петербурзьких юнкерських училищ. Далі - Перша світова війна, за мобілізацією потрапляє прапорщиком - «золотопогонником» на фронт, потім якийсь час він був старшиною армії УНР (буржуазний націоналіст, тим більше – доброволець, адже УНР мобілізації не проводила). Після жовтневого перевороту 1917, як царський офіцер, був мобілізований до Білої армії і почав називатись – «білогвардієць». В березні 1918 року воював на турецькому фронті, але дезертирував з денікінських військ і оселився в містечку Сміла (тепер Черкаська область).

Побоюючись репресій за своє офіцерське минуле, за допомогою своєї мачухи Олени Петрівни Карєєвої здобув документи на ім'я Юрія Васильовича Кондратюка і під цим іменем прожив до кінця життя.

Ще 1914 року, будучи 17-літнім учнем Полтавської міської гімназії, він розпочинає роботу «з визначення основних положень ракетного польоту». Рукопис із 104 сторінок учнівських зошитів був насичений принципово новими ідеями й сміливими науково-технічними рішеннями щодо теорії космічних польотів. У квітні 1917 року він завершує роботу над твором, який має неофіційну назву «Петроградський рукопис». З 1919 р. працює над рукописами книг «Тим, хто буде читати, щоб будувати», «Про міжпланетні подорожі» та «Завоювання міжпланетних просторів».

Шаргей (тепер уже Юрій Кондратюк) вивів основні рівняння руху ракети, обґрунтував оптимальний спосіб польоту на Місяць та повернення на Землю, розробив теорію створення і функціонування багатоступінчастої ракети і міжпланетних проміжних баз, використання сонячного світла та гравітаційного поля небесних тіл для розгону ракети, а також енергозабезпечення.

чення Землі, застосування шлюзу і скафандра для виходу у відкритий космос, зрештою, використання (як палива космічних ракет) водневих з'єднань деяких металів і металоїдів, зокрема – бороводню. Ним розраховані оптимальні траєкторії польотів до Місяця та інших планет, схеми висадки на місячну поверхню тощо. Понад 20 оригінальних ідей і розробок Шаргея-Кондратюка в галузі космонавтики та ракетобудування у другій половині XX століття отримали високу оцінку наукової спільноти.

Зараз дуже популярним став жанр «альтернативної історії», а що було б, якби ...? Сьогодні неважко уявити: у разі бодай ненабагато ліберальнішого ставлення у Радянському Союзі до «вихідців із соціально ворожих класів», ці «вихідці» змогли б створити значно потужніший та ефективніший науково-технічний комплекс на той час. Стосується це і ракетної справи. Навіть без персональної участі Шаргея-Кондратюка на кінець 1930-х на озброєнні Червоної армії могли бути тисячі «катюш», сотні зенітних комплексів з некерованими ракетами та важких броньованих штурмовиків з аналогами «катюш» під крилами. Реактивні й ракетні винищувачі-перехоплювачі захищали б найважливіші об'єкти в оперативному тилу. А стратегічні бомбардувальники могли б завдати точкового удару по ворожих заводах, центрах управління та важких кораблях за допомогою радіокерованих крилатих ракет. Усі ці розробки (та деякі інші) цілком могли бути доведені до стадії серійного виробництва навіть за помітного технологічного відставання радянського військово-промислового комплексу від Заходу, адже в середині 1930-х років радянські ракетники випереджали своїх закордонних колег. А що було б, коли б до організаторського та інженерного генія Корольова додався ще й неймовірно потужний хист українського теоретика Кондратюка?

Недалекоглядність малоосвічених керівників більшовицької стратегії, нанесла їм самим велику шкоду. Подивіться в яких умовах Шергей-Кондратюк створює ідеї і пише свої рукописи. З листопада 1919 р. до початку 1921 р., він працював над третім варіантом свого рукопису, що пізніше назвали «Про міжпланетні подорожі». В 1921 р. Шаргей наймається кочегаром на цукровий завод у містечку Мала Виска під Єлисаветградом.

Але це не могло прогодувати його. Голод був такий, що він навіть ловив горобців і смажив. І саме в «Єлисаветградський період» він продумує схему польоту, систему управління ракетою, засоби проти перенавантаження, трасу до Місяця, яку згодом у США назвуть «трасою Кондратюка». Відчай такий, що він робить спробу зникнути з України, або забитись у глуху дірку де б його ніхто не знав і не нав'язував свою волю; ні з ким не хочеться спілкуватись. І молодий дослідник робить спробу втекти до Німеччини, але на кордоні його затримують і відправляють до Києва. Туди він прибуває тяжко хворим на тиф. І ця хвороба, як не парадоксально, його порятувала, бо молодого хлопця на прізвище Кондратюк – мало хто знає. Тому чекісти його не ставлять до стінки у «розстрільному підвалі», а відпускають із в'язниці додому – помирати. Та він, наперекір тяжкій хворобі, видужав. Але психологічно – «помер».

Молодий організм поборов хворобу і Олександр-Юрій продовжує працювати на «чорних», малооплачуваних роботах і в 1925 р. доповнює рукопис «Завоювання міжпланетних просторів». Одна з цих невеличких за обсягом книжечок невідомо якими шляхами потрапила до бібліотеки конгресу США, де з часом на неї звернули увагу керівники космічної галузі США. Але ще довго сперечалися американці, поки здоровий глузд не взяв верх і вони використали ідеї Кондратюка при польотах своїх космічних кораблів. Відомо, що відразу після польоту «Аполлона» була опублікована стаття в журналі «Лайф». Там повідомлялося про Юрія Кондратюка, але як «російського» механіка-самоука...

В 1926 р. він надсилає рукопис до московської «Голов. науки», але, незважаючи на позитивну оцінку фахівців, у друзі книги йому відмовляють. Безпосередньо власні світоглядні та етичні принципи Юрій Кондратюк у своїх працях не декларує, за одним винятком – другої передмови до «Завоювання міжпланетних просторів». Тут він пише, що вийшов на просте й несподіване рішення стосовно сполучення Землі з навколоземним простором, але ці публікації не справили враження на спеціалістів. В 1926 р. його рукопис потрапив до Троцького, котрий тоді очолював науково-технічний відділ Всесоюзної ради народного господарства. Троцький відправив рукопис на рецензію відомим ученим – чи варто цей текст брати до уваги?

Вчені, зокрема, професор Володимир Ветчинкін, зазначили: публікувати треба, і негайно! Але Троцького знімають з посади, отож, недалекоглядні державні видавництва відмовляються друкувати книги Кондратюка.

Шаргей-Кондратюк у розпачі вибирається з України, очевидно, щоб не бути впізнаним і розкритим. Він працює механіком на Північному Кавказі, а в 1927 р. перебирається на Алтай. Там він будує найбільше у світі дерев'яне зерносховище на 10 тисяч тонн зерна без жодного цвяха, чим зекономив СРСР десятки тисяч золотих рублів. Проте, чи тільки економією коштів пояснювалося прагнення збудувати велетенську споруду без використання металу, чи ще і творчими амбіціями інженера без диплому – довести собі, що він здатен робити неможливе, те, чого не може ніхто у світі?

Саме за цю економію в 1930 р. його і заарештували й звинуватили у тому, що побудував зерносховище без цвяхів, і тому воно швидше розвалиться. На допитах Кондратюкові вибили 11 зубів і відправили у заслання на 3 роки. А збудоване ним зерносховище простояло ще 50 років, і можливо й досі стояло б, якби хтось його випадково (або навмисно) уже в наші часи - не підпалив.

Ще до арешту Шаргей-Кондратюк встигає розпочати листування з відомими вченими й отримує позитивні відгуки на свої роботи. Тоді, 1929 р., в останній рік НЕПу, він використовує свою премію за зерносховище на самодрук «Завоювання міжпланетних просторів» (за власний кошт) накладом у дві тисячі примірників. Невеличка книжка розповсюдилась, про Юрія Кондратюка заговорили як радянські, так і іноземні вчені. Хоча на той час кількість тих, хто всерйоз займався ракетобудуванням, була надто вже незначною частиною...

Перебуваючи у засланні, Ю.Кондратюк (не маючи вищої освіти) створив ще один непересічний проект: найпотужнішу у світі вітроелектростанцію заввишки 165 метрів. Жоден науковий інститут не мав розробок, які передбачали б таку потужність – 1200 кВт. Проект дійшов до Москви; нарком важкої промисловості СРСР Серго Орджонікідзе наказав достроково звільнити Кондратюка і відправив його до Криму, щоб там на Ай-Петрі побудувати цю електростанцію. Але 1937 р. Орджонікідзе застрелився, а Кондратюка, який встиг побудувати лише фун-

дамент вітроелектростанції та розпочати зведення металевого каркасу, відкликали до Москви: доручили проектувати вітродвигуни для колгоспних ферм (потім, коли почалася війна, каркас зрізали: щоб не було орієнтиру для німецьких літаків).

А далі була Друга світова війна. Влітку 1941 московська проектно-експериментальна контора вітроелектростанцій, де працював Юрій Кондратюк, «добровільно» влилася в дивізію народного ополчення. Подальша доля «генія в солдатських обмотках», як його образно назвав письменник Олесь Гончар, маловідома. Якщо зважати на дату, зазначену в похоронці, то він загинув при обороні Москви 3 жовтня 1941 року. Але останній лист до його дружини Галини Плетньової був датований 1 січня 1942 року. В самому початку нашої розповіді вказували дві версії його смерті.

Така невизначеність зі смертю Ю.Кондратюка спричинила чутки, що він потрапив до німецького полону і брав участь у ракетному проєкті Вернера фон Брауна (згадаймо принагідно про матір Олександра-Юрія - баронесу Шліпенбах та родичів у Німеччині і про те, що нащадок фон Шліпенбахів мав права вважатися «німецьким арійцем»). Крім того, портфель з паперами, (точніше жовтий чемодан) завжди був при ньому, навіть на фронті, і невідомо де зник. А ще начебто вже після війни, розбираючи ворожі архіви, радянські фахівці там бачили прізвище Кондратюка та його розрахунки польоту на Місяць.

Один із полонених німецьких інженерів-ракетників засвідчив, що працював якийсь час із колегою на прізвище Кондратюк. Є одна чутка: начебто робочі зошити, які Шаргей-Кондратюк писав під час роботи на цукровому заводі у Малій Виски під Єлисаветградом, зараз зберігаються у бібліотеці Конгресу США і мають секретний гриф. Напис «траса Кондратюка» ми бачимо в музеї аеронавтики та астронавтики у Вашингтоні у розділі, присвяченому місячним експедиціям.

Припускаємо, якщо Шаргей-Кондратюк якимось дивом опинився на Заході, то він, звичайно, ще раз змінив прізвище, щоб остаточно розірвати зі своїм минулим (бо дуже добре розумів, що може статися з його рідними в СРСР). І дуже сумнівно, щоб він займався ракетами безпосередньо для військових цілей, бо ж засуджував мілітаризм, хоча під першим прізвищем Шаргея був бойовим офіцером Першої світової і грома-

дянської воєн, а під другим прізвиськом Кондратюк – сержантом Другої світової війни. Але ж Вернер фон Браун і в Німеччині, і в Америці, крім військових, робив і суто дослідницькі ракети (не дарма ж його заарештувало було Гестапо за «марну витрату народних коштів на нікому не потрібні ракети»...).

Є ще одна загадка: 1947 року в СРСР була перевидана «для службового користування» книга Ю.Кондратюка «Завоювання міжпланетних просторів». Згадаймо, саме тоді радянську ракетну команду очолив Сергій Корольов, і, найшвидше, він згадав про знайому йому ще з молодих років працю Кондратюка. В Радянському Союзі до середини 1960-х років конструктори-ракетники ніяк не могли дійти згоди, яку ж схему обрати для польоту на Місяць. Це врешті-решт стало однією із причин поразки у «місячній гонитві», хоча все ж команда С. Корольова повторила зроблені за тридцять років до цього розрахунки і наполягла на використанні «орбіти Кондратюка» й «модуля Кондратюка». Але відставання СРСР в польотах на Місяць було вже надто помітним, а на додачу до всього, на початку 1966 року Сергій Корольов загинув під час «планової» операції (поламана щелепа Корольова, коли його свого часу відправили в ГУЛАГ і там кували, дала свої наслідки. Унеможливила нормальну подачу наркозу в період «планової» операції).

Мене дивує, чому на ім'я українського піонера космічних досліджень так довго в СРСР було накладене табу, і робили вигляд, що Кондратюка – не існує? Причому з'явилося це табу ще до американських польотів на Місяць і зникло фактично тільки під час перебудови в СРСР.

У 1960-1970 роки не тільки весь апарат космічних відомств, що відповідав за публікації з цієї тематики у відкритій пресі, був мобілізований на «боротьбу» з ім'ям Кондратюка. В «Головліті» з усім його регіональним апаратом, давалися вказівки: «Заборонено публікувати у відкритій пресі матеріали, в яких говориться, що в основу теоретичної розробки космічних польотів лягли ідеї Юрія Кондратюка; заборонено публікувати у відкритому друці відомості про визначну роль Юрія Кондратюка у розробці ідей космічних польотів». Усі публікації, де згадувалося ім'я Кондратюка, слід було спрямовувати на експертизу в Головліт чи інші відомства, де професійно

публікація очищувалася від цього дразливого, неугодного «українського чинника». Сьогодні ми можемо зазначити:

- У 1925 р. надіслав до Головнауки у Москву рукопис «Про міжпланетні подорожі». Ю. Кондратюк продовжував працювати механіком у різних містах та регіонах СРСР (Україна, Кубань, Осетія, Сибір). Радянська держава уперто не хотіла його помічати;

- У січні 1929 року в Новосибірську побачила світ книга Кондратюка-Шаргея «Завоювання міжпланетних просторів» (видаана власним коштом автора);

- У 1930 р. засуджений за неправдивим звинуваченням у шкідництві, працював у конструкторському бюро ОДПУ інженером-конструктором (до 1932 року);

- 1932–1933 р. в Новосибірську працював над проектом потужної Кримської вітроелектростанції. Наступного року продовжив цю роботу в Харкові. Проект передбачав вітроелектростанцію потужністю в 12 тисяч кіловат, тоді як зарубіжні аналоги обмежувалися 100 кіловат;

- 1939 року Кондратюк очолив відділ проектно-експериментальної установи вітроелектростанцій у Москві.

- З початком Другої світової війни вступив добровольцем до народного ополчення. Загинув 25 лютого 1942 року (?) під містом Кіров Калузької області.

- Від 1970 року ім'я Юрія Кондратюка носить вулиця в Мінському масиві у м. Києві.

- Його ім'ям названий відкритий 2001 року музей авіації та космонавтики у м. Полтаві.

- Його іменем (Кондратюк) названо астероїд № 3084 та кратер на зворотному боці Місяця.

- 2014 р. занесений до Міжнародної космічної Зали Слави Музею історії космосу у Нью-Мексіко.

Юрій Кондратюк увійшов до історії науки і техніки як автор багатьох оригінальних ідей (і не лише для космосу), реалізованих його послідовниками в практиці розвитку ракетно-космічної галузі. У ближчому майбутньому ідеї Кондратюка планують використати в новій перспективній американській програмі освоєння Місяця та пілотованого польоту на Марс. Знову запрацюють «траси Кондратюка» і знову згадають нашого земляка, варто сподіватися, вже - як українського вченого.

П'ята глава

**Свято-Миколаївська церква
1792 рік м. Бобринець**

Як гарно в травні місяці! Природа святкує свою молодість, бувають дерева і трави, птахи вирощують своє потомство. Дохристиянські вірування донесли до нас обрядові пісні, «гаївки», «маївки», тощо. Майже всі слов'янські народи називали цей місяць травнем. А ще люди підмічали: якщо початок травня теплий, то кінець буде холодний і навпаки. Коли на початку місяця з'явилися малі гусенята - на сонячне літо, чистий місяць на небі, то це прикмета гарної погоди, а як темнуватий, то погода зміниться, може й дощ бути. Коли в небі миготять і блискають зірки, то декілька днів буде ясно, сухо і без дощу. Мурахи, павуки чи бджоли виявляють велику активність - погода буде доброю. За сухим травнем - йде сухий червень; якщо в травні багато дощів, то їх буде обмаль у вересні (і навпаки).

А свята у травні будуть такі (за приклад взято 2016 р.):

➔ Свято **1 травня 2016** – *Свято весни і праці*. 1 травня 1886 р. американські робочі організували страйк з вимогою 8-год. робочого дня. Страйк і супутня демонстрація закінчилися кровопролитним зіткненням з поліцією. У липні 1889 р. Паризький конгрес II Інтернаціоналу, на згадку про виступ робочих Чикаго, ухвалив рішення про проведення 1 травня щорічних демонстрацій. Вперше день міжнародної солідарності трудящих був відзначений в 1890 році в Австро-Угорщині, Бельгії, Німеччині, Данії, Іспанії, Італії, США, Норвегії, Франції, Швеції та деяких інших країнах. З 1897 р. святкування набуло політичного окрасу. Довгий час Першотравень був символом революції, непримирної класової боротьби. Це свято відзначається в 66 державах світу. В Україні з 1917 р. – відзначається, як свято весни і праці. В Казахстані це свято єдності народу Казахстану, в Литві - день матері, у Кореї - день народження Будди, у Франції - день конвалії. Вибирайте свято на смак і відзначайте!

➔ **1 травня 2016** – *Великдень: Світле Христове воскресіння*, найдавніше християнське свято, головне свято богослужбового року, що встановлено на честь Воскресіння Ісуса Христа. У Католицькій церкві Великдень має найвищий статус торжества. Дата свята не є сталою і кожного конкретного року обчислюється за місячно-сонячним календарем - (перехідне свято). *Старозавітна Паска* - «Песах» святкується на честь виходу ізраїльського народу з єгипетської неволі, перехід від рабства - до свободи. Воскресіння Христове - це перехід від смерті - до життя, звільнення нас від тягара гріхів, це вихід, перехід людини з рабства гріха, зла - до свободи любові й добра.

➔ **2 травня** - Івана Старопечерника. Світлий понеділок у 2016 р. Жінки виносили полотно для відбілювання.

У Львові 2 травня 1848 р. створили Головну Руську Раду.

2.05.1929 р. на сцені Зимового театру м. Зінов'євська відбувся концерт видатного російського співака, народного артиста Республіки - Л. В. Собінова.

➔ Свято **3 травня 2016** – *Всесвітній день свободи друку*: «Свобода слова недосяжна без свободи духу», вважав революціонер і письменник Олександр Іванович Герцен (1812-1870)

День кондитера. У цей день прийнято вшановувати тих, хто привносить в наше життя радість і насолоду. А починалося

все в 1932 році, коли на території колишнього СРСР був створений Всесоюзний науково-дослідний інститут кондитерської промисловості....

3 травня 1880 р. вперше в Україні жителі Львова стали пасажирами кінного трамвая. Збудували дві трамвайні лінії, які з'єднували головний залізничний вокзал по вулиці Городоцькій з Митною площею і Підзамче.

До травня місяця 1917 р. жоден житель м. Єлисаветграда не повірив би в те, що ім'я О. Пашутіна може бути забуто. Проте, це трапилося, в радянський період мало хто міг сказати про нього хоч два слова. В 1921 р. вул. Пашутинську перейменували на честь «установителя» нового порядку більшовиків - І.Компанійця, а під час «остаточної перемоги соціалізму» було знищено навіть місце поховання видатного міського діяча. Хочеться думати, що рука вандала, що знищила надгробок зі зворушливою епітафією «Отъ глибоко любящихъ племяницъ» не належала місцевому жителеві. Більш детально в книзі Валентина Карпова «Подорож у часі» 2015, м. Кіровоград, видавництво «Код».

Протягом 27 років життя О.М. Пашутіна нерозривно було пов'язане із громадським життям й, як вірно відзначили сучасники, докладний опис його діяльності рівнозначне написанню історії росту й розвитку м. Єлисаветграду в останній чверті ХІ сторіччя. Перебуваючи на службі по відомствах міністерств народної освіти і юстиції, О.М.Пашутін дослужився до надвірного радника. Наступний чин (8-й клас) дав би йому право на потомствене дворянство, хоча це навряд чи його турбувало.

1 листопада 1905 р. о 16 год. 30 хв. Єлисаветградський міський голова, надвірний радник Олександр Пашутін помер. 2 листопада о 12 год. у будинку небіжчика була відправлена панахида, а о 15 год. того ж дня тіло перенесли в Успенський собор, а 01.11.1905 р., після заупокійної літургії, о 12 годині дня відбулося поховання на Петропавлівському цвинтарі. В останню путь міського голову проводжало практично все місто, на труну була покладено безліч вінків, 29 з яких – з певними адресатами. 9 вересня 1905 р, як заведено, на 9-тий день смерті, в Успенському соборі після літургії була відправле-

на панахида. Так пішов з життя чесний громадянин, безкорисливий трудівник, уважний хазяїн, скромна й добра людина. Місто понесло найтяжчу втрату на сторіччя.

За працю на ниві суспільного служіння О.М.Пашутін був нагороджений орденами: св. Ганни 2 ступеня, св. Станіслава 3 ступеня, св. Ганни 3 ступеня, св. Володимира 4 ступеня й св. Станіслава 2 ступеня. Мав багато різних медалей й інших знаків відмінності, серед яких дорогоцінний перстень із вензелем Олександра III, (подарований імператором в 1888 році).

Після себе О. Пашутін залишив не тільки добру славу, але й пристойну спадщину. Торгівельна фірма за заповітом перейшла його троюрідній племінниці М.О.Діамандіні; всі племінники й племінниці одержали гроші на загальну суму 102 тис. рублів; всім хрещеникам і хрещеницям заповів по 1000 рублів. Не були забуті і його друзі, їм видано суми від 150 до 3 000 рублів, іншим - по 25 руб. А 10 000 руб. повинні були стати депозитом «вічний внесок», щорічно відсотки з якого до свят Святого Великодня й Різдва Христового роздавалися найбіднішим жителям Єлисаветграда християнського віросповідання. Відсотки з інших 10 000 руб. повинні були йти на стипендії старанним учням класичної гімназії. Так само на «вічний внесок» у державний банк були покладені 3 000 рублів для видачі відсотків Успенському собору на вічне «поминовеніє душі» заповідача, крім того О.Пашутін заповів 3 000 руб. на прикраси Успенському храму, який за Радянських часів зруйнували і на цьому місті побудували обком КПРС (нині Кіровоградський міськвиконком). Дуже жалко, що чиновники цієї установи забули головний заповіт О.М. Пашутіна до трудівників громадського самоврядування: «Служіння суспільству повинне бути метою життя».

→ **4 травня** 1863 відбулася урочиста закладка Одесько-Парканської залізниці. Довжина першої ділянки, яка з'єднала Одесу з Балтою, склала 222,52 версти. Урочисте відкриття залізниці відбулося 3 грудня 1865.

04.05. чудовий період для садіння салату, помідорів, квасолі, цибулі на перо тощо.

→ **5 травня.** Міжнародний день акушерки. У 1987 році в Нідерландах під час круглого столу Міжнародної асоціації акушерок було затверджено професійне свято акушерок. Правда,

офіційно день акушерки з'явився тільки в 1992 році. Сьогодні його відзначають у 50 країнах світу.

5.05.1581 р. Іван Федоров видав перший руський календар. А ще 05.05. (кожного року) відзначають день Луки та Теодора Сикеота прп. У цей день садять цибулю на перо й салат.

→ **6 травня** - день Георгія (Юрія) Побідоносця. У цей день на всій території України виганяли худобу на пасовисько. На Єлисаветградщині є звичай в цей день до схід сонця садити гарбузи, кабачки, патисони, огірки. Як на Юрія стала буря, то буде мокре літо. На Юрія дощ - на худобу легкий рік. На Юрія мороз - уродиться овес. Після Юрія не можна сіяти маку, гарбузів і кукурудзи, бо пізно і майже нічого не вродить, малий врожай буде.

У цей весняний день Юрій відмикає землю. За повір'ям він тримає ключі при собі, поки за ними не прийде літо. (А 8 листопада завершується хліборобський рік, це день осіннього Дмитра, він замикає землю і передає права зимі).

6.05.1686 р. (330 років тому) був підписаний «Вічний мир» між Росією та Польщею, за яким Лівобережна Україна та м. Київ відійшли під контроль Росії.

6 травня 1919 року в Одесі було проголошено створення тимчасового робітничо-селянського уряду Бессарабії, яке очолив Криворуков.

→ Свято **7 травня** 2016 – День Радіо, це професійне свято працівників всіх галузей зв'язку. За радянських часів, неофіційне свято відзначалося на високому рівні.

→ **8 травня** загальноєвропейський День пам'яті та примирення, як символ перемоги над нацизмом. Указ Президента України Петра Порошенка № 169/2015 від 24.03.2015 «Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70 річниці завершення Другої світової війни».

8 травня 1814 р. з нагоди захоплення російською армією Парижа, в Єлисаветграді влаштовано громадський бал, на який витрачено 1931 руб. 20 коп. (святкували до світанку).

8 травня – відзначаємо день Марка. Підстригають дерева й чагарники, обприскують дерева, знищують шкідників.

→ Свято **9 травня** 2016 р. – День Перемоги, 71-а річниця перемоги у Великій Вітчизняній Війні. Це державне свято Радянського Союзу, що відзначалося щорічно 9 травня «на згадку

про переможне завершення Великої Вітчизняної війни радянського народу проти німецько-фашистських загарбників». В Україні й по сей день пам'ятають ті страшні роки: «Шановні ветерани Великої Вітчизняної війни! Щиро бажаємо вам міцного здоров'я, довгих років активного життя, родинного затишку і тепла. Нехай зігриває всіх нас незгасне народне тепло, додає сил та наснаги для добрих справ в ім'я щасливого майбутнього рідної української землі».

Ми знову прийдемо до вічного вогню,
Рокам ніколи пам'яті не стерти
Про тих, хто пережив страшну війну,
І тих, хто залишивсь в обіймах смерті...

Ми трохи призупинимося на даті 9 травня «День Перемоги», бо Друга світова війна була найбільш руйнівною в історії всіх конфліктів. На неї було витрачено найбільше за весь час кількість коштів, на ній було пошкоджено більше всього майна, вбито найбільше людей, і вона викликала найглибші зміни, ніж будь-яка інша війна в історії. Як приклад, 80% радянських чоловіків з різних республік, що народилися в 1923 році, не пережили Другу світову війну.

За тлумаченням автора нашої книги Валентина Карпова, можна визначити періодизацію Другої світової війни:

- - *Перший період*: 1 вересня 1939 - літо 1942 р. від нападу Німеччини на Польщу - до початку Сталінградської битви, (початку докорінного зламу в ході війни). Цей період характеризується нарощуванням агресії фашистського блоку, його суттєвими воєнними успіхами (капітуляція Франції, захоплення значної території СРСР, поразка США на Тихому океані).

- - *Другий період*: літо 1942 - грудень 1943 р, докорінний злам перелом у ході війни, перехід стратегічної ініціативи до антигітлерівської коаліції, суттєві воєнні перемоги цієї коаліції (під Ель-Аламейном, Сталінградом, Курськом, звільнення України, вихід на державний кордон СРСР, захоплення союзниками значної частини Італії, початок розвалу фашистського блоку).

- - *Третій період*: Січень 1944 р. - 2 вересня 1945 р., період завершальних остаточних перемог антигітлерівської коаліції. Він починається висадкою союзників у Франції (6 червня 1944 р.) відкриттям другого фронту і закінчується капітуляцією Німеччини (8 травня 1945 р.) та Японії (2 вересня 1945 р.)...

Друга світова війна була надзвичайно складним, суперечливим і трагічним явищем в історії людства. Ми звикли до комуністичної системи героїзації війни (де акцент робився на офіцерах та командуванні, що допомагали творити міф війни). Натомість доцільнішою буде увага до героїзму серед простих людей. Необхідно відділити історичне значення подій війни від політики і Велику Вітчизняну війну треба розглядати як частину Другої світової війни, але це не були дві різні війни, вони тісно взаємопов'язані. Не забувайте, Велика Вітчизняна війна є напорчуд вдалою ідеологемою комуністичного режиму. Тому більш детально (в окремих нарисах) про Другу світову війну ми будемо розповідати в подальших главах нашої книги. А зараз повертаємося до опису травня місяця.

→ **10-11 травня** не викопуйте коренеплоди, вони будуть мати неприємний смак. Не саджайте високорослі сорти овочів на підпорках, наприклад помідори, боби тощо, бо вони дадуть дуже малий врожай.

→ Свято **12 травня** 2016 – Всесвітній день медсестер. Хоча фактично святу вже більше 100 років, офіційно воно було засноване тільки в 1971 році. На думку лікарів, до 80% всієї турботи про хворих припадає саме на медсестер.

12.05.996 р. (1020 років тому) в Києві освятили першу кам'яну церкву – Десятинну.

12-13 травня гарний час для збирання та сушіння фруктів й коренеплодів. Сприятливий період для заготівлі лікарських трав. Зібране в ці дні соняшникове насіння, не пліснявіє і з нього виходить чудова олія.

→ Свято **13 травня** 2016 – День матері, міжнародне свято. В Україні офіційно відзначається щорічно, починаючи з 2000 року. Вперше встановлене Конгресом США 8 травня 1914. Після Першої світової війни - це свято почали відзначати у Швеції, Норвегії, Німеччині, Чехословаччині, тощо (всього 85 країн).

13 травня 1919 більшовики почали військову кампанію з ліквідації повстання в Україні, яке очолив отаман Матвій Григор'єв. Після падіння в Україні влади гетьмана Скоропадського влада перейшла до Директорії.

13.05.1924. в м. Єлисаветград прилетів перший пасажирський літак, що відкрив повітряну лінію Харків-Одеса. Вона мала такий маршрут: Харків-Полтава (120 км), Полтава-Єлисавет-

град (190 км), Єлисаветград-Вознесенськ-Одеса (250 км). Поштово-пасажирське повітряне сполучення здійснювалося літаком «Дорньє-Комета», розрахованим на 5 чоловік.

13 травня Св. Апостола Якова, брата св. Івана Богослова. Якщо теплий вечір і зоряна ніч - на сухе літо. Ясний схід сонця - на погоже літо.

➔ **14 травня.** Коли на день Яреми погоже, то й жнива - пригожі: «Прийшов Єремій, про посіви розумій». Якщо на Ярему теплий вечір і зоряна ніч, літо буде сухе і погоже. Тиха й світла ніч без роси - наступного дня неодмінно буде негода.

14.05.(1871-1936) пройшло 140 років від народження Вас. Стефаника – українського письменника й громадського діяча.

14-15-16 травня не можна садити, пересаджувати овочі й фруктові дерева, але в ці дні добре приживуться декоративні, неплодоносні рослини (шипшина, жимолость тощо).

➔ **Свято 15 травня 2016 р.** (третя неділя травня). Міжнародний день сім'ї. Всеукраїнський день працівників культури. Українська культура, одна з небагатьох, якій вдалося вистояти під могутнім натиском чужих агресивних впливів, зберегти свою самобутність, первозданну чистоту і «незамутненість». А 27 березня 2006 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію, в якій проголосила 17 травня - Всесвітнім Днем інформаційного суспільства.

15.05.1864 р. Отримано дозвіл на присвоєння генерал-ад'ютанту, графу Д. Є. Остен-Сакену звання почесного громадянина м. Єлисаветграда.

15 травня – день Бориса і Гліба. В народі його ще називали солов'їним днем. Заспівав соловейко - чекай похолодання на два тижні. Співає соловей усю ніч без перерви - на гарний сонячний день. Не співав соловейко - не сій гречки, не стрижи овечки. Соловей співає, поки ячмінь колоса не має, а з'явився колос - пропав голос.

➔ **16 травня,** якщо на Тимофія сонячно й тепло, то така погода буде і в кінці місяця. Багато хрущів - урожай на просо. В цей день не можна пересаджати овочі й фруктові дерева.

У травні 1868 р. була споруджена залізнична лінія Балта-Єлисаветград, що дала вихід до моря, і, відповідно, за кордон. У наступному, 1869 році, була здана в експлуатацію залізниця Єлисаветград-Кременчук, яка з'єднала місто з водним шляхом

по Дніпру, а також з Донецьким басейном.

→ Свято **17 травня** 2016 – Всеукраїнський день інформаційного співтовариства. Розвиток людської цивілізації прямо пов'язаний з розвитком систем зв'язку. Чим швидше і надійніше зв'язок, чим більше інформаційний потік - тим вище швидкість розвитку людства. З 1969 року цей день святкувався як Міжнародний день електрозв'язку, а з часом трансформувався в день телекомунікації ООН.

→ Свято **18 травня** 2016 року – Міжнародний день музеїв, музейні працівники всього світу відзначають своє професійне свято. 18 травня – день Ярини (Ірини), висаджували розсаду капусти. Соковито пахтять м'ята - невдовзі збереться на дощ. Квіти пахнуть здалека - на вітер.

18.05.1904, було освячено та відкрито лікарню Св. Анни Єлисаветградського комітету Російського товариства Червоного Хреста.

18 травня 1917 в Києві відкрився Перший Всеукраїнський військовий з'їзд. У ньому взяли участь більше 900 делегатів українських груп, товариств та організацій армій всіх фронтів, Балтійського і Чорноморського флотів тощо.

18.05.1944 р. Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР за наказом Державного комітету оборони почав депортацію кримських татар. Офіційно їх звинуватили у колабораціонізмі з німцями під час окупації півострова.

→ **19 травня** – день Йови. У цей день сіяли боби, горох, огірки, вдень ясна погода - то на добрий врожай. Туман над водою не розходиться - буде гарна і суха погода. Ранком туман піднімається, утворюючи купчасті хмари,- чекай дощу, а коли припадає до землі - буде сонячна днина. Часті тумани у травні - на мокре літо.

19 травня 1919 в Києві відбулося спільне засідання центральних комітетів російської та української комуністичних партій під головуванням голови Революційної військової ради РРФСР Льва Троцького, тоді були підпорядковані всі українські військові сили - командуванню РРФСР.

→ Свято **20 травня** 2016: День банківських працівників. Цим святом держава підкреслює важливу роль банківської системи і значний внесок банківських працівників у розвиток економіки України та забезпечення її фінансової стабільності.

А ще - Всесвітній день метролога (метрології). День обраний в ознаменування підписання 20 травня 1875 року в Парижі, на міжнародній дипломатичній конференції, знаменитої «Метричної Конвенції».

Також Всесвітній день травматолога. Щорічно 20 травня лікарі всього світу, які спеціалізуються на травматології та ортопедії, відзначають своє професійне свято.

→ Свято **21 травня** 2016 р. (третя субота) День науки. Він встановлений Указом Президента від 14.02.1997 № 145/97. В СРСР День науки відзначався третьою неділю квітня. Якщо в цей день багато хурчів - сухе літо. Дощ у маю - хліб в сім'ю.

→ Свято **22 травня** 2016 – Всеукраїнський день працівників культури, (третя неділя). Ця дата встановлена в березні 2000 року Указом Президента України № 484/2000, враховуючи вагомий внесок працівників культури та аматорів у відродження української національної культури, розвиток народної творчості, активну культурно-просвітницьку діяльність. А ще 22 травня – день Миколи весняного. Часто в цей день бувають похолодання. На Кіровоградщині у відкритий ґрунт до 22.05. не висаджували розсаду помідор, перцю, баклажанів: «Від Миколи - до літа лишилося 12 приморозків».

22.05.1919 р. у Києві відправили перше богослужіння укр. мовою. У 1861 р. в цей день, 155 років тому, було проведено перепоховання українського поета, художника, мислителя Тараса Шевченка на Чернечій горі в Каневі.

→ Свято **24 травня** 2016 року - День кадровика. У будь-якій, навіть найменшій компанії, є працівник, відповідальний за роботу з персоналом, а у великих структурах - це цілі відділи, що налічують десятків, а то й більше, людей...

24 травня 1093 на південному березі річки Стугна половці розбили військо київського князя Святополка Ізяславича, після чого зобов'язали того одружитися з дочкою половецького хана Тугоркана.

День Мокія, якщо Мокій – мокрий, все літо буде мокрим. Якщо на Мокіїв день впаде дощ, то буде сорок днів падати. Коли схід сонця багрянний - усе літо буде грозове.

24-25-26 травня – благо сприятливі для посадки дерев, вони будуть довго плодоносити. В ці дні садять картоплю, гречку, ячмінь, бобові, капусту тощо. Не пересаджуйте квіти....

→ Свято **25 травня** 2016 р. – День філолога. Філологія - область знання, що вивчає письмові тексти і на основі їх змістовного, мовного і стилістичного аналізу - історію і сутність духовної культури даного суспільства.

25.05.1914 р. з нагоди 150-річчя від дня заснування Єлисаветградського гусарського полку міська дума, від міста Єлисаветграда подарувала, полку ікону Св. Єлисавети.

25 травня 1919 року було прийнято таємне рішення Ради робітничо-селянської оборони УРСР про ліквідацію махновських загонів, які, по суті, все ще залишалися діючим формуванням Червоної армії.

25 травня - Єпіфана (Єпіфанії). Якщо Єпіфан вранці одягнув червоний жупан, то літо буде сухе й жарке. На Єпіфана ранок у червоному тумані - літо буде сухе, з пожежами.

→ 26 травня 1648 року 15 тис. козаків Б. Хмельницького за участю кримських татар розгромили 18 тис. польську армію Миколи Потоцького в битві під Корсунем.

26.05.1899 р. в Єлисаветграді за проектом міського архітектора О.Л.Лишневського почалося спорудження будівлі Пушкінського народного училища (тепер ЗСШ № 7).

26 травня 1918 р. в передмісті Києва в Святошино з ініціативи місцевого комітету РСДРП (б) у Києві нелегально була скликана Всеукраїнська рада підпільних більшовицьких організацій, змогли приїхати тільки 70 представників.

26 травня несприятливий день для садіння рослин. 26 травня відзначається день пам'яті мучениці Лукерії. У народі її називали Комарницею. Хоча асоціації з цими комахами у нас не зовсім приємні, але саме їх чимала кількість передбачає ягідний достаток влітку. У давнину говорили: «Багато комарів - готуй по ягоди коробів, багато мошок - готуй по гриби кошик». Якщо у цей день ластівки літають низько, незабаром можна чекати дощу.

→ 27 травня – день Ісидора. Теплий Сидор – на тепле літо. Якщо на Сидора холодно, то все літо буде холодне.

→ Свято **28 травня** 2016 – День працівників видавництва, поліграфії і книгорозповсюдження відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 563/99, від 25.05.1999 р.) щорічно в останню суботу травня.

28.05. день прикордонника. Указ Президента № 431 від

21.05.2003: Встановити професійне свято - День прикордонника, яке відзначатиметься щорічно 28 травня.

- 28 травня, день Пархома «теплогрія». Прийшов Пархом - тішся теплом. Якщо 28 травня тепло, то й літо буде тепле.

➔ Свято **29 травня** 2016, День миротворця. День хіміка, (остання неділя), професійне свято працівників хімічної та нафтохімічної промисловості, встановлений Указом Президента України № 219/940 від 07.05.1994. Він відзначається щорічно в останню неділю травня. А ще Міжнародний день миротворців. У 2002 році Генеральна Асамблея оголосила 29 травня Міжнародним днем миротворців. Цей день покликаний віддати належне самопожертві і самовідданій праці миротворців, які несуть службу по всьому світу.

29-30 травня продуктивні дні для посадки салату, огірків, редиски, цибулі, хрону, малини, тощо. Пам'ятайте, все що ви посадите в ці дні, буде соковитим, але швидко зіпсуються.

➔ **30 травня** 1834 р. Єлисаветград відвідав французький маршал Мармон. У книзі про свої подорожі він відзначив наше місто, як одне з кращих на півдні Росії.

- У травні 1784 р. В Єлисаветграді спалахнула епідемія чуми, померло щонайменше 250 чоловік.

Якщо 30 травня на дубі з'явилося листя - на врожайне літо. У травні працюй за п'ятьох, а у жовтні - за десятих чоловік. Навесні час дорогий - працює старий і малий.

➔ **31 травня** – день Федота. У 1223 р. на річці Калці (на території сучасної Донецької області) перемогою татаро-монгольських військ завершилася їх перша битва з російсько-половецькими силами. Ця битва показала перевагу монгол в військовій справі. У битві загинуло багато князів і родовитих бояр південної і центральної Русі.

У травні 1889 р. поміщик В. Бракер побудував у с. Комишуватому (нині в складі смт. Компаніївки) паперову фабрику, яка за рік виготовляла з соломи 12 тис. пудів обгорткового паперу. На ній працювало 200 чол. У 1869 р. в Єлисаветграді було відкрито телеграф, а в 1884 році - нову поштову контору.

Якщо кінець травня дощовий, буде мало фруктів. Травневий дощ - золото, червневий - срібло, а липневий - вогонь.

Травневі іменинники

Іменний календар буде корисний слідує чим:

- 1 травня - Арсентій, Зіновій, Кузьма, Віктор
- 2 травня - Христофор, Іван, Никифор, Георгій
- 3 травня - Гаврило, Григорій, Марія
- 4 травня - Денис, Кіндрат, Федір, Олексій
- 5 травня - Гаврило, Віталій, Всеволод, Лука
- 6 травня - Анатолій, Сава, Олександра, Юрій
- 7 травня - Валентин, Олексій, Микола, Леонтій
- 8 травня - Марк, Сильвестр, Ярослав, Сергій
- 9 травня - Василь, Степан, Іван, Микола, Петро
- 10 травня – Семен, Анастасія, Іван, Павло, Микола,
- 11 травня - Зіновій, Максим, Кирило
- 12 травня - Артем, Богдан, Арсеній, Василь, Іван
- 13 травня - Максим, Микита, Яків, Гнат
- 14 травня - Ніна, Тамара, Макар
- 15 травня - Борис, Гліб, Зоя, Панас, Роман
- 16 травня - Тимофій, Феодосій, Петро
- 17 травня - Кирило, Никифор, Микита, Пелагея, Тетяна
- 18 травня - Ірина, Яків
- 19 травня - Денис, Михайло, Василь
- 20 травня - Антоніна, Давид, Йосип, Тадей, Ніл
- 21 травня - Іван, Арсеній
- 22 травня - Микола, Христофор
- 23 травня - Онисим, Симон, Сидір, Таїсія, Семен
- 24 травня - Кирило, Мефодій, Костянтин, Ростислав.
- 25 травня - Денис, Герман, Федір, Іван, Петро
- 26 травня - Олександр, Макар, Ірина, Сергій, Георгій
- 27 травня - Максим, Микита, Сидір, Леонтій
- 28 травня - Дмитро, Пархом, Макар
- 29 травня - Охрім, Касян, Модест, Олександр
- 30 травня - Єфросинія, Степан, Євдокія
- 31 травня - Андрій, Олександра, Фаїна, Юлія, Петро, Павло.

Іменини - це особисте свято: у церкві дитині при хрещенні дається відповідне ім'я, по даті його народження. Заглянувши в православний документ під назвою Місяцеслов, можна дізнатися, хто відзначає іменини в травні. Іменини мають іншу назву - день ангела, який оберігає людину протягом усього життя.....

Перші переписи населення України

Потреба в обліку населення виникла у далекій давнині. Вона була пов'язана з політичними, господарськими і воєнними потребами стародавніх держав, яким потрібно мати відомості про кількість населення, яке здатне платити податки, або може бути призване в армію. Перші спроби перепису населення на землях теперішньої України (в сучасних територіальних межах) відбувалися з метою визначення данини з земель і датуються періодом «сивої давнини». Наприклад, скіфи - народ, що проживав на цій місцевості протягом VII ст. до н.е. - III ст. н.е. (Такого довголіття не знав жодний стародавній народ на територіях України).

Перший «перепис населення» на землях, які зараз займає Україна, зробив скіфський цар Аріант, прагнучи полічити кількість своїх підлеглих. Під страхом смертної кари він наказав всім дорослим чоловікам своєї держави принести по бронзовому вістрю стріли. Їх виявилось так багато, що цар вирішив спорудити з них собі пам'ятну споруду. Він звелів розплавити вістря стріл і відлити мідну посудину, яку було встановлено в священній місцевості Ексампеї, між Дніпром і Південним Бугом. Посудина ця вміщувала 600 амфор (щонайменше 6 тис. літрів), а товщина її стінок становила 6 пальців.

У той час місцевість Ексампай займала вододіл Чорного Ташлика та Мертвоводу, вершина якого з позначкою 269 м. над рівнем моря знаходиться біля села Вільні Луки, Кропивницької сілради Новоукраїнського району Кіровоградської обл. Сакральний центр співпадає з географічним центром Скіфії, описаної Геродотом як «тетрагон», що майже вписується у межі сучасної України. Не випадково,

що й географічний центр нашої держави (за однією з методик його визначення) знаходиться біля селища Добровеличківки. Очевидно, ми можемо зазначити, що Ексампай – це одна з найдавніших назв Єлисаветградщини – Кіровоградщини.

Давньогрецький історик Геродот, що мандрував Скіфією, подав кілька легенд про походження скіфів. За однією з них, прародичем скіфів був син Зевса - Геракл. Подорожуючи по Таврії, він одного разу заснув, а коли прокинувся, побачив, що зникли кудись його коні. Пошуки привели Геракла до Гінеї. Тут у глибокій печері він побачив дивну істоту, напівжінку-напівзмію, яка сказала, що коней заховала вона. За їх повернення, напівжінка зажадала від Геракла вступити із нею в шлюб. Коли від цього шлюбу народилися троє синів: Агафірс, Гелон та Скіф, напівдіва спитала Геракла, кому з них передати на володіння країну, де вона мешкала. У відповідь на це Геракл залишив їй один із своїх луків і пояс, на кінці якого висіла золота чаша, й сказав: «Віддай свою країну тому з синів, який зможе підперезатися цим поясом і натягти лука». Таке зміг зробити лише Скіф, який і став родоначальником усіх скіфських царів. «На пам'ять про цю подію - пише Геродот, - скіфи й досі носять на поясі золоту чашу».

На питання, коли хрестили Русь, більшість відповідає так: 988 року за князювання Володимира Святославича. При цьому згадуємо пам'ятник князю в Києві над Дніпром, де він навечно застиг у височині із хрестом у руці. Але Володимир хрестив Русь вдруге. У нього був попередник — князь Аскольд. Влітку 860 року за князювання в Києві Аскольда відбувалося хрещення Русі. Що ж сталося після того?

Чому про той факт забули, а Володимирові довелося вдруге хрестити Русь? Причина в тому, що в 822 році Аскольда було вбито. В державі знову запанувало язичництво, бо його місце на Київському престолі зайняв князь Олег, язичник. З літописів вилучалися всі згадки про події літа 860 року. Онук Олега — Володимир, вирішив приєднати Русь до християнського світу. Цього разу нова релігія стала - державною. Тому в свідомість наступних поколінь Володимир увійшов першим і єдиним хрестителем Русі.

На землях України-Русі в X ст. одиницею обліку податного населення (стародавній податок) був «дим», який рахували за кількістю печей і димарів у кожному домогосподарстві. «Дим» замінила інша одиниця обліку платників княжої податі - «рало», (знаряддя оранки типу примітивного плуга). Пізніше одиницею

обкладання податком став плуг. Вона називалась «поплужна подать».

Поняття Україна і Русь є тотожними. Русь - давня назва України із столицею в Києві.

За часів татаро-монгольського іга для визначення розмірів данини облік населення проводився за вимогою татарських ханів. Такі обліки були проведені у 1245, 1257, 1259, 1273 роках. Їх проводили «обчислювальники», спеціально призначені люди від татарських ханів.

За часів Литовсько-Руської держави одиницею оподаткування, а отже й обліку платників податків, було «дворище». Вона не мала сталого розміру і залежала від кількості вільних земель навколо. З часом кількість незайнятих земель зменшилась, а потреба держави, навпаки, збільшилась, тому була введена нова одиниця обліку - «волока». Згідно з «Уставом на волоки, Господаря его милости во всем великом княжении Литовском» від 1557 р., кожне селянське господарство діставало «волоку», яка рівнялась 19,5 десятини.

Після остаточного закріплення союзу Литви і Польщі Люблінською унією 1569 року більша частина українських земель увійшла до складу Польщі, а в першій половині XVII ст. вже майже всі землі, заселені українським народом, опинились у складі Речі Посполитої (крім Закарпаття та степів на схід від теперішньої Полтавщини).

У Речі Посполитій з метою отримання інформації для податного обкладання проводились «люстрації» - періодичні описи державних маєтностей для визначення їхньої прибутковості, а також облік переважно сільського населення і то лише того, яке оподатковувалось та несло інші повинності.

Під час визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького вперше облік населення проводився українською державою. За наказом гетьмана у 1649 р. на щойно звільненій від польського панування Україні був здійснений перепис козацького стану.

Після поділу України між Річчю Посполитою і Московією, який остаточно був закріплений Андрусівською угодою 1667 р., Правобережна Україна залишилась під владою Польщі, Лівобережна на правах автономії відійшла до Московії.

Перший облік людності на Лівобережній Україні після по-

ділу України, ще до Андрусівської угоди, був проведений на початку 1666 року московськими переписувачами, яких закликав в Україну, разом із московськими воєводами гетьман Лівобережної України Іван Брюховецький. «Переписчики робили перепис населення, скільки людей, де проживають, їхні достатки, щоб збирати потім податок грішми, хлібом і всякими продуктами» - (Дорошенко Д. Нарис історії України, с. 308).

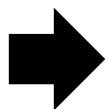
У 1729-1731 роках у Лівобережній Україні проведений перепис під назвою «Генеральне слідство про маєтності», яке здійснювалось полковими канцеляристами у відповідності до нових статей договору про автономію Лівобережної України, прийнятими у 1725 році. «В кінці 1730 р. полкові книги були відіслані до Глухова (столиці Гетьманщини), де їх остаточно перевірили і з початку 1731 року один примірник «Слідства» по всіх десяти полках, за підписами генеральної старшини й полковників вислано до Петербурга» - (Дорошенко Д. Нарис історії України, с. 410, 412).

Відомо, що царський і радянський уряди видавали постанови, укази, циркуляри, розпорядження, що обмежували, а то й забороняли українську мову, культуру взагалі. Ось роки, в які ці постанови було видано: 1627, 1672, 1690, 1720, 1755, 1766, 1784, 1786, 1817, 1847, 1863, 1876, 1884, 1908, 1914, 1933, 1938, 1958, 1978, 1983, 1987....

Після ліквідації одного із останніх атрибутів автономії України – гетьманства, з метою запровадження нового підвищеного державного оподаткування представниками великоросійських військових команд грубими методами проводився «Генеральний опис Лівобережної України 1765-1769 років». «В кожному селі виганяли народ з хат - на вулиці, не минаючи нікого і навіть грудних немовлят, шикували їх шеренгами і тримали так на всякій погоді, чекаючи, аж доки перейдуть вулицями головні Комісіонери, які, роблячи їх переклички, значили позначки у кожного на грудях крейдою та вуглем, щоб з іншими не змішати. Свійську худобу, яка утримувалась разом з господарями, також оглядали й переписували. До цього списку додавалися й господарські споруди. Ревіще худоби та плач дітей здалеку сповіщали, що зближаються до їх хат Комісіонери з численними асистентами» - (Історія русів, с. 317). Опис не був

закінчений, тому що почалася війна з Туреччиною, все ж було отримано величезний обсяг статистичних даних, але вони не були використані, частина їх загинула.

Перша конституція України була створена 1710 року гетьманом України Пилипом Орликом. Для прикладу, перша конституція США була прийнята 17 вересня 1787 року, що на 77 років пізніше.

У XVII ст. Московія і Річ Посполита поділили між собою частину України. Далі Росія разом із Пруссією та Австрією у XVIII ст. поділили між собою Річ Посполиту. В результаті:

- Першого поділу від 1772 р.,
- Другого поділу від 1793 р.,
- Третього поділу від 1795 р. Польщі, Росія приєднала

до себе всю Правобережну Україну, включаючи й Волинські землі, на частині яких розташовані нинішні Волинська і Рівненська області й невелика частина Тернопільської (колишній Кременецький повіт). У 1812 році до Росії відійшли Хотинський повіт, Акерман (з 1944 року Білгород-Дністровський) та Ізмаїл.

До Австрії відійшли майже всі Галицькі землі, на більшості території яких розташовані сучасні Івано-Франківська, Львівська і Тернопільська області (за винятком колишнього Кременецького повіту), Північна Буковина (за винятком Хотинського повіту), а також Закарпаття, яке Австрія захопила разом з Угорщиною ще в кінці XVII ст.

Отже в кінці XVIII ст. - на початку XIX ст. усі споконвічні українські землі були поділені між двома імперіями: Російською та Австрійською. Російський імператор Петро I видав наказ від 26 листопада 1718 р., запровадивши державні ревізії, їх було зроблено 10 шт. з 1719 по 1858 роки. У 1763 році відбулося остаточне закріпачення селян за місцем прописки.

У Слобідській Україні першим подушним обліком населення, введеним російським царем Петром I, була *перша ревізія*, яка проводилась у 1718-1727 роках. Наступна, *друга ревізія* відбулася у 1742 р. Даних про *третю ревізію* – не має. У Лівобережній Україні першим подушним обліком населення, введеним російським царем Петром I, була *четверта ревізія*, яка проводилась у 1781-1787 роках, оскільки на початку цього періоду Лівобережжя остаточно втратило автономію. У Правобережній Україні це був *п'ятий* подушний облік (ревізія), який

проводився протягом 1794-1808 рр., оскільки приєднання її до Росії відбулося у 1793-1795 роках.

В Україні *шоста ревізія* була у 1811 р., потім відбулася *сьома ревізія*, яка проведена у 1815-1825 роках, *восьма ревізія* в 1833-1835 р, *дев'ята ревізія* - в 1850 і остання *десята ревізія* - в 1857-1859 роках.

Перший в Російській Імперії загальний перепис населення в сучасному розумінні цього слова відбувся 9 лютого 1897 року. Він охопив також територію двох сучасних західних областей - Волинської і Рівненської та колишніх Кременецького і Хотинського повітів. Перший загальний перепис населення в радянські часи відбувся на зламі 1926 року, станом на 17 грудня 1926 р. Подальші успішні переписи відбувалися: 17 січня 1939 року, 15 січня 1959 року, 15 січня 1970 року, 17 січня 1979 року і 12 січня 1989 року.

У період між двома Світовими війнами на українських землях, що входили до складу СРСР, проведено 4 радянські переписи: в 1920, 1926, 1937 та 1939 роках. В 1920 роках перепис відбувся лише в районах, не охоплених громадянською війною, (по території Криму даних немає). Цікаво, що результати перепису 1937 року показали величезні втрати людності через штучний голодомор в Україні, колективізацію та

масові репресії й розстріли. Перепис 1937 року було закрито в таємні сховища, а тих, хто керував переписом і робив усе можливе, щоб забезпечити його правдивість - розстріляли.

Людність, що проживала на території сучасних Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Волинської і Рівненської областей, була охоплена польськими переписами населення 1921 і 1931 років.

На території сучасної Чернівецької області 1930 року був проведений румунський перепис населення.

На території сучасної Закарпатської області у 1921 і 1930 роках відбулися чехословацькі переписи населення і у 1941 р. - угорський перепис.

Перепис населення УРСР від 1989 р. - останній перепис

населення в Українській радянській соціалістичній республіці. За даними перепису в республіці проживало 51 452 034 осіб. Українці, що були титульною нацією республіки, становили близько 72 % усіх мешканців. Найбільшою національною меншиною були росіяни - 22%. В УРСР переважало міське населення, що становило близько 67%. На 1000 чоловіків припадало 1163 жінки. В республіці населення молодшого віку становило 23,0%, працездатного віку 55,8%, а пенсійного віку - 21,25%. Українську мову вважали рідною 64,7% мешканців республіки, а російську 32,8%.

5 грудня 2001 року в Україні відбувся перший Всеукраїнський перепис населення. Резолюцією, прийнятою Економічною і соціальною радою ООН, було проголошено наступний раунд переписів населення та житлового фонду 2010 року (з 2005 по 2014). За встановленою практикою і згідно з рекомендаціями ООН переписи населення у більшості країн світу проводяться раз на десять років. Принципи та рекомендації ООН визначають, що саме переписи населення є унікальним джерелом соціально-демографічних даних та дозволяють отримати найдетальнішу інформацію щодо різноманітних характеристик населення на загальнодержавному, регіональному та міжнародному рівні.

Останній перепис населення України проводився в 2001 році. Другий всеукраїнський перепис населення планувалося провести в 2011 р., але в 2010 році уряд переніс його проведення на 2012 р., а в 2012-м році - на 2013 рік. Кабінет міністрів України переніс другий всеукраїнський перепис населення з 2013 на 2016 рік. Це закріплено розпорядженням уряду № 699 від 4 вересня 2013 року.

Згідно з нашою оцінкою, на кінець 2015 року населення України становило 42 545 059 чоловік. За 2015 рік населення України зменшилося приблизно на 227 980 чоловік. З огляду на те, що населення України на початку року оцінювалося в 42 773 039 чоловік, річний приріст склав (мінус) - 0.53 %.

От основні демографічні показники України за 2015 рік:

- ▶ Народжених: 449 117 чоловік
- ▶ Померлих: 673 248 чоловік
- ▶ Природний приріст населення: (мінус) 224 131 чоловік.

- ▶ Міграційний приріст населення: (мінус) - 3 850 чоловік
- ▶ Чоловіків: 19 570 332 чоловік (на 31 грудня 2015 року)
- ▶ Жінок: 22 974 727 чоловік (на 31 грудня 2015 року).

Щільність населення України дорівнює 73.8 чоловік на кв. км. Починаючи з 1990 р. населення України весь час скорочується. А якщо взяти перепис від 1989 року, де було 51 452 034 чол., і порівняти з кінцем 2015 року - 42 545 059 чол., Україна за 26 р., цинічно втратила, майже 9 млн. людей.

Автор книги Валентин Карпов вважає, що в 2016 р. чисельність населення України зменшиться на (мінус) - 226 765 чол. і наприкінці року буде становити 42 318 294 чоловік. Природний приріст населення буде негативним і складе 222 936 чоловік. За весь рік народиться приблизно 446 723 дитини й помре 669 659 чоловік. Якщо зовнішня міграція залишиться на рівні минулого року, то внаслідок міграційних причин чисельність населення зміниться на (мінус) - 3 829 чоловік. Тобто, сумарна кількість людей, що залишає Україну в 2016 р. (емігрантів) буде переважати над кількістю людей, що в'їжджають у країну з метою довгострокового перебування (іммігрантів). Швидкість втрати населення України в 2016 р. буде - 621 чоловік у день.

▶ *Додатково зазначимо, що зовсім недавно був ще один перепис населення, проведений Російською Федерацією у тимчасово окупованому Криму з 14 по 25 жовтня 2014 р. у зв'язку з анексією Криму (з точки зору влади РФ), входженням Республіки Крим та міста Севастополя - до складу Російської Федерації.*

Найзнаменитішими дітьми можна вважати трьох дочок Я. Мудрого, які стали королевами в різних країнах. (Я.Мудрий – Велик. князь Київський 1015–1018, 1019–1054 р. У Повісті минулих літ у статті за 980 р. є запис про шлюб Володимира і Рогніди, після чого перераховуються 4 сина від цього шлюбу: Ізяслав, Мстислав, Ярослав і Всеволод. У записі про смерть Я.Мудрого стоїть 1054 р). Дочка Анна стала дружиною французького короля Генріха I, після його смерті управляла Францією як регентша, до повноліття свого сина, короля Філіпа. Про це свідчить багатомовний напис на її пам'ятнику неподалік від Парижа: «Анна руська - королева французька». Друга дочка Я.Мудрого була одружена з норвезьким королем Геральдом Сміливим, а третя - з угорським королем Андрієм.

Бобринець: міфи і реальність

Одного разу на лекції у ВУЗі автору цієї книги Валентину Карпову задали цікаве питання: «Чи пов'язане прізвище графів Бобринських на теренах сучасної Кіровоградщини з м. Бобринцем»? Спираючись на офіційно-історичне тлумачення, ми повинні сказати, що м. Бобринець - це центр Бобринецької міської територіальної громади у Кіровоградській області (на мал. Вознесенський собор у м. Бобринець). Розташований на автомоб. шляху Кіровоград -

Миколаїв, за 2 км на південь від залізничної станції Бобринець. Археологічні знахідки в районі Бобринця свідчать, що територія, на якій він розташований, була заселена людьми близько 15 тисяч років тому.

У 1765-1767 роках царським урядом проводився перепис населення і господарств півдня України. 1767 року запорізький полковник Андрій Кийнаш доповів козацькому Кошеві (козацькому управлінню), що недалеко від річки Сугоклія засноване поселення Малий Бобринець.

Наприкінці XVIII ст. пос. Бобринець було досить великим населеним пунктом, в 1816 р. у місті проживало 1910 чоловік, та відбувалося по чотири ярмарки щорічно. У 1821 році було запроваджено військове поселення 3-ої уланської Української дивізії й передача частини земель Єлисаветградського повіту у військове відомство, що в 1828 р. привело до утворення з решти цивільних земель - новоствореного Бобринецького повіту.

За указом 5 червня 1857 р. військові поселення почали скасовуватися, згодом відновився Єлисаветградський повіт, і в 1865 році це правління було переведене з Бобринця до Єлисаветграда. В Бобринці в 1860-тих роках жили і працювали корифеї українського театру М. Кропивницький і брати Тобілевичі, М. Садовський, П. Саксаганський, які створили в Бобринці аматорський театральний гурток. В місті переважали дрібні кустарні підприємства з незначною кількістю робітників. Розвивалися

фургонно-колісна, ковальська, швейна галузі. Чимало магазинів та лавок у місті належало Давиду Бронштейну - батькові Льва Троцького.

Етимологія назви міста Бобринець є спірною, тому давайте разом простежимо, чи пов'язана його назва з прізвищем графів Бобринських. Умовно розіб'ємо наше дослідження на 2 частини: *перша* – присвячена етимології назви районного центру Кіровоградської області м. Бобринець, та *друга* - роду графів Бобринських, які беруть свій початок від малюка Олексія, позашлюбного сина російської імператриці Катерини II і графа Григорія Орлова.

➔ **1).** На думку О.П. Голінатія, етимологія назви районного центру Кіровоградської обл. м. Бобринця овіяна багатьма легендами та переказами (на мал. прапор м. Бобринця). За одними даними, перше поселення на території сучасного м. Бобринця з'явилося близько 1770 р. Його заснували вихідці з с. Великий Бобрик на річці Кодима, котрі раніше прийшли з с. Старий

Бобрик на Житомирщині (нині Володарсько-Волинського р-ну). За іншими даними, засновником Бобринця був полтавський козак Хома Бобрик, від прізвища якого утворилася сучасна назва. Один із варіантів походження назви «Бобринець» запропонував етнограф Василь Лобода, пов'язавши його з прізвищем відомих графів Бобринських, власників земель на Черкащині та Кіровоградщині.

За народними переказами, першу назву поселення отримало за зоологічною ознакою: у річці, яка протікає повз пункт Бобринець, колись водилося багато бобрів. Щоправда, в монографії «Знайомі незнайомці» мовознавець А.Коваль спростовує цю гіпотезу. Ми думаємо, що кожному з цих гіпотез можна щонайменше піддати сумніву. Якщо переселенці, які колись заснували тут слободу, справді прийшли з села Великий Бобрик, то чому вони не назвали її Малим Бобриком (відповідно до традицій іменування поселень такого типу)? Якщо ж узяти за основу гіпотезу походження назви Бобринець (від прізвища Бобрик чи Бобринський), то поселення мало б іменуватися Бобринкою, або ж Бобринівкою. Крім того, у жодних джерелах не зафіксо-

вано фактів перебування поміщиків, графів Бобринських на території Бобринецького району, не кажучи вже про належність їм земельних маєтків. Ба навіть більше, слобода Бобринець існувала задовго до появи гіпотетичних власників цих земель, графа Олексія Григоровича Бобринського (піонера цукрової промисловості Російської імперії, співвласника маєтків на території сучасної Черкащини).

То звідки ж походить назва Бобринець? В «Історії міст і сіл Української РСР» записано, що перше поселення на території сучасного районного центру з'явилося 1767 р. й іменувалося Малим Бобринцем, а з XVIII ст. – Бобринцем. Цей факт має історичне підтвердження: у рамках проведеного царським урядом перепису населення і господарств півдня України 1767. Проте ця інформація – тільки перша писемна згадка про Бобринець, яка не пояснює етимологію назви.

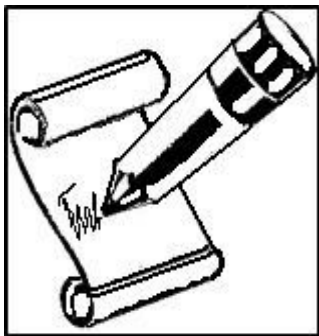
Зрештою, під час дослідження історичних хронік, списків поселень та картографічних джерел XVIII–XIX ст., з'явилися нові свідчення щодо походження назви міста Бобринець. Спершу місто Бобринець було слободою, потім казенним селом, а вже на початку XVIII ст. розрослося й отримало статус за штатного міста. Слобідський характер поселення свідчить про те, що Бобринець заснували селяни-втікачі, які освоювали так звані слободи – вільні від власників землі.

Алла Коваль зазначає, що «ці території були заселені, в основному, втікачами від гніту польської шляхти. Слободами називали й такі поселення, які виникли на незаселених землях великих магнатів-землевласників. Обіцянками звільнення від податків, або наданням пільг («слобод») протягом кількох років землевласники принадували людей селитися на їх землях».

Так у всіх джерелах XIX ст. назва Бобринець записана однаково, а от у II половині XVIII ст. – вже Бобринцово та Бобринцева. На перший погляд простежується назва поселення – чи то від Бобринцева, чи то від Бобринцова. Проте у «Планах генерального межування Ольвіопольського повіту Херсонської губернії» зафіксовано, що слобода Бобринець дублює однойменну назву місцевої річки – правої притоки Сугоклії. Ця річка має багато відгалужень у вигляді ярів, які називаються «Бобринськими оврагами». У межах одного з таких ярів виникло поселення Караказелеве, від початку XIX ст. більш відоме як

Бобринка (1883 р.). Саме через спільну назву Василь Лобода в подальшому Бобринку, назвав Бобринцем.

Таким чином, спільна основа для річки та розташованих на ній 2 населених пунктів змінює акценти етимології. У «Словнику гідронімів України» права притока Сугоклії протягом XX ст. і до сьогодні іменується Бобринкою, а в II половині XIX ст. – уже з'являється назва «Бобринець». Отже, інформація з «Планів генерального межування...» свідчить про те, що назва річки Бобринець існувала значно раніше – ще у II половині XVIII ст., тобто в період заснування слободи Бобринцеве. Сучасна назва міста Бобринець трактується від зоолексеми роду великих водних гризунів - бобрів, (оскільки у навколишніх водоймах водилися бобри). Відповідно поселення Караказелеве з часом перейменували на Бобринку за цією ж зооознакою, що засвідчено наголосом на першому складі.

→ 2). Як ми вже раніше зазначали, рід графів Бобринських, починається від малюка Олексія, позашлюбного сина російської імператриці Катерини II і графа Григорія Орлова. За свідченням Кротова О.І. (працівника Кіровоградського обласного краєзнавчого музею), маленький Олексій народився 11 квітня 1762 року в Зимовому палаці, ще за царювання імператора Петра III, який ненавидів свою дружину і мав намір

ув'язнити її в Шліссельбурзькій фортеці. Через це друзям імператриці довелося виявляти особливу обережність.

Цікаво, що після народження хлопчика, повитуха обгорнула малюка бобровим хутром, винесла і сховала малюка. Мабуть звідти й пішло прізвище Бобринський. Пізніше на родовому гербі графа з'явилося зображення бобра і девіз: «Богові слава, життя тобі!». Кажуть, що цими словами Катерина II благословила новонародженого сина, майбутнього родоначальника династії графів Бобринських. Усе життя Катерина II слідувала за вихованням свого позашлюбного сина, а на 13-річчя Олексія подарувала йому маєток у Тульській губернії (Росія).

Олексій Григорович Бобринський успішно закінчив кадетський корпус, подорожував Європою, де зустрів і закохався в

Анну Унгерн–Штернберг. Через три роки молоді повінчалися. Павло I, наступник Катерини II, подарував своєму братові титул графа, чин генерал–майора, орден Анни I ступеня та вотчини.

Згодом у Олексія Бобринського народяться троє синів: Олексій, Павло, Василь та дочка Марія, (після заміжжя вона стане - княгиня Гагаріна).

Але у нашій розповіді мова піде про старшого сина Олексія Григоровича - Олексія Олексійовича Бобринського (1800-1868), значна частина життя й діяльності якого пов'язані з Україною та зокрема з Кіровоградщиною.

Олексій Олексійович Бобринський народився у 1800 році, закінчив військове училище. У 1821 році одружився з фрейліною імператриці Марії Федорівни, графинею Софією Самойловою – племінницею О. Потьомкіна, яка успадкувала частину землеволодінь свого дядька в Україні. В їх сім'ї було три сини: Володимир, Лев та Олександр.

У 1828 році у чині ротмістра граф виходить у відставку і оселяється у своєму родовому маєтку Михайлівському під Тулою. Тут Олексій Олексійович і почав серйозно працювати над цукроварінням. Займався дослідницькою роботою із вирощування цукрових буряків. Збудував у Михайлівському маєтку цукровий завод. Але клімат там був несприятливий для вирощування буряків: морози не давали їм визрівати. Тож граф вирішує перевезти завод у тепліші краї - в містечко Смілу, Київської губернії (нині Черкаська область), де мав земельні володіння. Доставляли обладнання в Україну на волах та конях.

Коли Бобринські переїхали жити у Смілу, тут усе почало змінюватися на краще. З приїздом графської родини починається розвиток не тільки самого міста, а й усього Черкаського повіту. Зокрема, у 1838 році Олексій Бобринський зводить у Смілі цукровий і пивоварний заводи, а ще буде механічні майстерні, де виготовляли обладнання для цукроварень та сільського господарства. Заради успіху своєї справи граф не шкодує грошей. Загалом, за наступні десять років, (до 1843 р.) граф буде чотири цукрових заводи, зводить механічний та головний заводи із переробки цукру–піску на рафінад. Для роботи на цукрових заводах Бобринський переселяє до міста селян з Орловської, Смоленської, Тульської, Могильовської, Харківської і Саратовської губерній. Завдяки цьому населення м. Сміли збіль-

шується вдвічі. На обладнання для цукрових підприємств він витрачає 434 тисячі карбованців сріблом. У той час заводи графа за потужністю встановлених там парових машин перевершували підприємства Москви. Щорічно його цукрові заводи виготовляли продукції на 1 мільйон карбованців. А на споживчий ринок йшло 250 000 пудів цукру, що суттєво впливало на зниження ціни на нього.

При Смілянській цукроварні граф Олексій Олексійович влаштував трирічне училище, яке щорічно випускало 30 майстрів цукрової справи. Плата за навчання складала один рубль на рік, а найбідніші оволодівали професією цукровара безкоштовно. Разом з тим у Смілі граф будує лікарню на 100 ліжок. Цей медичний заклад був найбільшим у Черкаському повіті. Люди лікувалися там безкоштовно: щороку для цього граф виділяв 10 тисяч карбованців сріблом. Для заводчан він зводив їдальні, школи, лазні. Усі витрати з утримання громадських установ Олексій Олексійович Бобринський брав на себе. Графиня Софія Бобринська була завзятою театралкою і заснувала в Смілі театр. Коли графа запитували, для чого все це йому треба, граф Бобринський відповідав: «Не забувайте про те, що я працюю не для себе, а для Вітчизни». Заводи Бобринського вважались зразком досконалості.

У 1838 році Олексій Бобринський придбав село Капітанівку (нині Ново миргородського району Кіровоградської обл.) і через вісім років тут запрацював цукровий завод - перший на території Кіровоградщини (1846 р.). На цукроварні й великих бурякових плантаціях щосезону працювали сотні жителів Капітанівки та навколишніх сіл. Наприклад, у 1875-1876 році на підприємстві було зайнято 670 чоловіків, 137 жінок та 31 підліток. При Капітанівському заводі була організована селекційна станція, яка займалася виведенням нових цукромістких сортів буряка. У 1913 році на Капітанівському цукровому заводі виробили 276 тисяч пудів цукру, який ішов, в основному, на експорт.

Розвиток цукрової промисловості сприяв розвитку в Україні мережі залізничного транспорту. У 1911-1912 роках була споруджена залізниця Одеса-Бобринська, (нині станція Шевченково поблизу Сміли), у ті ж роки збудовано станцію Капітанівка на лінії Одеса-Бахмач та вокзал на станції Помічна, (нині Кіровоградська область). Капітанівський цукровий завод в Кіро-

воградській області працює і понині.

Значні кошти Бобринські виділяли на освіту робітників своїх заводів. І хоча відомо, що перша згадка про Капітанівку датується 1774 роком, і що у 1787 році магнат К. Любомирський продав її князю Потьомкіну, а у 1795 році село одержав у спадщину його племінник - генерал Висоцький, але справжня історія цього села починається зі спорудження тут у 1846 р. цукроварні Олексія Бобринського. Уже в 1860 р. у Капітанівці почала діяти церковно-парафіяльна школа, у 1863 році на громадські кошти для неї звели дерев'яний будинок, а 1899 року власники цукроварні заснували в селі однокласну школу. Першу лікарню у Капітанівці, яка мала 24 ліжка, відкрили у 1892 році. Не дивно, що Олексій Олексійович мав репутацію людини ліберальних поглядів. Ще у 1830-ті роки (як згадували сучасники), граф говорив про ненормальність кріпосного права, неможливість ведення господарства на його основі. Після реформи 1861 року граф допоміг своїм кріпосним викупити у нього землю. На жаль, у 1866 році в сім'ю Бобринських приходить горе, помирає дружина Олексія Олексійовича - Софія Олександрівна. А через два роки, (4 жовтня 1868 року) не стає й самого графа Олексія Олексійовича Бобринського.

Олексій Бобринський був надзвичайно багатогранною особистістю, при житті вивчав магнетизм, захоплювався механікою, хімією, фінансами, сільським господарством, промисловістю, фотографією, він був одним із перших фотографів, чії знімки були удостоєні дипломів на багатьох виставках, вивчав іноземні мови. Граф був членом 12 наукових товариств, проводив широкі агрономічні дослідження, написав наукові праці: «Статистические материалы для истории свеклосахарной промышленности в России», «О применении систем охранительной и свободной торговли в России» (1856), «О значительном понижении таможенного дохода по введении тарифа 1857 г.». А ще він був палким пропагандистом залізничного транспорту.

Похований граф Олексій Олексійович Бобринський в Олександро-Невській лаврі м. Санкт-Петербурга. У 1878 році у Києві, на громадські кошти був споруджений пам'ятник (скульптор Іван Шредер, архітектор Іполит Моніетті) відомому політику, підприємцю, економісту, меценату, засновнику цукрової промисловості України, будівничому першої залізниці у Російській

імперії та Наддніпрянській Україні - графу Олексію Олексійовичу Бобринському, що знаходився на Бібіковському бульварі, на місці нинішнього пам'ятника Миколі Щорсу. Та за часів радянської влади, наприкінці 20-х років XX ст., пам'ятник був демонтований і знищений. В пам'ять про графа у м. Смілі вулицю Тельмана перейменували на бульвар Бобринського.

У тексті «Слова о полку Ігоровим» немало загадкових місць, які важко зрозуміти нашим сучасникам. Але, мабуть, найбільша загадка – сам автор твору. Його імені історія не зберегла. Десятки різних захоплюючих гіпотез висловлюють учені, щоб відповісти на це запитання. Одні пропонують шукати автора серед князів, інші - поміж дружинників походу на половців, треті - в монастирських келіях, де при тьмяному світлі свічки писали літописи.

Нещодавно український вчений Л.Махновець видав монографію під назвою «Про автора «Слова о полку Ігоровим». Ретельно проаналізувавши життєві біографії, суспільне становище і ступінь близькості до князя Ігоря кількох тисяч його сучасників, автор назвав ім'я людини, що, за його переконанням, є автором поеми. Це - Володимир Ярославич, син галицького князя Осмомисла, батько Ігорової дружини – Ярославни. Л.Махновець характеризує його як людину, що володіла енциклопедичними знаннями, інтелігента свого століття...

Українські традиції, обряди та свята

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група мають свої традиції, звичаї, обряди та свята, становлення яких відбувалося протягом багатьох століть. За винятком похоронних і поминальних, всі обряди є радісними й святковими подіями. Але обряд і свято – не одне і те ж. Свято включає в себе обряд чи обряди, як необхідну складову частину, але до обряду не зводиться. Свято – більш широке явище. воно може включати і не обрядові дії. Крім того, свято не має суворо установленної форми. Вона може значно видозмінюватися в залежності від творчості його учасників, самодіяльність яких не регламентована. Взаємозв'язок українського свята і праці має

традиції, що сягають доісторичних часів. В першу чергу, традиційна трудова обрядовість тісно пов'язана з календарним циклом сільськогосподарських робіт. Обряди неодмінно супроводжували початок оранки, сівби, вигін худоби на пасовище, закінчення жнив тощо. У селянській сім'ї трудові традиції та обряди були справжньою школою для підростаючого покоління. У процесі виконання ритуальних дій дитина здобувала свої перші трудові навички.

На думку діда Опанаса, ці традиції й обряди допомагають виростити і виховати дитину справжнім господарем, який не боїться жодної роботи і робить все для того, щоб його господарство стало більш заможним і доглянутим. Трудова обрядовість на всіх етапах свого існування була одним із важливих елементів суспільного життя, при цьому її питома вага, сфера дії та функції постійно змінювались. Зважаючи на значний вплив релігії в Україні, трудові звичаї та обряди наших людей були залежні від церкви. Даваймо розглянемо деякі із них.

Свято першої борозни. Це стародавня народна традиція, пов'язана із сільськогосподарським календарем - початок оранки і сівби. Від успіху цих робіт залежить добробут селянина і його родини протягом усього року. Залишки традиції побажання успіху при оранці та сівбі бачимо у святах різдвяного циклу: на Маланки, де серед щедрувальників був орач, який носив із собою чепіги від плуга і співав відповідну пісню. На Новий рік посівальники, обсипаючи зерном оселю, примовляли: «Щоб уродило, краще, ніж торік».

Звичаї, пов'язані з першою оранкою та сівбою, з давніх-давен включали в основу магічні дії: освячення плуга, першої борозни, покладання свяченого хліба в перші скиби зораної землі (щоб родила нива), а також яєць та срібних монет, (для чистоти хліба). Та вже в кінці XIX – на початку XX ст. багато традиційних обрядових елементів українців відмирає або спрощується. Взагалі, обрядовість цього свята виявляється дуже цікавою, про що й поділився з нами мешканець Ново-архангельського району Коваленко М.М. Цей чоловік багато років працював на землі, і кому, як не йому, більше знати про неї.

Перед тим, як виїжджати в поле, вся родина збиралася в хаті, перед образами запалювали свічки і молилися Богові. По-

тім свяченою водою кропили волів чи коней, в кого що було і йшли працювати. Коли доорювали до дороги, то вдавалися до замовлянь, прикликаючи собі віщим словом удачу. Завершувався день святковою вечерею. Погоничеві обов'язково діставався картуз чи сорочка в подарунок. Були різні магічні дії.

Зниження цін на пиво. З 1 січня 1928 року в Елисаветград-Зинов'євську державний пивзавод знизив відпускні ціни на пиво на 40 копійок за одне цебро (відро).

Ранньої весни священик служив молебень з освяченням хлібних зерен. Перед сівбою, як і перед оранкою, вся сім'я молилась Богові. Господар брав у руки хлібний хрест (хлібчик відповідної форми) і клав його в борозну на завороті – там, де востаннє повернувся плуг. Потім ставав обличчям до Сонця і читав «Отче наш», набирав повні жмені зерна і кидав його навхрест. Потім починав сіяти. А коли починав волочити, обійшовши ниву навкруги, то зупинявся біля хреста, брав його в руки, скидав шапку і хрестився. Потім ламав хрест на шматки, розмочував у воді, їв сам і давав їсти всім учасникам сівби, навіть тваринам. Ні в якому разі не можна було лаятись та кричати на тварин, щоб на ниві не було будяків та бур'янів.

Увечері зморені, верталися до хати. Збираючись спати, одягали сорочки, в яких причащалися під час останнього говіння в церкві. Це робилося для того, щоб не було бур'яну і будяків поміж хлібів. На думку Миколи Коваленка, ритуали, що супроводжували першу оранку та сівбу, мали дещо різні варіанти цього звичаю по території України, але скрізь це були молитви до Бога, пронизані почуттям шани до своєї праці. В деяких районах Кіровоградської області подібні обряди збереглися і до наших часів, хоча в зміненому, трансформованому вигляді.

Примітка: Ви ні разу не задумувались, що означають слова «соб» та «цабе»? Коли орали волами, за плугом йшов - орач, а волів вів - погонич, ідучи біля лівого вола по ще не зораній ниві. Правий віл ступав борозною, і він називався борозенним. А воли час від часу збочували в бік, тоді орач гукав погоничеві: «К собі», тобто «ліворуч», із цього вийшло «соб». В інший раз кричав: «Од себе», тобто «праворуч», з цього вийшло «цабе». Борозенний віл завжди норотивий вийти на тверду незорану землю, і тому найчастіше чулося оте «цабе». Звідси і пішла примовка: «Велике цабе»

- тобто «велике начальство».

А ще декілька слів про обід. За давньою українською традицією обід вважався священним. Обідали завжди всією родиною в один і той же час. Першим за стіл сідав глава сім'ї під образами. Це місце було найпочеснішим, тому там часто сиділи дорогі гості, молоді на весіллі, або баби-повитухи. Під час обіду заборонялося сміятися, галасувати і навіть голосно розмовляти. На Кіровоградщині кажуть: - Не можна сміятися, коли їдять. Треба помити руки, тихо помолитися, мовчки сідати до столу і не лізти поперед батька. Перша ложка - хазяїна, а за ним уже всі домашні їдять. Вважали: «Хто за обідом вилається, в хаті хліб переведеться». Тому всі тихо і поважно обідали. А дітям не дозволяли й ногами качати під столом, бо нечистий вчепиться в п'яти. Не можна грюкати ложками чи ножем. Як щось упаде з рук, коли обідають, то якісь збитки трапляться: «Ніж упав – чоловік до хати, а коли ложка впала – жінка в хату». Їли із спільної миски, кожен своєю ложкою. Якщо сім'я велика, дітей садовили окремо. Певний демократизм виявлявся у звичаях обідати разом із робітниками, несподіваними гостями, яким видавали ложки і запрошували до трапези. Не допускали до спільного обіду лише людей, які заплямували себе «нечистою професією (наприклад, забійників худоби, або шкуродерів). І в пекарських цехах таких людей не допускали до тіста (хліб вимагав бездоганної чистоти й моральності).

Вигін худоби на пашу. Це традиційне трудове свято, приурочене до літнього вигону худоби на пасовища. Відзначалося воно в день св. Юрія, покровителя хліборобства і скотарства (23 квітня за ст.ст.). За народними віруваннями, у цей день св. Юрій відмикає небо й землю і випускає на волю росу та свіжу зелену траву. Про вигін худоби на пашу краще за всіх розказують вихідці з Карпатської України, які проживають на Кіровоградщині. Один із них – Вороний Микола Іванович – житель с. Трепівки, гуцул за походженням, згадує як, відбувалися в цей день проводи пастухів з отарами та стадами на пашу. Свято формували на основі давніх традицій жителів Карпат (гуцулів, бойків), згідно з якими вигін худоби проводився урочисто і супроводжувався виконанням релігійно-магічних обрядів, пісень і танців. До магії вдавалися, щоб очистити свій-

ських тварин від усього злого, а далі примусити зло увійти в якийсь сторонній предмет. Використовували різні засоби очищення: вогонь, свячену воду, молитву, закликання. В Кіровоградському краї господиня виносила худобі залишки свяченого хліба і годувала - на щастя. Господар вирізував кілька дернин із зеленою травою, клав з обох боків воріт і застромляв у них гілочки квітучого терену. Крізь такі ворота свяченою вербою виганяли худобу.

Напередодні свята на місце літнього табору виряджали старшого – ватага, який був головним в усіх справах. Промовляючи молитву, він відчиняв двері господарських споруд, спостерігав за тим, як готували місце для ритуального багаття – ватрище, кидав у нього підкову, яка мала охороняти табір від блискавки та грому. Потім ватаг брав загострене з обох боків сухе поліно зі шматочками гноту й швидким тертям здобував «живий вогонь» (ватру). Давши ватрі розгорітися, ватаг набрав жару і, нашіптуючи молитву, кидав його у воду. Потім тією водою кропив навхрест усі будівлі, пасовища та худобу, яка була там.

(Решта води зберігалася в пляшці до кінця сезону. Після своєрідного водосвяття ватру урочисто заносили і клали на ватрище. Цей вогонь побожно підтримувався протягом усього літування. Восени, ідходячи додому, ватрище не гасили, а давали можливість згаснути самому).

Взявши з ватрища розжарену скіпку, ватаг обходив усі будівлі, читаючи «Отче наш». В кінці обходу клав її на ворота, через які мусила проходити череда. Приймавши череду, окропивши її водою та очистивши «живим вогнем», готували вечерю. Коли всі приготування закінчувались, ватаг скликав чабанів до спільної молитви....

Подібні ритуали супроводжували й повернення худоби з пасовища. Обидва свята відзначають у деяких селах Кіровоградського району й сьогодні.

Свято першого снопа. Урочисте оформлення початку жнив, в основі якого лежить народна традиція зажинків. За побутуючими уявленнями, обрядові дії, пісні могли забезпечити добре збереження врожаю.

Такими магічними діями були обряди з першим снопом, першою жменю скошеного хліба, тощо. Вийшовши в поле на

зажинки, господиня розстеляла скатертину або рушник із хлібом, сіллю та свічкою. На узбіччі вона зупинялася і трічі кланялась ниві, промовляючи: «Дай Боже, легко почати, а ще легше дожати». Жнива завжди починали в так звані «легкі дні»: вівторок і п'ятницю. Бажано було також, щоб це збігалось з новим Місяцем. Як правило, починав косити найшановніший в селі чоловік, у якого робота «кипіла» в руках. Щоб не боліла спина, за пояс втикали гілку ясеня або дуба.

Але в деяких селах Кіровоградщини перший зажинок робила господиня. Трьома захватами лівої руки вони стинала одну жменю, потім іншу і клала їх навхрест на обочині. Ці жменюки мали тут пролежати до кінця жнив. Іноді першу жменю відносили до комори, де вона знаходилась аж до Нового року. Напередодні цього свята її вносили до світлиці, щоб поворожити на багатий урожай.

Обряди проводили і з першим снопом. Як правило, його ставили в хаті на почесному місці під образами – покуті. Перший сніп обмолочувався окремо. Зерна з нього святили у церкві, а перед сівбою їх змішували із насінням. Соломою з першого снопа годували корів, щоб не хворіли і давали багато молока. Інколи зажинки робили у присутності священика.

Крім зажинків, робили ще й «закрутку», щоб рука лихої людини не могла зіпсувати хліба. Це відбувалося так. Коли жінки приходили в поле на зажинки, то одна з них узявши жменю колосся, закручувала його вузлом. Інші в цей час співали відповідних пісень.....

Обжинки – старовинний народний звичай святкування закінчення жнив. Назва походить від слова «обжинати», тобто закінчувати жнива. Головною метою обжिनків є сприяти забезпеченню майбутнього врожаю. В останній день жнив жінці збиралися гуртом на чіємусь лану і під обжिनкові пісні в'язали останній сніп. Вважалося, що в цьому снопі зібрана вся життєдайна «сила поля». В різних місцевостях України він мав свою назву, наприклад в селах Кіровоградської області його називали «дідух». Цей сніп прикрашали калиною, різними квітами, а також перев'язували стрічками і заносили до хати. На Новий рік його ставили під образами святих, а коли виходили в поле для першого засіву, домішували до насіння зерна.

Важливого значення в кінці жнив надавалося обряду завивання «спасової бороди». «Бороду» формували з невеликої кількості нескошених колосків, які залишали в полі, розраховуючи, що так можна забезпечити врожай в наступному році. Між стеблами розпушували землю і засівали її зерном із 3 колосків. «Бороду» перев'язували стрічками, або червоною ниткою. Також біля «бороди» клали скибочку хліба, трохи солі, ставили банку з водою і співали: «Оце тобі, борода, хліб, сіль і вода». Таким чином, виконувався ритуал годування землі. Вже після закінчення самих жнив жінці качались по полю, щоб на той рік

спина не боліла....

Перше купання дитини мало в народній практиці не лише суто гігієнічно-профілактичне значення. Використовуючи певні предмети, передусім такі, що освячувалися у церкві: (вода, зілля, мед), немовляти намагалися передати їхні лікувальні властивості. Магічна сила ніби зростала завдяки формулам-побажанням, які супроводжували обряд. Так, у купіль хлопчику клали *любисток*, примовляючи, щоб любили; гілочку *дуба*, щоб був дужий; *барвінок*, щоб довго жив; *чорнобривець*, щоб був чорнобривий. У купіль дівчинці додавали *ромашку*, щоб рум'яна була; *калину*, *яблука*, щоб красна була. Підливали також святу *йорданську воду*. А воду з купелі виливали там, «де люди не ходять», або під дерево...

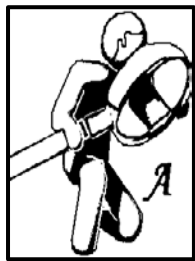
Серед жінок в цей день відбувався ритуал ворожіння на врожай. Жінки тричі кидали позад себе серпа. Якщо серп впав і вдарився гострим кінцем об землю, то значить в наступному році слід очікувати доброго врожаю, а якщо вдарявся тупим або держаком, то це дуже погана прикмета. Крім всіх цих магічних дій, під час обжинків також виконувалися спеціальні обжинкові пісні, які славили працелюбність робітників. Дуже яскравим моментом обряду був вибір царівни-дівчини або жінки, яка відзначилася під час жнив. На польову царівну одягали найпишніший вінок із колосся та квітів і з піснями супроводжували її в село, де продовжувалось свято.

У 1928 р. відбулася крадіжка в музеї м. Зинов'євська. Невідомі зловмисники, проникнувши в окружний музей м. Єлисаветград-Зинов'євськ, викрали відтіля різних рідких монет на 500 рублів. Це вже не перша подібна крадіжка й поки що крадіїв не знайдено...

Сучасну систему трудових свят у селах складають професійні та трудові свята, пов'язані з окремими циклами сільськогосподарських робіт, з піснями, символікою та атрибутикою. Якщо в обряді головним є символічна дія, то у святі буде підкреслено вираз почуттів, настроїв, переживань, у зв'язку з пам'ятними подіями в житті суспільства, колективу, сім'ї, чи окремої особи. Нам слід підкреслити, що всі календарні свята українського народу носять суто християнський, церковний характер. Для кожного періоду притаманні свої обрядові особливості: зимові свята, весняні свята, літні й осінні свята, які у свій час діляться на традиційні, трудові свята та обряди. Наприклад, День Катерини, День Андрія, які схожі своїми обрядами ворожіння дівчат «на закликання долі»; Різдво Христове та Новий рік, яким притаманне колядування, щедрування, посівання, тощо

Цей збіг можна пояснити тим, що, наприклад, свята Катерини й Андрія складають своєрідну пару, тому що комплекс їхніх обрядів ворожіння мав переважно любовно-магічне спрямування. Ось чому саме з приходом зими, холодні вечори підігрівалися любовною магією. На вечорницях в День Катерини та Андрія (на Кіровоградщині), спостерігається велике зібрання неодруженої молоді.

Боротьба із проституцією в Єлисаветград-Зинов'євську. Для поліпшення роботи з боротьби із проституцією й виробленню практичних заходів, на початку 1928 року була створена спеціальна комісія в складі голів: адмін.-відділу, жінвідділу, ОСПС, інспекторів праці й медицини. Комісія прийняла цілий ряд спеціальних заходів, сподіваємося, що вони виявляться ефективними в боротьбі з пагубною Єлисаветградською проституцією...

Також у календарі українського селянина мали місце і свята, які були позбавлені народної обрядовості. Серед таких свят – День Варвари, День Сави, коли працювали як у будні дні, лише подекуди заборонялося виконувати такі жіночі роботи, як прядіння, День Ганни, День Олексія тощо. Всі перераховані свята, як правило були названі на честь святих християнських великомучениць та великомучеників, і тому звідси вип-

ливає суть їхнього християнського походження.

У циклі весняно-літніх свят мають місце етапи «визрівання» Сонця. Наприклад, у День Варвари народний календар фіксував поворот Сонця на літо. День почав збільшуватись, а ніч зменшуватись. На свято Івана Купала Сонце також відіграло певну роль. У купальських обрядах символом сонячного світла виступає вогонь, колесо, яке спускається з горба у воду. Пускання колеса ніби утверджувало перехід від літнього сонцестояння до зменшення життєвої сили самого Сонця.

Правда серед молодшого покоління ці традиції в значній мірі забуті. Відійшли в минуле масові гадання, вечорниці, народні молодіжні ігри. Цьому сприяло переслідування народної обрядовості як забобонів, релігійних пережитків в радянський час. Крім того, втраті традицій посприяла зміна способу життя українського населення. Переважна більшість його нині проживає в містах неадаптованих до проведення народних обрядів, та й спосіб життя сучасного сільського населення в певній мірі наблизився до міського з відповідними наслідками. Правда останнім часом спостерігаються подекуди тенденції по відродженню народних календарних свят, але й ці спроби, скоріше, імітують лише окремі театралізовані елементи обрядів: (ходіння з козою, вертеп, спалення Масляниці, млинці та інше), а не відтворюють суть магічної взаємодії нашого кіровоградського селянина й природи.

Серед розглянутих трудових свят й обрядів, ми виділяємо професійно-трудові, новітні професійні та традиційно-трудові. Особливу увагу необхідно приділяти історії виникнення того чи іншого свята. Наприклад, такі свята як: 8 березня, День захисника Вітчизни, День вчителя й інші вже стали традиційними. Їх святкують на роботі, в установах та серед населення. Всі свята були і є відносно самостійними явищами культури, засобами передачі досвіду від покоління до покоління. Ми підмітили, різні люди не можуть сприймати інформацію однаково, кожний розуміє її по-своєму, відповідно до рівня свого розвитку. А людина, що не вміє читати, взагалі мало інформована. Звідси висновок - інформація перебуває в нас самих: билини, перекази, книги й весь навколишній світ - лише ключі для «файлів» нашого мозку, до генетичної пам'яті наших предків. У середині самої людини знаходиться нескінченний Всесвіт.

У м. Бобринці, один роботящий чоловік почув наближення своєї смерті. Ліг на ліжко, та й каже синові: «Оце, сину, я вмираю. Якщо хочеш зберегти все добро, що я тобі залишаю, та ще й нове придбати, то роби в полі так: - «здрастуй» нікому не кажи першим. Нехай усі люди, самі здороваються з тобою. Їж хліб з медом, а в свято обов'язково одягай нові чоботи». Сказав це і помер. Син погорював, та й почав робити так, як батько велів. Ні з ким в полі першим не вітався, їв хліб з медом, а в свято носив нові чоботи, а старі закидав на горище. Пройшов деякий час, і син дожився до того, що вже немає за що купувати ні мед, ані чоботи. Ні, негаразд! - міркує він. Це батько навчив мене на лихо, треба робити все інакше. І почав він раніше всіх людей їздити в поле. Ото працює, а люди їдуть та всі до нього першими вітаються. А коли стомиться, сяде їсти звичайний хліб з водою, а він йому солодким здається, наче з медом. А в неділю дістане з горища старі чоботи, почистить їх, взує, вони в нього як нові виглядають. Через таку працю почало господарство його прибувати. І тоді тільки син зрозумів батьківський заповіт: що треба раніше всіх бути в полі, щоб люди до нього вітались, а не він до них; працювати до втоми, щоб як сяде їсти, хліб був смачний, як з медом, і щоб гарно ходити на свято, то треба старі чоботи не викидати, а відремонтувати й чистити, щоб вони завжди були, як нові.

Думки іноземців про Другу світову війну

9 травня - День Перемоги. Для різних регіонів України війна тривала різний час. Найдовше це було у Галичині – з 1939 до 1949 року. Причому в той час через Україну проходили численні лінії розлому: (політичні, ідеологічні, релігійні тощо), і тому на теренах України відбулося кілька війн, які тривали одночасно. Ми вже звертали вашу увагу, що Велика Вітчизняна війна – це ідеологічна конструкція героїзації, і її слід розглядати зовсім в інших категоріях, ніж Другу світову війну. Ставши жертвою агресії, українці вели справедливую війну. Україна не була ініціатором Дру-

гої світової війни, але військовий конфлікт прокотився двічі по всій території (на схід і на захід), завдавши небаченої руйнації Україні й українцям. В результаті, кількість жертв серед цивільного населення переважала навіть кількість загиблих українських військових. Це була боротьба за виживання, при цьому українці зробили надзвичайно вагомий внесок у перемогу над фашизмом, ставши однією з націй-переможниць. Для України завершення війни та підписані в результаті цього – угоди, є основними гарантіями існування, цілісності та недоторканності. Крім того, внаслідок Другої світової війни відбулося перше в історії України об'єднання більшості її етнічних земель у рамках єдиної державної системи. Про Велику Вітчизняну війну, яка була в межах кордонів колишнього СРСР та Другу світову війну (за межами СРСР) – написано дуже багато....

Тож давайте разом розглянемо іноземну версію Другої світової війни в фактах. Як ви вже знаєте, Друга світова війна була найбільш руйнівною в історії всіх конфліктів. На неї було витрачено найбільше, за весь час кількість коштів, пошкоджено більше всього майна, вбито більше людей, і вона викликала глибокі геополітичні зміни, ніж будь-яка інша війна в історії....

Польща якнайкраще підходила для випробування на практиці стратегії «блискавичної війни». Спільний польсько-німецький кордон простягався на 1750 миль і, за визнанням фахівців, захистити його не могла жодна армія світу, оскільки противник міг розпочати наступ у будь-якому напрямку. Серйозних оборонних споруд і природних перешкод на польсько-німецькому кордоні практично не існувало.

За планом «Вайс», затвердженим ще у квітні 1939 р., стратегічне зосередження й розгортання німецьких військ завершилося 25 серпня 1930 р., але наступ було відкладено через виявлену Англією готовність виступити на боці Польщі і нерішучість Муссоліні.

Німецько-польська війна розпочалася 1 вересня 1939 р. в умовах нерівності сил: 57 німецьких дивізій, 2500 танків і 2000 літаків проти 33 польських дивізій, 771 літака. До того ж польський уряд готувався до війни проти СРСР і не зміцнював своїх західних кордонів. Суттєвої допомоги Польщі від Англії і Франції не надходило, за свою недалекоглядну політику вони були покарані...

17 вересня 1939, коли крах Польщі став уже очевидним, польський кордон перейшли радянські війська і по підлому напали на польські війська. На вимогу Гітлера Червона армія форсовано просувалася в напрямку Коломиї-Косова, щоб перетнути відступаючим польським солдатам і біженцям дорогу в Румунію. Вже в перші дні наступу організований опір польської армії було зламано і скоро її головні сили були розгромлені. Значна частина польських вояків опинилася в оточенні, або була захоплена в полон. Агресори: фашистська Германія з однієї сторони і Радянський союз з другої сторони

Відповідно з домовленостями, досягнутими на переговорах 23 серпня і зафіксованими у таємному протоколі, німецьке командування відвело свої війська за демаркаційну лінію від Львова й Бреста. Перед тим у Бресті, Гродно, Ковелі й Пінську відбулися спільні паради військ-переможців: фашистської Німеччини і Радянського союзу. 22 вересня було встановлено попередню демаркаційну лінію між військами агресорів, (Німеччиною і Радянським союзом). До Німеччини відійшло 48,6% території Польщі і 69,9% населення, а до СРСР 51,4% території і 30,1% населення.

На Західному фронті, незважаючи на значну перевагу англо-французьких військ (115 дивізій проти 23 німецьких), активних бойових дій не проводилось. Французькі війська відсиджувалися за «лінією Мажіно» - системою укріплень на кордоні з Німеччиною протяжністю 360 км. На захід від бельгійського кордону союзники споруджували нову лінію укріплень, аж до самого Північного моря, не бажаючи втягуватися у затяжні криваві бої, як це було в роки Першої світової війни. Досить сказати, що перший англійський солдат загинув 9 грудня 1939, тобто через три з надлишком місяці після початку війни, тоді як в період Першої світової війни щоденно гинули сотні, а то й тисячі британських вояків. Недаремно цю війну називали «дивною війною».

Німеччина за цей час краще підготувалась і продовжила свою агресію. 9 квітня 1940 р. за декілька годин німецькі війська окупували Данію, а згодом - Норвегію. 10 травня 1940 німецька армія перейшла в наступ на Західному фронті. Незважаючи на перевагу військ союзників (142 дивізії проти 135 німецьких), вони зазнали поразки. 14 травня 1940 р. капітулювали Нідер-

ланди, 28 травня - Бельгія. 4 червня 1940 р. Велика Британія змушена була евакуювати свої війська. Поразки призвели до кризи уряду Великої Британії, який згодом очолив У. Черчілль, енергійний та далекоглядний політик, прибічник активної боротьби проти Німеччини.

Евакуація британських військ погіршила становище Франції. 14 червня 1940 р. без бою було здано Париж, а 22 червня 1940 р. в Комп'єні (у тому ж самому вагоні маршала Фопа, де у 1918 р. була підписана капітуляція Німеччини), тепер підписали капітуляцію Франції. Франція була розгромлена за 45 днів, 2/3 країни було окуповано. У квітні 1941 р. німецькі війська окупували Югославію та Грецію. Дев'ять європейських держав знаходились під німецьким чоботом, а 7 були союзниками. Лише 3 держави: Швеція, Швейцарія та Ісландія були нейтральними.

Після нападу Німеччини на СРСР військово-політична ситуація кардинально змінилася. За півроку боїв на Східному (радянському) фронті німецькі війська захопили територію в 1,5 млн. км з населенням 75 млн. чол., в полон потрапило 4 млн. солдатів. Єдиним значним успіхом радянських військ стала битва під Москвою, коли німецькі війська були відкинуті від столиці СРСР на 100-300 км, що означало крах «блискавичної війни». Але навесні 1942 р. радянське командування припустилося прикрих помилок на Харківському напрямку, і в результаті німецькі війська захопили Північний Кавказ і вийшли до Сталінграда, але це вже зовсім інша тема...

Декілька слів про «другий фронт». З 28 листопада по 1 грудня 1943 р. відбулася Тегеранська конференція глав урядів СРСР, Великої Британії та США (Й. Сталін, У. Черчілль, Ф. Рузвельт), яка *вперше* визначила узгоджену стратегію трьох великих держав у боротьбі проти спільних ворогів. Конференція розглянула питання про відкриття «другого фронту». Було прийнято загальне рішення, висадити союзні війська чисельністю до 1 млн. чол. у Франції (травень 1944 року). А Сталін погодився на вступ СРСР у війну проти Японії після розгрому Німеччини. В загальних рисах були узгоджені питання про польські кордони, про передачу частини Східної Пруссії до СРСР. Перша Тегеранська конференція стала важливим кроком на шляху зміцнення антигітлерівської коаліції. До речі, подібних зустрічей було декілька:

→ 3 4 по 11 лютого 1944 відбулася друга зустріч «Великої трійки» - Кримська (Ялтинська) конференція. В її роботі взяли участь Й. Сталін, Ф. Рузвельт, У. Черчілль, а також міністри закордонних справ В. Молотов, Е. Стеттініус, А. Іден та інші.

→ Третя зустріч «Великої трійки» під умовною назвою «Тегеранська конференція – 3» відбулася з 17 липня по 2 серпня 1945 р. неподалік Берліна в м. Потсдам з деякими змінами. Від СРСР був - Й. Сталін, від США - Г. Трумен (12 квітня Ф. Рузвельт помер), від Великої Британії - спочатку У. Черчілль, а потім К. Еттли, (після перемоги на виборах до парламенту Лейбористської партії прийшов інший керівник держави). Це була остання зустріч керівників урядів трьох держав, на якій укладено суттєво важливі угоди.

Як кіровоградці з німцями грали у футбол. У період німецької окупації відбулося понад 150 футбольних матчів українців з командами загарбників. В архівній пресі залишилися свідоцтва результатів 113 матчів. У 61-му з них перемогли українці, 16 пройшли уніцію, а у 36-ти перемогу здобули німецькі спортсмени. Так званий «матч смерті» 9 серпня 1942 року київського «Старту» з командою люфтваффе «Flakelf» носив «товариський характер». За свідченням сина одного з гравців Михайла Путистіна - Владлена, його батько часто згадував, як після матчу 9 серпня 1942 він відзначав зі своїми товаришами перемогу над німцями у пивній. Спортивну форму червоного кольору українці вдягали не на знак солідарності з прапором СРСР, а тільки тому, що таку форму їм видала окупаційна влада. Немає жодних свідчень про те, що хтось із них став жертвою розстрілу безпосередньо після матчу з німецькими гравцями...

Відбувалися спортивні заходи у роки окупації й у Кіровограді. У фондах Держархіву області є підшивка газети «Українські вісті», органу міського комісаріату Кіровограда за 1942 рік. У номері за 29 квітня 1942 р. газета писала: «При відділі освіти Міської Управи організували спортивно-фізкультурний сектор, який буде керувати спортивною роботою у нашому місті. У понеділок, 26 квітня 1942 р., відбулася товариська футбольна зустріч між німецькою командою військової частини та місцевою футбольною командою. Рахунок матчу 2:2. Не дивлячись на несприятливу погоду, ця зустріч привернула увагу багатьох

аматорів футболу. Серед присутніх були також Голова Міської Управи пан Медведков, робітники Управи: пани Костюков, Компанієць, Яковлев та багато військових».

Про спортивне життя в окупованому м. Кіровограді йшла мова й у замітці за 27 травня 1942 р: «Організована спортивно-гімнастична секція при Міській Управі непогано зараз проводить спортивну роботу у місті. Майже щоденно на стадіоні відбуваються цікаві футбольні зустрічі між місцевими командами та військовими, 20 травня 1942 р. відбулася товариська зустріч між німецькою командою «Опель» та другою збірною міста. Гра закінчилася на користь німецької команди 3:1. А 21 травня 1942 грала перша збірна команда з однією з найсильніших німецьких команд і перемогла її з рахунком 2:1. Як відомо, нинішній стадіон «Зірка» був збудований у 1935 році, і усі футбольні зустрічі місцевих команд з німцями у роки окупації відбувалися саме на цьому стадіоні.

Від початку Другої світової війни (1 вересня 1939 року) і до її закінчення (2 вересня 1945 року) пройде 6 років. За своїми масштабами і впертістю боротьби, ця війна не має собі рівних в історії. Людство зіткнулося зі злочинцями, які поставили перед собою мету винищити (поневолити) цілі раси й народи. Війна втягнула в свою орбіту 61 державу з населенням 1 млрд. 700 млн. чоловік, тобто більше 80% населення земної кулі. Військові дії велися на території 40 країн Європи, Азії, Африки і на акваторіях Атлантичного, Північного Льодовитого, Тихого і Індійського океанів. Оснащені новітньою військовою технікою, армії різних сторін нараховували в своїх рядах понад 110 млн. чол. Її жертви і страждання не йдуть ні в яке порівняння з усіма попередніми війнами. Ця найбільш руйнівна у світовій історії війна забрала близько 57 млн. життів нашої земної кулі. З лиця землі було стерто тисячі міст і десятки тисяч сіл, перетворилися на руїни сотні тисяч заводів і фабрик, величезних збитків завдано сільському господарству, історичним і культурним цінностям. На сукупні матеріальні витрати, пов'язані з веденням Другої світової війни і ліквідацією її наслідків, можна було 50 років годувати все населення земної кулі. Світ відчуває наслідки цієї війни і в наші дні.

Велика Вітчизняна війна 1941-1945 р. - складова частина Другої світової війни. Це визвольна війна народів колишнього

СРСР за свободу і незалежність Вітчизни проти фашистської Німеччини та її союзників. У цій війні всі народи Радянського Союзу захищали свою Вітчизну.

→ Без участі українського народу у Другій світовій війні, перемога над фашизмом була б неможливою. За початок цієї війни однаково відповідальні і Німеччина, і Радянський Союз.

→ Для прикладу, в цій війні Данія захищалася 1 день, Бельгія - 19 днів, Франція - 44 дні, Норвегія - 2 місяці. Радянському Союзу по плану «Барбаросса» відводилось 3 місяці. Таким чином, на початок війни військово-економічні ресурси фашистської Німеччини вдвічі перевершували СРСР.

→ З кожних п'яти загиблих німецьких солдатів у Великій Вітчизняній війні, четверо загинули на Східному фронті.

→ Країною з найбільшими жертвами у Другій світовій війні стали народи Росії, більше 21 мільйона чоловік.

→ Кадровий склад військових підприємств під час ВВВ на 70% складався з жінок, стариків і дітей 12-13 років. Режим роботи - один вихідний на місяць, 3-4 години відпочинку між змінами і знову до роботи.

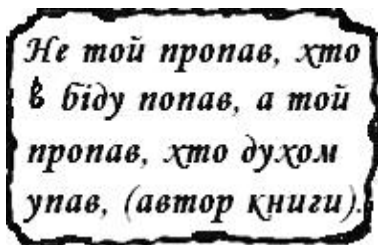
→ Ситуація на фронтах у 1941 році вимагала єдиного у всій історії проекту: перебазування заводів з устаткуванням і людьми вглиб Росії (Урал, Сибір), не перериваючи виробництва. Мільйони залізничних вагонів в найкоротші терміни вивезли підприємства в глибокий тил через пів-континенту під бомбардуваннями.

→ Під час Голокосту за оцінками загинуло 15 мільйонів дітей. Приблизно 12 мільйонів з них були євреями, та десятки тисяч були цигани.

→ Росія та Червона Армія були звинувачені в декількох військових злочинах, у тому числі систематичному згвалтуванні і геноциді (доведено, що більше 2 мільйонів німецьких жінок віці від 13 – до 70 р. були згвалтовані російськими бійцями).

→ Багато істориків вважають, що битва під Сталінградом (1942-1943) не тільки є найбільш кривавою битвою в історії (загинуло 800000-1600000 чоловік), але і переломним моментом Другої світової війни в Європі.

→ Більшість тяжко хворих в'язнів концтаборів померли після звільнення, навіть після звернення за допомогою. Як приклад, в Берген-Бельзені 13000 ув'язнених померли зразу

після звільнення. Близько 2500 чол. з 33000, що вижили в Дахау померли протягом 6 тижнів після звільнення.

→ 3 40000 осіб, які служили на підводних човнах під час Другої світової війни, 30 т. чол. загинули.

→ Людей, які пережили атомне бомбардування, в Японії називали «нидзи хібакуся», що буквально означає «постраждалі від вибуху».

→ Близько 600000 євреїв служили в армії США під час Другої світової війни. Понад 35000 було вбито, поранено, взято в полон, або пропали безвісти. Близько 8000 загинули в боях. В Росії тільки два єврейських солдата були нагороджені медаллю «За Відвагу» під час Великої Вітчизняної війни.

→ Нацисти знищили близько 12 мільйонів людей, майже 6 мільйонів з них були євреї, вбиті під час Голокосту.

→ Багато євреїв піддавалися жажливим медичним експериментам. Наприклад, лікарі бомбардували яєчка у чоловіків і яєчники у жінок рентгенівськими променями, щоб побачити вплив різних доз на репродуктивну функцію. Нацистські лікарі ламали кістки по кілька разів, щоб бачити, коли кістки втратять заживляючу функції. Вони били по головах людей молотками, щоб визначити поріг витримки черепа. Також проводили експерименти з метою визначення впливу атмосферного тиску на організм. Крім того, в'язням вводили різні препарати та інфекційні агенти, їм ампутували кінцівки, вирізали м'язи для трансплантаційних досліджень. Сьогодні посилення або використання результатів нацистських експериментів вважається неетичним.

→ Доктор Йозеф Менгеле («Ангел смерті»), використовував у своїх генетичних експериментах близько 3000 близнюків, в основному дітей циган і євреїв. Тільки близько 200 вижили. Він проводив експерименти з очним яблуком, коли його видаляли у одного з близнюків і кріпили на потилицю іншого, змінював колір очей у дітей, вводячи барвник. В одному з випадків, були зшиті двоє циганських близнюків, щоб спробувати штучно створити «сіамських близнюків».

→ У своїй книзі «Відмова від євреїв», Девід Вайман стверджував, що відмова бомбити концтабору стало результа-

том байдужості союзників до долі євреїв, а не практичної неможливості проведення операції.

→ Під час блокади Ленінграда росіян (військових і цивільних) загинуло більше, ніж американських і британських солдатів за весь період Другої світової війни.

→ Протягом 1940-1945 р. оборонний бюджет США збільшився з \$ 19 млрд. дол. - до \$ 598 мільярдів.

→ За час Другої світової війни було випущено більше 650000 джипів. Американські заводи також виробили 300000 військових літаків, 89000 танків, 3000000 кулеметів і 7000000 гвинтівок.

→ Німці використовували у Другій світовій війні перші реактивні винищувачі, в тому числі «Мессершмітт Me-262». Тим не менш, вони були розроблені надто пізно, щоб вплинути на хід військових дій.

→ Найпотужнішу артилерійську установку, коли-небудь створену в світі, 600-мм важку самохідну мортиру використовували у Другій світовій війні, назвали «Карл» і застосовували проти росіян. Бетонобійний снаряд вагою 2170 кг мав початкову швидкість 220 м/с і пробивав бетонну стіну товщиною від 3 до 3,5 м, або сталеву плиту товщиною 450 мм. Скорострільність гармати становила 1 постріл в 10 хвилин.

→ Друга світова війна призвела до падіння Європи, як центру світової влади, що дозволило США і Росії отримати суперповноваження. Це стало однією з умов виникнення холодної війни і настання ядерного століття.

→ Більшість істориків погоджуються, що Друга світова війна почалася після вторгнення Німеччини на Польщу в 1939 році. Інші кажуть, що почалася, коли Японія вторглася у Маньчжурію 18 вересня 1931 р. А деякі вчені припускають, що Друга світова війна насправді є продовженням Першої світової війни.

→ Тільки один раз на параді Перемоги в Москві 24 червня 1945 року, собаку Джульбарс несли на руках на військовій шинелі. Причина в тому, що під час Другої світової війни розмінювати об'єкти саперам активно допомагали дресировані собаки. Одна з них по кличці Джульбарс виявила при розмінуванні в європейських країнах (в останній рік війни) 7468 мін і понад 150 снарядів. Незадовго до параді Перемоги в Москві, Джульбарс отримав поранення і не міг пройти в складі школи військових

собак. Тоді Сталін наказав нести бойового пса по Червоній площі - на своїй шинелі.

→ У 1942 році Сталін запросив посла США подивитися разом з ним фільм «Волга, Волга». Тому фільм сподобався, і Сталін подарував копію фільму президентові Рузвельту. Останній подивився фільм і не зрозумів, чому Сталін надіслав йому цей фільм. Тоді він попросив перекласти слова пісень:

«Америка России подарила пароход:

С носа пар, колеса сзади,

И ужасно, и ужасно, и ужасно тихий ход».

Він вигукнув: «Ось тепер зрозуміло! Сталін дорікає нам за тихий хід, за те, що ми до цих пір не відкрили другий фронт»....

Ще й досі зберігся забобон, що вкрасти книжку чи не повернути її господареві - не гріх. Через це з давніх часів було вироблено особливі заходи проти книгокрадів. Колись у бібліотеках Західної Європи найцінніші книги приковувалися до своїх місць ланцюгами.

Та одним з найцікавіших заходів проти цього зла був засіб, який широко практикувався в Україні. На полях книги чи на початку її писалося міцне закликання, або й лайка до того, хто захотів би книжку привласнити. В давні часи такий спосіб виявлявся ефективним. Ось зразки таких написів: «Хто хотів би цю книжку віддалити з цього місця, той буде мати зі мною справу перед Божим судом»; «Хай ця книга перебуває в цій церкві вічно, а хто її візьме, хай буде проклятий та засуджений на невгасимий вогонь, і хай точить його невсипущий черв'як». Незважаючи на такі прокляття, книги все-таки крали і старанно відшкрібали з них «страшні» написи...

Більшовицький демагог

Як уже знає наш читач, 21 січня 1784 р. був виданий царський указ, згідно з яким Новоросійська та Азовська губернії були перейменовані в Катеринославське намісництво, Єлисаветинська провінція – в Єлисаветградський повіт Катеринославського намісництва, а фортеця св. Єлисавети – в повітове місто Єлисаветград, яке розташувалось у межах Придніпров-

ської височини, на берегах ріки Інгул, при впаданні в неї менших річок - Сугоклії та Біянки. *Повторюємо:* до 1924 р., місто мало назву Єлисаветград, 9 липня 1924 року - перейменували на Зінов'євськ, згодом 27 грудня 1934 року – Кірове. Можливо ми й до цього часу були б «кіровцями», якби не вирішили збити з міста центр новоствореної області. Кіровською вона не могла бути, оскільки така вже була (центр - місто Кіров). І тоді вирішили продовжити назву, перейменувавши місто на Кіровоград. Тож 10 січня 1939 року Указом Президії Верховної Ради СРСР була утворена Кіровоградська обл., центр м. Кіровоград.

Офіційна довідка: з 10 (21) лютого 1784 по 7 серпня 1924 р. – місто мало назву Єлисаветград;

з 7 серпня 1924 по 27 грудня 1934 р. - Зінов'євськ;

з 27 грудня 1934 по 10 січня 1939 р. - Кірово;

з 10 січня 1939 року - Кіровоград.

При цьому: у 1784-1795 сам Єлисаветград - центр Єлисаветградського повіту Катеринославського намісництва;

у 1795–1797 р. - Вознесенського намісництва;

у 1797–1801 р. - повітове місто Новоросійської губернії;

у 1802 році - Миколаївської губернії;

у 1803–1828 р. - Херсонської губернії;

у період 1829–1864 років - центр військових поселень у Південній Україні, (у місті виникло військове містечко);

у 1865 року - знову повітовий центр Херсонської губернії.

До складу новоствореної області у 1939 р. увійшов 31 район: 12 районів Миколаївської області: Аджамський, Бобринецький, Витязівський, Єлисаветградківський, Знам'янський, Кіровоградський, Компаніївський, Новгородківський, Новопразький, Олександрійський, Устинівський, Червонокам'янський - (виділився з Олександрійського);

10 районів Одеської області: Великовисківський, Добровеличківський, Маловисківський, Новоархангельський, Новомиргородський, Новоукраїнський, Піщанобридський, Рівненський, Тишківський, Хмельвський;

5 районів Київської області: Златопільський, Кам'янський, Олександрівський, Підвисоцький, Чигиринський;

2 р-ни Дніпропетровської обл.: Долинський, Петрівський;

2 райони Полтавської області: Новогеоргіївський, Онуфріївський.

Такий склад області зберігався до січня 1954 року, на підставі Указу Президії Верховної ради СРСР про створення Черкаської області *Златопільський* та *Кам'янський* райони відійшли до Черкаської області, а у лютому 1954 року до Черкаської області передали *Чигиринський район*. Натомість Вільшанський, *Гайворонський*, *Голованівський* та *Ульяновський райони* (колишній Грушківський) Одеської області дістались Кіровоградській обл.

Якось В. Поліщук розповів цікаву історію про будинок Г. Зінов'єва (з цією людиною було пов'язано назву нашого міста). Одноповерховий цегляний будинок на розі вулиць Кірова та Пролетарської в м. Кіровограді відомий як будинок Зінов'єва. Раніше він, як і усі будівлі у цьому кварталі міста, належав батькові Григорія Зінов'єва, однієї з найодіозніших фігур становлення більшовистського режиму в СРСР. За одними даними, його побудували, коли малому Гершку було 12 років. Єдине документальне підтвердження у міському Бюро технічної інвентаризації - це запис, що «будинок побудований до революції», точної дати вони не знають.

Заходимо на подвір'я з вулиці Пролетарської. Пенсіонер Всеволод Михайлович Колос зазначає: - Я тут з 1945 року, коли батько отримав квартиру у цьому будинку. Усі інші мешканці вселилися значно пізніше. Після війни будинок поділили на 4 квартири (2 трикімнатні, 1 двокімнатну, 1 однокімнатну). Мій батько Михайло Колос отримав – трикімнатну й казав, що десь бачив дату спорудження – начебто це 1896 р. У нас вікна виходять на вул. Пролетарську та Кірова, (вул. Пролетарська - це колишня Болотяна, а Кірова - Михайлівська).

– Тож Гершко Зінов'єв тут прожив кілька років, а потім «подався» у революціонери. Його батько, Арон Радомисльський, тримав коней, мав своїх злодіїв-биндюжників. А ще мав дійних корів, які випасалися на березі Інгулу. Старі люди розповідали, коли за Гершком мала прийти поліція, батько Арон сховав сина у бочку з водою і в бочці вивіз його за місто. Люди казали, що Гершко подався в Росію «робити революцію». Після того лише 1 раз, у 1917 році, приїжджав до Єлисаветграда.

У 1902 р. Герш Радомисльський Зінов'єв, який емігрував через переслідування за революційну діяльність, взяв псевдонім Григорій Зінов'єв. А наступного року на II з'їзді РСДРП - став більшовиком. Потім доля зводить його з Леніним. Сьогодні

ходить багато загадкових пліток щодо цього тандему. Одні кажуть, що у 1917 році вони разом переховувалися у курені в Розливі. Цього ж року на VI з'їзді партії Григорія Зінов'єва обрали в ЦК партії, причому лише одним голосом менше за Леніна. Він єдиний член ЦК, який підтримував Леніна під час суперечки щодо Брестського миру. А ще він увів термін «соціал-фашизм». Після смерті Леніна Зінов'єв вніс пропозицію про перейменування Петрограда в Ленінград. Тоді ж ВЦВК прийняв рішення про перейменування Єлисаветграду - у Зінов'євськ.

Єдиний чоловік з ленінської гвардії, та й напевне в КПРС, кого 4 рази виключали з партії. Його вважали природженим оратором, а політичні вороги називали найбільшим демагогом серед більшовиків. Постійно виступав за політику «червоного терору». Після вбивства Урицького запропонував «дозволити усім робітникам розправлятися з інтелігенцією по-своєму, прямо на вулиці». Після цього були створені «чекістські трійки», які розвернули у Петрограді вакханалію червоного терору. Через це Зінов'єва прозвали «Кривавий Гришка» або «Гришка № 2», (за аналогією з Распутіним).

Завжди недолюбливав свого земляка Троцького. За словами Луначарського, був одним «з тих 4-5 людей, які представляли політичний розум партії». Якось у запалі дискусії назвав Сталіна «кривавим осетином, який не знає, що таке совість», чим підписав собі смертний вирок. У жовтні 1927 року, його вперше виключили з партії, потім відновили та ще тричі виключали з партії. А 24 вересня 1936 року розстріляли за справою «Антирадянського троцькістсько-зінов'євського центру». Перед стратою він принизливо благав про помилування, цілував чоботи своїм конвоїрам, зі страху обмочився й не міг йти до місця страти, так його волокли по землі.

Перед війною у будинку по вул. Пролетарській, 16 знаходилося заводоуправління сусіднього спиртозаводу, потім була майстерня. У війну будинок частково згорів. А коли радянські війська визволили Кіровоград, цей будинок перепланували і вселили 4 сім'ї, про які ми вже говорили....

Примітка: Населення м. Єлисаветграда у 1770 р. становило 2400 чол., у 1873 р., - 38 100 чол., у 1910 р., - 76 тис. чол., у 1926 р. – 65000 чол., у 1939 р. - 100 300 чол., у 1995 р. – 278 300 чол., у 2009 р. - 245 700 чоловік. Із них євреїв: В 1799

- 398 ч.; 1803 р. – 574 ч.; 1861 р. – 8073 ч.; 1910 р. - 29000 евр.

Події травня в Єлисаветграді по рокам:

1.05.1897 р. у міському саду м. Єлисаветграда, колишньому Казенному, добродіями Камінським і Тартаковським започатковано щоденні гуляння для публіки: влаштовано буфети чотири рази на тиждень і на свята грав військовий духовий оркестр. Сад з'єднано з міським телефоном, до нього прокладено трамвайну колію.

У 1902 р. в Єлисаветграді громадськість міста спорудила пам'ятник письменнику Миколі Гоголю. Бюст, виконаний скульптором Борисом Едуардом, встановлено на вулиці Безпопівській, перейменованій на вул. Гоголя (будинок № 38).

1.05.1917 р. надруковано статут Єлисаветградської «Прогресу». Першим головою товариства обрано місцевого нотаріуса Василя Никітіна.

2.05.1917 р. в Єлисаветграді на вулиці Іванівській відкрито першу амбулаторію для сербських військовополонених та біженців.

3.05.1917 р. мешканці передмістя Завадівки зібрали 306 рублів пожертвуваль, на які закупили 70 пудів пшеничної муки для відправки на фронт Єлисаветградському полку.

5.05.1917 р. в Єлисаветграді вийшов перший номер газети «Соціал-демократ», друкованого органу місцевої соціал-демократичної організації.

9.05.1917 р. відбулися загальні збори української громади м. Єлисаветграда. Було ухвалено Статут, обрано виконавчий комітет (раду). Повідомлено, що на урочисту маніфестацію в Єлисаветград обіцяв прибути з Києва відомий письменник Володимир Винниченко.

14.05.1917 р. в Єлисаветграді влаштовано День інваліда, зібрано багато пожертвуваль.

15.05.1917 р. народні учителі м. Єлисаветграда повідомили про відкриття безплатних курсів для навчання грамоті дорослого населення міста.

25.05.1917 р. в залі Дворянського зібрання влаштовано концерт учнів музичної школи ім. Нейгауза на користь Єлисаветградського благодійного товариства.

27 травня 1917 р. в Єлисаветграді вийшов перший номер газети «Єврейское слово», видання місцевого органу сіоністів.

Шоста глава

Бліцкриг - блискавична війна

Селянина завжди цікавила літня погода. Від того, якою вона буде, значною мірою залежала доля врожаю; посуха накликала недорід, а часті дощі чи град - вимокання й побиття збіжжя. Ось чому протягом зими й весни люди ретельно стежили за погодою в окремі дні і тому народний прогностик всіяний

чисельними завбаченнями. Увечері голосно цвіркочуть коники - на добру погоду. Багато оводів - врожай на огірки. Комарі літають роєм - також на погоду. Комарі та мошки стовпом - на гарну погоду. Багато комарів - врожай на ягоди, а мошки - на гриби. Якщо мурашки лазять по землі, а мурашника поблизу немає - через добу збереться на дощ. Перед негодою (десь за добу), риба перестає клювати. Риба ловить над водою мошок - на дощ. Риба грається на річці - вночі може пройти гроза. Ворони каркають - на негоду. Ластівки ввечері літають високо - завтра буде ясна погода, а якщо низько - хмарно. Горобці зранку купуються у пилюці - по обіді буде дощ. Шпаки особливо голосно співають - уночі піде дощ. Журавель танцює - на потепління.

Кулик залишає болото і літає по полю на ясну, теплу погоду. У лісі часто чути стук дятла - на холод і негоду. Якщо сонце при сході яскраво-червоне, але незабаром заховається за хмару - невдовзі занепогодить. Якщо сильно пахнуть квіти жовтої акації, а довкола них густо в'ються комахи - на дощ і негоду. Рясно зацвіла акація - на врожайний рік. Поникли квітки картоплі - бути негоді. Червень вбирає в себе багато прикмет, а віддає мало, тому його народні прикмети неяскраві.

Імення першого літнього місяця пішло від масового цвітіння квітів, доспівання суниць, черешень; від найяскравішого і найдовшого світла сонця, коли день удвічі перевершує ніч, від збору личинок червенця для отримання червоної фарби й фарбування ниток та тканини. В Древній Русі первісток літа називали «коник». З теплих трав щосили лунає тріскотіння коників. Ще їх звали кресником чи креснем, бо кресали вогонь для запалювання купальських вогнищ. А ще «червень» називали кезднем, гедзнем, бізднем у гуцулів - гнилець, у білорусів - червень, у поляків - червец, чехів - червен. На червень припадають Зелені свята (Трійця), якими язичники віншували буйне пробудження природи. А ще червень іменують полуднем року (22 червня - день літнього сонцестояння) та первістком літа....

Про рух трамвая в Елисаветград-Зинов'євську в 1927. Внаслідок того, що курсування трамвая щодня до 12 годин ночі є збитковим, президія Міськради ухвалила, щоб надалі рух вагонів трамвая до 12 годин ночі відбувався винятково в передсвятковій й святковій дні. В інші дні городяни будуть наймати візників.

Червень: день – за днем

→ **1 червня** 2016, Міжнародний день захисту дітей. Ідея проведення Міжнародного дня дітей народилася ще в 1925 році на Всесвітній женецькій конференції, темою якої було благополуччя дітей. Але офіційно цей день був заснований в місті Парижі за рішенням конгресу Міжнародної демократичної федерації жінок в листопаді 1949 року. У 1950 році День захисту

дітей був уперше відсвяткований і відтоді відзначається щорічно. Дата проведення свята була призначена на 1 червня. Україна до святкування Дня захисту дітей приєдналася вже в 1998 році згідно з указом президента України Леоніда Кучми.

1 червня 1652 р. під Батогом розпочалася дводенна битва між козацько-турецьким військом під проводом гетьмана Б. Хмельницького та армією Речі Посполитої на чолі з Мартіном Калиновським.

1.06.1894 р. Відкрито Єлисаветградське відділення Державного банку Росії. Уже наступного року воно мало в обігу до 20 мільйонів рублів.

→ **2 червня** – день Талагеї: «На Талагію - велика надія» казали, спостерігаючи за погодою, яка мала прогнозувати врожай овочів.

2 червня 1918 р. владу гетьмана Павла Скоропадського, який отримав її 29 квітня в результаті військового перевороту і усунення від повноважень Центральної Ради на чолі з М. Грушевським, офіційно визнала міжнародна спільнота.

→ **3 червня** – день Олени та Костянтина. У цей день ретельно спостерігали, яким він буде - сонячний чи дощовий - то така буде й осінь. Якщо в цей день буде дощ із градом, то 3 грудня – піде сніг із крупою.

3 червня 1869 на Курсько-Харківсько-Азовській залізниці (Південна залізниця) відкрили регулярний рух, а 17.10.1888 р. о 14 год. 14 хв., на 295-му кілометрі від міста Курськ, сталася аварія імператорського потягу, з Олександром III, коли поїзд після спуску з ухилу йшов рівним насипом (близько 5 сажнів

висоти) зі швидкістю близько 68 км/год. Сильний поштовх скинув з місця всіх пасажирів в поїзді. Після першого поштовху пішов страшний тріск, а потім стався другий поштовх й тріск, а після третього, тихого, поштовху поїзд зупинився. Ті, хто вціліли, побачили жахливу картину руйнування, яка супроводжувалася криками і стогонами покалічених. Всі кинулися розшукувати Імператорську родину і незабаром побачили царя та його родину живими і неушкодженими. Згодом на місці аварії буде споруджено чудовий храм в ім'я Христа Спасителя Преславного Преображення.

→ **4 червня** - День господарських судів України, у 1991 р. Верховною Радою України був прийнятий Закон № 1142-XII «Про арбітражний суд», а 6 листопада 1991 р. «Арбітражний процесуальний кодекс України», який набув чинності з 01.03. 1992 року. З тих пор 4 червня і вважається днем створення господарських, (арбітражних) судів України.

4 червня 1916 під час Першої світової війни почалася велика наступальна операція Південно-Західного фронту російської армії проти австро-угорських і німецьких військ під назвою «Брусилівський прорив» (командував генерал від кавалерії Олексій Брусилов). Війська Брусилова зайняли майже всю Волинь, Буковину й частину Галичини. Австро-Угорщина й Німеччина втратили понад 1,5 млн. вбитими, пораненими і зниклими безвісти. Величезні втрати, яких зазнала австро-угорська армія, підірвали її боєздатність.

Російські війська Південно-Західного фронту втратили вбитими, пораненими близько 500 000 солдатів і офіцерів, із них зниклими безвісти (втекли з фронту) біля 40 000 чол.

→ **5 червня** 2016 – Всесвітній день охорони навколишнього середовища. День працівників водного господарства України. Указом Президента України від 18 березня 2003 року в Україні встановлено професійне свято - День працівників водного господарства святкують щорічно у першу неділю червня.

В 1880 році міською думою Єлисаветграда була підписана угода з петербурзьким інженером М.Алтуховим на будівництво ним водогону в Єлисаветграді, перша черга якого була здана в експлуатацію в 1893 році. Протяжність водогону була 13 верст. Місто почало щодобово отримувати близько 22 тис. відер

води. У 1897 році роботи були повністю завершені - загалом стали до дії 167 пожежних та 160 дворових колонок. Вода в Єлисаветграді стала платною.

05.06. День працівників місцевої промисловості, відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 726/2002, від 20.08.2002 р.) щорічно в першу неділю червня.

5 червня 1910 р. вперше в Україні, (на той час у складі Росії) в небо піднявся літак вітчизняної конструкції - «Кудашев-1» - модель, сконструйована професором Київського політехнічного інституту князем Олександром Кудашевим.

5 червня 1919 Українська галицька армія почала відому військову операцію в Західній Україні періоду визвольних змагань 1917-1921 р. під назвою «Червнева наступальна операція», або «Чортківський офензив».

→ 6 червня 2016 – День журналіста України, щорічно відзначається в Україні згідно Указу Президента України від 25.05.1994 № 251/94 - у день прийняття Спілки журналістів України в 1992 році в Міжнародну федерацію журналістів.

Поява в 1876 р. першого приватного видання в Єлисаветграді спричинила розвиток і становлення професійної журналістики в місті та якісні зміни в масово-інформаційному просторі краю. У системі періодичних видань краю під впливом низки чинників зародився шар найпоширенішої типологічної групи періодичних видань – універсальної преси. З 1874 року до 1921 р. в Єлисаветграді вийшло понад 80 приватних видань, з них до 1917 р. – близько 40. Першим приватним виданням Єлисаветграда став часопис «Єлисаветградский вестник», що вийшов 1 липня 1876 р. Видання можна вважати першим повноцінним друкованим органом, що виконувало всі функції газетної періодики. Газета містила 4 сторінки й проіснувала 18 років, останній номер вийшов у 1894 р., із цього часопису розпочалася журналістська культура міста.

6.06.1964 р. Кіровоградському ансамблю «Ятрань» присвоєно звання Заслуженого самодіяльного ансамблю танцю УРСР. Створений у 1949 р. в Кіровограді ансамбль народного танцю України «Ятрань» своє ім'я взяв у річки Ятрань. Розквіт колективу пов'язаний з іменем видатного хореографа, Народного артиста України, почесного громадянина м. Кіровограда

А. М. Кривохижі, що керував ансамблем у 1957-1986 роках. «Ятрань» - лауреат багатьох міжнародних фестивалів та конкурсів. Гастролював у багатьох країнах світу, особлива активність у гастрольній діяльності припала на 1980-ті роки. Останній художній керівник колективу, заслужений працівник культури України Василь Босий. Незмінним диригентом оркестру ансамблю лишався заслужений працівник культури України Микола Кваша.

У 2-й половині 2000-х років заслужений ансамбль народного танцю України «Ятрань» через відсутність фінансування від держави України і Кіровоградської ОДА й брак перспектив зростання припинив своє існування. Холоднокровні й безперспективні чиновники знищили танцювальну гордість України. Ансамбль народного танцю України «Ятрань» назавжди увійшов у світову історію, як один з найвідоміших українських творчих колективів, як всередині держави, так і за її межами.

→ **7 червня** - День працівників місцевої промисловості.

7 червня - Іванів день. Розпочиналося збирання лікарських трав. Сильні роси на Іванів день - до хорошого врожаю.

7.06.1954 р. День народження м. Світловодська. Того дня бригада мулярів Ф. Ульянова заклала перші камені у фундаменти житлових будинків. А ще 7.06.1957 р. ліквідовано Тишківський район Кіровоградської області, його територія увійшла до складу Добровеличківського району.

→ **8 червня** - 159-й день року (160-й у високосні роки) в григоріанському календарі. До кінця року залишається 206 днів.

8 червня 1947 в експлуатацію був зданий останній відновлений після війни Запорізький шлюз, тепер судноплавство по Дніпру стало наскрізне.

8 червня 1668 під час антимосковського повстання Лівобережжя був підступно вбитий діючий гетьман Іван Брюховецький, тому на військовій раді козаків було вирішено новим гетьманом всієї України обрати Петра Дорошенка, який у 1663–1664 р. був генеральним осавулом у гетьмана Павла Тетері, а із 1665 р. - полковником Черкаського полку.

→ **9 червня** 2016 – Вознесіння Господнє. Опираючись на тлумачення Вікіпедії, «Вознесіння Господнє», або «Вшестя» - вознесіння Ісуса Христа на небо, яке відбулося через 40 днів після Воскресіння Господнього. У християнстві ця подія відзна-

чається великим святом, яке завжди припадає у четвер 40-го дня по Христовому Воскресінні. З цього приводу народне прислів'я каже: «Не прийдеться в середу - Вшестя». У Католицькій церкві Вознесіння Господнє має найвищий статус - торжества. Згідно християнського вчення, після воскресіння Христа, через сорок днів Бог забрав його на Небо, хоч до цього Він ходив по землі. Це останній день, коли можна вітатися словами «Христос воскрес!». Опісля Вшестя це вже заборонялося, також у храмах ховали плащаницю.

Джерела трьох перших сторіч нічого не говорять про це свято. Знавці обряду притримуються думки, що в цей період, свято святкували разом зі святом «Зшестя Св. Духа», інша назва «сороковим днем після Пасхи». У IV ст. свято Господнього Вознесіння стає загально визнаним. Історик Сократ називає його «всенародним святом».

В старі, єлисаветградські часи, місцеві жителі випікали обрядове печиво у формі драбинок, «щоб було по чому Ісусові вилізти на небо». Такий ритуальний хлібець носили на могилки, щоб в останнє разом пом'янути померлих. Крім печива, готували також пласкі млинці з пшоняного борошна, в окремих районах селяни пекли паски і фарбували крашанки на поминки. Також обходили свої посіви, качали на них крашанки, оскільки «на Вшестя вже починає викидати колос». До цього дня намагалися повністю обсіятися, бо через десять днів буде Трійця.

9 червня (1897-1942) День народження Кондратюка Юрія Васильовича, одного з піонерів ракетної техніки й теорії космічних польотів. Справжнє прізвище Шаргей Олександр Гнатович. У 1921-1925 р. працював на Маловісківському цукровому заводі, писав книгу «Завоювання міжпланетних просторів» (1929 р.). Його ідеї американці використали при підготовці польоту космічного корабля на Місяць (у 1969 р.).

9 червня 1919 р. Українська національна рада призначила Євгена Петрушевича диктатором Західноукраїнської області об'єднаної держави УНР-ЗУНР у зв'язку з критичним становищем у державі.

9 червня 1847 російський цар Микола I підписав вирок, згідно з яким Тарас Шевченко був відданий в солдати в Оренбурзькій Окремий корпус. Крім того, Микола I власноручно приписав на документі «під найсуворіший нагляд і з заборonoю писа-

ти й малювати». Перед цим, 5 квітня 1847 Тарас Шевченко був заарештований за участь у Кирило-Мефодіївському братстві. Відразу після арешту, його направили до С.-Петербургу й засудили за складання обурливих і найвищою мірою зухвалих віршів, проте за наявності міцної статури, його направили служити рядовим в російську армію з правом вислуги. Військовому керівництву поета було доручено вести якомога суворіше нагляд, щоб Шевченко не міг ні малювати, ні писати. Саме там у 1848-1849 р. з'явилися «Царі», «Марина» і цикл ліричних віршів.

09.06.(1907-1981) - День народження Осадчого О.П. - радянського офіцера, Героя Радянського Союзу, в роки ВВВ командира 11-ї гвардійської винищувальної авіаційної дивізії 2-го гвардійського авіаційного корпусу 2-ї повітряної армії 1-го Українського фронту, гвардії генерал-майора авіації. Народився в місті Знам'янці (нині Кіровоградської області) в сім'ї робітника. До травня 1945 р. гвардії генерал-майор авіації О.Осадчий здійснив 39 бойових вильотів на розвідку та штурм живої сили і техніки противника, завдавши йому значних втрат. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 27 червня 1945 року за мужність і військову доблесть, проявлені в повітряних боях з німецько-фашистськими загарбниками, гвардії генерал-майору авіації Олександрову Петровичу Осадчому присвоєно звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена Леніна і медалі «Золота Зірка».

➔ **10 червня** - 161-й день року (162 у високосні роки) в григоріанському календарі. До кінця року залишається 204 дні. А ще в цей день 1917 р. Центральна Рада прийняла свій перший державно-правовий акт - Перший Універсал, яким проголошувалася державна автономія України у складі Росії.

10 червня 1934 р. спеціальною постановою при НКВС Української РСР створено Головне управління виправно-трудових таборів і трудових поселень.

10 червня 978 р. Князь Володимир сів на київський престол. Опираючись на матеріали з Вікіпедії, як вільної енциклопедії: - кн. Володимир Святославич (більш відомий як Володимир Великий, також Володимир Святий; народився 960 (963), помер 15 липня 1015 р.) - Новгородський князь (970–988), Великий князь Київський (979–1015), правитель і хреститель

Київської Русі. Представник варязької династії Рюриковичів. Наймолодший син, байстрюк київського князя Святослава Хороброго від коханки-ключниці Малуші. Онук київської княгині Ольги, батько київського князя Ярослава Мудрого. Молодший брат і наступник київського князя Ярополка Святославича. Захопив київський престол після міжусобної боротьби з братом (977–979 р). В 988 р. прийняв хрещення під чужим іменем Василь, розпочав християнізацію Київської Русі, встановивши Київську митрополію Константинопольського патріархату. Приєднав до своєї держави землі в'ятичів (982), ятвягів (983), радимичів (984), білих хорватів (981). Воював проти болгарів (985), греків (988), вірменів (1000), поляків (1001), печенігів (996, 1015). Розширив межі столиці Києва, збудував Десятинну церкву (996). Першим із руських князів розпочав карбувати власну монету. Використовував особистий знак «тризуб», що став гербом України. Заснував фортифіковані міста: Володимир (988), Володимир-на-Клязьмі (990), Переяслав (992) та інші. Помер у Берестовському палаці за Києвом. Канонізований Католицькою і Православною церквами як рівноапостольний святий.

→ **11 червня** день Феодосії. Починають колоситися зернові: «Ходить Феодосія й дивиться колосся».

11 червня 1888 р. в Києві урочисто відкрили пам'ятник Богдану Хмельницькому, який сьогодні є пам'яткою мистецтва XIX в. і одним з головних символів української столиці.

→ **12 червня** 2016 – оголошено Днем працівника фондового ринку, з метою прискорення проведення економічних реформ і створення реальної ринкової економіки в Україні. А ще в цей день установлене свято День працівників легкої промисловості, указ Президента України від 09 червня 1994 року.

12 червня 1918 р. українські більшовики Д. Мануїльський і Х. Раковський підписали умови прелімінарного миру з Українською Державою, очолюваною гетьманом Скоропадським.

12 червня (1907-1979) в м. Єлисаветграді народився Тарковський А.О. Навчався у приватній гімназії М.К. Крижановського в Єлисаветграді. Часто бував на хуторі Надія, названому на честь Надії Тарковської, першої дружини І. Карпенка-Карого, рідної сестри його батька. Посмертне зібрання творів вийшло у чотирьох томах. Багато поезій навіяно спогадами про Єлиса-

ветград та його мешканців. Лауреат Державної премії СРСР.

→ **13 червня** - 164 день року (165 у високос. роки) у григоріанському календарі. До кінця року залишається 201 день.

13.06.1784 р. - перша згадка про міську поліцію Єлисаветграда. Вона тоді називалася «управой благочиния». Відтворити «міську історію» з минулого Єлисаветграда, допоможуть фонди Державного архіву Кіровоградської області: «Єлисаветградський міський магістрат, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.76); «Єлисаветградська міська дума, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.18); «Єлисаветградська міська управа, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.78); «Єлисаветградська міщанська управа, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.17); «Єлисаветградська реміснича управа, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.359); «Єлисаветградська дворянська опіка, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.52); «Єлисаветградський повітовий предводитель дворянства, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.21); «Єлисаветградський міський сирітський суд, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського XXXI повіту Херсонської губернії» (Ф.53); «Єлисаветградська чоловіча класична гімназія, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.59); «Єлисаветградська міська громадська бібліотека, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.66); «Єлисаветградський машинобудівний та чавуноливарний завод товариства «В.А. Яскульський», (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.1); «Єлисаветградський міський громадський банк, (м. Єлисаветград) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.11). Минулого колись безповітового Новомиргорода – «Новомиргородська міська дума, (м. Новомиргород) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.25); «Новомиргородська міська управа, (м. Новомиргород) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.23); «Новомиргородська Міщанська управа, (м. Новомиргород) Єлисаветградського

повіту Херсонської губернії» (Ф.24). Бобринця – «Бобринецька міська дума, (м. Бобринець) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.360); «Бобринецька міська ратуша, (м. Бобринець) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії» (Ф.361); «Бобринецький міщанський староста, (Бобринець) Єлисаветград. повіту Херсонської губернії» (Ф.362).

→ **14 червня** - Харитона та Устини. Якщо йтиме дощ, то тривалістю до кінця місяця, а коли сонячно, то на добрий налив колосся. Цю прикмету необхідно розглядати разом з фактором погоди 24 січня (на Григорія), який вказує погоду на літо. Іншій в день на 24 січня (через 142,5 дні) прогнозує дощ в період з 13 червня - по 16 червня.

14 червня 1792 в Борушківці (нині Житомирська область) відбулася одна з головних битв у ході польсько-російської війни (так званої «Війни в захист Конституції»), яка закінчилася перемогою росіян....

→ **15 червня** 1775 р. російські війська за наказом Катерини II оточили Запорізьку Січ, а кошовий отаман Петро Калнишевський, не маючи сил для оборони, віддав укріплення козаків без бою. Запорізьке військо було оголошене розпущеним. Ми повинні наголосити, що царський уряд завжди ставився до Запорізької Січі з підозрою. Проте військовий потенціал козаків, їх роль в охороні кордонів змушувала Росію деякий час миритися з її існуванням. Однак у 1709 р. Петро I видав указ - зруйнувати Січ. І лише в 1734 р. козаки знову отримали шанс повернутися на Дніпровські береги з Олешківської Січі. Останній період існування так званої Нової Січі, з одного боку, характеризувався значним економічним підйомом, а з другого поступовим занепадом її автономії. Однак після ліквідації гетьманства 1764 р. Запорізька Січ залишилася єдиним краєм в Україні, де ще зберігалася автономія. Однак під час Коліївщини козаки неодноразово виступали на боці гайдамаків, це звичайно викликало гнів з боку царського уряду. У квітні 1775 р. - Потьомкін виступив на засіданні царського уряду з проектом ліквідації Запорозької Січі. А на початку червня 1775 р. царські війська під командуванням генерала П.Текелія, які поверталися з турецького фронту, оточили Запорізьку Січ. Не маючи можливості відбити наступ рос. армії, кошовий отаман П. Калнишевський разом з козацькою старшиною був заарештований і залишок

життя провів у Соловецькому монастирі. Козацьке військо було розпущено, а землі Січі роздали панам. Козаки, яким вдалося втекти, заснували в гирлі Дунаю – «нову Січ».

→ **16 червня** день Луки. Придивлялися, звідки дме вітер: з півдня - яровим хороший ріст, з північного заходу - до негоди й мокрого літа, зі сходу - на різні хвороби. Якщо йтиме дощ, то вродять гриби.

→ **17 червня** – Митрофана. В цей день на Поліссі сіяли гречку та льон.

17.06.1814 р. в пам'ять про позбавлення Єлисаветграда від чуми у місті засновано лікарню для бідних на 10 чоловік.

17.06.(1912-1984) День народження Клименка Я.Д. в смт. Олександрівка. Член Спілки письменників СРСР (1964), заслужений працівник культури УРСР. Закінчив Київський університет (1964). Працював у редакції газети «Радянська Україна». Автор повісті «Ваша перепустка» (1931); книжок-нарисів «Баранівка» (1944), «Земля чудес» (1960), «Суцвіття весни» (1962), «Роди нам прекрасне» (1964), «Григорій Верьовка» (1972). Нагороджений медалями.

→ **18 червня** 2016 - День дільничного інспектора міліції. У 2004 році наказом Міністра внутрішніх справ України день 18 червня був офіційно затверджений Днем дільничного інспектора міліції.

18.06. день Дорофії. Починаються найкоротші, горобині ночі. На сході сонця спостерігали за вітрами, якщо погода тепла і ясна - зерно буде вдале й велике.

18 червня 1651 розпочався найбільший бій Хмельниччини між Військом Запорізьким на чолі з Богданом Хмельницьким і союзним йому кримськотатарським військом Ісламу III Гірея з одного боку та армією Речі Посполитої.

18 червня 1917 в Києві відкрився II Всеукраїнський військовий з'їзд, який під головуванням Володимира Винниченка тривав 6 днів і на якому був проголошений Перший Універсал Центральної Ради.

18.06. більше 90 років від дня народження Косенка Петра Дмитровича - поета. Народився в м. Долинська. У 1942 примусово вивезений до Німеччини (остарбайтер). Після Другої Світової війни жив у Венесуелі, Бразилії, Колумбії, США та Канаді. Оволодів англійською, німецькою та іспанською мовами. Пра-

цював будівельником, землеробом, учителем, художником та ретушером. Автор збірки сонетів «Пізнi грона» (1989), «Любов і туга, туга і любов» (1992), «Трунок Євшану» (1995).

18.06.1754 р. Закладено фортецю Св. Єлисавети, День народження м. Єлисаветграда. Але є й інші думки, так автор нашої книги Валентин Карпов вважає, що у міста «вкрали» 2 роки, так 11.01.1752 р. - Імператриця Єлизавета Петрівна підписала указ про заснування фортеці св. Єлисавети. Фортеця призначалася для захисту Нової Сербії від набігів татар і запорізьких козаків. Однак будівництво фортеці св. Єлисавети чомусь розпочалося 18 червня 1754 року, а вже 29 червня 1754 р. у фортеці Св. Єлисавети відбувся перший ярмарок, на який приїхали купці з Росії, Польщі, Молдавії, Криму і Туреччини.... Відповідно до цілої низки документів, ми вважаємо, що Днем народження міста Єлисаветграда – є 1752 рік. *(Не слід плутати його з селом Єлизаветград в Табунському р-ні Алтайського краю Росії, у складі Лебединської сільради. Населення 150 осіб станом на 2013 р. Засноване у 1910 р. переселенцями з Північного Причорномор'я. До 1917 р. католицько-лютеранське селище Златополінської волості Барнаульського повіту Томської губернії).*

За довгий період часу, наш Єлисаветград декілька разів міняв свою назву, і з 1939 р. став Кіровоградом, обл. центром, важливим науковим, промисловим та транспортним вузлом з автошляхами, залізничною станцією, аеропортом тощо. *(Не плутайте з м. Кіровград (від 1663 р. це п. Калатай на березі річки Калатинка, з грудня 1935 р. перейменовано в м. Кіровград) Свердловської області в Росії. Станом на 2015 р. в місті було 20,3 тис. мешканців. Відстань автошляхом від м. Кіровограда (Україна) до м. Свердлова (Росія) 665 км.*

→ **19 червня 2016** – День медичного працівника (третя неділя), закріплено Указом Президента України № 281/94 від 03.06.1994 року.

19 червня 2016 - день Батька та день **Святої Трійці**, а ще Зелена неділя (святкують на сьому неділю після Великодня). Наприклад, білоруси називають цю неділю Сьомиха. Трійця, після Різдва та Великодня, вважалась в народі одним з найбільших свят. У давнину наші пращури пов'язували ці свята з буйністю і живосиллям природи, в яку вони вірили. Триєдність

свят пов'язана з Богом-Отцем (неділя), Богом-Сином (понеділок), Богом-Духом Святим (вівторок). Напередодні Трійці селяни рвали материнку, чебрець, полин, лепеху і прикрашали зіллям світлиці - обтикували стіни, лави, вікна, образи, притрушували долівку (свято клечання).

У мовознавчій науці існує кілька пояснень походження слова «клечання». Етимологічний словник української мови зводить його до рос. «клекнуть» «в'янути, зморщуватися, висихати», припускаючи первісне значення «зелень для висихання» (Том II, с. 459). Зважаючи на красу і народнопоетичну романтичність обряду «клечання» важкувато повірити в таке прозаїчне пояснення і хочеться пошукати іншого. Член-кореспондент Національної академії наук України В. Німчук у своїй праці «Давньоруська спадщина в лексиці української мови» (1992) припускає, що слово «клечання» походить від праслов'янської форми «клек» - «яловець», вічнозелена хвойна рослина з сильним запахом. Яловець здавна вважався магічним засобом від злих духів й нечистої сили. Тому «клечання» пов'язували з ялівцем, а потім до його складу почали включати й інші «магічні» рослини з сильним запахом: лепеха, полин, чебрець і т. д.). Цієї думки підтримується й відомий етнограф Д. К. Зеленін, який писав, що яловець захищає від чарів та різних «злих

духів».

Зелені свята - дуже давнє народне дохристиянське свято, яке символізує остаточний прихід літа. Це завершення весняного і початок літнього календарного циклу. В основі Зелених свят тисячі років лежали культ рослинності і магія заклинання майбутнього урожаю. За уявленнями слов'янина, зелена сила лісу, дух дерева допомагали людині зміцнити здоров'я, вберегти домівку від лиха, сприяли врожаю. Наприклад, у центральних районах України (Кіровоградщині) є такий обряд «водити тополю». Її суть полягає в тому, що молоду дівчину вбирали у зелень, прикрашали стрічками і з піснями водили селом, отримуючи гостинці від господарів осель.

Водячи «тополю», дівчата співали:

Стояла тополя край чистого поля.

Стій, тополенько, не розвивайся,

Буйному вітрові не піддавайся...

На клечальну суботу йшли босоніж до лісу аби запастись галузками клена, липи, ясена і оздоблювали обійстя, ворота, тин, хлів, одвірки, стріху хати і оселю. На Зелені Свята цвіте жито й за народним віруванням прокидаються померлі, виходять з води русалки, настає «Русалчин Великдень», або «Навська неділя». Її відзначають у перший четвер після Трійці. У народі жило безліч легенд і повір'їв про реальне існування русалок та мавок. В Україні довго зберігався звичай серед жінок, у русалчин тиждень розвішувати по деревах полотно, що його нібито русалки брали собі на сорочки. А на вікнах розкладали гарячий хліб, гадаючи, що русалки будуть ситі.

В русалчин тиждень не слід кидати лушпиння з яєць, бо як потрапить воно на воду, то серед нього плаватимуть русалки й робитимуть шкоду людям. У русалчин тиждень (у четвер) не можна працювати, щоб не розгнівати русалок; щоб вони не нашкодили домашній худобі, птиці й усьому господарству. Цей день називається – «Русалчин Великдень». Вранці, як тільки зійде сонце, дівчата йдуть у поле на хліба й беруть із собою хліб із житнього борошна, спеціально для цього спечений. Місять цей хліб на свяченій воді. В полі дівчата ламають хліб на декілька шматків, діляться ним порівну, а потім кожна йде на ниву свого батька, де росте жито, і там на межі кладе той хліб для мавок - «щоб жито родило». Крім того, дівчата в цей день ще ходять таємно в ліс, маючи при собі полин, любисток або ще й додатково часник, і там у лісі кидають сплетені вінки русалкам, щоб ті насилали їм багатих женихів. Починаючи із четверга русалчиного тижня дівчата не ходять поодиночі в поле й не купаються - «щоб русалки не залоскотали».

А ще на Єлисаветградщині вірили, що кожний, хто помер чи втопився на зелені святки, стає русалкою. «Духову суботу» вважали днем поминання потопельників і малих нехрещених дітей, яких церква забороняла поминати в інші поминальні дні. Майже по всій Україні неодмінно відвідували кладовище.

19 червня 1787 р, перебуваючи в Полтаві, імператриця Катерина II присвоїла князю Потьомкіну титул князя Таврійського. Це звання він отримав від імператриці, яка була таємно повінчана з ним морганатичним браком, «в начале января 1775 года» в присутності свідків, «священник, совершивший обряд, духовник императрицы с 1770 по 1794 год - И. И. Панфилов.

Примітка:

(Катерина, дочка князя Христіана Августу Ангальт-Цербстського з роду Асканіїв, губернатора тодішньої прусської провінції Штетін та принцеси Йоганни Елізабет з роду Гольштайн-Готторп. 9 липня 1744 р. вона прийняла православ'я й отримала ім'я Катерини Олексіївни на честь Катерини I. Офіційна дружина імператора Петра III, мати імператора Павла I. У 1762 Петро III став імператором. Через 6 місяців був вбитий офіцерами гвардії внаслідок змови, у якій брала участь і сама імператриця. Ставши на чолі Російської імперії, Катерина II відразу широко виявила свої «таланти». Наприклад, в Царському Селі біля гранітної піраміди розташоване кладовище собак, улюбленців Єкатерини II: Земіри, Сір Тома Андерсона і Дюшес. Біля конюшень для престарілих імператорських коней, які відслужили свій термін, облаштоване кладовище з пам'ятниками та плитами із зворушливими написами і описами заслуг коней. Наступники Єкатерини II не відставали в самодурстві і показній сентиментальності: для імператорських коней були встановлені пенсії. Імператриця Катерина II була відома також наявністю багатьох сексуальних фаворитів. За підрахунками, вона будучи імператрицею, перебувала у зв'язках із 23-ма чоловіками-фаворитами).

→ **20 червня** (1892-1970) день народження Бондаренко Марфи Сидорівни, народної поетеси радянської доби. Народилася в с. Орлова Балка Знам'янського району. Автор книг: «Життя наше золоте» (1957), «Вінок полтавських квіток» (1962)

→ **21 червня** 2016 – день санітарно-епідеміологічної служби України, ще подібне професійне свято буде 9 жовтня.

21 червня – вшанування Федора (літній Страбіліт). Гроза на Федора - погано для сіна.

→ **22 червня** – день Кирила. На Кирила сонце віддає всю силу. День астрономічного літнього сонцестояння. Якщо зацвіла липа - на тепло й сонячне літо. Щедрим буде медозбір.

22 червня 1915 р. австро-угорські війська звільнили окупований Львів від російської армії, а самі городяни створили Комітет українців Львова.

22 червня 1941 р. о 4 год. фашистська Німеччина напала на СРСР. В Україні - День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни, (зробимо короткий відступ від опису червня місяця).

Кампанія бліцкриг

Велика Вітчизняна війна - термін, яким радянська історіографія окреслила радянсько-німецький збройний конфлікт 1941–1945 р. у рамках Другої світової війни. Був створений радянською пропагандою за зразком російської «Вітчизняної війни» з французами 1812 р. Уперше термін «Вітчизняна війна», щодо війни Німеччини і СРСР з'явився в тексті виступу В. Молотова по ра-

діо 23 червня 1941 р. У виступі Й. Сталіна по радіо 3 липня 1941 було вжито словосполучення «Всенародна вітчизняна війна».

Велика Вітчизняна війна на території СРСР почалася 22 червня 1941 р. й закінчилася 9 травня 1945 р. (тривала 1418 днів), але юридично датою припинення війни є дата видання Указу Президії ВР СРСР від 25.01.1955 «Про припинення стану війни між Радянським Союзом і Німеччиною» (більш докладніше в кінці розділу). В Україні питання використання термінів «Друга світова війна», «Велика Вітчизняна війна» та «Німецько-радянська війна» у газеті «Голос України» від 22 червня 2011 р. порушив Голова Верховної Ради України В. Литвин, зазначивши, що деякі з цих термінів позбавлені ідеологічного змісту, а інші - «несуть таке навантаження, що породжує скепсис щодо їх наукової коректності».

Радянська пам'ять про Другу світову війну (ДСВ) – вона маніпулятивна, заполітизована, починаючи від самого першого словотвору «Велика Вітчизняна війна» (ВВВ). Тому після 1991 р. в шкільних підручниках незалежної України здебільшого вживали термін «Друга світова війна». 9 квітня 2015 року ВР України в рамках «декомунізаційного пакету законів» ухвалила Закон «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років», за яким в офіційному документообігу використовуватимуть виключно термін Друга світова війна, а термін «Велика Вітчизняна» більше не використовується. Український інститут національної пам'яті готує книжку «Війна і міф», під палітуркою якої зібрано 70 найбільш поширених міфів про Другу світову. А таких міфів було значно більше – сотні...

.... Згідно з планом гітлерівського командування «Барбаросса», названим на честь героя хрестових походів германського імператора Фрідріха II Барбаросси, військова кампанія на території колишнього СРСР мала бути блискавичним блицкригом («бліцкриг» - блискавична війна). Особливо важливе місце в ній відводилося діям авіації і танкових частин.

У червні 1941 р. наступ німецько-фашистських військ ішов у трьох напрямках:

- ▶ на Ленінград (група армій «Північ»);
- ▶ на Мінськ, Смоленськ і Москву (група армій «Центр»);
- ▶ на Київ (група армій «Південь») з тим, щоб максимум за 5 місяців вийти на лінію «А» - «А», це лінія (Архангельськ - Астрахань).

В Україні гітлерівці планували у стислий термін оволодіти Житомиром і Києвом, потім - Донбасом і Кримом. Таким чином, Україна мала бути окупованою дуже швидко, а її багаті природні ресурси, економіка, хліб мали бути одразу ж використані для продовження війни проти Росії.

Разом з Німеччиною у війну проти СРСР вступили Італія, Румунія, Словаччина, Угорщина і Фінляндія. Всі угруповання військ Німеччини нараховували 153 дивізії. Ще 37 дивізій належало її союзникам. Усього у військових діях з боку фашистської Німеччини брало участь 5,5 млн. осіб. Проти них діяло понад 6 млн солдат і офіцерів Червоної армії, у тому числі у прифронтовій західній смузі - 2,9 млн. осіб.

В Україні діяли об'єднані війська двох фронтів: Південно-Західного та Південного, на морі - Чорноморський флот, на річках - Дунайська та Пінська річкові флотилії. Перевага в техніці була на боці СРСР. Наприклад, у гітлерівців були задіяні 3580 танків і штурмових артилерійських установок, то у Червоної армії - 9200 танків (більше у 2,5 рази). У червні 1941 р. із загальних 22 600 танків Червоної армії 12 тисяч - дислокувались у західних прикордонних округах (перевага у 3,3 рази).

З морально-психологічної сторони бійці Червоної армії до війни з гітлерівцями були погано підготовлені: «Ми їх шапками закидаємо». Командуючі фронтами, не маючи достатнього досвіду для управління військами у такому масштабі і не отримуючи чітких вказівок від уряду про план дій, розгубилися у

складній обстановці перших годин війни. Звістка про напад шокувала самого Сталіна. У перші години війни, за свідченнями Жукова, він був розгублений, а пізніше весь час нервував, нерідко виводячи працівників Генерального штабу з рівноваги. *Висновок:* Реакція вищого військового командування РСЧА і особисто Сталіна на початок війни свідчить про їхню морально-психологічну неготовність до такого перебігу подій, про самовпевненість, переоцінку своїх сил та нічим не виправдане зневажливе ставлення до ймовірного противника....

Раптовий удар сил вермахту одразу ж змінив співвідношення сил на користь гітлерівців. Тільки в перший день війни радянські військово-повітряні сили втратили 1811 літаків, переважно нових конструкцій, причому тільки 322 з них - у повітрі, а 1489 на землі (так і не змогли злетіти).

До того ж командування Червоної армії було ослаблене тяжкими репресіями 30-х років, унаслідок яких загинуло 75% старших командирів. На місце останніх прийшла молодь, яка не мала належного військового досвіду та освіти. Третина репресованих припала саме на Київський військовий округ. Командування корпусів на 100% було оновлене, дивізій та укріплених районів - на 96%, полків - на 70%, батальйонів - на 80%. У німецькій же армії переважна більшість офіцерів, починаючи з найнижчих чинів, мала досвід Першої світової війни, не кажучи вже про кампанії 1939-1940 р.

До кінця 1941 р. ворог окупував майже всю Україну, тому, що слабо підготовлена Червона армія не витримувала натиску німецького війська. Найвідчайдушний опір був на лінії Луцька - Бродів - Рівного - Дубна, де з 23 по 29 червня 1941 р. велися перші на Східному фронті танкові бої. Значний героїзм виявили й кинуті напризволяще оборонці прикордонних застав у Сокалі, Перемишлі, Володимирі-Волинському й інших. Але, як правило, нацисти зосереджували на ключових напрямках потужні сили і за рахунок цього без жодних ускладнень проривали радянську оборону, брали в кільце військові частини й роззброювали їх.

У зв'язку з нестачею зброї та боєприпасів, втрачених через недалекоглядну політику вищого державного керівництва, склалася ситуація, коли гвинтівкою у перших боях нерідко був озброєний лише один з трьох, а то й з п'яти червоноармійців. Інші йшли на ворога з палицею, або каменюкою: «Зброю діста-

нете у ворога, якщо залишитесь живими». До того ж солдатам на один день активних боїв видавали боєприпаси, яких було замало навіть для відбиття однієї атаки ворога. В результаті багато підрозділів і частин Червоної армії потрапляли в оточення й здавалися у ворожий полон, а інші, як правило, змушені були гинути. Зокрема, у середині вересня 1941 р. під Києвом німецькі війська взяли в кільце 660 тис. бійців та командирів Південно-Західного фронту, а наприкінці травня 1942 р. під Харковом у німецький полон потрапили 240 тис. осіб. Катастрофічної поразки зазнали понад 100 дивізій (3/5 військ, які перебували в західних прикордонних округах).

Уже на другий - третій тиждень від початку війни радянські солдати висловлювали незадоволення тим, що їх контракти майже не підтримуються танками та авіацією. Щоб приховати жахливі втрати, офіційна радянська пропаганда переконала всіх у величезній перевазі ворога в техніці і живій силі. Однак це зовсім не відповідало дійсній картині. Червона Армія південно-західного напрямку мала перевагу над групою німецьких армій «Південь» та союзниками гітлерівців на території України у людях 1,3:1, в артилерії - 1,4:1; у літаках - 2,5: на користь СРСР. Танків класу KV та Т-34 у гітлерівців на початку війни взагалі не було. Цифри вражають, лише з цієї статистики - агресор мав би зазнати негайної поразки.

Серед керівництва СРСР домінували «шапкозакидацькі» настрої, які вони всіма засобами поширювали в армії і серед цивільного населення. Як приклад, командарм Г. Штерн на одній з військових нарад заявив, що у майбутній війні з гітлерівцями, життя кожного загиблого червоноармійця коштуватиме 10 життів ворожих солдат. Нарком оборони Ворошилов його поправив: «10 - мало, нехай буде 20». Прогноз збувся з точністю до навпаки: на одного вбитого на Східному фронті німецького солдата припадало понад 10 (!) солдат радянської армії. Влучно висловився з цього приводу відомий російський письменник В. Астаф'єв: «Ми ворога закидали своїми трупами». Перемога будь якою ціною – це було основне гасло тодішніх начальників. Внаслідок цього почав зменшуватись авторитет радянської влади, що у свою чергу призвело до поширення дезертирства у Червоній Армії. Патріотичні настрої швидко згасали, до мобілізаційних пунктів все менше йшло

добровольців. На окремих призовних пунктах були прояви незадоволення призовом. Обурення в основному виказували жінки. Деякі з них твердили, що нібито всі комуністи залишилися на своїх місцях, а їхніх синів та чоловіків відправляють на бойню, прирікаючи тих, хто залишився в колгоспах на голод.

П
Р
А
В
О

Н
А

П
Р
А
В
Д
У

Потужний і раптовий удар гітлерівських військ уже в перший місяць війни призвів до тяжких поразок Червоної армії. Потужні танкові клини легко, ніби ніж у масло, входили вглиб радянської оборони, брали в «кліщі» й оточували величезні маси військ, які потім остаточно розбивалися військами другого ешелону. У повітрі беззастережно домінувала гітлерівська авіація, її бомбардування нищили мости і залізниці, склади, не давали можливості підтягти підкріплення, завдавали тяжких втрат не тільки військам, а й цивільному населенню. Від цих «успіхів» сам Сталін впав у депресію і навіть думав про підписання нового Берестейського миру, за яким він мав віддати Україну і Білорусь - Гітлерові. Навіть звернення до народу з приводу початку війни читав по радіо не він, а міністр закордонних справ СРСР Молотов. Вже у липні 1941 р. були зафіксовані випадки, коли офіцерам доводилося примушувати бійців підніматися в атаку під загрозою застосування зброї і навіть розстрілювати солдатів, які відмовлялися наступати. У таку ситуацію, наприклад, потрапив комісар 8-го мехкорпусу М.К. Попель, коли він змушений був боротися з поширенням паніки у підлеглих військах.

10-12 серпня 1941 р., після перемоги під Уманню, німецькі війська підступили до Києва. Тут були зібрані значні сили Червоної армії і вона, здавалося, почне контратакувати. Однак за наказом Гітлера частина його військ під командуванням генерала Гудеріана повернула з московського напрямку на південь і невдовзі взяла Стародуб і Чернігів, після чого в гігантському «котлі» опинилося понад півмільйона радянських вояків. Більшість із них, у тому числі й командуючий Південно-Західним фронтом М. Кирпонос, загинули під час спроб прорвати оточення. 16 вересня 1941 р. гітлерівці взяли Київ, а на початку листо-

пада окупували майже всю територію тодішньої УРСР, за винятком східної частини Донбасу. У Криму в Червоної армії лишився тільки Севастополь, захисники якого тримали оборону до середини 1942 р. Взагалі гітлерівці на той час захопили чимало земель в європейській частині СРСР: Прибалтику, Білорусь, Україну, Молдавію й частину Росії, вели бої вже за 16 км. від Москви, отже німецький «бліцкриг» частково досяг своєї мети. Від радянської армії на той час залишилося 8 %.

Провівши низку мобілізаційних заходів, радянське керівництво сформувало близько 400 нових дивізій і, по суті, відновило кадрову армію СРСР. Під Москвою німецько-фашистські війська зазнали першого тяжкого контрудару (грудень 1941 - січень 1942 р.), однак у цілому кампанія 1942 року для СРСР була невдалою. Спроба відвоювати Україну, почавши з Харківщини та Криму, обернулася новими поразками.

Наприкінці травня 1942 р. Червона армія зазнала тяжких втрат, 250 тис. убитих і полонених, які висадилися на Керченському півострові. Тут вкотре виявилася бездарність командування, яке очолював «сталінський маршал» Лев Мехліс. Три радянські армії на плацдармі у 16 км. стали мішенню для німецької авіації та артилерії. За свідченням очевидців, уся Керченська протока була вкрита тілами, пілотками та безкозирками радянських солдат і матросів, котрі загинули під бомбами німецьких літаків.

Тяжка поразка на Керченському півострові визначила долю Севастополя, який впав на початку липня 1942 після 250-денної героїчної оборони. На відміну від оборони Одеси, тут не вдалося своєчасно евакуювати бійців, і майже всі вони (95 тис.) загинули, або були взяті в полон гітлерівцями.

У липні 1942 р. вся українська територія була остаточно окупована. Втрати Червоної армії тільки вбитими і полоненими дорівнювали близько 5 млн. осіб, тоді як втрати німців - трохи більше 250 тис. (за 1 мертвого німця ми втрачали 20 солдат). Варто відзначити, що ще 12.09.1941 р. Сталін видав таємний наказ про створення загороджувальних загонів НКВД. У разі відступу радянських військ вони мали з тилу поливати своїх бійців - кулеметним вогнем. Ні в одній армії світу, за всю історію, не було такого зневажливого ставлення до бійців власної

армії. Додатково були прийняті також драконівські репресивні заходи і в 1942 р. (наказ № 227) в результаті яких було розстріляно десятки тисяч бійців за надуманою підозрою. Тоді ж були створені штрафні батальйони, дозволено брати в заручники сім'ї «штрафників» тощо. Сталін цинічно жартував щодо цього: «У радянській армії треба мати більше сміливості, щоб відступати, ніж наступати!». Від подібного моральний дух Червоної армії падав все нижче й нижче, необхідно було терміново створити міфи масового героїзму.

Переважна частина населення СРСР, особливо в загарбаних Москвою державах: Україні, Білорусі, Молдавії, республіках Прибалтики не палала бажанням проливати кров за більшовицький режим. Сталінське керівництво залишило в німецькому тилу розгалужену мережу підпільно-диверсійних груп, але їхня діяльність не розвивалася, оскільки населення мало їх підтримувало. Чимало людей з приходом німецьких військ пов'язувало, якщо не відродження Української держави, то принаймні поліпшення життя, припинення репресій з сторони більшовиків, розпуск колгоспів і радгоспів тощо. На перших порах окупанти з тактичних міркувань зробили певні кроки в даному напрямі. Було дозволено відкривати церкви, однак колгоспи окупанти не поспішали розпускати, бо з їхньою допомогою легше було експлуатувати селян на благо «третього рейху». З моменту перших розстрілів мирного населення України німецькими окупантами, ілюзії у людей почали швидко розвіюватись.....

В той же час німецькі колоністи прагнули витравити національну свідомість українців та провести розчленування України по історично-географічному та політичному признаку, опираючись на те, що Закарпаття ще у березні 1939 р. було передано німецькій союзниці - Угорщині. Буковина, Ізмаїльщина та «Трансністрія» (Одеська), частини Вінницької й Миколаївської областей були приєднані до Румунії.

Трансністрія, це адміністративно-політична одиниця на південно-західній Україні, яку німці на підставі договору в Бендерах від 30 серпня 1941 року віддали під тимчасову румунську цивільну управу.

Галицькі області як «дистрикт Галичина» були включені до «Генерал-губернаторства», створеного на території окупованої Польщі. З більшості українських земель було утворено

так званий «Рейхскомісаріат Україна» зі столицею у Рівному. Донбас і Слобожанщина передавались у підпорядкування фронтового військового командування. Всі частини розділеної України були ізольовані одна від одної, спілкування між ними заборонялося. На чолі рейхскомісаріату Гітлер по-

ставив безжального Б. Коха, україно-ненависницька політика котрого не знала меж: «Якщо я знайду українця, гідного сісти за один стіл зі мною, заявляв цей расист, я звелю його негайно розстріляти». Гітлерівці провадили в Україні нещадний геноцид проти місцевого населення, дефіцит робочої сили нацисти компенсували за рахунок окупованих народів.

Ще напередодні війни А. Гітлер цинічно заявив, що «без відновлення якоїсь нової сучасної форми кріпосництва, або рабства, людська культура не може розвиватися». Йому в унісон вторив рейхсфюрер СС - Г. Гімлер: «Населення України повинно стати резервуаром робочої сили». Німецький імперіалізм мав уже певний досвід подібного типу розбійницьких планів, ще під час Першої світової війни, після прийняття так званої «програми Гінденбурга» у 1916 році до Німеччини разом з військовополоненими було насильно вивезено близько півмільйона бельгійських, французьких, польських, російських цивільних робітників».

Українську молодь під час гітлерівської окупації в наказовому порядку вивозили до Німеччини. У випадку непокори не лише винні, а й їх рідні притягувались до відповідальності. Крім цього, німці влаштовували по містах справжні лови на людей. Війська, жандармерія, поліція з собаками перекривали виходи з міст, оточували вулиці, цілі міські квартали, базари, вокзали, установи, навіть зупиняли поїзди. Під час облав люди часто безслідно зникали, і лише згодом вже з Німеччини давали рідним знати про себе.....

Швидкий наступ німецьких військ і окупація ними майже всієї України в самому початку війни, призвели до зриву радянських планів евакуації. Хоча з України до Росії та Середньої Азії було вивезено 550 підприємств, евакуйовано 3,5 млн. людей, які прямо з поїздів ставали до праці на нових місцях, багато підприємств ще залишилися в Україні. Тож з наказу Кремля застосовувалася тактика «випаленої землі». У повітря

висаджували фабрики і заводи, електростанції, затоплювали шахти тощо. Коли йшлося про стратегічні об'єкти, то такі масштабні знищення можна було зрозуміти і виправдати. Однак з наказу більшовицької Москви спалювали врожай не тільки в колгоспах, але й запаси зерна на заготівельних пунктах, якими хотіло і могло скористатися українське населення, поливали гасом цукор, нищили культурні цінності тощо.

Воєнною необхідністю радянська адміністрація часто прикривала злочинні дії, спрямовані на знищення національного й культурного багатства України. Видали наказ, у першу чергу вивозилися партійні архіви (папірці), а унікальні музейні зібрання кидалися напризволяще, або ж нищилися. Особливо нелюдськими виглядають дії НКВД, коли вони, згідно з наказом Кремля, винищували своїх ув'язнених у тюрмах, серед яких було багато жертв незаконних репресій. Тільки в Кіровоградській тюрмі було розстріляно 12 тис. засуджених, у Луцькій - 3 тис. У Києві, Харкові, деяких інших містах тюрми було спалено разом з в'язнями. Загалом тоді знищили понад 40 тис. в'язнів, але то тема іншої книги.

На основі вище зазначеного (як ми вже казали), збройний конфлікт між Німеччиною та СРСР, тривав 1418 днів (з 22.06.1941 по 08.05.1945 р). А 8 травня 1945 р. у вечір 22 год. 43 хв. в Європі була підписана капітуляція збройних сил Німеччини. Проте, прийнявши капітуляцію, Росія не підписала мир з Німеччиною, дві держави формально залишилися у стані війни до 25 січня 1955 р. коли видали указ Президії Верховної Ради СРСР «Про припинення стану війни між Радянським Союзом і Німеччиною». Друга світова війна тривала 2 194 дні, (1 вересня 1939 і до 2 вересня 1945 р., коли на борту лінкора «Міссурі» підписали капітуляцію Японії перед союзними державами).

Хоч 9 травня, як день Перемоги, з календаря ніхто не викреслював, головним у нинішньому році для України є дата – 8 травня «День пам'яті та примирення». Відтепер щорічно цього дня українці відзначатимуть загальноєвропейське свято, як у більшості розвинутих країн світу. Але ми не маємо ніякого морального права відхреститися від величезної кількості могил без христів і безлічі людей, які зникли безвісти і яких ніколи вже не знайдуть. Честь їм і Слава!

А зараз знову продовжимо опис червня місяця.

➔ **23 червня** 2016 – День державної служби, відзначається в Україні щорічно з 2003 р. (разом з Днем державної служби ООН), згідно з Указом Президента України Л.Кучми № 291/2003. Державна служба є ключовим елементом системи державного управління, від ефективності функціонування якого залежить ступінь задоволення законних інтересів громадян, успішність діяльності уряду і в кінцевому підсумку – стабільний розвиток країни та її конкурентноздатність на

міжнародному ринку. Держслужбовці щоденно беруть участь у створенні та реалізації державної політики України.

➔ **24 червня** 1959 р. в Москві, М. С. Хрущов пообіцяв віце-президенту США Річарду Ніксону показати «кузькіну матір»

24 червня - Відзначають Варфоломія та Варвари, які в народних прикметах «дня увірвали, а ночі доточили» - з цього часу починає коротшати день.

24 червня 1934 р. всі вищі державні та партійні установи Української РСР - ЦК КП (б) У, РНК УРСР і ВУЦВК - переїхали з Харкова до Києва, зробивши тим самим останній - новою столицею України.

24 червня 1881р. День народження Григорія Котовського, шибайголови та командира червоних загонів у період більшовицької інтервенції в Україні: День народження Лютого-Люте́нка Івана Макаровича (1897-1989) - холодноярського отамана, громадського і релігійного діяча в еміграції, мецената. У повстансько-партизанському русі Холодного Яру з 1919 р. Восени 1920 р. обраний Головним отаманом Холодного Яру. Воював на території Черкащини та Олександрівського району. З 1923 р. в еміграції. У 1947 - голова Парафіяльної ради УАПЦ, ініціатор проведення Собору УАПЦ в Мюнхені. Автор книги спогадів «Вогонь з Холодного Яру» (1986).

➔ **25 червня** 2016 - День митної служби. Професійне свято митників вийшло на міжнародну арену в 2010 році і відзначається щорічно 25 червня.

25 червня - день Петра-сонцеповорота, Онуфрія. Сонце на зиму, а літо на жару. Якщо в цей день сухо, то сіно зберуть сухим, а коли дощ - мокрий покіс сіна. Замовкають співи птахів: «На Онопрія день - соловей ячмінним колосом вдавився».

→ **26 червня** 2016, День молоді (остання неділя червня), а у 1919 р. в Києві розпочався перший Всеукраїнський з'їзд комуністичних організацій робітничої молоді, на якому був створений Комсомол України.

26 червня День народження Юр'єва В.О. поета (1937-1980). Народився в с. Лозуватка Новоукраїнського району. Закінчив КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Автор книг поезій: «Монологи землі» (1965), «Доля» (1967), «Орбіта дня» (1974), «Силует матері» (1981) тощо.

26 червня - день Акулини-грецької. Закінчували сіяти гречку в північних районах Кіровоградщини. Сильна активність коров'ячих гедзів (оводів).

→ **27 червня** 2016 – Всесвітній день рибальства, відзначається щорічно з 1985 року. Свято встановлено рішенням Міжнародної конференції з регулювання і розвитку рибальства, що відбулася в липні 1984 р. в Римі.

→ **28 червня** 2016 – День Конституції України, святкується щорічно з 1996 р. Це сталося на 5 рік після проголошення незалежності. Народні обранці працювали усю ніч з 27 на 28 червня - загалом безперервно 23 години. Під час голосування «ЗА» висловилися 315 парламентарів. Згідно з опитуванням соціологічної служби Центру Разумкова у 2008 р., 52,9% опитаних громадян не вважали День Конституції України – святом.

Станом на 2010-2015 роки, Україна чемпіон світу за кількістю спецорганів по боротьбі з корупцією, але ні в одному парламенті, ні в одному уряді немає такої кількості корупціонерів, як у нас. Тому й не дивно, що в Україні корупція процвітає, а в інших країнах її покладають край. Екс-президент України - В. Янукович зайняв третю позицію за кількістю голосів у списку найбільших корупціонерів світу, поступився сенаторові Домініканської республіки Ф. Баутіста та одній компанії з Бразилії.

→ **29 червня** – день Тихона. З цього часу перестає кувати зозуля, «бо своєю мандрівкою вдавилися».

29 червня 1945 між Чехословаччиною та СРСР укладено угоду про вихід Закарпаття зі складу Чехословаччини і приєднання її до України.

29.06.1922 р. - в Олександрійському радянському театрі влаштовано бенефіс художника-декоратора Бориса Йогансона

(1893-1973) з нагоди 10-річчя сценічної діяльності. Режисером Биковським здійснено постановку комедії «Серце – загадка», головну роль виконав ювіляр. Б.В. Йогансон - один з найвидатніших радянських художників, дійсний член Академії мистецтв СРСР, Герой Соціалістичної Праці. Автор знаменитої картини «Допит комуніста» (1933), яка отримала Гран-прі на Всесвітній виставці у Парижі.

29 червня 1174 р. - саме під цією датою в Іпатіївському літописі (складовій частині літописного зводу «Повість временних літ») під назвою «Лтава» вперше згадана Полтава.

→ 30 червня 1941 р. німецькі війська зайняли Львів; У 1907 р. народився Роман Шухевич, Герой України (посмертно), один з керівників ОУН, головнокомандувач УПА.

30 червня 1908 року розпочалася історія Тунгуський метеорита. Яскравий, як Сонце об'єкт, вибухнув і пролетів кілька сотень кілометрів в земній атмосфері над східним Сибіром, в межиріччі Лени і Підкам'яної Тунгуски. Гуркіт грому було чути в радіусі тисячі кілометрів. Загадковий об'єкт закінчив свій політ вибухом на висоті 5 -10 кілометрів над тайгою. В результаті на території величезного простору стали відбуватися незрозумілі світлові явища, згодом названі «світлими ночами літа 1908 р.» Енергія вибуху Тунгуського метеорита становила 10-40 мегатонн тротилового еквівалента. Це можна порівняти з енергією 2 000 ядерних бомб, скинутих в 1945 році на Хіросіму.

30.06. день Мануїла. Якщо погода дощова, то зима буде сніжною.

Бойовий пояс нащадків аріїв. В українській культурі збереглося чимало елементів, що пов'язують її з найдавнішими індоєвропейцями, кочовими скотарями, які звали себе аріями. Вони жили на території сучасної України. Арійські воїни, як і українські козаки, мали зачіску у формі оселедця. На гробниці фараона Хоремхеба, що правив у Єгипті 3400 р. тому, зображені арії із оселедцями на голові. Бойовий пояс аріїв, як зброя згадується в стародавніх українських переказах. Цей пояс зберігся й до наших часів у традиційному одязі корінних мешканців Карпат - гуцулів. Це - черес, широкий шкіряний пояс, оздоблений орнаментом та металом, пристосований для носіння топірця, ножа, люльки тощо...

Іменини в червні місяці

- 1 червня - Іван, Сергій, Корній, Гнат
- 2 червня - Олексій, Тимофій, Олександр
- 3 червня - Костянтин, Олена
- 4 червня - Дмитро, Іван
- 5 червня - Леонтій, Михайло, Андрій, Микита, Єфросинія
- 6 червня - Геннадій, Стефан
- 7 червня - Іван
- 8 червня - Андрій, Олена, Макар, Карп
- 9 червня - Ферапонт, Фотій, Ніл
- 10 червня - Гнат, Микита, Олексій
- 11 червня - Іван, Олександр
- 12 червня - Онисим, Марта, Максим, Наталя
- 13 червня - Ярема, Антон
- 14 червня - Валер'ян, Харитон, Варлам
- 15 червня - Никифор, Уляна, Іван, Петро
- 16 червня - Дмитро, Клавдія, Павло
- 17 червня - Юліан, Митрофан, Северин
- 18 червня - Дорофій, Ігор, Федір, Костянтин
- 19 червня - Іларіон, Сусанна, Віссаріон
- 20 червня - Марія, Федот, Богдан, Валерія
- 21 червня - Охрім, Зосим, Федір
- 22 червня - Кирило, Олександр
- 23 червня - Антоніна, Олександр, Василь, Іван
- 24 червня - Юхим, Варфоломій, Охрім
- 25 червня - Ганна, Арсеній, Онуфрій, Петро
- 26 червня - Антоніна, Ганна, Сава
- 27 червня - Єлисей, Мефодій, Мстислав
- 28 червня - Григорій, Касьян, Августин
- 29 червня - Дорофея, Євламій, Тихін
- 30 червня - Микита, Імануїл, Климент, Никифор, Савелій

В Зінов'євську порушили питання про коняку для лікарів. Уже не раз робітники Елисаветград-Зінов'євська піднімали питання про те, що лікарі по виклику до хворого додому - спізняються, це приводить до смерті; тому просять Держраду виділити воза та конячку з конюхом для своєчасного обслуговування хворих жителів міста.

Жахиття Бабиного Яру

Понад 8 мільйонів жертв - така трагічна статистика небаченого експерименту над народами, ім'я котрому - Голокост. Його породила фашистська свідомість, повна відчуття своєї переваги над іншими націями. Є таке прислів'я: «Хто згадає лихе - тому око геть. А хто забуде - тому два». Кров мільйонів невинних людей не дає нам права забути про одну з найбільших трагедій ХХ століття...

У Бабиному Яру були розстріляні не тільки євреї, було багато інших людей, але тільки євреї були розстріляні лише за те, що вони були євреями. А от відповідно до ідеології СРСР, жертви Бабиного Яру не заслуговували народної пам'яті: українці – це націоналісти, військовополонені – це підлі зрадники, які зобов'язані були застрелитися, але не застрелилися й здалися на милість окупантів, тому всі вони заслуговують - смерті. А з приводу євреїв існувала комуністична думка: що це не люди взагалі, якщо вони не пручалися фашистам і, як череда овець, рушили до Бабиного Яру на розстріл - без спротиву...

Люди похилого віку з жахом згадують криваві, трагічні події Другої світової війни. З 2015 року наша держава відзначає 8 травня, як День пам'яті і примирення, а 9 травня – як День Перемоги у Другій світовій війні. Люди різних поколінь говорять про подвиг простих солдатів, що перемогли фашизм.

В ці дні Україна вшановує пам'ять полеглих бійців, партизан, підпільників та тих небагатьох учасників і очевидців, хто ще залишився живий від періоду Другої світової війни. Однієї із самих моторошних катастроф тієї війни є трагедія жертв Бабиного Яру в Києві.

19 вересня 1941 року німці ввійшли в Київ. А 24 вересня (1941) у центрі міста, на Хрещатику й інших місцях відбулися вибухи. Це радянські підпільники провели безглузду диверсію, під час якої знищили історичний центр міста. Крім відносно невеликої кількості окупантів, загинуло багато мирних киян. За кілька днів диверсій було знищено близько 940 великих житлових й адміністративних будинків. У звіті представника імперсь-

кого міністерства окупованих східних територій від 5 жовтня 1941 року говорилося, що пожежа поширилася на площі 2000 кв. метрів; без даху залишилися близько 50 тис. киян. Фашисти спритно скористалися безглуздою акцією, звинуватили в пожежі й вибухах євреїв - і почали їх знищувати.

Трагедія розпочалась у неділю 26 вересня 1941 р. газета «Українське слово» вмістила велику статтю німецького військового кореспондента Віллі Елерса під назвою «Київ зберіг своє українське обличчя». Серед вражень від Києва були й такі рядки: «Взагалі всі багаті жиди повтікали й полишили сотні тисяч своїх одноплемінників. Вони ходять тепер, як духи, по вулицях і намагаються вчитати на наших лицах, чи буде для них якесь милосердя».

Смертельний наказ. Того ж дня по місту було розклеєно оголошення: «Наказується всім жидам міста Києва і околиць зібратися в понеділок 29 вересня 1941 року до 8 год. ранку на розі вул. Мельника – Доктерівській (тобто вулиць Мельникова й Дегтяревського, коло кладовищ). Всі повинні забрати з собою документи, гроші, білизну та інше. Хто не підпорядкується цьому розпорядженню, буде розстріляний. Хто займе жидівське мешкання, або пограбує предмети з тих мешкань, буде розстріляний». *Підпису під цим наказом не було.* По Києву розклеїли біля двох тисяч оголошень. Через двірників і кербудів німці поширили дезінформацію про план провести перепис євреїв й їхнє переселення в Палестину.

Більшість з'явилися на «перепис», це були старі жінки, діти, адже чоловіки пішли в армію. Крім євреїв, прийшли й представники інших національностей і люди зі змішаних родин. 27 вересня 1941 року в стометровому урочищі Бабин Яр на північному заході Києва, тоді - окраїні міста, німці почали масові розстріли мирних громадян. Євреїв по черзі відводили по 30-40 чоловік до урочища, відбирали речі, змушували роздягатися. Потім їх заганяли в спеціальні проходи глибиною до 25 метрів на краю Яру. На протилежній стороні перебував кулеметник. Людей розстрілювали під звуки гучної музики. Після того, як рів заповнювався 2-3 трьома шарами трупів, зверху вбитих людей присипали землею. За 2 дні, 29 й 30 вересня 1941 року нацисти розстріляли в Бабиному Яру близько 34 тисяч євреїв.

Призупинимось і з'ясуємо, що було на місці Бабиного Яру до періоду Великої вітчизняної війни? Бабин Яр - урочище на північно-західній околиці Києва. Простягається від вул. Кирилівської в напрямку вул. Мельникова між Кирилівською церквою і вулицею Олени Телиги. Вперше згадується це урочище під назвою «Шалена баба» у 1401 р., коли власниця шинку, що знаходився тут, продала ці землі домініканському монастирю. У XV - XVIII ст. крім назви «Шалена Баба», зустрічаємо назву «Бісова Баба». У 1869 р. поблизу Бабиного Яру був відкритий літній військовий табір - «Сирецький військовий табір». У 1895 р. на його території була відкрита так звана Дивізійна церква, знищена після революції. На місці цієї церкви пізніше знаходились ворота Сирецького концентраційного табору. У 1870 р. територія, що прилягала до Бабиного Яру з півдня, була використана під будівництво Лук'янівського громадського кладовища (існує ще Лук'янівське військове кладовище). У 1934-1940 р. на ньому ховали розстріляних катями, українців, діячів культури, священників та інших неугодних радянському режиму. У 1891-1894 р. біля Бабиного Яру було створено Нове єврейське кладовище (з ділянкою для караїмії, воно було закрите у 1937 р. та знищене під час Другої світової війни). Залишився тільки невеликий фрагмент кладовища та контора. Слід зазначити, що біля лісу під Биковнею є ще одне місце найбільших поховань жертв НКВС у Києві. Кладовище закрили у 1962 р. Зараз територію кладовища зробили заповідною зоною. Бабин Яр став всесвітньо відомим через масові розстріли, переважно євреїв, у 1941-1943 р., здійснені німецьким окупаційним командуванням..

Але на цьому розстріли не припинилися. Євреїв убивали 1, 2, 8 й 11 жовтня 1941 року. А 10 січня 1942 року в Яру розстріляли близько 100 матросів Дніпровського загону Пінської військової флотилії. Бабин Яр - також став місце розстрілу п'яти великих циганських таборів. У 1942-1943 роках старий київський яр став братською могилою й для 621 члена організації українських націоналістів, розстріляних фашистами. У Бабиному Яру серед інших загинула українська поетеса Олена Телига та її чоловік Михайло.

Яр став братською могилою для більш ніж 100 тис. чол.: євреїв, циган і багатьох інших людей, (навіть психічно хворих людей), взятих прямо з лікарень та військовополонених. Неймовірно: 29 чоловік дивом урятувалися із кривавої фашистської м'ясорубки, улаштованої нацистами в Бабиному Яру.

Відомі й імена катів, які страчували людей у Бабиному Яру, це зондеркоманда «4-та айнзацгрупи» під командуванням штандартенфюрера Пауля Блобеля (за підтримкою двох підрозділів полку поліції «Південь»: 45-го й 303-го батальйонів поліції). Це все суто німецькі підрозділи. Історики не підтверджують слухи про участь у цих убивствах так званого «Буковинського куреня» - цього підрозділу на той час попросту не було у Києві.

Наприкінці вересня 1941 р. «зондеркоманда 4а» захопила в заручники дев'ять єврейських рабинів м. Києва й наказала їм написати наступне звертання до євреїв: «Після санообробки всі євреї і їхні діти, як елітна нація, будуть переправлені в безпечні місця»...

Масові страти в Бабиному Яру тривали аж до втечі фашистів з Києва в 1943 році. Адже всі формування нацистів були націлені на знищення людей: не тільки євреїв, але всіх «ворогів» Третього рейха. Інших завдань у них і не було. Німці діяли за відпрацьованою схемою: вибирали яр, або великий рів на окраїні будь-якого міста і там знищували людей. На жаль, в Україні багато таких моторошних, страшних і сумних місць: Бабин Яр у Києві, або Дробицький Яр у Харкові.

ДОВІДКА *Нічого не було, кажуть німці. Відступаючи від Києва і намагаючись приховати сліди злочинів, окупанти у серпні – вересні 1943 р. частково знищили свої злочини, вирили та спалили у «печах» десятки тисяч трупів, кістки перемелювалися на привезених з Німеччини машинах, попіл був розвіяний по околицях Бабиного Яру. У ніч на 29 вересня 1943 р. у Бабиному Яру виникло повстання зайнятих на роботах біля печей 329 в'язнів-смертників, з яких врятувалося 18 осіб, а 311 були розстріляні.*

Врятовані в'язні виступили свідками намагань німців приховати факт масового розстрілу.

Радянська влада теж неохоче згадувала трагедію євреїв у Бабиному Яру. На місці Яру навіть хотіли побудувати стадіон. Тільки пам'ять народу, протести письменників А. Кузнецова, В. Некрасова, І. Дзюби й інших зупинили злочинні плани влади. Але в 1950 році міська влада Києва ухвалила рішення: «залити Бабин Яр рідкими відходами сусідніх цегельних заводів». І до середини 1950-х років Бабин Яр частково засипали. Через нього навіть проклали дві великі дороги. Саме таке нелюдське ставлення до загиблих людей, бездарне будівництво «дамби» біля залитого глиняною пульпою величезного яру привело до Куренівської трагедії в Києві у 1961 році, коли від прориву цієї дамби загинули сотні людей. А історія Бабиного Яру - не тільки історія війни, це символ безлічі людських трагедій.

В 1966 році відбувся перший багатолюдний несанкціонований мітинг пам'яті жертв Бабиного Яру. Почалася довга боротьба киян і всіх борців з нацизмом, за ввічнення пам'яті полеглих, за спорудження пам'ятника жертвам німецьких окупантів. І вже в 1970-х р. у Бабиному Яру з'явилося кілька пам'ятників:

- євреям, жертвам голокосту;
- радянським військовополоненим;
- іншим жертвам німецьких окупантів.

На жаль, у Бабиному Яру всі пам'ятники ніяк не зв'язані між собою: вони створювалися в різний час, різними спільнотами й організаціями. Є монумент винятково радянського характеру, це найперший пам'ятник у Бабиному Яру, поставлений в 1976 році. Є й чисто національні – «Менора», пам'ятний камінь загиблим ромам (циганам), є «хрест» на згадку про розстріляних членів Організації українських націоналістів. Тому Бабин Яр ще чекає свого головного, загального пам'ятника всім полеглим і убієнним.

В Україні є понад 28 тис. братських та поодиноких могил полеглих у цій війні, 45 тис. пам'ятників і обелісків тощо. Подіям Великої вітчизняної війни і Другої світової війни присвячені численні кінофільми, літературні та музичні твори.

Для увічнення пам'яті жертв Бабиного Яру, 24 березня 2001 р. рішенням Київської Ради будівлю зачиненого кінотеатр-

ру ім. Юрія Гагаріна, що знаходився на місці Дивізійної церкви, було передано Українській Православній Церкві з метою створення Сирецького меморіалу (собор Пресвятої Богородиці, музей, пам'ятник та кінолекторій). 23 вересня 2005 Президент України В. Ющенко видав розпорядження № 1172/2005-р. «Про заходи по реалізації державної політики у сфері міжнародних відносин, релігії та церкви», в якому він доручав Кабміну розглянути до 15 жовтня 2005 р. питання про присвоєння Бабиному Яру статусу Державного історико-культурного заповідника і тільки 1 березня 2007 р. Кабінет міністрів видав постанову № 308 про створення Державного історико-меморіального заповідника «Бабин Яр».

Автор нашої книги Валентин Карпов пише: Бабин Яр – це, безумовно трагедія Українського масштабу, від якої постраждали невинні українці. Вони стали жертвами двох систем - більшовицької та нацистської. За що вбивали людей, перемелювали жорнами гори трупів? Може за те, щоб наступило торжество однієї системи над іншою. Схаменись Україна, годі нам бути інструментом в чужих руках!

Кіровоградські трагедії

Місця, подібні до Бабиного Яру були майже в кожному населеному пункті України, де до війни жили євреї. Не була виключенням і Кіровоградська область. У багатьох населених пунктах: Олександрія, Олександрівка, Бобринець, Златополь, с. Хашувате в Гайворонському районі, село Ізраїлівка в Устиновському районі (нині село Березоватка), євреї проживали компактно. Жителі Кіровоградщини цінували працьовитих майстрів своєї справи - кравців, шевців, бляхарів, бондарів, музикантів, лікарів, ювелірів. Як приклад, на всю Нову Прагу, що тоді була районним центром, ішла слава про родину кравців Мельцнер - глава сімейства Гедал Абрамович, його дружина Софія Ісаківна і дочка Катя, які обшивали всю округу по останній моді. Скільки дітлахів, незалежно від національності, уперше у своєму житті закричали на руках у єврейських бабусь-повитух, або досвідчених

акушерок, що приймали пологи в їхніх матерів. Улюбленим дитячим лікарем у пмт. Ольшанка була Євгенія Бовшовська. У Бобринці жителі цінували хірурга Сару Шаргиль, син якої Льова ганяв м'яч зі своїми однолітками, і ніколи не цікавилися національністю. А скільки було серед євреїв учителів, що прославили Єлисаветград, Олександрію, Златопіль, Бобринець, Знаменку, Новогеоргіївськ тощо. Згадайте, якими відмінними хліборобами були євреї на Кіровоградській землі!

Знищення Кіровоградських євреїв почалося з перших днів окупації. Зі спогадів Анатолія Петровича Куманського, якому всю окупацію довелося жити в смт. Олександрівка: «Багато хто з олександрівських євреїв встигли виїхати на схід, але чимало залишилося. У перший же день вступу в Олександрівку, німці розстріляли старого, тихого й мудрого діда - іудея Лейбу. Він стояв біля свого будинку. Під'їхали двоє в зеленій формі на мотоциклі. Один запитав: «Юда»? Так, євреї, - відповів Лейба. У відповідь другий німець ударив чергою з автомата. Лейба весь день лежав на сонці, а вночі його хтось тихенько забрав».

Напередодні радянсько-німецької війни на території України (в сучасних кордонах) проживало близько 2,7 млн. євреїв, з них в Кіровоградській обл. понад 26 тис.

Газета періоду нацистської окупації «Кіровоградські вісті» 6 травня 1942 року повідомляла, що за розпорядженням німецького командування, міською управою була проведена реєстрація населення міста Кіровограда. Це було першим кроком до трагедії євреїв Кіровоградщини, оскільки свої наміри нацисти утаємничували. То поширили дезінформацію про нібито переселення всіх євреїв до Палестини, для цього їм потрібно вказати свої точні адреси. Якщо в Кіровограді запустили чутку про Палестину, то в інших районах євреям обіцяли відправку весною 1942 року на роботу до спеціально створених для них господарств (радгоспів).

З опублікованого в газеті «Кіровоградська правда» листа жителя Бобринця - Анатолія Вутянова, кінорежисерові Петру Тодоровському: «Петро Юхимович, ви, мабуть, пам'ятаєте тітку Хаву, у якої на місцевому ринку був свій «кабінетик», де вона обробляла курей. Так фашисти відзначили свій прихід у Бобринець тим, що в 200-літрову бочку з усіх боків набили великих цвяхів, упхнули її туди й зіштовхнули з маслозаводської гори,

де вона й прийняла мученицьку смерть... На протилежній стороні від вашого будинку, за літнім кінотеатром, жила з сином Льовою (8-9 років) Шаргель (ви її знали). Фашисти запропонували їй роботу в клініці й обіцяли зберегти життя за умови, що хлопчик Льова буде розстріляний. Вона відмовилась, їх розстріляли обох у січні 1942 р.».

У середині серпня 1941 р. в Кіровограді заарештували 435 чоловіків-євреїв, яких зібрали на Кушівці в робочому таборі й використали на різних роботах. Потім їх до 5 вересня усіх розстріляли. Виключення було зроблене для фахівців (кравців, меблярів-червонодеревників, лікарів тощо), яких відокремили від інших і направили у в'язницю СД, що розміщалася в приміщенні колишнього педагогічного училища по вул. Полевій в Кіровограді, для «тимчасового використання». З 6 по 12 вересня 1941 року в Кіровограді було розстріляно ще 290 чоловіків, в основному з інтелігенції (не потрібні були гітлерівцям учителя, музиканти й інші, які були розумними спеціалістами). Розстріли були зроблені так, що ніхто в місті про це не знав. Але якийсь витік інформації все-таки відбувся, тому що серед осиротілих жінок ходили слухи, що незабаром розстріляють їх і їхніх дітей.

Для виконання завдань по «очищенню території» у місто Кіровоград була відряджена 5-та зондеркоманда «айнзацгрупи» під керівництвом оберштурмбанфюрера СС Е.Шульца, (з 1 жовтня 1941 р. його замінив оберштурмбанфюрер СС Мейер), а також зондеркоманда 4-б «айнзацгрупи» під керівництвом штурмбанфюрера СС Геррман (якого з жовтня 1941 р. замінив штурмбанфюрер СС Фріц Брауне). На стінах будинків з'явилися оголошення про збір єврейського населення 29 вересня 1941 р. в районі синагоги по вулиці Дзержинського № 90 (цей будинок і зараз є в наявності). Дезорієнтовані вміло розповсюдженими слухами, позбавлені права спілкування з інформованими верствами населення, євреї, а це в основному літні чоловіки, жінки, підлітки, змушені були в зазначений час під погрозою репресій з'явитися на майданчику біля синагоги. Одну партію євреїв загрузили на вантажні автомашини і повезли на страту по дорозі на Рівне, де німці знайшли великий, протитанковий рів. Другу партію – розстріляли в Кіровограді...

1). 20 серпня 1941 року, середа. До Кіровограда для участі у «*Aktion in Kirowograd*» прибула з Новоукраї-

нки зондеркоманда 4-б (керівник штурмбанфюрер СС Гюнтер Герман, а з жовтня 1941 року – штурмбанфюрер СС Фріц Брауне), що вивчала «оперативну обстановку на місці», її співробітники розробляли схему швидкого знищення людей, ними були зроблені перші розстріли євреїв.

2). 23 серпня 1941 р., субота. Зондеркомандою 4-б у Кіровограді, у спеціально підготовленому таборі в районі Кущівці розстріляно декілька сотень євреїв.

3). 24 серпня 1941 р., неділя. Начальник тилу групи армій «Південь» генерал-лейтенант фон Роквес розпорядився про участь СД (нацистська служба безпеки на окупованих територіях) в перевірці військовополонених у транзитних таборах (дулаги) для відбору «відповідних елементів» (євреїв, комуністів, комісарів). На підставі цього наказу у щойно створених нацистами пересильних таборах для військовополонених у Голованівську, Тишківці, Новоукраїнці, Кіровограді, Знам'янці, Олександрії, Павлиші були вилучені, розстріляні і поховані у невідомих могилах сотні військовополонених і євреїв.

4). 19 вересня 1941 року, п'ятниця. У Кіровограді блукаючи по окупованій Україні каральна 1-я мотопіхотна бригада СС розстріляла євреїв-чоловіків у робочому таборі на Кущівці (290 чол.), у Великій Висці 8-м піхотним полком цієї бригади було розстріляно 17 євреїв, прибулим того дня у Новоукраїнку штабом оперативної «айнзацгрупи СС» було розстріляно 120 військовополонених-євреїв у щойно створеному таборі для військовополонених на ст. Адабаш.

5). 30 вересня 1941 р. «айнзацгрупа СС» у Кіровограді на вулиці Володарського біля єврейської синагоги (тепер вул. Тарковського) почала збирати місцевих євреїв. Через декілька хвилин у автомашини завантажили групу зібраних біля синагоги і довколишніх дворах старих євреїв, інвалідів, жінок, дітей і відвезли їх до протитанкового рову на перехресті нинішніх вул. Волкова та проспекту Університетського в місті Кіровограді, де - розстріляли...

В населених пунктах Кіровоградської області для поховання тіл розстріляних людей підбиралися глибокі яри, балки,

занедбані глибокі колодязі тощо. Наприклад, у с. Мала Скроня це був глибокий колодязь, у Новоукраїнці – історичне місце Гусарське урочище, у Новогеоргієвську – великий рів біля дамби на р. Тясмин (зараз це місто перебуває на дні Кременчуцького водоймища). У доставлених до місця страти нещасних людей віднімали всі цінності й змушували роздягнутися догола, або ж до нижньої білизни. Дорослих розстрілювали або «по-воєнному», стоячи перед виритою траншеєю, або наказавши лягти вниз обличчям в уже приготовлену яму, (на жаргоні вбивць цей метод називався «пачкою сардин»). Дітей били ціпками й живими зіштовхували в могилу. Дітей, або відбирали в матерів й убивали на їхніх очах, або ж живими скидали в ями...

З приводу організованих вбивств, 23 березня 1944 року Надзвичайна комісія з розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників у Кіровограді одержала свідчення очевидця Ганни Михайлівни Ігнат'євої: «29 вересня 1941 р. удень, прийшла до мене вчителька Ганна Лещинська, по національності єврейка і розповіла, що серед єврейського населення циркулюють слухи про те, що будуть розстрілювати всіх жінок і дітей. Я особисто цьому не вірила. Я ніяк не могла уявити собі, що така держава, як німецька, стане на шлях поголовного знищення цілих націй. А 30 вересня 1941 року в нашу квартиру зайшла сусідка, єврейка, стара баба Ріва (близько 70 років), вона сказала, що всіх жінок й євреїв виселяють за межі міста. Ця звістка нас не вразила тільки тому, що з початку окупації єврейське населення було позбавлене всіх людських прав».

З показань колишнього коменданта поліції м. Кіровограда М.Л.Минасевича: «Коли я вийшов з машини, то побачив дві німецькі машини, що стояли наповнені людьми, у кожній було по 50-60 чоловік у. В 20 метрах від машин, я побачив рів довжиною до 30 метрів, що був уже заповнений трупами, півтора метра висотою, на середині між вирити ровом й машинами була купа наваленого різного одягу. 20 чоловік роздягнених євреїв, живими були покладені в рові на трупи раніше вбитих людей, а 20 чоловік роздягнених євреїв стояли біля рову для наступної черги. І, нарешті, 20 чоловік євреїв трималися під зброєю німцями, біля купи наваленого одягу й роздягали останніх, живих людей. У момент підходу з Деккертом до розстрільного рову з євреями, які були покладені обличчям вниз,

ми побачили таке; на наших очах, німецькими солдатами були розстріляні євреї. Німці ставали на спину кожного живого єврея й в упор з автоматів стріляли в голову. Крики й стогін стояли навкруги, кров змішана з вибитими людськими мізками забризкала стінки рову, німецьких солдат та все навколо. Після розстрілу євреїв, в рів спустився німецький офіцер і перевіряв кожного окремо, чи не залишився хто живий, хто рухався – добивав пострілами з браунінга. Після цього майор Деккерт підійшов до відпочиваючих солдатів, біля яких було багато вина й сигар, закупив сигару й запропонував мені. Я від горілки відмовився, але закупив, бо сильно тряслися руки.

Ідучи назад до машини, я побачив, що в рів почали заганяти нову партію з 20 євреїв. Той розстріл був зроблений без мене. На місці розстрілу євреїв жахливу картину створювали окремі жінки, вони кричали у весь голос, просили пощади, збереження життя, і особливо жахало те, що відокремлені діти піднімали також страшний крик, кидалися до матерів і чоловіків, простирали свої рученьки до них, до німців з мольбою не вбивати їх. Одна жінка, ідучи на розстріл, відстала трохи від загальної маси. Один з німців ударив її ціпком по спині, вона впала. Він став бити ціпком по бокам й вимагати, щоб вона піднімалася. Але вона - знесилена, напівмертва - не могла піднятися, солдат взяв її за волосся й волоком стягнув у рів.

Відповідно до скрупульозних підрахунків німецьких «бухгалтерів смерті» рейхскомісаріату «Україна» в 1941-1944 р. у Кіровоградській області було знищено 9,7 тис. євреїв. У виданому в Єрусалимі в 1992 році збірнику документів і матеріалів «Знищення євреїв СРСР у роки німецької окупації (1941-1944)» зазначено, що до жертв геноциду радянських євреїв варто прилічити близько 80 тисяч євреїв-воїнів, розстріляних і замучених у таборах військовополонених.

Страхіття Кіровоградських населених пунктів

► 1 вересня 1941 р., понеділок. Щойно створеною «українською допоміжною поліцією» у м. Гайворон розстріляно декілька десятків чоловіків-євреїв. Цього ж дня начальник тилу групи армій «Південь» генерал Роквес заборонив розстріли євреїв військовослужбовцями вермахту, оскільки «виконавчі заходи проти певних верств населення (особливо

євреїв) покладаються виключно на сили СС і поліції...».

► 20 вересня 1941 р. субота. 10-м піхотним полком СС розстріляно 2 євреїв у с. Панчево Новомиргородського р-ну.

► 30 вересня 1941 р. у Голованівську в цей день жертвами заїжджої з Первомайська команди СС стали 570 євреїв.

► 31 жовтня 1941 року, п'ятниця. У румунську зону окупації на правий берег Південного Бугу були депортовані зареєстровані євреї Гайворона, де у грудні 1941 р. вони були розстріляні у таборі смерті у с. Богданівка Доманівського р-ну Миколаївської області.

З акту Надзвичайної Державної комісії від 22 березня 1944 р. по встановленню й розслідуванню злочинів, вчинених фашистськими загарбниками в Голованівську: «23-24-25 вересня 1941 р. більше 800 старих (молоді та старі жінки), чоловіки і діти були поміщені в будинок польського косяголу. Там їх нещадно били. Багато молодих жінок і дівчат було зґвалтовано. Відтіля всіх вивезли в критих машинах і на краю ями в лісі розстріляли. Грудних дітей фашистські бузувіри і їхні пособники з поліції живими скинули в колодязь в урочище «Воловик».

15 січня 1942 року гітлерівцями і їхніми поплічниками з української поліції були знищені 36 вихованців Липовеньківського дитячого будинку у віці від 1 до 8 років, залишених радянською владою влітку 1941 року напризволяще.

Окружний лікар Першотравневого гебітскомісаріату Отто Шоль запропонував дітям покататися на санках, запряжених кінями, діти були в захваті. Він розсадив дітей на санках, промовляючи на ламаній російській мові: «Зараз я вас трошки покатаю». Далі дітей на санях відвезли до стайні дитбудинку, за якою була вже вирита яма, і змусили роздягнутися на морозі. Поліцаї спокійно цілилися в тремтячі від холоду дитячі тіла й розстрілювали їх. Тих малят, які були важко поранені, скидали в яму. Туди ж скинули й двох собак, убитих на території дитбудинку, з якими ще недавно гралися діти. Яму з убитими й ще живими дітьми засипали ґноєм і землею.

Із протоколу допиту лікаря Першотравневого гебітскомісаріату Отто Шоля: «Після приїзду в Липовеньківський дитячий будинок поліцаї пішли віддати розпорядження жителям села копати яму, а ми з начальником Голованівської поліції

Кордою почали відбирати дітей для розстрілу. Всі діти були дошкільного віку. Ми відібрали 36, або 38 дітей й одну 14-літню дівчину». З показань свідка Миколи Степановського від 30 квітня 1944 року: «До нас у дитбудинок, де я працював бригадиром, приїхали поліцаї, серед яких я впізнав: Корду, Коцюєва, Жубржицького й німецького лікаря Шоля. Вони відібрали 36 дітей єврейської національності й розстріляли їх недалеко від дитбудинку».

Самим лютим убивцею Липовеньківських дітей-сиріт був заступник начальника Голованівської райполіції Сафарбек Коцюєв. Про цього звіра в людському образі варто розповісти більш докладно, опираючись на матеріали кримінальної справи в 19 томах, що зберігаються в архіві Служби безпеки України в Кіровоградській області. Народився він в 1919 році в Північній Осетії, в 1939 році був призваний у Червону армію, служив в 22 гаубичному артилерійському полку 99-ї Червонопрапорної стрілецької дивізії в Перемишлі. З перших хвилин Великої вітчизняної війни був у боях. За словами слідчого, що вів кримінальну справу карателя, запекло боровся з німцями, відступаючи разом з дивізією до с. Підвисоке Новоархангельського району Кіровоградської області. 8 серпня 1941 року попав в оточення. Був захоплений у полон, утримувався в Голованівському таборі військовополонених, де бачив знущання гітлерівців. Не витримав і погодився працювати із загарбниками, був направлений у Гайворонську поліцейську школу. Брав участь у всіх каральних акціях, проявляв ретельність, у зв'язку із чим був призначений заступником начальника поліції в Голованівську. Там розгорнув свою діяльність в розстрільній команді. Після війни втік і переховувався, розшукали його в 1973 році, потім був суд, засуджений до вищої мері покарання - розстрілу. Вирок приведений у виконання 16 січня 1975 року.

- 4 жовтня 1941 року, субота. В Олександрії 304-м поліцейським батальйоном розстріляно 305 євреїв.
- 7 жовтня 1941 року, вівторок. У м. Долинська поліцейськими за наказом коменданта Зендельбаха були розстріляні 66 євреїв (за іншими даними 56 ч.).
- 10 жовтня 1941 року, п'ятниця. У селі Глиняному Піщанобридського району (тепер Добровеличківський р-н) було розстріляно 74 євреї.

► 14 жовтня 1941 року, вівторок. 304-м поліцейським батальйоном у м. Знам'яні розстріляно 47 євреїв.

► 5 листопада 1941 року, середа. Ремонтний взвод 1-ї мотопіхотної бригади СС розстріляв у Олександрії 459 євреїв. Командував розстрілами унтерштурмфюрер СС Макс Тойбнер. Цей військовий злочинець-садист увійшов в історію тим, що всупереч наказам вищого командування СС не залишати документальних слідів знищення євреїв, під час розстрілів єврейського населення Кіровограда та Олександрії за фотографував, як його підлеглі кати розважали себе побиттям нещасних заступами і батогами, примушували їх бити один одного. За вироком вищого суду СС і поліції у Мюнхені від 24 травня 1943 року Тойбнер отримав 10 років тюремного ув'язнення у концтраційному таборі Маутхаузен, звідки був випущений у лютому 1945 р. за особистою вказівкою рейхсфюрера СС - Г.Гімлера. Саме з матеріалів есесівського суду над Тойбнером стали відомі прізвища його підлеглих, які розстрілювали кіровоградських євреїв – це унтершарфюрер СС Мюллер, рядові СС Фріч, Аккерманн, Вюст, Йоганн Герм, Ернст Гьоб та інші.

У лютому 1942 року перервалася історія с. Ізраїлівки в Устинівському районі. Керовані начальником Устинівської райполіції кровожерливим М.Марчиком, поліцейські зігнали 238 жителів села на поле між селами Ізраїлівка і Ковалівка, де вже була вирита яма. Усіх змусили роздягнутися догола, потім розстріляли. У яму скидали й поранених, що залишилися після пострілів. Закидали промерзлою землею. Ще протягом 3-х діб земля ворухилася над ямою...

Намагаючись якнайбільше принизити людську гідність, гітлерівці і регочучі поліцейські впрягли жителя Ізраїлівки Айзека Андрашнікова, 1868 року народження і його 28-літню дочку Риту у візок для перевезення води й змусили їх возити воду. Потім знесилених людей скинули живими в яму, туди ж кинули й 2-літню Ритину дочку.

8 травня 2010 р. на місці масового вбивства мирних громадян села Ізраїлівки був відкритий пам'ятник.

Письменник Василь Гроссман написав у нарисі «Україна без євреїв»: «... вже немає євреїв в Україні... Безмовність. Тиша. Цей народ злочинницьки вбитий... Усі вбиті. Багато сотень

тисяч - мільйон євреїв в Україні. Це не смерть на війні зі зброєю в руках... Це вбивство народу, убивство родини, віри... Це знищення народу, що сторіччями жив по сусідству з українським народом, разом з ним трудився, ділячи радість і горе на одній і тій же землі....»

Зі спогадів Ксенії Жигadlo (Грицевської) 1925 р. народження, учасниці підпільно-партизанського руху: «В Олександрівці відокремили колючим дротом цілий квартал і зігнали туди євреїв. Восени 1941 року вночі групами вивозили євреїв у яр і там розстрілювали. З Олександрівських євреїв залишилося кілька людей, їх урятували українці. Одного хлопчика врятував секретар сільської управи Петро Черногор. Ще одній урятованій допомогла моя сестра Ліда, віддала їй свій паспорт. Батько її на цукровому заводі працював. Прізвище точно не пам'ятаю, здається, Білоцерківські».

► 21 листопада 1941 року, п'ятниця. 1-а мотопіхотна бригада СС прозвітувала, що з 10 вересня по 10 листопада 1941 р. під час «акції за звичаями воєнного часу «переселено в інший світ»: дорослих чоловіків – 4146, жінок – 1033, хлопчаків – 126, дівчаток – 92, усього 5397 чол. Таке «переселення» відбувалося у населених пунктах Житомирської, Кіровоградської, Дніпропетровської та Сумської областей. Серед «переселених» вказано 60-70 євреїв-військовополонених з табору Адабаш».

► 10 грудня 1941 р. середа. Співробітниками «української допоміжної поліції» розстріляно 86 євреїв із с. Юзефполь (тепер Йосипівка) Вільшанського району.

► 23 грудня 1941 р. вівторок. У Добровеличківському районі есесівцями разом з співробітниками «української допоміжної поліції» були схоплені і розстріляні у яру поблизу села Мар'ївка 97 євреїв (40 чоловіків, 57 жінок, серед яких 65 дітей).

► 15 січня 1942 р. субота. Співробітниками Голованівської «української допоміжної поліції» на чолі з Сафарбеком Коцюєвим були розстріляні 36 єврейських дітей-сиріт з дитбудинку у селі Липовеньке Голованівського району.

► 2 лютого 1942 року, понеділок. В місті Златополі

(тепер частина м. Новомиргород), у підвалі МТС (машинно-тракторна станція), куди були запуснені вихлопні гази, співробітниками «української допоміжної поліції» знищено 202 євреїв, які з осені 1941 року проживали у створеному гітлерівцями гетто.

► 7 лютого 1942 року, субота. У Грушевому яру у Туріянському лісі співробітниками «української допоміжної поліції» було розстріляно 69 євреїв з міста Новомиргород.

► 15 лютого, неділя. Були розстріляні понад 300 євреїв у Новоархангельському р-ні (села: Кам'яне, Кальниболота, Торговиця, Свердликове, Надлак, Підвисоке, Покотилове).

► 16 лютого 1942 року, понеділок. У с. Хашувате, що входило до «гебіту Гайворон», очолювані німецькими жандармами співробітники «української допоміжної поліції» розстріляли 895 євреїв.

► 18 лютого 1942 року, середа. Адміністрація «гебіту Гайворон» прозвітувала про завершення «єврейської акції»: протягом 16-18 лютого 1942 р. у Хашуватому, Грушці (Ульяновці), Голованівську і Вільшанці було схоплено і розстріляно 1404 євреїв.

► У лютому 1942 року були також розстріляні 358 євреїв в Бобринці, які до цього з грудня 1941 року перебували у створеному гітлерівцями гетто у районі вулиці Дзержинського.

► У лютому 1942 року очолювані начальником Устинівської районної поліції М. Марчиком поліцейські розстріляли 238 євреїв із села Ізраїлівка (тепер Березівка).

► 12 березня 1942 року, четвер. У Новоархангельську було розстріляно 27 євреїв, яких було виявлено у різних населених пунктах, серед них були діти з сімей, де хтось один із подружжя був євреєм.

► 29 березня 1942 року, неділя. Німецькими жандармами і співробітниками «української допоміжної поліції», очолюваними гебітскомісаром Ланге, були розстріляні понад 300 євреїв з Олександрівки та Кам'янки (нині Черкаська область).

► 19 травня 1942 року, вівторок. У лісі біля с. Гурівка (Долинський район) співробітниками жандармерії було розстріляно 18 євреїв.

- У травні 1942 року розстріли євреїв також мали місце у Златополі (183 особи), у Торговиці Новоархангельського району (450 осіб), в Бобринці (20 осіб).
 - 9 червня 1942 року, вівторок. У Новій Празі Олександрійського району співробітниками «української допоміжної поліції» було розстріляно 29 євреїв.
 - У червні 1942 року у лісі поблизу Златополя були розстріляні 14 євреїв, про що повідомлено у «Донесенні з зайнятих східних областей» № 12 (липень 1942 року): «У Златополі було розстріляно 14 євреїв, вони були виявлені в лісі, де намагалися втекти».
 - 30 вересня 1942 р. середа. У Златополі були розстріляні 100 останніх євреїв з ліквідованого гетто.
 - У червні 1943 року співробітники «української допоміжної поліції» розстріляли у Яреминій балці біля села Мартоноша Новомиргородського району 230 євреїв, уцілілих від попередніх розправ.
- У 1941-1944 рр. в Україні різними способами гітлерівцями було знищено понад 1,5 млн. євреїв: понад 500 тис. у другій половині 1941 р., понад 750 тис. у 1942 р., до 150 тис. у 1943 р., понад 100 тис. у 1944 р. За підрахунками нацистських «бухгалтерів смерті» в Кіровоградській обл. було знищено 12 тис. євреїв.

В м. Кіровограді, по вул. Шевченка (недалеко від педагогічного ВНЗ) стоїть пам'ятник воїна з каскою і вінком слави, (встановлений 1959 р.), напис на сірій гранітній плиті засвідчує, що тут поховані 4 тис. радянських воїнів, закатованих гітлерівцями у таборі смерті - шталаг 305. У одному з довідників про пам'ятники Кіровограда вказано, що у 1967 році останки з цієї братської могили перенесені до військово-меморіального кладовища на Фортечних валах.

Кіровоградський табір для військовополонених, що називався шталаг 305 (Stalag 305-Kirowograd), був одним із найстрашніших у створеній гітлерівцями системі знищення радянських громадян. Він функціонував з вересня 1941 по лютий 1943 року у казармах колишнього радянського 43-го стрілецького полку. Філії табору знаходилися на ст. Адабаш Новоукраїнського району (Stalag 305/Z-Nowoukrainka) та у м. Первомайську Миколаївської області (Stalag 305/Z -Perwomaisk). Серед війсь-

ковополонених та цивільних людей шталагу № 305 німці активно вишукували осіб з числа євреїв, командного складу, особливо льотчиків та авіаційний технічний персонал. Потім льотчиків концентрували у місті Кіровограді в окремому будинку по вул. Колгоспній, який називали «Будинком російських льотчиків». Зрозуміло, що мова йшла про можливість вербування льотно-технічного персоналу для служби у німців.

Як і у всіх гітлерівських таборах смерті, у шталагу № 305 діяла продумана система фізичного та морального знування над полоненими. Крім щоденних побоїв з боку охорони, тяжкої праці на ремонті та будівництві доріг і мостів, бранців викошували голод та хвороби. Тож серед знемагаючих від голоду військовополонених мали місце випадки людоїдства, про що німецьке командування складало акти, але не заради припинення таких випадків, а щоб показати радянських людей варварами-канібалами, проти яких «цивілізованою Великою Німеччиною» ведеться війна.

29 листопада 1941 року було засвідчено підписами військового прокурора Шойлера, судді Майнліха, табірної лікарки Шингарьова (з військовополонених), повідомлення начальника караулу єфрейтора Гасса про те, що військовополоненими-узбеками вночі вбито і розчленовано для приготування м'ясної страви 6-ть військовополонених слов'ян. Додається фото.

Що нам відомо про табір шталаг № 305? Про цей табір, автор нашої книги Валентин Карпов писав раніше у своїх виданнях (рос. мова) «Запрещенная правда» та «Право на правду» 2013 р. м. Кіровоград, видавництво «Код». В таборі гітлерівці знущалися над людьми, морили голодом і виснажливою працею, здійснювали ідеологічну обробку військовополонених, намагаючись якщо не залучити їх до служби на користь Німеччини, то хоч паралізувати волю, унеможлиблюючи стремління до втечі з неволі та боротьбу з ворогом. Для цього використовувалися реальні факти. Так, німецька газета «Ді фронт» від 10 травня 1942 року вмістила статтю під промовистим заголовком «Військовополонені – вороги. Як Сталін поводить себе зі своїми солдатами». Там досить резонно стверджувалося: «Радянські ради розглядають усіх військовополонених як зрадників. Вони відмовилися від міжнародних договорів, підписаних усіма куль-

турними державами - не існує обміну важкопораненими, немає поштового зв'язку між полоненими та їх родичами». Ця обставина уміло використовувалася для схилення військовополонених до переходу на службу до ворога...

Після визволення Кіровоградщини у березні 1944 року розпочала роботу надзвичайна державна комісія з розслідування злочинів гітлерівських загарбників. На підставі показань свідків, заяв громадян, протоколів допитів німецьких військовополонених, матеріалів розкопок санітарних поховань було складено акт від 24 квітня 1944 р, у якому зазначалося, що у таборі за період його існування загинуло від голоду, холоду, мордувань і знущань - біля 50 тис. радянських громадян різних національностей, які потрапили у гітлерівський полон. Жодного прізвища загиблих у шталагу № 305 в акті не зазначено.

У 1968 році у м. Ганновері (Німеччина) відбувся судовий процес над військовослужбовцями з 783-го охоронного батальйону вермахту «Bewachung», які охороняли військовополонених у шталагу № 305 та його філіях. Цей батальйон, укомплектований резервістами, 10 жовтня 1941 прибув до Кіровограда з Польщі. Під час Ганноверського процесу 27 червня 1968 року військовослужбовців батальйону було визнано винними у масовому знищенні в Кіровограді мирного населення та військовополонених і двох із них, які уціліли після війни, засуджено до реальних термінів ув'язнення. (Потрібно акцентувати, що судом підтверджено, охорону табору і знищення радянських військовополонених здійснювали не есесівці чи жандарми, а прості солдати з вермахту).

За даними військового архіву ФРН, у кіровоградському таборі (шталаг № 305) щомісячно знаходилося понад 20 тис. військовополонених. Після захоплення Кіровограда у серпні 1941 року гітлерівці спочатку створили у місті пересильний «табір-дулаг» у Кіровоградській в'язниці (зараз це Кіровоградська виправна колонія № 6 по вул. Яновського № 50). Проте у зв'язку з величезною кількістю полонених після оточення Південно-Західного фронту у так зв. «київському котлі» у німців виникла потреба розширення табору (філії) на новому місці.

З рукописної книги спогадів під назвою «Етапи смерті» ставропольчанина Івана Яковлева (1921 – 2001 р.), який був в'язнем кіровоградського шталагу № 305 і уцілів у страшному

вирі війни: «Знаходився табір у жвавій частині м. Кіровограда недалеко від заводу сільськогосподарських машин «Червона Зірка». Обіймав територію цілого кварталу, забудованого по контуру добротними теплими стайнями для коней кавалерійського полку, хазяйськими будівлями, а на головній вулиці – казармами і одноповерховим цегляним будинком – штабу полку з широкими воротами та прохідною. Посередині всіх цих будівель був великий плац – манеж. Стійла в стайнях німці замінили на двоярусні дерев'яні нари, де покотом лягали полонені. Казарми займала табірна поліція, всілякі служби, німецькі солдати охорони, а в штабному будинку розмістилася команда табору. У районі казарм, у полковій кухні і їдальні, встановлені помости для роздачі хліба і баланди, а також великий, обгороджений поміст, де при роздачі їжі завжди грав духовий оркестр полонених музикантів. Нас провели через вхідні ворота прямо до комендатури, де писарі-перекладачі знайомилися з нашими історіями, запитували про хвороби й реєстрували. Писарі з кожним розмовляли окремо, давали направлення для розміщення в стайнях табору.

Мені дістався табірний блок в лівій частині табору (ближче до стадіону «Зірка»). Штубовий (це помічник блокового начальника) вказав мені місце на верхніх нарах, де я і розмістився. Кожне місце було занумероване, в узголів'ї лежали особисті речі полоненого, його одяг. Як пояснив мені штубовий, крадіжки тут строго караються, як непокора німцям або поліції. Словом - дисципліна тут була сувора. Цікавою була роздача їжі: діжки з бандою, роздавальник з півлітровим черпаком і поліцаї, які стежать за порядком роздачі їжі. У цьому таборі німці ввели нововведення: під час роздачі їжі духовий оркестр виконував пісні радянських композиторів, військові марші і т.д.»

За свідченнями кіровоградських очевидців, померлих у таборі (шталаг № 305) спочатку хоронили за його огорожею, навколо пам'ятника жертвам фашизму, біля сучасного стадіону «Зірка», а з настанням теплої пори вивозили за місто, де скидали в загальні ями і засипали землею.

За даними Центрального державного архіву громадських об'єднань України (фонд 57, опис 4, справа 231, аркуші 25-26), у Кіровоградському шталагу № 305 протягом усього періоду його існування загинуло 54 тис. військовополонених. У даному

випадку названу цифру слід прокоментувати матеріалами військового архіву ФРН, згідно з якими у лютому 1942 р., у таборі знаходилося 22,2 тис. військовополонених, у червні 1942 року - 20,2 тис., у жовтні 1942 року - 33,7 тис, у грудні 1942 року -16,7 тис, у лютому 1943 року-13,5 тис. військовополонених. Далі у військовому архіві ФРН уточнюється, що з жовтня 1941 р. по лютий 1942 р. табір у Кіровограді називався дулаг № 171. (Від зміни назви – суть не міняється).

Найбільше військовополонених накопичилось у штаб-лагу № 305 з травня по жовтень 1942 р.. коли Червона армія зазнала поразок під Харковом, Ленінградом, Ростовом-на-Дону, на Північному Кавказі та Севастополі. Цього періоду від голоду та хвороб, особливо дизентерії та туберкульозу у таборі щодня помирало до 300 осіб (ЦДВА Росії, фонд 14, опис 2, справа 2118, аркуш 75).

Письменник Олесь Гончар, який визволяв нашу область, не обійшов своєю увагою опис Кіровограда після вигнання гітлерівців. Ось що він відзначив у своєму фронтовому щоденнику (запис російською мовою): «Рассказывают, как пленных, мертвых и живых, складывали в машины, чтобы везти на свалку. Сквозь доски кузова высывались еще живые руки, шевелились. Пленных закапывали в землю еще живыми. Кормили сырым просом. И все время били. Рассказ о наших пленных: их гнали много, колонна за колонной. Изнуренные, одни скелеты. К тюрьме народ валил валом, принесли кушать. Немцы прикладами уже ничего не могли сделать, пустили воду из брандспойтов. На дорогу одна женщина вынесла ведро картошки. Пленные набросились на картошку, сбили ее с ног, наступая на руки-ноги. Немцы тут же пристрелили 6 человек пленных, а женщину избili прикладами».

Є й інший запис у щоденнику О. Гончара від 26 березня 1944 року про адабашський табір: «Стоит в степи лагерь, как жуткое прошлое, как эмблема немецкого господства. Толстые столбы с колючей проволокой. В середине табора одна солома. В ней спали и тут умирали. Целые дни люди строили шоссе, пленных не кормили. Еду тайком из окрестных деревень носили женщины, дети. Измученные, черные, грязные, голые бойцы жили, как дикари в степи, в тоске ожидая своей смерти»....

Примітка:

Для увічнення пам'яті радянських громадян-військовополонених, які загинули під час гітлерівської окупації у шталагу № 305, доцільно було б встановити на стіні адміністративного приміщення Кіровоградського гарнізону (зараз МЧС) по вул. Шевченка меморіальну дошку такого змісту: «Тут у роки Великої вітчизняної війни у 1941-1943 роках гітлерівськими загарбниками у шталагу № 305 закатували понад 50 тис. радянських бійців та мирних жителів. Зупинись, перехожий, вклонися пам'яті жертв страшної війни».

Нацистські табори на українських землях: (довідник про табори, тюрми та ґетто на території України (1941–1944 р.).

► 2 класичні концтабори. До них на окупованій території України належать концтабір у Львові (Янівський) та Києві (Сирецький). Вони зазначені у переліку концтраційних таборів Федерального закону Німеччини стосовно компенсац. виплат.

► 78 виправно-трудоx таборів і таборів примусової праці для євреїв. За суворістю режиму утримання, ці табори наближалися до концтаборів. Частина з них знаходилася безпосередньо в ґетто.

- 7 виправно-трудоx таборів
- 15 таборів примусової праці
- 304 ґетто
- 23 пересильні табори
- 66 гестапівських тюрем. Кількість таких тюрем значно більша, але про це відсутня інформація.

► 242 табори для військовополонених

З 1953 року Ізраїль присуджує людям, що рятували євреїв у роки Голокосту, почесне звання «Праведник народів миру». На сьогоднішній день у світі налічується близько 15 тис. чол., у тому числі близько 3,5 тисяч громадян колишнього СРСР. Є серед них і вихідці з Кіровоградщини....

Нелегко писати матеріали про жертв Голокосту, а ще важче – читати, стільки в них жаху й реального болю, але ми просто зобов'язані це робити: пам'ять - це основна гарантія того, що ніколи більше не повторяться вбивства, ніколи більше не буде газових камер й таке подібне. Наш обов'язок пам'ятати і постійно нагадувати. І тоді можна бути переконаним, що людство більше не породить такої жорстокості.

Сьома глава

Де ділись Переяславські угоди?

Наступає суха і най спекотна пора року. Місяць липень сухіший за попередників, погода стає жаркою й безвітряною, а ночі теплі й задушливі. Середня добова температура липня $+19^{\circ}\text{C}$. У полуденні години сонце може пропалювати повітря до $+25\text{ }+30^{\circ}\text{C}$ у тіні. Саме час насолоджуватися благодаттю природи, адже все живе наповнене яскравими фарбами, розноситься спілий аромат ягід, що зріють, польові грядки обдаровують щедрими плодами, ліс після раптового дощу приносить кошики грибів. У народному календарі цей місяць величають червоним літом. Цвітуть квіти, виростають насіння, природа ділиться частиною себе, віддаючи найсвіжіші дарунки людям.

У сербів і хорватів цей місяць називається липень, у словенців - липан, у чехів - ліпен, поляків - ліпець, білорусів - ліпень. Західноукраїнська назва місяця «косень», «сінокіс». Розумний українець небо не лає, коли в липні сонце припікає, чи дощ не вщухає. А ще кажуть: «В липні дні біжать підстрибуючи, зимою бредуть – похнюпившись».

До середини літа природа досягає зрілості, дарує багато стиглих плодів, ягід і цілющих трав. Цвіте липа, розливаючи солодкі пахощі. У полі - запах сіна упереміж з пахощами запашних м'ятних трав. Триває лікарський збір корисних для здоров'я трав. Ромашка, деревій, м'ята, зубрівка - це тільки початок списку корисних трав з лікувальними властивостями

Ще трохи і підходить час косити сіно. Скошене сіно відразу поширює пахощі трави, висушеної палаючим сонцем. І, звичайно, мед. День у день трудяться бджоли, без утоми збираючи мед. Ці древні лікарі знають, як зробити мед цілющим. У пору цвітіння липи, разом з пилком покривають мед солодким липовим нектаром, звідси й стародавня назва місяця - липець.

До кінця місяця виросли із пташенят молоді пернаті птахи, вони вилітають із гнізд, залишаючи своїх батьків. Тварини: лиси, вовки, кабани, допомагають підростаючому поколінню самостійно знаходити їжу. Дає свій солодкий урожай черемшина, наливається жито. Подивись навкруги, усюди розквіт природи, що вражає уяву.

Мені наснився сон: Україна майбутнього – це прекрасна та забезпечена держава. Її поважають та цінують в Європі, та й в усьому світі. Сюди до нас без перепинів приїжджають у справах та відпочити громадяни з сусідніх країн. Людей приваблюють чисте повітря, вода, мальовничі краєвиди та дбайливо збережені історичні пам'ятники. Народ наш багатий своїми природними ресурсами: землею, водою, вуглем, лісом тощо. Моральне багатство людини – воно найперше міститься в його душі і розливається як ріка, як звук народної пісні. Тому наш народ з кожним роком стає багатшим та заможнішим.

І так мені стало добре, що аж очі відкривати не хотілось. Полежав ще трохи, потім відкрив одне око, за ним інше і бачу великі перспективи наших людей. Багаті на душевні якості, що проявились у скрутну годину сьогодення: доброта, щедрість, милосердя, сердечність, доброзичливість. Під час нещодавніх воєнних подій люди допомагали один одному, ділились окрайцем хліба. Одні давали безоплатно житло, інші збирали речі та гроші для нужденних, а ще багато було теплих слів підтримки і співчуття.

Придивився я уважно до вроди народної: «Чорні брови та карі очі» українців і українок оспівуються у багатьох літературних творах. Наприклад, у піснях та розповідях. Довгі густі коси українок стали легендою навіть у інших країнах. А кремезні, сильні та міцні чоловіки – це справжня окраса української нації.

А ще мій народ багатий на таланти та щедрий на працю. Хтось з нас добре розбирається у технічних питаннях, хтось добре знає мови, хтось грамотно пише та висловлює свої думки. Багато хто вміє працювати з дітьми, займається з ними, вчить їх грамоті. Українці відомі своїми золотими голосами, хистом до танців, здібностями до театральних вистав. Нехай сьогодні нам важко, але завдяки українській людянств нас поважають у світі.

Акценти липня місяця

➔ **1 липня 2016** - День архітектури України. Указ Президента України № 456/95 від 17.06.1995 сказано: «Встановити День архітектури України, який відзначати щорічно 1 липня, у Всесвітній день архітектури». *Дивні споруди:* У центрі Москви в 1950-х роках було побудовано проти ядерне сховище для перших осіб СРСР – «Бункер 42». Вхід в бункер розташований під будинком

за адресою 5-й Котельницький провулок, 11. Бункер 42 складається з 4 блоків і був спроектований та введений в дію 1953 р. На Семипалатинському полігоні в Казахстані під час випробувань атомних бомб в 1949 році було встановлено, що вижити в підземних укріпленнях до 30 м. під землею неможливо. Шанси вижити різко зростали тільки з позначки в 50 м. Глибина «Бункера 42», розташованого на площі більш ніж 7000 кв.м. в Москві, становить 65 метрів.

1.07.1874 р. В Єлисаветграді за клопотанням міського Громадського управління та підтримки Херсонського губернатора М.С.Абази, відкрито окружний суд. З цієї нагоди у приміщенні Громадського зібрання влаштували свято.

Якщо після дощу 1.07. над землею лежить туман, це віщує погоду. Якщо після малого дощу із землі встає пара - то ще буде дощ. Нема уранці роси - то вдень буде дощ. Перед дощем ніколи не буває роси на траві та городині.

1 липня - День Іпата (Леонтія). Якщо на Іпата на ріг місяця, умовно можна повісити цеберку - два тижні буде суха погода, якщо цеберка падає – скоро буде дощ.

→ **2 липня** Міжнародний день спортивного журналіста та Міжнародний день кооперативів. Спорт у всі часи був і залишається тією об'єднуючою силою, яка згуртовує не тільки окремих людей, але й цілі країни.

2 липня день св. Апостола Юди Тадея, (брат Господній).

 Молодший брат відомого російського письменника Федора Достоевського - Андрій відомий не лише як автор мемуарів про свого видатного брата, а і як архітектор, в тому числі головний архітектор Єлисаветграда впродовж 9 років (1849-1858), визначав архітектуру міста в середині XIX ст.

→ **3 липня** 1936 р. у СРСР була створена Державна автоінспекція (ДАІ). У США в 1928 р. у продажу з'явилися перші телевізори, вартістю 75 дол. В 1991 р. Верховна Рада УРСР ухвалила закони України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» та «Про індексацію грошових доходів населення».

3 липня 2016 - День Військово-морських сил ЗС України. Згідно указів Президента України № 331 та 332 від 12.06.2015.

3 липня - Мефодія. Якщо на Мефодія йде дощ, то він може йти з перервами сорок днів.

→ **4 липня**, 185-й день року в григоріанському календарі (186-й у високосні). До кінця року залишається 180 днів. У США відзначають День Незалежності (з 1776 р.)

4 липня - День слідчого (судового експерта) України.

Торговці - найбільш заботливі люди в плані грошей. З давніх часів вони намагалися не пропустити навесні перший спів зозулі, щоб відразу ж задзвеніти грошима в кишені. Це мало гарантувати хорошу торгівлю й достаток протягом року.

→ **5 липня** 1439 - на Флорентійському соборі митрополит Київський і всієї Русі Ісидор разом із грецьким архієпископом Василем Бессаріоном підписав церковну унію про об'єднання православної й католицької церков під владою Папи Римсько-

го. Це рішення було продиктоване бажанням об'єднати християнські церкви перед загрозою турків, які вторглися на Балкани. Після повернення у Москву митрополит був вороже зустрінутий царем Василієм II, постав перед церковним судом, потрапив до в'язниці, але через три роки втік. (День свщ.мч. Євсевія).

5 липня у 1687 р. були опубліковані «Математичні початки натуральної філософії» Ісаака Ньютона.

Якщо 111 111 111 помножити на 111 111 111, то вийде 12345678 – 9 – (і знову навпаки) 87654321.

→ **6 липня** Всесвітній день поцілунків.

6 липня 1785 р. долар став національною валютою США, у 1885 р. Луї Пастер випробував вакцину проти сказу, в 1905 р. Америка та Європа вперше обмінялися відбитками пальців, а в 1952 р. Лондоні востаннє проїхав трамвай, його анулювали.

6 липня - Горпини (Агафени) Купальної, час збирати ліки, природні трав'яні збори й лікувальні корінці

→ **7 липня** день працівника природно-заповідної справи.

7 липня 1940 р. у Львові відкрито літературний музей Ів. Франка. 1949 – ленинградський суд засудив трьох журналістів журналів «Зірка» і «Ленинград» до 10 років в'язниці кожного за «антирадянські статті», які писали правду про СРСР.

7 липня - Івана Купала. От і настала язичницька ніч неймовірних чудес. Давнє язичницьке свято краси, молодості й самоочищення. У ніч на Купалу розпалювалися в лісі багаття й дівчата в хороводах, разом з хлопцями, стрибали через нього. Якщо високо стрибнеш і руки не роз'єднаєш, - удачливий буде чоловік. Про ритуал купальських вогнищ ми вам розповімо в кінці цієї глави.

Велика роса на Купала - буде врожай огірків та горіхів. Купальна ніч зоряна - вродять гриби. Дощовитий день 7.07. на неврожай. На Івана-Купалу люди забиралися глибоко в ліс у пошуках чарівних трав, лікарські сили яких набирали в цей час великі цілющі властивості.

7 липня 2016 р. Різдво св. Івана Хрестителя.

→ **8 липня** день родини та свщ. Доротея і прп. Февронії.

8 липня 1659 – Битва під Конотопом. 1709 – Полтавська битва. 1918 – в Києві створено Державний Сенат України. 1944 рік - в Радянському Союзі введено звання «Матір-героїня» і податок на бездітність. 1974 р. ЦК КПРС затвердив проект

будівництва Байкало-Амурської магістралі (БАМу). Довжина залізниці - 4 234 км. Залізниця перетинає 11 крупних річок, сім гірських хребтів. На залізниці пробито вісім тунелів, серед них найбільший - Північноумуйський тунель. Побудовано 2230 великих і малих мостів. Магістраль проходить більш ніж через 200 залізничних станцій і роз'їздів, більше 60 міст і селищ.

Багато селищ та станцій БАМу збудовані певною республікою колишнього СРСР, або певним містом. Так, Тинду будували москвичі, Сєверобайкальськ – лєнінградці, станцію Алонка – молдовани, Новий Ургал – українці, серед яких були і молоді хлопці з Кіровограду. В народі аббревіатура БАМ, означала: «Брежнев (о)Абманывает Молодежь»

Якщо місяць липень жаркий, то грудень буде морозний.

→ **9 липня** 1762 в Росії – зняли царя Петра III на користь його дружини, Катерини II. У 1997 р. Україна підписала договір про співпрацю з НАТО. (В цей день церква відмічає Давида Солунського).

→ **10 липня** 2016 - День рибалки (друга неділя липня) згідно з Указом Президента № 464/95 від 22.06.1995 р.

День Самсона, його ще називали сіногрій. Якщо йтиме дощ, то негода стоятиме сім тижнів - аж до бабиного літа.

10.07.1874 р. День заснування заводу Ельворті в Єлисаветграді, а ще 10.07.1829 р. командуючий Кавказькою армією генерал Георгій Емануель спорядив першу російську експедицію на Ельбрус (5642м), під час якої черкес Кілар досяг його вершини. Поховано Емануеля – одного з героїв Вітчизняної війни 1812 року – в Єлисаветграді, склеп сплюндровано під час громадянської війни.

→ **11 липня** - Всесвітній день народонаселення та день шоколаду. Споминають Кира і Івана безсрібників.

11 липня 1944 р. було засновано Українську Головну Визвольну Раду, політичний провід УПА.

11 липня 1804 року відбулася найвідоміша дуель в історії США. В дуелі зішлись давні політичні супротивники - віцепрезидент країни Аарон Берр і колишній секретар Джорджа Вашингтона, перший міністр фінансів США Александр Гамільтон. Гамільтон був смертельно поранений і помер.

→ **12 липня** 1943 - в районі Прохорівки відбулася найбільша танкова битва Другої світової війни.

12 липня - Петра і Павла, наступає найспекотніший час. Починаючи з Петрівки, денна жара переходить у спеку, а вечори стають теплими й безмовними. Не чути вже солов'я теплим вечором, потім замовкають зозулі. Теплими ночами ліс відпочиває в тіні від пекучого сонця. Та й ріки підсихають, у ставках і заводях все менше стає води, бо вода не встигає затриматися на землі, випаровуючись піднімається в атмосферу. Наступає найбільш задушлива й пекуча пора, такий собі «екватор літа».

Починались жнива. З першого ячневого борошна нового врожаю пекли обрядовий хліб і несли його до церкви на посвяту. Народ казав: «На Петра і душа тепла. Від Петра красне літо. На Петра колос, а на Іллю - жнива. Як на Петра спека, то на Різдво – мороз».

Наші думки

Вставка. *Що можна було купити на 1 копійку при царському режимі? У 1704 році Петро I провів корінну грошову реформу. Середній розмір заробітної плати некваліфікованого працівника в цей час складав 5-8 коп. на день. Для порівняння: пуд м'яса (16 кг.) тоді коштував 30 копійок, пуд хліба - 10 копійок. За день робітник заробляв на 2,5-4 кг м'яса (на 01.2016 р. в Незалежній Україні мінімальна платня робітника складала 1350 грн., поділимо на 30 днів і маємо 45 грн., а м'ясо на базарі коштує 70-80 грн. Для того, що купити 2 кг. м'яса, сучасному робітнику треба працювати 4 дня при умові, що він не сплачує комунальні послуги).*

При останньому царі Миколі II корова коштувала від 8 до 10 рублів, а денний заробіток покрівельника становив у середньому 2 рубля 8 коп., столяра - 1 руб. 92 копійки, слюсаря та коваля по 1 руб. 90 коп. Які ж ціни були тоді в Петербурзі? Кілограм хліба коштував 5 коп., м'яса - 30 коп., 100 грамів шоколаду - 15 коп., осетрини - 8 коп., відро добірних помідорів коштувало 8 коп., а на 1 копійку тобі насипали повну кишеню насіння.

До речі, навіть з початком Першої світової війни в 1915 році ціни на базарах були цілком стерпні. Так, різдвяний гусак коштував 85 коп., качка – 40 коп., курка – 30 коп., а куріпка - всього 15 коп. Яловичина і баранина йшли за нашими мірками приблизно 25 коп. за 1 кілограм. Пуд молочного морозива (16

кг.) взагалі обходився в ... 50 копійок. (Примітка: в містах на 1 будинок доводилось близько 8 душ жителів).

Сам Н. Хрущов згадував: «Коли до революції я працював слюсарем і заробляв свої 40-50 рублів на місяць, то був матеріально краще забезпечений, ніж коли працював секретарем Московського обласного і міського комітетів партії». До речі, в 1917 р. Н.Хрущову було лише 23 роки і він, звичайно, не був по-справжньому кваліфікованим робітником, який міг отримувати в той час і по 100 руб. в місяць. З часів Івана Грозного і до останнього царя Миколи II купівельна ціна копійки падала. По деяких групах товарів таке падіння було десятикратним. За радянських часів, і тим більше зараз, копійка знецінилася ще більше.

Карбованець (рос. рубль) - валюта СРСР з 1923 р. по 26 грудня 1991 року, до 1947 року він мав паралельне ходіння з червонцем. Червонець мав певний золотий вміст 7,74234 гр, що дорівнювало змісту дореволюційної золотої монети в 10 карбованців, і забезпечувався всіма державними цінностями. У 1936 році вміст золота в 1 карб. було знижено до 0,167674 гр., а з 1937 р. курс карбованця прив'язали до долара США. Як приклад, в 1937 р. 1 доллар - дорівнював 5 карб. 30 коп, таке співвідношення існувало до 1950 р. У 1990 р. відбулися зміни, 1 доллар «коштував» 1 карб. 80 коп. Йшли роки, доллар ставав все «важче», а гривна – «легче», в Незалежній Україні станом на 01.2016 року співвідношення стало: 1 доллар – 26 гривень. Зарплати і пенсії не індексують, настають критичні моменти, мабуть не за горами третій Майдан (на зразок 1917 р).

12 липня День фотографа за традицією відзначається у день св. Вероніки, яка вважається покровителькою фотографії.

12 липня – міжнародний День стюарда. На борту літака перша стюардеса з'явилася в 1930 році. Це була американка Еллен Черч, котра виконувала обов'язки медсестри і стюарда.

12 липня 1581 р. вийшла друком «Острозька Біблія» Івана Федорова. Це перше повне друковане видання книг Св. Письма церковнослов'янською мовою, здійснене в Острозькій школі друкарем Іваном Федоровичем (Федоровим) при підтримки гуртка вчених. Надрукована на папері з філігранями Буської папірні і містить 628 аркушів, з численними заставками, кінцівками та ініціалами.

Стосується кожного

→ **13 липня**, 194-й день року (195-й у високосні роки) в григоріанському календарі. До кінця року залишається 171 день. У мусульман світу (з 13 на 14 липня) – Лейлят-аль-Кадр (Ніч Могутності та Визначення), або «Ніч Приречення» – найсвятіша ніч року. Цей час вони проводять у посилених молитвах, каятті та читанні Корану, адже через три ночі завершується священний місяць посту Рамадан. У 1920 р. в Україні відкрилося товариство Червоного Хреста.

13 липня церква відзначає Собор 12 апостолів

→ **14 липня** в 1897 р. царська імперія Росії офіційно оголосила Неділю вихідним днем. У 1956 р. - державне пенсійне забезпечення було введено Верховною Радою СРСР.

Церква відзначає день безсрібників Косми (Кузьми) і Дем'яна. «Кузьма і Дем'ян згубили жупан» - початок літньої спеки, адже за старим стилем це полудень літа.

→ **15 липня** 1410 - польсько-литовсько-українські війська в Грюнвальдській битві наголову розбивають війська Тевтонського ордена. У 1795 - знаменита «Марсельєза» офіційно стала гімном Франції (на підставі цього гімну склався британський гімн «Боже, бережи короля»). 1965 - конгресмени США провели закон, що вимагає друкувати на сигаретних пачках попередження про шкоду куріння для здоров'я.

15 липня – положення чесної ризи Пресвятої Богородиці.

Закінчували косовицю. Якщо з'являлися жовті листочки на деревах - на ранню осінь і зиму.

→ **16 липня** День бухгалтера України. Дата вибрана не випадково, цього дня в 1999 році був прийнятий Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

16.07.1834 р. сталася найбільша пожежа в Єлисаветграді: згоріла майже половина міста, збитків завдано на 1 млн. 364 тисячі 349 рублів асигнаціями.

16 липня церква відмічає мчн. Іакінфа, Пилипа й інших.

Вставка. У 1918 р. в ніч із 16 на 17 липня: в Єкатеринбурзі розстріляли російську імператорську родину на чолі з

царем Миколою II. Страта відбулася майже одразу після того, як о 23 год. 30 хв. 16 липня заступник комісара юстиції Юровський наказав відвести царську сім'ю, яку утримували в Іпатіївському домі, до підвалу. В цей же день у 1998 р. в Петропавлівському соборі Петербурга поховали їхні останки.

→ **17 липня** День працівників металургійної та гірничодобувної промисловості. В Україні День металурга проголошується як професійне свято працівників металургійної та гірничодобувної промисловості (третя неділя липня).

17 липня 2016 – День етнографа. Микола Миклухо-Маклай, українець за погодженням (1846 р.н.) понад 15 років вивчав життя й побут папуасів Нової Гвінеї. Автор 160 наукових праць. Щоденник подорожі Миклухо-Маклая «Серед дикунів Нової Гвінеї» був виданий українською мовою у Києві 1961 р.

17 липня церква відзначає усіх святих українськ. народу. У 1986 р. під час телемосту Ленінград-Бостон з радянської сторони пролунала знаменита фраза: «В СРСР сексу немає».

Череда ввечері повертається додому спокійно - завтра буде хороша погода, якщо ж корови бунтують - втрачають спокій і ревуть - чекай негоди.

→ **18 липня** 1949 р. бомбардувальник «Енола Гей», який скинув атомну бомбу на Хіросіму, - став експонатом музею Смітсонівського інституту.

В 1863 році до Київського цензурного комітету міністр внутрішніх справ Російської імперії Петро Валуєв надіслав таємний циркуляр, відомий як Валуєвський указ. Наказувалося призупинити видання значної частини книг, написаних «малоросійською» (українською) мовою. Згідно з указом заборонялась публікація релігійних, учбових і освітніх книг, однак дозволялась публікація художньої літератури. Мотивом до видання циркуляру став страх царської влади, що публікації книг українською мовою стимулюють зростання сепаратистських, пропольських та антицарських настроїв.

18 липня 1995 р. відбулася спроба поховати тіло Патріарха Київського та всієї Руси-України (УПЦ КП) Володимира (Романюка). У Києво-Софіївському Соборі, процесія отримала опір з боку духовництва УПЦ МП та силові дії загонів спеціального призначення МВС України. Криваве побиття учасників похоронної процесії, застосування сльозогінного газу. Активісти

УНА-УНСО, які були на передньому краю маніфестантів, викопали могилу й поховали Патріарха біля брами св. Софії.

Церква вшановує Кирила та прп. Анатасія Атонського. Якщо в цю ніч місяць яскравий, то на щедрий врожай.

Найвидатнішою жінкою Київської держави вважається Ольга, жінка Ігоря, яка взяла владу після його смерті. Виняткове явище в ту сувору епоху - жінка впродовж багатьох років (з 944 по 969) мала владу у великій державі, що є свідченням її великого таланту. Князувала вона від імені малолітнього сина Святослава, але твердо тримала владу у своїх руках.

Вона об'їздила свої землі і встановлювала в них нові закони, засновувала нові оселі. Вважається, що вона була першою жінкою-русинкою, яка стала відомою в світі.

→ **19 липня** 2005 р. президент України Віктор Ющенко підписав указ про ліквідацію української Державтоінспекції МВС (аби не ховалися в кущах). Станом на 01.2016 р. ДАІ так і не було ліквідовано.

19 липня 1971 р. народився Віталій Кличко, український боксер-професіонал. Чемпіон світу з боксу у надважкій ваговій категорії за версіями WBO (1999–2000 р.), WBC (2004 –2005 роки, з 2008 року й дотепер), The Ring (2004–2005 р). Срібний призер чемпіонату світу з боксу серед любителів за версією AIBA (1995 р). Триразовий чемпіон України з боксу серед любителів. Чемпіон I Всесвітніх ігор військовослужбовців у важкій ваговій категорії (1995 р). Старший брат професійного боксера, чемпіона світу за версіями IBF і WBO Володимира Кличка.

19 липня церква вшановує прп. Сисоя Великого.

→ **20 липня** 1969 р. спускальний апарат космічного корабля «Аполлон-11» о 20 год. 17 хв. за середньоєвропейським часом опустився на поверхню Місяця. Через 8 годин людина вперше ступила на поверхню супутника Землі.

20 липня Міжнародний день шахіста святкують з 1966 р. Це свято проводиться за рішенням ФІДЕ - Всесвітньої шахової федерації (заснована в 1924 р).

20 липня 1627, вийшов перший словник української мови «Лексіконъ славенноросскій і именъ тълкованіє» П. Беринди. А ще: 1976 р. посадочний відсік американського космічного корабля «Вікінг-1» здійснив м'яку посадку на поверхню Марса.

У 1993 р. Рада Безпеки ООН визначила, що постанова Верховної Ради Росії щодо статусу Севастополя, як російського міста, не має юридичної сили; Севастополь належить Україні.

20 липня – вшанування Євдокії, Єфросинії

Переважно дощовий день. Як зібрав сіно, то не страшна і Єфросина. Щодня тепер стежать за посівом, настав час полоти грядки. Поспіває чорниця, а значить, недалеко до 21 липня, коли поспіває жито. Із цього дня в старі часи починають серпом жати жито. Нелегко доводиться працювати в полі під палючим липневим сонцем. День триває дуже довго. Збирати копиці починають із раннього ранку, як пробивається світанок, а закінчують роботи у сутінках, коли трави в полі не видно. Без угаву скрекочуть коники, вірна ознака стійкої жаркої погоди. Земля, спечена вдень, відпочиває в теплі ночі. Жаркі дні томно змінюють один – одного.

Якщо після короткочасного дощу з'явиться веселка на небі з півночі на південь, і червоний її колір найяскравіший, чекай на негоду. Чим зеленіша веселка, тим густіший буде дощ.

➔ **21 липня 1925 р.** - Радянський Союз вступив у Міжнародну метричну конвенцію (метрології та стандартизації).

21 липня 1899 р. народився Ернест Хемінгуей, американський письменник, лауреат Нобелівської премії.

У 1983 році на радянській антарктичній станції «Восток» зареєстрована найнижча температура на планеті - мінус 89,2 градуса за шкалою Цельсія.

У 2009 р. в селі Молочки Чуднівського району працівники СБУ й ГПУ затримали Олексія Пукача. *(Пукач - колишній генерал, екс-начальник департаменту зовнішнього спостереження МВС, який у 2000 р. вбив журналіста Георгія Гонгадзе).* З'ясувалося, що Пукач весь цей час жив в Україні, і займався сільським господарством, а його шукали по всьому світі.

Церква вшановує вл.мчн. Прокопія.

У 1992 р. уранці сторожовий корабель Чорноморського флоту РФ, СКР-112 (командир екіпажу капітан-лейтенант Сергій Настенко) підняв український прапор і вирушив із Донузлава до української Одеси з метою увійти до складу ВМС України. Росія сказала, що це принизливе ставлення до присяги ЧФ РФ. Незважаючи на Дагомиську угоду, на кораблях і в части-

нах посилювся тиск на українців. Частині офіцерів, що присягнули Україні, безпідставно не присвоювали чергові військові звання, виключали неблагонадійних зі списків на отримання житла тощо.

Російська сторона намагалася атакувати СКР-112 з води і з повітря. Але відповідь капітана 2-го рангу Миколи Жибарева, який очолив повстання, на спробу сил ЧФ «усіма силами зупинити корабель і повернути на базу» була така: «Я йду під державним прапором України в її територіальних водах і сліду в український порт Одеса. На провокації відповідати не буду, але готовий себе захищати». В Одесі екіпаж СКР-112 вітали як героїв. На превеликий жаль, у 1996 р. СКР-112 було розрізано на брухт, попри спроби патріотичних сил перетворити легендарний корабель на музей.

→ **22 липня** 1946 р. був схвалений і прийнятий Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), ця подія відбулася на Міжнародній конференції охорони здоров'я (Нью-Йорк, 19-22 липня). У 1944 - засновано Міжнародний валютний фонд (кредитна організація при ООН, що надає грошові кошти країнам, що розвиваються, при дефіциті державного бюджету, в обмін на виконання певних вимог).

22 липня 2012 р. помер Богдан Ступка, український актор театру і кіно, Народний артист УРСР (1980), Народний артист СРСР (1991), Герой України (2011).

Церква вшановує свщ.мч. Панкратія.

→ **23 липня** 204-й день (205-й у високосні роки) року за Григоріанським календарем. До кінця року залишається 161 дн. В 1888 р. у Києві відкрили пам'ятник Богдану Хмельницькому.

Православна церква вшановує пам'ять преподобного Антонія Печерського, засновника вітчизняної чернечої традиції, одного з перших українських святих. Він уславився як засновник Києво-Печерської лаври, показавши високі зразки благочестивого, високоморального чернечого життя не тільки українському простолюддю XI століття, але й тодішнім володарям, зокрема київському князеві Ізяславу, чернігівському Святославу та боярам. Народився майбутній святий у м. Любечі на Чернігівщині.

23 липня – Антонія, громове свято. Якщо гримить і блис-

кає, то десь у полі копи горять. Якщо «двері» в мурашниках відчинені по всій купині, опадів не буде. Мурахи ховаються в гнізда - на грозу, або сильний дощ.

Найпершим вищим навчальним закладом в Україні була Острозька Колегія, заснована в 1576 р. у м. Острог князем Костянтином Острозьким. Другий вищий навчальний заклад - Києво-Могилянська академія, заснована у 1623 р. шляхом об'єднання Київської братської і Лаврської шкіл. Це були на той час єдині вищі школи у східнослов'янському світі.

→ **24 липня** 1990 року у Києві біля будинку міської ради вперше піднято синьо-жовтий прапор. Цей день у столиці відзначався як День державного прапора на муніципальному рівні. За офіційною версією, 23 серпня 1991 р., після провалу путчу в Москві - група народних депутатів внесла синьо-жовтий український прапор у сесійний зал Верховної Ради. Освячення Національного прапора було проведено священиком св'ящеником УАПЦ Петром Бойком. Якраз до цієї події і прив'язаний Указ Президента України Л.Кучми «Про День Державного Прапора України» № 987/2004, й написана відповідна картина на стіні ВРУ, а цей прапор, як реліквія, урочисто зберігається під склом в музеї ВРУ. Наступного дня Україна проголосила незалежність. Президент України В. Ющенко своїм Указом № 602/2009 «Про внесення змін до Указу Президента України від 23 серпня 2004 року N 987», заснував підняття Прапора України у День Державного Прапора України 23 серпня й під час інших державних свят та проведення загальнодержавних заходів. Тому наголошуємо, що 24 липня відбулося перше підняття синьо-жовтого прапора у Києві на будинку міської ради.

Церква вшановує мчц. Блаженої кн. Ольги Євфимії.

→ **25 липня** починаючи з 2000 р. День зубного техника в Україні. Стоматологія - специфічний розділ медицини, який включає в себе ряд найважливіших моментів, безпосередньо пов'язаних з функціонуванням не тільки всієї ротової порожнини і щелеп, а й прилеглих областей: обличчя і навіть шийного відділу нашого людського організму. Багато людей в більшості випадків називають лікаря-стоматолога - дантистом. Це поняття включає в себе зубних лікарів, хірургів, фельдшерів і тех-

ніків. Кожен окремий напрям вимагає від фахівця високої кваліфікації, гарного практич. досвіду і особливих навичок в роботі.

25 липня 1826 р. у Петербурзі на світанку відбулася страта 5 декабристів: Пестеля, Муравйова-Апостола, Рилєєва, Бестужева-Рюміна і Каховського. Пестель і Каховський були страчені одразу, а в трьох інших приречених не затяглися петлі, і замість повиснути, вони впали на поміст, забившись: «Бідна Росія! І повісити-то порядно у нас не вміють», - сказав граф Бенкендорф. Оскільки запасних мотузок у катів не було, а крамниці з огляду на ранній час були ще зачинені, страта сутево затяглася

У 1940 р. Раднарком СРСР видав постанову «Про встановлення знаків розрізнення для середнього і старшого командного і політичного складу Червоної армії». Зокрема, для молодшого лейтенанта в петлиці - 1 квадрат, лейтенанта - 2 квадрати, старшого лейтенанта - 3 квадрати, капітана - 1 прямокутник, майора - 2 прямокутники, підполковника - 3 прямокутника, полковника - 4 прямокутники.

25 липня 2005 р. відбувся скандал із сином президента України Віктора Ющенка. Глава держави, виступаючи на пресконференції після 8-годинного засідання Кабміну, заявив, що в його сина немає автомобіля BMW вартістю 130 тисяч євро, 19-річний студент Андрій лише «орендує» престижну іномарку.

25 липня в 2008 р. уперше за 350 років в Україну з візитом приїхав Вселенський патріарх - Варфоломій I. В цей день церква вшановує мч. Прокла і Іларія та прп. Михаїла Малєїна

От і плоди вишні почали поспівати, ліс таїть у собі солодкі ягідні місця, заховані в потаєні від сонця місця. Ягоди на узліссях, вже стиглі, туго налиті соком, розтікаються солодким нектаром на руках, залишаючи терпкий смак. Вважається, що в цей день бувають найрясніші роси. На Прокопа все промгло.

→ 26 липня 1914 р. почалась підготовка до Першої світової війни: Австро-Угорщина оголосила загальну мобілізацію і почала стягувати війська до кордону з Російською імперією.

26 липня 1708 - біля Білої Церкви був страчений козацький полковник Василь Кочубей, наказ віддав гетьман Іван Мазепа, який запідозрив полковника у бажанні донести Петру I про зраду самого Мазепа.

26 липня в церквах відзначають Гавриїла Архангела.

26 липня 2016 – День парашутиста. І хоч свято не офіційне, проте визнане серед любителів та професіоналів.

Єлисаветград за час історії міста, неодноразово відвідували високопоставлені особи, імператори (починаючи з Олександра І) і военначальники. Серед них - князь Григорій Потьомкін, який, приїжджаючи до міста, зупинявся в будинку, спеціально побудованому для нього в фортеці св. Єлисавети.

Якщо до пізньої ночі сюрчать коники - ранок буде тихий і сонячний. Хмари потяглися по небу смугами - буде дощ. Якщо в день сильна злива з грозою, то на дощову осінь.

→ **27 липня** у 1834 р. було відкрито Київський імператорський університет св. Володимира (нині Київський національний університет імені Т. Шевченка). Навчання у Київському університеті розпочали перші 62 студента. Спочатку діяв лише один філософський факультет з двома відділеннями: історико-філологічним та фізико-математичним. А 1835 року відкрився юридичний факультет, в 1847 року - медичний. Філософський згодом розділився на два самостійні факультети. З такою структурою університет працював до 1917 року.

27 липня у 2002 році сталася трагедія на авіаційному шоу у Львові, найбільша в історії світових авіашоу. Там на аеродромі впав літак Су-27, пілоти якого не впоралися з управлінням; загинуло 78 людей, понад сто - поранені.

В 1945 р. російський письменник А. Солженіцин отримав 8 р. виправних таборів за антирадянські погляди і пропаганду.

→ **28 липня** 2016 – День PR-спеціаліста; Всесвітній день боротьби з гепатитом; день хрещення Київської Русі.

День Хрещення Київської Русі-України, державна пам'ятна дата в Україні на честь Хрещення Русі, що відзначається щорічно 28 липня, у день пам'яті святого рівноапостольного князя Володимира. Державне свято встановлене в Україні в рамках святкування 1020-річчя Хрещення Київської Русі згідно з Указом Президента України В.Ющенка від 25 липня 2008 року №668/2008 «Про День хрещення Київської Русі-України». Для нас цей день означає кілька принципових понять.

- ▶ Це спадкоємність тисячолітньої історії України.
- ▶ Це неподільність Українського народу і його єдність навколо ідеї сильної держави і віри.

► Це соборність усіх українців і всіх українських земель навколо рідної державної і духовної столиці - Києва.

► Це значна присутність Києва у світовій історії і його цивілізаційний вплив на сусідні землі і народи.

► Це єдність нашого державного і духовного начала.

28 липня всі Кіровоградські церкви вшановують Рівноапостольного кн. Володимира Великого та проводять заходи.

→ **29 липня**, остання п'ятниця липня у 2016 р. зустрічають свято адміністратори корпоративних і домашніх мереж, поштових систем, програмних комплексів тощо.

29 липня 1994 р. Верховна Рада України призупинила процес приватизації в державі. У 1958 році в США створено Національне управління з аеронавтики і дослідження космічного простору (НАСА). 1957 р. набув чинності статут МАГАТЕ (Міжнародного агентства з атомної енергії), затверджений 23 жовтня 1956 р.

29 липня День Валентини, свято «іменного снопа», природа заспокоюється. Птахи затихають у лісі, немає вже того веселого переклику. Утомлена від пекучих днів природа розслаблюється, спадає запал жаркої спеки, у тіні стає приємніше. Ночі тепер небагато довші, а до ранку всі поля вологі від рос, немов дощ пробіг. Неспішними кроками підходить серпень, дбайливо заспокоюючи літню жару. Пора теплих і м'яких днів.

- *Елисаветград кінця XIX – поч. XX ст. відомий високим рівнем розвитку освіти, музичної та театральної культури. На території краю діяли аматорські гуртки, які дали початок українській професійній трупі, заснованій Марком Кропивницьким в Елисаветграді восени 1882 року.*

→ **30 липня** Міжнародний день дружби (запропоновано ще в 1920-х роках). Церква вшановує День влк. мчц. Марини.

→ **31 липня** 2016 - День працівника торгівлі (остання неділя). Це професійне свято стосується тих, хто безпосередньо зайнятий у сфері торгівлі та ресторанного господарства.

31 липня 1924 р. Польща заборонила українську мову на території Західної України.

Церква відзначає прп. Іоана багатостраждального, мчч. Якінта й Ємільяна, (6.Гл.5.Єв.6). Цього дня жінки, які залишилися без чоловіків, відправляли в церкві спеціальну службу.

Липневі іменинники

- 1 липня - Леонтій, Іпат
- 2 липня - Варлам, Зосим
- 3 липня - Гліб, Мефодію, Гурій, Інна
- 4 липня - Терентій, Юліан
- 5 липня - Овсій, Зіновію, Галактіон, Зінаїда
- 7 липня - Іван, Петро
- 8 липня - Петро, Давид
- 9 липня - Іван, Тихон, Денис
- 10 липня - Самсон, Юрій, Мартін
- 11 липня - Іван, Сергій, Павло, Герман
- 12 липня - Петро, Павло
- 13 липня - Андрій, Петро, Хома, Сафрон
- 14 липня - Кузьма, Петро, Ангеліна, Дем'ян
- 15 липня - Фотій, Ювеналій
- 16 липня - Анатолій, Никодим, Василь, Марк, Пилип
- 17 липня - Андрій, Марта, Федір, Богдан
- 18 липня - Анна, Кирило, Панас, Онисим, Сергій, Єлизавета
- 19 липня - Антон, Валентин, Василь, Уляна
- 20 липня - Герман, Євдокія, Хома
- 21 липня - Прокоп
- 22 липня - Олександр, Кирило, Федір, Панкрат
- 23 липня - Антон, Данило, Леонтій
- 24 липня - Ольга, Ефимия
- 25 липня - Михайло, Федір
- 26 липня - Мар'ян, Степан, Гаврило
- 27 липня - Онисим, Степан
- 28 липня - Володимир, Василь
- 29 липня - Павло, Валентина
- 30 липня - Марина, Магдалина, Маргарита, Леонід
- 31 липня - Іван, Ольга

Театральна площа - одна з нових, центральних площ міста Кіровоград. Свою назву отримала 17 травня 2012 р. Вона розташована в Ленінському районі міста між вулицями Дворцовою та Кавалерійською. Найгарнішою спорудою цієї площі, на думку багатьох жителів міста, є Кіровоградський театр імені Марка Кропивницького (офіційна назва Кіровоградський акаде-

мічний музично-драматичний театр ім. Кропивницького, збудований коштом генерал-полковника Трамбицького, й дотепер його називають «Театром корифеїв»).

Цікава історія з становленням театру, який до 1920 р. змінив шість власників. 1919 року мав назву «Красный театр им. Троцкого»; 1920 р. - «1-й советский», 1921 р. - «Перший радянський» (згодом «Міський театр ім. Т. Г. Шевченка», «Советский им. Шевченка»); 1925 - Пересувний український робітничо-селянський театр; 1933 р. (у зв'язку з капітальним ремонтом), театр ім. Т. Г. Шевченка відряджається Наркомосом УРСР для обслуговування новоутвореної області до м. Чернігова. Очолює його художній керівник Г.Воловик. На початку 1934 року театр переходить на стаціонарне обслуговування і назавжди залишається в Чернігові.

Проходив час, м. Зінов'євськ - Кірово залишився без театру. Під час утворення Кіровоградської області організовується новий театр, який отримує статус обласного закладу, але з базою в м. Олександрії. Першим директором стаціонарного театру призначено Л.Шекідзе у 1938 р. З 1940 р. театр носить ім'я М. Л. Кропивницького. 1944 року театр повертається з евакуації і назавжди осідає в Кіровограді.

В приміщенні театру 27 жовтня 1882 року народився перший професійний національний реалістичний театр під орудою М. Л. Кропивницького, людини могутнього таланту: блискучого актора і режисера новатора, поета і композитора, реформатора української сцени і антрепренера, педагога і чарівного співака, високого майстра художнього слова і театрального діяча, засновника першого в Україні та Росії дитячого театру.

Від театр можна пройти на вул. Дворцовій, значна частина якої - є пішохідною. Нею однозначно варто прогулятися, щоб помилуватися будинками другої половини ХІХ – початку ХХ ст. «золотого віку» Єлисаветграда.

Місто Кіровоград (якому, сподіваємося, вже недовго залишилося носити цю назву) - мабуть, один із найбільш несподіваних обласних центрів України для заїжджого туриста. Таку помпезну архітектуру з будинками в стилі європейських «палаццо» чекаєш побачити хіба що десь у Західній Україні, але аж ніяк не в центральній частині країни, де маємо

епітети «індустріальне», «совдепівське», «нудне» тощо.

На відміну від Львова, або Чернівців тут не зустрінеш натовпи туристів. А дарма, адже Кіровоград може похвалитися багатьма історичними й архітектурними пам'ятками. І деякі з них є по-справжньому унікальними.

Значну роль у цьому відіграло й те, що цариця Єлизавета I її наступниця Катерина II «заманювали» сюди купців, даючи їм підйомні 150 рублів за відкриття в місті торговельних підприємств та магазинів. Євреї, які в інших містах були обмежені «межею осілості», в Єлисаветграді мали право торгувати без утисків. Греки, католики, старообрядці – завдяки такому етнічному, культурному та релігійному розмаїттю населення Кіровоград і набув багатьох своїх привабливих архітектурних рис. Тепер до офіційного реєстру внесено 505 пам'яток архітектури цього міста.

Грецька церква (нині – кафедральний собор Різдва Пресвятої Богородиці) – одна з найцікавіших у місті. А Єлисаветградська хоральна синагога, зведена наприкінці XIX ст. – перлина серед найяскравіших іудейських храмів України. Не менш цікавим є розташований навпроти неї на вулиці Чміленка будинок Мейтуса. Спершу збудований архітектором Яковом Паученком як дім єврейського рабина, він згодом перейшов у власність лікаря Мейтуса і став його приватною лікарнею. Сьогодні в цій будівлі – музей композитора Густава Нейгауза, оскільки впродовж певного часу в приміщенні була його музична школа.

У 1830-х роках Єлисаветград став центром військових поселень. Тут розмістили найбільше в імперії юнкерське училище (тепер на його території – військова частина). Цей заклад потребує детального дослідження, бо це унікальна історія міста й області. Про Єлисаветград можна розповідати годинами, мандруючи містом. Після такої прогулянки навіть нечисленні іноземні туристи називають Кіровоград «маленьким Парижем». Гіди, які водять екскурсії по Кіровограду, іноді проводять тест: постять у соцмережі підбірку фотографій із видами вулиць та будівель і просять читачів вгадати, що це за місто. Серед відповідей є назви: Івано-Франківська, Чернівці, Коломиї, а насправді - це невідомий Кіровоград, який ще слід відкрити нашому туристу.

Цвітуча Новоархангельщина

Є в Новоархангельському районі відома людина Коваленко М. М., родом з села Скалівські Хутори, депутат Кіровоградської обласної ради, професор кафедри економіки праці та менеджменту. Заслужений працівник с/господарства України. Заслужений хлібороб України, орденонесець і благодійник, для якого на першому плані стоїть любов та відданість рідній Вітчизні. У мене виникло таке відчуття, що ми обидва рухаємося в одному напрямку! В потрібному напрямку! Просто кожен в своїй сфері захоплень. Коли з Миколою Коваленко розмовляєш про Новоархангельський край, слухаєш його цікаві історії, починаєш й сам перейматися ентузіазмом та любов'ю до історії і природи, до флори і фауни, а ще до відомих людей цього краю:

- ▶ Маланюк Євген Филімонович - відомий український поет.
- ▶ Натан Рибак - відомий український письменник з с. Іванівки.
- ▶ Гулий-Гуленко А. О. генерал-хорунжий Армії УНР.
- ▶ Микола Янковський - Герой України з с. Покотилове.
- ▶ Володимир Магар – Народ. артист СРСР з Кальниболота.
- ▶ Шліфер Леонід Іосифович -двічі Герой Соціалістичної Праці.
- ▶ Василь Хмель, генерал-лейтен. міліції з с. Скалеве та інші.

Про Новоархангельський край є багато різної інформації, починаючи з періоду «сивої» давнини і закінчуючи сьогоденням. Різні автори втілювали свої думки і побажання, розповідаючи про певні здобутки, економіку і головне – про людей. Так Борис Кузик та Василь Білошапка досить цікаво виклали в своєму виданні (2 том) «Кіровоградщина: історія та сучасність центру України» 2005 р. описи природних умов та рельєфу, клімату та ґрунтів, флори та фауни Новоархангельського району, і наш читач при нагоді може самостійно ознайомитись. Ми надамо вам найнеобхіднішу інформацію.

Отже знайомтесь, Новоархангельський район. На його території є 53 населених пункта: 52 села та 1 селище міського типу, 21 сільська та 1 селищна рада. Район знаходиться на Придніпровській височині. Поверхня - підвищена, полого, хви-

ляста, лесова рівнина, розчленована долинами, подекуди балками, ярами, поширені виходи на поверхню кристалічних порід тощо. На території району добувають граніти, гарнокіти, мігмати, піски та глини. Обсяги добування корисних копалин досить незначні і використовуються на місцевому рівні.

Населення району на 01 січня 2015 р. переважно сільське і налічує 25147 чоловік. Абсолютна більшість жителів району - українці, представництво інших національностей малочисельне і становить трохи більше 1% від загальної кількості мешканців.

Для порівняння: район – область. На початок 2015 р. за адміністративно-територіальним устроєм Кіровоградська область поділена на 21 район, налічує 12 міст, із них 4 обласного значення, 27 селищ міського типу, 991 сільський населений пункт та 376 сільських рад. Станом на 1 січня 2015 р. чисельність постійного населення області склала 974,2 тис. осіб. Більшість населення регіону мешкала в міських поселеннях – 609 тис. осіб (62,5%). Порівняно з попереднім роком показник урбанізації зріс на 0,1 в.п. Структура населення області характеризується перевагою жінок.

На 1.01.2015 року частка жінок у структурі постійного населення області склала 54,1%, чоловіків – 45,9%. Співвідношення кількості чоловіків та жінок постійно змінюється. Якщо при народженні завжди переважає частка хлопчиків (у 2014р. на 100 дівчаток народилося 108 хлопчиків), то при пересуванні від дитячих - до молодших і старших вікових груп відсоток осіб жіночої статі поступово зростає. Загалом по області на початок 2015 р. (порівняно з початком 2014 р.) кількість чоловіків на 1000 жінок збільшилася і становила 850 осіб. На початок 2015 р. середній вік населення області становив 41,6 рік (38,6 рік – чоловіків і 44,1 рік – жінок). Для населення, що проживає в сільській місцевості – 42 роки (38,7 та 44,9 рік відповідно за статтю), в міських поселеннях – 41,3 рік (38,5 та 43,6). Демографічно найстарішим є населення Світловодської міськради, Голованівського та Олександрівського районів (43,5 рік), наймолодшим – Компаніївського (39,2 рік) району. Для порівняння, в Кіровограді на 1.01 2016 р. проживало 239,7 тис. осіб. За січень – листопад 2015 р. чисельність населення скоротилася на 1194 особи.

Новоархангельський район утворено в січні 1921 року в межах Первомайського повіту з центром у селі Новоархангельську. Першу сільськогосподарську артіль утворили в 1929 році, в 1931 році - першу машино-тракторну станцію, а в січні 1932 року заснували районну газету «Під прапор перемог».

Район розташований у північно-західній частині Кіровоградської області, межує на півночі з Уманським, Тальнівським і Катеринопільським районами Черкаської області, на півдні - з Голованівським, Вільшанським, Добровеличківським районами Кіровоградщини, на заході - з Уманським Черкаської, на сході - з Маловисківським і Новомиргородським районами Кіровоградської області. Крайні точки району: *північна* - на північний захід від с. Кальниболота, *південна* - від с. Зрубанців, *західна* - від с. Небелівки, *східна* - від с. Надлака.

Нині економіка району являє собою комплекс високотоварного багатогалузевого сільськогосподарського виробництва зернового, буряківничого, олійницького напрямку в поєднанні із м'ясо-молочним виробництвом та промисловою переробкою продукції сільського господарства.

Найбільші сільськогосподарські товаровиробники району: «Лан» (сmt. Новоархангельськ), «Авангард» (с. Ганнівка), «Гаріна» (с. Мар'янівка), «Дружба» (с. Підвисоке), «Нива» (с. Покотилово), ТОВ «Україна» (с. Кальниболот) та інші. У системі АПК Новоархангельського району функціонує 216 с.-г. підприємств різної форми власності з них 19 товариств, один кооператив, 12 приватно-орендних підприємства, 142 селянсько-фермерських господарств, 42 інших підприємств тощо.

Найдавнішим народом на території сучасної України, назва якого збереглася у писемних пам'ятках, були киммерійці, які оселилися наприкінці II – поч. I тис. до н.е. в Причорномор'ї, південних степах України. Спочатку це був осілий народ, згодом перейшов до кочового скотарського господарства. Найбільш ранні відомості про киммерійців, знаходили у грецькій літературі, свого часу до них навідувався й Одисей...

На території Новоархангельського району є 57 населених пунктів: із них 56 сіл та 1 сmt, які підпорядковуються 21 сільській та 1 селищній раді: Новоархангельська селищна рада (сmt Новоархангельськ, с. Журівка, с. Комишеве, с. Лозуватка,

с. Синюха, с. Солдатське);

- Вільшанська сільська рада (с. Вільшанка, с. Шляхове);
- Ганнівська сільська рада (Ганнівка, Кагарлик, Новопетрівка);
- Іванівська сільська рада (с. Іванівка, с. Вукитичеве);
- Кальниболотська сільська рада (с. Кальниболот, с. Жеванівка, с. Калинівка, с. Кіндратівка, с. Низове, с. Приют);
- Кам'янецька сільська рада (с. Кам'янече);
- Копенкуватська сільська рада (с. Копенкувате, с. Борщове, с. Урожайне, с. Шевченка);
- Мартинівська сільська рада (с. Мартинівка, с. Костянтинівка);
- Мар'янівська сільська рада (с. Мар'янівка, с. Диковичеве, с. Сабове, с. Червінка);
- Надлацька сільська рада (с. Надлак, с. Бондареве, с. Коновалове, с. Малоконовалове, с. Тимофіївка);
- Небелівська сільська рада (с. Небелівка);
- Нерубайська сільська рада (с. Нерубайка, с. Станіславівка);
- Підвисоцька сільська рада (с. Підвисоке, с. Володимирівка);
- Покотилівська сільська рада (с. Покотилове, с. Орлове, с. Тарасівка);
- Покровська сільська рада (с. Покровка);
- Розсохуватецька сільська рада (с. Розсохуватець);
- Сverdликівська сільська рада (с. Sverdликове);
- Скалівська сільська рада (с. Скалева, с. Голубенка);
- Скалівсько-хутірська сільська рада (с. Скалівські Хутори, с. Кринички, с. Новомиколаївка);
- Тернівська сільська рада (с. Тернівка);
- Торговицька сільська рада (с. Торговиця, с. Левківка);
- Ятранська сільська рада (с. Ятрань, с. Вербівка, с. Зрубанці).

За офіційними даними, працездатне населення на території району становить 13,9 тис. чол., непрацездатне - 17,2 тис. чол. У різних сферах зайнято 9,3 тис. чол. Переважна більшість населення зайнята в сільськогосподарському виробництві (4,4 тис. чол.). У закладах освіти трудиться майже 0,9 тис. чол., медицини - 0,4, у сфері торгівлі та підприємництва, приблизно по 0,3 тис. чол. Решта зайнятих жителів району працюють у сфері зв'язку, на державній службі тощо. Не мають роботи майже 0,5 тис. чол. В реальності, ми маємо зовсім інші показники, але то вже буде зовсім інша тема. В населених пунктах району вдячними нащадками споруджено 15 меморіальних

комплексів та 43 братські могили воїнів тощо...

Початок землеробства на території України припадає на другу половину VI-V тис. до н.е., тобто на ранні етапи неоліту. Під час розкопок поселень племен бугодністровської неолітичної культури виявлено керамічні вироби з відбитками зерен і половини злаків. За визначенням ботаніків, вони належать трьом видам: пшениці, ячменю та просу. З цього часу ведуть відлік культурного рослинництва.

На території району добувають граніти (Торговицьке родовище запаси 800 тис. м³; Сабівське запаси 50 тис. м³; Сverdликівське запаси 250 тис. м³; Підвисоцьке запаси 250 тис. м³), піски та суглинки. Обсяги добування корисних копалин досить незначні. Загальна площа лісового фонду становить 6 тис. 800 га, дерева ясен, дуб, клен, граб. В районі є 150 ставків із площею водного дзеркала 415 га, та 4 водосховища. Прогнозні й затверджені запаси підземних вод становлять 4,3 млн. м³ на рік. У межах району знайшли 4 водоносні горизонти. Глибина залягання ґрунтових вод, залежно від рельєфу місцевості й змінюється в межах від 3 до 20 м. Продуктивність колодязя 5-8 м³ води на добу. Для виробничих потреб використовують свердловини нижчих водоносних горизонтів (50-100 м), продуктивність яких становить 2-7 м³/год.

А ще на території району розташовані 3 заповідні об'єкти: ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Когутівка», заповідні урочища місцевого значення «Фомиха» та «Кучери». Площа природно-заповідного фонду становить 75 га.

Вставка. Спогади про наших бабусь. *Старша онука діда Опанаса якось запитала свою бабусю Тамару: - Скажи бабусю! Ти прожила таке важке життя, а душею залишилася молода. Чи є в тебе який-небудь секрет? - Є, моя люба. Все гарне, що мені зробили, я записую у своєму серці, а все погане - на воді. Якби я робила навпаки, серце моє зараз було б усе в страшних ранах, а так воно - рай запашний. Бог дав нам дві дорогоцінні здатності: згадувати й забувати. Коли нам роблять добро, вдячність вимагає пам'ятати його, а коли роблять зло, любов спонукує забути його...*

Під час археологічних досліджень на території Новоархангельського району виявлено ряд історичних цінностей:

► В с. Володимирівці досліджено велике поселення епохи трипільської культури, що датується IV ст. до нашої ери.

► Поблизу с. Орлово виявлено скарби бронзових знарядь праці та зливки бронзи, що датовані кінцем VIII початком VII ст. до нашої ери.

► Біля с. Кам'янечого виявлено залишки ранньослов'янського поселення VI-VIII ст. н.е.

► Сліди поселень Київської Русі / IX-XII ст. / виявлені біля сіл Свердликового, Нерубайки, Підвисокого.

► Чисельні розкопки поблизу с. Торговиці спонукають до наукової гіпотези щодо остаточного розгрому і звільнення від татарської навали.

З історією Новоархангельщини пов'язано багато славних імен видатних діячів науки, культури, військових та політиків.

► В с. Торговиці 10 років жив Кошовий отаман війська Запорозького Іван Сірко.

► В селі Іванівці народився відомий український письменник Натан Рибак. Уроженець с. Кальниболота - В.Г. Магар народний артист СРСР. В с. Торговиці народився Калниболотський М.Л. - професор Київського технічного інституту та Калиничева Г. Г. - заслужений діяч науки Таджикиської РСР. В селі Тернівці народився А.С. Коверга, видатний вчений в галузі біології, Лауреат Державної премії. В с. Розсохуватець народився Заслужений артист України П.Г. Ретвицький та інші люди про яких ми вже згадували. А ще звання Героя Радянського Союзу за мужність і героїзм проявлені в боях з фашистськими окупантами було присвоєно П.Гришку, І.Вербовському, А.Крамаренку та А.Сливку. Тож відомих людей в районі дуже багато...

 Найдавніша згадка про українську мову на території сучасної України належить до 858 року. Вперше її було піднесено до рівня літературної наприкінці XVIII ст. з виходом у 1798 першого видання «Енеїди» І. Котляревського, зачинателе української літературної мови. Найпершим видатним українським поетом, треба вважати Павла Русина з Кросна (1470-1517). Він довго працював у Кракові, викладаючи у академії, бував в Угорщині, жив у Відні. Він з любов'ю описує рідну землю, означення «русин» для нього – «слово солодке».

У плині часу

Опираючись на розповіді Миколи Коваленка, ми пропонуємо заглибитись в історію Новоархангельського району. Кожен, хто не байдужий до історії рідного краю, мабуть, не раз задавав собі такі питання: коли була заселена людьми Новоархангельська місцевість, хто саме заснував Новоархангельськ? Адже територія нинішньої Кіровоградщини була на перехресті багатьох історичних подій, не раз знаходилась в центрі національно-визвольної боротьби. В українській культурі збереглося чимало документів, які пов'язують предків кіровоградців з аріями, з найдавнішими кочовими скотарями. І саме корні аріїв проявляються в сьогоднішньому Новоархангельську. Правда наші арійські предки жили майже на всій території сучасної України. Арійські воїни, як і українські козаки, мали зачіску у формі оселедця. На гробниці фараона Хоремхеба, що правив у Єгипті 3400 років тому, зображені арії із «оселедцями» на голові.

➤ *Бойовий пояс аріїв з різноманітною зброєю згадується в стародавніх українських переказах. Цей пояс зберігся до наших часів у традиційному одязі корінних мешканців Карпат - гуцулів. Це черес, широкий шкіряний пояс, оздоблений орнаментом та металом, пристосований для носіння топірця, ножа, люльки тощо.*

Читачам цікаво знати, як завдяки скіфському царю Скіля, утворилася сьогоднішня назва села Скалівські хутори в Новоархангельському районі, і чому село було поділено на хутори. Так, це правда, територія села раніше розподілялась на хутори. Це були вільні землі, незаселені степи. На місті Скалівських хуторів була «панська економія», з сусіднього села Скалевої селяни їздили обробляти панські наділи, і з тих пір ці «вільні степи» потроху починали заселятися. Звідси й пішла перша назва території – Вільний степ. Окремі хутори звалися за прізвищем перших поселенців, наприклад, Ердельова - (там жив козак Ерделів), Кіндратівна (козак Кіндрат), Змунчилів (пізніше ця територія отримала назву Новомиколаївка), Миколаївка,

Мамалатів. Забудовувалися перші Хутори хаотично, без всякого плану на 7-8 кілометрів уздовж (по обидва боки) річки Торговички і ця особливість збереглася й до цього часу. Багатьох з тих, хто отримав наділ, але жив у Скалівій, доводилось долати довгий шлях, щоб дістатися до свого поля. Під час Столипінської земельної реформи селяни отримали землю у власність і почали переселятися на свої Хутори. З того часу офіційно і закріпилась назва – Скалівські Хутори.

Родинні стосунки між людьми з Скалівських Хуторів та їх родинами у Скалівій збереглися і зараз, але вже в третьому і четвертому поколінні. Наприклад, Баліцькі, Цистани, Барабоші, Сіденко, Стодухи, Іванці, Кучеренки - це сім'ї тих хто виїхав із Скалівої - на Хутори. Поряд з хуторянами оселялися переселенці з інших великих сіл, в тому числі з Кальниболота. Почали виникати назви Хуторів: Мамалатів, Змунчилів, Кіндратівна, Ердельова. Якщо перші хуторяни орієнтувалися на чисто сільськогосподарські заняття, то з часом багатий поміщик Еклінгер побудував у селі спиртовий завод на березі великого ставка, та невеличку цегельню, де вироблялась якісна цегла. Під час революції 1917 р. спиртовий завод і цегельня були зруйновані, а в село прибула нова хвиля переселенців, які отримали землю від Радянської влади.

А ще є на річці Ятрань - село Ятрань, своїм корінням воно пірнає у XVIII ст., коли у дуже старі часи, на берегах Ятрані селилися люди вільної вдачі. Згодом вони ставали господарями і називали себе когутами; інші дослідники наполягають, назву селу дав старий козак Когут, який тут жив і від нього пішла назва Когутівка. Пізніше село дістало назву Ятрань.

Існує ще одна цікава легенда про назву села Когутівка. Колись, дуже давно, в цих місцях висока росла ковила, така висока, що вершник разом з конем міг захватись. Повітря було чисте, настояне на травах і медові, пахло чебрецем і м'ятою. Село мало дві річки: Синюху – води якої були глибокі та сині, і річки Ятрань, береги якої рясно обступили верби. Розповідають, що риби в річках було стільки, що коли вийде сонце, то вона спливала на поверхню грітися і навкруги видно тільки риб'ячі спини. А соми, як стомлені діди з величезними вусами, лежать на воді, немов колоди. Впіймавши сома, рідко коли два рибалки могли з ним упоратися.

Звірі самі приходили до людських осель, у лісах були велетенські кабани, вгодовані зайці, а фазанами всі галявини вкриті. Жили в Когутівці два пани Порчинські: син та батько. Батько жив у центрі села, а син там, де нині ліс під селом Тернівкою. У батька був когут, який о шостій годині ранку кричав так, що було чути скрізь. Казали, що когутівський півень «співав на три губернії». Тому назвали село – Когутівкою.

На основі матеріалів енциклопедичного видання про історію міст та сіл України, а також Kirovograd-info.com ми склали цікаву розповідь про смт Новоархангельськ (центр району), яке розташоване на лівому березі річки Синюхи, за 150 км від Кіровограда і за 40 км від залізничної станції Тальне. Селище перетинає автошлях Київ-Кіровоград. Населення - 7200 чоловік. Селищній раді підпорядковані також села Журівка, Комишеве, Лозуватка, Маслів Брід, Синюха, Солдатське.

Різним за віком історикам відомо, що поблизу Новоархангельська було виявлено стоянку доби пізнього палеоліту (40-13 тис. років тому). А трипільське поселення III тис. до н.е. біля с.Володимирівки Новоархангельського району є еталонним для визначення середнього періоду розвитку цієї культури. Знайдено й інші сліди давньоруських поселень від XIV- XV ст. Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього, будь-який народ, будь-яка нація починається, в першу чергу з того, що вона досконало вивчає своє минуле. Тож шановний читач, поцікався власною історією роду, краю, держави.

Після російсько-турецької війни 1735-1739 рр. царський уряд почав відновлювати вздовж польських кордонів зруйновані татарськими набігами поселення. Один з наказів про заселення території поблизу польського містечка Торговиці, де тепер розташоване селище, одержав осадчий, козак Миргородського полку Д. Звенигородський, який поселив тут 20 родин селян. Засноване ним 1742 року поселення дістало назву Архангельського городка. Одночасно козаки Миргородського полку під керівництвом полковника Капніста, за проектом інженера де Боскета збудували тут укріплення, щоб захищати запорізькі землі від нападів польської шляхти. Місце для нього вибрали в гирлі лівої притоки Синюхи - Торговички на невеликій терасі, відкритій зі сходу. Укріплення мало форму неправильного п'ятикутника. В кожному кутку були земляні bastiони й будівлі.

Найчастіше вживаною літерою з українського алфавіту є «П», із якої починається найбільша кількість слів. «Найпасивнішою», тобто найрідше вживаною буквою українського алфавіту, є «Ф». В українській мові звук, що починається цією літерою, зустрічається тільки у небагатьох запозичених словах.

Основними жителями Архангельського городка були козаки, а також селяни-втікачі. В 1746 році тут налічувалося 60 дворів. Антифеодальний рух, що розгорнувся на Правобережній Україні в першій половині XVIII ст., знаходив у них підтримку. Про це свідчить датована 1747 р. скарга комісара смілянських маєтків польського магната Любомирського на ім'я київського генерал-губернатора Леонтьєва. В ній говориться, що сотник з Архангельська - Й. Чечель є першим приховувачем «зłodіїв і розбійників», що гайдамаки діють разом з ним. А в грудні 1748 року генерал-губернатор одержав нову скаргу від шляхтича Галецького про те, що серед гайдамаків, які вчинили напад на двір пана Грохольського під Вінницею, були жителі Архангельського городка Василь та Прокіп Савронські і запорізький козак Стоян.

Факти: - На початку січня 1757 року у фортеці святої Єлисавети зібралися на з'їзд уповноважені змішаної комісії для опису запорозьких земель і розмежування їх з Новою Сербією і Новослобідським полком. Комісія була створена за наказом цариці Єлисавети. Цілий рік кошовий атаман Данило Гладкий з осавулом Калнишем та писарем Чугуєвцем просиділи у столиці, чекаючи прийому у гетьмана чи в імператриці. А відрядили їх січовики до берегів Неві, аби вони відстояли право запорожців на свої законні володіння, які останнім часом уряд почав сильно урізати. Спочатку на Синюсі спорудили Новоархангельський шанець, далі Орловський, біля Бугу. А на початку 1751 року сам гетьман повідомив кошового, що північні землі Бугогардівської паланки, від Бугу до Дніпра, верхів'я Висі та Інгульця, аж до самого Омельника віддаються сербським переселенцям, які прибули в Росію з полковником Хорватом. А це майже половина території Буго-гардівської

паланки. Ще більшого утиску зазнали запорожці, коли у верхів'ї Інгулу було споруджено фортецю св. Єлисавети. Нові поселенці вели себе зверхньо щодо запорожців: не пускали їх рибалити, спустошували оброблену землю, чинили наругу над церквами. Та робота у комісії не йшла. Петро Калниш із Петербурга приїхав фактично ні з чим. Хіба що з новим прізвищем. Гетьман Розумовський, який сам був звичайним собі селянським парубком Кирилом Розумом, дорікав осавулу: як то він може носити таке неоковирне прізвище – Калниш. Додай лише закінчення – і ти вже не якийсь там простачок-січовик, а благородний козак....

На початку 50-х років XVIII ст. Архангельський городок під назвою Архангелгород ввійшов до складу поселень Нової Сербії. Тут розмістили штаб сьомої роти гусарського полку Хорвата. Частина жителів - козаків і землеробів, вивели за 30 верст на південь від меж Нової Сербії. У березні 1764 року в поселенні розмістили штаб 7 роти новоствореного Чорного гусарського полку. Жителі його, крім військової служби, займалися хліборобством, скотарством, бджільництвом, рибальством. З того часу тут дозволено записувати в торговельні і ремісницькі цехи старообрядців, розкольників, євреїв-переселенців з Польщі й Молдавії. Так виник торговий посад. Поселення з того часу почало називатися Новоархангельськом.

Навкруги значного розвитку набула торгівля. Експедиція академіка Гільденштедта, яка за дорученням царського уряду описувала землі на Правобережній і Лівобережній Україні (фауну, флору, населення), в 1774 р. відзначала Новоархангельськ, як значний торговельний центр, де тоді налічувалося 300 дворів купців і ремісників. 23 ремісники були об'єднані в цехові організації. Починаючи з 1765 року тут щорічно відбувалося по три ярмарки.

 Найбільшим транспортним шляхом стародавності, що пролягав на території України, був «шлях з варяг у греки» - система річкових шляхів і волоків між ними завдовжки 3000 км, що зв'язувала північні землі Давньої Русі з південними руськими землями та Балтійське і Чорне море. Виник шлях у IX поч. - X ст. і мав велике значення для розвитку внутрішньої і зовнішньої торгівлі Давньої Русі.

В 1784 р. Новоархангельськ увійшов до Новомиргородського повіту, а 1807 - став волосним центром Ольвіопольського повіту Херсонської губернії. В 1821 році у Новоархангельську розташувався штаб 2-го Українського уланського полку, пізніше - VI округу Новоросійського військового поселення. Тут же містився штаб першого ескадрону уланів. Жителів (за винятком міщан і відставних чинів) перетворили на військових поселенців. Два дні влітку і зимою - три дні на тиждень поселенці займалися військовим навчанням, а решту - під командою офіцерів виконували польові та різні будівельні роботи. Для дітей військових поселенців в 20-х рр. XVIII ст. відкрили школу трубочачів та кантоністів.

Скільки гетьманів було в Україні? Україною понад 200 років правили 66 гетьманів: перший був Дмитро Вишневецький, оспіваний у думах як Байда, останній - Кирило Розумовський. Одні булавою освячували визвольні змагання народу, для інших блиск гетьманських клейнодів вгамовував спрагу честолюбства і власних корисливих інтересів.

Із скасуванням військових поселень поселенців перевели на становище державних селян. В селі тоді проживало 2287 чоловік. Серед них було багато колишніх солдат, увільнених із служби безстроково, або на певний строк. Військове інтендантство не забезпечило їх навіть відпускними коштами та одягом, як це передбачалось існуючими правилами.

Указами від 1866-1867 рр. колишні військові поселенці одержали від 4 до 5 десятин землі на ревізку душу. Сільська громада розподіляла землю між господарями по мирських вироках не тільки за кількістю ревізких душ, але й за чисельністю працездатних членів сім'ї, наявністю тягової сили, с/г реманенту. У вигіднішому становищі були заможні верстви населення, які мали більше коней, плугів тощо. У 1883-1885 рр. на 1001 господарство (з них 823 колишніх військових поселенців) припадало лише 2220 десятин; 404 господарства, (а це 35,8%) були безземельними. Як приклад, 25 заможних господарств Новоархангельська володіли 5365 десятинами землі. Обробляли ґрунт селяни примітивними знаряддями. На той час у них було тільки 279 плугів та 365 дерев'яних рал. Врожаї збиралися низькі: озимої пшениці по 35-56 пудів, ярої – 22 - 35,

ячменю -40-51 пуд з десятини.

З кожним роком наростало невдоволення трудящих мас та селянства своїм становищем. Прокурор Єлисаветградського повіту в донесенні прокурору Одеської судової палати від 12 січня 1876 р. повідомляв про народного вчителя Терентьєва, який прибувши до Новоархангельська на постійну роботу у вересні 1875 р., провадив революційну пропаганду серед селян, розповсюджував народницьку газету «Вперед» та іншу літературу.

У 80-х роках XIX ст. в Новоархангельську, що тоді як волосний центр входив до складу Єлисаветградського повіту, виникають дрібні підприємства. Тут працювало 5 водяних, 2 вітряних і паровий млини, олійня, винокурня, 8 кузень. Село було одним з глибинних центрів торгівлі хлібом у Херсонській губернії. 1896 року у 832 дворах мешкало 4805 чоловік.

Становище найбідніших жителів села на початку XX ст. стало ще більш нестерпним. На кожну душу населення тут припадало не більше чверті десятини землі. У селян не було вигонів для худоби. Орендувати землю в поміщиків вони не мали змоги через високу оплату. За дев'ять років (з 1900 по 1908) жителі села збирали в середньому з десятини пшениці по 26 пудів, ячменю - 37, жита - 32 пуди, тоді, як у великих поміщицьких і куркульських господарствах урожай відповідно по культурах становив 97, 76, 84 пуди. Особливо великим був недорід через посуху 1904 року. Багато селян змушені були за безцінь продавати худобу, свої мізерні клаптики землі. Місцеві власті привласнювали і ті жалюгідні фонди для загальних потреб населеного пункту, що були в розпорядженні волості.

В газеті «Голос Юга» від 15 травня 1905 р. повідомлялося про махінації волосного старшини, який привласнював громадські кошти, без згоди з громадою ділив землю общини, підкуповував селян на виборах.

Зростанню класової свідомості найбідніших мас села в 1903-1904 рр. сприяли зв'язки новоархангельців з передовими робітниками і більшовиками Одеси. Вчителі І. А. Колодченко-Субота й А. Т. Зубченко, селяни С. Фомін, Д. Стоянов, І. С. Ткаченко та інші одержували від них і розповсюджували більшовицькі видання, провадили агітаційну роботу серед бідноти.

Восени 1905 р. новоархангельські селяни відмовилися працювати на землях поміщика, вимагаючи підвищення заробітної плати. Наступного дня до села прибув загін кінноти, який придушив страйк. 5 січня 1906 року на мітингу, що відбувся в центрі села, учасники його виступали проти самодержавства, вимагали розподілу поміщицьких земель. Організаторів мітингу заарештували, двох з них заслали до Сибіру.

Запровадження столипінської реформи прискорило розорення трудового селянства і сприяло зміцненню хуторських господарств. Навколо села з'явилися великі хутори: Пономаренка, Фартуха, братів Томаків тощо. У 1910 р. в Новоархангельську засновано кредитне товариство для допомоги селянам у зміцненні їх господарств. Та послугами його користувалися в основному багатії. Найбідніші селяни, як і раніше, не могли вибитися з жорстокої нужди, не мали постійного заробітку. В «Голос юга» від 28 листопада 1908 року повідомлялося про самогубство селянина Н. Гільбатенка, доведеного до цього безпросвітними злиднями. Столипінська реформа викликала величезне обурення селян. Часто виникали сутички з представниками місцевих властей, коли проводилося відмежування нових відрубів. У 1913 р. під час однієї з сутичок селян з поліцією поранено урядника і пристава.

Перша світова війна принесла нові злигодні трудовому селянству. Працездатних чоловіків мобілізували до армії, для потреб фронту реквізували коней. Посилювалися революційні настрої серед сільської бідноти. Поліція виявила тут революційні прокламації, видані в Харкові, що закликали до міжнародної пролетарської солідарності, до боротьби за переростання імперіалістичної війни в громадянську.

Після повалення в лютому 1917 року самодержавства з фронту повернулися солдати й матроси, які закликали селян до негайного розподілу поміщицької землі, виступали за припинення імперіалістичної війни. На сільському сході 20 березня створено міліцію з 21 чоловіка. Думки і прагнення знедоленого селянства про землю і його політичне становище висловив М.Кульчицький, селянин-бідняк з Мар'янівки, делегат від Новоархангельської волості на губернському з'їзді хліборобів, що відбувся в Херсоні 23 квітня 1917 року. Виступаючи в дебатах

про майбутній політичний устрій Росії і земельне питання, він говорив, що землю треба передати у спільну власність народу, закликав підтримувати робітничі і солдатські Ради.

Радянську владу у Новоархангельську встановлено у січні 1918 року. Спочатку тут діяв військово-революційний комітет, а з березня – Рада робітничих, селянських і червоноармійських депутатів на чолі з місцевим селянином, колишнім матросом О.Жорою. З перших днів ревком почав впроваджувати в життя власні декрети. Так, у січні 1918 р. маєтки поміщиків Непокойчиць кого, Загорського, Пунілевського, Петровського, панські садиби в Журівці й Кагарлику конфіскували, а їх майно розподілили серед бідніших мешканців села.

На початку квітня 1918 р. Новоархангельськ захопили австро-німецькі війська. Кайзерівські солдати відібрали в селян коней. Разом з окупаційними військами повернулися поміщики, і відновили буржуазно-поміщицькі порядки. З ініціативи ревкому, який перейшов у підпілля, в травні створено партизанський загін. Ним керували: Красовський, Звіздогляд, Шевченко.

Австрійський генерал-губернатор Одеси 11 червня 1918 р. повідомляв уповноваженого гетьманського уряду про те, що в околицях Новоархангельська «організуються і озброюються селяни».

На зміну окупантам прийшли петлюрівці. Після їх розгрому Радянську владу було відновлено. 26 березня 1919 року обрано волвиконком. А в квітні 1919 р. утворили партійний комітет та осередок співчуваючих. Партком і волвиконком розподіляли між селянами поміщицьку землю, організовували населення на боротьбу проти різних банд, вживали заходів щодо вилучення зброї у місцевих багатіїв. На початку червня 1919 р. розгромили банду, яка грабувала населення. В кінці того ж місяця на село напав «загін григор'євців». Під час цієї сутички загинув начальник міліції Г. М. Мойсеєнко.

У серпні 1919 р. село захопили денікінці. В навколишні маєтки знову повернулися поміщики. За найменшу непокору робітників і селян жорстоко карали, страчували. У селян відбирали землю, хліб і худобу, відбулися єврейські погроми. Та населення чинило опір. В січні 1920 р. війська Червоної Армії вигнали денікінців з Новоархангельська, але ще деякий час жителям його довелося вести боротьбу з петлюрівцями.

Весною 1920 року відбулися вибори волвиконкому, при якому було створено відділи: земельний, народної освіти і охорони здоров'я. Здійснюючи закон Всеукраїнського ревкому «Про землю» від 5 лютого 1920 року, в котрий раз розподілили колишні поміщицькі землі, але тепер з розрахунку по 1,3-1,5 десятини на їдця. Селян-бідняків наділили також сівалками та іншими знаряддями хліборобства. Було засіяно всі придатні землі.

Наприкінці 1920 р. Новоархангельська волость перейшла з Єлисаветградського до Первомайського повіту, а в січні 1921 року утворився Новоархангельський район (в межах повіту) з центром у селі Новоархангельську. З 1920 року тут діяли лікарня і фельдшерський пункт, де працювало 7 чоловік медперсоналу. Налагоджувалося культурне життя села. Того ж року відкрито 4-річну, а згодом семирічну школи. В 1923 році почали працювати дворічна вечірня школа проф.грамоти та ще одна - початкова. Гуртки лікнепу відвідувало 30% населення.

Першу сільськогосподарську артіль, утворену 1929 року, новоархангельці назвали іменем В. І. Леніна. Головою її був М.Чоботар. На початку 1930 року в селі виникло ще 4 артілі, які об'єднали 386 дворів, тобто 20% усіх селянських господарств. Колгоспи мали в користуванні 1811 га. землі, 277 коней. У 1931 році в Новоархангельську організували машинно-тракторну станцію. Вона обслуговувала 44 колгоспи і мала 50 тракторів, 12 складних молотарок, 7 двигунів, 10 автомашин, ремонтну майстерню тощо. 23 вересня 1930 р. відбулася перша районна колгоспна конференція, яка обговорила питання про дальший розвиток нових артілей. У рішенні конференції підкреслили про необхідність зміцнення новостворених колективних господарств кадрами, забезпечення їх технікою, розгортання соціалістичного змагання й таке інше. Для виховання широких мас села, Первомайська окружна газета випускала так звані «бойові листки». В січні 1932 року почала виходити районна газета «Під прапор перемог».

Передвоєнні роки характеризувалися піднесенням народного господарства. В 1939 році одержано в середньому в районі по 12 цн. зернових з 1 га. Створювалися спецгоспи для вирощування сортового зерна. Кожне господарство мало по 2-3 ферми. Наприклад, кількість корів у колгоспі ім. Леніна з 1935 по 1939 рік збільшилася - у 2,6; свиней - у 2,5, птиці - в 2 рази.

Дивно, що селяни продовжували жити бідно, вся їхня продукція відправлялася в Росію.

В лютому 1932 в Новоархангельську створено місцевий театр, де ставилися п'єси українських, російських та зарубіжних драматургів. При сільському будинку культури, в середній і семирічній школах, в колгоспі «Нове життя» та при районному парткабінеті працювали бібліотеки. В кінці 1937 року закінчено устаткування радіотрансляційного вузла на 300 точок. Мирна праця селян була перервана віроломним нападом фашистської Німеччини. 30 липня 1941 фашистські війська окупували село. Більше двох років, (а точніше 31 місяць і 12 днів) його жителі перебували під гітлерівським ярмом. В селі фашисти створили 2 табори військовополонених. За час окупації гітлерівці розстріляли 1254 жителі села, 322 - піддали жакливім тортурам.

Найбільшою битвою з XVII ст. до середини XX ст. є Берестейська битва 1651 року між Україною і Кримом з однієї сторони, і Річчю Посполитою - з іншої. В ній брало участь до 600 тис. воїнів. Тільки битви Другої світової війни, зокрема на Курській дузі, біля Москви і Берліна мали більші масштаби.

Період окупації Новоархангельського району треба викладати окремою темою. Наприклад, в березні 1943 з підпільних груп Новоархангельська, Кальніболота, Шляхової, Ганнівки був організований партизанський загін ім. Чапаєва (командир Ю. Фрединський, начальник штабу - М. Синиця). Загін тримав зв'язок з народними месниками Підвисоцького району, (командир з прізвиськом Матвеєв (П. Й. Суський), пізніше - М.Стройков) та з штабом уманських партизанських загонів. Загін діяв на території Новоархангельського, Тишківського і Хмелівського районів. Партизани організовували диверсії, під час яких знищували ворожу силу і техніку, руйнували телефонно-телеграфний зв'язок, обстрілювали ворожі обози. У березні 1944 р. загін влився в одну з частин Червоної Армії.

На фронтах Великої Вітчизняної війни відзначилося багато новоархангельців. Капітан І. М. Курта нагороджений двома орденами Червоного Прапора, орденом Олександра Невського і медалями. Бойовими нагородами відзначили 636 воїнів-новоархангельців. 325 чоловік загинули смертю хоробрих.

14 березня 1944 року 110-а гвардійська стрілецька дивізія

(командир гвардії полковник Д. Соболев) військ 2-го Українського фронту визволила Новоархангельськ від ворога. Німецько-фашистські варвари за час окупації спалили майже всі будівлі по вулиці Свердлова, млин, бібліотеку, зруйнували електростанцію і два мости, приміщення середньої і семирічної шкіл, пограбували майно колгоспів, МТС, магазинів тощо.

Одразу ж після визволення почали працювати колгоспи ім. Леніна, ім. Сталіна, «Нове життя» та «8 Березня», відновила свою роботу МТС. 1944 року у надзвичайно складних умовах за 17 днів було зібрано врожай. Державний план здачі хліба виконано до 1 жовтня - на 103,4%. Крім того, до фонду армії трудящі району здали 7449 цн. картоплі. «Все для фронту, все для перемоги», такий лозунг привів до того, що власні сім'ї ледь зводили кінці – з кінцями. Про страшні роки голодоморів, як на початку 1930 років, так і в післявоєнні роки, ми писати не будемо. Читач сам знайде необхідну інформацію.

В 1948 році в Новоархангельську створено автозагін «Союз загот.транс», який згодом перетворився у велике автотransпортне підприємство. На базі артіль «Нове життя», ім. Леніна, «8 Березня» та колективних господарств сіл Синюхи і Журівки у 1950 році створено колгосп ім. Леніна. З артілью ім. Енгельса злилися колективні господарства сіл Комишевого, Солдатського, Лозуватки. Велике укрупнення, не дало очікуваних результатів.

В економічному розвитку Новоархангельська, якого 1957 року віднесено до категорії селищ міського типу (сmt), помітно збільшується питома вага промисловості. В 1964 маслозавод перейшов у нове виробниче приміщення, потужність підприємства доведено до 50 тн. переробленого молока за добу. Колектив заводу одним з перших у республіці освоїв новий спосіб виробництва безкоркового сиру. В 1966 - 1967 роках здійснено реконструкцію виробничих приміщень райоб'єднання «Сільгосптехніки». З 1960 року почав діяти харчовий комбінат, при якому працювали хлібозавод, цехи ковбасний та безалкогольних напоїв.

Писати про великі здобутки «світлого» майбутнього новоархангельців з початку 1960 і до 1991 р. - мені не хочеться. Хтось з ностальгією згадує про Брежнєвський період, а хтось бачив кінець «світового» комунізму. Попереду велике і довге

життя. Якось Конфуцій сказав: - Не той великий, хто ніколи не падав, а той великий - хто падав і вставав. У людини є три шляхи, щоб чинити розумно: найблагородніший – це роздуми, найлегший – це наслідування, найгірший – це власний досвід.

Історія не стоїть на місці, припиняють своє існування великі держави (наприклад СРСР), підростають діти, змінюються системи і політичні напрямки діяльності, життя ускладнюється. Насправді, життя - просте, але ми самі наполегливо його ускладнюємо: «Мрія рабів - сите безправ'я». Коли в Україні є справедливість, соромно бути бідним і нікчемним; коли справедливості немає, соромно бути багатим і знатним.

За даними сайту Navizor.com 06.08.2015 р. складено рейтинг районів Кіровоградської області з найгіршою якістю доріг. Завдяки незалежним оцінкам автомобілістів та небайдужих громадян, вдалося зібрати об'єктивну інформацію про реальний стан найгірших доріг в районах Кіровоградської області:

*Новоархангельський район – 84.22% критичних доріг
Бобринецький район – 82.02%
Компаніївський район – 69.51%
Новомиргородський район – 69.34%
Олександрійський район (без м. Олександрія) – 66.40%
Устинівський район – 55.17%
Новоукраїнський район – 54.17%
Вільшанський район – 37.43%
Голованівський район – 37.01%
Добровеличківський район – 28.96%
Новгородківський район – 23.47%
Світловодський район (без м. Світловодськ) – 22.20%
Онуфріївський район – 20.29%
Петрівський район – 20%
Кіровоградський район (без м. Кіровоград) – 18.47%
Олександрівський район – 14.60%
Маловисківський район – 10.85%
Ульяновський район – 10.50%*

Якби там не було, назад нічого не повернеш і не зміниш. Коли виникне бажання у читача, прочитайте історію 3-5 держав, які написані їхніми істориками. І ви побачите різницю в написанні історії власної держави, бо нас ще в школах, а потім у ВНЗх

вчили лише за підручниками, написаними радянськими, точніше російськими істориками, методом історичного матеріалізму. Там можна бачити, як міфологізують та возвеличують свою історію, але історія багато в чому ірраціональна. Весь час замовчують (не дають пояснення), чому всякі переселення та війни, нашествия та навали завжди йшли зі сходу на захід? Агресія йшла від московської Росії. А от демократія (в нашому розумінні цього слова) навпаки: йшла із заходу на схід. Революція і демократія - речі несумісні!

Відомий український історик Борис Крупницький (1894-1956), перебуваючи в еміграції, продовжив досліджувати розпочату М. Грушевським, Д. Донцовим, В. Липинським, Ю. Липою, Є. Маланюком проблему цивілізаційного «місцезнаходження» України. Схід має свої геополітичні і культурно-історичні спільні умови і свою спільну долю, так само, як таку спільність має і багатонаціональний Захід. Не можна відірвати Україну від Сходу. Україна була, є і буде одним з основних складників Сходу. Тому й терміни «московський» і «київський» не що інше, як локальне означення тих сил, що борються між собою в цілому світі (але то вже інша розмова).

Повертаючись до теми «Новоархангельськ», Микола Коваленко каже: - Нам в Україні потрібен мир, стабільність, злагода, бо через розруху і розбрат - добру не пробитися і миру не втримаємо. Недопустимо, щоб на початку XXI ст., в Україні відбувалась війна між Росією і Україною, а ще страшно, якщо Україна стане на шлях громадянської війни. Чи ж наші діди-прадіди про це мріяли? Ні, одвічна їхня мрія побачити Україну вільною, незалежною, соборною, а головне - мирною.

Працюючи головою сільгосппідприємства імені Гагаріна більше 20 років, спілкуючись із селянами, найперше хліборобами, із колегами-аграрниками - чую їхні думки. Не треба тішити себе ілюзіями, що хтось нам щасливе життя подасть на тарілочці з голубою каймою. Треба самим наводити порядок, працювати, добиватися, щоб діяли закони і захищали власний народ.

Дякую тобі, Господи, що дав мені жити в такий прекрасний історичний час і не лише бачити все на власні очі, але й у міру моїх сил бути учасником цих великих подій! Дай мені ще вміння розповісти про це так, щоб наші правнуки зрозуміли, відчули і оцінили нас - по заслугах наших.

Українська ритуальна семантика

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Але звичаї, це не відокремлене явище в житті народу, це - втілені в

рух і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми. А ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру даного народу, що в свою чергу впливає на процес становлення народної творчості. Тому народна творчість нерозривно зв'язана зі звичаями народу.

➡ *Звичаї народу - це ті прикмети, по яких роз пізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому.*

Народні звичаї охоплюють усі ділянки громадського, родинного і суспільного життя. Звичаї - це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенародних справах. Наша Україна велика. Українці розселені на багатьох сотнях кілометрів і мають більше звичаєвих особливостей спільних, ніж різних. Коли ми почнемо приглядатися до людей, то побачимо, що звичаї нашого народу на диво між собою близькі. Хто його знає, чи не є саме ця близькість звичаїв тим цементуючим матеріалом, що перемагає своєю міццю всі інші сили, які працюють на руйнування єдності.

➡ *Ви не задумувались, що між колядками і щедрівками є відмінність. Колядки та щедрівки, як ви знаєте, виконувались під час різдвяних та новорічних свят. Перші були прерогативою парубочих гуртів, а другі - дівочих. Колядували протягом кількох днів, починаючи від Різдва, а щедрувати починали лише напередодні Нового року.*

Усна народна творчість також може служити класичним прикладом єдності між усіма українськими землями. Ця спільність мови та звичаїв завжди була тими вузлами, які зв'язували

наш народ, коли він був штучно поділений державними кордонами. Розберемо декілька прикладів:

► *Святий вечір* (Святвечір, Вігілія) - одне з найурочистіших християнських свят, яке відзначається ввечері напередодні Різдва Христового. Дата святкування різними церквами, відрізняється і залежить від дати святкування Різдва. Ще є так званий Другий Святий вечір, його відзначають 18 січня за старим стилем перед святом Богоявлення. Із Святвечором пов'язаний обряд приготування першої куті, її називали багатою, оскільки, крім неї, ще готували 11 пісних страв, серед яких обов'язково мали бути борщ, риба, гриби, вареники з квасолею та капустою, картопля, узвар. Страви мають бути пісними, тому що Святвечір припадає на останній день Пилипівського посту.

Не випадково в Україні існує повір'я, що духи всіх дітей - живих і мертвих, забутих і без вісти пропалих, на Святий Вечір злітаються до своїх матерів, на таємну вечерю, і ніякі віддалі, кордони, кам'яні мури і залізні брами цьому перешкодити не можуть. Як бачимо, звичаєвий обряд «Святої Вечері» символічно об'єднує всіх людей, що належать до одного народу, однієї нації. Ми, українці, нація дуже стара, і свою духовну культуру наші пращури почали творити далеко до християнського періоду.

► *Голодна кутя* 18 січня всі віруючі люди дотримуються суворого посту - нічого не їдять. Аж коли зійде вечірня зоря, тоді можна сідати вечеряти, але й тоді на стіл подаються тільки пісні страви. Цього дня прийнято святити в церкві воду, причому посуд, призначений для свяченої води, прикрашають квітами, щоб Бог оберігав від різних негараздів.

► *Писанка* - яйце, декороване традиційними символами, які пишуться за допомогою воску й барвників. В уявленнях багатьох народів яйце втілювало джерело життя і всього всесвіту. У стародавніх персів, індіанців, візантійців, а також у древніх греків та римлян вважалося, що всесвіт виник з яйця. Стародавні індо-іранські легенди теж це підтверджують. Предки слов'ян називали розписані яєчка «красними яєчками». Дослідники вважають, що українська писанка має понад 100 символічних малюнків, які втілюють світоглядні моделі наших предків.

► *Зелені свята* (Зелені святки) - в Україні три останні дні Зеленого Тижня (перед Трійцею) та три перші дні Троїцького

Тижня (після Трійці). Це традиційне Українське свято, що пов'язане з літом. У цей тиждень встеляли хату і сіни запашним зіллям, що називається аїром. Зеленим гіллям наші предки охороняли своє житло від нечистих духів, що прокидаються (так вони вірили) разом із воскресінням природи, від русалок, мавок, перелесників тощо. Зелені свята - це чисто українська назва християнського свята Трійці, що відзначається на 50-й день після Паски. Обрядовість Зелених свят знаменувала завершення весняного і початок літнього календарного циклу. В основі її лежали культ дерев та рослинності, магія закликання майбутнього врожаю.

► *Купало* - це типове дохристиянське свято з усіма староукраїнськими атрибутами. Купало - слов'янський міфологічний персонаж, пов'язаний зі святкуванням літнього сонцестояння - дня Купали. Велесова Книга донесла таке розуміння Купальського свята: *«Се бо Купало прийшов до нас і говорив нам, що повинні стати горді і чисті тілами і душами нашими»*

► *Ладо* - це поганський бог кохання і розмноження. В той же час *Лада* - мати Богів, старша Рожаниця, богиня світової гармонії, покровителька пологів, жінок, дітей, шлюбу, любові, жіночих справ, врожаю й родючості. Мати Лада після смерті збирає душі праведників, які стали іскрами, і йде у людський світ, вкладаючи їх у лоно жінкам, які прагнуть дитини. Богиня Лада принесла світові Живу Воду, прийшовши до людей по веселі з немовлям (Божичем) на голові.

► *Різдво Христове* - велике християнське свято, згідно з християнським віросповіданням - це день народження Ісуса Христа, Спасителя світу людей з полону гріха. Згідно з Євангелієм від Луки, Ісус Христос народився в часи правління імператора Августа в юдейському місті Вифлеємі у сім'ї теслі Йосипа Обручника з Назарету та жінки Марії. Історична дата народження Христа наразі невідома. Святе Письмо не вказує ні дня, ні року, коли він народився, що дає підставу окремим християнським течіям відмовлятися від святкування Різдва.

Різдво Христове ще до християнства в Україні припадало на свято зимового повороту сонця. Це був час ворожіння на майбутній рік; ми і тепер зустрічаємо в різдвяних звичаях цілу низку дохристиянських елементів, що мали своїм призначенням накликати добрий урожай у наступнім році, багатство і доб-

робут у дім господаря та інше. Ми не в змозі описати всю семантику, для цього потрібна окрема книга, тому читач може сам придивитись до звичаєвих українських обрядів: 12 полін, 12 святкових вечірніх страв, покликання на вечерю – діда Мороза, лісного вовка, чорної бурі або злих вітрів, а ще дідух на покутті, сіно на столі й тощо. Всі ці звичаї, дії і слова, що на перший погляд не мають ніякого значення в житті людини, віють на серце кожного з нас жаром рідної стихії і є для душі живущим бальзамом, який сповнює її могутньою силою.

Стає очевидним той факт, що для людини сьогодення дуже важливо відчувати зв'язок зі своїм родом. «Втрата коріння» або «забуття себе» - стали однією з найголовніших проблем людства. Хтось, для того, щоб вижити, був змушений відмовлятися від свого походження. Хтось волею випадку, або долі, був відрізаний від своєї родини або свого соціального середовища. Стали рідше вживатися поняття – «порода», «рід», або «генетична пам'ять». У якийсь момент відбулося руйнування зв'язків - родинних, соціальних, етнічних. І це не могло не позначатися на стані розуму, на збіднінні духовного життя людей, тому як однією з найголовніших рис людини завжди була самоідентифікація, тобто розуміння свого місця, себе, розуміння, хто ти є.

Як вихідну картку в старій книзі під текстом літописів, збірників, повчань старі писарі лишали записку від себе, укладену здебільшого у формі молитви з оправданням своєї нетямучості і висловлюючи радість, що важка праця переписування закінчилася. Такі записи часто укладалися афористично, на зразок: «Радіє заєць, утікши із сітки, радіє віл, дооравши ниву, так само радіє і писар, дописавши книгу». Закінчується книга дуже часто проханням: помилки виправляти, а переписувача не проклинати. Загалом наші предки дивилися на книжку з великою повагою і ставилися до неї дуже серйозно: «Шукай користь в книгах, в духовному харчі і доступишся вічного життя!», радив один із таких переписувачів Іван Томашівський, ще в 1680 році.

У сучасній культурі ми спостерігаємо сплеск інтересу до традиційних вірувань - як правило, за цим, насправді, стоїть пошук свого коріння. Як дерево без коріння всихає, так і людина без зв'язку з родом не здатна до життя.

Із українських літніх звичаїв та обрядів пропонуємо розглянути генетику і функціональну спрямованість *обрядового вогню*, який не можна лишити поза увагою. Адже сила вогню – як благотворна, так і руйнівна, в світогляді предків асоціювалася з енергією сонця, що дарувало людям тепло і світло. **Перше**, на що звернемо увагу, це *свічка*. З однієї сторони *свічка* – засіб для освітлення, з другої сторони *свічка* - уособлення небесного вогню, і вона відігравала значну роль не тільки в повсякденному, а й в обрядовому житті українців. Вона була обов'язковим ритуальним атрибутом впродовж всього життя людини: під час народження, весілля та смерті. Це було пов'язано із традиційним пошануванням давніми українцями вогню. Свічка набула особливого значення в народній магії, її застосовували як один із найважливіших оберегів. Особливо зросла роль свічки за часів християнства.

Свічку запалювала баба-пупорізка при важких пологах, щоб пришвидшити народження дитини. У весільному обряді, для молодого і молодої виготовляли перед весіллям індивідуальні свічки. У поховальному обряді слов'янських народів, в тому числі українців, свічка відігравала дуже важливу роль. Коли помирала людина, обов'язково годилося запалити свічку, яка згодом мала освітити шлях у царство п'їтьми. Не запалити свічки при покійному - вважали великим гріхом. Без свічки він був би у вічній темряві: *«А хто умре без свічки, то в одно сиди на тім світі у п'їтьмі»*. Якщо траплялося, що свічку не запалили, її намагались «послати» померлому з іншим мерцем. Під час похорону завжди спостерігали за тим, як вона горіла, щоб спіймати момент, коли смерть забирає душу. Якщо вогник свічі здригався, казали, що це душа вийшла з тіла попрощатися з усіма кого любив померлий. Свічка мала горіти доки тіло перебувало в оселі.

Друге - *вогонь*, один із центральних образів української міфології. Вшановування вогню пов'язане з уявленнями про його божественну й очисну силу. Вогонь може бути земний, небесний або підземний. І якщо в перших двох випадках він асоціюється з добробутом, плідністю, слг обрядовістю, то в останньому - із загрозою для людини. В українській обрядовості вогонь - це засіб, що оберігає людину і допомагає їй. При цьому він дуже часто виступає в поєднанні з водою, бо це два

першоелементи світотворення. На свято Водохреща в ополонку тричі занурювали запалену воскову свічку, щоб освятити воду. З давнім культом вогню пов'язаний і християнський обряд обкурювання ладаном за допомогою кадила з гарячим вугіллям. А ще вогонь здавна пов'язували з сонцем. Думку про зв'язок обрядового вогню із сонячним світилом підтверджує, зокрема, поширений у багатьох європейських народів звичай розпалювання вогнища саме на свято Купали, що припадало на період, коли запліднююча сила і життєтворча енергія сонця досягала зеніту.

До ритуалу розпалювання *купальського вогню* має відношення значна кількість обрядових дій та вірувань. У літературі про це оцінки не завжди однастайні і навіть украй суперечливі. Однак сам факт, що навколо вогнища зосереджені основні дії купальської обрядовості і вогонь є її основним мотивом, безсумнівний.

Про важливість вогнища в системі обрядових елементів купальського святкування свідчить той факт, що ритуальний вогонь у ряді місцевостей став називатися так, як і свято: наприклад, поліщуки його називали «*купай лом*», «*купайлицею*», а лемки й бойки не без впливу сусіднього польського й словацького населення – «*субіткою*». До речі, терміни «*купайло*» й «*субітка*» не відзначаються чіткістю й незмінністю вживання, а мають у деяких місцевостях одночасно кілька значень (назва свята, купальського вогню, ритуального вогню взагалі та ін.) або певне синкретичне значення.

Думку про генетичний зв'язок слова «*купало*» зі словом «*вогонь*» підтримує ряд учених. Зокрема, білоруський дослідник В. Мартинов услід за чеським славістом І. Добровським висловив міркування про первісне вживання слова «*купало*» у значенні «*вогонь*» (білоруське «*куп'ець*», «*гарець*»). Ці думки вказують, що купальське свято одержало свою назву від ритуального вогню, а не навпаки. Хоча з цією думкою не можна погодитися, все ж наведені гіпотетичні погляди щодо етимології не суперечать висловленій точці зору про важливість та культовий характер вогню в купальських святкуваннях.

Місце для розпалювання купальського вогню обирали, як правило, на околиці населених пунктів: у лісі, на вигоні, біля річки чи ставки, на пагорбах та вершинах гір. Про це свідчать

не тільки записи етнографів, а й купальські пісні. Наприклад, у росіян «... на горушке, ой на горе, на високой на крутой. На раздольнице широкой. Там горит огонь высокий». У білорусів: - «на кастры гараць горке», інше місце: «купала - гарэла». Є аналогічні відомості і в купальських піснях українського народу: «Ой на горі, на горбочку, склали дівки собі точку». Купальські вогнища, «запалені в Іванівську ніч на Карпатах, Судетах і Корконошах між Сілезією і Чехами, являють величезне й урочисте видовище на просторі декількох верств».

Тепер дізнаємось, хто згідно з народним звичаєм повинен був розпалити багаття і розпочати купальське святкування. Білоруські етнографи свідчать, що для розпалювання купальського вогню громада обирала головного розпорядника, якого подекуди називали Купалішем – похідне від назви свята і купальського вогню. В Україні «... в купальському торжестві брала участь не лише молодь, а навіть князі з дружинами... Запалював огонь найстарший в роду, або володар». Як бачимо, церемонія розпалювання купальського вогню вважалася надзвичайно почесною і доручалася, як правило, статечній, поважній особі.

В Єлисаветградському повіті «на саме Купало, увечері, хлопці виносили кулів десять соломи з дому; кладуть до купи три або чотири, а потім підкладають ще, а заразом всіх не палять». Із соломи розпалювали купальські вогні також на Харківщині та Полтавщині, а на житомирському Поліссі куль соломи витягували на вершину дуба і там запалювали. Локальним різновидом цих обрядових дій є, очевидно, спалення мазниці з дьогтем на вершині дуба-велетня.

Матеріал для багаття готували здебільшого ще за дня. Напередодні Купала, відзначала Леся Українка, «хлопці тянуть по селі солом'яного козуба, а назустріч їм виходять люди і роблять перейму, себто складають на вулиці тріски, поліна, старі кошики і таке інше, – все те знадоби до купальського вогнища. Таких перейм буває кілька і хлопці ледве можуть забрати все паливо».

Ритуал купальських (палаючих) вогнищ супроводжувався перестрибуванням через них молоді. Ця дія – найбільш важливий обрядовий акт у святі Купала і відома багатьом народам світу, що засвідчують дані археології, лінгвістики, етнографії. І

з-поміж багатьох точок зору заслуговує на увагу думка вченого О. Потебні, який вважав, що «запалювання вогнищ і стрибання через них має на меті звільнення від ворожої сили, хвороби, смерті і пов'язаних з нею міфічних істот».

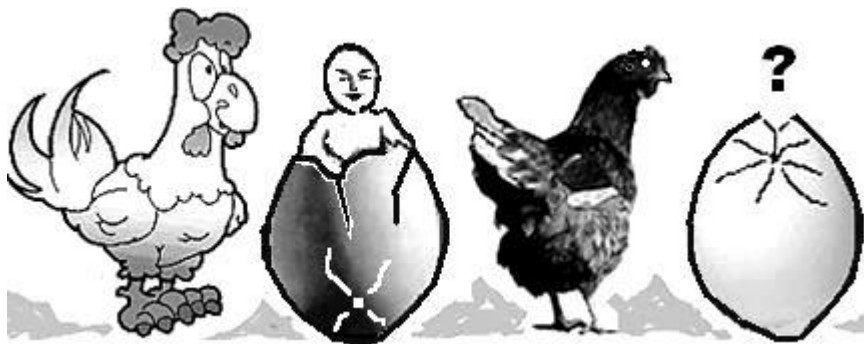

Помітним часописом видавництва Єлисаветграда були «Єлисаветградские новости», перший номер яких вийшов 14 лютого 1903 р. Газета проіснувала до 21 лютого 1908 року. У 1906 р. видання часопису було призупинене, його замінила низка інших універсальних видань. У 1907 р. видання відновилося. Друкувалася газета в друкарні М. Гольденберга.

Купальський вогонь вважали стихією, що має особливий вплив на долю людини, її майбутнє, зокрема на одруження. У багатьох народів був поширений весільний ритуал розпалювання багаття перед брамою нареченого і перехід через нього одруженої пари з метою очищення. Купальський вогонь вшановувався також як стихія. Д. Бантиш-Каменський вказував, що ще за часів Б. Хмельницького парубки й дівчата стрибали парами через вогонь, узявшись за руки, і ворожили про майбутню долю. Якщо їх руки при цьому не розмикалися, вважалося, що пара одружиться і все життя буде разом....

Українські обряди та звичаї завжди відповідали нашій особистій кармі. Перед тим, як з'явитися в цьому світі, наша душа «обира́ла» батьків, рід, національність, місце і час народження. Кожен з нас – це ланка в ланцюзі поколінь. І всі ми опираємося на досвід своїх Предків. Щоб ніколи не переривався зв'язок поколінь і щоб вільно текли родові енергії, у наших Предків існував ще обряд «*благословення*». Благословляли батьки і старші в роду своїх дітей та онуків на створення сім'ї, на звершення справ. Це дуже важливий обряд. Він дозволяв кожному в родині отримати доступ до енергії роду. Кожна сім'я – то маленька церква. З сімей та родин складається наша держава Україна. І якими будуть наші сім'ї та родини, такою буде і держава. Як зачаровані, слухали онуки розповідь діда Опанаса: - Колись і мій дід казав мені: - Ти Опанас, повинен прожити своє життя чесно і гідно, щоб, коли прийде час постати перед Богом на небі, ти міг йому сказати: «Ви мене створили, і я зробив все для процвітання нашого Роду, Народу, Держави, для примноження Роду Слов'янського».

Дилема: «Що було перше?»

Діду кричить мала онука діда Опанаса: - А що було перше, курка, чи яйце? Подумавши декілька секунд, дід Опанас загадково зазначив: «Простаку мудрець не в лад, мудрецю простак не рад». Це питання давно мучить багатьох мудреців й відповіді на нього немає. Я спробую тобі пояснити на образах. Наприклад, існує алфавіт, поряд з ним існують слова, складені з букв алфавіту. Кожне слово складається з букв у строгій послідовності. Лише в одному порядку букв - буде слово, що має певний зміст. Варто поміняти місце однієї букви й зміст може змінитися. Далі кожне слово буде мати похідне значення від цього слова. Наприклад: Сонце – Сонячний. Яке із цих слів первинне, а яке вторинне? Якщо слово Сонячний має більше букв і більше значень, увібравши ще й усе від першого слова Сонце. Чи обов'язково для написання слова Сонячний - писати перше слово? Звичайно ні, кожне слово незалежне. Щось подібне, на зразок алфавіту, використовується Богом у створення тієї, або іншої живої істоти, рослини або комахи. Кожний живий вид має ряд елементів, з яких у певній послідовності складаються генетичні коди всього, що наповнює цю планету. Свій код є у планети, й у тих, хто її населяє – у людей.

Для створення живої істоти або людини певної раси, спочатку виникає необхідність запліднення між протилежними статтями. Далі створюються «генетичні образи» ДНК, ідеальні у всіх відносинах, що гармоніюють із енергією нашої планети й Всесвіту. Жива істота чи людина наділяється

певним «генетичним кодом» - формою й відбувається матеріалізація, тобто наповнення Форми необхідними елементами (народження). Подібно тому, як з нічого народжується хмара, так народжуються й живі істоти, уже наділені здатністю до самовідтворення. Тепер перейдемо до суті питання: «Що було перше, курка, чи яйце»? Я припускаю, що первинною все-таки повинна бути курка, оскільки вона відтворює яйце з певними властивостями й життєвим досвідом. Бо треба комусь закладати генетичний код в яйце. А от у самого яйця досвіду курки - ще немає, бо з нього нічого не народилося. Генетичний досвід з'явиться тільки після відтворення чогось, або когось. Тому ми будемо вважати, що первинною має бути курка.

Мала онука задумалась: - Щось дуже важко зрозуміти слова діда, якщо перша була курка, то звідки вона взагалі взялася? Хто народив перше яйце? Краще піду до своєї мами і запитаю у неї...

Матеріал з Вікіпедії зазначає: це причинно-наслідкова дилема, відома у вигляді питання: «Що було перше, яйце чи курка?». Дилема є проблемою циклічної причинності, або циклічних посилянь. Розуміючи питання дослівно, можна легко на нього відповісти, зважаючи на те, що яйцекладні тварини з'явилися раніше ніж домашня курка. Частіше однак питання має метафоричний зміст, або ж відноситься до метафізичного питання причинності, яке в загальному випадку звучить так: «Що було першим, X чи Y»?

Аристотель (384–322 до н. е.) переймаючись цією ідеєю, дійшов думки, що яйце і птах мали існувати «завжди»: - Якщо колись існувала перша людина, то вона мала з'явитися без батька і матері, що противно природі. Так само не могло існувати перше яйце, що поклало початок птахам, бо тоді мав би існувати перший птах, що поклав початок яйцям, що й сам мав би походити з яйця.

Плутарх (46-126) розглядав вже безпосередньо курку, а не птаха взагалі, і вказував на те, що проблема має глибше коріння: - Проблема походження світу... Подібне питання випливає також в працях римського філософа Макробія. У XX ст. красиве вирішення питання запропонував Г. Спенсер: «Курка, це лише спосіб, яким одне яйце виробляє інше - без курки».

Переяславські угоди з'їли миші

Певна частина дослідників відповідно Переяславських угод заявляють: «Ніякого документа про об'єднання України і Росії не має в наявності». Чому це питання «вистягли» на світ Божий? Ще тисячу років тому мудреці Давньої Еллади помітили цікаву закономірність: людство у своєму розвитку раз по раз неначе повертається «на круги своя», проходячи відомими вже шляхами та вирішуючи знайомі з досвіду більш ранніх поколінь проблеми. Одну з останніх таких на-

год нам «люб'язно» надала вища палата російського законодавчого органу - Рада Федерації, наробивши чимало шуму та розбурхавши великі пристрасті навколо питання ратифікації українсько-російської міждержавної угоди. Угоди, яка мала б забезпечити умови для стратегічного партнерства двох сусідніх, близьких в етнічному та історичному планах народів. Певною родзинкою цієї політико-правової колізії є те, що питання ратифікації теперішньої міждержавної угоди майже день у день співпало з часом ратифікації українсько-російської угоди 1654 року, відомої широкому читацькому загалу як Переяславська.

Гортаючи сторінки історичних видань, знаходимо, що у 1648 р. Богдан Хмельницький та його однодумці підняли повстання проти національного та соціального гноблення з боку Речі Посполитої та за «возз'єднання» з Російською державою, чого благополучно вдалося досягти 1654 року на Раді в Переяславі. Нелогічність, чи точніше абсурдність, такої «логіки» очевидна. Адже спроба побудови завершеної логічної концепції свідчила, що Хмельницький розпочав боротьбу одночасно й за незалежність, і проти неї. Неправомірність такої постановки питання доводить не лише її внутрішня нелогічність, а й доступні історикам документальні свідчення епохи. Відсутність установлених традицій повноцінного державного життя в Україні призводить до того, що 8 січня 1654 р. Генеральна Рада найвищий

тогочасний законодавчий орган, «ратифікує» договір з московським царем, а вже після Ради, 9-10 січня, українська делегація на чолі з гетьманом Богданом Хмельницьким веде переговори з царським послом, боярином В.В.Бутурліним щодо умов уже проголошеного союзу (?).

Причому 8 січня 1654 р. український гетьман і старшина в соборній церкві Переяслава закріпили союз присягою та вимагали підпису, аби Бутурлін зробив те саме від імені царя, але той відмовлявся, стверджуючи, що ніколи такого ще не було, щоб за «великого государя хто-небудь міг віру вчинити; ніколи не було і тепер не буде». Старшина залишила Бутурліна в церкві, а сама довго радилася: як їй бути в цій ситуації. Врешті-решт міркування військово-стратегічності взяли гору, і гетьман погодився і прийняв «на віру» слова посла, що цар особисто високим монаршим указом «згодом» підтвердить усі права і вольності Війська Запорозького. Через три місяці 21 березня 1654 року було ухвалено принципові положення українсько-російської угоди, а вже 27 березня 1654 р. цю угоду «ратифікував» цар Олексій Михайлович.

Наприкінці 1656 - першій половині 1657 р. Переяславсько-московська угода вичерпала свій потенціал. Як одна, так і друга сторона плекали надії скоригувати її положення. Смерть Богдана Хмельницького в середині 1657 року і боротьба за гетьманську булаву зробили позицію Москви більш виграшною. Однак брутальність московських вимог щодо обмеження українського суверенітету на користь царя стала причиною того, що 1658 року Переяславсько-московський договір було денонсовано й упродовж осені 1658 - літа 1659 р. точиться кровопролитна українсько-російська війна.

А тепер повернемося до оцінок Переяславської ради та відповідної угоди. Як бачимо з реконструкції цілей, які ставили перед собою Богдан Хмельницький та його оточення, жодна із них не була досягнута. Не вдалося домогтися ані збереження привілеїв і вольностей шляхти і козацтва (вони були значно урізані в Російській імперії), ані оборони українського православ'я (відмінності між «київським» та «московським» гілками православ'я - окрема тема; але, очевидно, не випадково полковник Іван Богун узагалі висловив у Переяславі сумнів щодо християнської сутності російського православ'я); ані збирання всіх

етнічних українських земель у кордонах часів Київської Русі (власне, з об'єктивних причин частина цих земель і зараз залишилася поза межами Української держави, так само у межах України опинилися фрагменти давніх етнічних територій інших народів); ані розвитку міського самоврядування (цього прагнули українські міщани); ані збереження українських традицій суспільного життя, (а з цим, зокрема, були пов'язані пункти щодо призначення на всі владні посади в Україні тільки місцевих уродженців та щодо збереження власне українського судочинства); ані економічного прогресу і процвітання, (що малося на увазі, коли йшлося про самостійну фінансову систему та привілеї козацької старшини); ані, навіть, швидкого виходу з тяжкої війни і досягнення вигідного миру (задля чого, власне, і потрібна була московська військова потуга).

М.Грушевський звертає увагу на договірний характер стосунків України з Росією (як би вони не розглядалися) і наголошує, що Петро I, потім Єкатерина II однобічно розірвали ці стосунки. Цей факт, утім, не заперечує ніхто: ані з українських, ані з російських історіографів (йдеться, звичайно, не про ідеологів, а про дослідників). Отож саме російська сторона зі своєї вільної волі перетворила Переяславську угоду у «шмат паперу». Тому одне із найважливіших політичних завдань нової Верховної Ради, незалежної України – це анулювання Переяславських статей від 1654 року.

(Заглибимось в історію того періоду). Все почалося в старі часи, в період «єфимків з ознакою» – бо це був пам'ятник державному шахрайству. Ці срібні талери ходили середньовічною Європою, не оминули вони й Росію. Повноцінні гроші з високим вмістом срібла, але: «Держава не обманує - держава змінює вартість». В середині XVII ст., коли Росія оговталася від низки смут і змогла відносно міцно стати на ноги як у політичному, так і в економічному плані, допускати ходіння великої кількості фактично іноземних грошей у власній економіці було небезпечно. Тому в 1654-1655 роках уряд царя Олексія Михайловича зробив цікаву фінансово-валютну реформу, вирішивши одночасно і перетворити «єфимки» в російські гроші і при цьому значно поповнити казну за рахунок своїх підданих.

На державному Монетному дворі і шляхом нехитрих маніпуляцій (на монеті надчеканювався профіль копійки - вершник

на коні і дата «1654» або «1655») таким чином єфимки перетворювалися в срібні рублі. Такі надчеканені єфимки стали іменуватися «єфимками з ознакою копійки», скорочено «єфимки з ознакою».

Хитрість держави полягала в тому, що такі єфимки державою прирівнювалися до 100 срібних копійок, хоча за своєю вагою вони дорівнювали лише 64 срібним копійкам. Таким чином, держава, викидаючи нові «рублі» у грошову систему, вилучала у підданих зайву третину вартості від кожної монети. Однак ця затія швидко провалилася: населення, можливо, в масі свій і було не дуже грамотним, але рахунок грошей знало. Незабаром влада була змушена піти на встановлення курсу в 64 срібних копійки за «єфимок-талер», а в 1659 році і зовсім офіційно почала вилучення єфимок для переплавки в дрібну розмінну монету.

Ставши Гетьманом, Богдан Хмельницький, в результаті бойових дій та господарсько-фінансової діяльності, отримав дуже багато таких монет. Тривала, виснажлива війна з Польщею вимагала грошей. Шукав Гетьман і союзників. Зрозуміло, не за спасибі. Військова підтримка щедро оплачувалася отими талерами. Часто, за гроші, воювати підряджалися й козаки. Тоді була загальноприйнята практика: «Воюємо за гроші».

Отаман Американського козацтва Сергій Цапенко, фанатичний колекціонер козацьких речей, отримавши кілька старовинних талерів, звернув увагу на дивну чеканку 1655 рік і зображення вершника. В середньому, одна така монета нині коштує від 1500-2000 доларів, й відома як «єфимки з ознакою». Фактично, стала першою нормальною грошовою одиницею Росії.

Тираж перечеканених талерів, за різними джерелами, склав від 800 тис. до 1 млн. примірників. Як виявилось, саме скільки Богдан Хмельницький заплатив царю за військовий союз проти Польщі! Росіяни просто тупо нанесли свої символи на гроші об'єднаної Європи, отримавши власну монету.

Коли оприлюднена версія дійшла до офіційних істориків Росії та України, вони не повірили. Полізли в літературу – отримали підтвердження. Шок. Ніякого злиття України з Росією не було – Богдан просто найняв росіян у військовій кампанії проти поляків, не бажаючи того, створивши їм грошову систе-

му. Ми задалися простим питанням: «А що ж тоді відбулося у Переяславі в 1654 році?

Імперські лизоблюди, сталінські посіпаки та сучасні псевдоісторики встигли написати про цей «величний акт об'єднання» тисячі книг, мільйони статей. Інші зліпили пісні, вірші, картини, фільми. Щороку Незалежна Україна і РФ щось помпезно відмічають.

Захотілося дізнатися, а де ж ті загадкові, Переяславські документи? В якому архіві? Чи може на аукціоні? І скільки вони можуть коштувати? Почали шукати. З'ясувалося, що **НІЯКИХ ОФІЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ З ПЕРЕЯСЛАВСЬКОЇ РАДИ НЕ ІСНУЄ!** Їх просто нема! Одні дослідники наголошують, що документи так і не до оформили, інші кажуть: «Їх з'їли миші». Аби читач хоч трохи заспокоївся після такого відкриття, наведемо

російську цитату:

«Переяславский акт 8 (18) января 1654 г. принадлежит к числу одного из наиболее заидеологизированных, политизированных событий истории взаимоотношений двух наших народов, международной и политической жизни в ареале XVII века.»

Несколько слов о Переяславском акте из русских источников со ссылкой на Льва Заборовского. Вначале он делает одно источниковедческое замечание. Широко известный и многократно публикуемый рассказ о Переясловской раде воспроизводится обычно по тексту из статейного списка посольства, возглавляемого В. В. Бутурлиным. Там не учитывается то, что это вторичный, несколько препарированный вариант. Меж тем, сохранился подлинник: именно его повез сеунщик А. С. Матвеев 21 января 1654, именно он зачитывался царю неделю спустя. Разумеется, существенные различия отсутствуют, но некоторые детали не совпадают. В частности, в списке удалены украинизмы. Текст в нем расположен так, что создается впечатление записи со слов И. О. Выговского, именно так излагаются иногда события в литературе. Но фактически это отдельный документ, авторство которого требует дополнительных разысканий. Принадлежность его самому писарю генеральному вызывает сомнения, хотя вполне вероятно, что источник исходил из писарской канцелярии и составлен с его слов. В любом слу-

чае нет никаких оснований считать документ, как и запись в статейном списке, искажающими смысл говорившегося и происходившего на Переяславской раде.

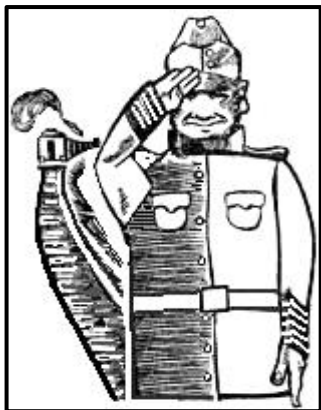
Після цього, нормальні люди, а тим більше українські націоналісти переживають шок. Сором'язливо замовкають російські патріоти. Одного разу, цей короткий факт зірвав застілля у компанії кількох професійних істориків. Хлопці кинули щедро накритий стіл, почали гортати книги, полізли в Інтернет. Аби закінчити з фактами і цитатами, дамо слово українському

авторитету: *«Опис Переяславської ради маємо у «Статейному списку», тобто у звіті В. Бутурліна царю, що насичений подробицями, забарвлений риторичними прикрасами, хоча на Переяславській раді сам Бутурлін не був присутній і про її хід дізнався від інших. Протокольного документального запису про неї не існує. Взагалі щодо статейних списків, що склалися послами, посланниками, агентами московського уряду і які зосереджувалися потім у Посольському приказі в Москві, то їх об'єктивність і правдивість поставили під сумнів уже сучасники. Бутурлінський звіт царю, який ґрішить неповнотою, а в деяких місцях неточністю, був розтиркований у безлічі радянських видань, особливо останніх десятиріч. Він відомий нам також і з підручників історії СРСР (історія України, як ми знаємо, довгий час у навчальних закладах України не викладалась)».*

Без галосу опитали іменитих істориків, які реально працюють в архівах багатьох країн. Жоден з них про **оригінали Переяславських угод** не чув і ніколи їх не бачив! Правда, були схожі папери, які зберігалися в Москві і в Києві, але їхній зміст був зовсім не такий, як нам товмачать росіяни. Доля тих грамот дійсно неймовірна. Одного разу, роблячи ревізію в кремлівському архіві, наглядачі помітили, що від тих старовинних грамот нічого не залишилося. **Їх з'їли миші!** Скандал, ганьба! Адже без тих папірців (грамот) виходить, що Україна була просто окупована Росією, а це кардинально змінює геополітичні розклади. Доповіли кудись на самий верх. Створили комісію. Почали шукати українські примірники. Як виявилось, їх теж з'їли миші! Виходить, що ніяких Переяславських угод нема! Прогнозів робити не будемо, полишимо все на думки читачів.

Забутий український полководець.

Еволюція ролі командувача у війську відбивала ті чи інші тенденції історичного розвитку Русі-України. Військові традиції наших предків занурюються у легендарні часи, коли билинно-літописні князі стояли на чолі «народу-війська», тобто ополчення із усіх дорослих чоловіків. Тоді ватажок завжди йшов попереду інших, своєю звитягою завоюючи авторитет і пошану у племені. Війська українських князівств (Київського, Волинського, Подільського та Сіверського) часто були повністю кін-

ними. В перших рядах їхали князі, адже саме вони мали найкраще озброєння і обладунок. Також тоді не існувало кадрового офіцерства і керувати натовпом лицарів можна було тільки ведучи їх за собою. У другій лінії йшли великі бояри і пани, ще далі – «молодша дружина», зброєносці. Звісно, перебуваючи в перших рядах, командувачі були полководцями і воїнами.

Із вдосконаленням вогнепальної зброї та розвитком найманих військ відпадала і необхідність безпосередньої присудності командувача у бойовому зіткненні. У найманих військах панувала дисципліна та ієрархія, що чітко забезпечувало зв'язок між наказом і його виконанням.

Багаті й родовиті, князі Острозькі, Ружинські, Корецькі, Сангушки, Четвертинські, Вишневецькі та інші утримували за свій рахунок справжні приватні армії. Тим часом на Півдні України набирало силу Запорозьке козацтво. Хоча спочатку козацькі полководці були звичайними отаманами, згодом вони перетворилися на справжніх європейських генералів і адміралів, від імен яких тремтіли Стамбул, Варшава і Москва. Як не крутять фактами псевдоісторики, але українська історія багата на яскраві постаті військових геніїв - величних правителів, успішних генералів та відчайдушних борців за свободу. І одного із них фельдмаршала Івана Паскевича, по праву називають - українським Суворовим.

Вікіпедія: *Паскевич Іван Федорович (1782-1856, Полта-*

ва, український військовий діяч, генерал-фельдмаршал (1829), граф Єриванський (1828), найясніш. князь Варшавський (1831). Походив із козацько-старшинського роду Полтавського полку, що вів своє походження від Паська, знатного військового товариша в армії гетьмана Богдана Хмельницького).

Паскевичі - український козацько-старшинський рід (згодом дворянський) на Полтавщині в 17-19 ст. Рід походив від козака Полтавського полку Федора Цаленка та його внука Івана Паскевича. Найвідоміші представники: Петро Паскевич (роки народження і смерті невідомі), бунчужний товариш (1787). Заснував книгарню в Полтаві; Іван Паскевич (1782-1856) військовий діяч, генерал-фельдмаршал (1829) про якого ми будемо вести розповідь. Полтавський полк створений 1648 року під час повстання під проводом Б.Хмельницького. За реєстром 1649 р. полк нараховує 19 сотень. Першочерговим стратегічним завданням був захист південних кордонів від татарських набігів. Присяжні списки 1654 року фіксують додаткові чотири сотні: Білицьку, Котелевську, Старосанжарську та Грунівську, але відсутня Книшівська сотня. Тож за гетьманату Б. Хмельницького у 1657 році формація мала 22 сотні. Через рік до поновленого Лубенського полку - відійшла Лукомльська сотня. Після повстання Пушкаря і Барабаша, згідно з регіментом Виговського, число сотень міста скоротилося з трьох до однієї, того ж року наказним полковником було призначено Богуна, котрого незабаром змінив Гаркуша. Ми не будемо вдаватися в деталі, лише зазначимо, 20 жовтня 1775 р. полк ліквідували, а територія ввійшла до складу Полтавського повіту Новоросійської губернії. З особового складу був сформований Полтавський пікінерний полк. Це був перший козацький полк Лівобережної України....

В 1829 році Пушкін їхав в Арзрум до російської армії, що воювала з турками. Командував цією армією український фельдмаршал Паскевич, родом з Полтави. А розмовляти поет і полководець будуть між собою не російською або українською, а французькою мовою, бо розумні люди завжди знайдуть загальну мову. З дня свого народження (8.05.1782) Іван Паскевич жив в родині багатих полтавсько-українських дворян. Але, замість того, щоб стати провінційним поміщиком, що добре розбирається у виробництві наливки і ковбас, він вибрав армійську службу. В 11 років був зарахований у петербурзький Пажеський

корпус - самий привілейований навчальний заклад Російської імперії. В 18 років - став ад'ютантом Павла II. Згодом стане зрозуміло, Росія має потребу в Івані Паскевичу, а він - у ній.

Ходили чутки, що Паскевич зобов'язаний своїй зовнішності, оскільки привертав увагу дружини царя Павла, імператриці Марії Федорівни.

Перед ним - блискучі перспективи закріпитися при дворі. Але царевбивство Павла тимчасово перериває його злет. У нового імператора Олександра свої наближені, і І. Паскевич опиняється на задвірках світського життя. Від забуття його рятує чергова російсько-турецька війна, яка починається в 1806 р.

Іноді життя Паскевича нагадувало пригодницький роман. Він швидко став полковником; примітно те, що в цьому чині він мав всі російські ордена, які тільки можна було одержати в такому званні – це рідкий випадок. Особливо, якщо врахувати, що заслужив Паскевич ці нагороди не на палацовому паркеті.

Війну 1812 року хоробрий українець зустрів уже генерал-майором і командиром 26-й піхотної дивізії, у значній мірі сформованої зі штрафників. Перша бригада її складалася в основному із солдатів й офіцерів, вигнаних з інших частин за пияцтво, грабежі й дебоші. Проте під командою Паскевича частина билася винятково й непохитно. У Бородинському бої саме їй довелося захищати батарею Раєвського, втративши три тисячі тільки загиблими. Командир Паскевич особисто, декілька разів водив дивізію в контратаку.

В історичних документах події тих часів описані так: - 12 червня 1812 р. «непереможна» армія Наполеона переходить кордон Російської імперії. І. Паскевич служить в складі 2-ї Західної армії, яка окремо від 1-ої поспішно відступає вглиб Росії. Мета - уникнути генерального бою та об'єднати дві армії під Смоленськом. Ворог наступає на п'яти. Командуючий князь Багратіон доручає корпусу генерал-лейтенанта Раєвського, в складі якого дивізія І. Паскевича, затримати французів під Могилевом. В липні 1812 р. під селом Салтанівка вона першою стикається з військами французького маршала Даву. Терези військового щастя коливаються. Паскевич намагається якомога довше затримувати французів, щоб дати час своїм відступити.

Молодий генерал-майор вміло маневрує артилерією і завдає противнику значних втрат. Врешті-решт Паскевич обдурює

Даву. Останній переконаний, що має справу з основними силами росіян, а не з ар'єргардом. Він стягує сюди всі свої війська. Паскевич свою місію виконує – 2-га армія відривається від французів. Корпус Раєвського першим підходить до Смоленська. От-от туди прийдуть французи, а основні російські сили ще далеко. Командуючий вирішує дати бій біля міста. Але втручається Паскевич. Українець переконує Раєвського укріпитися в самому Смоленську і у випадку потреби прийняти вуличний бій. Цим він зберігає корпус від розгрому - і не дає ще більше ослабити російську армію перед майбутнім Бородинським боєм.

В Смоленську Паскевич обороняє ключовий, так званий Королівський бастіон. Атаки військ маршала Нея захлинаються через мужність його захисників. Оборона Королівського бастіону не даремна. В разі оволодіння Смоленськом з ходу, Наполеон може вдарити в тил розділених російській армії. Зрештою місто здають - але дві армії об'єдналися і продовжили відступ. 26 серпня 1812 настав день Бородіна. І тут дивізія Паскевича грає вирішальну роль. Вона обороняє так званий центральний редут або «батарею Раєвського».

Чин генерал-лейтенанта Паскевич одержав рівно через рік - уже в Німеччині. Командуючи все тієї ж 26 дивізією в «Битві народів» під Лейпцигом, він захопить 30 пушок і 4 тис. прославлених наполеонівських солдатів. 1825 рік обернувся зоряною годиною Паскевича. Дружба великого князя Миколи I і українця Івана Паскевича принесла свої плоди. Микола I став царем замість брата Костянтина, що відмовився. А Паскевич - його полководцем. Всі найгучніші перемоги Російської імперії при царюванні Миколи I будуть здобуті українським генералом.

В 1826 р. Паскевич розбиває на Кавказі перську армію. Вимуштрувана англійськими інструкторами, піхота шаха не витримала штикової атаки росіян в цьому бою. Втрати в загоні Паскевича були незначні - три офіцери й 43 рядових убитими. Ще через рік він звільнив від персів древню столицю Вірменії - Еривань, так тоді її називали в Росії. Наступною видатною перемогою генерала Паскевича стало узяття турецької фортеці Карі в 1828 році. Командуючий з таким мистецтвом розставив облогові батареї й провів бомбардування, що турецька твердиня впала на кілька днів раніше, ніж передбачалося за планом.

Пропозиція І.Паскевича комендантові Карса Эмин-паше

про здачу ввійшла в історію: *«Пощада - безневинним. Смерть - непокірливим. Година часу - на міркування»*. Почувши слова російського полководця, передані парламентаром, турецький гарнізон збунтувався проти свого начальника й викинув відразу два білих прапори. У наступних війнах з Туреччиною російська армія ще два рази брала фортецю Карі - штурмом. Але в перший раз зробив це саме українець!

Хіба поляки, що воювали в наполеонівській армії, соромились своїх генералів? Але ж серед них не було ні одного, рівного по таланті нашому полтавському земляку - Івану Паскевичу. Чому ж ми не цінимо своїх полководців, їхніх перемог і не робимо висновків?

Самою важкою кампанією, що випала І. Паскевичу, була війна з Польщею. Офіційно це називали придушенням польського повстання. Але насправді, боротися довелося з однією із кращих європейських армій. Наші земляки під керівництвом Паскевича із задоволенням громили поляків у тій війні, зводячи «старі рахунки». Приміром, саме в складі російської армії боровся перший видавець знаменитого «Кобзаря» І. Мартос. І, крім усього, у поляків не було полководця рівня І. Паскевича.

Поляки були розбиті, радісну звістку про капітуляцію ворога везе до Петербургу князь Суворов, онук славнозвісного генералісимуса, який 37 років тому підніс покорену Варшаву імператриці Катерині II. Повідомлення фельдмаршала Івана Паскевича царю Миколі Першому вражало суворівською стислістю: *«Варшава у ніг Вашої імператорської величності»*. Микола Перший відповідає Паскевичу: *«Ти помстився за Росію, ти підкорив Варшаву - відтепер ти світліший князь Варшавський»*. Українському фельдмаршалові ледь здійснилося 49 р.

1). *До честі фельдмаршала, він не допускає кривавих інцидентів на вулицях підкореної польської столиці, як це сталося з Суворовим в 1794 р. Обережна політика переможця імponує царю і той призначає Паскевича намісником Царства Польського. Поляки називають цей час «ніччю Паскевича». Їхня автономія цілком скасована, сейм розпущений, територія поділена на губернії, запроваджений надзвичайний стан, а фінансові розрахунки відбуваються тепер тільки в російських рублях. Він будує мережу шосейних доріг, першу залізницю, яка з'єднує*

Варшаву з Віднем, облаштовує комунальне господарство Варшави. Оживає театральне та концертне життя міста - Паскевич хоче аби поляки більше розважались, ніж думали про політику. До своєї смерті Паскевич залишається намісником Царства Польського. Пізніше в 1870 р. імператор Олександр II відкрив йому пам'ятник у Варшаві навпроти сучасного президентського палацу. Сьогодні на місці російського фельдмаршала стоїть монумент польському князю Юзефу Понятовському.

2). Паскевич - один з небагатьох офіцерів який не помічений в жодному таємному товаристві і не запідозрений у вільнодумстві. Саме тому цар Микола I вводить його до складу Верховного кримінального суду над державними злочинцями. Вірний слуга царя, він без тіні сумніву ставить свій підпис під суворими вирокami офіцерам, багатьох з яких знає особисто. Це – перша пляма на світлій біографії І. Паскевича. Цей суд назавжди таврує його як «ката декабристів». Згодом Паскевич розділив долю майже всіх наближених Миколи I.

3). Іван Паскевич є повним Георгіївським кавалером, яких в історії Російської імперії всього чотири (крім нього, цієї честі удостоїлись Михайло Кутузов, Михайло Барклай-де-Толлі та Іван Дибіч-Забалканський).

У червні 1854 р контужений фельдмаршал хоче піти у відставку, йому вже більше 70 років, він дуже хвора людина. Паскевич здає командування армією Горчакову, і їде до маєтку в Гомелі (нині Білорусь), а потім у Варшаву, де його умовили потурбуватись про оборону західних кордонів імперії.

Звістка про смерть в лютому 1855 імператора Миколи I остаточно підкошує І. Паскевича. Смертельна хвороба - рак шлунку - стрімко прогресує. Наостанок фельдмаршал отримує звістку про падіння Севастополя. З того часу з ліжка він вже не підіймається. Іван Паскевич помер 20 січня (1 лютого) 1856 р. Він місяць не дожив до кінця Кримської війни (1853–1856).

Нині ім'я І. Паскевича в Україні віддано забуттю, жаль, що мала Батьківщина забула свого кращого полководця, який прославляв її у битвах, не шкодуючи власного життя. Ми зазначимо, що навіть Б. Хмельницькому не вдалося взяти Варшаву. А Паскевич взяв! Так чому ж ми вічно соромимось своїх полководців та генералів, які потрапили на скрижалі історії України?

Про принца і суспільство

Провідник нашої книги, дід Опанас, багато років потому (1957-1967 р.), навчався у Кіровоградській СШК № 5, що по вул. Шевченка. Одного разу на уроці в молодших класах, вчитель вів розповідь «Про непродумані дії і наслідки». Прочитав дітям чергову казку, як один принц покохав принцесу, яка вже була нареченою іншого принца і вкрав її з під вінця і що з цього вийшло. В кінці казки були такі слова: «Сказка ложь, а в ней намек, добрым молодцам урок». Отже діти, - сказав учитель, закриваючи книгу, - хто скаже, гарна була казка чи погана?

- Гарна, - на всі голоси волали діти.

- А хто пояснить, чому? Руку підняла гарненька дівчинка.

- Тому що принц оженився на принцесі, - без тіні сумніву відповіла Тетяна (так звали школярку).

- Так, але не зовсім так. - Учитель закривав руки за спину й став розглядати дітей. - Казка, яку ми тільки що прочитали, добра й гарна, тому що головний герой у ній – принц Осланд, покохав принцесу Ладу, яка була нареченою іншого гарного парубка з маленької держави, принца Віктора. Для двох принців та принцеси наступив кульмінаційний момент. На відміну від інших персонажів, над долею яких ми не думаємо.

Принц Осланд украв принцесу прямо з-під вінця, а хто-небудь запитав себе, хотіла принцеса Лада, щоб її вкрали, чи ні? Може її наречений, принц Віктор, подобався їй більше, ніж принц Осланд. До речі, як поставились родичі принца і принцеси в цій казці, вони змирилися з крадіжкою нареченої? Ні, не змирилися. Батько принцеси, разом з принцом Віктором зібрали військо і пішли визволяти принцесу.

Дві держави виявилися утягнені у війну, тисячі солдатів склали голови на полі брані заради визволення принцеси, але кому це цікаво? Кожен убитий солдат був чиїмось сином, чоловіком, або батьком, але їхня доля й горе їхніх родин залишаються за гранню оповідання, казка не про них. Казка про принца Осланда, що домігся свого: «Вкрав принцесу Ладу». Він захотів мати гарну дівчину й одержав її, фактично змусив силою вийти

заміж за себе. В битві між двома державами, перемогу отримав принц Осланд, бо його держава мала сильну армію, він розбив військо принца Віктора, забрав королівство батька принцеси Лади і правив там довго-довго. Він не думав, що наніс психологічну травму своїй принцесі-дружині Ладі.

Оскільки казка все-таки про двох принців, принцесу та її батька, а не про безіменних солдатів з різних військ, що полягли в битві - це казка з умовно-щасливим кінцем. Принцеса змирилась зі своєю долею і не переймалася втратою батьківського королівства. - Учитель зупинився, поглянув на дітей і підняв палець: - Запам'ятайте діти, кожна дія – має певні наслідки. Щоб одна-єдина казка для когось склалася добре, безліч інших казок повинні закінчитися погано. Так повелося, що в рахунок добрих казок беруться тільки долі принців і принцес, а не солдат і народ країни. Тому що принци і принцеси завжди були мірилом казок, а простий народ до уваги не брався.

Школа - це майстерня, де формується думка підрастаючого покоління, треба міцно тримати її в руках, якщо не хочеш випустити з рук своє майбутнє:

«Ми вже Народ, ми вже - не бидло.

Нам буди бидлом – остогидло».

Бидло б'ють не зі злості, биття є звичайним способом змусити робити так, як хоче пастух, женучи худобу на пасовище чи поганяючи вола в ярмі. Нас провокують і випробовують, вивчають нашу реакцію на відверті удари та інформаційну провокацію. Вчать жити з допомогою їхньої реклами і телебачення, цинічно викривляють правду, переформатовують наших економістів і політиків. Ми несподівано попали в популярний світовий експеримент «бидлізації».

Дехто вкаже на 1990-ті роки, коли розум знецінився, а влада в суспільстві насправді належала кримінальному бидлу в реальному, і духовному аспектах. Дехто згадає про економічну, духовну і світоглядну кризу, яка накрила увесь світ. Дехто киватиме на спадщину ідеології імперського СРСР. Малоосвіченим народом легко керувати, а рабу дуже просто наказати, що купити і за яку партію віддати голос. Байдужа людина не здатна на спротив, у неї немає ані сил, ані бажання змінювати світ на краще. Вона хоче їсти, спати і розважатися.

Якщо звертатися до мудрості наших пращурів, яка збере-

глася у народних віруваннях і казках, ми побачимо, що вони не боялися смерті, яка була частиною циклу життя, а протистояння між тим, що ми зараз називаємо «добром» і «злом», відбувалося, як протистояння «чистоти» і «скверни». Вдумайтесь в слова: «Кров людська – не водиця». Згадайте, як у десятках серіалів протягом кількох років український Крим показувався як російська територія: глядачі бачили портрети російських президентів, російські прапори, постійну прив'язку до Москви, а України взагалі начебто й не існувало у тому просторі. А згодом вибухнула фаза: «Крим – наш, російський». Посіяні через масову псевдокультуру зерна вчасно проросли в Криму.

У нашому житті було забагато віртуальної крові і жорстокості, так багато, що реальні кров і жорстокість стали для нас нормою. Ми зробили нормою те, що ховаємось вдома, щойно засутеніло, бо боїмося зустріти на вулиці якогось бандюгана. А цей бандюган (дрібна сошка), про те знає і підсвідомо пишається своєю владою над нами.

Ми боїмося людей зі зброєю, і хоча хуліганів та обкурених наркоманів справді варто стерегтися, але цей страх паралізує і робить тисячі людей інертними. А з переляканою людиною можна робити все, що заманеться, бо вона не буде боронитися, вважаючи себе самотньою і слабкою. Якщо ти милуєшся, як ллється людська кров, то вже не скаржся, коли цей жах завітає у твоє власне життя, тому, що подібне, притягує - подібне.

Єднаємося! Разом – ми переможемо! За останній час багато чого змінилося. Після Революції Гідності, у цій війні, ми невідворотно змінилися, хоча повністю ці зміни будуть досягнуті значно пізніше. Ми стали старшими і мудрішими, а ті, хто відмежувався від своєї країни у цей важкий час, насправді втратили вплив на її долю. Вони вже не громадяни України, хоча поки й мають українські паспорти. Не забувайте, згаяний час швидкою ходою не надолужиш.

Подібні випробування проходила кожна звільнена нація. Проте, на відміну від інших, ми терпимо надто довго, не усвідомлюючи яким лихом це може окошитися для нового покоління українців. Сьогодні світ згоден з тим, що Україна є сферою чужого впливу, який перешкоджає формуванню сильного громадянського суспільства і сильної державної влади. Ми переможемо, бо сильний народ – здолати неможливо!

Восьма глава

покидаючи

~~СРСР~~

Про становлення України
та зародження державності

Як гарно у полі

Чи бачили ви коли-небудь, як під яскравим, сяючим, променистим блакитним небом золотом віддзеркалює земля? Це - пшеничні поля моєї рідної, батьківської сторони. Чи ви чули, як бринить прозоре, кришталево чисте повітря веселою й радісною піснею пташки, як вдоволено гуде джміль, як шелестить і шурхотить листя під дотиком вітерця? Це - голос моєї землі. Чи торкалися ваших вій лагідні сонячні промені, ваших скронь - гілочки беріз, ваших рук - трепетні й тендітні польові квіти? Це - ніжність моєї України.

Стискає серце і перехоплює подих від такої краси, від того, що ти - її часточка, бо живеш на цій землі. І вона - твоя єдина, твоя рідна і неповторна. Хіба можна нею не пишатися, бути байдужим до її краси й мальовничості? Я люблю рідну землю у будь-яку пору року, бо вона завжди чарівна. Мила моя земле! Рідна сторона! Може, для когось і є чудовіші й красивіші краї, але ти для мене - найкраща, наймиліша, неповторна!

Місяцю серпню належить особлива роль в житті людини, бо протягом року хлібороб працював на останній місяць літа.

Він працював зранку і до пізнього вечора, а перепочинком були лише свята, якими і регулювали працю з відпочинком. Назва восьмого місяця походить від знаряддя, яким жали зернові.

У чеській, польській та словенській мовах місяць серпень відповідно іменується «серпан», «серпень», «копень», «хлібо-сол», «густар», «живець», «зоряничник», «городник», «припасаха», «спасівець» та інше. За іншою версією слово *serpen* (лат. змія), у цей час змії стають агресивними та більш отруйними. У Єлисаветградському повіті місяць жнив називався серпень, а місяць молотби - вересень (від слова «верещить», молотити), і прив'язані вони до землеробських робіт.

Сонце вже повертає на осінь, але ще не в'яне наше «красне літо». Буяють зеленню парки, стоять сухі й ясні дні, у садах жовтіють, рум'яніють, червоніють яблука, груші. Синіють сливи, звисають янтарні, фіолетові грона винограду. Але найважливіша прикмета серпня - незорі поля стиглих хлібів. В першій половині місяця закінчувалися жнива, пасічники вдруге качали мед, бо на 19 серпня припадає Спас: «Спас свіжий медець припас». Останньому снопу на жнивах приділяли значної уваги. Його прикрашали перевеслом з польових квітів та стрічками, проносили по селі, ховали в комору і на Різдво заносили в хату на покуть. За народними прикметами та жниця, яка зв'язала останній сніп, народить дитину протягом поточного року.

Серпневі іменинники

- 1 серпня - Степан, Серафим, Роман
- 2 серпня - Панас, Севастьян, Ілля
- 3 серпня - Іван, Семен, Онуфрій
- 4 серпня - Марія, Магдалина, Фока
- 5 серпня - Аполлінарій, Трохим
- 6 серпня - Борис, Гліб, Полікарп, Христина
- 7 серпня - Анна, Марк, Макар, Євпраксія.
- 8 серпня - Мусій, Парасковія
- 9 серпня - Микола, Климентій, Пантейлемон, Герман
- 11 серпня - Кузьма, Костянтин, Михайло, Серафима
- 12 серпня - Валентин, Лука, Максим
- 13 серпня - Євдоким, Пелагея, Веніамін, Сергій
- 14 серпня - Антон, Олександр, Гурій
- 15 серпня - Василь, Никодим, Степан

16 серпня - Антон, Соломія, Кузьма
 17 серпня - Денис, Іван, Євдокія
 18 серпня - Євстигній, Нонна
 19 серпня - Михайло, Макар, Архип
 20 серпня - Митрофан, Дементій, Пімонов
 21 серпня - Григорій, Зосим, Мирон, Омелян
 22 серпня - Олексій, Дмитро, Фотій, Матвій, Антон
 23 серпня - Роман, Лаврентій
 24 серпня - Олександр, Максим, Федір, Василь
 25 серпня - Памфіл, Фотій, Олександр
 26 серпня - Максим, Тихон, Іполит
 27 серпня - Аркадій, Феодосій, Олімпіада
 28 серпня - Микита, Максим, Степан, Йосип
 29 серпня - Демид
 30 серпня - Уляна, Мирон, Павло
 31 серпня - Омелян, Іларіон, Лавр, Макар

Піддубний в Єлисаветграді. Про Івана Максимовича Піддубного, нашого українського богатиря, який своєю неймовірною силою і витривалістю дивував Європу і Америку, написано дуже багато і знято не один фільм. Але в біографії цієї видатної особистості за 1916 рік є одна «біла пляма». Виявляється, що в 1916 році Іван Піддубний перебував у Єлисаветграді, де проходив чемпіонат світу з французької боротьби. Беззаперечні докази цієї події зберігаються у нашому Кіровоградському обласному архіві й це ще раз доводить, що місто, в якому ми живемо, має красиву і гідну історію. Сталося це, коли до міста прибув на гастролі першокласний Сибірський цирк Стрепетова. Уяву глядачів вражали виступи людини – акваріума, борців Івана Заїкіна - чемпіона Російської Імперії у важкій атлетиці (1904 р.), двократного чемпіона світу (1908, 1913 р.) осетинського силача - велетня Казбек-Гора, (він міг зігнути на шиї залізну двотаврову балку), та відомих борців Чорна маска, Циклоп, Стерс, Ципс й інші.

Інтерес до чемпіонату сягнув точки кипіння, коли до Єлисаветграда приїхав сам Іван Піддубний. Ось як про це писала тоді газета «Голос Юга»: «22 марта 1916 года первая гастроль гордости и славы русского спорта, премьеры

чемпіона мира Івана Максимовича Поддубного. Грандіозна схватка печерного знаменитого кавказця великана Казбек-Гори с Іваном Поддубным». 25 березня 1916 р. наш дивобогатир зустрівся у двобої з Ципсом, 27 березня - з К. Булем, 29 березня - з Стерсом і 31 березня з Казбек-Горою. Слід під кремлити, що Казбек-Гора був грозою чемпіонів. Він - один із найсильніших борців Російської імперії.

Білету розкуповувалися, як гарячі пиріжки. Кожен дорослий мав право провести з собою безплатно одну дитину до 10 років. У цей період Єлисаветградський театр втратив свого глядача, всі йшли в цирк на І. Піддубного...

Серпневі подорожі

Серпень у 2016 р. - восьмий місяць року, що розпочнеться в понеділок 1 серпня та закінчиться в середу 31 серпня. А ще **1 серпня** – Всесвітній тиждень грудного вигодовування та день інкасатора. Від цих людей багато в чому залежить надійність і безпека грошових коштів і матеріальних цінностей. З 1924 р. - день заснування українського товариства «Просвіта». 1.08.1879 р. в Єлисаветграді відбувся концерт артистки

імператорських театрів Леонової і композитора Мусоргського. **1 серпня** – день прп. Мокрини. Як на Мокрину дощ іде, то буде дощова осінь. Дивись осінь по Мокрині: Мокрина мокра - і осінь мокра, сухо на Мокрину - осінь буде суха.

► Якщо зранку йтиме дощ, то початок осені буде дощовий; задощить опівдні - дощовою буде середина осені; якщо ж дощ паде надвечір, то буде з дощами кінець осені. Дощовий день вказував, що наступного року вродять жита, але літо буде мокрим. Якщо ластівки в серпні висиджують другий виводок, то осінь скоро не настане. Якщо бджолина матка припиняє відкладати яйця у серпні (замість вересня) - зима буде рання і холодна. Якщо бур'яни влітку ростуть особливо високі – зима буде сніжна. Грозовий серпень - на довгу осінь. Літо сухе, спекотне - зима малосніжна, морозна. У 2010 р зафіксували абсолютний рекорд спеки в історії метеоспостережень в Україні: +41,3 С.

➔ **2 серпня** День аеромобільних військ України та день ПДВ. Свято дня аеромобільних військ було встановлено Указом Президента України № 937/99 в 1999 році.

2 серпня 1940 Верховною Радою СРСР був прийнятий закон про приєднання Північної Буковини, а також Хотинського (на півночі), Акерманського і Ізмаїльського (на півдні) повітів Бессарабії, які від Румунії перейшли до СРСР.

У серпні 1989 р. - Вийшов перший номер газети «Думка» (орган Кіровоградської координаційної ради Руху), яка нелегально ротапринтним способом друкувалася у Прибалтиці. Редактор Володимир Кобзар.

2 серпня – день Іллі пророка. До Іллі дощ ходить і за - і проти вітру - як накаже пророк, а після нього - лише за вітром. Минув Ілля - чекай гнилля. Цього дня мало коли не гримить і не ллє дощ як з відра. Гронове свято, пов'язане з аграрною магією. В цей день намагалися не працювати, бо Ілля на полі копи лічить. На Іллі - новий хліб на столі. Коли жито дозріває до Іллі, то воно найкраще для насіння. Якщо зранку хмарно, то сівба повинна бути рання і можна чекати доброго врожаю: якщо хмарно опівдні - середня сівба, а якщо ввечері - сівба пізня і врожай поганий. Цілий день сонячно - на недорід. На Іллю з'являться хмари зранку - наступного року вродить хліб на ранніх посівах; хмари з'являться в обід - добре вродять середні посіви; хмари з'являться надвечір - добре вродять пізні посіви.

➔ **3 серпня.** 1727 р. російський імператор Петро другий (Олексійович) видав Указ про відновлення виборної посади гетьмана. 3 серпня 1775 р. була проведена ліквідація запорізького козацтва (за іншими даними 14 серпня 1775 р., імператрицею Катериною II було видано царський маніфест). У 1492 р. Христофор Колумб відправився в перше плавання для відкриття західного шляху в Індію.

► Якщо вечірня зоря з червонястим відтінком, а призахідне сонце також розчервонілося - вночі збереться на грозу. Два вечори поспіль немає місяця, а зорі світять - на дощ. Якщо ввечері зірки світять ясно - буде теплий, сонячний день; коли ж зірки тьмяні - на дощ. Якщо на чистому небі не видно малих зірок - бути бурі.

➔ **4 серпня** 1914 р., в місті Львові було засновано Союз визволення України (скорочено СОУ). Головною метою цієї

організації було проголошення соборності та самостійності України. У 1651 р. після поразки козаків під Берестечком, литовський князь Януш Радзивіл зайняв Київ. У 1687 році гетьманом України обрано Івана Мазепу

4 серпня - День поліції. Дата професійного свята встановлена Указом Президента від 09.12.2015 № 693/2015.

4 серпня – рівноапост. Марії Магдалини. Її вважають заступницею від холери. Це добрий день. Великі роси - льон буде сірий та косий. Якщо на Магдалини гроза - сіна буде багато.

► Перед дощем реп'ях завжди розкриває свої колючки.

Гроза у серпні - на довгу осінь. Журавлі полетіли в вирій у серпні - на ранню осінь і ранню зиму. Стиглий овес удруге зазеленів - на непогожу осінь. Сухе літо - на дощову осінь. Сире літо й тепла осінь - на довгу зиму. Дощове літо - на гнилу зиму.

Тест Шиболет. *Із періоду «сивої» давнини тягнеться цікава історія тесту «шиболет», він ще використовувався в Книзі суддів з біблійської історії. За принципом «шиболету» людей поділяли на «свій – чужий». У часи Старого Заповіту в місті Гілеад, що на східному березі річки Йордан, народився чоловік на ім'я Їфтах (Єффа), який увійшов в історію як один із суддів Ізраїлю. Він походив із племені Манасії і свого часу очолював банду грабіжників у пустелі. Але коли спалахнуло повстання ізраїльтян проти загарбників-аммонитян, став на його чолі. Під командуванням Їфтаха повстанці перемогли аммонитян і звільнилися від їхнього гніту.*

Але цей успіх викликав заздрість в іншого єврейського племені Ефраїма (Єфрема). Вони пішли війною на гілеадян, та зазнали поразки. Розгромивши єфремівців, Їфтах наказав своїм воїнам зайняти всі переправи через Йордан, щоб переможені вороги не змогли повернутися на свою землю та змішатися з населенням. Воїни супротивника, повертаючись додому, на переправах підлягали перевірці, наприклад: «Скажи слово шиболет». Якщо чоловік казав: «Сиболет», то цим видавав себе. Так усіх втікачів виявили і безжалісно знищили (а було їх 42 тисячі).

(Примітка: - У діалекті єврейської мови, якою розмовляли люди племені Ефраїма, не було звука «Ш» тому єфре-

мівці не могли правильно вимовити слово «шиболет», (потік води), а казали «сиболет» - (як ярмо).

Загалом у світовій історії було ще декілька випадків, коли «принцип шиболету» використовували для етнічного виокремлення. Один із них стався у травні 1302 року, під час війни між Фландрією і Францією, було застосовано фразу-пароль. Щось подібне було і під час повстання у 1515-1523 р. у фризів-невеликого народу, що живе в північно-західній частині Нідерландів та в Німеччині. Активно використовували «принцип шиболет» і під час Другої світової війни. Так, наприкінці війни, аби врахувати німців, голландці змушували підозрілих осіб прочитати написану на папері назву міста «Схевенінген» (Scheveningen). Німці, відповідно до вимог свого правопису, вимовляли «Шевенінген» і викривали себе. Багатьом відомий мовний тест, за допомогою якого легко відрізнити українця від росіянина. Уродженець Росії ніколи і нізащо не вимовить українського слова «паляниця», 99% скажуть – «палянiця», (через «І»), або українська «кукурудза», майже 100% скажуть – «кукуруза». І цим обов'язково викриють себе. А росіяни розпізнають українців по тому, як вони в російських словах вимовляють «глуху» букву «П».

➔ **5 серпня** 1919 р., керівником селянського повстанського руху Нестором Івановичем Махно був виданий Указ, яким оголошувалося про створення повстанської армії (Революційно-повстанської армії України).

5 серпня 1886 р. у США вийшла перша газета українською мовою «Америка».

► Якщо у першій половині серпня погода постійна - зима буде довга.

➔ **6 серпня** - Міжнародний день «Лікарі світу за мир». В цей день 1914 р. в Австро-Угорщині було створено легіон Українських січових стрільців (скорочено УСС). У 1790 р. письменника Олександра Радищева засуджено до страти за книгу «Подорож з Петербурга до Москви». 1807 р. у Петербурзі видано Указ про відкриття друкарень при губернських правліннях (у Києві, Житомирі, Кам'янець-Подільському, Харкові, Полтаві, Чернігові, Катеринославі, Херсоні та Сімферополі). В 1945 р., бомбардувальник США скинув ядерну бомбу на японське місто Хіросіма, спричинивши загибель більше 100 тисяч осіб.

6 серпня церква разом з українським народом вшановували свято Бориса і Гліба. Прийшов Борис і Гліб - встиг у полі хліб. Починався період найбільшого збирання грибів. На Бориса і Гліба берися до хліба. Борис і Гліб сіють ранній хліб. Настає час осінніх зірниць. Скрізь дозрів хліб. Якщо вранці трава суха - з обіду потягне хмарами. Відсиріло з обіду підсохле сіно - збереться на дощ. Комарі, мухи та інші комахи набридливі - на дощ і негоду.

➔ **7 серпня** - День Повітряних сил ЗС України.

7 серпня 1918 р. Українською Державою та Областю Війська Донського був підписаний договір про кордони. Згідно з угодою також було оголошено взаємне визнання суверенітету і взаємовигідний товарообмін. У 1932 р. в СРСР запроваджено «Закон про п'ять колосків». У 1960 р. Фідель Кастро оголосив про націоналізацію всіх американських підприємств на Кубі.

7.08.1884 р. проф. Володимир Антонович провів археологічні розкопки декількох курганів поблизу фортеці Святої Єлисавети.

7 серпня - літньої Ганни (Ганни Холодниці), Макара. По Ганні судили про зиму. Яка погода до обіду - така зима буде до грудня; яка погода після обіду - така зима буде після грудня. Дощ цього дня віщує теплу, але сніжну зиму. Якщо ранок 7 серпня прохолодний, то й зима буде холодна. Капуста завиває качани. Стерня, ламаючись, тріщить - на дощ. Качки та гуси кричать, полощуться, пірнають і б'ють крильцями - на дощ, притихають на грозу. Якщо хмарно, але бджоли не ховаються у вулик, а продовжують летіти в поле - дощу не буде.

7 серпня Успення св. Анни, матері Пресвятої Богородиці.

➔ **8 серпня.** День військ зв'язку України щорічно відзначається в Україні 8 серпня згідно з Указом Президента від 01.02.2000 № 154/2000.

8 серпня - щорічно відзначається Міжнародний день альпінізму. Це свято з'явилося на честь річниці першого підкорення вищої точки Альп, вершини Монблан, висота якої 4810 м. над рівнем моря.

8 серпня – Міжнародний день офтальмології. А ще у цей день в 1985 р. почалося виведення перших радянських військ з Афганістану після 9 років війни. Це трапилося в умовно третьому етапі перебування в Афганістані військ СРСР.

8 серпня 1945 р. уряд СРСР оголосив війну Японії, розірвав Японсько-Радянський пакт про нейтралітет і почалося введення військ в Японію. У 2008 р. під приводом захисту російських громадян в Південній Осетії, Росія напала на Грузію.

У 1966 р. в КНР оголошено початок «культурної революції». У 1949 - у Страсбурзі відбулася перша сесія Ради Європи.

► Яка погода 8 серпня - такі будуть і наступні 4 тижні. Якщо при сході сонця парка духота - під вечір збереться на дощ. Якщо в тиху погоду шумить ліс - перед грозою.

8 серпня церква вшановує свщмч. Єрмолая.

→ 9 серпня – Міжнародний день корінних народів світу. Відзначається щорічно відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН A/RES/49/214 від 17.02.1995 р. 9 серпня 1848 на Буковині було скасовано кріпосне право. Цій події передувала революція, яка сталася в Галичині в 1848 році. Метою цієї революції було проведення демократичних реформ і скасування кріпосного права. У 1945 р. США скинули ядерну бомбу на Нагасакі. Постраждало півмільйона людей. 9 серпня 1919 року, Керівництво РКП (б) віддало наказ Троцькому утримувати Одесу та Київ до останньої краплі крові. У 1945 р. СРСР односторонньо розірвав пакт про ненапад з Японією і оголосив їй війну; Червона армія вторглася у Манчжурію.

9 серпня – поминають влкмч. Пантелеймона. В цей день намагались не працювати, особливо звозити снопи з поля. На Закарпатті з цього дня починали брати білі коноплі. Якщо вставився східний вітер - припинялися літні дощі. Якщо вранці з'являються густа роса й туман - буде паркий день.

→ 10 серпня 1945 р. Японія оголосила про свою капітуляцію. Рибалки знають: якщо вітер дме на суходіл, а ввечері навпаки - із суші на воду, здіймаючи бриз, чекай доброї погоди. Хмари «переливають кольори» - віщують грозу.

→ 11 серпня 1989 постановою Пленуму Верховного суду УРСР були реабілітовані всі засуджені у справі Спілки визволення України (скорочено СВУ). 11 серпня 1891 р. у Києві почав функціонувати кінний трамвай.

→ 12 серпня – Міжнародний день молоді. Відзначається відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ООН A/RES/54/120 від 20.01.2000 р. 12 серпня 1836 р. закладено перший камінь у будівництво Київського університету св. Володимира.

12 серпня – день Сили (Івана-воїна). Щоб упізнати злодія, то в церкві цього дня ставили біля ікони свічку Іванові, перевернуту догори. Якщо вона горітиме, то крадій буде мучитись. З дня Сили можна було починати сіяти озимину. Жито, посіяне на Силу, родить сильно. Віками перевірено: найкращий день для сівби озимих.

Син великого Сварога, славетний Дажбог-Сонце, довгі роки владарював над богами, людьми й над усім світом. Він був родоначальником русів-українців, першим їхнім князем і незмінним покровителем. Давні українці гордо казали про себе:

«Ми внуки Дажбога - улюбленці богів, ... ми славимо Дажбога, і буде він наш по крові тіла...». Дажбог уособлював мужність, обличчя його уявлялося подібним до сонячного кола, із русавою бородою-промінчиками. У пожертву Дажбогові приносили млинці, полотно, дари полів і лісів, вино, гроші тощо.

Йому молилися, звертаючись так: «Дажбоже наш трисвітлий! Славу творімо тобі, нехай летить вона птицею ясною, сповіщаючи всім предкам руським, що шануємо та поклоняємося Сонцю всевишньому, отцю кривому, Дажбогу нашому».

➔ **13 серпня** - Всесвітній день шувльги. День фізкультурника. У 1677 р. розпочалася перша Чигиринська оборона від турецько-татарських військ. У 1961 р. початок будівництва Берлінської стіни. У 1999 р. прийнято рішення про створення при Кабінеті Міністрів України Національної координаційної ради з питань запобігання захворюванню на СНІД

▶ Якщо появилось багато мурашок - готуйте на гриби козубок. Спала вода в річці - до дощу. Перед зливою раки виповзають на берег і зариваються в пісок.

➔ **14 серпня** День будівельника. У 1919 році, в м. Люцерні, Швейцарії, на третій Міжнародній соціал-демократичній конференції, конгресом Соціалістичного інтернаціоналу була прийнята декларація «Про право на державний суверенітет країн».

14 серпня - день працівників ветеринарної медицини. Складність і багатогранність завдань сучасної ветеринарії полягає в необхідності захисту тварин від різних хвороб. Від хворих тварин – страждає людство.

У 1457 р. надруковано псалтир, першу книгу, дату виходу у світ якої точно відомо. У 1930 р. прийнята ухвала ЦВК і РНК СРСР «Про загальне обов'язкове початкове навчання».

14 серпня – Початок Успенського Посту і першого Спаса (медового). Свято братів Маковіїв, (Маковій). Який Маковій, таке й Успіння (28 серпня). Проводи літа. Качали мед. Збирали цибулю і мак. Святили букетик з лікарських рослин (мак, чорнобривці, васильки). З Маковія починається двотижневий піст - Спасівка. Успенський піст важливий не тільки тілесним змістом, а й духовним. Потрібно намагатися вести стриманий спосіб життя, не сваритися. На період посту по понеділках, середах і п'ятницях пропонується їсти лише неварену їжу. Вівторок, четвер - гаряча їжа без олії. У суботу та неділю дозволяється їжа з рослинним маслом. А вже 19 серпня, в день Преображення Господнього дозволяється риба. Дозволяється рибний день в Успіння - якщо він припадає на середу чи п'ятницю.

Медовому Спасу в народі відводилася величезна роль. Люди звертали увагу в цей день на погоду і в цілому поведінку природи. Зі Спасом пов'язували помітне похолодання, а ще помічали, що в цей день птахи відлітають у теплі краї. Так з'явилася безліч прикмет, які й сьогодні користуються великою популярністю в народі, адже прикмети на Медовий Спас ніколи не підводили: «Перший Спас — усьому час». У цей день починався посів озимих. Багато хто вірив, що раніше першого Спаса починати сіяти не можна, так як урожай не народиться. У цю прикмету люди вірили беззастережно й строго дотримувалися.

На Спас Маковія збирай мак скоріше. Хазяйки вважали, що саме 14 серпня потрібно збирати мак, тоді він буде не тільки цінним в кулінарії, а й корисний як лікувальний засіб. Навіть жебрак повинен з'їсти мед на Маковія. Вважалося, що в церкві в цей день повинна побувати кожна людина і обов'язково освятити мед. Люди вірили, що тоді він знаходить цілющу силу. До речі, в народі ще говорили, що освячений мед може виконати будь-яке бажання, але за однієї умови: його потрібно загадувати, пробуючи найпершу ложку меду.

Медовий Спас нові колодязі святить. До Спаса потрібно було встигнути викопати новий колодязь, але воду з нього не можна було брати до самого свята. Люди вірили, що в цьому колодязі після освячення вода стає цілющою і корисною.

Після першого Спаса у воду річок та ставків не заходять. За народними прикметами, з цього дня вступає у свої права осінь, вночі вже не так тепло і вода не нагрівається, як раніше.

► Листя на деревах повертається верхнім боком донизу - на дощ. Якщо по дощі на небі веселка - на третій день знову буде дощ. З'явився перший туман - йди по гриби.

➔ **15 серпня** - день археолога. Слово «археологія» вперше вжито Платоном в значенні «історія минулих часів». З археологією пов'язані епіграфіка - наука про написи, нумізматика - наука про монети, сфрагістика - наука про печатки, геральдика - наука про герби тощо.

15 серпня 1649 в ході Зборівської битви козацької армією Б. Хмельницького під містом Зборовом було розбите польське королівське військо Яна II Казимира.

15 серпня день Стефана (Степана). Яка погода цього дня, така буде у вересні місяці. Сіновал: «Який сіновал, такий буде і вересень». Починали косити отаву. З'явилась отава - для сіна прибава. Вирує життя у мурашнику - дощу найближчим часом не буде. Коли ж на поверхні мало мурах і ті повзають, затагуючи нірки, - чекайте опадів. Збудовані великі мурашині купини - на сувору зиму.

➔ **16 серпня** день Антонія. Преподобний святий Антоній 1067-1147 р. (помер у віці 79 р). Антон завжди дивиться на - жовтень (за цим днем прогнозували погоду в жовтні місяці). Коли навколо сонця видно білястий круг - того дня чекай сильної бурі; синюватий або чорний круг навколо призахідного сонця віщує бурю наступного дня.

16 серпня 1914 р. Головна українська рада оприлюднила маніфест до українського народу з приводу Першої світової війни із закликом боротися за визволення України. 1919 - армія УНР зайняла Умань, Христинівку, Хмільник та Немирів. У 1941 р. в радянській Червоній армії видано наказ № 270, згідно з котрим всі військовополонені оголошувались зрадниками країни.

➔ **17 серпня.** Коли рясно вродила малина - врожай на хліб. Якщо погожий день - то й листопад буде погожий, а коли хмарно і дощить - то й листопад буде сірий, і рано засніжить. Блідий місяць - на негоду, чистий і яскравий - на хорошу погоду. Якщо сонце сходить дуже яскраво і хмари навколо нього почервоніли - цього дня буде дощ з вітром. Чистий схід сонця -

на суху погоду. Сходить сонце і на обрії видається більшим, ніж звичайно, - на дощ. Сонце «скаламутилося» - сховалося за хмарову запону - чекай на декілька годин грози.

Учора в Єлисаветград прийшов болгарський пішохід, 60-літній старий Ілля Николов, що перебуває в дорозі ще з 1900 р. Николов є членом-кореспондентом болгарського географічного суспільства. Він уже встиг побувати в Америці, в Азії, був між іншим у Японії, відвідав деякі місця в Африці, а тепер подорожує по Росії. Прийшовши пішки до Єлисаветграду, Николов насамперед з'явився до міського голови й попросив засвідчити в його дорожній книзі свій запис, що він відвідав м. Єлисаветград, але М. Іванов йому відмовив.

➔ **18 серпня** 1649 р. Богдан Хмельницький підписав з польським королем Яном II Казимиром Зборівський мирний договір. 18 серпня 1941 р. відбулася депортація етнічних німців з Кримської АРСР до Казахстану. У сталінські часи дуже часто застосовували депортацію народів у якості інструменту радянської національної політики. Громадян за національною ознакою насильно переселяли у віддалені райони СРСР.

18.08.1874 р. Початок гастролей у Єлисаветграді оперної трупи, у складі якої виступав видатний оперний співак Федір Стравинський. Тут він уперше в своїй кар'єрі виконав партію Мельника в опері Даргомижського «Русалка». Виступи в Єлисаветграді тривали до 24 жовтня. 18.08.1919 року міський Казенний сад передано Єлисаветградській думі.

18 серпня 1918 р. у Києві відбувся з'їзд губернських старост Української Держави. 1919 р. у Кам'янці-Подільському уряд УНР ухвалив низку заходів, спрямованих на боротьбу з єврейськими погромами. 1992 р. заснована Почесна відзнака Президента України, перша нагорода незалежної України (з 1996 р. це орден «За заслуги»). У 2006 р. у Києві почався четвертий Всесвітній форум українців.

▶ П'явки швидко рухаються у воді - буде сильний вітер. Сплив сом і ганяється за верховодками - до грози й негоди. Риба виграє біля самої поверхні, а ловиться на вудку не хоче - невдовзі піде дощ. Зелена дощова жаба стає коричневою - чекай дощу. Якщо земляні жаби-ропухи стрибають на березі річки і кумкають - на дощ.

Раз на раз не припадає

Серпень – дуже сприятливий місяць для спостережень за зоряним небом. Ночі стають довші, небо темнішає, але ще немає осінніх дощів і не так холодно вечорами. А ще у серпні багато цікавих різних астрономічних подій. Наприклад, до 24 серпня тривають Персеїди – один з найвідоміших метеорних потоків. Зручний час їх появи в кінці літа, потік триває зазвичай з другої половини липня і до другої половини

серпня, (так у 2014 році він стартував 17 липня і досягнув максимуму 12-13 серпня). А ще серпень відзначається «Супермісяцем» – явищем, коли Місяць опиняється найближче до Землі. Тоді він виглядає більшим і яскравішим, ніж зазвичай, таке трапляється з інтервалом в 13 місяців.

➔ **19 серпня** – Всесвітній день гуманітарної допомоги. День пасічника - професійне свято бджолярів, в Україні почали відзначати з 1997 року. У 1914 р. створено керівний орган Українських Січових Стрільців (Українська бойова управа). З 1991 р. в Києві для протидії ДКНС створено УНСО (Українську народну самооборону).

19 серпня – Спас яблучний Другий Спас. Преображення Господнє. Спас - одне з найбільших хліборобських свят. Свято врожаю. Несли до церкви на посвяту овочі, фрукти, гриби, мед, хліб. Прийшов Спас - бери рукавиці про запас. Спас - усьому час. Прийшов Спас - пішло літо від нас. Минув Спас - держи кожух про запас. До Спасівки бджола робить на пана, а після Спасівки на себе.

▶ Як у Спасівку будуть великі вітри, то зима буде з віхами та лютими морозами. Якщо у Спасівку на деревах жовтіє листя, то буде рання осінь. Якщо на Спаса нема дощу, то буде гарна суха осінь. Якщо на Спаса йде дощ, січень наступного року буде сніжний, якщо жарко - січень морозяний. Якщо вродили яблука «антонівка» - наступного року хліб добре уродить. На пасіці опівдні гостро пахне медом - на гошу днину і сьогодні, і завтра. Горобці літають зграйками - на суху і ясну погоду.

Шпаки не одлітають на південь - тривалою і сухою видасться осінь. Хмарного дня ластівки літають високо в небі, значить цієї доби буде гроза.

Вставка. Цілий ряд мудро помічених профілактичних заходів у народі здавна окреслювався словом «гріх». Гріхом вважалося їсти яблука до Спаса (19 серпня за новим стилем), бо вони лишень дозрівали і могли викликати шлунково-кишкові захворювання. Заборонялося купатися до Купала (7 липня за новим стилем), оскільки вода ще недостатньо нагрілася. Загально-відомий звичай накривати посуд з їжею і відро з водою, щоб туди не потрапив чорт; не можна їсти кільком людям однією ложкою, щоб не посваритися; мити посуд після заходу сонця. Або таке повір'я, як заборона витиратися братам чи друзям одним рушником, бо неодмінно посваряться. Щоб не зустріти відьму, заборонялося, не вмившись, виходити з хати. Не дозволялося кидати крізь вікно кістки, щоб вовки не поїли худобу. Вагітній жінці не радили виливати перед порогом помії, бо дитина народиться недужою й інше.

➔ **20 серпня** - Всесвітній день безпритульних тварин. У 1896 р. в Києві відбулося освячення собору св. Володимира. У 1925 р. Шевченкова гора в Каневі оголошена заповідником.

20 серпня 1627 р. вийшов «Лексіконъ славеннороскій і імень тълкованіє» - перший словник української мови (автор П.Беринда (1550-1632) український та білорус. мовознавець).

► Парує туман над лісом - пора йти по гриби. Хмариться небо, а квіточки жовтцю розкриті - на зливу не сподівайся; якщо ж у спеку квітка стулить пелюстки, невдовзі задощить.

➔ **21 серпня** 1652 р. Тимофій, син гетьмана Богдана Хмельницького, одружився з дочкою молдавського правителя Василя Лупула. Це стало приводом для відновлення союзу Молдавії з Україною. У 1937 р. СРСР і Китай підписали Договір про ненапад.

21 серпня церква відзначає Омеляна (Еміліяна). За цим днем завбачували погоду на січень місяць наступного року. Чистий захід сонця - на суху погоду.

➔ **22 серпня** 1999 р. українські миротворці прибули до Македонії. Нашими миротворцями була надана гуманітарна та медична допомога місцевому населенню, здійснено патруль у

зонах відповідальності.

22 серпня 1864 р. підписана перша Женевська конвенція, утворено товариство Червоного хреста. У 1918 р. відбувся обмін грамотами про мир між Туреччиною та Україною. У 1992 р. - президент УНР в екзилі Микола Плав'юк передав президентові України Леоніду Кравчуку грамоту Державного центру УНР, згідно з якою незалежна Україна є правонаступницею Української Народної Республіки. У 2006 р. сталася катастрофа російського літака Ту-154 в Донецькій області.

► Тихої погоди з дерев падає сухе гілля - на дощ. З озера пахне свіжою рибою - сьогодні буде дощ. Сталий східний вітер - ознака припинення літніх дощів.

22 серпня церква відмічає св. апостола Матія.

➔ **23 серпня** – день Державного прапора України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 987/2004 від 23 серпня 2004 року) щорічно. А ще Міжнародний день пам'яті жертв работоргівлі та її ліквідації. День українських міст Луцька та Харкова.

23 серпня 1918 р. Рада міністрів Української Держави затвердила постанову про створення в Києві Державного драматичного театру. У 1935 р. на баштах Кремля встановлені рубінові зірки, які були вироблені українцями в Донбасі. У 1939 - в Москві підписано Пакт Молотова - Ріббентропа. У 1975 р. відкрили Харківський метрополітен. У 1991 р. Борис Єльцин указом зупинив діяльність КПРС і випуск газети «Правда».

Львівський вчений-мовознавець М. Rogovich висловив цікаву версію походження синього і жовтого кольорів на українському прапорі. Він стверджує, що слово «хохол» - тюркського походження. Воно створено з двох самостійних слів: «хох», що значить синій, голубий, небесний, та "юлу"- жовтий, золотавий. Це поєднання, на думку мовознавця, й створило слово «хохол», тобто синьо-жовтий.

23 серпня відмічають архідиякона Лаврентія. На Лаврентія дивляться опівдні на воду: коли тиха, то й осінь буде тихою, а зима без завірюх. Врожайне літо - на холодну зиму. Літо сухе, спекотне - на сніжну, морозяну зиму, вітряне - на зиму з хуртовинами. Якщо влітку багато осиних гнізд, зима буде морозна.

➔ **24 серпня.** День Незалежності України - державне свято України, яке відзначається щороку в цей день. Акт проголошення незалежності України прийнято вважати датою створення держави Україна в її сучасному вигляді. 24 серпня не з самого початку було святом. Уперше День Незалежності України було відзначено 16 липня 1991 р., в пам'ять про те, що 16 липня 1990 р. Верховна Рада Української РСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України і одночасно в цей день – прийняла Постанову «Про День проголошення незалежності України». Оскільки 24 серпня 1991 року Верховна Рада Української РСР ухвалила Акт проголошення незалежності України, який 1 грудня 1991 року підтвердив народ на Всеукраїнському референдумі, виникла потреба змінити дату святкування Дня незалежності України. 20 лютого 1992 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про День незалежності України». У ній зазначено: «Вважати день 24 серпня - Днем Незалежності України і щорічно відзначати його як державне загальнонародне свято України». Тому від 1992 р. День Незалежності України щороку відзначається 24 серпня.

Ще 24 серпня – день народження картопляних чипсів.

➔ **25 серпня** 1604 р. Лжедмитрій перший з польсько-українським військом почав похід на Москву. З 1967 р. у Сумах почали працювати перші тролейбуси. У 1991 р. Білорусь проголосила незалежність від СРСР.

25 серпня день Фотія й Анікіти. День свята вогню в гуцулів. Якщо по дощі на небі веселка - на третій день знову буде дощ. Верба, черемха, вільха перед дощем плачуть. Комарі дуже кусаються - на негоду. Жуки-гноїовики поспішають сховатись під землю - буде гарна погода. Павуки головні нитки свого павутиння прядуть короткими - на погіршення погоди.

➔ **26 серпня** 1657 р. гетьманом України обрано Івана Виговського. У 1789 р. проголошено Декларацію прав людини і громадянина. У 1920 р. у США жінкам дозволено голосувати на виборах. День Максима (Віддання Преображення).

На озвіяному козацькою славою острові Хортиця росте унікальний дуб. За переказами, цьому оспіваному в піснях та легендах дереву вже понад 700 років. Товщина його стовбура по колу 6 м. 32 см, діаметр крони 45 м., висо-

та 33 м. На довгому своєму віці бачив він і чумаків, які йшли в Крим по сіль, зупиняючись перепочити в його затінку, і орди татар, що вихором налітали на українські землі. Пам'ятає він і гетьмана Богдана Хмельницького та його побратимів, які спекотної днини пили воду з джерела. Не забув він і славних козаків-запорожців, бо ж росте неподалік козацької вольниці - у селі Мала Хортиця під Запоріжжям.

➔ **27 серпня** - День авіації України. Професійне свято військових і цивільних авіаторів і працівників авіаційної промисловості і транспорту - День авіації святкують в останню суботу серпня. А ще 27 серпня - День далекобійника. Щорічно тисячі водіїв (підкорювачів доріг) відзначають своє професійне свято. З 1929 р. у СРСР ліквідовано семиденний тиждень, замість нього введено п'ятиденку (5 робочих днів, один вихідний).

27 серпня в 1977 р. на Чорнобильській АЕС запустили в дію 1-й енергоблок. Перед його запуском були зроблені великі підготовчі роботи. В цей день у 1916 р. Румунія оголосила війну Австро-Угорщини. З 1991 проголошено незалежність Молдови.

27 серпня – Феодосія, Тодося (Теодорія), Михея. Якщо в цей день дме сильний вітер, вересень буде непогідний і дощовим. На Михея дмуть вітри-тиховії - до тихої осені. Якщо в криниці вода не тільки змінила смак (це на зміну погоди), а й скамутилась, чекай добрячої зливи. Якщо у чистому нічному небі не видно малих зірок, буде буря. За добу до дощу на каштановому листі з'являються «сльози» - липкі крапинки соку. Якщо влітку на бузині є цвіт, осінь буде суха й тепла.

Найбільше всяка нечисть боїться грому бога Перуна. Чуючи грім, вона пищить, свистить, виє та намагається втекти у різні чортячі місця: багно, болота, ковбані, в очерет, в покинуті хати, до млина. Багато їх ховається під корчами та трухлявими пеньками повалених колісь громом дерев, де повно різних гадів та черваків. За багато віків той чортячий страх породив страшне руйнівне чудовисько, перед яким уся ця нечисть повзає та рачкує. Косолапий і розкарячений, обкиданий лишами, оброслий мохом, з розкуйовдженим, повним грязюкою і гноєм волоссям – Вій, він завжди весь у землі, бо там і живе - під землею.

➔ **28 серпня** - День шахтаря. В останню неділю серпня відзначається професійне свято шахтарів - найнебезпечнішої «мирної» професії. У 1941 р. в Радянському Союзі ліквідовано Автономну радянську соціалістичну республіку німців Поволжя, а всіх етнічних німців республіки вислано до Сибіру й Середньої Азії. В 1956 р. у Києві збудовано пам'ятник Івану Франкові. **28 серпня 2016** – Успіня Пресвятої Богородиці. Свято Першої Пречистої. Якщо погода молодого бабиного літа (з 28 серпня по 11 вересня) гарна, то старе бабине літо (13 - 21 вересня) буде негожим. Яка перша Пречиста - така й осінь. Як на Пречисту йде дощ, то осінь буде погана, дощова, сльотлива і холодна. І навпаки: як не буде дощу, то тепла, сухувата, без болота.

З 28 серпня початок молодого бабиного літа. Кінець Спасівки. Сіяли озими в усіх природних зонах України. Після свята дівчата чекали старостів: «Старости на Пречисту, в хаті чисто». Дівочі оглядини + заручини: «Пречиста - стала дівка речиста».

Іспанець – це чоловік, а іспанка – це грип;
Американець – чоловік, а американка – більярд;
Індієць – це чоловік, а індійка – це птиця;
Кореєць – чоловік, а корейка – м'ясо (харч);
Болгарин – чоловік, а болгарка – інструмент;
Фін – це чоловік, а фінка – це ніж;
Поляк – чоловік, а полька – танець;
Турок – це чоловік, а турка – посуд для кави;
Голландець – чоловік, а голландка – піч;
Венгр – це чоловік, венгерка – сорт сливи;
Чехи і в'єтнамці – це люди, а чешки і в'єтнамки – людське взуття;
Китаєць – чоловік, а китайка – сорт яблука;
Панамець – чоловік, а панамка – шапочка;
І тільки білоруска – це жінка, а білорус – це трактор

У цілому ж українське весілля поділяється на три цикли:

1) перед весільний, 2) власне - весільний, 3) після весільний.

► *Перед весілля* обрядовість включала сватання, умовини, оглядини, заручини, короваю і дівич-вечір.

► *Власне весілля* складалося із запросин, обдарування, посаду молодих, розплітання коси, розподілу короваю, перевезення посагу, перезви тощо.

► Після весільний цикл присвячувався вшануванню батьків молодими, прилученню невістки до родини чоловіка. Це обряди хлібин, свашин та гостин.

Сватання (сватанки, змовини, брання рушників, рушники, згоди, слово). Починалося весілля сватанням, коли послі від молодого (старости, свати, сватачі, посланці) йшли до батьків обранки укладати попередню угоду про шлюб.

На заручинах до молодої приходили разом із молодим його батьки та родичі. Всі сідали до столу, а молодих виводили на посад. Старший староста накривав рушником хліб, клав на нього руку дівчини, зверху - руку хлопця і перев'язував їх рушником. Після цього ритуалу молода перев'язувала старостів рушниками, а всіх присутніх обдаровувала хустками, полотном або сорочками. У Карпатах цей ритуал здійснювала мати дівчини: вона обсіпала молодих пшеницею та білою вовною і подавала мед, котрий символізував єдність молодих та їх родичів.

Автор Густинського літопису зазначає, що Богом шлюбу і роду у давніх слов'ян був Ладо, якому молилися, приносили треби, щоб шлюб був міцний і добрий: «Богъ пекельный, сего вірили быти богомъ женитвы, веселія, утішенія і сякого благополучія, якоже Еллины Бахуса; сему жертвы приношаху хотящїи женитися, дабы его помощію брак добрый и любовный былъ».

Не прийнято було до шлюбу вступати в інтимні зв'язки - гріх, а тим більше, що це суворо засуджувалося народною мораллю. Дівчину, яка вступила в інтимні зв'язки до весілля, чекало моральне відчуження й осуд. А хлопців виховували у сім'ях так, щоб вони жаліли дівчат, не спричиняли їм горя і не виставляли на глум і сором. Це зараз видумали «цивільні» шлюби, щоб хоч якось прикрити розпусту і моральний занепад. Найбільше «цивільним» шлюбом користуються дівчата: «Я з ним поживу три неділі «цивільно», приміряюся, а як не підійде, піду до іншого».

До XVII ст. в Україні існував громадський шлюб, який ставав чинним лише після церковного обряду й весілля. До цієї церемонії молоді жили нарізно декілька років без інтимних стосунків, а вже після церковної реєстрації - жили разом. Збереглося багато церковних розпоряджень про обов'язковість вінчання, але вони довгий час ігнорувалися народом.

Прикладом може послужити настанова митрополита Георгія (XI ст.), який у своїй «Заповіді» писав так: «...без венчання жон не поимати нікому же, ни богату, ни убогу, ни нищему, ни работнику. З 1744 року Священний Синод затвердив «височайший» указ, згідно з яким шлюб набував чинності лише після вінчання, а на тих, хто порушуватиме цей обов'язковий церковний акт, приписував накладати анафему. Цим же указом заборонялося молодим після церковного вінчання жити окремо, оскільки це розцінювалося церквою як подружня зрада. До кінця XVII- початку XIX ст. при заручинах та шлюбі усно укладалася угода про придане, розподіл землі, худоби чи інших вагомих цінностей, пізніше такий договір оформлявся письмово, особливо коли йшлося про розподіл землі.

За свідченням французького інженера Гійома Невассера Боплана, який у першій пол. XVII ст. подорожував Україною і в 1650 р. видав книгу «Опис України», колись існувало й нетрадиційне сватання, це коли дівчина сваталась до хлопця, що їй подобався. Дівчина йшла до батьків парубка, сідала в хаті і починала вихвалити свого обранця, звертаючись до нього з такими словами: «Бачу з твого обличчя, що ти людина добра, будеш дбайливим і любитимеш свою жінку. Сподіваюсь, що з тебе вийде добрий господар. Ці твої гарні якості змушують мене уклінно просити взяти мене за жінку». Потім просила батьків парубка дати згоду на шлюб. Якщо ж діставала відмову чи одговір, буцімто хлопець ще молодий, не готовий до одруження, дівчина казала, що не залишить їхньої оселі, доки не візьме він її за жінку. І стояла на своєму, не виходила із світлиці, поки не домагалася згоди. І батьки, як правило, погоджувалися, починали намовляти сина, щоб пильніше придивлявся до дівчини, як до своєї майбутньої дружини. Зрештою все влаштовувалося і вони гуляли весілля.

У шлюбі чоловік часто йшов у прийоми до жінки, а не навпаки, як це було прийнято, причому існувало 3 види прийомцтва: 1) - за бажанням, 2) - за волею батьків, 3) - за запрошенням.

Найбільше прав мав чоловік, який ішов у дім до дружини за волею батьків, або за запрошенням, а найменше - за бажанням. Фактично такий зять був на правах вільнонайманого робітника і ставлення до нього як з боку батьків дружини, так і з боку громади здебільшого було зневажливим.

Був ще один вид нестандартного одруження, коли жінка чи дівчина могла взяти собі чоловіка, засудженого до страти за якусь провину, але шлюб був можливий лише при взаємній згоді. При всьому народі, в найдраматичніший момент, коли вже виголошено вирок, вона накидала на голову нещасного свою хустку і якщо він згоджувався на такий шлюб, страта відмінялася. Могло бути й таке, що засуджений обирав смерть. Зокрема, в історії Запорізької Січі відомі випадки як згоди засудженого козака на шлюб, так і навпаки, вибору смерті. В старі часи на терені Єлисаветградщині був випадок, коли засудженого козака приговорили до страти: «З натовпу вийшла жіночка під білим покривалом. Вона підійшла до засудженого козака і прилюдно заявила, що хотіла б вийти за нього заміж. Юрба пристала і чекала на відповідь засудженого. Козак зажадав, аби дівчина піднесла (підняла) покривало, коли вона це зробила, козак подивився і сказав: - Як мати таку дзюбу вести до шлюбу, ліпше я на шибеницю піду, - і зажадав, щоби його швидше повішали».

Небажання чоловіків одружуватися ніколи не схвалювалося українцями, а, навпаки, засуджувалося. Та й звичаєве «народне право» самостійним вважало чоловіка лише тоді, коли він одружений, а до того, скільки б років йому не було, він вважався парубком. До старих парубків ставлення було зневажливе.

В СРСР існував «Податок на холостяків, самотніх і малосімейних громадян» з листопада 1941 року на підставі Указів Президії Верховної Ради СРСР від 21 листопада 1941 р. і від 8 липня 1944 р. (розділ IV) з наступними доповненнями й змінами. Бездітні чоловіки від 20 до 50 років і бездітні жінки від 20 до 45 р. повинні були відраховувати 6% зарплати до держави. Менша ставка передбачалася для тих, хто одержував менш 91 руб. на місяць. Із заробітку менш 70 руб. податок не стягувався. В 1949 році податок підвищили для сільського населення, у результаті чого селяни, що не мали дітей платили 150 руб. у рік. Звільнялися від податку особи, що не мали можливості завести дитини по стану здоров'я. З кінця 1980 р. пільги по податку одержали молодята протягом 1 року з моменту реєстрації шлюбу. До цього молоді дружини конфузливо сміялися про необхідність негайно народити дитину зразу після

весілля. У народі цей податок називали «податком на яйця».

Пронесені через віки, весільні звичаї глибокі за змістом, багаті за формою. Сьогодні мова їхніх образів видається незрозумілою, можливо, навіть і смішною. Але уважний, шляхетний і витончений погляд читача відкриває своєрідну красу цього величезного дійства. У ньому, як у краплі води, відбилосся життя нашого народу, його моральні цінності та духовні ідеали. Висока поезія і мудрість, збережені у весільних дійствах, піснях та повір'ях, не стануть архаїкою лише тоді, коли житимемо безцінним надбанням нашого народу.

→ **29 серпня** 1561 р. у Пересопницькому монастирі Різдва Пресвятої Богородиці завершено працю над створенням національного символу та присяжної книги українців «Пересопницького Євангелія». 1619 р. у містечку Кам'янка-Струмилова на ярмарку відбулася перша відома постановка українських інтермедій. У 1949 р. СРСР провів перше вдале випробування атомної бомби в Семіпалатинську. В 1990 р. біля будівлі Ради міністрів УРСР у Києві почалося ланцюгове голодування, організоване Всеукраїнським православним братством Ап. Андрія Первозванного, мета якого - повна реабілітація та реєстрація УАПЦ. У 1992 р. відбулося перепоховання мощів патріарха Йосипа Сліпого у храмі Святого Юра у Львові.

29 серпня - Третій Спас. Перенесення нерукотворного образу Господа Ісуса Христа. Після свята Успіня, розпочинається відліт ластівок. Перша Пречиста жито засіває, а друга - помагає. Коли Успіня прийшло - сонце на осінь пішло. Часті громи у серпні - на теплу осінь. Раннє опадання листя - до ранньої зими. Багато горіхів - голодний рік. Відліт в цей день журавлів віщує ранню зиму. Якщо журавель відлетить до третього Спаса, то на Покрову буде морозно.

→ **30 серпня** 1867 р. винайшли кокаїн. Церква шанує св. Аліпія Печерського (київський іконописець, мозаїст, ювелір). В 1919 р. у бою під Коростенем загинув Микола Щорс.

30.08.1914 р. у Східній Пруссії після розгрому 2-ї російської армії застрелився її командувач, генерал О. В. Самсонов. Прах «жертви задля врятування Парижа» його вдова розшукала на чужині і перепоховала на батьківщині в с. Якимівці Маловисківського району.

30 серпня церква вшановують мч. Мирона.

► Якщо мухи в хаті мляво сидять на стінках і не літають - ознака наближення негоди. Після сухого й спекотного літа наступний рік буде врожайним. Павук широко плете довге павутиння - утримається тепла погода, розташував свої тенета колом - на сушу. Пізно цвіте горобина - буде довга грибна осінь.

➔ **31 серпня** у Киргизстані, Малайзії, Тринідаді і Тобаго святкують День незалежності, а на Філіппінах - День героїв. У 1917 р. Симон Петлюра у таємному листі до Генерального секретаріату УНР запропонував створити «Краєвий комітет оборони нового ладу при Генеральному секретаріаті Центральної Ради». В 1919 р. у ніч з 30 на 31 серпня Київ було визволено від більшовиків Об'єднаною чинною армією Української Народної Республіки.

31 серпня всі церкви вшановують мчч. Флора і Лавра.

Увечері, коли вже смеркалося, дід Опанас посадив своїх онуків і почав розповідати їм легенду про державу Україна та її націю, як все починалося. - Якось Господь Бог вирішив наділити дітей світу талантами. Французи вибрали елегантність і красу, угорці - любов до господарювання, німці - дисципліну і порядок, росіяни - владність, поляки - здатність до торгівлі, італійці одержали хист до музики і т.д. Обдарувавши всіх, підвісся Господь Бог зі свого святого трону і раптом побачив у куточку дівчину. Вона була боса, одягнута у вишиванку, руса коса переплетена синьою стрічкою, на голові мала вінок із червоної калини: - Хто ти? Чого плачеш? - запитав Господь. - Мене звуть Україна, а плачу, бо стогне моя земля від пролитої крові й пожеж. Брати мої на чужині, сестри виїхали на чужину, вороги знущуються з удів та сиріт, а Я у своїй хаті не маю правди й волі. Занепокоївся Господь: «Чого ж ти не підійшла до мене раніше? Я всі таланти роздав. Як же допомогти тобі?» Дівчина нахилила голову й промовчала. Тоді Господь, піднявши правицю, сказав: «Є у мене великий дар, який уславить тебе на цілий світ. Це – пісня». Узяла дівчина дарунок, поклонилася Всевишньому і з ясним лицем і великою вірою понесла пісню в народ. Вона розносила пісню по всій Україні і того часу всі народи землі так полюбляють українську пісню, в якій співається про велич нашої нації.

Цивілізація Ukraine

День незалежності України: - Виходячи з смертельної небезпеки, яка нависла над Україною у зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 р. продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні, виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, здійснюючи Декларацію про Державний суверенітет України, Верховна Рада УРСР урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної Української держави - України. Територія України є не подільною і недоторканною. Віднині на території України мають чинність винятково Конституція і закони України. Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення...

На основі вищесказаного, ми у восьмій главі запланували розповісти Вам про те, як проводилось моделювання і порівняння комп'ютерного атласу земель і кордонів України з урахуванням різних історичних відрізків часу. Для цього взяли комп'ютерний атлас сучасної України, далі наклали на нього новостворені комп'ютерні атласи українських земель з різних історичних епох. Дані взяли з географії країн світу та старовинних карт-мапів, де були перші свідчення про України – як державу та її символи. Коли склали лист за листом наскладали і зробили порівняння, побачили дуже цікаві моменти.

На превеликий жаль, коли наші національні літописці давали тлумачення: «Откуда есть пошла Русь-Україна», вони не вказали головного, де був початок і де кінець. Сьогодні про Україну говорять як про державу в Східній Європі. *На півдні омивається водами Чорного й Азовського морів; на сході й північному сході* граничить із Російською Федерацією, *на півночі - з Білорусією, на заході - з Польщею, Словаччиною й Угорщиною, на південному заході - з Румунією й Молдавією.* А ще багато історичних попередників України, вказують на:

- ▶ *Київську Русь (східно-слов'ян. держава з 9 по 13 ст.),*
- ▶ *Галицько-Волинське князівство (13-14 ст.),*

- ▶ *Козацькі держави 16-18 ст.,*
- ▶ *Українська Народна Республіка (1917-1920 р.),*
- ▶ *Українська Радянська Соц. Республіка (1917 -1991 р.).*
- ▶ *Незалежна Україна (від 1991 р. й до віку).*

Столиця України - Київ, заснований в 6 ст. східно-слов'янськими племенами, став столицею «старої» Русі у 882 р., й залишався провідним політичним, економічним, релігійним і культурним центром Східної Європи - аж до його руйнування монголо-татарами в 1240 р.

Задумавшись про становлення України та зародження державності на її землях, ми захотіли з'ясувати, як укладаються кордони історичних земель з сьогоденням. Зібравши необхідну інформацію, ми звернулися до працівників природничо-географічного факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка з проханням, провести моделювання комп'ютерного атласу України, (території) від стародавнього періоду і до сьогодення. Чому ж постало таке завдання? Відповідь на це питання очевидна – бо на звичайних паперових носіях не видно динаміки територіальних змін в ході розвитку держави, чи наслідків катаклізмів, пов'язаних із зовнішніми факторами. Як правило, беруться певні періоди історії, і в їхніх межах всі шари накладаються і зрощуються. Наприклад, відома усім карта Київської держави охоплює п'ять століть, за цей час багато чого змінювалося, а зображується ця держава єдиним непорушним зеленим простором. До того ж, усієї території нинішньої України вона не охоплює. Тому виникла необхідність побудувати комп'ютерний атлас і визначити землі, на яких проживали українські народи.

Принцип побудови комп'ютерного атласу такий: на моніторі комп'ютера закріплюються координати сучасної України, а потім послідовно подається карта за картою з певним часовим кроком, (наприклад, 1 сек. – 1 рік або 10 сек. – 1 століття, чи довільно) і тоді внаслідок швидкої зміни картинки, на екрані можна спостерігати мультикартографічний «фільм» – як протягом віків змінюються кордони держави України, як вона, мов живий організм, то розширюється, то звужується, то розпадається, то знову з'єднується).

Постало питання, який алгоритм нашої історії, якою є базова модель для територіального моделювання минулого

України, від якої стадії треба починати? Ми звернулися до друкованих робіт В.І. Петрука з монографії «Велика Скіфія–Оукраїна». Традиційно держави розвиваються за таким алгоритмом:

- зародження в маленькому просторі,
- розширення до максимальних меж,
- далі занепад і втрата простору.

Наприклад, Рим починався з власне Рима і області Лаціо, потім розширився до меж Італії, далі до всього Середземномор'я, потім від нього залишилась Візантійська імперія, нарешті й вона зникла. А відновились - сучасні Італія та Греція. Аналогічно Османська імперія почалася з невеличкого бейлика Османа, виросла у величезну імперію на трьох континентах, тоді розпалась і зменшилась до нинішньої Туреччини.

З точки зору кібернетики це проста модель – розширення і звуження. За таким принципом і у нас розвивались Київська держава та козацька республіка. У локальному сенсі його можна використовувати, але для всієї історії України він не прийнятний. Бо, наприклад, у нас були періоди, коли Україна була поділена на Західну і Східну, Лівобережну і Правобережну, але ми вважали себе одним цілим. Тоді треба застосовувати інший принцип – територіальне розселення українців, тобто принцип територіальної сталості. Глибинним же алгоритмом української історії було утримання, або відновлення цілісності території країни, яка склалась ще в часи Геродота. Цей процес простежується протягом 2700 р. Зазначений хронологічний період досить довгий, і це дає змогу виявити певні закономірності розвитку. З точки зору написаної історії для території України дуже характерним є період утворення Скіфії. Тому, що в цей час (VII – V ст. до н.е. відбувається становлення всієї греко-римської цивілізації, на якій заснована духовна спадщина європейських народів. І наша Батьківщина, Велика Скіфія-Україна була безпосереднім учасником цього процесу.

Геродот, описуючи Скіфію, зазначив, що вона має форму чотирикутника. Оскільки подібні відомості нам ще надали працівники Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, це означає, що вже тоді населення мало уявлення про розміри своєї країни та її кордони. Ретельно дослідивши «Скіфський логос» та використовуючи дослідження археологів, вдалося точно відтворити кордони давньої Скіфії, прив'язати всі кути

скіфського чотирикутника до місцевості. І виявилось, що Велика Скіфія в основному займала територію степу і лісостепу нинішньої України, включно з Таврикою.

► Її південний кордон тягнувся Лукомор'ям від мису Сарич (Крим) - до гирла Істру (Дунаю);

► Західний йшов нині зниклим річищем дельти Дунаю - по межі з Фракією і підіймався понад південними Карпатами річками Серет (Молдавським та Подільським), до гір Вороняків на Волині. Звідси північний кордон межею Лісостепу тягнувся до вододілу з витокami річок Сейм, Псел, Ворскла, Сіверський Донець і Оскол (нинішня Білгородська обл. Росії);

► Далі північно-східна частина пролягала поміж Скіфським Танаїсом (Сіверським Дінцем) і Сарматським Танаїсом (Доном) - до Цимлянського броду.

► Південно-східна частина тягнулася Нижнім Танаїсом і берегом Меотиди - до того ж мису Сарич. Це сьогодні є найпівденніша точка України. (Зробимо маленьку вставку).

«Дике поле» і Єлисаветградський край, саме на цій землі протягом віків відбувалися важливі історичні події, в яких вигартувався український народ, сформувалися засади і традиції української державності. Перед нами лежить стара карта нинішніх українських земель від 1554 р. (ще за 200 років до побудо-

ви фортеці св. Єлисавети). Дніпро там намальований під назвою Борисфен, а наш Інгул названий Пантікапес. Ще бачимо озеро Бнічел, де згодом будуть «копатися» археологи і ходити туристи. На місці нашої Єлисаветградської-Кіровоградської області видно лише Чорний ліс та виділяється населений пункт «Swinigrod». Якщо взяти до уваги, що Свінігород зображений географічно точно, то це нинішній Світловодський район, імовірно слобода Свинарка, про яку згадує у своїх подорожніх записках відомий учений Йоганн Антон Гільденштадт, (або Звенигородка Черкаської області, яка відома з 1354 р.).

► Ось карта Коронетті середніх віків. На теренах Кіровоградщини зазначена тільки Торговиця, яка існує й дотепер у Новоархангельському районі Кіровоградської області та м. Крилов. (Примітка: Місто Крилов, разом з багатьма іншими поселеннями на початку 1960-х років було затоплене Кременчуцьким водосховищем. Фрагмент Крилова уцілів у с. Нагор-

ному Світловодського району. Оскільки датою виникнення м. Крилова зазначено 1615 рік, то карта Коронетті напевне пізніших часів).

► *Карта Гійома Сансена від 1674 року. Вся сучасна Кіровоградська область – «Дике поле» з різними поселеннями.*

► *Генеральна карта Даниїл де Боскета за 1751 рік. Склав її військовий інженер Даниїл де Боскет, на якій детально промальовані основні географічні об'єкти від Києва по річці Дніпро - до Очакова. Знаходимо поселення на місці майбутньої фортеці св. Єлисавети, довкола бачимо: Кущівку, Лелеківку, Завадівку, а далі Грузьке, Ташлик, Юхівка, Злинка, Вись, Аджамка, Суботці, тощо.*

► *Карта Нової Сербії 1752-1764 років - вже стоїть фортеця св. Єлисавети, а довкола поруч з вищеназваними поселеннями, вказані: Федвар (нині Підлісне), Вуковар (нині Букварка), Суботці, Цибулів, Мошорине. Каніж, Мартоноша і Сента (тепер Родниківка). Ці населені пункти розташовані далеченько від нинішніх меж міста Єлисаветграда і були виділені, тому, що там розміщувалися військові гарнізони і для укладача карти - були важливі передусім ці точки.*

► *Далі карта Дніпро-Бузького межиріччя, складена в 1754 р. з фрагментів різних карт. Певно, то були мапи ранішніх часів, бо про наші місця можна дізнатися лише те, що р. Грузька впадає в р. Інгул не з нинішнього боку, а довкола назви Нова Сербія, зазначені домівки «запорожских казаков» і «татары качують».*

► *Через декілька днів пошта принесла ксерокопію карти Федора Шуберта від 1868 р. Там навколо міста Єлисаветграда вказані околиці: Чечора, Арнаутівка, Никонорівка, Балка, Лелеківка, Кущівка, Завадівка, навколишні села Мамайка (тепер Підгайці), Черняхівка, Соколівка, Клинци тощо.*

► *За переписом населення 1745 року (за 9 років до формального виникнення м. Єлисаветграда) на території Нової Сербії та Новослободського козачого полку (тобто на теренах нашої області) було зазначено два міста: Архангельськ (нині Новоархангельськ) та Крилов (затоплений). У майбутньому Єлисаветградському повіті в 1745 р. нараховувалося 22 населених пункти, де жили 2 тис. 220 людей. Ми спеціально виписали назви околиць м. Єлисаветграда і її фортеці.*

У безперервному русі української історії можна виділити чотири періоди територіального відродження, які є підтвердженням запропонованого підходу.

Перший період, як вже було зазначено, припадає на VII – IV ст. до н. е. – утворення і розквіт Великої Скіфії.

Другий - піднесення Скіфії відбувається у II – V ст. н. е., його проявом була яскрава Черняхівська археологічна культура. Римляни, у той час захопивши більшу частину Західної Європи, називали нашу країну Європейською Сарматією, греки ж продовжували традиційно називати її Великою Скіфією (про що засвідчив навіть Нестор Літописець).

Третій період зміни кордонів відбувається у велике переселення слов'ян. Цей процес тривав аж до князівських часів – вже добре відомого періоду нашої історії. Але він не може бути на 100% номінованим щодо Скіфії, бо кордони Київської держави далеко просунулись на північ і виходили за межі базової території, не вкладаючись у скіфські території. Це, звичайно, не означає, що ця доба повинна випасти з самої історичної канви.

З кінця XV і поч. XVI ст. козаки продовжують третій період внутрішнього підйому – із степових місць, із Запорожжя, з Січей, закладених там, де височіли степові піраміди священного скіфського царського могильника Герри і була колись скіфська столиця в Кам'янці Дніпровській. За словами Т. Шевченка їх кликав могутній дух «старих батьків» (генетична пам'ять) і певною мірою завдяки йому відбувається відродження всієї країни – фактично тієї ж Скіфії чи Європейської Сарматії, як її знову почали називали в Європі.

Українських козаків можна назвати духовними нащадками скіфів-орачів, бо в одних і других, способом життя була воєнна демократія, вони не тільки орали, а й воювали. А візьміть козацьку культуру. Вона ж вся зіткана з оспівування скіфських могил, усвідомлених як своїх, а не чужих. Таким чином, період козаччини – закріпив *третій період* становлення України за скіфським територіальним алгоритмом. Але в козацький період почався і останній період територіального відродження.

► З козацьких часів Б.Хмельницького, розпочинається **четвертий період**. Доречно згадати Молдавію, яку Б.Хмельницький хотів залучити до свого союзу – вона теж колись була частиною Скіфії. І з цього періоду, на картах з'являється дер-

жава Україна в межах, які в основному збігаються з кордонами Великої Скіфії, де теж простежують цікаві паралелі. Наприклад, до Скіфії не входили: Волинь, лісова частина Чернігівщини і Сумщини, але ці землі займали її сусіди, там були поширені скіфські одяг, знаряддя праці, зброя. Скіфи вже тоді хотіли втягнути їх у спільну війну з Дарієм, а згодом прилучити до своєї країни. Теперішня Україна – результат того процесу, який розтягнувся на цілі тисячоліття.

Характерний і процес установаження східного кордону України. Коли українці розселялися (це відбувалося часто), бо Лісостеп – територія, на якій можна закріпитися (але їх могли вибити чужинці), орієнтирами при новому розселенні були чорнозем і давні могильники. Кургани для них були міткою своєї землі.

Таким чином, аналізуючи різні територіальні модифікації, чітко окреслюється вся наша історична територія, яка стала основою для побудови комп'ютерного атласу. Слід наголосити, що практично не існує подібних розробок в історії, і взагалі мало хто з істориків займався складенням комп'ютерного атласу. Проживаючи майже в центрі України, (опираючись на праці В. Петрука), ми багато чого знали про свій Єлисаветградський край, а автор цієї книги Валентин Карпов написав додатково декілька книг з подібної тематики.

Маючи на руках комп'ютерний атлас України з зазначеними землями стосовно тих, чи інших пластів історії, ми підійшли до питання: «Хто ми – українці»? Відповідно до матеріалів з Вікіпедії та інших наукових джерел, ми коротко нагадаємо вам про утворення українських територій і заселення людьми. Але це викладання про українські землі і перших праукраїнців не являється сталою константою. Життя вносить свої корективи: «Все тече – все змінюється».

Перша, засвідчена у писемних джерелах назва історичної території України, свідчить, як Руська земля у X - XIII ст. Понад 400-літня традиція ототожнення себе з Руською землею не зникла і після розпаду цієї єдності. Константинопольський патріарх задля розпізнання нового - московського і старого - київського святительських церковних осередків у першій половині XIV ст. вперше почав вживати поняття *Micra Rosia* (Мала Росія), на відміну від *Megale Rosia* (Велика Росія). У церковно-адмініст-

ративному значенні поняття «Мала Росія» вживав Константинополь для позначення українських єпархій. З константинопольських грамот цей вислів в останній чверті XIV ст. перейшов до церковного письменства як урочистий синонім українського православного простору Польщі і Литовського князівства, а з кінця XVII та початку XVIII ст. став ототожнюватися з територією Козацької держави, аж врешті офіційно замінив її попередню назву - Україна.

Паралельно у внутрішньому вжитку з XVI ст., а особливо після Люблінської унії 1569 р. нарівні з словом Русь починають дедалі активніше вживати поняття Україна. Характерно, як колись у княжі часи вживали - Руська земля. Слово Україна вже тоді мало два значення: конкретно у географічному - на означення Подніпров'я, і розширеному, як синонім усього українського простору. Остаточно і юридично назва Україна закріпилася на початку XX ст. за часів УНР.

Я запитую у себе, я питаю у вас, у різних людей,
Я питаю в книжок, роззираюсь на кожній сторінці:
Де той рік, де той проклятий тиждень і день,
Коли ми, українці, забули, що ми українці?
І що є в нас душа, повна власних чеснот і щедрот,
І що є у нас дума, яка ще од Байди нам в'ється,
І що ми на Вкраїні - таки український народ,
А не просто населення, як це у звітах дається.....

Отже, українці - це східноєвропейський етнос, що сформувався не тільки на землях України, але й за межами України, наші земляки проживають в Росії, Казахстані, Молдові, Білорусі, Киргизії, Узбекистані, Польщі, Канаді, США, Аргентині та інших країнах. Пам'ятай читач, своє генетичне коріння.

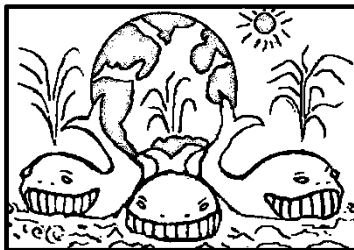

*Як козаки просили у Бога землю для проживання.
Як тільки Господь створив на Землі народи, вони відразу почали просити в нього найкращі землі для поселення. Не поспішали тільки українці. Вони були козаками, мандрували по землі, милувалися красою світу і нікому не заважали. Якось роззирнулись і побачили, що повсюдно снують люди, обживають займані місцини. Тоді пішли й вони до Бога. Побачив Господь чубатих вояків і здивувався: - А чого вам треба, хлопці? Козаки хором: - Та землі хочемо, Боже. - Почу-*

хав Бог бороду і каже: - Буде вам земля. Ідїть і осїдайте он на тому клаптику між морями, і показав пальцем униз. - Та там уже іспанці, Боже! - Ну й що, то біля них селїться, сказав Бог.

Козаки: - Не можемо Боже, бо трохи далі - французи, а за ними німці і ще за обрієм повно інших людей. Подивився Бог згори і переконався, що правду кажуть козаки, він все вже роздає. Але козаки йому дуже сподобались - і не хотїв Господь залишати їх без землі: - Гаразд, - сказав Бог. - Віддам я вам он той куточок землі понад р. Борисфен (Дніпром), що залишив собі для земного раю. Але то незвичайний куточок, і має назву «Раїна». Земля там пахне медом, вода - як молоко, а з неба в душу людей ллється пісня. На той куточок будуть зазіхати нечестивці, тому його треба пильнувати та боронити. Як-що будете завжди такими відважними лицарями, як мені вдається, то на тій землі станете господарями, а як ні - то рабами, отих нечестивців.

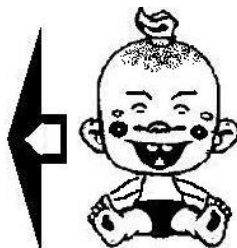
Вклонилися козаки: - Дякуємо, Господи! Буде так, як кажеш. Благослови нас в дорогу! - Поблагословив їх Бог і провів до райських воріт. Відтоді господарюють козаки в райській країні під назвою «Раїна» і захищають її від усякої нечисті. Та з часом почали називати райський куточок Україною, народ - українцями, а річку Дніпром.

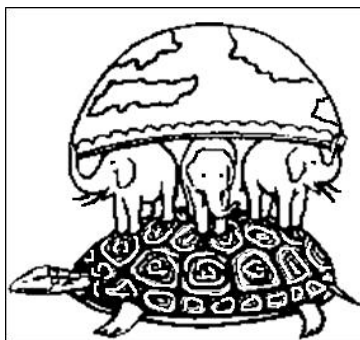
Далеко, й ще далі

Перші географічні подання про українську землю приводять нас до Гомера, який є засновником географії. Але загальні знання Гомера про Землю того часу взагалі були убогими. Валентин Карпов з гордістю пише: «Ми з Дикого поля» і розповідає, як Геродот із Галікарнасу збирав і записував історичні відомості про Україну, щоб з плином часу не потрапити в небуття. Бо дехто з псевдоісториків країни «Моксель» заявляють, що до 1917 року не було держави України, й такого народу - як українці, а ще зовсім не було української мови. Це ж так треба боятися і не любити Україну, щоб усіма силами паплюжити і нищити народ. І все через те, що: «Біля джерел світової цивілізації стояли наші праукраїнці».

Красиво сказав В.Бровченко:
Я – з колишнього Дикого поля,
Де зродилася пісня і мова,
Та з народами визріло братство,
Де сопілки душа калинова,
Нам дорожка була за багатство.
Я з колишнього Дикого поля,
Де раби не водилися зроду...

Стародавнє картографування української землі з давніх часів, зазвичай здійснювалося далеко за межами України. Переважна більшість важливих робіт була виконана в Голландії, Франції, Німеччині, Англії – центрах науки тогочасної Європи. Тож ми знайшли перші карти світу, де показані землі, моря, річки й кордони України, починаючи від 1522 року.

Але спочатку дід Опанас розповів онукам «Казку про чесне слово». В давнину люди вважали, що Земля стояла на панцирі гігантської Черепахи і її тримали троє слонів. А Слони стояли на трьох Китах, які разом плавали у Всесвітньому океані. І так вони всі разом тримали Землю мільйони років. Але якось прийшли до краю Землі учені мудреці, глянули вниз – і злякалися:

- Невже наш світ такий нестійкий, - ахнули вони бо Земля кожної миті може полетіти в безодню? Гей, Черепахо! - Заволав один з мудреців: – Чи не важко тобі тримати Землю? - Земля не пушинка, - відповіла Черепаха. – І з кожним роком стає все важча. Але не турбуйтеся: доки живуть Черепахи, Земля не впаде!

Агов, Слони! - закричав другий мудрець. - Чи не набридли вам тримати Землю з разом Черепахою? - Не хвилюйтеся, - відповіли Слони. Ми любимо людей і Землю. Обіцяємо: доки живі Слони, вона не впаде!

Е-гей, Кити! – заволав третій мудрець. - Чи довго ви можете утримувати Землю з Черепахою і Слонами на додачу? - Ми утримуємо Землю мільйони років, відповіли Кити. – І даємо чесне слово: доки живі Кити, Земля не впаде! - Так

відповіли людям Кити, Слони і Черепаха. Але учені мудреці не повірили їм. А що буде, - злякалися вони, - якщо Китам набридне нас тримати? А раптом Слони захочуть піти у цирк? А якщо Черепаха простудиться і чихне? Тоді з неї впадуть Слони разом з Землею.

Доки не пізно, вирішили мудреці, - ми повинні врятувати Землю. - Залізними цвяхами треба прибити її до панцира Черепахи! – запропонував один. - І золотими ланцюгами прикувати до неї Слонів! – додав інший. - І морськими канатами прив'язати до Китів! - додав третій. - Ми врятуємо людство і Землю! - закричали усі троє. І тут Земля захиталася. – Чесне слово Китів міцніше, ніж морські канати! – гнівно сказали Кити, дружно вдарили хвостами і поплили в океан.

- Чесне слово Слонів міцніше, ніж золоті ланцюги! – Протрубили розсерджені Слони і пішли у джунглі.- Чесне слово Черепахи твердіше, ніж залізні цвяхи! Образилась Черепаха і пірнула у глибину вод. Стійте! - закричали мудреці. - Ми вам віримо! Але було пізно: Земля захиталася і повисла в повітрі... Мудреці з жахом зажмурилися і завмерли в очікуванні...

Минула хвилина. Дві. Три. А Земля висить! Минула година. День. Рік. А вона тримається! І тисячу років промайнуло. І мільйон років пройшов... А Земля все не падає! Як бути, що робити? Мудрі люди кажуть: «Все тримається на останньому чесному слові». Та деякі мудреці й досі чекають, що вона ось-ось упаде. І ніяк не можуть збагнути – на чому ж Земля тримається? Стільки часу минуло, а вони й досі не збагнуть, що Земля тримається лише на **ОДНОМУ ЧЕСНОМУ СЛОВІ!**

У всі періоди Україна ставала на чолі світової цивілізації. Трипільська цивілізація Аррати, як попередник і фундамент України, була заснована задовго до Вавилону, Єгипетських пірамід, Древньої Еллади, ще до виникнення Шумерії. Йшли часи, на зміну Великої Хазарії прийшла Київська Русь, на зміну Київській Русі - Монгольська імперія, на зміну цій імперії - Річ Посполита, далі була козацько-гетьманська Україна, а потім наш народ загарбала Російська імперія, країна «Моксель» за якою настала більшовицька експансія. У 1991 р. Україна отримала свою Незалежність, але це не принесло розквіту країні. Власні вороги з середини країни почали грабувати і рвати її на частини. Мало того, в 2014 році в Україну прийшов війною

черговий завойовник, «амбіозний наполеончик Путін», який хоче повернути більшовицьке минуле і загнати українців в наймити. Дід Опанас каже, є дві речі, які сильні різняться між собою, це: «хотіти і могли». Історія вказує, що від I тис. до н. е. - й до початку XXI тис. н. е. українська земля була ареною напруженої боротьби. Маючи за плечима тисячі років невпинної боротьби, опираючись на генетичну пам'ять предків, ми зазначаємо: «Україна ніколи не стояла на колінах, завжди знаходились історичні постаті, які підіймали народ на визвольну боротьбу». Так було і так буде й надалі.

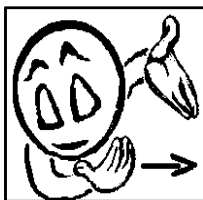
Зараз наша ціль знайти Україну на самих ранніх картах світу. Перші згадки назви «Україна», ми знаходимо на мапах Миколая Криштофа Радзивіла та Гійома Левассера де Боплана від 1600-тих років. Робота в Україні на протязі 17 років дали змогу французькому інженерові не тільки спорудити з десятків фортець на українських землях для польської корони, але й провести перше дослідження з картографування та літера-

турного опису, який відкрив європейцям землі від Трансильванії - до Московії під назвою Україна. Перше видання «Опису України» в Руані 1651 р., разом із детальною картою України, лягли в основу європейського сприйняття України та послужили чи не основним джерелом для картографії українських земель у наступні 200 років. До Гійома де Боплана лише територія від Черкас вище на північ і землі на захід – Волинь, й далі Поділля та Червона Русь – потрапили до прискіпливого дослідження, ініційованого у 1586 р. литовським князем Миколаєм Криштофом Радзивілом. Це не дивно, оскільки охочих досліджувати землі нижче Черкас за течією Дніпра практично не було, а сам предмет вивчення – Дикий степ, не залишав місця для осілого життя русинів.

Робота команди князя Миколи Радзивіла завершилася виданням у 1613 р. надзвичайно детальної карти Литви, відомої як «Карта Радзивіла» з окремим додатком, – картою течії Дніпра від Черкас - до Чорного моря. Для історії картографування українських земель зазначений твір науковців пізнього

Відродження має фундаментальне значення. Крім детального й географічно правильного позначення українських земель, сотень сіл, міст, поселень, річок і доріг, карта Радзивіла є одним із перших картографічних джерел, яке зафіксувало назву «Україна, як країна», позначене в центральному Подніпров'ї між Ржищевом та Каневом. До цього, згідно з давньою традицією, землі центральної та західної України іменувалися на європейських картах виключно як Русь (Russia), Волинь, Поділля. Інші, нібито більш ранні джерела походження імені «Україна» на європейських картах - сумнівні і можуть бути підробкою.

Незважаючи на різні обставини, ми сьогодні повинні бути вдячні плеяді європейських науковців, картографів, географів та граверів, які за допомогою команди Радзивіла, свідчень Боплана та власних досліджень змогли, починаючи з середини XVII ст., досить чітко розібратися у географічній і політичній складових земель, що становлять територію сучасної України. У результаті ми маємо чималий доробок геополітичних свідчень місця України на географічній та політичній карті Європи XVI-XVIII ст. Поряд із Гійомом де Бопланом неоціненний внесок у формування картографічної спадщини України-Русі серед інших зробили француз Ніколя Сансон, голландці Фредерік де Вітт і родина Блау, англієць Мозес Пітт, німці Йоган Гоманн та Матеус Зойтер. Вони та інші закарбували ім'я України у сотнях історичних документів, стверджуючи наскрізну роль і місце нашої держави у загальноєвропейській історії.

Розташована Кіровоградщина в центральній частині України у межиріччі Дніпра та Південного Бугу. На півночі межує з Черкаською, на північному-сході з Полтавською, на сході й південному-сході - з Дніпропетровською, на півдні - з Миколаївською, на південному заході - з Одеською, на заході - з Вінницькою обл. Протяжність Кіровоградської області з півночі на південь - майже 150 км, зі сходу на захід - понад 300 км. Крайні точки Кіровоградщини розташовані поблизу таких населених пунктів: північна - смт Власівка, південна - с. Юр'івки Веселівської сільської ради Бобринецького району, західна - с. Котовки Гайворонського району, східна - с. Куцеволівки Онуфріївського району. Поїздом від Кіровограда до Києва 392 км, автомобілем 317 км.

А зараз розглянемо окремі мапи з проекту «Україна»:

► «Восьма карта Європи» складена Птолемеем у версії Джаккомо Гастальді, що була видана єдиний раз у 1548 році. Як і всі оригінальні карти Гастальді вирізняється особливим декором. Сучасні українські землі на ній названі Сарматією.

► Мапа Лоренца Фрі є поєднанням картографії Птолемея з новими політико-географічними даними епохи. З точки зору історії картографування українських земель, окремої уваги варта карта Польщі, Угорщини та Русі, оригінально видана 1522 р. Західні землі України чітко позначені як Поділля та Русь. Картографічна неточність, а Карпатські гори чомусь надруковані перевернутими.

► Карта Себастьяна Мюнстера – це частково змінена мапа Йоганна Гонтера. Були замінені деякі назви та заголовки. Разом із давніми назвами територій: Сарматія, Скіфія, Креманія – використані нові: Московія, Поділля, Русь. Наприклад, на північному сході від Києва позначена Біла Русь, і вже далі на схід – Московія. Швидше за все карта датована 1550 роком. Це одне з перших джерел, де західноукраїнські землі позначені як «Русь».

► Карта Європи Йоганна Стампфа видання 1548 року є художньою версією карти «Космографія» Себастьяна Мюнстера, (ключова робота періоду «нової географії», що прийшли на зміну географії Птолемея). Саме з праць Мюнстера і Стампфа у Європі входять назви Волинь - щодо Центральної України та Русь - щодо Західної України.

► Землі України знайшли своє позначення на деяких «нових» картах світу, що активно творилися у середині XVI ст. під час тріумфу Великих географічних відкриттів, наприклад, carta Marina Nuova Tavola 1561 рік. Серед невеликої кількості територій України, що позначені на карті – правобережжя Дніпра, назване Червоною Руссю.

► Карта Вацлава Гродецького – результат одного з найбільш важливих і детальних досліджень територій Польщі та України-Руси середини XVI ст. Вперше була опублікована у 1558 році. Пізніше, з 1570 року, вона була включена до праці Авраама Ортелія «Театр світу» – першого сучасного атласу світу. Детально окреслені землі України на захід від Дніпра: Волинь, Поділля, Русь, тощо.

► «Карта Литви» авторства Герарда Меркатора, який першим ужив слово «атлас» для позначення зібрання карт. Зображення землі України-Руси передане точніше, ніж на карті Гродецького. Перш за все це стосується траєкторії течії Дніпра, що забезпечує більшу достовірність та правильність пропорцій усієї карти. Датована карта 1609 роком.

► Карта Ніколаса Йоанніса Фішера видана приблизно у 1657 році в Амстердамі. Вона охоплює Центральну, Південно-Західну та Західну Україну. Надалі її брали за основу багато авторів, саме це допомогло зберегти обриси України на численних версіях карт Угорщини.

► Є три карти течії Дніпра, складені Бопланом, з амстердамського видання 1662 року. Усі вони вирізняються високим художнім рівнем, деталізацією, яскравими картушами. Окрім назв міст і сіл, карти містять багато особливих позначок, зроблених Бопланом внаслідок різноманітних досліджень в Україні.

► Представлена карта Польсько-Литовського князівства надрукована Ніколасом Сансоном у 1663 р. Карта вирізняється деталізацією. У декорованому картуші позначені назви українських воєводств у поєднанні з назвою «Литовське князівство». Є позначення Чорна Русь, Волинь, Поділля, вказана Україна. Додатково є ще п'ять карт українських воєводств видання того ж самого Ніколя Сансона, але видання 1665 року, де Ніколя Сансон розділив «Спеціальну карту України» Боплана на п'ять окремих карт українських воєводств. Попри географічну неточність певних елементів карт, що виникли при фактичному копіюванні робіт Боплана, версія Сансона відрізняється художнім оформленням усіх п'яти карт.

► Карта Європейської, або Малої Татарії встановила стандарт позначення Центральної України, охоплюючи правий та лівий береги Дніпра з назвою «Україна, земля козаків». Вона проіснувала у французьких джерелах до кінця XVIII ст. Надалі назва трансформується у слово «козаки», на подібних картах - «запорозькі козаки», ще далі назва «Україна, земля козаків».

► Збереглися чотири карти українських воєводств видавництва братів Блау за 1670 р. Команда Сансона у Франції та команда сім'ї Блау у Голландії працювали майже одночасно, адаптуючи «Спеціальну карту України» для її розміщення в стандартному на той час атласі формату фоліо. На відміну від

Сансона, брати Блау створили чотири карти України на основі роботи Боплана. Покуття, Поділля, Брацлавщина та Київщина, це чотири окремі роботи. карти містять, крім вказаних назв, окреме позначення щодо кожної з них: «Частина України» та посилання на Боплана.

► «Карта Речі Посполитої, князівства Литовського, Волині, Поділля, України, Прусії, Лівонії та Курляндії», вперше видана у 1675 році голландцем Фредеріком де Віттом. Територія України позначена на карті великим шрифтом, що свідчить про увагу автора до цих територій. Карту неодноразово перевидували, наведений примірник датований 1680 роком.

► Карта голландця Яна Янсона (1680 р.), який переробив три карти русла Дніпра, що були зроблені Бопланом і видані Блау в 1662 році. Він зібрав усі три фрагменти в одну карту та розмістив їх на одному аркуші. З 1680 по 1683 рр. ця карта входила до Англійського Атласу.

► Добре збереглося перевидання «Спеціальної карти України» Боплана 1680 року. Крім географічних назв, вона містить посилання на відомі битви. Автор також вказує три Великі татарські переправи через Дніпро.

► Окремої уваги заслуговує карта (оригінал) 1684 року відомого італійського видавця Джакомо Джованні Россі, який опублікував карту Європейської та Малої Татарії. На цій карті позначені дві «козацькі України». Центральна Україна позначена, як «Україна, земля запорозьких козаків». На північному сході українських земель позначена «Україна, земля козаків, що підпорядковується Московії».

► «Карта Чорного моря» Ніколя де Фера (1705). Її вирізняє лаконічний художній виклад, чіткі обриси моря, де вказано фактично усі вживані тогочасні назви, опираючись на свідчення козаків – вперше застосована назва Чорне море». Нижнє Подніпров'я позначене за французькою традицією із винесенням на перший план домінантного на той час терміну «козаки»: «Земля козаків або Україна».

► Карта Пітера Ван-дер-Аа від 1707 року. Виконана у популярній тогочасній проекції, коли на одному аркуші вміщували територію від Чорного - до Каспійського моря. Карта вирізняється картушем із зображенням побутової сцени життя ногайських татар. Чітко окреслені політичні кордони України,

що проходять по лінії течії Дніпра.

► «Україна або козацька земля» з прилеглими провінціями Валахії, Молдавії і Малої Татарії, зображена Йоганом-Баптистом Гоманном. Відома за скороченою назвою «*Terra Cosaccorum*». Йоган Баптист Гоманн, акумулював усі відомі на початок 1700-х років досягнення науковців, географів, знання істориків і дані про поточну ситуацію в Україні, щоб зробити цю карту. На мапі позначене місце Полтавської битви 1709 року; землі Задунайської Січі, які у 1711 році були передані Туреччині, позначені у складі Кримського ханства; вказане будівництво Перекопського валу тощо. В картуші територію названо на латинський манер - *Vkraina*, а вже на самій карті позначено - *Ukraina*.

► Мапа від 1742 р., відома за повною назвою – «Карта найобширнішого українського королівства з Київським і Брацлавським воєводствами та прилеглими провінціями за найдосконалішими вимірами, мистецьки вигравіювана на міді та видана коштом Матеуса Зойтера».

► І закінчують наш короткий огляд 2 карти з військового атласу від 1769 р.: **1)** - мапа частини течії Дніпра та **2)** - мапа Нової Сербії. Представлена карта течії Дніпра є єдиним картографічним джерелом XVII ст., на ній позначені всі острови та скелі дніпровських порогів до їх затоплення у XX столітті. Карта Нової Сербії відображає заселення Дикого степу Російською імперією. На цій карті видно землі сучасного Кіровоградського краю. Існує декілька подібних мап, але тільки на карті з військового атласу Ле Ружа можна побачити чіткий поділ земельних наділів новоселів, що населяли південь України та запорозьких козаків. З плином часу старовинні карти дедалі активніше виступають предметом наукових зацікавлень, до них виявляють інтерес колекціонери. Бажання багатьох дослідників, мати копії стародавніх карт і атласів, що немало прислужилися популярності цих творів. Колекція стародавніх карт з реставраційного паперу, пергаменту і шкіри зберігається у Бітбурзі (Німеччина) у спеціально збудованому павільйоні зі сховищем і бібліотекою. Сховище розташоване у підземному поверсі, оснащене обладнанням, яке постійно підтримує необхідний мікроклімат. Окремі найвідоміші екземпляри карт і атласів збірки з Бітбургу часто експонуються в різних куточках Європи і світу.

Єлисаветградська приватна жіноча гімназія. На початку ХХ ст. в Єлисаветграді існувало сім навчальних закладів, що давали класичну освіту. Одним з них була приватна жіноча гімназія Олександри Єфимовської. Вона розміщувалася в орендованому приміщенні по вул. Вел. Перспективній навпроти колишнього кінотеатру «Мир». Навчальний

заклад бере початок з 1902 р. як приватне училище 1 розряду. За пропозицією Міністерства народної освіти від 3 січня 1904 р. – вже жіноча прогімназія. А з 18 травня 1907 р., за розпорядженням опікуна Одеського учбового округу, це вже 7-класна жіноча гімназія. Навчальний заклад мав усі права повноправних гімназій, відав ним безпосередньо опікун учбового округу, і усі розпорядження міністерства та опікуна округу розповсюджувалися на неї, як на будь-яку гімназію. Педагоги були на державній службі і мали право на пенсію.

У 1904 р. у гімназії навчалася 219 дівчат, з них 93 православного та 99 іудейського віросповідання. Це були діти дворян, чиновників, батьків з духовним званням, почесних громадян і купців міщан і цехових, селян та іноземців.

Обслуговувала гімназія головним чином населення Єлисаветграда. Згідно зі звітами про учнів за 1904-1910 р. у гімназії було два підготовчих класи (молодший і старший), сім основних і восьмий додатковий педагогічний. Гімназистки користувалися усіма правами учениць державних і громадських гімназій. Отримували атестати за 7-й клас, свідоцтва домашніх наставниць та учительок по закінченню 8-го класу та свідоцтва за будь-який клас при виході з гімназії до її закінчення чи переведенні до іншої гімназії. Право видачі атестатів і свідоцтв належало педагогічній раді без усіляких ускладнень та обмежень, що існували для приватних закладів.

У 1913 р. педраду очолював Арвед Петрі, канцелярією завідував Олександр Вагнер, викладали 19 учителів, з них троє законовчителів, працювало вісім наглядачів жіночої статі. До речі, викладачами працювали мати творця «Катюші» Георгія Лангемака - Марія Костянтинівна та сестра Марія Єрїхівна. Серед предметів були Закон Божий, російська мова, математика, природознавство, історія, географія, красно-

пис, рукоділля, німецька та французька мови, гігієна, співи і танці. Плата за навчання - 250 рублів на рік, пільгова (для малозабезпечених осіб) - 120 рублів. Через значне зростання цін у січні 1916 р. плату за пансіон збільшили на 45 рублів, пільгову ціну - на 25 рублів. Звіт шкільного бюро за 1910 рік свідчить, що з учениць старших класів був створений хор, який виконував церковні піснеспіви під час говіння учениць у Великий піст, молебнів і церковного ходу, а на недільниках і вечорах у гімназії була світська музика. «Недільниками» називали вечірні зібрання у неділю учениць окремо для кожної вікової групи (старші, середні, молодші), на яких учениці слухали читання з картинками «чарівного ліхтаря», декламували вірші та сцени з драматургічних творів, готували інструментальні, вокальні та хорові номери. А ще були корисні розваги у середовищі подруг, педагогів і батьків.

У серпні 1916 р. О.Н.Єфимовська заявила опікунській Раді про своє бажання передати гімназію у відання міста. Навчальний заклад на той час уже був великим просвітницьким центром у Єлисаветграді, у ньому навчалось 600 дівчат, що змусило відкрити паралельні відділення у всіх класах. А от матеріальне становище було недостатнім, гімназія була приватною і позбавлена великих щорічних казенних субсидій.

Опікунська рада у листі-зверненні 22 серпня 1916 року пропонувала прийняти міській думі у своє відомство укомплектований заклад, що було набагато дешевше, ніж створювати новий. Документ про передачу гімназії датований 28 жовтня 1916 року.

На вищезгаданій віньєтці педагогів і випускниць гімназії є фотографія двоповерхового будинку, в якому квартирував навчальний заклад. Хто був фундатором будинку, його архітектор і роки забудови - поки що не встановлено. Припускають, що будинок належав Шевелю Бродському. А до гімназії у ньому була пошта. На це вказує фотографія М.Я.Варшавського з видом на вулицю Велику Перспективну від Олексіївської вулиці (нині Гагаріна). На фотографії Варшавського цей же будинок, підписаний як пошта м. Єлисаветграда. Після більшовицької революції 1917 р. у приміщенні були різні організації, зокрема школа № 8. Зараз тут Управління по боротьбі з організованою злочинністю поліції області.

Стихійний бунт, як сніг на голову

Якось українець Дмитро Різниченко уважно придивився до буржуазної лютневої революції 1917 р. в Петрограді і побачив, що вона нагадує події в Україні осені-зими 2004 року. Жоден із політиків у лютому 1917 р. не чекав такої активності опозиційно налаштова-

них громадян. «Нікому в голову не приходило, що це буде перший день революції 1917 р. Навіть більшовики утримувалися від страйку». На превелике диво, російського царя скинули не «мертві з косами, не червоні дияволенята, не єврейські масони, не Ленін, не іноземні шпигуни й навіть не соціалісти, а жіночий бунт». Просто все завалилося в Росії того часу, як доріжка з доміно через жінок, які вимагали хліба. Парадоксально, але Лютнева революція 1917 р., незважаючи на довгу передісторію, була зроблена безіменними жінками й мужиками, у яких спочатку навіть гвинтівок не було.

На відміну від пізнішого жовтневого перевороту 1917 р., коли більшовики спланували й здійснили захоплення влади, лютневі події 1917 р. були чистим експромтом. Головні вожді революційних партій на той момент пропадали, або в еміграції, або в засланні (царський режим старанно намагався убезпечити себе). Прізвища більшості людей, що опинились тоді на хвилі революційного руху, зараз знайомі хіба що історикам та фахівцям. Головною діючою особою того часу - була стихія.

Буквально за 12 годин до падіння режиму ватажки бунта початку 1917 р. всерйоз розглядали думку розійтися по будинках, призвати робітників повернутися до верстатів, припинити страйк і мітинги. Вони не розуміли, що навіть від них уже нічого не залежить. Царській монархії вже прийшов кінець. Соціальне напруження, спричинене тривалою Першою світовою війною, економічною кризою й постійними політичними розборками між

імператором і Держдумою, на межі 1916-1917 р. виливалося в демонстрації й мітинги. Але лютневі події 1917 р. все одно стали несподіваними: «Як сніг на голову».

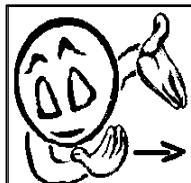
Як показує історична практика, у всі часи, люди бунтують приблизно однаково. Аналіз петроградських подій 23-27 лютого 1917 р. дуже корисний для розуміння багатьох пізніших процесів, від розпаду СРСР 26 грудня 1991 року (утворення незалежних республік СРСР, як самостійних держав) – і до «жовтогарячої революції» 2004 року. В історії не знайти другого такого крутого повороту подій, не забувайте, що мова йде про націю людей СРСР в 150 мільйонів душ. Ясно, що події 1917 року, як би до них не ставились, заслуговують вивчення й сьогодні.

Березень 1917 р. Солдати вимагають від нової влади не зраджувати ідеали Майдану 1917, йти на співпрацю з «старим режимом», (це словосполучення з'явилося в лютневій дні 1917 р. й означало монархію Російської імперії), а тільки посадити царя «Миколу Кривавого» у Петропавлівську тюрму.

Так повелося, що про кожну велику історичну подію, пишуть цікаві книги, і завжди є одна книга, після якої все стає ясно. Відповідно до лютневої революції 1917 р. такою книгою – була «Історія російської революції» Троцького. Книга про час, коли Ленін ще не світився своєю лисиною на вулицях, а Сталін був просто невиразним грузином із кримінальним минулим. У книзі описується, як вируюча реальність брала верх над ідеологією, де історію творила безособова сила юрби, а з хаосу з'являлись характери, про які пізніше будуть писати в історичних підручниках.

Троцький був тонким психологом, він крок за кроком аналізує, як ваги успіху й поразки колишуться під впливом самих незначних факторів; козак на коні, покликаний розігнати людей на Майдані, зненацька підморгнув робітникам, причому «добре підморгнув» й посміхнувся - з таких дрібних рухів спліталась перемога народного бунта.

Поштовхом до падіння царської імперії в 1917 р. послужив, як не парадоксально, Міжнародний жіночий день. Причому властива роль жінок тут була чисто умовна, хоча й дала привід супротивникам перевороту називати його

«жіночим бунтом». Немає нічого більше жалюгідного, як моралізування із приводу великих катастроф! Тут доречно вставити правило Спінози: «Не плакати, не сміятися, а розуміти дії і наслідки».

На момент 1917 р. із російського суспільства так густо сипалися іскри протесту, що палахнути могло де завгодно, і в будь-який момент. За свідченням Олександра Шляпникова, одного з робочих ватажків: «Досить було іноді свисту, деякого шуму, щоб робітники прийняли його за сигнал до зупинки підприємства». Основний метод суспільної боротьби в ті часи - не мітинги, розраховані на журналістів, а рішучі страйки. Протестуючі буквально «пускали режиму кров» через зупинки підприємств. Товстосуми несли величезні збитки.

Напередодні нікому в голову не приходило, що жіночий день 1917 р. може стати першим днем революції в Росії. Жодна з організацій не закликала в цей день до страйків. Більше того, навіть більшовицька організація утримувала робітників від страйків. Ранком 23 лютого 1917 (який по старому стилі був саме «Міжнародним жіночим днем») застрайкували з декількох фабрик, і вислали до металістів делегаток із закликом про підтримку. Партійні лідери погодилися проти своєї волі, бо вони вважали, що люди ще не готові для масових акцій. Але людські емоції взяли верх і народ зробив - по своєму.

У той день страйкувало близько 90 тисяч робітниць і робітників. Бойовий настрій вилився в демонстрації, мітинги, сутички з поліцією. Рух розгорнувся у Выборзькому районі, з його великими підприємствами, відтіля перекинулося на Петербурзьку сторону. Демонстрація робітниць Путиловського заводу (36 тис.) була у перший день Лютневої революції 1917.

В інших частинах міста, за свідченням охоранки, страйків і демонстрацій не було. У них жіночий день пройшов з підйомом і без жертв. З іскри спалахнуло полум'я. Напередодні царський уряд увів хлібні картки, це нововведення роздратувало людей. Жінки збиралися в булочних, місцями громили їх. На другий день рух не тільки не падає, але виростає вдвічі: страйкує біля половини промислових робітників Петрограда. Вони не приступають до роботи, відкривають мітинги, потім починаються ходи до центра міста.

У рух втягуються нові райони й нові групи населення. Гас-

ло: «Хліба» відтиснуте, або перекрите гаслами: «Геть самодержавство» й «Геть війну». З вуст у вуста передавали: «Козаки обіцяють не стріляти». Пізніше з'явилися драгуни, врізались в юрбу, стали бити піками по головах. Демонстранти щосили кріпилися, не розбігались: «Стріляти не будуть». Дійсно, поки не стріляли.

Київ березень 1917. Маніфестація на розі Хрещатики й нинішнього бульвару Шевченка (зараз тут стоїть пам'ятник Леніну). У ті дні в Києві запрацювала Центральна Рада. Поряд з лементом «Геть поліцію», лунало все частіше «Ура» на адресу козаків. Це було знаменно. До поліції юрба проявляла люту ненависть. Кінних городових гнали свистом, каменями тощо.

Зовсім по-іншому підходили робітники до солдатів. Навколо казарм, біля вартових і патрулів стояли купки робітників і робітниць і в дружній формі перекидалися з ними словами. Безсумнівно, що доля кожної революції на певному етапі залежала від настроїв в армії.

У цей день на засіданні Ради міністрів стояло одне питання: «Про безладдя в столиці». Страйк? Демонстрації? Не в перший раз. Усе передбачено, і це минеться. Але страйк розгортався ще ширше. За урядовими даними, у ньому брало участь у цей день біля 240 тисяч робітників. Більш відсталі версти підтягуються по авангарду, страйкує вже значне число дрібних підприємств, зупинився трамвай, закрилися торгівельні заклади. Протягом дня до страйку примкнули й студенти. Десятки тисяч людей стікаються в обід до Казанського собору й сусідніх з ним вулиць. Організуються вуличні мітинги, відбувається ряд збройних зіткнень з поліцією. У пам'ятника Олександрові III виступають оратори. Кінна поліція відкриває стрілянину. Один оратор падає поранений. Пострілами з юрби вбитий пристав, поранені поліцмейстер і ще кілька поліцейських. У жандармів кидають пляшки, петарди й ручні гранати (війна навчила). Солдати проявляють пасивність, а іноді й ворожість до поліції.

У другій половині дня взвод драгун, у відповідь на револьверні постріли з юрби, уперше відкрив вогонь по демонстрантах у Гостинному Дворі: за повідомленням генерала Хабалова, троє убитих й десять поранено. Цар Микола надіслав зі ставки телеграфне веління «Завтра припинити безладдя». Але ця

телеграма послужила лише додатковим поштовхом. Внаслідок революції в Петрограді було створено Раду робітничих і солдатських депутатів, яка стала представницьким органом влади соціалістичних партій. У ніч на 26 лютого 1917 р. в різних частинах міста було арештовано біля сотні осіб, що належали до різних революційних організацій. Ватажки, що залишилися на волі, зібравшись за містом, не знали, що робити - проти армії вести беззбройних людей не можна. Здавалося одне: «Повстання ліквідується» - згадує один з них. На вулицях вночі панували п'яні мародери, грабували магазини, крамниці тощо.

31 січня 1865 року в Петербурзі Дмитро Менделєєв захистив свою знамениту докторську дисертацію – «Про з'єднання спирту з водою». Оригінальний текст і сьогодні зберігається в музеї видатного хіміка в Петербурзькому державному університеті. Деякі учені вважають, що саме ця робота стала основою для класичного напою міцністю в 40 градусів.

Насправді Менделєєв горілку не винаходив, вона з'явилася задовго до нього. За одними даними, біле хлібне вино привезли до Русі із Скандинавії ще в 16 ст. За іншими, - на 100 років раніше, з Генуї. До речі, міцність горілки ніколи не була догмою в 40 град. Традиційно випускали різні сорти: 38, 45 і 56 градусів. Ще одна цікава деталь: є думка, що насправді Менделєєв вважав ідеальною міцністю горілки 38 градусів, це вже потім число 38 округлили до 40, так було простіше розраховувати податок на алкоголь.

Тим часом, сам стихійний рух початку 1917 р. зайшов значно далі, ніж уявляли його учасники. Ще напередодні, до вечора 25 лютого 1917 р., Виборзька сторона виявилася повністю в руках повсталих робітників. Поліцейські дільниці були розгромлені, окремі чини поліції вбиті, більшість кудись зникли. Треба було щось робити; якщо не можна ліквідувати народну стихію, можна її очолити. Таким органом став Тимчасовий комітет, сформований за посередництва депутатів тодішньої Державної думи, (парламенту царських часів). Комітет мав створити Тимчасовий уряд, і сюди увійшли більш помірковані буржуазні партії - конституційні демократи, соціалісти-демократи, трудовики, прогресисти, тощо.

Тимчасові міністри підтримували часткові стосунки з Пет-

роградською радою робітничих депутатів і тоді есер Олександр Керенський входив у Раду, і в уряд. Символом Лютневої революції 1917 став червоний прапор, з яким трудовий люд пов'язував надії на соціальні зміни й подальше щасливе життя. Але історія йде по спіралі: «Революції починають ідеалісти, роблять їх романтики, а використовують негідники». Історія людства не знає прикладів революцій, які б дійсно вирішували проблеми, із-за яких ті революції починались. Проте майже завжди революції призводили до численних людських жертв. Мирні революції відрізняються від «просто» революцій лише тим, що запобігають людським втратам, але наболілі питання все одно не вирішують. Причини таких наслідків криються в тому, що революційний шлях приходу до влади певних людей - нелегітимний за визначенням, бо ці люди отримують (узурпують) владу, не маючи на те жодних повноважень від народу.

26 лютого 1917 р. припав на неділю, вихідний, робітники позбавлені були можливості зібратися на заводах, як вони робили раніше, і це утрудняло демонстрації. Ранком на Невському було тихо. У ці години цариця телеграфувала цареві: «У місті спокійно». Вона помилялась, спокій триває недовго. Робітники поступово зосереджуються і рухаються із всіх пригородів у центр. Поліція їх не пускає рухатись по мостах. Вони йдуть по льоду (бо на дворі – лютий місяць). Обстріл юрби на льоду недостатній, щоб їх стримати.

Місто перетворилось на мурашник. Усюди патрулі, застави, роз'їзди кіннот. Шляхи до Невського особливо посилено охороняються. Раз у раз лунають залпи з невидимих засідок - поліція перемінила тактику. Число вбитих і поранених росте. У різних напрямках рухаються карети швидкої допомоги. Звідки й хто стріляє, не завжди можна розібрати. У справу остаточно вступають війська. Їм наказано стріляти, і солдати, головним чином навчальні команди з унтер-офіцерських шкіл, стріляють. Дивно те, що при попереджувальній стрілянині над головами, юрба народу не розбігалася, а сміялась. Коли почали стріляти в людей, натовп розбігся по дворам найближчих будинків, по припиненні стрілянини знову виходили на вулицю. Коли ж критична крапка ненависті досягнута, ніяка стрілянина не зупинить юрбу. В такі моменти відбувається непереборна кристалізація народних мас по нових осях.

Притча. В одній дуже далекій державі жив жорстокий і скупий правитель, він весь час душив власний народ своїми податками. Коли в черговий раз ввели новий податок «на повітря», правитель попросив свого прем'єр-міністра виглянути у вікно й подивитись, чи знову плаче народ? Ні, каже прем'єр-міністр, вони сміються. Правитель зіскочив з свого трону і закричав: «Терміново відмінійте всі податки, бо коли народ сміється, йому вже нічого втрачати і він нікого і нічого не боїться».

27 лютого 1917 р. у руки робітників попадає зброя, багато зброї, з'явилися свої броньовики, які під червоними прапорами наганяли жах на тих, хто ще не зрозумів ситуації. На вечір, до юрби примкнули солдати Семенівського полку, знаменитого звірячим утихомиренням московського повстання 1905 року. Царський гарнізон столиці, що нараховував 150 тисяч солдатів, до ночі вже не існував. Остання горсточка вірних військ царизму укрилася в адміралтействі. Через кілька годин і вони розбіглися по будинках. Узяття влади в Петрограді одним махом вирішило долю величезної Росії. У ті дні ніде в провінції не знайшлося ні єдиної сили, яка б виступила на захист старого режиму.

Телеграма, надіслана головою Держдуми Михайлом Родзянком в імператорську Ставку головнокомандуючого в Могилеві 27 лютого 1917 р. «Уряд абсолютно не в стані придушити заворушення».

Якщо російська столиця грає в революції настільки домінуючу роль, нібито концентруючи в собі у відомі моменти волю нації, то це свідчить про настрій народних мас. Провінція починає діяти так само і протидіє владі на місцях. Ці незлічимі юрби людей, ще не визначили для себе досить ясно, чого вони хочуть, але вони просочені пекучою ненавистю до ненависного режиму і вони знають, чого більше не хочуть. За їхньою спиною вже йде непоправний історичний обвал всередині держави. Назад повернення немає. Якби навіть було кому розігнати їх, вони через годину стали б збиратися знову, і друга хвиля була би більш шаленою і кривавою.

Мистецтво революційного керівництва, як в 1917 році, так і 2004, і в 2014 роках, на дев'ять - десятих частин полягає в

умінні вислухати масу людей і знайти об'єднуючу ідею. Керівництво повстання 1917 р. відставало від подій. Взагалі ніхто - ні революціонери, ні монархія, реально не оцінили стихійну ситуацію мас. Рядові учасники не мали плану чітких дій, а керівництво не висунуло об'єднуючих ідей. Газети мовчали, у місті панував страйк, кожен район столиці діяв на власний розсуд. Солдати на фронті вітають новини з революційного Петрограду. Їм здається, що війну завершено, але Тимчасовий уряд вирішить воювати далі, свідчення керівника організації Юрєнєва: - Темп революційних подій був такий, що наші гасла вже не встигали за подіями. До моменту, коли листівки проникли в солдатську гушавину на фронті, останні зробили свій вибір.

На закінчення скажемо: - Починаючи з 1905 року (уряд, народ, революціонери й тощо) всі потайки готувались до революційних подій, але коли стихійно в лютому 1917 р. виник «жіночий бунт», з'ясувалось, що ніхто до нього не був готовий. Та коли вибухнуло - всі здригнулися. Наслідком лютневої революції 1917 р. стало встановлення двовладдя (буржуазну владу представляв Тимчасовий уряд, а революційну – Петроградська рада робітничих і селянських депутатів). Після кількох криз і спроб коаліційного уряду (до якого увійшли різні прошарки того часу) через 9 місяців відбулося «нове», більшовицько-антиурядове повстання в жовтні 1917 р. Залежно від ідеологічних уподобань нашого читача, його можна назвати жовтневим переворотом і збройним захватом влади в Росії, або Великою Жовтневою Соціалістичною революцією 1917 року.

Висновок: Лютнева революція 1917 р., що повалила династію Романових, була стихійним вибухом невдоволення мас, в першу чергу – жінок, доведених до відчаю нестатками війни і явною несправедливістю в розподілі життєвих тягот. Вона була захоплено стрінута усіма простими людьми, але завдяки своїм лідерам мала буржуазно-демократичний характер. Відповідно до України, то вже на другий день звістка про лютневу революцію в Петрограді докотилася до Києва. Революційні події, наче вихор, пронеслися по Україні. Відразу почалася стихійна організація робітничих і солдатських рад (в березні 1917 р. вони утворилися у Харкові, Катеринославі, Кременчуці, Луганську, Полтаві). Населення втратило здатність коритися, а начальство - наказувати і командувати...

Про український прапор. Після того, як перервалася своєрідна традиція козацької символіки, тривалий час в Україні, що перебувала у складі Російської імперії, питання про національні символи (український прапор) не порушували. Першу спробу створити жовто-блакитний прапор із двох горизонтальних смуг приблизно такої форми, як тепер здійснила Головна Руська рада, яка почала боротьбу за відродження української нації.

У червні 1848 року на міській ратуші Львова вперше замайорів жовто-блакитний прапор. Започатковану ідею підхопили різні спортивно-просвітянські організації, зокрема відомі в усьому слов'янському світі так звані «Соколи». Для проведення першого крайового зльоту у Львові (1910 р.) спеціально було виготовлено жовто-блакитний прапор. Відтоді й починається широке використання прапора – спершу на західноукраїнських землях, а згодом і на Лівобережній Україні.

Особливого розмаху ці процеси набули під час святкування 100-літнього ювілею від дня народження Т.Г. Шевченка. Жовто-блакитні прапори супроводжували урочистості не лише в Україні (як Правобережній, так і Лівобережній), а й у Москві, Петербурзі, Оренбурзі, Омську, Відні, Празі, Варшаві, Кракові та інших містах.

Найбільшим поштовхом до поширення жовто-блакитної символіки стала Лютнева революція 1917 р. в Росії, названа в народі «жіночим бунтом», після якої національно-визвольний рух вийшов на новий рівень. 22 березня 1918 року Центральна Рада ухвалила Закон про Державний прапор республіки, затвердивши жовто-блакитний прапор - символом Української Народної Республіки.

13 листопада 1918 року синьо-жовтий прапор став і державним символом Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Його було затверджено на Підкарпатській Русі, а у 1939 р. – в Карпатській Україні. Синьо-жовті поєднання барв остаточно оформилися, як єдино національні на початку ХХ ст. (Примітка: Ще Данило Галицький, засновуючи на честь свого сина Лева - місто Львів (перша згадка 1256 р.), подарував жителям герб, на якому зображено золотого лева на синьо-жовтому фоні).

Секретний міністр держбезпеки СРСР

Пропонуємо цікаву історію про нашого земляка, уродженця Єлисаветградського повіту, самого найсекретнішого міністра держбезпеки СРСР - Семена Ігнатьєва. У свій час дослідниця Олена Пруднікова зазначила: - Странная фигура и странная биография. Человек, повинный в тяжелейших должностных преступлениях, сразу же после смерти Сталина идет на крутое повышение. За фальсификацию следственных дел, по настоя-

нию Берии, его скидывают с поста, но после смерти последнего - он снова на коне, получает не слишком заметную, однако хлебную должность и находит последнее упокоение там, где человеку с его биографией явно не место. Да, странная, очень странная фигура этот С. Игнатьев из г. Єлисаветграда...

На відміну від своїх попередників – керівників радянських органів держбезпеки Генріха Ягоди, Миколи Єжова, Лаврентія Берії, Всеволода Меркулова та Віктора Абакумова, які були розстріляні, – останній за часів Сталіна міністр держбезпеки СРСР Семен Ігнатьєв (1904-1983), хоча й мав за душею не менше гріхів, помер власною смертю у похилому віці та з усіма належними почестями похований на найпрестижнішому кладовищі Радянського Союзу – Новодівочому. Більше того, відомий тележурналіст і письменник Леонід Млечин у нарисі про Ігнатьєва у книзі «Председатели госбезопасности СССР. Рассекреченные судьбы» зазначає: «В газете «Правда» появился небольшой некролог, извещавший о смерти «персонального пенсионера союзного значения, члена КПСС с 1926 г. Семена Денисовича Игнатьева». В некрологе говорилось, что «его отличали скромность и чуткое отношение к людям». Мемуарів С. Ігнатьєв не написав, далеко не всі архіви сталінських часів розсекречені, а тому він залишається однією з найзагадковіших постатей в історії СРСР. Оцінки істориків щодо нього – полярні. Одні називають єлисаветградця Семена Ігнатьєва «чекистом в белых перчатках», «человеком Маленкова и Хрущева», «пеш-

кой в большой политической игре», «марионеткой в руках опытных кукловодов», навіть «серой мышью»; інші – «убийцею столетия», маючи на увазі роль Ігнат'єва у подіях, пов'язаних зі смертю Сталіна і розстрілом Берії. Він, як одна з ключових постатей, фігурує у політичному детективі Аркадія і Григорія Вайнерів «Евангелие от Палача» (1984), у книзі-розслідуванні журналістки Олени Пруднікової «Второе убийство Сталина» (2010), в історичному детективі публіциста Юрія Мухіна «Убийство Сталина и Берия» (2002), у дослідженні С.Мироніна «Кто и как убил Сталина» та інших.

В цих книгах подається альтернативна офіційній історії версія подій 1953 року, пов'язаних зі змовою проти Сталіна та його смертю, а згодом – змовою проти Берії та його вбивством під час арешту. Згідно з нею Сталін наприкінці життя задумав кардинальну чистку партійного апарату, і «стара гвардія» в особі Булганіна, Хрущова та Маленкова мала позбутись влади. «Змовники», аби не допустити цього, передусім посприяли смерті вождя «всіх народів», якщо не через отруєння, то принаймні через несвоєчасне надання йому медичної допомоги після інсульту. А потім звалили всі злочини сталінського режиму на Берію, зробивши його ледве не «исчадием ада».

Найпоширенішим та найпопулярнішим виданням Єлисаветграда була газета «Голос Юга», що виходила в 1904–1918 р. щодня. За хронологічними рамками це п'яте видання в місті, але це перше справді професійне видання, що відповідало всім місцевим вимогам й потребам. Видання «Голос Юга» виходило щодня та містило 4 шпальти у недільному номері, а ще друкували ілюстрований додаток і щорічник «Ежегодник Голос Юга». У січні 1920 р. за рішенням Єлисаветградського Військово-революційного комітету було заборонено видання цієї газети і ця цікава газета перестала виходити.

Для нас життя і діяльність цієї людини містять особливу «родзинку»: Семен Денисович Ігнат'єв – наш земляк, уродженець Єлисаветградського повіту. Народився він 1 вересня 1904 року в селі Карлівці у бідній селянській родині. За національністю – українець. Ще до Першої світової війни родина, як завжди пишуть у таких випадках, у пошуках кращої долі переселилась до Середньої Азії. От і все, що повідомляється в офіційній

біографії Ігнат'єва про його дитинство.

А кіровоградський письменник В.Босий впевнений, що зазначене місце народження С.Ігнат'єва - с. Карлівка – (зараз с. Крупське Кіровоградського району) не відповідає дійсності. Річ у тім, що до революції в Єлисаветградському повіті, існувало дві Карлівки. Одна – у Ганнинській волості, поблизу німецької колонії Старий Данциг; друга – з подвійною назвою Карлівка (Лікарево) – у Новомиргородській волості. У радянські часи цей населений пункт стали називати просто Лікарево. Ситуацію остаточно заплутує той факт, що в сучасному Новомиргородському районі є ще одне с. Крупське. Тобто до революції в Єлисаветградському повіті було дві Карлівки, а після революції з'явилося два села Крупські. Якщо Семен Ігнат'єв народився у Карлівці (Крупському) Кіровоградського району, то це село увійшло в історію передусім баптистськими церквами України.

Саме тут 11 червня 1869 р. при 47 свідках – селянах с. Карлівки – місцевий житель («кресстьянин-собственник») Юхим Цимбал, разом з 30 колоністами Старого Данцигу, був перехрещений у річці Сузоклеї німецьким пресвітером А. Унгером. Тому Ю.Цимбала називають першим «пресвітером» південноросійського баптизму. З с. Карлівки баптизм перейшов у Любомирку. Від Ю. Цимбала тут першим одержав перехрещування прославлений в історії штунди Іван Рябошапка. Зрозуміло, що штундисти (так тоді називали баптистів) переслідувались царською владою. Є здогад, що батьки Семена Ігнат'єва, які мешкали в «зараженому» баптизмом селі Карлівці, змушені були переселитися до Середньої Азії...

Втім, це може бути припущення В.Босого. Та хоч як там було, десятирічним хлопцем С.Ігнат'єв працює на бавовноочисній фабриці м. Термез в Узбекистані, потім (до 1919 року) – учнем слюсаря у залізничних майстернях Бухарської залізниці. В 1919 році вступає у комсомол. У 1920-1922 р. він – політпрацівник Бухарської групи військ, співробітник військового відділу ЧК. Брав участь у репресіях проти басмачів та їхніх спільників. Тоді ж, у буремні роки становлення радянської влади в Середній Азії, познайомився з Георгієм Маленковим (1902-1988), у майбутньому видатним державним і партійним діячем СРСР. Біль-

ше того, вони, як вважають деякі історики, навіть породичалися: стали свояками, одружившись з рідними сестрами.

В енциклопедії біографій «Самые секретные родственники» (2005) Миколи Зеньковича знаходимо інформацію про те, що Семен Ігнат'єв мав дружину Мілицу Ігнат'єву (1905-1988) і сина Геннадія Семеновича Ігнат'єва (1926-1987), який пішов торованою батьком дорогою в партапаратники: був помічником секретаря ЦК КПРС Михайла Суслова. У 1935 році Семен Ігнат'єв здобув вищу освіту, закінчивши Всесоюзну промислову академію за фахом інженер-технолог з літакобудування, відтоді перебував на партійній роботі: перший секретар Бурят-Монгольського (1937-1943) і Башкирського обкомів партії (1943- 1946), секретар ЦК ВКП (б) Білорусії (1947-1949), секретар Середньоазіатського бюро ЦК ВКП(б) (1949-1950).

У 1946 році за сприяння Маленкова почався стрімкий злет С. Ігнат'єва до вищих ешелонів влади: він був призначений заступником начальника Управління ЦК ВКП(б) по перевірці парторганів, тобто фактично всі репресії проти керівництва партії і держави здійснювались з його благословення. У 1950-1952 році Семен Денисович – завідуючий відділом ЦК ВКП(б), а з 1951 по 1953 рік – міністр державної безпеки СРСР, наймогутнішої та найвпливовішої державної структури. На першій же нараді в МДБ – С.Ігнат'єв заявив, що «нужно снять белые перчатки и с соблюдением осторожности прибегнуть к избиениям арестованных». При ньому була створена спеціальна «камера пыток» і підібрана команда «заплечных дел мастеров», тобто С.Ігнат'єв відновив у МДБ «ежовский беспредел». Брав найактивнішу участь у розкручуванні «справи лікарів» («убийц в белых халатах»), справи Єврейського антифашистського комітету, справи свого попередника Абакумова, «ленінградській справі», «мінгрельській справі» та багатьох інших. Всі ці справи були сфальсифіковані, і за його сприянням сотні людей були розстріляні.

У підвідомчих йому таборах тоді перебували 2,5 мільйона чоловік. На зовнішньополітичній арені, за вказівкою Й. Сталіна, С.Ігнат'єв готував убивство югославського лідера Йосипа Броз Тіто, керівників партизанського руху курдів у Туреччині тощо.

Досить швидко Й.Сталін розчарувався в С.Ігнат'єві, бо він безініціативний, нерішучий, занадто обережний. Його підлеглий, «ас радянської розвідки» Павло Судоплатов згадує: «Всякий раз, зустрічаючись з С. Ігнат'євим, поражался, насколько этот человек некомпетентен. Каждое агентурное сообщение принималось им как открытие Америки. Его можно было убедить в чем угодно: стоило ему прочесть любой документ, как он тут же подпадал под влияние прочитанного, не стараясь перепроверить факты».

Хочете вірте, хочете – не вірте, але часто проста свічка може поставити вам діагноз. Вона може розповісти про душевний стан людини та вказати на хворий орган. А якщо конкретніше:

► *Якщо в житті людини все в порядку, поставлена перед нею свічка горітиме рівним високим полум'ям, не утворюючи ніяких напливів.*

► *Тільки-но виникають якісь душевні «неполадки», свічка починає «плакати», по ній біжать напливи.*

► *Якщо палаючою свічкою водити за стрілкою годинника перед тілом людини, починаючи з голови, і в якийсь момент свічка почне пускати чорний дим - значить внутрішні органи в цьому місці заблоковані хворобою й їх потрібно лікувати.*

► *Якщо напливи на свічці утворюються зі сторони людини, для якої запалюється свічка - значить у своїх хворобах винна вона сама; якщо з протилежного боку - обставини життя, чи інша людина.*

► *Якщо «сльоза» скочується по свічці зліва або справа - це ознака того, що йде енергетична війна між суб'єктом ритуалу й ще кимсь. «Сльоза» має чорний колір? Це вказівка на те, що людина перебуває в стані негативної енергетики.*

► *Свічка погасла? Погано! Треба терміново вживати заходів. Зокрема попросити вибачення у тих, кого ви образили, та вибачити тих, хто образив вас. Ви думаєте, що це - дурниці? А хто вам заважає упевнитися в такій думці або децю змінити її? Тож хочете - вірте, хочете – ні.*

Незадовго до смерті Сталін задумав реформування органів держбезпеки через об'єднання в одне міністерство МДБ та МВС, яке мав очолити Лаврентій Берія. Що чекало б Ігнат'єва

після зняття з посади, неважко здогадатися. Однак змовники Маленков, Хрущов і Булганін також не дрімали. Передусім, Ігнат'єв за допомогою своїх покровителів домогся усунення, а потім і арешту найвідданіших Сталіну людей: його особистого секретаря Поскр'єбишева та начальника охорони Власика.

Натомість єлисаветградець Семен Ігнат'єв сам очолив Управління охорони МДБ, тобто взяв на себе особисту відповідальність за життя і безпеку Сталіна. Йому першому вранці 1 березня 1953 р. охоронець повідомив, що з вождем щось сталося: лежить на підлозі в їдальні без ознак життя. С. Ігнат'єв негайно зателефонував Маленкову. Далі події, з вини покровителів Семена Ігнат'єва, як і він сам, зацікавлених у смерті Сталіна, розвивалися таким чином, що лікарі були допущені до тіла вождя через 30 годин після інсульту. Зрозуміло, що врятувати його було неможливо: 5 березня була зафіксована смерть Й. Сталіна. Виходить, що за допомогою єлисаветградця Семена Ігнат'єва було вбито самого жорстокого тирана часів СРСР.

Відразу після смерті Й.Сталіна, С.Ігнат'єв був обраний секретарем ЦК, тобто став нарівні з Хрущовим, Маленковим, Берією та Булганіним, одним з керівників радянської держави. Після похорон Сталіна, його спадкоємцем зажадав бути Берія, і розвинув бурхливу діяльність. Над С.Ігнат'євим знову нависла смертельна небезпека. У квітні 1953 р. Лаврентій Берія домогся спочатку усунення Семена Ігнат'єва з посади міністра держбезпеки СРСР, а потім і виведення зі складу ЦК. Він почав розслідування його діяльності і мав намір арештувати Ігнат'єва в зв'язку зі смертю Й.Сталіна та фальсифікацією слідчих справ.

Семену Ігнат'єву була оголошена догана «за політичну слепоту і ротозейство». Більше того, на нараді у МВС, Берія заявив, що, як свого часу він покінчив з «єжовщиною», так нині має намір вчинити з «ігнат'євщиною, нам тут ненадійних хохлов – не потрібно». Якби Берії вдалося заарештувати С.Ігнат'єва, то 100% він на допитах розповів би про «змову» проти Сталіна і тоді полетіли б голови Маленкова, Хрущова і Булганіна. Він і так за три місяці після смерті вождя страшенно налякав соратників своїми радикальними планами реформування СРСР. А чого варта «беріївська амністія», коли понад мільйон, так званих в'язнів по 58 статті (на карних злочинців амністія не поширювалась) з ГУЛАГу вийшли на волю «полі-

тично не надійними суб'єктами». А ще Л. Берія мав намір дати більше свободи національним республікам, дозволити об'єднатися німцям (НДР і ФРН) і т.п. Власне кажучи, те, що ми називаємо сьогодні «горбачовською перебудовою», мав намір зробити ще Лаврентій Берія. І змовники знищили його, як фізично, так і морально через повну дискредитацію особистості.

7 липня 1953 року, через 10 днів після убивства Л. Берія, С.Ігнат'єв, за наполяганням Хрущова (мовляв, то Сталін примушував його – Ігнат'єва робити репресії), був відновлений у лавах ЦК, щоправда не в іпостасі секретаря ЦК. Він став першим секретарем Татарського, потім Башкирського обкомів КПРС. Після того, як у 1959 році Семен Ігнат'єв за станом здоров'я відмовився їхати послом СРСР у донедавна дружню Албанію, його у 55 років відправили на пенсію.

Пройшов деякий час, Хрущов вже розвінчав «культ особи Сталіна» та помирився з лідером Югославії Йосипом Броз Тіто, але стосунки з цією країною все далі ставали вкрай напруженими. А своє здоров'я Ігнат'єв дійсно підірвав на посаді міністра МДБ, перенісши два інфаркти. Перебуваючи на заслуженому відпочинку, С. Ігнат'єв займався найбезневинішою справою – історією монгольської літератури. І, можливо його захоплення було по-справжньому щирим, адже з 1937 по 1943 рік він працював першим секретарем Бурят-Монгольського обкому ВКП (б). Про цей період його діяльності маємо діаметрально протилежні судження. Одні пишуть: «От других руководителей автономных республик С.Игнат'ев отличался неподдельным интересом к монгольской культуре и тем, что пестовал и продвигал национальные кадры». Інші відзначають таке: «Игнат'ев должен понести ответственность за массовые репрессии в этом регионе, особенно в отношении верующих (жестокое преследовал ламаизм и буддизм, широко распространенные в этой республике), и в отношении китайского и уйгурского национальных меньшинств (массово «выявлялись» условные «японские шпионы», число которых измерялось многими тысячами).

С.Игнат'єв возглавлял республиканскую «тройку» НКВД. Неоднократно отправлял в Москву просьбы об увеличении «лимитов» на «аресты по первой категории», – что означало расстрел без суда». Кому вірити? Та хоч як там було, у 1967 р. елисаветградця Семена Ігнат'єва обрали почесним громадя-

нином м. Улан-Уде, столиці Республіки Бурятія, і цього звання не позбавили й дотепер. Підкреслюючи позитивні дії нашого земляка, ми кажемо: - З повагою ставляться до С.Ігнат'єва і в Татарстані: «..Он оставил глубокий след в истории татарского народа. Именно С. Игнат'ев в мае 1957 года начал процесс восстановления татарского языка и татарской культуры. Семён Игнат'ев провел пленум Татарского обкома, на котором были намечены меры по обязательному изучению татарского языка во всех учебных заведениях, по развитию литературы и искусства. Он очень поддерживал татарских писателей, татарскую

литературу, татарскую музику».

Близкучу відповідь на запитання, хто такий Сем. Ігнат'єв і яку роль він відіграв у тих подіях, дав авторитетний історик і політолог, знавець «технології влади» в СРСР А. Авторханов у книзі «Загадка смерті Сталіна» (1991): «... С удиви-

тельной способностью самосохранения, умением приспособляться к обстановке и обходит подводные рифы, да еще играть с таким огнем, как Й.Сталин, мог обладать лишь исключительно талантливый парт. аппаратчик. Им и оказался выходец с Украины Семен Игнат'ев.

Более четверти века он работал внутри партаппарата на всех уровнях.... Он был более предан аппарату, чем лицам, даже таким, как Сталин. Он был не оппортунистом, а фанатиком аппарата. В этом, вероятно, и секрет его спасения. Естественно, что и в Министерстве госбезопасности он ощущал себя не профессиональным чекистом, а резидентом партаппарата, его посланником и исполнителем его воли. Если интересы тайной полиции приходили в столкновение с интересами партаппарата, то люди типа С.Игнат'єва становились на сторону партии, а партию олицетворял собою партаппарат. Однако личная диктатура Сталина требовала, чтобы не партия контролировала полицию, а, наоборот, полиция контролировала партию. И теперь, когда Сталин задумал новую чистку и против партии и против полиции, он невольно спровоцировал единение старых полицейских кадров с старыми партаппаратчиками, в результате чего ему и подсунили министром безопасности Семена Игнат'єва. Сталин принял нового главу полиции в уверенности, что он его перекует по своему образу и подобию. И ошиб-

ся. Елисаветградец С.Ігнат'єв оказался истинным сталинцем: двурушником по своему убеждению. В силу этого Игнат'єв был идеальным орудием на идеальном месте для организации заговора против Сталина».

Добре пам'ятає С.Ігнат'єва інший видатний уродженець Кіровоградщини в органах держбезпеки СРСР, генерал армії Бобков П.Д., (народився в 1925 році в селі Червона Кам'янка Олександрійського району в родині землеміра). В центральному апараті МДБ (КДБ) СРСР наш земляк працював 45 років (1946-1991). З 1969 по 1983 рік керував сумнозвісним 5-тим управлінням КДБ, яке боролось з дисидентським рухом у Радянському Союзі. А з 1985 року Пилип Бобков був першим заступником голови КДБ СРСР. Як начальник політичної контррозвідки П.Бобков особисто займався «справами» академіка Сахарова, письменника Солженіцина та багатьох інших видатних представників наукової і творчої інтелігенції країни, яких звинувачували в антирадянській діяльності. Пилип Бобков – автор цікавих мемуарних книг: «КГБ и власть» (2003), «Последние двадцать лет» (2006), «Как готовили политических предателей» (2011). Цікаво, що згадуючи керівників радянських органів держбезпеки СРСР у книзі «КГБ и власть» Пилип Бобков називає Семена Ігнат'єва... «достойным человеком». За заслуги перед партією і радянською державою Семен Ігнат'єв був нагороджений 4-ма орденами Леніна, орденом Вітчизняної війни 1-го ст., орденами Трудового Червоного Прапора та Жовтневої революції.

Найбільше мов серед українців знав Агатангел Кримський, український вчений, письменник, перекладач. Коли його запитували, скільки мов він знає, відповідав: «Мабуть, із 60, а то й більше». У дитячі роки він досконало вивчив німецьку, французьку та англійську мови. В юнацькі добре оволодів грецькою, турецькою, італійською, давньоєврейською, санскритом. Мови він вивчав до кінця життя, став ученим-орієнталістом світового рівня, спеціалістом з арабістики, тюркології та іраністики і лишив після себе понад тисячу наукових праць. Він перший доніс до українського читача безпосередньо з оригіналів східну поезію, зробив переклад цілої її антології IX-XV ст., додавши вступні наукові довідки...

Дев'ята глава

Кіровоградський обласний художній музей побудований на початку XIX ст. (замовник купець І. Шполянський). Всього в Кіровограді знаходиться 12 державних і комунальних музейних закладів.

Світ надій та ілюзій

Після перших холодних днів осінь приходить розкішна, жовта і тепла. В народі кажуть: «Вересневий час - сім погод у вас». У вересні покоротшали дні, прирівнюючись до ночі, а 22 вересня - день осіннього рівнодення. Погустішали тумани, залишало павутиння. Опівдні по-літньому тепло, навіть іноді гаряче. Давня назва вересня – «руєн» пов'язана з жовтим кольором осені, «ревун» - з дощами та негодою, «рюїн» - з гоном та ревом оленів, «хмурень» - із зменшенням сонячного місяця та буйним цвітінням вересу. У білорусів цей місяць називається – «вересень», у поляків – «вжесень», литовці кличуть «місяць вересу», а латиші - «місяць цвітіння вересу». У стародавніх слов'ян - місяць молотьби - вересень (від слова «верещить», молотити), походить від назви землеробських робіт. Назва вересня прийшла з Полісся, а ще українці цей місяць називали: ревуном, заревом, сівнем, бабиним літом та покрійником. Гос-

подиня осінь починає збирати щедрі дари природи, щоб віддячити людям за їхню працю, натхнення і добро. Поетичним символом цієї щирості й краси стародавні мудреці зробили калину. Вона уособлює в собі єдність людини й природи, їх взаємозв'язок і глибинну сутність. В образі калини поєднуються духовність, краса і корисність, розкоші зрілості, досвід надбання і легкий смуток за порою цвітіння.

Місяць вересень - це ще місяць калини, це пора перших підсумків, визначення цінностей, можливість виправити помилки і не наробити нових. Цей проміжок часу призначений для пізнання проявів законів буття через оцінювання їх плодів – солодких чи гірких. А чого варта сама лише цілюща запашна вереснева малина і надзвичайно корисна обліпіха!

Тихі задушливі вересневі дні ще теплі, наче літні. Та подих осені вже відчутний у вечірній і нічній прохолоді. День народжується в осінньому серпанку, але поступово туман зникає, розсіюється. Нерідко початок вересня дивує своїм теплом, яскравістю; здається, немов літо повернулося. Сонце ще довго сяє на ясному небосхилі, але воно вже не таке гаряче, як влітку, а ніжно-ласкаве, лагідне. Повітря прозоре й легке, в ньому далеко чути кожен звук. Проте зменшення світлового дня і зміна кольорів у природі вказують на осінь. Вітер підхоплює крилаті насінини берези й липи, клена і сосни, переносить їх на парашутиках з легких пушинок. Подорожують з місця на місце й насінини кульбаби та осоту.

Багато з прикмет вересня пов'язані з конкретними датами та релігійними святами. Наприклад, 11 вересня - день пам'яті про Усікновення голови Іоана Предтечі, святого пророка й Хрестителя Господнього. В цей день не можна пиляти та рубати дрова, не рекомендується брати до рук ножі чи інші гострі предмети. Це єдиний день в святцях, коли забороняється їсти борщ, а хліб треба ламати руками. 14 вересня - день пам'яті преподобного Сімеона Стовпника і матері його Марфи, або просто – «день Семена». Раніше після цього свята закохані молодята мали право засилати сватів.

З цього ж дня за канонами православної церкви починається індикт - Новий церковний рік. Офіційно ця дата приурочена до 01 вересня, але то було за старим Юліанським стилем. В Григоріанському літочисленні вона припадає на 14 вересня і

саме з цієї дати ведеться відлік усіх церковних свят і пам'ятних дат. 19 вересня - день Архістратиґа Божого Михаїла. Цього дня віруючі люди не мають права займатися важкою домашньою роботою.

21 вересня - велике реліґійне свято Різдво Пресвятої Богородиці, яка народилася в місті Назареті у подружжя похилого віку - праведних Іоакима та Анни. Цей день ще називають Другою Пречистою. В церквах моляться за благополуччя дітей. 22 вересня - день праведних Іоакима й Анни, благочестивих батьків Пресвятої Діви Марії; до них моляться за те, аби у сім'ї народилася бажана дитина. 27 вересня Воздвиження чесного Хреста – піст. А 30 вересня - день Віри, Надії, Любові та матері їх Софії, який символізує в християнстві найголовніші чесноти людини: чесність, праведність, любов та духовність.

Врожай на горіхи - врожай хліба на майбутній рік. Якщо осінь багата на гриби - зима буде тепла. Коли гриби вродять, тоді на людей по-мір буває. Якщо в лісі мало грибів, а багато жолудів - чекай суворої зими. Великі і високі мурашині купи восени - на сувору зиму. Бджоли восени щільно віском заліплюють, залишаючи ледь помітний отвір – на холодну зиму; залишають його відкритим - до теплої зими. Миші риють нори входом на південь - зима буде сувора. Кроти носять у нори багато стерні й соломи - зима буде холодна. Лебеді летять з півночі на південь пізно - осінь буде затяжною і теплою. Якщо багато павутиння і шпаки не поспішають відлітати, то осінь погодою порадує. Осінь ясна - зима холодна. Грім у вересні нагадує про теплу й довгу осінь, а в жовтні - малосніжну зиму.

Туман уранці піднімається, утворюючи хмари, - на дощ; падає на землю - на суху погоду. Дружний відліт до вирію птахів - ознака суворої зими. Коли журавлі пролітають низько над землею, то це точна прикмета, що вже недалеко й зима, похолодання, а то й морози. Кричать журавлі, а надвечір розкури-калися півні, шуліки кружляють у повітрі з тужливим покриком - на негоду. Якщо ворони літають низько над самою землею, чи сидять на землі і щось ґльоґають, то це прикмета близького дощу. Якщо ворони літають зграєю і крикають, то це стара прикмета непогоди, похолодання чи дощових днів. Восени довго не зникають мухи - осінь буде затяжною і сніг ляже пізно.

Вересневі таємниці

→ **1 вересня** – день Знань, це свято перейшло до нас з комуністичної Росії й було проголошене 1 вересня 1984 року Верховною Радою СРСР. В Україні та деяких інших країнах, зокрема в країнах СНД, це свято й далі відзначають на початку навчального року. Першокласники у цей день відзначають «Свято Першого дзвоника». Традиційно цього дня в школах проходять урочисті лінійки з нагоди початку навчального року, учні дарують квіти своїм вчителям. У середніх

спеціальних та вищих навчальних закладах, як правило, обходиться без лінійок, або влаштовують лінійки лише для першого курсу. У школах проводиться перший святковий урок на різні теми; після його закінчення зазвичай вирішуються організаційні питання. Іноді видача підручників, першокласників усаджують за партами, (закріплюють місця), розповідають про власну державу, тощо і на цьому перший, навчальний день закінчується. Попереду у малечі дуже великий і відповідальний відрізок часу, який розтягнеться на роки.

1 вересня 1939 р. початок Другої світової війни. Вона тривала 2 194 дні, це була наймасштабніша світова війна в історії людства. (До цієї теми ми повернемося трохи пізніше).

1 вересня 1996 році в Україні була введена українська національна валюта – гривна, а в 1964 р. в м. Києві було відкрито перший в Україні широкоформатний кінотеатр «Україна».

1 вересня – Андрія Стратілата. З цього дня починали збирати овес. У цей день завжди було тепло.

► Якщо вітер дме з півдня, обіцяє добрий урожай вівса. А як гуси по болоті ляпають, задрипаються, то ще буде тепло. Якщо вони стоять на одній нозі і голови ховають під крило, то це на холод.

→ **2 вересня** - День нотаріату, відзначається в Україні щорічно. Професійне свято нотаріусів встановлене Указом президента Віктора Ющенка в 2010 році на підтримку ініціативи Міністерства юстиції та Української нотаріальної палати.

2 вересня 1889 р. в м. Маріуполі почав працювати морський порт. Саме цю дату вважають початком експлуатації Маріупольського морського державного торгового порту. 2 вересня (20 серпня за старим стилем) 1913 р. в місті Києві була відкрита Перша Всеросійська спортивна олімпіада.

► Якщо в цей день суцільний туман не зникає після сходу сонця, то незабаром настане мінлива погода. Рясна вродила горобина і завчасно почервоніла - на сувору й сніжну зиму.

→ **3 вересня** 2000 р. в м. Києві була створена популярна українська російськомовна дівоче-музична група «ВІА Гра». Ідея про створення цього проекту належала продюсеру Дмитру Костюку. Першим складом групи «ВІА Гра», з якого почалося існування групи, були дві українські дівчини Надія Грановська та Олена Вінницька. Декілька слів про цих дівчат: Олена Вінницька в 1997 р. працювала діджеєм музичного каналу «БІЗ-TV». А Надія Грановська працювала в театрі в місті Хмельницькому. Як тільки Костюк побачив фото Грановської, відразу ж запросив її до Києва, на проби, які вона успішно пройшла. З того часу склад групи багаторазово змінювався, проте популярності не втратив.

► Якщо цей день буде ясний, то наступні чотири тижні буде хороша погода. Кури починають рано линяти - до ранньої і холодної зими, а коли довго не скидають пір'я, то осінь буде сухою. Якщо вирости шишки на ялинах знизу дерева - на ранні морози, а зверху - на пізні.

→ **4 вересня** 2016 – День підприємця. У першу неділю вересня в Україні відзначається День підприємця.

4 вересня 1928 р. Рада Народних Комісарів УРСР своєю постановою затвердила новий український правопис («скрипниківський» або «харківський») - який діяв до 1933 р. Тим часом, 31 березня 1929 року, «скрипниківський» правопис був прийнято Українською академією наук, а 29 травня 1929 р. науковим товариством імені Шевченка у Львові.

Назва «скрипниківський правопис» пішла від прізвища тодішнього Народного комісара освіти Миколи Скрипника, і була затверджена на Всеукраїнській конференції правопису. Конференція проходила в тогочасній столиці УРСР м. Харкові (саме тому правопис ще називають «харківським»). Участь у цій конференції брали українські вчені з усіх регіонів, і це було

дуже важливо в першу чергу для дотримання двох головних письмових традицій: **1)** галицької (західноукраїнської), **2)** і надніпрянської (великоукраїнської). «Харківський правопис» було прийнято демократичним шляхом голосування, і з 1929 року поширено на всі видавництва і школи УРСР, які з того часу повинні були його дотримуватись.

У 1933 році норми «скрипниківського» правопису були визнані націоналістичними; їх переробили, наблизивши до російських. На сьогоднішній день деякі норми «харківського правопису» діють, наприклад, повернута буква «Г».

4 вересня 1938 р. була заснована Українська Національна Оборона (скорочено УНО). Це була напіввійськова організація закарпатської молоді.

4 вересня церква шанує мчч. Агатоніка, Северіана інших.

► Перед дощем на листі верби з'являються по крапини; часом капає так рясно, що земля під деревом за годину до дощу - мокріє.

Найнезвичайнішою дзвіницею на території України є дзвіниця Києво-Печерської лаври, яка відхилена від вертикалі, подібно знаменитій Пізанській вежі. Ще під час спорудження через нерівномірний осад ґрунту дзвіниця похилилася, в 1740 р. навіть було порушено справу проти архітектора І.Г. Шеделя: його звинувачували у неправильному плануванні. Дзвіницю добудували, пізніше (в 1951 році) визначили відхилення, а 1987 року зробили заміри вже за допомогою електроніки. При загальній висоті дзвіниці 96652 м. відхилення становить 60,3 см. Отже, падіння київській дзвіниці не загрожує.

→ 5 вересня 1967 р. вийшов Указ «Про громадян татарської національності, які раніше проживали в Криму» Президії ВР Радянського Союзу, в якому говорилося про скасування рішень від 1944 р., які містили огульні звинувачення на адресу громадян татарської національності.

5 вересня 1015 р. у боротьбі за київський престол князь Святополк Володимирович (Святополк перший Окаянний) вбив свого рідного брата Гліба Володимировича.

► Якщо цього дня журавлі на південь полетіли - зима буде рання. Якщо нема приморозків, то їх не буде і весь місяць. Летять журавлі низько - на теплу зиму, високо - на холодну.

Летять журавлі низько й швидко, тихо, без галасу - чекай на скору негоду.

→ **6 вересня** – звичайний день, церква відзначає свщмч. Євтихія. 6 вересня 1770 р. почалося будівництво Олександрівського форштадта, з якого згодом виросло місто Олександрівськ (тепер це сучасне місто Запоріжжя).

► Якщо дощовий день – буде погожа осінь і щедрий урожай наступного року.

→ **7 вересня** – День військового розвідника. У Міністерстві оборони України 7 вересня щорічно відзначається День воєнної розвідки України.

7 вересня 1792 р. перша група чисельністю в 3847 колишніх запорозьких козаків, (чорноморських козаків) з Південного Бугу під командуванням полковника Чорноморського козацького війська Сави Білого висадилася в Тамані. Цю дату звичайно вважають початком заселення українцями Кубані. Чорноморське козацьке військо було сформоване з тих, хто залишився після розформування Запорізького козацького війська в 1787 році з ініціативи Григорія Потьомкіна. Назва «Чорноморське козацьке військо» започаткована в 1788 році. 21 травня 1792 р. начальником імператорської канцелярії генерал-аншефом Каховським був таємно відданий наказ про термінову переправу Чорноморського козацького війська на Кубань. Вже 2 липня 1792 р. Катерина друга підтвердила це переселення своїм Указом.

Однак не всіма козаками було схвально прийнято виселення на Кубань. Частина з них перейшла на Задунайську Січ. На Кубань було переселено суходелом і морем близько 8200 козаків, з яких було створено 40 куренів. В цілому разом з сім'ями за 1792 р. було переселено приблизно 25 000 українців. Їм був виділений досить великий земельний фонд, площа якого становила 30000 км. між річкою Нею і річкою Кубань.

7 вересня 1971 р. в місті Києві було оголошено про спорідненість і братання українського міста Києва та японського міста Кіото.

7 вересня - Варфоломія. Якщо суша на Варфоломія – у гострої зими є надія. Прийшов Варфоломій - жито на зиму сій.

→ **8 вересня 2016** – Міжнародний день солідарності журналістів був заснований у 1958 році в Бухаресті, на 4 конгресі Міжнародної організації журналістів. В 1989 р. у Києві відкрився І Всеукраїнський з'їзд Народного Руху України за перебудову держави.

8 вересня - Наталя овсяниця. Закінчують збирати овес.

Мізинець, це - найменший палець на руці. Йому український народ надавав особливого значення. Цей палець знаходиться в безпосередньому зв'язку з душою. Тому упирі ссуть кров у дітей через мізинець. І у самого упиря, за народними повір'ями, душа знаходиться в мізинці лівої руки. Коли б йому відтягти той палець, то душа зараз би з нього вийшла, і він помер би.

У давніх римлян заніміння, тобто змертвіння мізинця вважалося за зловіщий знак. Договори з чортом, в яких йому продавалася душа, теж треба було підписувати кров'ю з мізинця. Вірили, що через мізинець можна впливати не тільки на внутрішній біль людини, тугу, а й на біль фізичну.

→ **9 вересня** у 1945 р. вченими Гарвардського університету офіційно був зареєстрований перший в історії баг – «День тестувальника», а ще це День дизайнера-графіка.

9 вересня 1913 р. о 18 год. 10 хв. київський військовий льотчик Петро Миколайович Нестеров уперше в світі зробив на літаку «мертву петлю» одну з фігур вищого пілотажу, відому ще як «петля Нестерова».

9 вересня 1920 р. відбулося створення Київського авіаційного заводу під назвою Державний авіаційний завод № 12, або «ГАЗ-12». Відповідальним за будову цього заводу була Рада Военної Промисловості за № 15178. Базою для створення Київського авіаційного заводу послужили окремі невеликі майстерні. На початку війни завод знаходився на вул. Гарматній. Його головним організатором і першим директором став видатний професор Вікторин Бобрів. Завод проектувався для ремонту військових літаків, виготовлених за кордоном. Вже в 1925 році Київський авіаційний завод розпочав серійне виробництво власних літаків.

→ **10 вересня 2016** - День фізичної культури і спорту (друга субота вересня). Указ Президента від 29 червня 1994 року № 340/94. А ще в цей день - свято українського кіно.

Професійне свято працівників кінематографії - встановлений Указом Президента від 12.01.1996 № 52/96.

10 вересня 1856 р. була закінчена Кримська війна (інша назва «Східна війна»), яка тривала з 1853 р. між Росією і союзницькими військами Франції, Османської імперії, Сардинського Королівства і Великобританії.

10 вересня - день Мусія (Мойсея). Починається дубовий падолист. Якщо ж листя ще міцно тримається, то зима буде люта.

→ **11 вересня** 2016 – День танкіста (друга неділя). Це професійне свято є одним з найбільш шанованих святкових днів у військах. А ще День працівників нафтової, газової та нафтопереробної промисловості, згідно з Указом Президента від 12. 08.1993 № 302/93.

11 вересня 1943 р. Рада Народних Комісарів УРСР постановою № 246 створила академічний український державний хор імені Г. Верьовки.

11 вересня 1927 р. на Південному березі Криму стався землетрус, що призвів до величезної кількості руйнувань від м. Севастополя - до м. Феодосії. Це був другий землетрус (перший 26 червня 1927 р.), він вважається найпотужнішим з усіх відомих землетрусів, коли-небудь відбувався в Криму. Перші помітні ознаки наближення землетрусу були зафіксовані о 20 год. вечора. Рибалки, які вирушили на нічну ловлю говорили; що чули на море незрозумілий гул між Судаком і Алуштою. Всього за 11 год. (11 вересня 1927 р.) трапилися 27 потужних поштовхів, а загальна їх кількість за кілька днів досягла вже 200 поштовхів. Землетрус продовжувався декілька днів, завдаючи все нові і нові руйнування.

11 вересня – церковне свято Головосіки. Православне свято Всічення голови святого Пророка Предтечі й Хрестителя Господнього Івана. У цей день не працювали, особливо не можна нічого круглого різати ножом чи сікти сокирою. Пісний день.

► Це період останніх гроз. Як чути грім, то має бути довга і тепла осінь. Ранній відліт журавлів - на ранню весну. Журавлі на південь полетіли - рання зима буде.

→ **12 вересня** - 256-й день року та день програміста. Програмування поєднує в собі елементи мистецтва, науки, математики та інженерії. У більш широкому сенсі програмував-

ня - процес створення програм, тобто розробка програмного забезпечення.

12 вересня (31 серпня за старим стилем) 1898 року в м. Києві відбулося урочисте відкриття нового освітнього закладу під офіційною назвою Київський політехнічний інститут імператора Олександра другого.

→ **13 вересня** - День перукаря, неофіційне професійне свято відзначають фахівці, що створюють стиль людини за допомогою зачіски.

13 вересня 1849 р. великий український письменник Микола Гоголь після року паломництва в святі землі оселився в Москві. У 1847 році Гоголем опанувало дуже сильне релігійне почуття: він відчував, що не може продовжувати писати доти, доки не вчинить свого давнього наміру поклонитися Святому гробу Господньому. Рухомий такими думками, драматург наприкінці 1847 року рушив до Неаполя, звідти вже на початку 1848 р. відплив до Палестини, після - до Константинополя, до Одеси, і нарешті - до Москви. Перебування Миколи Васильовича Гоголя в Єрусалимі не принесло очікуваних сподівань.

13 вересня церква відзначає чесноти пояса Пресвятої Богородиці.

► Бабине літо непогідне - осінь суха. Хмари рухаються проти вітру - погіршиться погода. Дощ уранці, що бабині танці – швидко закінчиться; дощ в обід – запрягай воза, додому їдь.

→ **14 вересня** 1871 р. була розпочата діяльність першого в російській частині України, Харківського акціонерного земельного банку (у Галичині перші банки виникли в 17 ст. наприклад, вірменський банк Mons Pius у Львові). Відкритий цей банк був на підставі затвердженого Указу від 4 травня 1871 р. Метою заснування земельного банку в місті Харкові було надання у містах домовласникам, а в повітах землевласникам порівняно недорогого кредиту.

14 вересня – день Семена, або Симеона Стовпника. Початок справжньої осені. А ще відмічали Новий Рік до 1700 р. Увечері запалювали посвіт. До Семена старались посіяти озимі. З цього дня починається старе бабине літо, яке триває до 21 вересня, до другої Пречистої. Дівчата чекали старостів. З цього дня започатковувались вечорниці і посиденьки, виконували роботу в хатах при вогні. На Семена ясно - осінь буде

погожою і теплою. Збирають дині, кавуни, картоплю. Віками зберігся звичай садити верхи на коня хлопчиків. На Семена «дитя постригай, на коня саджай і на лови в поле виїжджай».

→ **15 вересня** 1994 р. ВР України скасувала рішення Севастопольської міськради про російський статус міста.

(Примітка: 23 серпня 1994 р. Севастопольською міською Радою народних депутатів було прийняте рішення про російський статус міста. Незабаром вони направили відповідне прохання до керівних органів України та Росії. Однак 15 вересня 1994 р. Верховною Радою України це рішення було скасоване).

15 вересня церква вшановує прп. Івана Посника.

Призупинимось на короткий проміжок часу і розглянемо питання; як правильно казати: «Україна, чи Русь»?

Україна, чи все - таки Русь?

Старша онука діда Опанаса – Тетяна, задала питання: - Діду, а як правильно казати «Україна, чи Русь»? Опанас уважно подивився на неї, почухав за вухом і відповів: «Давай я тобі розповім так, як мені переказував мій дід. Він казав: - Слухай, синку, уважно. Русь – це Україна, а народ «руси» - це ми, українці, ми являємося прямими нащадками Київської Руської Держави, її законними спадкоємцями». Назва «Русь» з'явилась у східно-римських літописах дуже давно. Відтоді, впродовж сторіч світ знав Україну - як Русь, а українців - як русичів. Історично в різні епохи нас йменували

Руссю, і всі землі виключно з назвою «Русь» були розташовані на етнічній території проживання сучасних українців, в Україні; наприклад:

- ▶ «Руська земля» - Київщина,
- ▶ «Червона Русь» - Галичина,
- ▶ «Срібна Русь» - Закарпаття,
- ▶ «Біла Русь» - Західна Білорусія, яка насправді є споконвічною українською територією – Берестейщиною,
- ▶ Вигадана царями назва «Новоросія» - це південна Наддніпрянщина.

У всіх документах польсько-литовської Речі Посполитої наша країна офіційно звалась Русь, або на латинський кшталт Рутенія.

Вставка. Книжні назви України - Русь, Рутенія, Роксолана, Сарматія і т. д., помалу замінилися й на старовинних мапах народною назвою «Україна».

Саме Київ - столицю нинішньої України - колись називали «матір'ю міст руських»; не Москву. Свого найбільшого розквіту Київська Русь почала набувати за часів Володимира Великого, якого прозвали Красним Сонечком. Володимир проводив переможні військові походи проти сусідніх племен, вдало воював з візантійцями; крім того, мав вихід до Балтійського моря. За Володимира було збудовано Десятинну церкву; а деякі історики припускають, розпочате будівництво Софійського собору; вони датують не 1037 р, а ще раніше 1011 р. Тобто воно могло бути розпочатим за три-чотири роки до смерті самого Володимира, а бути завершеним уже за Ярослава Мудрого.

Згадайте про походження самого слова «Україна», ми з Вами на сторінках цієї книги вже декілька разів обговорювали. Вперше «Україна» з'явилась в Київському літописі від 1187 р., коли помер переяславський князь Володимир Глібович під час походу на половців і «за ним же Україна (в оригіналі назва була Оукраина) багато потужила». Слово «Україна» згадано також 1189 р., коли князь Ростислав Берладник поїхав зі Смоленська - до «Оукраїни Галицької».

Пізніше слово «Україна» згадується в Галицько-Волинському літописі, де йдеться про події 1213 р. Як князь Данило Галицький «забрав Берестій, Угровськ, Верещин, Столп'є, Комов і всю Україну».

Церковні писарі та церковні книжники, тоді були майже єдині освічені люди в Східній Європі, й саме вони визначали назви і титули, керуючись відомими їм історичними аналогіями та прецедентами, мало зважаючи на живу мовну практику. Наприклад, між канцеляріями вселенського патріархату і руської митрополії велося ділове листування. За тими канцелярськими столами зродилися такі терміни як «Россія», «Мала Россія» і «Велика Россія», титули московських правителів, причетних до історії Київської Русі, тощо. Певна частина істориків вважають, що термін «Россія» є штучним терміном,

утвореним візантійськими греками. А ще греки перекрутили етнонім Русин - на назву Рус, або Росси.

Цікавим фактом є те, що жителів Московщини в Україні-Русі називали в старі часи – москалями. Представникам країни «Моксель» це не подобалось і вони почали себе возвеличувати. За часів незалежної України ця назва повернулась і так почали називати російських військових.

Щодо Росії, то вперше це слово згадано в московській грамоті 1517 р. «Великія Росіи» , потім згадано у «Псалтирі», надрукованому 1577 р. Петру першому, який активно розбудовував і розширяв кордони Московщини, дуже сподобалась назва «Руссія» і у 1721 р. він назвав так Московщину після перемоги у Північній війні, привласнивши таким чином історичну назву тодішньої України.

Багато хто в Україні абсолютно не розуміє, де взялась ця міфічна «Новоросія». Адже заговорили про неї лише в 2014 році, а до того, люди навіть слова такого не знали. Термін «Новоросія» був штучно вигаданий і впроваджений за часів правління Катерини II заради виправдання російської колонізації Півдня України у другій половині XVIII ст. Українські назви цих земель – Запоріжжя, Низ і Великий Луг. Для того, щоб розколоти Україну і серйозно розхитати її державність, потрібне щось незрозуміле, наприклад, «Новоросія» та концепція «хороших і поганих українців». У «Новоросії» не існує ні історичної столиці, ні історичних кордонів. Кожен окреслює її абстрактну територію на свій розсуд, в залежності від політичної кон'юнктури і власної фантазії.

Європі ж ми можемо нагадати, що саме Україна, точніше Галицько-Волинська держава колись відіграла роль рятівниці середньовічної Європи від татаро-монгольської орди. Тоді як князь Данило Галицький завзято боровся проти ординців, московський герой, «святий» Олександр, прозваний за часів Івана Грозного - Невським, визнавав васальну залежність від Орди. «Останній російський літописець» М. Карамзін виправдовує Олександра Невського, кажучи, що це робилося на благо вітчизни, та насправді це робилося на благо самого князя. Адже в Олександра було досить можливостей, щоб протистояти Орді, а його володіння мали доволі вдале географічне положення

для цього. Коли Олександр Невський дізнався, що його брат Андрій уклав союз із Данилом, негайно поспішив донести про це ханові в Орді й закликав направити в його землі загін ординців, що й було зроблено. За цей донос він отримав ярлик на братові володіння. Отже, те, що робив Олександр, було не зовсім на благо держави. Саме через нього нинішня Росія століттями перебувала під татаро-монгольською владою. Тоді виникає питання, чому російські літописці так ідеалізували Олександра Невського, а церква навіть визнала його святим? Відповідь дуже проста: російська держава, щойно поставши, мала анти європейське спрямування, тож не дивно, що в час, коли князь Данило віддавав своїх дочок заміж за європейських королевичів, а його держава підтримувала тісні економічні відносини з Заходом, московські князі віддавали перевагу половецьким князям, про що свідчать численні дослідження вчених різних часів.

Ми ж бачимо, що Росія фальсифікувала й продовжує фальсифікувати історію так, як їй цього хочеться. Зокрема, тільки щоб привласнити собі Володимира Великого, російські літописці спотворили ім'я князя, зробивши його «Владіміром», коли насправді у стародавніх літописах його ім'я вимовлялося як «Володимер», саме з українським наголосом. Що й казати про промову російського президента В. Путіна, який заявив, що київський князь Володимир поклав початок створення «єдиної російської нації»?!

На відміну від інших імперій минулого, Російська завжди намагалася підлаштовуватися під захоплені території. Найяскравіший приклад - те, що відбувалося в Москві після приєднання українських земель. І річ навіть не в тому, що це була перша, ще «допетровська європеїзація» Московії, або («країни Моксель», яка згодом почала себе називати «Московська Русь», на відміну від Київської Русі. А в тому, що заради приєднання Київської метрополії, московський цар і патріарх зважилися на наймасштабніший церковний розкол за всю історію російського народу. Бо саме московські церковні книжки «редагували» під «грецькі» (читай «київські»), а не навпаки. Російська імперія здавна була подібна до цибулини. Її чищення почалося ще 100 років тому й завжди супроводжувалося сльозами. Але головне - ніхто не знає, що буде, коли дістануться до сер-

цевини, і найголовніше - чи не зогнила ця серцевина.

До Верховної Ради України внесли важливий законопроект за номером 2276-а. Його розгляд стане добрячим коряком гарячого смальцю за комір Московії, що за умов війни з нею аж ніяк не зайве. Документ робить реальний крок до відновлення історичної справедливості.

Останнім часом багато пишуть: усе, на чому наш північний сусід утверджує свою великодержавність, - крадене. Родовите походження, велична історія, назва країни, самоназва народу, мова, все це чуже, нахабно загарбане РФ. Навіть Христову купіль, у якій київський князь Володимир хрестив наших пращурів, поцупили під загрозою зброї. І разом із патріаршим престолом перенесли на трохи підсушені угро-фінські болота.

Украдено, поцуплено, загарбано в Києві, а перенесено до московських земель. А українцям казали: - Ви ніхто і звати вас ніяк. Безрідне плем'я. Байстрюки, з милості пригріті «старшим братом Великоросії». Вдовбували малим дітям через брехливі підручники, складені за псевдо-літописами у злодійських келіях Московського Кремля.

Та й нинішній режим Путіна пішов в Україну війною не своїх одномовців рятувати, їм потрібен Київський престол. Україні ще на початку 1990 років, одразу після здобуття власної незалежності, пропонували: давайте зійдемося у братньому союзі. Навіть натякали на готовність перенести столицю з Москви - на береги Дніпра у Київ. Гадаєте, аби потішити нашу національну гордість? Аж ніяк! Аби фізично утвердитися на ідеологічно вкрадених історичних просторах.

Воно ж і справді: коли сидиш на чухонських землях і стверджуєш, що ти - Русь, не вірять люди у світі. А багато хто відкрито сміється, і вже сміється не перше століття. І от, здається, крига скресла. Народні депутати Оксана Корчинська й Андрій Лозовий пропонують на законодавчому рівні парламенту, заборонити всім державним органам України вживати назву «Росія» стосовно Російської Федерації (РФ).

У пояснювальній записці автори нагадують: назва «Русь» та похідне від неї слово «Росія» є загальноновизнаними назвами нинішньої України. Територія теперішньої РФ до новітніх часів, ані іноземними джерелами, ані тамтешніми жителями не називалася ані «Руссю», ані «Росією». Руссю у західних джерелах

включно до XVIII ст. була винятково Україна. А «русами», або «рутенцями» іменували український народ. Тобто нас із вами.

Автори законопроекту спираються на історичні джерела, роблять висновок - назва «Русь» або «Росія» може вживатися лише стосовно територій сучасної України. І пропонують таку норму: «З метою виконання вимог цього закону всім органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам і організаціям, зокрема представництвам іноземних суб'єктів господарської діяльності, які діють на території України, рекомендувати до вживання замість слова «Росія» - синонім «Російська Федерація», та/або для позначення сучасної території Російської Федерації чи будь-якої її частини, називати історичну територію сучасної РФ – «Московія».

Тобто Росія на теренах України після ухвали законопроекту має іменуватися Московією. Чим вона була завжди в історії. Хочеться сподіватися, депутатам вистачить національної самосвідомості, гордості та, головне, совісті хоча б перед собою і народом визнати: Русь - це Україна, руси - це ми українці. Бо історична велич і слава, якою хизуються московіти - це наші історична велич і слава.

Звісно, Московія й надалі буде іменуватиме себе Росією. Нехай. Згодом увесь світ звикне територію сучасної РФ, називати – «Московія». Існує чимало прецедентів, коли самоназва країни не збігається з її назвою. Греки, приміром, називають себе Елладою, всі інші - Грецією. Нідерланди є водночас Голландією, а Велика Британія - Англією. Стосовно поваги до думки сусідів - то згадаймо інший приклад. Коли московітів попросили вживати, принаймні в офіційних документах, вислів не «на Україні», а «в Україні», бо не можна казати «я поїхав на Москву», або «побачимось на С-Петербурзі». На що В. Путін цинічно зазначив: «А почему мы должны ломать свою речь в соответствии с чьими-то требованиями? Будем писать, как писали и говорить, как говорили раньше».

Зараз одним із головних завдань України є донести й закріпити за собою статус спадкоємиці Великої Русі, чого так боїться Російська Федерація. Добрим підтвердженням цього є бурхлива реакція, яка виникла в Держдумі після підписання Петром Порошенком 25 лютого 2016 року закону «Про вшанування пам'яті князя Київського Володимира Великого, заснов-

ника середньовічної держави Русь-Україна у зв'язку з тисячоліттям від часу смерті князя». Так, один депутат партії «Единая Россия» навіть звинуватив нашого Президента у спробі «привласнити» Володимира Великого. Але цей крок абсолютно правильний, і жорстка реакція наших «північних братів» лише підтверджує це. Україна нарешті має покласти край спробам московських ідеологів «Русского мира» називати нас «Новоросією» чи «Малоросією». Ми маємо їм чітко вказати, хто ми і хто вони, і не забувати історію рідного краю. А зараз продовжимо розгляд теми вересня: «Вересневі таємниці».

Змішана естафета вересня

→ **16 вересня** 1899 р. в Західній Україні була створена Українська Національно-демократична партія (скорочено УНДП). На кін. 19 ст. - поч. XX ст. УНДП була провідною партією на Галичині, були з'єднані два досить важливі політичні напрямки, це члени Народної ради (народники) і національно-радикальне крило Русько-української радикальної партії. Ініціатива заснування УНДП належала таким видатним діячам того часу, як Михайло Грушевський, Теодор Савойка,

Євген Левицький, Теофіл Окуневський, Іван Франко, В'ячеслав Будзиновський, Володимир Охримович. Вищим органом партії був Народний Комітет під головуванням Юліана Романчука. У програмі партії містилися вимоги, за якими передбачалося викупити великі земельні володіння і наділити селян землею.

16 вересня церква вшановує свщмч. Антима.

→ **17 вересня** – День рятувальників України. Професійне свято усіх співпрацівників Міністерства надзвичайних ситуацій України. День винахідника і раціоналізатора (це третя субота вересня) відзначається відповідно до Указу Президента № 443-94 від 16 серпня 1994 року. А ще свято фармацевтичних працівників, встановлене Указом Президента України № 1128/99 від 07.09.1999 р.

17 вересня 1834 український професор Михайло Максимович був затверджений на посаді ректора Київського Імператорського університету святого Володимира. На цій посаді він

пропрацював до 1835 року.

17 вересня 1989 в м. Чернівці розпочався перший Республіканський фестиваль української пісні «Червона рута». З того часу цей музичний український молодіжний фестиваль проходить в різних містах нашої держави.

17 вересня церква вшановує прор. Мойсея. Христодули, ікони «Неопалимої Кулини». Селяни молились їй про захист дому і худоби, бо вважали захисницею від пожеж і блискавок.

Про місячні та сонячні затемнення у вересні місяці. Щодо загальних правил посівного календаря, на повний Місяць краще нічого не садити. Все, що росте під землею, ліпше садити від повного - до старого Місяця, а усе, що росте над землею, садити, коли Місяць зростає. Дати, наведені в посівному календарі, лише рекомендаційні. Щоб отримати гарний урожай, час проведення посівних робіт, насамперед, визначається погодними умовами, вологістю ґрунту і придатними термінами для посіву (саджання) певної культури в вашому регіоні. Лише врахувавши все це, можна звернутися за порадою до календаря. Крім сприятливих днів для рослин, існують і несприятливі місячні періоди, зокрема: молодик і повний місяць, а також дні, коли відбуваються різні затемнення, місячні або сонячні. В ці періоди, для садівника і городника важливо нічого не сіяти, не садити, ну і звичайно не пересаджувати. В 2016 році, Україна побачить чотири затемнення: 2 місячних (23.03 і 16.09) і два сонячних (9.03 і 1.09), у ці дні ні в якому разі не можна проводити посів та посадку будь-яких рослин.

➔ **18 вересня 2016** – День працівника лісу (третя неділя вересня), професійне свято працівників лісового господарства, деревообробної та целюлозно-паперової промисловості.

18 вересня 1929 р. на Запорізькому заводі «Комунар» був випущений перший український зернозбиральний комбайн. Випуск комбайна був здійснений завдяки праці колективу з 15 молодих інженерів, очолюваних професором Андрієм Василенко. Цей колектив був утворений за розпорядженням наркома важкого машинобудування. Вже до початку 1930 року заводом «Комунар» виготовлено 10 комбайнів, а до кінця 1930 року було випущено вже 347 комбайнів. З часом потужності заводу зрос-

ли ще в кілька разів. Всього до початку війни 1941 р. заводом було виготовлено 96 тисяч комбайнів.

18 вересня - день Єлизавети. Рано пожовкло листя на горобині – буде рання осінь і рання та холодна зима. Шануй хліб: дині їмо осінню, а хліб - увесь рік. Дощ у вересні – це півголоду, а посуха - голод робить на цілий рік.

→ **19 вересня** 1991 р. після перерви терміном у 174 роки було відновлено діяльність одного з найвідоміших навчальних закладів нашої держави - Києво-Могилянської академії.

19 вересня 1941 р., друга танкова група вермахту з'єдналася в районі Лохвиці з частинами 1-ї танкової групи, в результаті чого німецькі війська увійшли в м. Київ. До середини вересня 1941 р. радянські війська Південно-Західного фронту опинилися в оточенні. Фашистські війська перерізали залізничну магістраль Київ-Полтава-Харків, кільце оточення радянських військ разом з командуванням Південно-Західного фронту в районі Лохвиці замкнулося. 17 вересня 1941 р. Верховним Головнокомандуванням СРСР, враховуючи ту складну ситуацію, в якій опинилася смуга Південно-Західного фронту, був дозволений відвід військ з Києва. 18 вересня 1941 війська були остаточно виведені, що дозволило 19 вересня 1941 німецьким військам увійти до міста Києва.

19 вересня – Михайла Чудотворця (Арх. Михаїла). Люди в цей день намагалися не працювати.

На початку 20 ст., після відновлення української державності у 1917 році, в українській літературній мові почався бурхливий розвиток. Якщо до цього її всіляко пригноблювали і забороняли, то тепер уряд робив усе можливе для її відродження. Так, українською мовою почали друкувати художню, і науково-публіцистичну літературу, газети, журнали та інше. Всіляко підтримувалися українська духовність і культура. Українська мова поступово почала входити в абсолютно всі сфери суспільного життя. Радою Народних Комісарів України було створено нормативно-правове підґрунтя для правового введення української мови в УРСР.

→ **20 вересня** 2016 – День рекрутера. У 2001 р. кілька кадрових агентств з Білорусії, Грузії, Росії, Киргизстану, Казахстану і України заснували і вперше відзначили День рекрутера.

Восени 20 вересня 2008 року в столиці України Києві, відбулося відкриття першого в країні кінотеатру IMAX, що став гордістю розважально-торгового центру міста Києва.

► Хто хоче жати чисту пшеницю, той у вересні має знати трійцю-правдицю: що перша - переліг орати, що друга - переліг переорювати, що третя - чистим зерном засівати.

→ **21 вересня 2016** – день HR-менеджера (третя середа вересня), святкується всіма професіоналами в області управління персоналу і відзначається в країнах СНД.

21 вересня - Різдво Пресвятої Богородиці. Друга Пречиста. Сватання. Заручини: «Прийшла Пречиста - принесла старостів нечиста». Прийшла перша Пречиста - одягла природа на мисто, прийшла друга Пречиста - взяла комара нечиста, а прийшла третя Пречиста - стала діброва безлиста. З Пречистої - на дереві чисто, з Покрови - на дереві голо.

Різдво Пресвятої Пречистої Богородиці традиційно вважають жіночим святом, цього дня жінку належить вшановувати як продовжувачку роду.

Існує повір'я, за яким забороняється витратити гроші зі щойно отриманої зарплати; гроші мають провести вдома в недоторканності хоча б одну ніч. Це повинно захистити власника від непотрібних витрат у майбутньому. Також вважається поганою прикметою позичати гроші або віддавати борг ввечері. Гроші - бояться темряви.

→ **22 вересня 1937** р. постановою ЦВК СРСР була утворена Полтавська область. До її складу ввели два міста: Кременчук та Полтава та 45 районів (разом з 29-ти прилеглими сільрадами в цих районах). Також до складу Полтавської області увійшли райони та міста, що належали Київській та Харківській областям.

→ **23 вересня.** Якщо в цей день вітер північно-західний - зима буде люта, а південно-східний - тепла. Якщо багато горобини - осінь заплаче дощами, а зима морозами.

23 вересня 1939 р. в м. Донецьку було створено Музей образотворчого мистецтва (на сьогоднішній день він носить назву Донецького обласного художнього музею). У 1941 року, після початку ВВВ, робота музею була припинена. З 1958 р. на місці музею розташовувалась одна з філій образотворчого мис-

тецтва Сталінського краєзнавчого музею. Незабаром, з 1960 р., тут створили Сталінську картинну галерею, а з 1965 р. - художній музей м. Донецька.

23 вересня – мчцц.: Минодори, Митродори, Німфодори.

→ **25 вересня** 2016 – День машинобудівника (остання неділя вересня). Дата професійного свята працівників машинобудування і приладобудування закріплена Указом Президента України № 361/93 від 08.09.1993.

25 вересня 1992 р. відбулося урочисте відкриття каналу Рейн-Майн-Дунай, яким були з'єднані між собою Чорне та Північне моря. Канал Рейн-Майн-Дунай в тому вигляді, в якому ми можемо бачити його зараз, будувався з 1960 - по 1992 рік. На його будівництво витратили близько 2,3 мільярда євро. Канал Рейн-Майн-Дунай знаходиться в Німеччині, в районі Баварії. Він був побудований для з'єднання між собою річок Дунаю й Майна, і припливу річки Рейну, для здійснення транспортного річкового сполучення між Чорним морем, Атлантичним океаном і Північним морем. Беручи свій початок від Бамберга, Рейн-Майн-Дунай протікає далі через місто Нюрнберг в місто Кельгайм і там з'єднується воєдино з Дунаєм. Основними містами, які розташовані на каналі, є: Гільпольштайн, Ерланген, Бамберг, Берхінг, Ессінг, Бібербаха, Форхгайм, Кельгайм, Фюрт, Нюрнберг.

За своєю шириною канал має 55 м., за довжиною 171 км. по глибині 4 метри. Окремі ділянки каналу Рейн-Майн-Дунай зроблені у вигляді акведуків з бетону. Також канал оснащений 16-ма шлюзами. Із них 11 шт. розташовані в басейні Рейну. У басейні річки Дунай - знаходяться 5 шлюзів. Шлюзами виконується підйом вгору і перепад рівня вододілу.

► Вересень слухає і віддзеркалює погоду січня місяця. Вересень - студений, але ситий. У вересні ложка води, може зробити два болота. Чим тепліший і сухіший вересень, тим пізніше прийде зима.

→ **26 вересня** 1995 р. Україну прийняли в Раду Європи. Основною із статутних умов для вступу будь-якої країни в РЄ (Рада Європи) є безумовне визнання принципу верховенства права країною-кандидатом, її відповідальне зобов'язання щодо забезпечення прав та основних свобод людини всім особам, які знаходяться під її юрисдикцією, а також ефективна співпраця з

іншими країнами заради мети досягнення прагнень Ради Європи. Таким чином, якщо держава вступає в РЄ, це є свідченням її демократичного вибору, послідовності в проведенні реформ, які спрямовані на те, щоб зміцнювати демократичні інститути та захищати права людини. Саме з цих причин 14 липня 1992 р. нашою Україною було оголошено про бажання приєднання до Ради Європи.

26 вересня 1995 Парламентською асамблеєю (ПА) Ради Європи відбулося прийняття позитивного висновку № 190 щодо заявки нашої держави на вступ до РЄ. Найголовнішим чинником, який вплинув на таке позитивне рішення ПА Ради Європи, були підготовлені органами державної влади нашої країни відповіді на запитальник з політичних питань Комітету Парламентської асамблеї РЄ, в яких надавалася вичерпна інформація щодо стану та перспектив розвитку конституційно-правових змін в нашій державі. Вони були відіслані до Страсбурга спільно Президентом, Прем'єр-міністром та Головою Верховної Ради України.

→ **27 вересня** – День вихователя та Всесвітній день туризму. Всесвітній день туризму заснований Генеральною асамблеєю Всесвітньої туристської організації в 1979 році. А ще свято вихователя і всіх дошкільних працівників. Ідея цього нового загальнонаціонального свята - допомогти суспільству звернути більше уваги на дитячий сад й дошкільне дитинство.

27 вересня – Воздвиження хреста Господнього (Здвиження). Всі прикмети цього дня так чи інакше пов'язані із словом «двигатись». На здвиженні земля рухається до зими. Селяни знали, що цього дня всі змії й вужі повзуть до своїх норок. Тому в цей день не ходили до лісу. Похилі люди на Здвиження свитку скидали, а кожух одягали.

27 вересня 1920 р. Нестор Махно уклав союз з Червоною Армією. Під час наступу кримських військ Петра Врангеля восени 1920 р., Нестор Махно вкотре вирішив піти на зближення з Червоною Армією. 27 вересня 1920 р. в Старобільському Нестор Махно уклав третій і останній військово-політичний союз з Південним фронтом більшовиків під командуванням Михайла Фрунзе щодо спільних дій проти кримських військ П. Врангеля. Нестору Махно було обіцяно в обмін обговорити «автономію вільного району» Гуляй-Поле.

Після того, як в ході Перекопсько-Чонгарської операції загони Нестора Махна першими почали форсувати Сиваш і Петро Врангель був переможений, Крим перетворився на справжню пастку для Нестора Махна та його військ. Радянським командуванням було порушено підписану угоду і махновцям був відданий наказ здати всю зброю, а командири були заарештовані і розстріляні. Червона Армія почала ліквідовувати частини свого ще донедавна союзника. Сам Н. Махно опинився в оточенні в Гуляй-Полі, але він зумів вирватися з цього полону для того, щоб продовжувати вести свою партизанську боротьбу. Таким чином, план радянського командування щодо швидкої ліквідації всієї армії Н. Махна провалився.

► Птахи дружно відлетіли у вирій - чекати наступу зими.

→ **28 вересня** день Микити. Журавлі полетіли у вирій на Микиту - зима настане пізніше.

28 вересня 1920 р. війська Врангеля зайняли Маріуполь. Армія Петра Врангеля завдала дуже великої шкоди місту. Після її відступу 4 жовтня 1920 р., Маріуполю знадобилося досить багато часу для свого відродження. Слід підкреслити, що місто Маріуполь під час громадянської війни 17 разів переходило з одних рук в інші. Місто по кілька разів перебувало у складі державного утворення Збройних Сил Півдня Росії (скорочено ЗСПР), Української Соціалістичної Радянської Республіки, Української держави (Гетьманату), Української Народної Республіки (УНР) , Донецько-Криворізької радянської республіки.

П.М.Врангель, попри всі негативні чинники, він був яскравою особистістю, блискучим російським воєначальником, генерал-лейтенантом російської імператорської армії, одним з найвидатніших провідників армії «білих», Георгіївським кавалером, Головнокомандувачем російської армії в Польщі і Криму. Петро Врангель був одним з тих, хто вів цілеспрямовану боротьбу проти більшовиків. До речі, більшовики побоювалися Врангеля, називаючи його «чорним бароном», маючи на увазі його неймовірно сильну ненависть до більшовиків.

→ **29 вересня** – день влкмчц. Євфимії.

29 вересня 1926 р. Києво-Печерська лавра отримала статус музею. Успенська Києво-Печерська лавра є однією з самих великих українських православних святинь, визначною пам'яткою архітектури та історії, а також чинним монастирем зі стату-

сом лаври православної церкви України Московського патріархату. Також Києво-Печерська лавра належить до 7 чудес України. На сьогоднішній день на території Верхньої Києво-Печерської лаври працює «Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник». У 1996 році ним був отриманий статус національного.

29 вересня – сумний день, початок масових вбивств у Бабиному Яру в м. Києві у 1941 р., про що ми розповідали у 6 главі. Кінець осені у м. Києві ознаменувався початком масових розстрілів 29 вересня 1941 р. Всього було вбито близько 60 тис. євреїв, а також мирних жителів і військовополонених. Вбивства були вчинені як військами німецьких окупантів, так і українськими колабораціоністами. З Бабиного Яру змогли врятуватися тільки 29 осіб. Сьогодні в пам'ять про цю жахливу трагедію на території Бабиного Яру і його околиць встановлено безліч меморіальних пам'ятників.

(**Примітка:** Колабораціонізм - співпраця населення, або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників. У роки Другої світової війни колабораціонізм був явищем розповсюдженням - і мав місце практично в кожній окупованій країні).

➔ **30 вересня 2016** – Всеукраїнський день бібліотек відзначається згідно з Указом Президента України від 14 травня 1998 № 471/98 та Міжнародний день перекладача. У 1991 році Міжнародна Федерація Перекладачів (FIT) проголосила День святого Ієроніма, що традиційно вважається покровителем перекладачів — Міжнародним днем перекладачів.

30 вересня – день Віри, Надії, Любові та їх матері Софії. Жіночий день. Жінки не розпочинають в цей день ніякої важливої роботи.

30 вересня 1614 року в місті Житомирі козацька старшина з видатним гетьманом Петром Сагайдачним на чолі та польські комісари підписали угоду, за якою козацькі права були обмежені, і відтепер реєстрове козацтво було зобов'язане жити лише в Запоріжжі і нести сторожову службу, охороняючи кордони Речі Посполитої. За це реєстрові козаки отримували внутрішнє самоврядування з призначеною старшиною і 10 тисяч золотих в якості щорічної плати. Також реєстровими козаками були отримані деякі додаткові привілеї. Відтепер вони були

звільнені від податків, їм було дано право землеволодіння та право на власний прапор, литаври тощо.

Відтепер, прийнявши на себе зобов'язання перед польськими комісарами, реєстрові козаки відбували службу на Наддніпрянщині і за наказом польського уряду посилали свої заго-ни на пороги Дніпра. Служба реєстрових козаків проходила на найнебезпечнішій кордоні Речі Посполитої. Через цю межу на українські землі постійно здійснювали напади татари. Таким чином, створивши особливий реєстр козаків і підписавши з ними угоду, польський уряд отримав натомість можливість постійно мати наготові 2 тисячі козаків на той випадок, якщо нападуть татари.

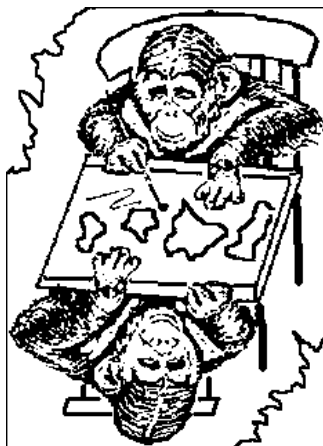
Перші мультиплікаційні фільми в Україні з'явилися у 1927 році у центральній мультиплікаційній майстерні в Києві: художник В.Дев'ятін зробив мультиплікаційну одночастівку «Українізація» про вивчення української мови, а В. Леванжовський поставив «Казку про солом'яного бичка», поклавши в основу сценарію сюжет популярної казки.

Вересневі іменинники

- 1 вересня - Андрій, Тимофій
- 2 вересня - Серафима
- 3 вересня - Петро, Тадей
- 4 вересня - Явдоха, Панас
- 5 вересня - Євтихій, Арсеній, Юрій
- 6 вересня - Петро
- 7 вересня - Варфоломій, Тит
- 8 вересня - Андріан, Наталя
- 9 вересня - Анфіса, Пімінов
- 10 вересня - Анна, Нестор, Панкрат
- 11 вересня - Іван, Уляна
- 12 вересня - Христофор, Свирид, Охрім, Сашко, Данило
- 13 вересня - Геннадій, Купріян
- 15 вересня - Олексій, Іван, Федот, Антон
- 16 вересня - Василина, Петро, Юхим
- 17 вересня - Федір
- 18 вересня - Гліб, Єлизавета, Максим, Раїса, Захар
- 19 вересня - Михайло, Кирило, Зіновій, Архип

20 вересня - Іван, Макар, Лука
21 вересня - Лук'ян
22 вересня - Анна, Харитон, Феофан, Йосип
23 вересня - Петро, Павло
24 вересня - Герман, Сергій
25 вересня - Юліан, Федір, Семен
26 вересня - Корній, Ілля, Валер'ян
27 вересня - Калістрат, Іван
28 вересня - Максим, Порфирій, Микита
29 вересня - Людмила, Йосип, Купріян
30 вересня - Віра, Надія, Любов, Софія

Війна - справа психопатів

Якщо на вас напав дикий звір і почав вас їсти - ваше прощення й любов не змусять його відмовитися від свого обіду. Сьогодні, напевно, багато людей задаються питанням: як один немолодий Рембо (маючи на увазі Путіна) зробив заручниками свого психо-емоційного стану увесь світ? Чи піддаються якій-небудь логіці рішення людини з відхиленням психіки? Чи може, перед нами спроба Путіна увійти в історію, через приєднання Криму до РФ та війни на Сході України? Спеці-

алісти кажуть: «Психопат - це вкрай ефектний чоловік. Він дуже винахідливий, спритний, чарівний, харизматичний, але моральних принципів у нього немає абсолютно. Тому величезну кількість енергії він витрачає на ефективне досягнення своєї мети. Часто нас жахають його маніакальні ідеї». Подивіться на історію світу: на Гітлера, на Леніна, на Каддафі. Будь який тиран спочатку несе народу благо. А потім починається пожирання дітей і людей; подібних прикладів – безліч.

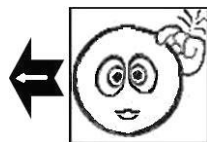
Наш читач знає, що 1 вересня 1939 р. відбувся початок Другої світової війни, яка тривала 2 тис. 194 дні, це була наймасштабніша світова війна в історії людства. В нормальний день, коли світило сонце на небі, Німеччина розпочала світову війну з окупації Польщі, до якої 17 вересня 1939 р. долучився

Радянський Союз. Велика Британія та Франція оголосили війну Німеччині через два дні, що дозволяє вважати початком Другої світової війни саме цю дату.

(Примітка: з 3 вересня 1939 - по 10 травня 1940 рр. на Західному фронті ця війна отримала назву «Дивна», або сидяча війна.) Деякі автори вказують на інші дати початку війни, наприклад: початок японської інтервенції в Маньчжурію 13 вересня 1931 р., початок другої японсько-китайської війни 7 липня 1937 року та початок угорсько-української війни 14 березня 1939 р. - потребують окремого дослідження.

Друга світова війна мала кілька театрів військових дій:

східноєвропейський
західноєвропейський
середземноморський
африканський
тихоокеанський

Закінчилася Друга світова війна 2 вересня 1945, коли на борту лінкора «Міссурі» було підписано капітуляцію Японії перед союзними державами. Друга світова війна значно вплинула на долю людства. В ній брала участь 61 країна (80% населення Землі). Воєнні дії відбувалися на територіях 40 країн. До збройних сил було мобілізовано 110 млн. осіб у всьому світі. Загальні людські втрати досягли 50-55 млн. осіб, з них загинуло на фронтах 27 млн.

Початок війни з Польщею у вересні 1939 року нацистський лідер А. Гітлер назвав «оборонною операцією». В.Путін назвав анексію Кримського півострова: «поверненням Росії її земель, відновленням історичної справедливості», а вторгнення військ РФ у східні області України навесні 2014 р., як «народний протест проти нелегітимної влади у м. Києві». Якось Вінстон Черчилль сказав: «Можна довго обманювати одну людину, можна якийсь час обманювати власний народ, але обманювати безкінечно всіх у світі – неможливо».

У 2004 р. В.Путін був Президентом в РФ, потім відійшов у тінь Д.Медведєва, у 2014 р. він вже діє, як монарх. Майдан в Україні сприймає, як бунт в провінції. Спершу під шумок вихопив Крим, а через місяць узявся «втихомирювати заворушення» на Сході України. Автор нашої книги В. Карпов просить читача запам'ятати дату 1 березня 2014 р. в цей день збігови-

сько божевільних, яке називає себе Радою Федерації Росії дало дозвіл на введення військ в Україну. Сказати, що українців охопив жах, – нічого не сказати. Згадалися Афганістан, цинкові труни, весь жах і сором радянських часів. Те ж саме чекає і сьогоднішніх російських солдат, яких «путінська кліка» послала помирати в Україну. Розумним людям в РФ стало зрозуміло, що Путін оголосив війну не Україні, а російській нації. Але росіяни у цей день сиділи біля телевізорів, слухаючи різних кісельових-соловйових-пушкових, ліниво сперечались та чухали потилиці.

Сталін - Йосип Джугашвілі (ім'я єврейське, а прізвище із грузинського Джуга - єврей, Швілі - син).

Жириновський – дійсне прізвище - Эйдельштейн;

Лужков - Кац;

Кириєнко - Ізраїтель;

Примаков - Кіршблат;

Черномірдин - Шлеєр;

Брежнєв - Ганапольський;

Єльцин - Ельцман;

Горбачов - Гейдар;

Хрущев - Перлмутер;

Ленін - Бланк;

Троцький - Бронштейн;

Андропов - Еренштейн;

Медведев Д.А. – дійсне прізвище Менахем (Давид) Аронович Мендель, в паспорті записано росіянин, а суть єврейська. Дійсне прізвище його батька Менахем, мати Циля Веніамінівна, по паспорту – єврейка.

В.Путін - масон, член ложі Розенкрейцерів з німецьких євреїв, дійсне прізвище по мамі Епштейн, по батьку Циновер.

Російський журналіст Аркадій Бабченко, який служив у Чечні, пише, що в Україні «ми спостерігаємо початок найстрашнішої для Росії війни ХХІ ст. Але з погляду не кількості смертей, а того, що відбувається тепер у громадянському суспільстві. Жодна інша країна під час жодної іншої війни не зробила таких відкриттів: коли можна в РФ за гроші відмовитись опублікувати прізвище власного чоловіка-небіжчика, можна за винагороду або квартиру стерти ім'я свого чоловіка з його могили, можна заперечувати, що ви батьки полеглих дітей, можна вважати

мертвим, живого сина... Я не розумію. Це справді страшно».

Ситуація «неоголошеної» війни на Сході України поділила і дезорієнтувала людей, вони не знають, як ставитись до політики РФ та нової української влади. За період 2014-2015 роки бачимо:

1) - влітку 2014 р. західна громадська думка була відносно однорідною в ставленні до української кризи і прихильною до України (крім Греції та Туреччини);

2) - західна громадська думка визнає погіршення відносин із Росією, проте боїться участі у воєнних діях, навіть якщо вона обмежуватиметься постачанням зброї Україні, бо вагається щодо способу вирішення конфлікту з РФ, що вже не є партнером, але ще не стала ворогом;

3) - західні країни глухі до путінських сирен і розуміють, що Україна належить до демократичної Європи. Але неоголошена війна поділила та дезорієнтувала людей. Політика РФ стривожила, занурила уряди, і громадську думку в багнотермічності, передусім у Німеччині та Франції;

4) – більшість політиків визнають, що РФ агресор, що РФ тримає під прицілом не лише Україну, а й усю Європу. І партіям та політикам, які раніше підтримували Росію, доводиться тепер розплачуватися за це. Кожна війна - завжди зло.

Якось телеканал «National Geographic» показав глядачам багатосерійний документальний фільм про здатність людей вбивати один-одного. Багато чого в цьому проекті виявилось дійсним відкриттям для суспільства. Приведені факти дійсно шокують, а результати наукових досліджень у даному питанні змушують інакше подивитися, як на саму людину, так і на війну. Чи всі люди прагнуть до вбивства? Якщо – ні, то чому нормальна людина, навіть призвана в армію й воюючи за свою Батьківщину, не завжди може вбити іншу людину? Наука знайшла цьому біологічні пояснення.

В 1947 році американський генерал Маршалл організував опитування ветеранів Другої світової війни з бойових піхотних частин з метою визначити поведінку солдатів й офіцерів в реальних бойових діях. Результати виявилися несподіваними.

Тільки менш 25% солдатів й офіцерів бойових піхотних частин армії США під час бою стріляли убік супротивника не цілячись. І тільки 2% свідомо цілилися у ворога. Аналогічна

картина була й у ВВС: більше 50% збитих американськими льотчиками літаків супротивника припадало на 1% льотчиків. З'ясувалося, що в тих видах боїв, де супротивник сприймається як людина й особистість (це піхотні бої, авіаційні дуелі й інше), - армія неефективна, спрацьовує людський фактор. Практично всі втрати в живій силі, заподіяні супротивникові, створювали тільки 2% особового складу, а 98% солдатів були нездатні вбити іншу людину (навіть ворога).

Зовсім інша картина була там, де солдати воюючих сторін не бачать один – одного. В той же час ефективність танків й артилерії, був на порядок вище, а максимум ефективності в знищенні живої сили противника досягалась бомбардувальною авіацією. Саме бомбардувальниками в ході Другої світової війни й була заподіяна максимальна втрата в живій силі ворога, (приблизно 70% від всіх військових і цивільних втрат супротивника). Що стосується бойових сутичок піхоти при атаках та особистих сутичок ворожих сторін, їхня ефективність – найнижча. Причина проста: не всі солдати можуть убивати один - одного.

Оскільки це - серйозне питання, пов'язане з збройними силами, Пентагон підключив до досліджень групу військових психологів. З'ясувалися різні речі. Виявилось, що 25% солдат й офіцерів перед кожним боєм мочаться або випорожнюються від страху у власні штани. В армії США це взагалі стало нормою: «Як тільки обмочились, страх пропадає, і людина може себе контролювати». Опитування показали, що подібне явище і в інших арміях. Придивиться уважно до тварин, спорожнювання кишечника й сечового міхура перед страхом смерті - це нормальний тваринний інстинкт, успадкований людиною від звірів, бо із спорожненими кишечником і сечовим міхуром простіше рятуватися й тікати.

А ось інші факти: наприклад, у 25% солдатів й офіцерів настає тимчасовий параліч або руки, або вказівного пальця. Причому, якщо він лівша й повинен стріляти лівою рукою - то параліч стосувався лівої руки. Тобто, саме тієї руки й того пальця, які потрібні для стрільбини. Після поразки фашистської Німеччини у Другій світовій війні, архіви рейха показали, що ця ж напасть переслідувала й німецьких солдатів. На східному фронті була постійна епідемія «обмороження» руки, або паль-

ця, якими треба було стріляти. Чому це відбувається, психологи пояснити відразу не могли.

Інші факти виявили, що 95% всіх насильницьких злочинів роблять чоловіки, а тільки 5% - жінки. Це ще раз підтвердило відому істину, що жінки взагалі не придатні на війні вбивати інших людей. Більш пізніше з'ясувалось, що перебуваючи у стані стресу, у солдат повністю відключається передній мозок, відповідальний за усвідомлену поведінку і вмикаються інші частини мозку, що управляють тілом і свідомістю з допомогою тваринних інстинктів. Тому що людина по своїй суті – істота не агресивна, бо агресивні особи людського роду в ході людської історії неминуче гинули, а виживали тільки ті, хто схильний до компромісу.

Паралічі рук і пальців солдат на війні, пояснюються як інстинктивна заборона на вбивство собі подібних. Тобто, це зовсім не ментальні, або соціальні фактори, не пацифізм. Ви повинні зрозуміти: одна справа - писати далеко в кабінеті накази про вбивство «абстрактних» мільйонів людей, інша справа - бачити смерть цілком конкретної людини, або присудженого до смерті - цим наказом.

Психологи Пентагону з'ясували, якщо бойовий підрозділ веде безупинно бойові дії протягом 60 днів, то 98% особового складу - божеволіють. Ким же є ті солдати, що входять у 2%, і які в ході бойових зіткнень є головна бойова сила підрозділу? Психологи чітко й аргументовано показали, що ці 2% солдат – психопати, бо у цих 2% і до призиву в армію були серйозні проблеми із психікою. В той же час, ми повинні підкреслити, що ефективність дій збройних сил близького бойового контакту на лінії атаки досягається тільки наявністю 2% психопатів, і тому підрозділи розвідки, ударного прориву й тощо треба формувати тільки із цих 2% психопатів. Однак ви повинні знати, що в два проценти психопатів, входить й невелика частина людей, яких ніяк не можна віднести до психопатів, це природжені, емоційні лідери, у них «емоції йдуть попереду розуму».

Такі люди після армійської служби йдуть працювати в поліцію, або подібні органи. Вони не демонструють агресію, але можуть запросто вбити людину, без усяких переживань. Багато таких людей і серед цивільного населення, їхня психіка готова до нестандартних дій.

Треба зрозуміти, що будь яку війну, виграють за допомогою отих пресловутих 2% солдат, що готові на вбивство. Війну роблять 2% психопатів, яким зовсім не важливо, заради чого і кого - убивати. Головне для них - сигнал політичного керівництва до розправи. От отут душі психопатів й знаходять своє щастя, настає їхня зоряна година. Психопати були і є зараз: що на війні, що в цивільному житті. Будь-яка війна уявляється їм зовсім в іншому світлі. Умовно уявіть, що 2% психопатів однієї Батьківщини воюють із такими ж 2% психопатів супротивника іншої держави, знищуючи при цьому масу людей, які не бажають убивати один – одного, по різні боки фронту. Гинуть ні в чому не винні люди.

Ветерани армій США, Другої світової війни, В'єтнаму, Іраку, тощо - всі сходяться в одній думці: у взводі або в роті солдат, повинно бути 1 або 2 таких психопата і тоді підрозділ має шанс вижити. Якщо їх не має - підрозділ гине. Один такий психопат вирішував майже завжди бойове завдання всього підрозділу. Наприклад, один з таких солдатів в одиночку може піти з гранатою проти танка, або підірвати дзот, розстріляти з автомату велику групу противника, а потім перебігти до другого дзоту й зробити теж саме, а третій дзот - здається сам.

Численні військові історики часів Другої Світової війни, готові заперечити, що «американці - погані вояки, а от Радянська армія показала вершини мужності й героїзму». Це блеф. Нехай старі люди перекажуть молодим, які величезні втрати були у Радянській армії, тільки за 6 міс. 1941 р., німцям здалися 4 млн. солдат й офіцерів кадрової Червоної Армії. (Це більше ніж уся німецька армія на початку війни з СРСР). А ще в той час працювало бажання нікого не вбивати, а ще - спроба позбутися ненависного СРСР, бо більшовизм, з проклятим Сталіним на чолі, був у народі - «в печінках»....

Як би там не було, але Пентагон зробив два головних висновки: **По-перше**, треба будувати на війні бойові дії так, щоб солдат не бачив ворога, якого вбиває. Для цього треба якнайбільше розвивати дистанційні технології війни й наголошувати на бомбардуванні й артобстрілах. **По-друге**, ті підрозділи, які неминуче вступають у безпосередній близький бойовий контакт із супротивником, треба формувати із психопатів.

Виходить, що сьогоднішні війни вимагають присутності

психопатів. Мало того, пошук людей для контрактної служби в армії перестав бути пасивним. Пентагон почав цілеспрямовано шукати психопатів у суспільстві США, у всіх його шарах (особливо у найнижчих), пропонуючи їм військову службу. Це було реалізацією наукового підходу: армії потрібні психопати. Тому сьогоденні військові підрозділи «тісного бойового контакту» США, формуються тільки із психопатів. У цьому, напевно і джерела перемог армії США в нинішніх війнах. Жодна армія світу сьогодні не може протистояти армії США не тільки через технології, але в першу чергу через те, що США першими у світі розібралися в науці вбивства й формують ударні підрозділи військових тільки із психопатів.

Не для перебільшення можливостей армії США ми підкреслюємо, що один професійний солдат підрозділу «тісного бойового контакту» армії США вартий десятка солдат інших армій, тому що їх знайдено й відібрано як «двох процентних психопатів». Але у цій кількості «військових психопатів», тільки 60% мають відхилення у психіці, а інші – природжені лідери. У нормальному суспільстві, психопатів лікують, а під час війни – вони є ударною силою. З наукової точки зору – це норма.

Вставка про каблучки.

За старих часів люди надягали каблучки на різні пальці не просто так, а зі значенням. Каблучка на вказівному пальці означала, що людина просить заступництва Юпітера, який сприяв просуванню по службі. Великий палець відповідав за заступництво бога війни - Марса. Богиня кохання Венера воліла, щоб присвячену їй прикрасу носили на безіменному пальці. Дружина Вільгельма Конрада - Рентгена Берта завдяки обручці увійшла в історію. Каблучку на її руці видно на першому в світі рентгенівському знімку. Цей знімок був прикладений до статті Рентгена «Про новий рід променів». У Великобританії лікарям і медсестрам заборонено носити обручку. Простір під нею не дезінфікується. Обручки оберігають від артритів і артрозу. У одружених ніколи не буває артриту безіменного пальця, якщо вони постійно носять обручку.

У більшості американських штатів у збанкрутілого бізнесмена за законом, щоб оплатити його борги, вилучали всі цінні речі. Крім одного предмета - обручки.

Кривава дорога до Камишуватого

Дуже цікаву історію розповів В. Поліщук про конфлікт двічі Героя Соц. праці О. Гіталова на першому фото і простого міліціонера С. Бихова на другому фото, який закінчився розстрілом останнього за вироком суду.

У ніч на 7 листопада 1977 року міліціонер взводу з охорони водозабірних споруд Кіровограда Сергій Бихов залишив свій пост з автоматом АК - 47 і відправився у село Комишувате Новоукраїнського р-ну,

щоб поквитатися за особисті образи зі знатним хліборобом того часу Олександром Гіталовим. Це був особливий день в історії радянського народу. Країна святкувала 60-ту річницю Великої Жовтневої революції. У кожному населеному пункті при комуністах з цього приводу проходили демонстрації, або ж паради. Був такий захід і у м. Кіровограді. На трибуні, встановленій на площі Кірова, стояли керівники області і запрошені: передовики виробництва, ветерани війни та праці. По вулиці К. Маркса, повз трибуну на площі Кірова проходили колона за колоною: спочатку військовий оркестр, потім йшли ветерани, школярі, студенти і нарешті трудовий люд з різних підприємств.

На трибуні, серед керівників області і міста Кіровограда, стояв і начальник обласного УВС в Кіровоградській області генерал-майор міліції Микола Шавша. Він дивився на колони людей, але думав про своє. Час від часу озирався, чекаючи, що от-от підійде хтось із підлеглих. Останні 8 годин зістаріли 58-річного М. Шавшу на кілька років. Значні перестановки у вищих ешелонах влади, що відбувалися на тлі подолання парадності, волюнтаризму і суб'єктивізму, ознаменували собою чергову зміну політичного курсу в СРСР. Правляча партійно-державна верхівка на чолі з Л. Брежнєвим обірвала смугу ліберальних реформ. Період з середини 1970 – до середини

1980 років отримав назву «застою», йшло «планове» згортання економічного розвитку держави. З 1970-х років з радянської пропаганди зникло гасло «доженемо й переженемо», бо почалося і надалі прискорювалося технічне відставання СРСР від розвинутих країн Європи та США. Виробництво товарів масового споживання з кожним роком зменшувалась.

Гіталов О.В. (1915-1994) с. Татарівка, тепер Комишувате Новоукраїнського р-ну Кіровоградської обл., новатор сільськогосподарського виробництва, двічі Герой Соціалістичної Праці. З 1929 рік оволодів професією тракториста, з того часу працював в колгоспі ім. XX з'їзду КПРС - трактористом, з 1936 р. - бригадиром тракторної бригади. Сприяв добудові Комишуватської середньої школи та будівництву Тарасівської школи у Новгородківському районі, є засновником музею Трудової слави с. Комишуватого. Село Комишувате називали «Степовою Академією». У квітні 2005 р. заснована обласна премія ім. Гіталова, для кращих хліборобів області.

У 10 год. 30 хв. дня. генерала Миколу Шавша відкликав з трибуни один із його заступників і сказав пошепки, що особу підозрюваного у нічному розстрілі під Кіровоградом трьох чоловіків встановили і зараз його шукають. Генерал зітхнув з полегшенням. Починаючи з періоду Великої вітчизняної війни, він не мав такого напруження, як за останню добу. Здається ніколи в житті йому стільки не доводилося нервувати.

Війну молодий М. Шавша зустрів командиром танка розвідбатальйону, у 1942 році отримав тяжке поранення у руку і був комісований за інвалідністю. З 1954 року працював заступником начальника УВС, а з 1962 року – начальником УВС Івано-Франківського облвиконкому. З 1973 року М. Шавша - начальник УВС Кіровоградської області.

На карту були поставлені його честь і кар'єра, а також честь усієї міліції Кіровоградської області. Сталася жахлива, надзвичайна подія - хтось розстріляв з автомата трьох людей, тіло одного чоловіка кинув у ставок, а трупи двох інших людей спалив у машині. Коли оперативники встановили хто це зробив, головного болю додалося ще більше. Підозрюваним виявився міліціонер взводу охорони водозабірних споруд Кіровограда

Сергій Бихов. Він залишив свій пост з автоматом АК-47 і відправився у село Комишувате Новоукраїнського району, щоб поквитатися за особисті образи зі знатним хліборобом Олександром Гіталовим.

Восени 1945 р. демобілізований молодий сержант Сашко Гіталов зіскочив з поїзда на зруйнованій залізничній станції Новоукраїнка й подався до рідного села. Йшов навпростець, між Бежбайраками і Кам'яним Бродом. В нічних сутінках розгледів силует трактора. Підійшов до ще теплої від роботи техніки й зрозумів, що старенький ХТЗ зламався. Оглянув тракторця, знайшов неполадку, усунув її й не втримався, щоб не сісти за кермо і не повести трактор загінкою... Усю ніч жителі Бежбайраків чули гул двигуна. Коли юний тракторист Віктор Андріяш повернувся на поле, побачив його зораним, а трактор полагодженим, то округою пішли чутки, що вночі до поламаного трактора прийшли привиди - Бежбайрацьких трактористів І. Майданника та К. Войцехівського, які у війну згоріли в танку, а тепер, відремонтувавши трактор, почали орати поле.

Через багато років учень і друг прославленого бригадира Герой Соціалістичної Праці - Віктор Степанович Андріяш з гумором згадуватиме цю історію, бо тільки на третій день люди взнали, що поле виорав Сашко Гіталов. Повернувшись з фронту О. Гіталов очолює Малопомічнянську бригаду, а після реорганізації МТС (машино-тракторної станції) – бригаду механізаторів.

В часи СРСР ім'я Гіталова гриміло на весь Радянський Союз. Він був новатором колгоспного виробництва, одним із засновників комплексної механізації обробітку сільськогосподарських культур. Бригадир тракторної бригади колгоспу ХХ з'їзду КПРС, двічі Герой Соціалістичної праці (у 1948 та 1958 роках). Його обирали делегатом чотирьох з'їздів КПРС — ХХ-ХХІІІ. З 1956 р. О. Гіталов член ЦК КП України. Був депутатом Верховної Ради СРСР 6-ти скликань. Нагороджений орденами Леніна та Трудового Червоного прапора, низкою медалей. Це була своєрідна людина, з якою рахувалися у Москві, і яка не звикла, щоб їй перечили. А тут сталася подія не обласного, а всесоюзного рівня О.Гіталова хотіли розстріляти за образи.

В останніх числах жовтня 1977 р., коли О. Гіталов повертався у с. Комишувате з Кіровограда, поблизу села Рівне його автомобіль УАЗ-469 зупинив молодий чоловік у міліцейській формі, перегородивши дорогу.

- Дай домкрат, - звернувся він до водія. - У мене є старший, - кивнув водій у бік пасажира на передньому сидінні. - Ти знаєш, хто я такий? – суворо запитав пасажир. - Ні, - чесно відповів міліціонер. - Я Гіталов! - представився чоловік. Звісно, міліціонер чув це прізвище. Тож стояв, не знаючи, що робити далі. А Гіталов наказав йому показати свої документи. Потім ще раз вилаявся і машина поїхала у бік Новоукраїнки. З райкому Олександр Гіталов зателефонував у Кіровоград першому секретарю обкому партії Михайлу Кобильчаку. Кобильчак відразу з'єднався з начальником УВС і переповів М.Шавші почуте від О.Гіталова. М. Шавша у свою чергу викликав свого заступника по кадрах Володимира Кришевича і наказав провести з міліціонером «виховну роботу».

16 лютого 1948 року Президія Верховної Ради СРСР за «виняткові заслуги перед державою, що виразилася в одержанні в 1947 році урожаю жита 22,4 центнера з гектара на площі 165 гектарів», присвоїла О. Гіталову звання Героя Соціалістичної праці. Того ж року механізатор став депутатом обласної ради депутатів трудящих другого скликання від Новоукраїнського виборчого округу. 26 лютого 1958 року «за видатні заслуги в справі отримання високих і стійких врожаїв зернових та технічних культур, виробництво продуктів тваринництва, широке використання досягнень науки та передового досвіду у виробництві сільськогосподарських культур, в підйомі тваринництва та вміле керівництво колгоспним виробництвом» Президія Верховної Ради СРСР вдруге присвоїла О. Гіталову високе звання Героя Соціалістичної Праці. Кажуть, Л. І. Брежнєв збирався дати Гіталову й третю Зірку, і мав зробити це у його рідному селі Комишуватому. До приїзду Генерального Секретаря розпочали грандіозну підготовку. Але цей приїзд, як і нагородження третьою Зіркою Героя не відбувся через трагедію в сім'ї Гіталова – смерть його дружини Антоніни.

Особова справа 21-річного міліціонера Сергія Бихова була куцою. Народився у Києві, батько - військовий майор, мати - лікарка. Служив на Півночі командиром окремого взводу. Батьки переїхали у Кіровоград, поселилися по вул. Яновського. Відслуживши військову строкову службу, С. Бихов приїхав до батьків. Пішов у міліцію, характеризувався позитивно. У розмові з заступником УВС по кадрах В. Кришевичем, Сергій Бихов розповів, що того дня повертався з батьком у Кіровоград і під Новоукраїнкою спустило заднє колесо їхнього «Москвича». Потрібний був домкрат, щоб поміняти запаску. От С. Бихов і вирішив попросити його у когось з водіїв. Та виявилось, що зупинив машину О. Гіталова.

Неправим у цій історії міг бути лише молодий міліціонер. Тож В. Кришевич порадив йому поїхати у с. Комишувате і попросити вибачення у О. Гіталова. Що С. Бихов і зробив. Але коли приїхав одного дня до села, С. Гіталов був у Києві. А наступного разу попав під гарячу руку – О. Гіталов нагрімав на нього і прогнав. С. Бихов повернувся у Кіровоград і доповів про результат своєї поїздки керівництву. Тоді у Комишувате поїхав сам заступник начальника УВС - В. Кришевич, бо у нього були дружні та ділові стосунки з Олександром Гіталовим. Приїхавши у с. Комишувате, В. Кришевич почав здалеку заходити до інциденту з міліціонером, щоб врешті попросити вибачення за свого підлеглого. Але О. Гіталов швидко зрозумів, з якою метою прибув гість, і сказав, що хоче почути слова вибачення від самого начальника УВС – М. Шавши. В. Кришевич сказав про це М. Шавші, і той вирішив відвідати Комишувате після свят, щоб залагодити питання.

О. Гіталов - Лауреат премії імені Ярослава Галана 1973 р., за статтю «Дума про хліб». Кавалер 2-х орденів Леніна, ордена Жовтневої Революції, Дружби народів, Трудового Червоного Прапора, нагороджений медалями та Державною премією СРСР 1975 р. Враховуючи значний внесок О. Гіталова у розвиток сільського господарства і економіку країни та з метою виховання підростаючого покоління на прикладі трудового подвигу О. Гіталова, Верховна Рада України постановляє: У травні 2015 року урочисто відзначити на державному рівні 100-річчя з дня народження Олександра Васильовича Гіталова.

Але необхідність у цьому відпала. 5 листопада 1977 р. на стадіоні «Зірка» м. Кіровограда проходив стройовий огляд особового складу гарнізону міліції. М. Шавша побачив у шерензі міліціонерів С. Бихова і при усіх нагримав на нього. Керівництво відділу охорони по-своєму відреагувало на скандал з Биховим і почало ставити його в посилені наряди на свята, як «штрафника».

Разом з досвідченішим колегою, який був озброєний автоматом, С. Бихов заступив на службу увечері 6 листопада 1977. Неподалік від водозабірних споруд на Лелеківці у м. Кіровограді справляли весілля. Міліціонери пішли туди вечеряти. Звісно, випили за здоров'я молодих. Коли повернулися на пост, напарник, якого розморив алкоголь, задрімав. А молодий міліціонер С. Бихов пригадав образу і вирішив поквитатися з О.Гіталовим. Він забрав у товариша автомат і вийшов на дорогу між Лелеківкою та Новомиколаївкою. Було уже близько опівночі. Коли засвітилися вогні легковика, С. Бихов зупинив його. За кермом сидів чоловік, один з небагатьох на той час, хто займався нелегальним таксуванням. Він погодився підвезти міліціонера.

За Кіровоградом, по дорозі на село Рівне, у районі Сахарного мосту, пасажир у міліцейській формі, який сидів позаду, дістав з-під плащ-накидки автомат і вистрілив у спину водієві. Машина з'їхала в кювет, С. Бихов не поспішаючи вийшов з машини, обдивився навкруги, підійшов до водійських дверей, відчинив їх, схватив за комірцець труп водія, витягнув з машини і вкинув у ставок. Вирішив далі їхати один. Сів за руль автомобіля та виявився невправним водієм. Довго намагався завести двигун, але він уперто мовчав і згодом замовк, бо посадив акумулятор. Довелось вийти з машини і чекати іншого попутного транспорту.

Невдовзі на дорозі засвітилися вогні з боку Рівного. Це двоє жителів Донецької області поверталися з Голованівського району, куди їздили за продуктами перед святами. Побачивши чоловіка у міліцейській формі, вони зупинилися і вийшли з машини. І тут їх прошила черга куль з автомата С.Бихова. Люди, мов підкошені, впали на дорогу. Підійшовши до них, Сергій ногою поштовхав трупи, вони не подали ніяких ознак життя. Відтягнувши трупи з дороги, кинув їх у кювет, потім сів за кермо Жигулів «копійки» (ВАЗ 2101) і почав розвертати машину, щоб

їхати у зворотному напрямку на Рівне. Та оскільки дорога була вузькою, а узбіччя мокрим (у Бихова бракувало водійських навичок), він при розвороті з'їхав у кювет і машина, ударившись у дерево, заглухла. Розлючений черговою невдачею, міліціонер С.Бихов затягує трупи до салону автомобіля і підпалює автівку (таким чином він «скидував» свою лють). А сам пішов геть у п'їтму від палаючих трупів...

Скільки людей, стільки й тлумачень. Нам зустрічались люди з іншими думками, наприклад, молодий Дмитро Сінченко, дивлячись на звичайну статистику «народних героїв», зазначає: - 3 19 прізвищ не відомим обраних «символів краю», знаходимо «героїв соц.праці» Гіталова та Шліфера, «героїв СРСР»: Кошового, Мазуренка й Попова, «видатних російських діячів» Григоровича і Петрова. Придивився до сайту Кіровоградської обл. ради - ситуація не краща. Із восьми «достойників» Сінченко не зрозумів, як там опинились: «поет» Бровченко, «письменник» Козаченко, який був депутатом ВР СРСР. Сінченко запитує: - Хто вони? Родичі керівника обласного апарату чи адміністратора сайту?

І як це вони ще не додумались вписати туди Поплавського з Кобзоном?... Невже наш край настільки бідний на видатних особистостей, що й на сайт нікого «почепити»? Чи, може, хтось є просто чужим для обласних чиновників? Але ж вони примудрилися згадати купу російських та радянських воєначальників, і жодного українського військовика...

Близько третьої години ночі до міліції подзвонив водій, який проїжджав дорогою і побачив у кюветі палаючу машину. На місце пригоди виїхала слідчо-оперативна група. У салоні Жигулів «копійки» виявили два обгорілих до невпізнання трупи. А неподалік від машини знайшли номерну деталь від автомата, яку, як виявилось, загубив при стрільбі С. Бихов. По цій бірці дізналися, що автомат належить відділу охорони УВС, і що його отримав міліціонер, який заступив у наряд по охороні водозабірних споруд Кіровограда в мікрорайоні Лелеківка. За-телефонували туди, проспавшийся міліціонер після «весільної» випивки - був на посту, а от С. Бихов зник з його автоматом в невідомому напрямку.

На ноги був піднятий увесь гарнізон міліції Кіровограда. Після короткого аналізу керівництво УВС здогадалося, що міг затіяти С. Бихов, враховуючи його напрям руху. Одна оперативна група міліції поїхала у с. Комишувате, інша зробила засідку біля будинку батьків міліціонера С.Бихова. Кілька груп працівників міліції почали прочісувати місцевість у районі спаленого автомобіля. Про цю надзвичайну подію повідомили у Київ і з МВС - до Кіровограду виїхало кілька працівників, яких очолив заступник начальника відділу карного розшуку підполковник Едуард Фере, (згодом він стане генералом-полковником, радником міністра внутрішніх справ Юрія Кравченка).

Як виявилось, підпаливши Жигулі «копійку», Бихов полишив затію добиратися до с. Комишуватого і пішов у напрямку до м. Кіровограда. Затримали його біля будинку батьків надвечір 7 листопада 1977 р...За фактом навмисного убивства трьох людей порушили кримінальну справу. Тричі Сергія Бихова направляли для проходження судово-психіатричної експертизи – до Одеси, Харкова та інституту Сербського у Москву. Дві експертизи визнали экс-міліціонера осудним. І 16 січня 1979 року обласний суд призначив йому смертну кару. Екс-міліціонера етапували з Кіровоградського СІЗО до Дніпропетровська, де розстріляли 14 березня... З цього приводу – коментарів не має.

Першим українським істориком в «старі» часи вважають Нестора. Він прийшов до Києво-Печерської лаври сімнадцятирічним юнаком і назавжди залишився тут, щоб стати не тільки монахом-чорноризцем, а й батьком української історії. Усі історики сходяться на тому, що був він надзвичайно освіченою людиною, добре знав давньоруські й іноземні літописи. Нестора часто називають літописцем. Це так, він справді вів літопис. Але правильніше його називати письменником та істориком. І не просто першим професійним істориком Київської Русі, а батьком усієї української історії. Він дотримувався літописних форм і хронологічної послідовності викладу подій, але прагнення висловитися ширше й докладніше диктувало йому численні вставні оповіді (здаймо, наприклад, історію життя і смерті віщого Олега, або розправу княгині Ольги з жителями міста Іскоростеня). Не всі вчені погоджуються з таким тлумаченням, є й інші думки.

Пора почувати себе великим

Зараз багато кіровоградських людей похилого і середнього віку ностальгічно зітхають: «А раніше, попри всі негаразди, було краще жити. Люди мали впевненість в завтрашньому дні». Коли ви запитаєте мене, чи краще люди жили 1950-1960 р. тому я скажу: Так. І хоч моє дитинство і юність ніяк не назвеш щасливим, життя було цікавим, прекрасним і перспективним. Молодь була славною, насиченою і щасливою, а го-

ловне - попереду була впевненість в роботі. Не заладилось навчання у ВУЗі, - робітничі вакансії чекали молодих людей. Пенсіонери мали достатньо грошей на хліб і до хліба, а медичне обслуговування було за рахунок держави. Пройшло від 1989 – 1991 років, зовсім небагато часу і ми маємо іншу державу.

Тепер я прокидаюся і найперше починаю з'ясовувати: а як я себе почуваю? Чи можу вставати і братися за звичні ранкові справи, чи, може, піти в лікарню й поміряти тиск, (та якщо в мене, звичайно, є свої ліки і шприц) - зробити уколи? Бо ціна ліків в аптеці змагаються з популістськими обіцянками українського уряду зразка 2014-2016 років.

Я дивлюся в дзеркало і бачу бліде, мов з воску виліплене, обличчя, якому скоро буде 70 років, а 40 із них - віддано нашій державі, коли вона використовувала мільйони таких же українців на своїх підприємствах. А що було в тому житті? Як правило - робота, важка, неприємна і завжди нелюба, але вона забезпечувала харчами і одягом, правда, за однієї умови: купувати те, що було в магазинах. Позаду багато горя, помилок, невдач, розчарувань, поразок, зрад, але я був молодий і мріяв про перспективи. У молодості свої критерії порівняння.

Чого я досяг в житті за 70 років, хто я такий? Я такий же: «Як сто тисяч інших на Русі», маю певні досягнення, вищу освіту й повагу в суспільстві. Написав біля трьох десятків книг, але вважаю себе другорядним українським письменником, з тих, що їх на премії не висовують, на міжнародні імпрези не посиляють, в антології і хрестоматії не включають, в школах споми-

нають від «свята – до свята». В історії української літератури при житті не згадують, а після смерті: «Як Бог підкаже».

А що в мене попереду? Все глибша старість, все більше хвороб, матеріальне становище на межі злиднів. Кажуть, через 50 років Україна може стати найбагатшою європейською державою, але я вже того не дочекаюся, і ніякої перспективи побачити не зможу. Я хочу нормально жити сьогодні, бо мільйони таких же українців, як і Я, заслуговують на це. То як же мені не сказати молоді, що раніше життя було кращим? Чи може підігруючи нашій владі, соромливо промовчати?

За часів «Брежнєвського застою» мало хто розумівся у грошових еквівалентах, і, звичайно сьогоднішній молоді важко повірити, що колись в Україні були нижче наведені ціни: 1 долар коштував – 56 коп., 1 коробка сірників – 1 коп., хліб коштував від 16 до 25 коп., проїзд в автобусі 3 – 5 коп. Просте морозиво (молочне або фруктове) коштувало від 9 до 11 коп., а на паличці – 13 коп., пломбір у стаканчику – 19 коп., найдорожчий був шоколадний батончик – 28 коп., а велика шоколадка «Оленка» - 80 коп. Вода газована – 1 коп., з сиропом – 3 коп., (з двійним сиропом – 5 коп.) Сік томатний (або яблучний) у скляній тарі в магазині – 10 коп., бублик з маком – 5 коп., булочка з ізюмом – 9 коп., кекс з ізюмом – 16 коп., а простий солодкий коржик – 7 коп.

Коли я усвідомив, що я - українець? Мабуть, коли навчився розмовляти. Бо я не міг не помітити, що мої батьки розмовляють однією мовою, а не тим дистиллятом з трьох тисяч слів, який нам підносили під назвою української літературної мови. Мій дід пояснив мені, що на світі існують різні мови, бо є різні народи, і в кожного народу є своя батьківщина, навіть якщо чоловік там не живе, і що в кожного народу є свої символи: прапор, герб, гімн. «А який у нас прапор?» запитував Я? Дід розповів, що нижня половина жовта, а верх синій, бо то є синє небо над пшеничним полем. «А герб»? – допитувався Я. Герб – тризуб і дід його малював паличкою на землі, а далі промовляв, що наша батьківщина перебуває в неволі, і всі наші символи заборонені в СРСР і їх треба берегти в своєму серці.

Шли роки, «уроки мого діда» дали свої паростки. Рівно півстоліття беріг Я в серці символи моєї батьківщини. Зате

зараз, коли немає сну і опівночі на закінчення радіопередач звучить гімн «Ще не вмерла Україна», мені так кортить встати – струнко, хоч ніхто того не бачить. Лежу і згадую, як у 1990 році почали транслювати засідання нашої вперше обраної Верховної Ради України і там виступали депутати з вимогами негайно оголосити державну незалежність України (кажуть, першим це зробив Богдан Ребрик; мені пам'ятаються Левко Лук'яненко, Микола Поровський, Степан Хмара). Я слухав і думав: «Наївні люди! Ви думаєте, досить оголосити незалежну Україну, поставити вздовж кордону військо - і все: ми матимемо рай на окремо взятій землі? І всі люди стануть багатими і щасливими братами і сестрами? А куди ж дінуться злодії, убивці, аферисти, ледарі, хулігани, алкоголіки, яких у нас не менше, ніж у Росії. Вислати їх у Сибір, так у нас Сибіру нема. Постріляти, а хто візьметься це виконати? Нікуди вони не дінуться, і ми ще довго будемо мати з ними мороку, бо їхня кримінальна сутність буде себе проявляти – всюди.

Раніше мрією життя кіровоградців була зарплата 150–250 крб., а у студентів – стипендія 35 – 45 крб. їх вистачало на все, бо то були «скажені гроші». 5 тис. крб. коштували «Жигулі», а «Волга» - 10 тис. крб. Якщо вкрав більше 10 тис. крб. – суд «давав» від 5 до 15 років з конфіскацією всього майна. Горілка коштувала – 2 крб. 87 коп., потім ціну підіймали два рази, спочатку 3,62 крб., далі 4,12 крб., квас – 6 коп. за 0,5 л. Сирок плавлений «Дружба» - 14 коп., пляшка молока (0,5 л.) – 28 коп., твердий сир 1 кг. – 2 крб. 20 коп., ковбаса «Лікарська» - 2 крб. 80 коп., масло коров'яче – 3 крб., 40 к., 200 грм. сметани – 28 коп., цукор (пісок) – 78 коп. Торт «Казка» - 2 крб. 60 к., а торт «Київський» - 3 крб. Пусті пляшки (0,5 л.) приймали у пунктах прийому по 12 коп., а мило «Дитяче» коштувало - 14 коп. Річна передплата на газети, (журнали) «Піонерська правда», «Комсомольська правда», «Мурзилка» від 1 – до 3 крб. на рік. І все це було, не десь там «за кордоном», а у нас, в Кіровоградському регіоні.

На початку 1990 років Я не сумнівався, що на перших порах до слави, влади, грошей значною мірою дорвуться люди, які того не заслуговують. І ви самі мали можливість переконалися, що з самого початку Незалежності України, як тільки

починалася якась нова справа, так в першу чергу до трибуни бігли, рвалися й виголошували голосні промови різні шизофреніки й авантюристи. Але коли доходило до конкретної роботи, то її робили люди розумні, порядні і патріотичні, в силу своїх можливостей і вміння, без особливого галасу. Чого Я не зміг передбачити, так це такого економічного занепаду в Україні.

Мотоцикл «ІЖ-Планета» - 1 тис. крб., мотоцикл «Урал» - 1,400 тис. крб., машина ЗАЗ-968 «Запорожець» - 3,5 тис. крб. Бензин коштував у 1961-1965 роки (А-66) – 7 коп. за 2 літри, (А-72) – 4 коп. за 1 літр, (А-93) – 10 коп. за 1 літр. За 5 коп. дитина могла купити: бублик, стакан чаю з лимоном, тістечко з повидлом, білет на автобус. За 10 коп. білет в кіно (музей), морозиво, стакан соку, 1 кг. картоплі, пакет молока, булочку й таке інше. У 1970-72 роках депутат Верховної Ради СРСР отримував 100 крб., як додаток до своєї основної зарплати за місцем роботи. Губернатор Кіровоградської області мав заплату 500 крб. на місяць + «13-та заплата» на рік, таку заплату мав професор ВУЗу, доцент – 320 крб., а інженер – 120 крб. Генеральний секретар ЦК КПРС отримував 180-200 крб. \ міс. У 1980 р. середня зарплата в Кіровоградській області складала – 174 крб., у 1982 р. – 184 крб., у 1984 р. – 193,2 крб., у 1985 р. – 199,2 крб., у 1986 р. – 206,1 крб., у 1988 р. 233,2 крб., у 1990 р. – 303 крб. При цьому 1 пляшка пива (0,5 л.) «Жигулівське» коштувало – 25 к.

Виходить, що в СРСР можна було жити, саме жити, а не виживати, як зараз. Багато скептиків почнуть говорити, що там було погано з продуктами, квартирами й іншими благами. Але сьогодні в Україні в десятки разів гірше саме з цими товарами. Так в СРСР, не було різноманітності, але була мрія і віра в завтрашній день, а зараз люди позбавлені навіть мрії, не кажучи вже про віру, їм доводиться виживати в цьому світі. При СРСР населення зростало в чисельності. А зараз подивіться, що робиться в селах, наче «татарська орда» прокотилася Україною. Я не прихильник радянських ідеалів, але я дивлюся в очі правді. Після розпаду СРСР десятки мільйонів українських людей зіткнулися лоб в лоб з проблемами, яких не знали в СРСР. Важко жити в часи змін (як зараз), але і в часи застою, відстою, зрівнялівки, було не легше. Хоча, якщо жити в стані «нічого не

бачу, нічого не чую, нічого не хочу бачити», то для таких людей в часи СРСР - жилося легше.

От що мене обурює - це коли говорять, що українська незалежність нам «звалилася з неба», що ми її отримали без крові, без зусиль, без боротьби. З цих слів Я погоджуюсь лише на те, що в 1991 році, коли Україна була проголошена незалежною, не довелося брати владу силою, не пролилася кров. Але саме це посилює моє переконання, що на цей раз наша Незалежність прийшла надовго, що тепер ми матимемо справді демократичну державу. Якщо заглибитись в історію, то бачимо, що англійська революція XVII ст. привела до влади жорстоку диктатуру Кромвелля і, зрештою, реставрацію Стюартів. А революція 1789 року у Франції - до самознищення французів й до імперії Наполеона. Нова республіканська революція 1871 року у Франції викликала новий кривавий вал. Про так звану російську «Велику Жовтневу соціалістичну революцію» і говорити не буду: самі все знаємо. Останній приклад, який мені спадає на думку: молодий, палкий адвокат Фідель Кастро скидає жорстокого кубинського диктатора Батісту, щоб самому захопити його місце і стати ще більшим диктатором. То ж, що чекає нашу Україну? У кожної країни свої трагедії і перемоги, свої славні і ганебні сторінки. Україну споконвіку топтали орди завойовників, які віками сунули з Азії - в Європу. А в неї ніяких природних перешкод (бар'єрів), на шляху тих орд - немає. А ще нам, (як малим дітям) не вистачає великого лідера, поводиря нації.

У 2015 р. 40% українців вважали життя в СРСР 1975 - 85 р. кращим, порівняно з нинішнім. При цьому 39% не згодні з цим твердженням, а 21% не змогли відповісти. Більшість людей похилого віку ностальгують не стільки за СРСР, скільки за періодом своєї молодості. Це питання дуже політизоване, тому на нього рідко дають об'єктивну відповідь. Оглядатися назад нема сенсу, треба з холодною головою оцінити переваги того чи іншого способу життя. Автор книги Карпов В.Є. дякує Богові, що дав можливість жити в такий прекрасний історичний час і не лише бачити все на власні очі, але й у міру сил бути учасником великих подій. А ностальгія за СРСР є протиприродною, особливо у тих, хто там не жив. Молодь часто бездумно «бігає в Інтернеті», читає окремі факти, не пов'язує з загальною картиною «Брежнєвського застою» й надумане сприймає за дійсне.

Спокійного тихого вечора дід Опанас повів розмову з своїми онуками про розумних людей, їх дії та наслідки. Якимось Павло Тичина сказав: «Немає мудрості другої, як не боятися життя», тому сьогодні я розповів вам, (каже дід) про розумну спостережливість одного фараона. Колись дуже давно, один єгипетський фараон дивився у вікно і спостерігав за своїми підлеглими на будівництві. Подивіться, - сказав фараон жерцям, довгі шеренги закованих у ланцюги рабів несуть по одному каменю, їх охороняє безліч солдатів. Чим більше рабів, тим краще для держави - так ми завжди вважали. Але, чим більше рабів, тим більше доводиться збільшувати армію, побоюючись бунту. Ми весь час підсилюємо охорону. Ми змушені добре годувати рабів, інакше вони не зможуть виконувати важку фізичну роботу. Але вони - все одно ліниві і схильні до бунтарства. Дивіться, як повільно вони рухаються, а зледащіла варта не поганяє їх батогами. Як зробити, щоб вони рухалися швидше і без варти?

Нехай завтра глашатаї рознесуть Указ фараона, в якому буде сказано: «Зі світанком нового дня всім рабам дарується повна свобода. За кожен камінь, доставлений у місто, вільна людина буде отримувати одну монету. Монети можна обміняти на їжу, одяг, житло у місті. Відтепер раби - вільні люди». Вранці наступного дня усе змінилося. Тисячі колишніх рабів наввипередки тягли ті ж камені, що й раніше. Обливаючись потом, деякі несли по два камені. Інші, у яких було по одному, уже не пленталися, а бігли, здіймаючи пил. Частина рабів об'єдналася в невеликі групи, вони спорудили візки і доверху навантаживши їх каменями, з останніх сил штовхали їх до міста. Деякі охоронці теж тягли каміння. Люди, які вважали себе вільними - адже з них зняли кайдани - прагнули отримати якнайбільше монет, щоб збудувати своє щасливе, завітране життя.

- Раби ще багато пристосовувались навігадували, - із задоволенням думав фараон, ось уже й послуги з'явилися: рознощики води, їжі тощо. Скоро оберуть собі начальників, суддів... Нехай обирають: адже вони вважають себе вільними. Головне - вони, як і раніше, тягають каміння...

Світ надій та ілюзій

Народна освіта в Єлисаветграді. Згідно з «Попередніми правилами народної освіти» 1803 р. впроваджувалися чотири типи шкіл: парафіяльні, повітові, губернські (гімназії), університети. У парафіяльних школах, які відкривалися при церковних парафіях і були початковими, навчання тривало 4 - 6 місяців у селах і до одного року у містах. Дітей навчали (російською мовою) читати, писати, елементарних арифметичних дій, основ релігії. У гімназіях (середніх школах) навчалися переважно діти дворян, чиновників. Тут викладали латинську, німецьку, французьку мови, історію, географію, початковий курс філософії і слов'янських наук, математику, фізику, природознавство, політичну економію, малювання. З 1828 р. навчання тривало 7 років. За статутом 1828 р. з навчальних планів було виключено природознавство, філософію і політ. економію, впроваджено викладання закону Божого, священної і церковної історії та грецької мови.

Крім державних, у ряді сіл, особливо в східній та центральній Україні, діяли дяківські школи, які утримувалися на кошти батьків. Тут дяки навчали дітей, переважно українською мовою, читати буквар, часослов і псалтир, а також церковних співів. Поряд існували приватні пансіонати (майже у кожній губернії), що працювали за програмою середніх навчальних закладів. Доньки дворян здобували освіту і виховувалися в інститутах шляхетних дівчат, заснованих у Харкові (1812), Полтаві (1817), Одесі (1829), Керчі (1836) і Києві (1838 р.).

Проміжне місце між гімназіями й університетами займали ліцеї, яких в Україні було три: Рішельєвський в Одесі (1817 р.), Кременецький на Волині (1819 р.), заснований на базі гімназії (після польського повстання 1830-1831 р. закритий, а потім переведений до Києва і реорганізований в університет), і Ніжинський, на який у 1832 р. перетворено гімназію вищих наук, (засновану в 1820 р. на кошти братів Безбородьків). В Україні, крім загальноосвітніх, діяло кілька професійних навчальних

Заснований на базі гімназії (після польського повстання 1830-1831 р. закритий, а потім переведений до Києва і реорганізований в університет), і Ніжинський, на який у 1832 р. перетворено гімназію вищих наук, (засновану в 1820 р. на кошти братів Безбородьків). В Україні, крім загальноосвітніх, діяло кілька професійних навчальних

закладів. У Єлисаветграді, (нині Кіровоград) працювала медична фельдшерська школа, у Миколаєві - артилерійське (1794) і штурманське (1798) училища, засновані морським відомством. У Херсоні почало діяти училище торгового мореплавства, в Севастополі - морська школа. У 1851 р. поблизу Харкова відкрилася землеробська школа, яка готувала агрономів.

Швидкий індустріальний розвиток, а також вимоги прогресивних сил суспільства змусили царський уряд здійснити в 1864 р. реформу народної освіти. Згідно з нею, усі типи початкових шкіл, які існували раніше, оголошувалися загальностановими і діставали назву початкових народних училищ. Вони почали працювати за єдиним планом і програмою. Тут дітям давали елементарні знання: навчали Закону Божому, читати, писати, першим чотирьом діям арифметики. Керівництво училищ зосередилося в новостворених повітових і губернських училищних радах, а контроль за ними у межах кожної губернії здійснювали попечителі народних училищ.

Щоб задовольнити народний потяг до освіти, передові громадські діячі України почали організовувати безплатні недільні школи для дорослих. Першу із них було відкрито у жовтні 1859 р. в Києві. Протягом 1859-1862 років у Харкові, Полтаві, Чернігові, Одесі, Єлисаветграді та інших українських містах були створені такі школи. Згодом, а саме 10 червня 1862 р. царський уряд закрив їх. Через два роки (1864 р.) недільні школи, хоч і з великими обмеженнями, були дозволені. У 1870 - 1880 роках їх кількість значно зросла.

Одночасно із реформою початкової школи прогресивні зміни відбувались у системі середньої освіти. У 1864 р. цар затвердив Статут гімназій і так званих «прогімназій», відповідно до якого засновувались 7-класні гімназії і 4-класні прогімназії. Формально їх оголосили безстановими і загальнодоступними, але за навчання в них треба було платити. Так утруднювався доступ дітей з незаможних родин у ці навчальні заклади. Для жінок діяли окремі гімназії і вищі жіночі курси, в яких готували дівчат до подружніх та материнських обов'язків.

Історія народної освіти Єлисаветградської громади розпочинається з 60-х років XIX століття, коли невелике провінційне місто перейшло з військового відомства до цивільного. Остання обставина привела до створення трьох навчально-виховних

закладів: повітової, духовної та юнкерської шкіл. Навчальні заклади стали ключовими осередками життя й діяльності педагогічної інтелігенції Єлисаветграда. Одним з їх засновників був народник М. Федоровський. Він вперше організовує в Єлисаветграді «Товариство розповсюдження ремесел і грамотності». Згодом до цього товариства приєдналася значна частина й іншої інтелігенції міста. У 1867 році був затверджений статут товариства, в якому чільне місце відводилося системі освітньої роботи серед місцевого населення, й обрано Комітет для координації зусиль у видавничій та педагогічній справі. У 1867 році на зібрані кошти товариства було засновано першу в Єлисаветграді професійну школу «ремісничо-грамотне училище», яке мало приймати для навчання учнів, що закінчили міські й сільські школи та випускати педагогічні кадри для викладання ремесел у сільських приходських школах.

Члени Єлисаветградської громади П.І. Михалевич та І.К. Тобілевич дали сильний початковий імпульс для розгортання діяльності осередків «саморозвитку» демократичного спрямування серед учнів реального земського училища й гімназії, на основі яких пізніше сформувався «народовольчий гурток». Як свідчать архівні документальні матеріали, у 1879–1880 р. значну освітню й організаційно-пропагандистську роботу серед учнів названих закладів проводили також О.К. Тарковський та Є.Х. Чикаленко.

Вони організовували для групи саморозвитку недільні читання літератури прогресивного спрямування у флігелі будинку І.К. Тобілевича. На пропозицію громадівців читали не лише переклади на українську мову творів «російських белетристів» народницької школи, але й праці українських авторів, серед яких особливою популярністю користувався «Кобзар» Т. Шевченка та історичні оповідання М. Костомарова.

В «Историческом очерке г. Єлисаветграда», який вийшов друком у 1897 році, Олександр Пашутін писав, що з введенням у 1871 році в Єлисаветграді нового міського положення, поступово було відкриті шість міських народних училищ. А от у якій послідовності - поки що невідомо. Називали училища за мікрорайоном міста, де вони знаходилися, або ж за іменем, яке було присвоєно навчальному закладу.

Але такої назви чомусь не знайшли для 5-го міського народного училища по вулиці Успенській (колишня вул. Гоголя). Оскільки училище увійшло в історію під номером № 5, то можна припустити, що саме таким за порядком і було його первинне заснування. Виділялося училище № 5 серед інших тим, що тут було ремісниче відділення зі слюсарною, столярною та швейною майстернями.

У газеті «Ведомости Елисаветградского городского общественного управления» від 21 листопада 1902 р. надрукована доповідь, яка була адресована міській думі. Доповідач - опікувач 5-го міського народного училища з ремісничим відділенням Іполіт Іванович Макєєв. **(Примітка:** Його батька, особистого почесного громадянина Івана Микитовича Макєєва, який був міським головою Єлисаветграда у 1864-1865 роках, вважають засновником цього училища. Після його смерті у 1887 році опікувачем училища був Аполінарій Афанасійович Островський. А з 1888 року, коли й А. Островський помер, то опікувачем став Іполіт Макєєв, і був ним аж до своєї смерті у грудні 1908 року).

Як писав Іполіт Макєєв, спершу в одному приміщенні училища уживалися і навчальні класи, і майстерні, з яких постійно доносився стук та грук, що заважало учбовому процесу. Щоб уникнути цього, у 1890 році збудували для майстерень нове приміщення. Оскільки головний корпус перебував в аварійному стані, то у 1894 році побудували поряд дерев'яний флігель.

За даними 1913 року, завідувала училищем Олександра Чайковська. В училищі було чотири класи, один з яких рукодільний. Учням викладали креслення (геометричне, проєкційне та технічне), малювання, арифметику, фізику, геометрію та механіку. Учили цим предметам Євдокія Сініцина, Софія Павловська, Пелагея Бухвостова та Єлизавета Завротинська. Були також уроки співу кілька разів на тиждень під керівництвом учителя Семена Підопригори, а по суботах займалися хористи.

Відомо також, що з 1 листопада 1895 року завідувачем майстерень став Яків Цуканов. У 1913 р. ремісничими класами завідував Мефодій Пелипенко, столярної справи навчав Ілля Акименко, слюсарної - Сергій Бурда, ковальської – Савелій

Кременецький, рукоділля - Олена Данилова.

З вищезгаданої публікації дізнаємося, що училище у 1902 році знаходилося у старому дерев'яному будинку, який фасадом виходив на вулицю Успенську (Гоголя). На цьому місці по вул. Гоголя нині стоїть будинок № 86. За Радянської влади тут була станція юних техніків, сьогодні у ньому музей міліції Кіровоградської області. У 1902 році в училищі навчалися 105 учнів, з яких 56 хлопчиків та 49 дівчаток. Та ж газета у номері за 1 червня 1903 р. пові-

домляла, що в училищі з 25 травня по 1 червня 1903 р. щоденно відкрита річна виставка робіт учнів ремісничих та рукодільних класів. Іполит Макєєв писав: «... ремесленные классы дают практические знания своим питомцам». Щорічно у травні місяці проходила перевірка знань. До комісії входили: фабричний інспектор місцевої дільниці, завідуючий міським водопроводом, міський архітектор, представники єлисаветградських заводів та фабрик і завідуючий майстернями училища. У 1896-1901 роках іспити склали 38 випускників училища, 14 з яких потім працювали на міських підприємствах столярами та модельниками, 7 - на залізниці телеграфістами, помічниками машиністів та слюсарями, троє - у креслярських бюро, 1 - на телеграфі та ще один став майстром в училищі. Учні, які успішно склали іспити, отримували свідоцтва, що давали право на пільгу з військової повинності.

Після 1905 року активізувалась освітня й пропагандистська діяльність Єлисаветградської громади, особливо серед робітників й ремісників міста. Поліція почала переслідувати активістів, урядові репресії зруйнували народну освіту. Чимало допитаних по справі єлисаветградських осіб вказують саме на педагогічний спектр діяльності народної освіти й підкреслюють її вплив на вибір професії та дякують за навчання. Але утиски на українців з боку російської імперії все поширювались. Нижче ми надаємо короткий перелік тих злочинів, які почались за царського періоду і поширились при більшовицькому режимі:

- У 1729 р. вийшов указ Петра II, який зобов'язував переписати з української мови на російську всі державні постанови й розпорядження.

- Анна Іванівна у 1731 р. (російська імператриця 1730 -

1740 р. з династії Романових) вимагала вилучити книги старого українського друку, а «науки вводять на собственном российском языке». У таємній інструкції правителеві України князю О. Шаховському у 1734 р. наказувала всіляко перешкоджати українцям одружуватися з поляками та білорусами, «а побуждать их и искусным образом приводит в свойство с великоросами».

► У 1763 р. вийшов наказ Катерини II про заборону викладати українською мовою в Києво-Могилянській академії.

► 1764 р. - інструкція цариці князеві О. В'яземському про посилення зросійщення України, Смоленщини, Прибалтики та Фінляндії. А 10 листопада 1764 р. царським указом зліквідовано в Україні гетьманське правління.

► 1766 р. - суворий наказ Києво-Печерській лаврі друкувати лише ті книги, які видаються в московській друкарні, випробувані й затверджені синодом.

► 1769 р. - сувора заборона Києво-Печерській лаврі друкувати букварі українською мовою, а ті, що вже були розповсюджені й використовувалися - вилучити і знищити.

► 3 серпня 1775 р. царський маніфест «Об уничтожении Запорожской Сечи и причислении оной к Малороссийской губернии» та закриття українських шкіл при полкових козацьких канцеляріях.

► 1782 р. - постанова про створення спеціальної комісії для запровадження в усіх навчальних закладах Російської імперії єдиної форми навчання та викладання російської мови.

► 1783 р. - запровадження в Київській Академії та українських колегіях навчання російською мовою. Було видано наказ «О непременно и неукоснительном соблюдении как учителями, так и учащимися правил российского правописания», а дяки та священники мали читати молитви і правити службу Божу «голосом, свойственным российскому наречию». 3 травня 1783 р. вийшов Указ про закріпачення селян Лівобережної України.

► 1784 р. - наказ митрополитові Київському й Галицькому Самуїлу карати студентів та звільняти з роботи викладачів Києво-Могилянської академії, які послуговувалися українською мовою. «Зросійщення» початкової освіти в Україні.

► 1785 р. - наказ у всіх православних церквах царської імперії правити службу Божу - російською мовою.

► 1786 р. - наказ митрополитові Київському контролюва-

ти лаврську друкарню, щоб не було ніяких відмінностей із московськими виданнями, а в Києво-Могилянській академії запровадити в систему навчання мову, узаконену для всієї імперії. Видано «Порівняльний словник усіх мов», у якому українська мова значиться - як російська та спотворена польською.

► 1817 р. - закриття Києво-Могилянської академії, головного центру української культури (знову відкрилася у 1991 р.). Запроваджено викладання польською мовою в усіх початкових і вищих народних школах Галичини, Австро-Угорської імперії.

► 1831 р. - скасування царським урядом Магдебурзького права, (судочинство, вибори урядовців та місцева автономія були підпорядковані Москві).

► 1834 р. відкриття наукового осередку «Юго-Западного края», зросійщення Київського імператорського університету.

► 8 лютого 1838 р. було ухвалено рішення про відкриття комітету внутрішньої цензури в Києві. Цей орган протягом багатьох років діяв при університеті свят. Володимира і тримав під контролем усі друкарні, що входили до Київського навчального округу. Дійшло до того, що почали забороняти окремі літери з української абетки. «Малоросійською мовою» читати дозволялося, але тільки з російською вимовою. Процедура одержання дозволу на друк була довгою і принизливою.

► 1847 р. - розгром «Товариства св. Кирила і Мефодія» в Києві, арешт і покарання його учасників. Найжорстокішого покарання зазнав Т. Шевченко - 10 років рекрутчини, із власноручним царським присудом: «Під найпильніший догляд, заборонивши писати і малювати». Посилення переслідувань української мови, літератури та культури.

► 1859 р. - заміна австро-угорською владою української абетки - латиною у Східній Галичині та на Буковині.

► 12 червня 1862 р. розпорядженням міністра освіти царської Росії було закрито безплатні та недільні школи - останній осередок української початкової освіти для дорослих.

► Нищівного удару українській мові завдав 18 липня 1863 р. міністр внутрішніх справ П. Валуєв. У його таємному циркулярі зазначалося, що «никакого особенного малороссийского языка не было, нет и быть не может, и наречие их, употребляемое простонародием, есть тот же русский язык, только испорченный влиянием на него Польши». А ще за 15 років до

Валуєвського циркуляру німецький поет Боденштедт зазначав: «Малоруська мова - найгармонічніша серед усіх слов'янських мов і вирізняється великою музикальною гнучкістю». Та за циркуляром заборонялося навчання в освітніх закладах усіх рівнів, друкування книг духовного змісту, навчальних та для народного читання українською мовою; як виняток, дозволялося видавати тільки твори художньої літератури після попередньої ретельної цензури.

► 1864 р. - флігель-ад'ютант Олександра II - барон Корф розробив програму протидії впливові українофілів у Малоросії шляхом «наводнення края до чрезвычайности дешёвыми русскими книгами», що, на його думку, «лишило би малороссийскую литературу шансов сколько-нибудь существенно расширить круг читателей». І отримав схвальну резолюцію імператора: «Дельно. Мысль весьма хорошая. Сообразить, как ее исполнить». Сучасний стан українського друкованого слова й усіх ЗМІ свідчить про те, що Корфова програма ретельно й заповідливо виконується в РФ й зараз.

► 1869 р. - Указ царської адміністрації про доплату чиновникам «в 10-ти Юго-Западных губерниях лицам русского происхождения, исключая, однако, местных уроженцев», за успіхи у зросійщенні України. Це заохочення було без змін продубльовано ще й у 1886 році.

► 1881 р. - заборона виголошення церковних проповідей українською мовою.

► 1883 р. - заборона Київським генерал-губернатором Дрентельном театральних вистав українською мовою на підпорядкованих йому територіях (Київщина, Полтавщина, Чернігівщина, Волинь і Поділля).

► 1888 р. - Указ Олександра III про заборону вживання української мови в офіційних установах і хрещення дітей українськими іменами. (Ось коли в Україні з'явилися Серьожи, Колі, Сені, Петі, Вані, Міши, Даши, Маши й тому подібні.)

► 3 1895 р. діє заборона друкування українських книжок для дітей.

► 1899 р. - заборона української мови на археологічному з'їзді в Києві.

► 1903 р. - аналогічна заборона виголошення промов на честь відкриття пам'ятника І. Котляревському в Полтаві, (усі

без винятку присутні на знак протесту залишили міську думу).

► 1907 р. - урядом зліквідовано українську періодичну пресу, конфісковано видану в роки революції (1905–1907 р.) українську літературу, розпочалися репресії проти діячів української культури.

► 1908 р. - Указ сенату Російської імперії про «шкідливість» культурної та освітньої діяльності в Україні, «могущей вызвать последствия, угрожающие спокойствию и безопасности России».

► 1910 р. - циркуляр П. Столипіна про заборону створення «инородческих товариществ, в том числе украинских и еврейских, независимо от преследуемых ими целей».

► «Урожайним» на репресії був 1914-й, від скасування української преси – до депортації багатьох тисяч свідомих українців до Сибіру.

► 1929–1930 р. - арешт і суд 45 діячів української науки, літератури, культури, священників УАПЦ за належність до «Спілки визволення України». Початок колективізації та «розкуркулення», примусове виселення сотень тисяч селян до Сибіру та на Далекий Схід.

► 1930 р. - «Пацифікація» (жорстокі репресивні акції Польщі проти українського населення та провідних діячів політичного й культурного життя) в Галичині.

► 1932 р. - ліквідація всіх літературних організацій та утворення єдиної Спілки письменників СРСР.

► 1933 р. - самогубство Миколи Хвильового як протест проти масових арештів українських діячів культури та мистецтва. 22 листопада 1933 р. вийшла постанова ЦК КП(б)України про припинення українізації.

► 1932–1933 р. - спланований більшовиками штучний голодомор, унаслідок якого загинуло від 8 до 12 млн. українців. Масове переселення росіян до виморених українських міст і сіл. Погром українців на Кубані.

► 1934–1941 р. - знищення архітектурно-культурних пам'яток в Україні, арешт і страта 80% національної української інтелігенції.

► 1934 р. - розстріл у Харкові 34 літераторів, серед яких були К. Буревій, О. Близько, Г. Косинка, Д. Фальківський, М. Яловий та інші за стандартним на той час обвинуваченням «в

организации подготовки террористических актов против работников советской власти. Имущество всех врагов Советской власти - конфисковать».

- 1936–1938 р. - масовий терор в Україні - «єжовщина».

- 1937 р. - масовий розстріл ув'язнених на Соловках українських діячів культури й мистецтва на честь 20-річчя більшовицького жовтневого перевороту.

- 1938 р. - постанова «Про обов'язкове вивчення російської мови в національних республіках СРСР» і посилення русифікації України згідно зі спеціальним рішенням XIV з'їзду КП(б) України.

- 1939–1941 р. широкомасштабні репресії НКВС на Західній Україні. Масові депортації українського населення у віддалені райони СРСР та Сибіру.

- 1944–1955 р. каральні акції НКВС проти сил опору Західної України (убито більше 150 тис, заарештовано понад 100 тис, депортовано до Сибіру - понад 200 тис. людей).

- 1946 р. - ліквідація греко-католицької церкви й підпорядкування її Російській православній церкві. Постанова пленуму ЦК КП(б) України «Про перекидання і помилки у висвітленні історії української літератури, різка критика часописів «Вітчизна» й «Перець».

- 1946–1949 р. ліквідація українських культурних здобутків - «ждановщина».

- 1947 р. - Л. Каганович проводить нову «чистку» серед українських, культурницьких кадрів, звинувачуваних в «українському буржуазному націоналізмі».

- 1951 р. - погромні статті газети «Правди» проти «націоналістичних ухилів в українській літературі та мистецтві».

- 1958 р. - постанова пленуму ЦК КПРС «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток народної освіти»; Верховна Рада УРСР ухвалила закон від 17 квітня 1959 р., спрямований на посилення зросійщення України: «за бажанням батьків» - вивчення української мови в російських школах України.

- 1961 р. - нова програма КПРС проголосила політику «злиття націй» і подальше зросійщення союзних республік.

- 1964 р. - умисний підпал Державної публічної бібліотеки АН УРСР.

► 1965 р. - перша велика хвиля арештів українських діячів (П. Заливаха, М. Горині, С. Караванський, В. Мороз та інш.).

► 1967–1971 р. арешти В. Чорновола, А. Лупиноса, ініціаторів «Листа творчої молоді Дніпропетровська» проти зросійщення України. Убивство А. Горської, підпал Видубицького монастиря, знищення могил Січових стрільців у Львові.

► 1972 р. - друга велика хвиля політичних арештів (В. Чорновіл, Є. Сверстюк, Іван та Надія Світличні, І. Дзюба, М. Осадчий, В. Стус, Ігор та Ірина Калинці, О. В. Романюк, а згодом патріарх Володимир УПЦ КП та десятки інших діячів).

► 1977 р. - арешт і суд членів Української Гельсінської групи (М. Руденко, О. Тихий, М. Матусевич, М. Маринович, Г. Снегірьов, Л. Лук'яненко та інші.)

► 1978 р. - директива колегії Міносвіти УРСР про «Удосконалення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах Української республіки».

► 1979 р. - чергова хвиля арештів українських діячів: (О.Бердник, Ю. Бадзьо, Ю.Литвин, М.Горбаль, усі вони отримали максимальний термін ув'язнення в таборах суворого режиму з подальшим засланням до Сибіру). Убивство композитора В. Івасюка. Ухвала Ташкентською конференцією нових русифікаторських заходів щодо неросійських народів СРСР.

► 1983 р. - постанова ЦК КПРС про посилення вивчення російської мови у школах і виплату 16% надбавки до зарплати вчителям російської мови й літератури («Андроповський указ») та директива колегії Міносвіти УРСР «Про додаткові заходи по удосконаленню вивчення російської мови в загальноосвітніх школах, педагогічних навчальних закладах, дошкільних і позашкільних установах республіки».

► 1989 р. - постанова пленуму ЦК КПРС про єдину офіційну загальнодержавну мову (російську) в СРСР.

► 1990 р. - постанова Верховної Ради СРСР про надання російській мові статусу офіційної мови в СРСР.

► 350-річна політика русифікації триває, на жаль, і досі. Русифікація здійснюється за допомогою різноманітної системи заходів: навчання російською мовою в школах, мішані подружжя, переміщування населення, відривання людей від національного середовища, мови й культури, позбавлення етнічної та національної свідомості української нації та інше.

Десята глава

Успенський собор м. Кіровоград

У 1755 р. розпочалась підготовка, а потім будівництво Успенського храму в Єлисаветграді. Далі перебудови в 1778; 1788; 1800; 1856 р., в період ВВВ храм був ушкоджений. Намолене громадою місце, комуністи знищили і в 1959 р. збудували обком КПРС, в 1991 р. будинок перейшов до Кіровоградського міськвиконкому.

На відміну від календарної та астрономічної осені, є ще кліматична осінь, яка не має чітких дат початку та закінчення, адже в природі вона починається в різні строки. То раніше, то пізніше опадає листя з дерев, відлітають на південь перелітні птахи, ховаються на зиму комахи та інші тварини. В Україні кліматична осінь розпочинається після переходу температури повітря через 15°C в бік зниження. Тому осінь розподіляють на два періоди: перший – від перших приморозків до кінця жовтня; другий – від кінця жовтня до початку зими. А ще буває дві осені. Одна – золота й радісна. Друга – сіра, сумна й похмура. Як би там не було, початок осені завжди чарівний.

У I та II тижні жовтня місяця, настає найяскравіша пора - золота осінь. Дерев, перш ніж поринути в довгий сон, кидають золоті одешинки зі стрімко жовтіючих листків. Блищить на сонці переливаючись золотом береза. З легким вітром скидає своє листя - клен. Жовтневим хороводом кружляючи,

устеляє листям вологу від частих дощів землю. Лісові тропи перетворюються на жовті коридори, вода в ставка посипана різноцвіттям опалих листів. Дерев в гаю покриті вродою золотої осені; одним із перших скидає свої листя дуб, він раніше за всіх готується до зими.

Вітер із шумом крутить жовте листя, на небі пропливають останні купчасті хмари. Грозових дощів уже не буває, все частіше появляються рясні і затяжні опади. У променях прохолодного жовтневого сонця на небокраї, що голубіє, усе вище піднімаються зграйки птахів. Збиваючись у великі зграї, вони скоро полетять на південь - до тепла. Багато співочих птахів уже на шляху в теплі краї, а от шпакі із граками ще побудуть якийсь час тут, та скоро і їх уже затягне в зграї і вони полетять у вирій. Незабаром перші серйозні заморозки

Запасуються кормом на зимівлю тварини. Хто не знає білких горішків? Дупла дерев забивають припасами. Жаби зариваються в наводь, щоб переспати під льодом всю зиму. Багатолітні трави зібрали в собі всі необхідні речовини в коріннях і цибулинах, щоб дочекатися наступної весни для нового росту, для самовідтворення. Скоро пройде тепло останніх жовтневих днів. В народі кажуть: «Жовтень: до холодів поворот». У другій половині жовтня спокійні, залитим сонцем, дні змінюються на вітряну неgodу й сирі вогкі дощі, а потім знову вигляне сонце, і 1-2 дні буде тепло. Повітря на сонці вже не таке тепле, як у вересні, сонячних променів із другої половини місяця стає все менше й менше. Денна температура наближається до холодної нічної, ґрунт усе рідше просихає від частих дощів, а середня температура повітря в жовтні становить біля +4° С. На дворі темніє значно раніше, і тривалість світлового дня помітно зменшується. До кінця жовтня можливі зниження нічних температур до 0° С, а то й нижче, а ще може випасти перший сніг, але він тане швидко й частіше ще в повітрі. У жовтні на день - сім погод: сіє, віє, крутить, мутить, реве, ще зверху ллє, і знизу мете.

Назва місяця «жовтень» відома за часів Київської Русі, але були й інші назви: «грязень», «ззимник», «весільник» - на весілля багатий. Після закінчення основної аграрної діяльності селянин дозволяє собі розслабитися і перепочити. Починаються масові вечорниці, весілля, храмові свята, тощо.

Валентин Карпов з наукової точки зору не може пояснити, чому у жовтні місяці кожна людина отримує від Бога свою особисту підтримку. Наприклад, для одних людей підтримка у вигляді щастя, може проявитись в зачатті, чи народженні дитини о цій порі. Для інших людей щаслива підтримка проявляється в одруженні та створенні сім'ї. А для третіх людей – отриманні гарного врожаю, приплоду домашньої скотини, птиці, особистому здоров'ї, тощо.

Навіть малята, народжені у жовтні являються для своїх батьків втіхою та надійною опорою у старості. Якщо діти забудуть, або знехтують своїм обов'язком перед батьками, то Бог не дасть їм особистого щастя, добробуту та здоров'я. Якщо у жовтні помирає людина похилого віку, то це означає, що їй при житті не було приділено належної уваги. Своєю смертю ця людина буде нагадувати своїм родичам про себе дуже довго. Якщо у жовтні помирає дитина, чи молода людина, то це означає, що її батьки повсякчас не шукали захисту від злої сили у Бога, не здійснили належних заходів та обрядів...

До кінця жовтня завершували обмолот зерна та інші с-г роботи, які були пов'язані з зерновими. З цього приводу існує приказка: «Як хліб в засіці, то в родині завжди м'ясниці». У жовтні до хати вносили жіночі приладдя для майстринь – ткацькі верстати, веретена та все інше для рукоділля.

Люди підмітили, чим раніше журавлі полетять у вирій, тим скоріше й сильніше гримнуть перші морози: «Жовтень ходить по краю, виганяє птиць із гаю». На жовтень існує безліч прикмет і народних рад. Наприклад, 2 жовтня - день Зосима і Саватія, які шанувалися в Україні, як заступники бджіл. Слідом за Зосимом на початку жовтня задують Астаф'єви вітри, які приносять холодне повітря. Знову ж по силі вітру можна й про зиму сказати. Холодний вітер з півночі - до холоднечі, західні або східні вітри - до дощу, а південний вітер - до тривалого тепла. Дають про себе знати вранішні приморозки: «Плаче жовтень холодними сльозами». За багатьма прикметами жовтня визначають погоду на наступні місяці. Зокрема, якщо весь місяць жовтень буде сухим, то безсніжним буде січень.

7 жовтня – Текля-загравниця, починає швидше дні міняти. На Євфросію - 8 жовтня можливий перший ранній сніг, а коли так, то й зима скоро настане. Чути тріск дерев на Єрофія - 17

жовтня, то зима в шубку наряджається. У цей день не ходили в ліс, боялися лісовика зустріти. Гуляли слухи про те, що лісовик у цей день розстається на зиму з лісом, із тріском ламає дерева, розполохує звірів і йде крізь землю, залишаючи ліс порожнім. Наступного дня 18 жовтня - Харитини, а слідом два Дениса - Позимські. Можна вважати, що із цього дня не побачити більше купчастих хмар, та й сутінки настають раніше, швидше звертається день - на ніч

Цікаву кмітливість проявляли єлисаветградці у зберіганні соління у часи, коли не було холодильників. Щоб зберегти засолені огірки, мужики ховали їх у бочки й опускали в р. Інгул до того, як він затягнеться льодом. Узимку під льодом вода не замерзає, і температура нижче +4 градусів не опускається, а по весні ті бочки діставали й мали харч. Краще сховища не придумаєш.

Ще одна прикмета майбутньої зими 20 жовтня – Сергій і Вахха. Якщо сніг на Сергія повністю землю покриє, то через місяць зима заступить на Матрони, 22 листопада. Раніше люди вважали, що з Матрони зимової зима встає на ноги і морози прилітають від залізних гір. Замерзають водоймища, з'являється сніговий покрив. До 21 жовтня настав час готувати валянки й шубу, бо із Трифона починаються перші холоди. А там і Параскева - Грязнуха (27 жовтня) скоро з'явиться й снігом всю землю - матінку заपोшить.

По Кіровограду й досі ходять легенди, що під містом знаходиться велика арочна каналізаційна система й прохідні тунелі, але під час війни їх засипало. Люди стверджували, що їх розміри становили в ширину до 3-х метрів і у висоту до 2-х метрів. Деякі історики підтримували і наводили факти, а інші не вірили. В архіві є згадки, що в дуже «старі часи», при одному з єлисаветградських мерів таку систему дійсно збиралися побудувати, робили розрахунки і навіть виділили кошти. Але зміна влади в країні зупинила ці плани. Широкому загалу кіровоградців нічого не відомо з цього приводу. Після революції офіційних документів на цю тему взагалі не залишилось ніяких, але Валентин Карпов у своїй книзі «Подорож у часі» 2015 рік, розповів цікаві моменти про єлисаветградські «тунелі».

Відлуння жовтневої пам'яті

1.10.1884 р. – в Єлисаветграді було створено товариство шанувальників образотворчого мистецтва для надання матеріальної допомоги вихованцям Вечірніх рисувальних класів земського реального училища, які вступили до Імператорської Академії мистецтв. Першого жовтня 1924 р. в Єлисаветграді був заснований обласний шкірно-венерологічний диспансер. У 1919 році скінчилася Українсько-польська війна. У 1930 р. в

Московському Кремлі підірвано Чудов монастир, закладений 1365 року. Першого жовтня церква вшановує день Ярини (прп. Євменії), або «Журавлине літо». Якщо на Ярину відлетять журавлі, то через два тижні чекай морозів (на Покрову 14 жовтня), а як затримаються - зима раніше себе не покаже. Це третє свято Ярини (Ірини). Перше відзначається 29 квітня, друге 18 травня. Назва дня походить від імені мучениці, яка жила в III ст. і була покарана мечем за відмову зректися християнства. А ще в народі цей день називають Іриною-шипшинницею, бо о цій порі продовжують збирати плоди шипшини і сушать їх. Якщо журавлі полетіли в цей день, через два тижні слід чекати першого морозу; не полетіли - через місяць наступить зима, раніше мороз не вдарить.

→ **1 жовтня 2016** – Міжнародний день музики, який був заснований 1 жовтня 1975 р. за рішенням ЮНЕСКО. Одним з ініціаторів установи Міжнародного дня музики є композитор Дмитро Шостакович.

1 жовтня - Міжнародний день людей похилого віку. У першу неділю жовтня в Україні відмічають «День вчителя». День учителя - професійне свято всіх працівників сфери освіти було засновано в 1994 році. У 2015 р. він припадав на 4 жовтня, у 2016 р. - припадає на 2 жовтня, а в 2017 р. – буде 1 жовтня. Це одне з найбільш шанованих професійних свят усіх працівників освітньої сфери, звичайно ж завжди було і залишається улюблене нами ще зі шкільних часів. Багато хто називає професію вчителя особливим покликанням і з цим не можна не погоди-

тися, адже враховуючи масу складнощів, що повстають перед учителями кожен Божий день, мимоволі задаєшся питанням - як вчителю вдається, незважаючи на більш ніж скромну матеріальну зацікавленість і ряд супутніх, часто найскладніших проблем, справлятися з величезним психологічним навантаженням, залишаючись при цьому людиною мудрою і толерантною, чуйною і відповідальною, впевнено і послідовно ведучи свою освітню лінію в нашому житті і житті наших дітей.

→ **2 жовтня** 1918 р. Гетьман України Павло Скоропадський розпочав формування української національної гвардії. У Переяславі в 1738 р. єпископ Переяславський Арсеній Берло відкрив вищий навчальний заклад - Переяславський колегіум.

2 жовтня (1827-1901 р.) народилася Кудашева Марія - княгиня, володіла с. Кудашевим (Малою Вискою). Дружина відомого російського поета Андрія Подолинського (1806-1886), мати геніального українського ученого Сергія Подолинського (1850-1891 р.).

2 жовтня 2016 р. церква вшановує мчч. Зосима, Трохима і Савватія, останні два постраждали за Христову віру в 276 р., їм відтяли голови. Зосима помер у IV ст. Цей день, особливо у сільській місцевості, здавна відомий як свято бджолярів, оскільки в народній уяві Саватій і Зосима є своєрідними оберігачами та захисниками бджіл. Раніше цього дня починалася так звана бджолина дев'ятина, яка тривала до 10 жовтня. Цього ж дня за старих часів у Єлисаветградському повіті юнаки та дівчата обирали один - одного, нагадуючи, що не за горами пора весіль. Як правило, весілля справлялися на Покрову 14 жовтня. Тому на Трохима (2.10.) засватані хлопці та дівчата мали остаточно вирішити свою долю – бути їм в парі чи ні. Звідси і приповідка: «На Трохима не проходить щастя мимо - куди Трохим, туди й ми за ним».

→ **3 жовтня** 2016 – Створення всесвітньої федерації профспілок. А ще в перший понеділок жовтня – Міжнародний день лікаря. Професійний день працівників охорони здоров'я відзначається за ініціативою ВООЗ - ООН як день солідарності і активних дій лікарів всього світу. Додатково у цей день 1945 р. була заснована Всесвітня федерація профспілок, яка об'єднала національні проф. центри 81 країни, загальною чисельністю понад 213 млн. чоловік.

3 жовтня єврейське свято Рош-а-Шана відзначається на честь створення світу, він символізує початок нового року і завершення року, що минає. Існує переказ, що в дні Рош-а-Шана Бог відзначає в «Книзі життя», яка доля очікує в наступному році на кожного з людей: «... кому жити і кому померти, кого чекає спокій, а кого - поневіряння, кого - благополуччя, а кого - муки, кому призначена бідність, а кому - багатство». Щира віра в те, що Бог бажає всім добра і благополуччя, перетворює цей день на свято.

В цей час євреям наказано проаналізувати свої вчинки за весь попередній рік і підготуватися до року, що починається. Розмірковуючи про майбутнє, євреї просять миру, злагоди, здоров'я. Звук шофара (баранячий ріг) закликає: «Прокиньтесь ті, хто дрімає, хто витрачає відпущені роки безглуздо. Огляньте душі свої і добрими зробіть справи ваші».

3 03.10.1899 року запрацював Маловисківський цукровий завод. Уже першого сезону він виробив цукру на 320 тисяч руб. 1078 р. під Черніговом у битві проти князя Олега Святославича загинув київський князь Ізяслав. У 1621 р. відбулася перемога війська під проводом Петра Сагайдачного під Хотиним. 1812 р. у Криму закладено Нікітський ботанічний сад в селі Нікіта. 1925 р. відкрили Харківський державний театр опери та балету. 1926 р. у Празі розпочався Перший український науковий з'їзд. У 1973 р. відкрито в Києві пам'ятник видатній українській поетесі Лесі Українці. У 1993 р. у Москві з танкових гармат розстріляли будівлю парламенту СРСР.

3 жовтня день народження Шимановського Кароля (1882 -1937) польського композитора, піаніста, педагога, музичного діяча і публіциста. Народився в с. Тимошівка, нині Кам'янського району Черкаської обл. Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі та музичній школі Г. Нейгауза (1901-1905). Брав участь в організації музичного життя Єлисаветграда, написав оперу «Король Рогер» (лібрето Я. Івагикевича), роман «Ереб» та інші твори. З 1920 р. жив у Польщі. Ректор Варшавської консерваторії (1927-1932) та Академії музики (1930-1932 р.). У Кіровограді створено міський музей музичної культури ім. К. Шимановського.

3 жовтня церква вшановує мчч. Євстахія Плакиди. (Астафія). Євстафій Плакида походив з багатого і знатного римсько-

го роду, був видатним полководцем. За переказами, під час полювання йому явився Ісус Христос. Після цього разом з дружиною і двома синами Плакида хрестився, одержавши ім'я Євстафія. Після багатьох пригод близько 118 р. н.е. вся його сім'я загинула, оскільки Євстафій відмовився увійти в язичницький храм і поклонитися поганським ідолам. Цей візантійський сюжет дуже рано потрапив в Україну і користувався досить широкою популярністю в народі. З давніх часів помічено, що цього дня, як правило дмуть сильні вітри. За їх напрямком визначають погоду і цей день вважався порогом перед зимою: «Якщо на Астафія вітер: північний - на холод, південний - на тепло, західний - на дощі, а східний - на погожу днину і сувору зиму».

А ще вшановують князя Чернігівського Михайла та боярина Федора. Михайло був сином князя Всеволода Святославовича Чермного. Від батька одержав Переяслав, брав участь у битві на Калці, після чого став князем Чернігівським. У 1246 р. був викликаний в татарську орду за одержанням ярлика на Чернігівське князівство. Його супроводив боярин Федір. В орді вони мали поклонитися місцевим ідолам і пройти між двома розкладеними вогнищами, щоб «очиститись». Михайло заявив, що готовий поклонитися Батию - як царю, але здійснити принизливий обряд він, як християнин, не може. За це ханський вельможа Єлдега наказав катувати Михайла. Потім йому відтяли голову. Така ж доля спіткала і боярина Федора.

➔ **4 жовтня** - Всесвітній день тварин. Чомусь багато хто називає тварин нашими меншими братами. Звичайно ж, якщо врахувати той факт, що тварини в чомусь іноді можуть бути більш кмітливі ніж ми, або ж для них навколишнє середовище більш зрозуміле, ніж нам, то їх можна було б назвати нашими старшими братами. Однак очевидно одне - людина в переважній більшості випадків залишається домінуючою істотою, а тварини як правило другорядні, і ці відносини ніяк не можна назвати братніми. Кожну годину з лиця нашої матінки Землі безповоротно зникають три види тварин. Навіть не віриться! Кожен день відходять в історію близько 70-ти видів флори і фауни нашої планети. Біологічне різноманіття Землі неухильно скорочується величезними темпами.

4 жовтня 1890 р. у Львові була створена Російсько-Українська Радикальна Партія (скорочено РУРП), це перша

політична партія нашої держави України. А ще у 1582 р. папа Римський Григорій XIII запровадив «григоріанський календар». У 1853 р. розпочалася Кримська війна. У 1875 р. засновано університет у Чернівцях. У 1947 р. ЦК КП(б) України ухвалив рішення про створення 7 спеціальних груп НКВС для ліквідації борців за незалежність України, членів Центрального та крайових проводів ОУН. У 1957 році з космодрому Тюратам в Казахській РСР (СРСР) запущено перший у світі штучний супутник Землі.

4 жовтня день ап. Кіндрата (Кіндрата Гната). В народі вшановують Дмитра (Дмитрія) Ростовського, визначного українського церковного діяча і письменника, в миру Данила Туптала. Він народився в 1651 р. в Макарові, поблизу Києва, закінчив Київське братське училище, згодом у Кирилівському монастирі приймав чернецтво під іменем Дмитрія, а потім був проповідником у монастирях Києва, Чернігова, Глухова й інших міст. Дружив з гетьманом І.Мазепою, письменником Л.Барановичем та іншими діячами України. В 1701 році Дмитрія викликав у Москву цар Петро I, де його висвятили на митрополита Тобольського, а потім Ростовського. Дмитро Ростовський є автором багатьох поезій, драм, проповідей. Та подвигом усього його життя стало написання багатотомної книги «Життя святих». Після смерті було відкрито його мощі. Це сталося в 1752 р., коли розбирали стару підлогу собору, де було поховано митрополита. Біля нетлінних мощів почали зцілятися хворі.

Яка погода в цей день, така буде триматися до кінця жовтня. Різкий північно-східний вітер віщує сувору зиму. Якщо кроки роблять входи до нори з півночі - до теплої зими, з півдня - холодної, зі сходу – до сухої, а із західної – до мокрої.

Маловідомі факти про тварин: *Дельфіни дають один одному імена. У кіз є акцент, в залежності від місця проживання, а ворони жартують один над одним. У свині оргазм триває 30 хвилин, а черепахи можуть дихати через попу. Корови дають більше молока, коли слухають заспокійливу музику, або пісні Everybody hurts. Кури не їдять в темряві, а павук має вісім пар очей. Білки всиновлюють чужих білячат, якщо ті були кинуті з якоїсь причини...*

→ **5 жовтня 2016** – День вчителя. Одне з найбільш шанованих професійних свят усіх працівників освітньої сфери, про яке ми вже розповідали на початку жовтня.

Чудова професія вчителя знайшла своє визнання не тільки в наших серцях. Починаючи з 1994 року це особливе професійне свято - День вчителя, було визнано і на міжнародному рівні. Всесвітня організація з питань освіти, науки і культури - ЮНЕСКО - внесла цей День в список офіційно затверджених міжнародних свят, важливість яких невід'ємно підкреслюється для всіх національностей і культур нашої планети.

5 жовтня - День працівників карного розшуку. Карний розшук ще за царя мав свою значимість і силу. У 1918 році Наркомат внутрішніх справ УРСР затвердив Положення про організацію відділів карного розшуку, а Центrorозшук, був організований в жовтні 1918 р. З тих пір при місцевих органах міліції почали діяти спеціальні підрозділи «для охорони порядку шляхом негласного розслідування злочинів кримінального характеру та боротьби з бандитизмом». Довгі роки ця служба розвивалася і вдосконалювалася.

Карний розшук - одне з найбільших і найважливіших підрозділів МВС. Служба оперативників постійно пов'язана з ризиком і самовідданістю. Погоні, перестрілки, засідки, зустрічі зі злочинцем один на один - до всього цього співробітник карного розшуку повинен бути готовий щодня й щогодини.

5 жовтня день народження Олефіренка Івана Павловича - прозаїка і публіциста. Народився в с. Тернівці Новоархангельського району. Автор книг «Вдови», «Там, де Ятрань круто в'ється» та інші.

5 жовтня 1941 року, в столиці нашої країни, місті Києві, під керівництвом Андрія Мельника, з ініціативи ОУН на Установчих Зборах було створено Українську Національну Радугу. У 1594 р. почалося повстання під проводом Северина Наливайка. У 1793 р. у Франції запроваджено революційний календар. А в 1918 р. у Києві почалися переговори про входження Криму до складу України.

5 жовтня церква шанує пророка Йони, Петра-митаря та свщмч. Фоки вертоградаря. Фока мешкав у Синопі на березі моря, розбив собі сад, плоди з якого продавав, а то й просто клав посеред шляху для бідних. Потерпів за християнську віру

в 320 р. У мореплавців Чорного та Середземного морів Фока-вертоградар вважався заступником. Згодом, як і святий Миколай, Фока став покровителем усіх мореплавців.

5 жовтня на день пророка Йони та Петра-митаря, не можна було їсти рибу, бо Йона побував в череві кита. Якщо цього дня листя з беріз ще не спало, то сніг узимку ляже пізно. Коли ж дерева голі, то наприкінці січня буде відлига.

→ **6 жовтня** - Всесвітній день охорони місць проживання. Це свято було затверджено у 1979 році в рамках Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. Людина своєю діяльністю вже давно впливає на природу, змінюючи її. З кожним роком у світі все більше територій переходять до розряду сільгоспугідь, пасовищ, піддаються змінам у зв'язку зі зростанням міст, видобутком корисних копалин, будівництвом заводів та інших об'єктів народного господарства. За 20 століть нашої ери на земній кулі зникло 150 видів ссавців, в основному великих, і 139 видів птахів. Кожен зниклий вид - дуже важка і непоправна втрата для людства.

Людина навчилася дуже багато чого: вирвалася в Космос, долетіла до Місяця, але вона не зможе знову створити великого тура, або стеллерову корову. Все, що зникає в тваринному світі - зникає назавжди.

6 жовтня - Всесвітній день стомованих хворих, відзначається щорічно з 2 жовтня 1993 року за ініціативою членів Міжнародної асоціації стомованих пацієнтів під егідою ООН.

6 жовтня 1596 р. розпочався Берестейський церковний собор. У 1648 війська Б. Хмельницького взяли в облогу Львів.

Народний сільськогосподарський календар поділявся на два основні цикли: перший з них охоплював період від початку посіву озимини - до початку збирання врожаю, другий з них охоплював період лише самого збору врожаю. Хоча багато традиційних обрядів і звичаїв, уявлень і вірувань тощо, пов'язаних з кожним з цих циклів народного календаря, в процесі історичного розвитку суспільства вже втратили свій первісний зміст, але значну їх частку українські хлібороби зберігають й досі.

6 жовтня церква відзначає зачаття Іоанна Предтечі, це один із днів, присвячених на честь Іоанна Хрестителя. За ле-

гендами, вже в похилому віці Єлизавета зачала Іоанна, якому судилося стати предтечею Ісуса: «Великим буде перед Господом син твій», - сказав архангел Гавриїл чоловіку Єлизавети. В деяких місцевостях з цього дня починали відлік осені. В цей день нічого не заготовляли на зиму, бо за повір'ями, усе заготовлене почорніє й пропаде. Білка мостить гніздо високо - на теплу зиму, низько - на люту і морозну зиму.

➔ **7 жовтня** 1253 р., в м. Дорогочині, який розташований на р. Західний Буг, відбулася коронація і помазання галицько-волинського князя Данила Романовича королівською короною, надісланою від Папи Римського.

7 жовтня - Всесвітній день посмішки. На сторінках міжнародного календаря є такий день - Всесвітній день посмішки, в який нас закликають вкрай позитивно впливати на наш з вами настрій. Всі ми різні люди. Щоб домогтися гарного настрою, для кожного з нас, принаймні, необхідно щось особливе. Для когось мир у всьому світі, для когось нове авто. Комуś досить просто прогулятися на свіжому повітрі, а для когось стабільно сірі будні вже викликають відчуття норми і зовсім нічого не хочеться змінювати. Тож давайте просто посміхнемося. Підійдемо до дзеркала і посміхнемося собі. І зробимо це кілька разів. І ще (тільки без сарказму) не будемо себе критикувати! Просто посміхнемося. Посміхнемося без задньої думки, і подаруємо собі гарний настрій. Поділіться посмішкою з рідними, друзями, товаришами по службі, не забудьте посміхнутися кому-небудь по дорозі. Це не складно. Це зробить ваш день набагато приємнішим. Спробуйте!

7 жовтня 1944 р. США, СРСР, Велика Британія і Китай домовилися про заміну Ліги Націй Організацією Об'єднаних Націй. У 1977 р. прийнята третя і остання Конституція СРСР.

7 жовтня день народження Д.І. Фартушняка - педагога, історика, краєзнавця. Народився в с. Давидівка Голованівського району. З 1953 до 1994 р. вчителював у с. Підвисокому Новоархангельського району. У 1967 р. створив музей історії села, гордістю якого є розділ про трагічну долю 6 та 12 радянських армій, що 27.08.1941 р. потрапили в оточення поблизу Підвисокого. Матеріалами музею скористався поет Є. Долматовський при писанні книги «Зелена брама». Заслужений працівник культури УРСР (1973). Лауреат обл. краєзнавчої премії

ім. В. Ястребова (1999). Почесний громадянин с. Підвисокого.

7 жовтня церква шанує мчц. Теклю-Загравницю. Її пов'язують з іменем мучениці Фекли, що була уродженкою малоазійського міста Іконії і походила із знатного роду. З 18 років Фекла почала слухати бесіди апостолів Павла та Варнави. За християнську віру її кували вогнем, кидали на розтерзання голодним звірам, мучили іншими способами. Та вона вижила і впродовж свого життя займалася зціленням хворих. Померла вона на 90 році життя. Фекла приєднана до найвищого лику святих, тому вважається рівноапостольною. В народі Феклу (Теклю, Веклю) називають загравницею. Колись цього дня селяни приступали до молотби. Причому день проходив у піснях і забавах, а опівночі запалювали вогонь і при ньому починали молотіння. Від цих вогнів, або заграв, свята Текля й одержала таке ім'я.

Тож на Теклю-загравницю, зорі стають багряними, ночі - довгими і темними, а день стрімко тікає геть. Після Теклі день зменшується не курячими, а кінськими кроками. В цей день червоний місяць - на вітер, блідий - на дощ. Якщо вранці туман піднімається, утворюючи хмари - перед дощем, а як припадає до землі - на сонячний день.

→ **8 ЖОВТНЯ 2016** - День юриста України. Фахівці правознавці, досконально знайомі з юридичними науками, чинним законодавством і маючи практичну діяльність у області права, завжди користувалися попитом в цивілізованому суспільстві. Причина гранично проста - цивілізоване суспільство прагне регулювати всі свої внутрішні і зовнішні взаємини, керуючись загальноприйнятими правилами, порядками і нормами, законами, а так як наша людська практика взаємин постійно зростає і досить багатогранна, то і законів, що регламентують їх потрібно все більше і більше. Розібратися в цьому всьому «порядку» простий і не пов'язаний з юриспруденцією людині, все частіше і частіше стає не під силу. На допомогу приходять кваліфіковані юристи. Указом Президента України № 1022/97 від 16 вересня 1997 р. професія юриста в країні отримала в національному календарі і своє професійне свято - День юриста, що відзначається тепер в Україні 8 жовтня.

8 жовтня 1621 р. підписано Хотинський мирний договір. 1938 р. в Ужгороді створено перший уряд автономного Закар-

паття, яке з 30 грудня 1938 р. почало називатися Карпатською Україною. А в 1596 р. було підписано Берестейську унію й створено Греко-католицьку церкву. У 1942 р. у Почаєві підписано Акт про об'єднання Української автокефальної православної церкви та Автономної православної церкви

8 жовтня церква відмічає прп. Євфросинії (Єфросинії - капусниці). В цей день слід шаткувати на зиму капусту, вона довго зберігалася. А ще це день Сергія Радонезького, він народився близько 1321 року. В миру його звали Варфоломієм Кириловичем, у чернецтві прибрав ім'я Сергій. Прізвище Радонезький пов'язане з м. Радонеж, куди втік із сім'єю його батько, боярин Ростовського князівства, який розорився при Івані Калиті. Сергій Радонезький був сподвижником Дмитрія Донського в його підготовці до Куликовської битви. Він заснував підмосковний Троїцький (згодом Троїцько-Сергіїв) монастир, або лавру. Йому були близькі такі видатні культурно-політичні діячі: Купріян, Єпіфаній Премудрий й інші. Помер Сергій у 1392 р.

У народному побуті Сергій Радонезький вважається заступником курей. Здавна помічено: якщо на Сергія випаде перший сніг, то зима встановиться на Михайла (21 листопада). На Сергія починається, а після Матрони (22 листопада) встановлюється зима. Якщо погода на Сергія добра - стояти їй три тижні і навпаки. Сухий сніг цього дня обіцяє добре літо. Якщо день теплий, то така погода ще два тижні протримається. Ранній сніг - на ранню й теплу весну. Якщо перший сніг випадав 8 жовтня (день Сергія Радонезького) на мокру землю, то за прикметами він не повинен танути. Сніг, що впав на суху землю, танув швидко. Якщо в цей день йшов дощ із снігом, то у січні місяці буде тричі йти дощ; коли сонячно і тепло, то червень місяць буде дощовий і холодний.

➔ **9 жовтня 2016** - Всесвітній день пошти, один з міжнародних днів, що відзначаються в системі Організації Об'єднаних Націй. Проводиться за рішенням XIV конгресу Всесвітнього союзу поштовиків у день створення союзу в 1974 р.

9 жовтня 1874 р. у Швейцарії представниками 22 країн, був підписаний Бернський договір, що заснував підставу Генерального поштового союзу. У 1878 році союз змінив свою назву і став називатися Всесвітнім поштовим союзом. На сьогоднішній день ВПС налічує у своєму складі 189 країн. В усьому світі 9

жовтня відзначається як Всесвітній тиждень пошти і називається «Міжнародний тиждень листа».

9 жовтня 2016 - День ріелтора. Професія ріелтора в Україні все ще відноситься до розряду екзотичних.

9 жовтня - День працівників державної санітарно-епідеміологічної служби (СЕС). Указ Президента України від 5 жовтня 2004 року (№ 1178 - 2004). Раніше СЕС охоплювала всі сфери життєдіяльності людини: умови проживання, праці, харчування, відпочинку, виховання і навчання дітей та підлітків. В незалежній Україні, станом на 2010-2016 р. СЕС позбавили майже всіх прав. Незважаючи на ключову позицію в системі охорони здоров'я України і більше 80 років ефективної роботи по захисту від небезпечних хвороб, сьогодні санітарно-епідемічну службу планово знищують. Хто буде забезпечувати реалізацію державної політики у сфері профілактичної медицини? Яка служба стане на варті здоров'я та працездатності людей?

9 жовтня - День художника України. Образотворче мистецтво є однією з найдосконаліших форм діяльності, оскільки в художній палітрі кристалізується внутрішній світ людини, звучать кольори глибоких почуттів. Ваші роботи будять прагнення до прекрасного, спонукають замислитися над суттю буття. Вишуканий живопис, віртуозна графіка, майстерна пластика - невід'ємна частина національної культури, джерело духовного розвитку і задоволення естетичних потреб українського суспільства. Творчі досягнення художників свідчать про потужний потенціал народу, сприяють створенню позитивного іміджу України у світі.

Українським майстрам пензля і різця належать твори, які стали частиною золотого фонду світового образотворчого мистецтва. Дбайливо зберігаючи і розвиваючи традиції самобутньої національної художньої школи, ви стверджуєте вічні загальнолюдські цінності, приносите людям радість спілкування з прекрасним. Тому день художника відзначається в Україні щорічно у другу неділю жовтня згідно з указом президента (№ 1132 - 1998) від 9 жовтня 1998 року.

9 жовтня 1621 р. у Хотині підписано мирний договір між Річчю Посполитою і Османською імперією, за яким Річ Посполита зобов'язувалась утримувати козаків від походів на татарські і османські володіння, а Османська імперія - своїх васалів

від нападів на територію Речі Посполитої. У 1655 р. Богдан Хмельницький переміг війська Речі Посполитої під Городком. А в 1731 р. Російська імперія анексувала Казахстан.

9 жовтня церква відмічає Переставлення Св. Апостола і євангеліста Іоанна (Івана) Богослова. Іоанн (Іван) Богослов був освіченою людиною, він написав одне з 4-х «Євангелій», найбільше відоме тим, що там було вказано майбутній кінець людської цивілізації, і він описав це в «Апокаліпсисі».

Українська церква російського направлення вшановує патріарха Тихона. Народився у місті Торопці в 1865 р. В миру звався Белавіним Василем Івановичем. Закінчив Петербурзьку духовну академію. Був архієпископом у Північній Америці, потім - Ярославським і Ростовським. У 1917 р. обраний патріархом Московським і всієї Русі. У 1918 р. він звернувся до віруючих з посланнями, де вказав на безчинства більшовиків щодо церкви, на братовбивчу громадянську війну. Під час голоду в Поволжі Тихон просив радянську владу дати дозвіл на допомогу голодуючим з боку церкви. Дозволу не було надано. Патріарха арештували за обвинуваченнями в антирадянській діяльності й посадили до в'язниці. Помер Тихон у 1925 р.

В цей день завершували всі польові роботи. Хто не посіяв до Богослова - не варт доброго слова. Якщо на Богослова йде дощ зі снігом - у січні тричі йтиме дощ; якщо сонячно і тепло - червень місяць буде дощовим і холодним. Рано летять голуби - на ранні приморозки й холодну зиму. Ворони вмостилися на нижніх гілках дерев - бути негоді й вітрові.

➔ **10 жовтня 2016** - День працівників стандартизації та метрології відзначають в Україні на підставі Указу Президента №910/2002 від 08.10.2002 р. відмічається щорічно.

10 жовтня - Всесвітній день психічного здоров'я з 1992 року, з ініціативи Всесвітньої федерації психічного здоров'я. Видаються тематичні журнали міжнародних психіатричних організацій, розсилаються звернення в урядові структури і органи охорони здоров'я, що закликають взяти участь в міжнародному русі. Метою Всесвітнього дня психічного здоров'я є скорочення поширеності депресивних розладів, шизофренії, хвороби Альцгеймера, наркотичної залежності, епілепсії, розумової відсталості.

Всесвітня організація охорони здоров'я заявила, що в

наші дні на планеті існують більше 450 мільйонів людей, які страждають психічними захворюваннями. А в західних країнах кожна сьома людина є, або параноїком / шизофреніком, або схильна до депресій і алкоголізму. Зростанню захворюваності сприяють інформаційні перевантаження, політичні й економічні катаклізми в країні, а провісниками захворювань є стреси.

10 жовтня 1665 р. правобережні козацькі полковники вибрали Петра Дорошенка тимчасовим гетьманом Правобережної України.

З 07.10 по 20.10.1884 р. – в Єлисаветграді перебувала XII виставка Товариства пересувних художніх виставок (ТПХВ) з Санкт-Петербурга, яку відвідало 1730 мешканців міста. Експонувалося 99 творів - 29 митців: картини художників В. Васнецова, І. Крамського, М. Ге, В. Маковського і М. Маковського, І. Рєпіна, В. Сурикова, М. Ярошенка та інших. Відгуки про виставку були надруковані в газеті «Єлисаветградский вестник» 10 та 19 жовтня 1884 року.

1932 р. у Запоріжжі запустили ДніпроГЕС, а в 1932 р. у Харківському фізико-технічному інституті вперше в СРСР провели ядерну реакцію з розщеплення атомного ядра літію. 1963 р. набув чинності міжнародний Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, Космосі й під водою.

10 жовтня церква вшановує прп. Ніла, мч. Калістрата та Саватія – пасічника. З його іменем пов'язують чернецтво на Соловках. Спочатку Саватій перебував на Валаамі, а в 1429 р. разом з ченцем Германом прибув на Соловецький острів. На місці, де пристав човен, вони поставили хрест, а в глибині острова спорудили собі житло. Так було покладено початок чернецтву в тій місцевості. Помер Саватій у 1435 р. В народі Саватій Соловецький, як і Зосима Соловецький, вважається заступником бджолярів, оскільки покровителями пасічників здавна були однойменні мученики (див. 2 жовтня). Тому цей день називають Саватієм - пасічником (бджолярем).

➔ **11 жовтня** – Міжнародний день дівчаток. «І назвав Адам ім'я своїй жінці - Єва, бо вона була мати всього живого», - книга Буття, 3-й розділ, вірш 20-тий. Значення підростаючого покоління для часу теперішнього, найближчого майбутнього і довгострокової перспективи - величезне. Наші діти, це безперечно єдина цінність, завдяки якій ще не увірвалось життя на

планеті Земля.

Стадія розвитку сучасного суспільства досягла того моменту, коли ігнорувати увагу до елементарних людських цінностей стало практично неможливо і свідчень цьому досить багато. У столітті розвитку інформаційних технологій та вільного доступу до інформації переважна більшість з легкістю змогла б прояснити стан справ у будь-якій сфері суспільного життя і багатьом з нас відомо, що далеко не в кожній з них спостерігаються позитивні тенденції. Одним з найбільш дієвих інструментів у подоланні негативних тенденцій є залучення широкої громадської уваги до існуючих проблем і питань, вирішення яких давно назріло і вимагає активної участі нашого соціуму. Так, з ініціативи прогресивного міжнародного співтовариства, на 89-му пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН, що відбулося 19 грудня 2011 р., було прийнято рішення про заснування Міжнародного дня дівчаток.

11 жовтня 1931 р. в СРСР ухвалено рішення про повну ліквідацію приватної торгівлі. У 1961 р. на Семіпалатинському полігоні здійснений перший підземний ядерний вибух.

11 жовтня церква відмічає Собор Отців Печерських й Харитона – сповідника. Походив він з Іонії. За те, що сповідував християнську віру, зазнав катувань. Згодом пішов до Єрусалима. На золото, що знайшов у печері розбійників, заснував поблизу міста монастир, у якому запровадив суворі правила щодо харчування і праці. Ледарство і неробство він розглядав як початок гріхопадіння. Помер близько 350 р.

В цей день грак відлетів - чекай снігу. Сова кричить - до холоду. Горобці метушаться – перед сильним вітром.

Гімн України складається всього з 6 рядків, а не з 4 куплетів і 2 приспівів. Другий, третій та четвертий куплети гімну, написаного поетом П. Чубинським і композитором М.Вербицьким, не були затверджені в 2003 р. тому, що депутати Верховної Ради вирішили їх не зовсім коректними через слова «Станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону», що натякали на території Росії та Польщі.

→ **12 жовтня** – День кадрового працівника та Всесвітній день боротьби з артритом, який проводиться з ініціативи Всесвітньої організації охорони здоров'я. Мета - привернення уваги

та інформованості широкої громадськості до проблем ревматологічних захворювань. У наш час ревматологічні захворювання займають високі позиції в рейтингу причин захворюваності та інвалідності. До цієї недуги схильні не тільки літні, але і багато молодих людей, а також діти.

Артритом хворіє приблизно кожна сота людина. Біль, обмеження в русі, хронічна ниркова недостатність, висока інвалідність - це те, що несе з собою артрит. Хвороби суглобів вимагають тривалого постійного медичного нагляду та лікування. Хворі гостро потребують реабілітації і соціальної адаптації. Хоча причини розвитку артритів різноманітні, лікарі все одно рекомендують не нехтувати здоровим способом життя, в тому числі фізичними вправами і правильним харчуванням.

12 жовтня, свято Йом Кіпур. Десятий день єврейського нового року - Судний день (Йом Кіпур), день спокутування гріхів і Вищого суду. Це єдиний день у році, коли Тора наказує людям не займатися нічим, окрім аналізу своїх вчинків і помислів.

В давнину, коли в Єрусалимі ще стояв Храм, у Судний день первосвященик робив процедуру самоочищення, входив у храм, готував жертву для заклання й приносив її в спокутування гріхів всього народу Ізраїлевого. Сьогодні суть обрядових дій перейшла з Храму - в синагогу, а місце жертвоприношення зайняли молитви. «Відкриваюча молитва» - Кол Нідрей, перетворилася на символ усього свята. Вона вимовляється тричі і співається вголос. Немає сумнівів, що цьому сприяв прекрасний мотив, що прийшов із середньовічної Іспанії. Судний день, відповідно до єврейської традиції, завершується тим, що кожен єврей отримує позитивну або негативну оцінку своїх діянь, а на її основі - вирок милостивий, або осудний. Це день, коли з'ясується, прийнято або відхилено прохання про прощення Вищим судом на небесах. Особливого значення набуває «закриваюча молитва», яка вимовляється при заході сонця - після неї вже як би закриті брами милосердя, через які піднімаються до неба прохання і молитви народу Ізраїлю. Лунають звуки шофара (баранячий ріг) і чути завершаючий всі обряди заклик: «Наступного року - в Єрусалимі».

12 жовтня 1918 р. рішенням Народного комісаріату юстиції була прийнята Інструкція «Про організацію радянської робітничо-селянської міліції». У 1939 р. народні збори Західної Укра-

їни під тиском більшовиків ухвалили декларації, спрямовані на входження краю до складу УРСР. У 1947 р. в західних областях України розпочалася найбільш масова за повоєнний період депортація українців. У 1956 р. Створено Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ).

12 жовтня церква відмічає печальницю Маремьяну та прп. Кіріяка–самітника. Він був мешканцем грецького міста Коринфа. У 18 років вирушив до Єрусалима. В одному з палестинських монастирів прийняв постриг. У 70 років пішов у пустелю і жив самітником. Виступав проти єресей знаменитого богослова III ст. Оригена. Помер у 556 р., коли йому виповнилося 109 років. День Печальниці витканий з туману. З цього дня часто нависали сірі тумани.

Можливо, багатьох здивує той факт, що Хрещатик, центральна вулиця Києва, не така й велика, як може здатися. Хрещатик є найкоротшою центральною вулицею столиці в Європі. Починається від Європейської площі, проходить через Майдан Незалежності і закінчується Бессарабською площею. Довжина Хрещатика становить 1225 метрів.

→ **13 жовтня** Всесвітній день зору. Для залучення глобальної уваги до проблем сліпоти, порушення зору і реабілітації людей з порушенням зору щорічно у другий четвер жовтня під егідою Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я проводиться Всесвітній день зору.

У всьому світі порушення зору найбільш поширене серед чоловіків і жінок у віці 50 років і старше. Незважаючи на те, що більшість випадків порушення зору серед цієї вікової групи, такі як катаракта, можна легко лікувати, в деяких частинах світу все ще необхідно докладати зусилля для забезпечення рівного доступу чоловіків та жінок до офтальмологічних служб.

У проведенні Всесвітнього дня зору беруть участь всі партнери в області профілактики порушення зору і відновлення зору. Цей день є також основною інформаційно-пропагандистською подією для профілактики сліпоти та глобальної ініціативи з профілактики сліпоти.

13 жовтня - Міжнародний день зменшення небезпеки лих. Вперше відзначався згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 22 грудня 1989 р. в рамках Міжнародного

десятиліття щодо зменшення небезпеки стихійних лих (1990-1999). У 1999 році Генеральна Асамблея вирішила продовжити щорічно відзначати цю дату, як Міжнародний день по зменшенню небезпеки стихійних лих, у другу середу жовтня в якості одного з інструментів, що сприяють формуванню глобальної культури зменшення небезпеки стихійних лих, включаючи запобігання стихійним лихам, пом'якшення їх наслідків та забезпечення готовності до них, що підкреслювалося в резолюції № A/RES/44/236. (Примітка: У середньому в результаті стихійних лих гине 184 людини в день).

13 жовтня 1857-1932 р. день народження Андр. Грабенка (псевдонім Конощенко) - громадського діяча, фольклориста. Народився в с. Обознівка, Кіровоградського району. Один з авторів альманаху єлисаветградських літераторів «Степ» (1886 р.), представлений у ньому віршем-піснею «В невеселую годину». У 1905 р. Херсонський міський голова, делегат Всеросійського земського з'їзду в Москві, редактор «Сборников Херсонского земства». У 1927 обраний членом Етнографічної комісії АН УРСР. Зібрав та записав на Єлисаветградщині, Київщині та Полтавщині майже 1000 народних пісень.

13 жовтня церква шанує пам'ять свщмч. Григорія та першого Київського митрополита Михаїла. Час і місце його народження невідомі. За походженням він був греком або болгариним, чи навіть сирійцем. У Київ його прислав Константинопольський патріарх. За переказами, в 988 р. він брав участь у хрещенні киян. За його порадою в Києві були організовані школи для підготовки священників і навчання дітей можновладців світській науці. За його ж порадою було почато спорудження Десятинної церкви, в якій святителя поховали у 992 р. В XII ст. його мощі були перенесені в Ближні печери, а в 1730 р. - в Успенський собор Києво-Печерського монастиря.

Жителі Єлисаветградського повіту вірили, на день Григорія хворій дитині треба зробити купель, для цього воду брали з трьох криниць. З дитячого матраца витрушували стару солому й спаливали, а туди напихали свіжого зілля. А ще викидали сміття, застеляли ганок і будинок свіжою соломою, селяни вважали, що саме вона вбирає в себе всю силу землі. До речі, по старій соломі можна було судити про стан здоров'я людини, яка на ній спала. Говорили, що солома могла розповісти про

недугу, яка прогресувала. Також старі жінки в цей час спалювали постоли, щоб «ходу зимі надати». Наближалось свято Покрови, люди наводили порядок у будинках.

На день Михайла та Григорія підмічали. «Якщо сніг впаде, то зима довго не настане».

Станція метро Арсенальна у Києві є найглибшою в світі - 105,5 метрів. Її побудували в числі перших 5 станцій в столиці України, в безпосередній близькості від будівлі парламенту. Назву станція отримала від розташованого поруч великого заводу Арсенал. З 1986 р. має статус пам'ятника архітектури.

→ **14 жовтня** об'єднує декілька свят: Покров Пресвятої Богородиці. День українського козацтва. День захисника України. День працівників стандартизації і метрології.

Коротко розповімо про ці свята, а почнемо з останнього. Цього дня в 1946 році в Лондоні відкрилася конференція національних організацій по стандартизації. 25 країн, включаючи СРСР, були представлені 65 делегатами. Результатом їхньої роботи стало заснування нової Міжнародної організації зі стандартизації - ISO (від грецького слова isos - рівний).

У 1970 році Президент ISO пан Фарук Сунтер (Туреччина) запропонував 14 жовтня відзначати як Міжнародний день стандартизації, щоб підкреслити важливість стандартизації для всієї світової економіки.

День захисника України (*День захисників Вітчизни*), назва цього популярного в народі свята говорить сама за себе. Захист своєї Вітчизни від зазіхань з боку тих, хто час від часу намагається загрожувати державним засадам будь-якої країни - свята справа. Вона вимагає від людей сміливості, честі та відваги, дуже часто величезної самопожертви і колосальної самовіддачі. Як свято, цей День прийшов на зміну не менш популярноу колись в СРСР - Дню Червоної Армії. Радянська держава не «балувала» свій народ великою кількістю всіляких свят і пам'ятних дат. Керівництво СРСР намагалось обмежитись тільки специфічними святами, які ретельно перефарбували в строгі політичні відтінки правлячої партії. Так було і з Днем Червоної Армії.

Народна самосвідомість завжди прагнула до підтримки добрих ініціатив. Вшанування захисників Вітчизни для народу

стало однією з гарних славних традицій. Навіть нові реалії і розпад Могутньої Радянської держави не перекреслили цих традицій. В наш час День захисника Вітчизни зберігся в Росії, Киргизії і Придністров'ї, в Україні та Білорусії. Відповідно до Указу Президента України № 806/2014 від 14 жовтня 2014 р. в Україні, з метою вшанування мужності і героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій та перемог українського народу, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві і на підтримку ініціативи громадськості, встановлено нове свято «День захисника України», яке тепер відзначається щорічно 14 жовтня, в день одного з великих православних свят українських козаків - «Козацька Покрова» («Покров Пресвятої Богородиці»). Цим же Указом визнається таким, що втратив чинність попередній Указ Президента України від 23-го лютого 1999-го № 202.

День Українського козацтва. Зародження і формування української народності відбулося в XII-XV ст. на основі південно-західної частини східнослов'янського населення, яке входило раніше до складу Київської Русі (IX-XII ст.). У XVI-XVII ст. в ході боротьби з іноземними завойовниками українська народність істотно консолідувалася. Найважливішу роль зіграло при цьому виникнення особливих військових формувань - козацтва (XV ст.), яке створило державу (XVI ст.) зі своєрідним республіканським ладом - Запорізьку Січ, яка стала політичним оплотом українців. З початку відродження козацтва на Україні президентом України були підписані укази: «Про координаційну раду Українського козацтва», «Про національну програму розвитку Українського козацтва на 2002-2005 роки.» І, звичайно ж, «Про день Українського козацтва». Важко переоцінити роль козацтва в історії українського народу.

Покрова Богородиці. «Радуйся, радосте наша!», співається у церквах, а віруючі благують Богородицю: «Покрий нас від всякого зла чесним Твоїм омофором». Образ Богоматері, яка покровом своїм захищає люд, заволодів умами християн після події, що сталась у X ст. у Візантії під час арабської навали: в храмі Пресвятої Богородиці було видіння Божої Матері, яка здійняла із голови омофор і широко розстелила над народом. Араби, які обложили місто, відступили тоді від Царгорода.

З Константинополя свято прийшло в давній Київ. Очеви-

дно, що спочатку його запровадили в Печерському монастирі і монастирі Богородиці Влахерни на Клові. Згодом Покрова стала символом і покровительською всієї України і, зокрема, запорізького козацтва. Своїм святом обрала цей день і Українська повстанська армія.

Перші українці в Туреччині з'явилися не за власною волею. Це були раби і полонені, яких продавали на невільницьких ринках Близького Сходу спочатку татари, а згодом і турки. Переважно молоді чоловіки та жінки використовувалися на важких фізичних роботах, у домашньому господарстві. З молодих хлопчиків і немовлят, захоплених в Україні, виховувалися яничари, що, не знаючи батьківщини, були підпорою влади турецьких султанів і відзначалися сміливістю і особливо жорстокістю. А дівчата часто потрапляли до гаремів. Одна з них, легендарна Роксолана (справжнє ім'я Настя Лісовська) з Рогатина (нині Івано-Франківської обл.), стала дружиною турецького султана Сулеймана II (Прекрасного). У 1520 році її полонили кримські татари і продали до султанського гарему. Роксолана відіграла значну роль у політичному житті Османської імперії 20-50-х років XVI ст., відмовляючи султана від походів на Україну та інші.

Покрова у побутовому житті злилося з місцевими звичаями; свято вважають покровителем весілля, оскільки на цю пору закінчуються важливі сільськогосподарські роботи. «Покрова накриває траву, листя, землю - снігом, воду - льодом, а дівчат - шлюбним вінцем». У Єлисаветграді на Покрову починалися ярмарки. А ті, хто будував хату, намагалися закінчити роботи до свята, щоб вчасно увійти під дах - покров. Єлисаветградці помічали, що коли цього дня випаде сніг, то на Дмитрів день (8 листопада) буде те ж саме. Вони казали: яка погода на Покрову, така й зима. Покрова - це поворот на зиму: «Цього дня до обіду осінь, а після обіду - зима». До свята прибирали світлицю, чепурили її квітами. Єлисаветградські дівки, яким надочуло дівування, молились: «Свята мати, Покровонько, накрій мені головоньку хоч ганчіркою, аби не зосталася дівкою». Тих, хто брав в цей день шлюб, опікуватиме сама Діва Марія. Похилі єлисаветградці на Покрову дарували чи складали заповіт на користь громади, присягались на вірність народу та Вітчизні.

Малих дітей обливали на порозі водою через решето, щоб загартувати і запобігти зимовій застуді.

Прийшла Покрова - натопи хату без дрова. Якщо лист з берези та дуба на Покрову впаде чисто - до легкого року, а не чисто - до суворої зими. Якщо у вишні листя опадє до 14 жовтня - зима буде тепла, якщо ж до цього дня вишня зелена - зима буде люта. На Покрову останній журавлиний клин відлітає в теплі краї. «Курлов – курлив» - кричать журавлі, пролітаючи над рідними місцями, так вони прощаються з Батьківщиною і з нами до весни. А от якщо перелітні птахи відлетіли раніше Покрова, то зима обіцяє бути холодною.

*В 1659 р. задовго до заснування Нової Січі, запорожці звели на Чортотлицькій Січі церкву на честь Покрови Богородиці. Значно поширилось вшанування Покрови в період Нової Січі. У 1734 р. на честь цього Богородичного свята було закладено січову церкву. Взагалі в 1734–1775 р. на Запорозьких Вольностях існувало більше десяти храмів на честь Покрови Пресвятої Богородиці. Покрова настільки шанувалася запорожцями, що на храмове свято вони збиралися до Січі навіть тоді, коли там була епідемія чуми. Так, в кінці вересня 1751 р. запорожці, які на час епідемії роз'їхались по зимівникам, повернулись до Січі вшанувати Покрову. Внаслідок цього епідемія спалахнула з новою силою, і від неї загинуло кілька курінних отаманів та старшин. Вшанування запорожцями Покрови Пресвятої Богородиці має кілька причин. **По-перше**, Покрова, символізуючи захист християн в їх боротьбі з мусульманами, виявилася найбільш близькою для козаків, які проголошували гасло захисту православної віри.*

***По-друге**, часте перебування у військових походах, постійна небезпека з боку сусідів спонукали запорожців звертатися за допомогою і заступництвом до небесних сил. Шанування Покрови було якнайкраще пристосоване до вимог такого життя.*

***По-третє**, в період Нової Січі, коли на права Війська Запорозького вівся наступ з боку царського уряду, Покрова стала символізувати для козаків захист від зазіхань Петербурга. Це знайшло яскраве вираження в іконах, створених у другій половині XVIII ст. Трохи призупинимось і розглянемо невеличкий нарис про Українське козацтво «Як кістка в горлі».*

Як кістка в горлі

Українське козацтво - як багато сказано в цих двох словах. І в той же час козацтво для царської влади було «як кістка в горлі». Про славних козаків Єлисаветградського краю багато написано творів й складено билин, тощо. У Валентина Карпова з цього приводу є дві цікаві книги: «Біля витоків козацтва» 2011 р., 704 стор. та «Козацькому роду нема переводу» 2012 р. 492 стор. видавництво «Код» м. Кіровоград, про

Єлисаветградське-Кіровоградське козацтво та зв'язок поколінь.

У червні 1775 року російські війська під командуванням генерал-поручика Текеля захопили й зрівняли із землею Запорізьку Січ. А з серпня 1775 року Маніфестом «Про знищення Запорізької Січі й прирахуванні оної до Новоросійської губернії» знищення Січі було законодавчо оформлене. У чому ж була причина імператорської опали саме на українських козаків і яку роль відіграв князь Григорій Потьомкін? При розгромі Запорізької Січі постраждали й «адміністративні» особи, були арештовані кошовий отаман Петро Калнишевський, генеральний писар Глоба й військовий суддя Головатий. Дивно, що Калнишевський відмовився від збройного опору, до чого закликав і запорожців, але це його не врятувало. Ініціатива в справі знищення Січі належала фаворитові Катерини другої, ясновельможному князеві Григорію Потьомкіну.

Григорій Потьомкін, генерал-губернатор Новоросійського краю, генерал-фельдмаршал російської армії, Великий гетьман військ Катеринославських та Чорноморських, Головнокомандуючий російськими військами та інше. Задовго до отримання цих титулів, молодий парубок Григорій забажав отримати «козацьке лицарство». Так сталося, що в середині XVIII ст. поміж російського дворянства завелася мода «бути козаком». Одні йшли на Січ, щоб віддати козацтву усе своє життя, і тут ми можемо назвати десятки, якщо не сотні імен. Інші лише удостоювались звання

«козак» та своїми нечастими відвідинами, формально прилучалися до його лицарства.

«Ну, хто я такий?» - міркував собі при келихові цілком пристойного бессарабського вина Г. Потьомкін. «Чому у мене немає козацького звання? Чому я не лицар козацького Ордену? Згадай, як мужністю та лицарством запорожців замилювалася сама імператриця. Навіть спеціальну Грамоту видала від 22 лютого 1772 року». Приблизно отак одного вечора, розмірковував Г.Потьомкін і сів 15 квітня 1772 року писати листа кошовому отаману, Петрові Калнишевському. Хвалив запорізьких козаків, запевняв у повазі до січового товариства, а далі не втримався і назвав кошового отамана, як годилося справжньому козакові, «батьком» й слізно прохав прилучити його до запорізьких козаків-лицарів, та записати до Куцівського куреня.

І записали князя в козаки під прізвиськом Грицько Нечеса, за його скудовчене волосся. Не знаю, як вам, а самому князеві Г.Потьомкіну нове ім'я сподобалось. Коли на петербурзьких балах дами, за давньою звичкою, зверталися до нього: «князь», він сердився і просив іменувати себе «казакон Кушевського куреня Гріцком Нечесой», (щоб було по-аристократичному). Згодом «казака» Грицька Нечеса призначено генерал-губернатором Новоросійського краю. Запорозькі козаки спочатку навіть не второпали, що воно їм до чого, а тому зраділи: «Ти диви, братця, як «наші козаки», при цариці вгору пішли!»! Але потім роззиралися: що ж воно діється?! Одні землі росіяни загарбують собі, другі віддадуть кримським татарам, бо так передбачає Кючук-Кайнарджийський мирний договір; а генерал-губернатор, тобто «козак Грицько Нечеса», сидить собі в Петербурзі й носа не потикає на козацькі землі та ще й підтримує імператорське чиновництво.

Як росіяни плундрували в 1775 році Січ, ми вже знаємо. Як знаємо й те, що не допомогли кошовому П. Калнишевському ні імператриця, ні дарунки, ні Грицько Нечеса, який сам написав імператриці донос, в якому стверджував, ніби кошовий отаман П. Калнишевський і разом з ним заарештовані запорозькі козаки заслуговують на смертну кару. Та, оскільки він чоловік чуйний і про бойові заслуги Калнишевського пам'ятає, то радив не страчувати, а засадити їх усіх в підзе-

мелля Соловецького монастиря. Саме там, на Соловках, у підземеллі і пробув П. Калнишевський цілих 25 років...

Одні історики говорять про те, що Українське козацтво нібито виродилося як явище, що їхня боездатність була дуже низька, що нестаток у Січі після приєднання Кримського ханства, як прикордонної охорони – відпала і т.д. Ці аргументи не витримують критики, тому що сама Катерина друга у своєму ж Маніфесті не тільки не применшувала військових заслуг запорожців, але й визнавала, що «...чимала ж частина запорізького війська в минулу нині як славну, настільки й щасливу війну з Портою Оттоманською, показала при арміях наших відмінні досвіди мужності й хоробрості». Тому, коли виникла напруженість на кордоні, царське керівництво «країни Моксель», почали спішно відновлювати запорізьке козацтво - спочатку під виглядом Війська вірних козаків, а після - Чорноморського козацького війська, й нарешті, Кубанського козачого війська.

Козаки-чорноморці відрізнялися при штурмах Азова, Очакова, Ізмаїла, Хаджибея. Генерал Йосип ДЕ-Рибас, що командував взяттям Хаджибейської фортеці, писав, що «...росіяни вперше затвердилися в Хаджибеї (нині Одеса) під тупіт запорізького гопака». Серед першої тисячі православних переселенців у Хаджибей (Одесу) 600 чоловік були чорноморцями, а основу першої одеської флотилії склали 12 козацьких чайок. А Суворов після узяття Ізмаїла особисто нагородив ВСІХ козацьких старшин золотими медальйонами з написами «За відмінну хоробрість» й «Ізмаїл узятий грудня 11-го 1790», а ще 500 козакам - привласнив позачергові офіцерські звання.

Інші історики основною причиною знищення Запорозької Січі називають невір'я царського уряду в лояльність українських козаків. Однак ситуація 1775 р. анітрошки не свідчила про їхню нелояльність. Наприклад, Запорозькі козаки повстання Омеляна Пугачова (на відміну від козаків яїцьких), в більшості не підтримали. Але дивна справа – «скасували Січ» все-таки запорізьку, а яїцьке козацтво навіть не пожурили.

Однак це не пояснює ні жорстокості, ні радикальності початих царських урядом заходів проти українських козаків. Якщо імператрицю так дратувало «шалене керування козаків», то чому не були скасовані ні Козацьке Військо Донське, ні заколотне Яїцьке козацтво? На це питання однозначної відповіді

немає. Валентин Карпов звертає увагу, що на той період українське козацтво було для царської Росії наче «кістка в горлі».

Нова Січ на момент скасування переживала період свого розквіту. Усього ж на території Січі тоді мешкало близько 100 тисяч чоловік, готових до бою у будь яку годину. На Січ тікало усе більше селян з Лівобережної України - а по старому праву, видачі втікачів із Січі не було. Татарські набіги в той час припинилися, що сильно сприяло економічному підйому. До традиційних промислів і ремесел - полювання й риболовлі - додалися землеробство й тваринництво. Число голів великої рогатої худоби йшло на тисячі, овець - на сотні тисяч, а козацька старшина до того ж володіла багатьма табунами коней. За козацькими конячками в Січ приїжджали навіть європейські ремонтари. Так, Калнишевський в 1774 р. продав в Італію близько 12 тисяч коней. А після його арешту тільки на його зимівнику (на ріці Камінці було описано: 1050 коней, 9 буйволів, 1076 голів іншої великої рогатої худоби, 14 045 овець і кіз, -106 свиней й 5 віслюків. У генерального писаря Івана Глоби живності було поменше: в опис внесли тільки 336 коней, 889 голів вел. рог. худоби, 12 463 вівці та 86 свиней.

Але й конярський промисел запорожців блід у порівнянні з рибним і соляним. Запорожці в мирний час добували величезну кількість риби, рибалачи сітками від порогів до Дніпровського лиману. Рибу продавали свіжою, але частіше солили або в'ялили на продаж. Тому запорожцям потрібно було багато солі й купували її в Криму (частіше привозили контрабандою). У результаті тільки соляних і рибних обозів із Запоріжжя на Лівобережну Україну йшло десь півтори тисячі. При цьому запорожці намагалися провезти все безмитно, користуючись своїми давніми знайомствами та хабарами. Так, в 1755 р. вони просили гетьмана пропустити із Січі «без мита» 1500 возів з рибою, 2000 возів із сіллю, 1 тис. коней, 1 тис. корів й інше. У загальному здобутку Січ багатіла і це не всім подобалося.

Підраховано, що козаки на подарунки лише одинадцяти фаворитам Катерини II витратили загалом 92 млн. 820 тис. рублів, що в кілька разів перевищувало розмір річних витрат державного бюджету й дорівнювало за сумою зовнішньому й внутрішньому боргу Російської імперії, що створеного Катериною II до кінця її царювання. Як приклад, до 1775 р. внаслідок

постійних війн, «пугачовського бунту», а також непомірних витрат на утримання царського двору, в скарбниці Катерини II утворився такий пролом, що ніякою секуляризацією перекрити неможливо. Була надія, що необхідні засоби дасть переможна війна з Туреччиною - але цього не сталося. І тут Катерині II «підказали» одну світлу ідею: «Гроші можна забрати у Січі».

Землі Січі були анексовані й поділені приблизно нарівно: половину віддали російським поміщикам; інша половина дісталася колоністам - німцям і сербам. Новим хазяям дісталися не тільки родючі землі, але й облаштовані дороги, колодязі, поромні переправи, вітряні й водяні млини, тощо. Сама імператриця залишила собі і збільшила «соляний збір», засоби від якого направлялися на її утримання (загальна сума «соляного збору» - до 1 мільйона рублів).

Легенда про Чорного ворона з Єлисаветградської землі. Мало хто знає, що на території теперішнього Кіровоградського регіону, після Першої світової війни в лісах і під землею ховалися повстанці. Чорний ліс - так називали короткострокове (1919-1922 р.) державне об'єднання на території Єлисаветграда. Простий хлопець Черноусов Іван став одним із отаманів Холодноярівської республіки (псевдонім Чорний ворон). Його загони ховалися в лісах Черкаської й Кіровоградської областей. Відповідно до документів Чорний ворон зі своїми козаками міг всю зиму просидіти під землею, і не виходити на поверхню. Козаки воювали проти більшовиків і радянської влади, спонукували народ противитися агресорам і намагалися звільнити свої землі від рук ворогів.

Є кілька варіантів загибелі ватажка, жодна з них не підтверджена. Також є дані, що загін Чорного ворона не ліквідували, повстанці просто зникли через постійне переслідування й дуже малу чисельність групи. Про героїчні вчинки кіровоградського отамана розповідає історичний роман Василя Шкляра «Чорний ворон», написаний за матеріалами реальних подій і на основі архівних документів.

Доля кошового отамана П. Калнишевського виявилася незavidною. Колишній генерал-лейтенант російської армії був без суду й наслідку засланий у Соловецький монастир, де утримувався в кам'яному мішку 25 років. На Боже світло його

виводили лише три рази в рік, і лише в 1801 році він по Указу Олександра II був звільнений, але зволів залишитися в Солов'язькій обителі, де у віці 112 років помер в 1803 році.

Проїшов певний час і така доля випала царським нащадкам. Їхні маєтки конфіскували у 1917 р., одні втекли за кордон, інші закінчили дні в сибірських монастирях, а треті були просто розстріляні: «Які дії, такі й наслідки». Тож, підводячи підсумки, Валентин Карпов зазначає, що головною причиною знищення Запорізької Січі була жадібність царського, петербурзького двору до того, хто краще жив і хазяйнував на окупованій території. Українське козацтво з його бойовим духом і лицарством стало винуватим в тому, що московським царям дуже хотілось нажитись за рахунок своїх підданих.

А зараз продовжимо опис другої половини жовтня.

То плаче, то сміється

Жовтень - пора холодних дощів, скорочення дня й осіннього бездоріжжя. Місяць листовій не жалкує фарби, він зриває листя з дерев і воно падає, шелестить під ногами. Жовтень - місяць збору плодів. Линяють пушні звірі. М'які перини з листя готують собі ведмеді, борсуки, їжаки. Гасають у дубових лісах дикі свині. Поспішають нагуляти до зими якомога більше жиру. Залягають в ямах старі соми, окуні, лящі, піскарі та коропи. Осінь справляє своє новосілля.

→ **15 жовтня 2016** - День працівників целюлозно-паперової промисловості (третя неділя жовтня), це нове свято, затверджене Віктором Ющенком у жовтні 2008 року.

15 жовтня - Міжнародний день сільських жінок. Те, що лягає на плечі деяких наших жінок, те, з чим вони інколи віртуозно справляються, приводить багатьох представників протилежної статі в почуття глибокого здивування і поваги. Це ми розмірковуємо про представниць населення міських районів, а що говорити про жінок, яким випало «щастя» проживати без міських зручностей і широкої інфраструктури?

У сільських районах України живе близько 30-35% людей від загального числа населення, серед них близько 50-60%

складають жінки. Найчастіше на їхні плечі лягають не тільки турботи про сім'ю і виховання підростаючого покоління, а й турботи по будинку, домашньому господарству і безліч інших турбот, про які навіть і не підозрюють ті, хто проживає в містах, де за великим рахунком «все під рукою».

На пленарному засіданні Генеральної Асамблеї ООН, яке відбулося 18 грудня 2007 р., було прийнято рішення офіційно оголосити 15 жовтня - Міжнародним днем сільських жінок з 2008 р. Резолюція A/RES/62/136.

15 жовтня 1582 р. Україна у складі Речі Посполитої перейшла з Юліанського на Григоріанський календар разом з Іспанією, Португалією та більшістю Італійських держав.

15 жовтня церква продовжує свято Покрови. Саме в цей день явилася Діва Марія, яка огорнула присутніх своїм покровом. Далі церква відмічає свщмч. Кипріяна і мчц. Юстину. Демон дав Кипріяну силу творити чудеса, лікувати, насилати хвороби і смерть. Але Господь вказав йому шлях до спасіння

15 жовтня 2005 р. - Китай став третьою державою після СРСР і США, яка успішно відправила людину до Космосу.

Якщо до середини жовтня не осипалося з беріз листя - сніг ляже пізно. Якщо жовтень студений, зима буде морозною.

➔ **16 жовтня 2016** - відзначають Всесвітній день продовольства. Вперше країни світу офіційно проголосили одним з найважливіших завдань викорінення голоду на планеті і створення умов для сталого розвитку сільського господарства, яке було б в змозі прогодувати населення планети. Всесвітній день продовольства дає привід задуматися над тим, що зроблено, і що ще належить зробити для вирішення глобального завдання - позбавити людство від голоду.

Всесвітній день продовольства стали відзначати в XX ст. У цей день проводяться різні благодійні акції, які мають велике значення для полегшення важкого становища країн третього світу. Свято має також велике просвітницьке значення і допомагає громадянам дізнатися про тяжке становище з продовольством в деяких країнах. У цей день різні миротворчі організації доставляють допомогу в райони, що постраждали в результаті стихійних лих та природних катаклізмів.

16 жовтня - Всесвітній день анестезіолога. Анестезія - втрата чутливості нервів. Штучна анестезія застосовується для

знеболювання при хірургічних операціях. Розрізняють загальну, місцеву та спинномозкову анестезію. Для переважної більшості людей чутливість до болю є істотним чинником. Перевищення больового порогу при хірургічних операціях для людини може стати фатальним результатом і це спостерігалось протягом багатьох сторіч.

16 жовтня 2016 – День працівника харчової промисловості відзначається щорічно у третю неділю жовтня відповідно до Указу Президента України від 08.08.1995 № 714/95. Давня мудрість говорить: «Ми є те, що ми їмо». Мета Всесвітнього дня здорового харчування - залучення уваги громадськості до проблем харчування в сучасному суспільстві.

16 жовтня - День Шефа (або день Боса). Напевно кожен з нас сподівається на те, щоб в його житті все було в порядку і мало хто замислюється, що порядок в організаціях може залежати від однієї людини. Нелегко бути Босом у власному житті. Шеф будь-якого рангу заслуговує поваги навіть тільки тому, що покладає на себе цілком окреслений тягар постійних турбот і переживань, що вимагають грамотної координації + мислення.

16 жовтня - свято лікарів алергологів-імунологів - «День алерголога». Термін «алергія» вперше був введений віденським педіатром Клеменсом Фон Пірке в 1906 році. Він зауважив, що у деяких з його пацієнтів спостерігаються симптоми, які могли бути викликані певними речовинами – алергенами, тому необхідно здійснювати діагностику та лікування цих недуг.

16 жовтня 1918 р. гетьман Павло Скоропадський видав наказ про відродження козацтва.

З 16 по 19 жовтня церква вшановує дні Дениса. Назва походить від імені свщмч. Діонісія Ареопігита, що народився в Афінах і хрестився від апостола Павла, згодом став єпископом Афінським. Вшановується й пам'ять другого Дениса, Діонісія Печерського, на прізвисько Щєпа. Жив у XIV ст., був ієромонахом і наглядцем печер у Києво-Печерському монастирі. Мав дар зцілення наврочень: «На Дениса лихого ока бережись». У ці дні слід особливо берегтися від пристриту.

➔ **17 жовтня** відзначають Міжнародний день боротьби з бідністю (злиднями). Боротьба за ліквідацію бідності - один із головних моральних викликів нашого часу, й не може залишатися метою одиниць; вона повинна стати покликанням для ба-

гатьох. У цей день я закликаю всіх громадян приєднатися до цієї боротьби. Разом ми можемо досягти реального і значного прогресу у справі ліквідації убогості.

Олешківські піски часто називають українською «Сахарою». Площа пісків, які розкинулися на території кількох районів Херсонської обл., становить понад 160 тис. гектарів, що робить їх найбільшою пустелею Європи. Олешківські піски добре видно з космосу. Фауна представлена близько 1 тис. видів комах, 5 видами плазунів, десятками видів птахів. Тут є і дикі кабани, і вовки, і фазани.

17 жовтня - єврейське свято Кучок (Суккот), починається на 15-й день нового року (15 тишрей) і триває 7 днів, це час, коли хлібороби, завершивши збір врожаю, можуть відпочити до перших дощів. Слово «сукка», переводиться як «шатро», або «курінь», і символізує відмову від небезпечної ілюзії, що надійним будинок робить - дах. Безпека й надійність існування залежить зовсім від інших причин.

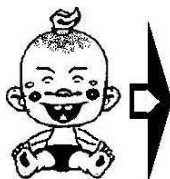
У Суккот виконують особливий ритуал - «піднесення лулава». Лулавом називається лист пальми, який прийнято піднімати й благословляти всі чотири сторони – людей. Зібрані разом вони складають націю, яка всім серцем віддана своєму Творцеві.

17 жовтня (1932-2010 р.) день народження Шутенка К. О. - композитора. Викладав теоретичні предмети та композицію у Кіровоградському музичному училищі (1962). Писав музику до спектаклів Кіровоградського музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького: «Лиха іскра поле спалить й сама щезне», «Катерина», а також до п'єс сучасних драматургів. Для симфонічного оркестру музичного училища створив «Козацьку увертюру», «Російську увертюру» та інше. Автор багатьох пісень, циклу «27 двоголосних фуг на теми українських народних пісень». Серед учнів - популярний композитор Ігор Крутой.

17 жовтня 1113 р. споруджено Києво-Михайлівський Золотоверхий собор. У 1927 р. відбувся другий Всеукраїнський собор УАПЦ.

17 жовтня церква вшановує свщмч. Єрофія (Єротей) та прп. Франциска Асижського. Єрофій брав участь у похованні Богоматері Марії: коли проводжали її тіло, він співав божест-

венні пісні. Помер як мученик. За народними повір'ями, з цього дня перестають блукати по лісу лісовики. З настанням перших півнів вони провалюються під землю і з'являються знову, коли вона відтане весною. В цей день селяни Єлисаветградщини остерігалися ходити до лісу. Помічено, що після Єрофія - зима шубу одягає, а холод і бурю на волю відпускає.

Всесвітньо відома різдвяна пісня «Щедрик» - це українська народна пісня, яка отримала всесвітню популярність в музичній обробці М. Леонтовича в 1916 році. Англійською мовою відома під назвою «Carol of the Bells». Пісню співали у багатьох закордонних фільмах. Наприклад, в фільмі «Сам удома» вона є найголовнішою піснею.

➔ **18 жовтня** 1995 р. Україна увійшла до Ради Європи, - міжнародної організації, яка сприяє співробітництву між усіма країнами Європи в області стандартів права, демократичного розвитку, законності та культурної взаємодії. Будучи заснованою в 1949 р., Рада Європи є найстарішою в Європі міжнародною організацією. До її складу входять 47 держав, які мають свою самостійність і не входять в систему Європейського союзу, де є тільки 28 держав. На відміну від Євросоюзу, Рада Європи не може видавати обов'язкові закони, але має Європейський суд з прав людини, який діє відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод.

18 жовтня – День боротьби з торгівлею людьми. Такий день необхідний для консолідації діяльності та підвищення рівня обізнаності з найдавнішим негативним феноменом. Небайдужість громадськості до торгівлі людьми і візуалізація на глобальному рівні - запорука успішної боротьби з цією проблемою. 17 листопада 2005 року була підписана Конвенція Ради Європи «Про боротьбу з торгівлею людьми». Країни, що ратифікували Конвенцію, вдосконалюють систему надання допомоги потерпілим, координують діяльність силових відомств у сфері протидії торгівлі людьми з боку відповідних державних установ. Людина - не товар! Цінність людського життя - не предмет торгівлі.

18 жовтня Азербайджан відзначає День Незалежності, а Аляска - свій Національний день. У 1867 р. Росія продала Аляску Америці. А в 1918 р. у Львові утворено Українську Національну Раду.

18 жовтня церква вшановує пам'ять мчн. Харитини, а в народі відмічають «день зимового Дениса». Ви знаєте, що Діонісій (Денис) був Олександрійським єпископом і богословом. Народився близько 195 р., здобув гарну освіту, викладав риторику, був учнем знаменитого Оригена. У 242 р. Діонісій став єпископом Олександрії, ще за життя Діонісій одержав ім'я Великого. Помер Діонісій у 264 р.

Мучениця Харитина, була страчена в 304 р. Харитина навернула в християнство багато людей, за що її довго катували. Була похована в місті Амісії, на південному березі Чорного моря. За старих часів цього дня на елісаветградщині починали ткати перше полотно, а надворі вже починались холоди.

➔ **19 жовтня** 1097 р на Любецькому з'їзді затверджено поділ Русі на удільні князівства. У 1917 р. в Чигирині відбувся з'їзд українського Вільного козацтва, який проголосив генерала Павла Скоропадського своїм отаманом. З 1918 р. маємо Українську Національну Раду, політичний представницький орган українського народу в Австро-Угорській імперії, яка проголосила Західноукраїнську Народну Республіку. У 1987 р. стався «чорний понеділок», біржовий крах 1987 року

19 жовтня церква відмічає св.. Апостола Томи (Фоми). Раніше його називали Дідимом - Близнюком. Народився у Галілеї (Північна Палестина) в місті Панаїті, входив до числа 12 апостолів. Проповідував християнську віру в Індії, де загинув мученицькою смертю біля міста Маніпури, його проштрикнули п'ятьма списами. З ім'ям апостола Фоми пов'язане виникнення крилатого вислову «Хома невіруючий». Так кажуть про людину, яка в усьому сумнівається, нікому не вірить. За біблійними оповідями, Фома спочатку не вірив у воскресіння Ісуса Христа.

Якщо журавлі відлітають у вирій високо, повільно, стиха курличучи, немов перемовляючись, осінь буде довга й погожа. Якщо сороки рано замовкають - чекай холодної осені. Польові миші переселяються до людських жител восени - на сувору зиму, а весною - на мокре літо; якщо болотяні миші влаштовують поверх купин гнізда - на мокру весну й часті повені.

➔ **20 жовтня** 2016 – Міжнародний день авіадиспетчера, додатково: Всесвітній день профілактики остеопорозу. Ініціати́ва свята належить Національному суспільству остеопорозу Великобританії та Всесвітньої організації охорони здоров'я.

- Всеукраїнський день боротьби із захворюванням на рак молочної залози. Указом Президента України від 17 січня 2005 року № 42/2005 введено щорічне професійне свято.

- День військового зв'язківця. 20 жовтня 1919 р. - день народження військ зв'язку. Цього дня наказом Реввійськради Радянської Республіки № 1736/362 у складі Польового штабу було сформовано управління зв'язку на чолі з начальником зв'язку. Служба зв'язку виділена в спеціальну службу штабів, а війська зв'язку - в самостійні спеціальні війська. Тим самим була закладена структура сучасних військ зв'язку.

- Всесвітній день статистики. Всі люди знають, що таке статистика, вона відома ще з давніх часів. Корисність спостереженню і аналізу всіляких даних сприяє розумному розпорядженню ресурсами і мудрій поведінці. Все це необхідно і можна застосувати як для нашого виживання, так і для виживання наступних поколінь. На 41-й сесії ООН Статистична комісія прийняла рішення заснувати Всесвітній день статистики, резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 64/267 була прийнята 3-го червня 2010-го року. Дата щорічного святкування, була визначена на 20-е жовтня.

- Міжнародний день кухаря і кулінара. Це не просто професія, багато хто цілком справедливо називають це мистецтвом. Перші кухарі з'явилися на землі без сумнівів з появою самого людства, інакше як можна пояснити, що ми все ще не померли з голоду? Більш того - прийом їжі для багатьох з нас досить приємне заняття. З'їсти що-небудь смачненьке - це те саме маленьке свято, яке кожен з нас може влаштувати собі, і не останнє місце в цьому займає кухарське мистецтво.

- Міжнародний день кредитних спілок, який відзначається щорічно з 1948 року в кожен третій четвер жовтня.

20 жовтня день народження Ф.М.Шабали (1927-1997) - самодіяльного художника, бібліофіла. За фахом інженер - будівельник, працював у Кіровоградському інституті с-г машинобудування. Автор близько 1000 творів живопису і графіки. Викладав у Кіровоградському кібернетико-технічному коледжі, там створено експозицію його картин.

20 жовтня 1868 р у Києві створено перший в Україні приватний комерційний банк. У 1929 р. ЦК ВКП(б) офіційно проголосив суцільну колективізацію в країні. У 1859 року – в Єлиса-

ветграді було засновано телеграфну станцію.

20 жовтня церква вшановує мчн. Вакха і Сергія зимового. Мученики Сергій та Вакх жили в III ст. в Римі, займали високі війські посади, були першими вельможами імператора. Заради християнської віри відмовились поклонитися зображенням язичеських богів. З них зняли одяг і військові відзнаки, нарядили в жіночий одяг, на шию повісили обручі, і, щоб зганьбити, в такому вигляді водили по місту. Потім стратили.

В народному побуті вважається, що цього дня приходить зима: «Сергій зиму починає». Якщо в цей день випаде сніг, то зима по-справжньому встановиться на день Мотрони (22 листопада). Цього дня сікли капусту на зиму, бо тоді вона буде смачною і довго зберігатиметься. Сергій відбілить отаву й покрийє інеєм дубраву. Якщо земля вкриється сніжком, то через місяць буде справжня зима.

В селищі Гоца (Рівненська область) вотчині князів Острозських, в місцевій арианській школі в 1601 році з'являється новий учень Григорій (Юрій) Отреп'єв. Через деякий час, чи то з власної амбітності, чи то з авантюристства своїх польських покровителів він стає царем Всея Руси – Лжедмитриєм. Потрібно відзначити – досить прогресивним царем.

→ **21 жовтня** 1056 р. диякон Григорій вивів першу літеру рукопису, який увійшов в історію під назвою «Остромирове Євангеліє». Це найдавніша зі збережених до нашого часу східнослов'янських рукописних книг

У 1492 р. відкриття Америки Колумбом. У 1665 р. українські козаки на чолі з гетьманом І. Брюховецьким підписали Московські статті, за якими визначалися взаємини козаків з Росією. У 1947 р. почалося масове вивезення українців у Сибір під назвою: операція «Захід». Протягом доби виселили 26 644 родини, загалом 76 192 осіб: 18 866 чоловіків, 35 152 жінки та 22 174 діти. У 1993 р. на Всеукраїнському Православному Соборі, Володимир Романюк обраний Патріархом Київським і всієї Руси-України.

21 жовтня церква відмічає Пелагії-ознобиці. Назва походить від імені Пелагії Діви, яка скінчила своє життя в 303 р., і другої преподобної Пелагії, що померла в 457 р. Обидві святі народилися в Антіохії Сирійській. Перша з них, щоб бути не-

займаною, кинулася з будинку і розбилася. Їй було 15 років. Друга Пелагія відзначалася іншою вдачею, бо вела розпусне життя. Згодом розкаялася й багато років провела на самоті в келії поблизу Єрусалима, де й померла. В народі день пам'яті цих двох святих назвали Пелагія-ознобиця, бо цієї пори помітно холодає. В цей же день відмічають – Трифона, його назву пов'язують з ім'ям архімандрита В'ятського, який помер у 1612 році: «Трифон кожух латає, а Пелагія рукавички шиє». Скільки не впало б снігу, але якщо на вишнях залишилося листя, то неодмінно настане відлига. Якщо вдень випав перший сніг - він швидко розтане, а вночі - лежатиме довше.

21.10.1849 р. в Єлисаветград на посаду міського архітектора прибуває Андрій Достоевський (1825-1897), брат геніального письменника. Написав книгу спогадів, у якій розповів про майже 10-річне перебування у нашому місті.

➔ **22 жовтня** 1937 р. заарештовано митрополита Київський і всієї України Василя Липківського. У 1980 р. Папа римського Іван Павло II скасував вердикт 1633 р. що засуджував Галілея. У жовтні 1959 року за рішенням владних структур припинив існування Кіровоградський обласний державний російський театр імені С.М.Кірова (переведений до Маріуполя), який було засновано у 1944 році на базі Луганського театру юного глядача. В Єлисаветграді театр був першим кам'яним будинком, побудований у стилі класицизму з вкрапленням елементів декоративного бароко.

І
С
Т
О
Р
І
Я
Є
Л
И
С
А
В
Е
Т
Г
Р
А
Д
У

Протягом історії змінювались назви і власники театру
Трамбицький Георгій Васильович, інженер-полковник 1865–1879 р. Милославський Микола Карлович, артист і антрепренер 1879–1883 р. Кузьмицький Василь Тимофійович, ротмістр 1883–1907 р. Кузьмицький Володимир Васильович, полковник 1907–1913 р. Бредюкова – Гартубанська Е.Ф. – 1913 р. Елькінд В. 1913 – 1920 р. У 1920 р. відбулася націоналізація театру. У 1919 - 1925 р. Червоний театр культурно-просвітницької секції при Політвідділі, («Красный театр им. Троцкого, «1-й советский», потім «Перший Радянський», далі «Советский им. Шевченка». З 1925 р. Театр ім. Т. Г. Шевченка. З 1928–1932 р. Робітничо-селянський театр. З 1944 р. сучасна назва театру.

22 жовтня церква відмічає день пам'яті апостола Якова Алфеїва, за віру Христову розіп'ятого на хресті. Прп. Андроніка, Св. Івана, Павла, Якима і Анни. В народі цей день називають Яков-дроворуб, від імені 12-го апостола Якова Алфеєва, брата євангеліста Матвія. Його мати була сестрою Діви Марії, а тому він доводиться двоюрідним братом Ісусу Христу. Яків був присутній на апостольському соборі 48 р. і виголосив там заключне слово. Він був першим єпископом Єрусалимським, написав соборне послання для християн з іудеїв. Помер у 62 р. Оскільки день Якова припадає на пору похолодання («Після Якова тепла ніякого»), то ще з давніх часів від цього дня було прийнято починати заготівлю дров на зиму, тому й назва Яков-дроворуб. Після Якова осінь вже заплакала. Яків - брат Божий, пошле град, або крупу: «зима стає на ноги».

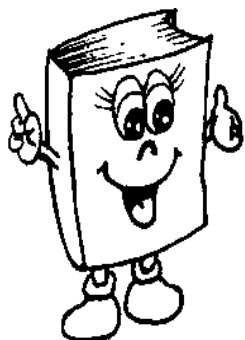
→ **23 жовтня** 2016 – День працівника реклами, це неофіційне свято всіх рекламистів, яке разом з Днем маркетологів і Днем PR-спеціаліста прийшло «відлунням» з Росії, де його і відзначили вперше в 1994 році. «Реклама - двигун прогресу», так говорив незабутній Остап Бендер.

У 787 р. Вселенський собор християнської церкви встановив порядок шанування ікон. У 1545 р. козаки, вийшовши в море на 32 чайках, підійшли до турецької фортеці Ачи-калі (Очаків) і захопили її. З 1850 р. козаків-азовців почали примусово переселяти на Кубань. Невдоволені діями царського уряду, козаки підняли повстання, яке російські війська жорстко придушили. На підставі Указу від 23 жовтня 1864 р. Азовське козацьке військо було ліквідовано, а козаків переведено в селян. Клейноди, зброю, флотилію передано Кубанському козацькому війську.

У 1859 р. в Києві відкрилась перша недільна школа. У 1946 р. розпочалося перше засідання Генеральної Асамблеї ООН. У 1991 році було розпущено КДБ СРСР. У 1994 р. Держ. дума РФ прийняла закон про зупинку поділу Чорноморського флоту між Росією та Україною.

23 жовтня церква відмічає Свв. Отців 7-го Собору, мч. Євлампія та його сестру. Вони були братом і сестрою, жили в Никомідії. За відмову зректися християнської віри були закатовані на початку IV ст. Ще здавна в день цих мучеників селяни звертали увагу на місяць. Якщо його ріжки вказували на північ,

то це віщувало швидкий прихід зими, якщо на південь, - її ще довго будуть чекати. Коли на Євлампія сльота, то вона триватиме до 4 листопада: «осінь снігом не вмиється, в білий каптан не вбирається».

Вражаючі осінні спогади

Свята, присвячені темі смерті, закінченню зборів врожаю та вшануванню духів померлих, є й були у різних народів. Київська Русь мала три релігії: князь і його дружина своїм головним богом мали Перуна, купці і міщани визнавали свого бога торгівлі - Велеса, а простий народ цих богів не визнавав, тому мав власних божків. Річне коло слов'янина складалося з днів Божої Сили. Коли шануємо їх праведно, лине до нас Сила життєдайна і наповнює любов'ю, радістю, силою і щастям, достатком і процвітанням духовним. Наприклад, у кінці жовтня - початку листопада стародавні слов'яни відзначали Сварогу Седмицю, яка починалася з Батьківської ночі. Іпатіївський літопис повідомляє, що бог Сварог дав людям плуг і навчив їх обробляти землю. А ще у цей час поминали померлих батьків та інших близьких родичів, відвідували могили, прибирали, залишали на млилах їжу і квіти.

→ **24 жовтня** (з 1945 р.) відзначають Міжнародний день ООН (Організації Об'єднаних Націй). У 1971 році Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, в якій рекомендувала державам-членам відзначати цей день як державне свято. Традиційно 24 жовтня у всьому світі проводяться зустрічі, дискусії та виставки, присвячені цілям ООН та її досягненням. За словами Генерального секретаря, в будь-якому куточку світу ООН є живим втіленням надії, здатна покласти край насильству і укоренити терпимість, сприяти розвитку і забезпечити рівність, захистити права людини і зменшити масштаби бідності.

Традиційно в день ООН, в залі Генеральної Асамблеї проводиться міжнародний концерт. Іноді влаштовуються спеціальні заходи, на яких ООН за допомогою електронних засобів комунікації зв'язується з різними містами світу, тощо.

24 жовтня відмічають: - Всесвітній день інформації про

розвиток, заснований Генеральною Асамблею у 1972 р. А ще цей день є міжнародним професійним святом шкільних бібліотек. Засновником цієї календарної події виступає всесвітня організація ЮНЕСКО, за ініціативою Міжнародної асоціації шкільних бібліотек, вперше свято було проведено в 1999 році.

- Тиждень роззброєння проходить кожен рік з 24 по 30 жовтня. Щорічне проведення «Тижня роззброєння» починається в день річниці заснування ООН.

24 жовтня 1991 р. Верховна Рада підтримала без'ядерний статус України. У 1993 р. в соборі Святої Софії - в Києві здійснено інтронізацію (урочисте богослужіння) Володимира Романюка, обраного Патріархом Київським і всієї Руси-України.

24 жовтня церква вшановує ап. Філіппа та прп. Феофана (Теофана) відомого, як творця канонічних пісень християнської поезії, пов'язаної з богослужінням. Його канони прославляють ікони, апостолів, інших осіб. Феофану приписується близько 150 поетичних творів. Він народився в Палестині, разом з братом Федором пройшов курс філософії. Потім обидва стали ченцями. В Константинополі брати виступали за шанування ікон, через що на їх обличчях розжареними голками «начертали» ганебні вірші. Після смерті брата, Феофана повернули із заслання і призначили єпископом Нікейським. Цього ж дня вшановується і пам'ять Феофана Печерського, який був ченцем Києво-Печерського монастиря в XII ст.

Єлисаветградська чоловіча класична гімназія, яка була збудована на вулиці Петрівській (Шевченка) в 1886 році, обійшлася місту в 10000 крб. В класах гімназисти мали поступово засвоїти Закон Божий, російську мову, філософію, законодавчення, латинську та грецьку мови, арифметику, алгебру, геометрію, тригонометрію, фізику, космографію, історію, географію, німецьку та французьку мови, природознавство, малювання та чистопис. В різні часи в Єлисаветградській чоловічій гімназії навчалися: видатний український письменник В.К. Винниченко, оперний співак і актор В.А. Канделякі, знаменитий алгебраїст М.Г. Чеботарьов, вчений - біолог Б.М. Завадовський, поет А.О. Тарковський, відомий вчений-фізик І. Тамм та інші. До речі, на вулиці Петрівській народився відомий письменник Юрій Олеша.

➔ **25 жовтня** 2016 - День маркетолога. Престижна професія й варта того, щоб пишатися нею. Без цих людей, не може працювати жодна серйозна компанія.

25 жовтня - день народження Національної спілки художників України. Вона являє собою всеукраїнську творчу державну організацію, що об'єднує професійних художників і мистецтвознавців, а також відомі центри художніх промислів України. Була заснована 25 жовтня 1938 р., як республіканське відділення Спілки Художників СРСР і носила назву «Союз радянських художників України». Її створенню передувала п'ятирічна підготовча робота спеціального організаційного комітету, який був заснований в 1933 р. в Харкові - тодішній столиці Укр. РСР.

25 жовтня (1902-2002) день народження Костюка Г.О. – літературознавця. Упорядник архіву В. Винниченка, автор численних публікацій про В. Винниченка. Автор наукових праць «Панас Мирний. Життя і творчість», книг «З літопису літературного життя в діаспорі», «У світі ідей та образів» та інше.

25 жовтня церква вшановує прп. Косми, мчн. Прова, Св. Мартіна, Андроника та інших. Події, пов'язані із цими святими, відносяться до 304 р. Вони походили з різних міст. Їх привезли в Кілікію і жорстоко допитували. Потім винесли на арену амфітеатру для поживи звірам. Коли ж тварини нічого їм не заподіяли, Прова, Тараха й Андроника закололи мечами і поклали разом з тілами інших убитих, щоб їх не впізнали. Однак уночі над мучениками явилися, ніби зірки, три свічки з неба. Тіла таємно віднесли в інше місце і поховали в печері. Оскільки палаючі свічки, за уявленнями наших предків, - це небесні зірки, то саме на Прова по них ворожили про врожай і погоду. Зокрема, якщо в цей день яскраві зірки на небі - на добрий урожай гороху і хорошу погоду.

➔ **26 жовтня** 296-й день року (297-й у високосні роки) за григоріанським календарем. До кінця року залишається 69 днів. **26 жовтня** церква відмічає мчч. Карпа та інших, день Іверської ікони Богоматері. За переказами, вона уособлює прощення гріхів, злагоду і доброзичливе ставлення один до одного. Як розповідає церковна легенда, побожна вдова, що жила в XI ст. в Нікеї, поблизу Константинополя, рятуючи одну з ікон від іконоборців, опустила її в море. Ікона поплила на захід. Через 200 років ченці Афонського (згодом Іверського) монастиря вилови-

ли її і помістили в монастирі. Копія ікони була придбана російською православною церквою, і на честь її принесення в Москву в 1648 р. додатково було встановлено її вшанування.

У 1913 р. в м. Єлисаветграді були: пошта, телеграф, телефонна станція, водопровід, електростанція з обширною міською електромережею, електричні трамваї, понад 100 різних заводів і фабрик, 7 бібліотек, 4 театри, 20 культових споруд, 3 лікарні та кілька приватних медичних закладів і ще 7 клубів. Слід відзначити, що кожен соціальний прошарок мав свій клуб. Вища знать відвідувала клуб на вул. Петрівській, (Шевченко), там в приміщенні сьогодношньої дитячої поліклініки (вул. Шевченка) були Дворянські збори. На Театральній площі, в будинку теперішнього музично – драматичного театру ім. М. Кропивницького, діяв Офіцерський клуб. Мав свій заклад-клуб і завод Ельворті (нині спортклуб «Зірка»). До цього слід додати, що кількість населення в 1913 р. складала понад 76000 тисяч чоловік.

→ **27 ЖОВТНЯ** 2016 – День професійного рятувальника та Всесвітній день аудіовізуальної спадщини. Про те, як важливо зберігати пам'ять про минуле, сказано не мало. І якщо раніше подібну інформацію людина намагалася зберегти, використовуючи писемність, художнє мистецтво і підходящі для цих цілей підручні засоби культурного вжитку, то зараз застосовують аудіовізуальну техніку.

Перший звукозаписний пристрій - фоноавтограф, було винайдено ще в 1857-му році. Естафету почав Едуард Леон Скотт де Мартінвіллі. Потім був грамофон і фонограф Томаса Едісона і Шарля Кро (1877-1878), знаменитий патефон 1907-го року і замінивши його всередині 1950-х років - електрофон. Фото, кінематограф і відеовідтворення, поєднання аудіо і відео, розробка нових носіїв інформації - все це стало в основі того, що зараз не викликає у нас ні найменшого подиву.

27 жовтня церква вшановує прп. Параскевії Терновської, мчч. Назарія та Миколи-святоші. Останній походив з роду чернігівських князів. Його мирське ім'я - Святослав Давидович. Короткий час він був князем Луцьким, згодом пішов у Києво-Печерський монастир, де прийняв ім'я Миколи Святоши (Святоша - це зменшена форма його світського імені). В монастирі

він рубав дрова для кухні, був брамником при монастирській брамі, займався городніми справами й виготовляв одяг. Його власна книгозбірня поклала початок монастирській бібліотеці. Коштами Миколи Святоші була побудована надбрамна церква святої Трійці, яка у дещо зміненому вигляді збереглася до наших днів. При його сприянні було споруджено шпиталь з церквою святого Миколая. Незадовго до смерті він виступив як посередник у примиренні князів. Як припускають, від його імена походить назва історичної місцевості Києва - Святошин, де колись були землі Києво-Печерського монастиря.

Прп. Параскевію Терновську (або Параскея-п'ятниця), бо цей день випадав на п'ятницю (хоча на п'ятницю Параскевія випадала не завжди). Параскея шанувалася нашими прабабусями, як покровителька породіль. Раніше вагітні жінки суворо дотримувалися прикмети - вагітним у п'ятницю волосся розчісувати не можна, інакше Параскева-п'ятниця розгнівається і не надасть допомоги під час пологів. Якщо в цей день дороги ще були брудні, зима прийде нескоро, приблизно через місяць.

Гетьман Петро Дорошенко останні 20 років свого довгого й бурхливого життя прожив у почесному засланні в Росії. Був В'ятським воєводою. Отримав від російського царя в маленькому містечку Яропольче (Волоколамський повіт біля Москви) поміст на 1000 дворів і пенсію в 1000 карбованців. Там він і помер 9 листопада 1698 р., (там же й похований).

Був 3 одружений, мав 2 дочок і 3 синів. Його правнучкою, по лінії останнього шлюбу з Агафією Єропкиною, була дружина Олександра Пушкіна - Наталя Гончарова.

→ 28 жовтня - День визволення України від фашистських загарбників. З цього приводу пропонуємо вам прочитати в кінці цієї глави невелику розповідь «Гірка правда». Друга світова війна принесла з собою таку безліч трагедій, віроломства і зруйнованих доль, що й до сих пір все людство із сумом і гіркою згадує про ті далекі події, які торкнулися практично всіх на нашій спільній землі. Але є суд історії. Досконально вивчені майже всі масштаби цієї згубної війни, її причини й наслідки. Настала перемога над гітлерівською ордою. Це була перемога зі сльозами на очах. Це були сльози радості і одночасно сльози горя. Все це не можна описати простими словами. Не можна

висловити те, що відчували наші батьки і діди, матері і бабусі, на очах яких відбувався весь жах однієї з найкривавіших воєн на нашій планеті. Не можна висловити, але ми і не маємо права забути те, що розповідали нам свідки, які так чи інакше брали участь в тій війні. Інакше це може повторитися. І ми говоримо: «Ніхто не забутий!», «Ніщо не забуто!». Будемо пам'ятати і навчимо своїх нащадків берегти пам'ять предків! У цей День ми приєднуємося до вшанування всіх, хто забезпечив таку, важку перемогу. Добра пам'ять про вас завжди буде жити в наших серцях. З Днем визволення України!

28 жовтня - Міжнародний день анімації.

А все колись починалося з мультиків. Сучасні технології дозволяють зараз кваліфікованим аніматорам витворяти на наших блакитних екранах TV таке, про що в далекому 1892 р. навіть і не мріяли, і не могло б наснитися в самому казковому сні. Отже, у французькому місті Парижі 28 жовтня 1892 року якийсь ентузіаст, чарівник, популяризатор науки і художник, винахідник і невимовний романтик Еміль Рейно провів демонстрацію дивного для його сучасників видовища - «оптичного театру». Місце демонстрації було вибрано дуже символічно - це був «Кабінет фантастики» в залі музею Гревен.

Демонстрація носила назву «пантоміма, що світиться», де нехитрі мальовані картинки скоювали такі ж нехитрі, але абсолютно дивовижні рухи. Звичайно ж публіка була в захваті. А кому не подобаються мультики? А якщо комусь і не подобаються, то це буде лукавство, адже всі ми колись були дітьми і всі любили ті чи інші казки, особливо ті, які можна було побачити на екранах в кіно і телевізорі. З тих давніх пір анімація зазнала безліч революційних змін, а майбутнє обіцяє ще і ще. До речі, перший раз анімацію було показано членам Французької Академії 20 липня 1877 року.

28 жовтня 1939 р. оголошено про входження Західної України до складу СРСР і УРСР. У 1989 р. Верховна Рада України ухвалила Закон УРСР «Про мови в Українській РСР», українську мову проголошено державною на території України.

З 28.10 по 7.11.1899 р. в Єлисаветграді експонувалася виставка «Товариства передвижників», яку відвідало 1420 чол.

28 жовтня церква вшановує прпмч. Лукіяна, прп. Євфимія-Нового (Євфимії-болотихи): «Розкисли дороги - застрягли в

Євфимки ноги» та Юхима осіннього. З ім'ям ченця Єфимія Нового (Солунського) пов'язано багато легенд. Народився Єфимія у 824 р. в Анкері. Після одруження прийняв чернечий сан і 15 років провів на горі Олімпі. Потім пішов на Афон, перебував у Солуні, через що одержав ім'я Солунського. А ім'ям Новим його називали на відміну від Єфимія Великого, подвижника у V ст., пам'ять якого відзначається 2 лютого. Єфимія Солунський заснував кілька монастирів, мав дар чудо творення і прозорливості. Помер Єфимія у 889 р.

Єлисаветградські пасічники в цей день готували до зимівлі бджіл. У сільськогосподарському побуті цей день колись називали болотяним, бо від частих дощів цієї пори шляхи ставали непридатними для пересування: «На Осію колесо з віссю до весни розлучається».

У 1914 р. Єлисаветградський поліцмейстер видав розпорядження про те, щоб усі місцеві автомобілісти отримали дозволи на право їздити по місту і пред'являли їх поліції за першою вимогою.

→ **29 жовтня 2016** – День працівників служби по завідо-мої охорони. 29 жовтня 1952 р. Рада Міністрів СРСР прийняла Постанову «Про використання в промисловості, будівництві та інших галузях народного господарства працівників, які вивільняються з охорони, та заходи щодо поліпшення справи організації охорони господарських об'єктів міністерств і відомств».

29 жовтня - Міжнародний день псоріазу відмічають з 2004 р. Всесвітній день псоріазу вже став, справді глобальною подією хворих на псоріаз по всьому світу. Псоріаз являє собою одне з найбільш частих шкірних захворювань, на яке в середньому страждають від 2% до 7% жителів усієї планети. Найбільш ранній початок псоріазу було зафіксовано на островах Данії, в зв'язку з холодним і вологим кліматом, він проявлявся у чоловіків з 13 років, а у жінок з 12 років, причому незалежно від наявності цього захворювання в сім'ї. Нагадаємо, псоріаз є хронічним неінфекційним захворюванням, це своєрідний дерматоз, що вражає в основному шкіру і може викликати запальне ураження суглобів.

29 жовтня церква відмічає мч. Лонгина – Сотника. Колись Лонгин був римським воїном, командував сотнею солдатів. При страті Ісуса Христа стояв біля його хреста й спос-

терігав за діями воїнів храму Соломона, щоб письмово описати страту й надіслати цей опис цезарю. За церковними переказами, саме сотник Лонгин, побачивши наскільки жорстокі дії чинять з іншими страченими воїни храму Соломона, проштрикнув списом ребра Спасителя, щоб Ісус Христос не зазнав нестерпних мук: «Спис Лонгина». Як тільки Ісус Христос спустив останній подих, до Лонгина повернувся гострий зір. Він же сторожив домовину з тілом Ісуса, а коли Христос воскрес, увірував у нього і прийняв хрещення від апостолів. Лонгин проповідував християнську віру у різних народів, закінчив своє земне життя у Вірменії, де й досі зберігається той спис, яким він проштрикнув ребра Спасителя. Лонгину противники християнства відрубали голову. Згодом він з'явився уві сні одній жінці і пообіцяв їй повернути зір. Із цієї причини в народі сотник Лонгин здавна вважається цілителем очних хвороб.

В Україні був свій Лонгин Печерський, який жив у XIII ст. Він був ченцем Києво-Печерського монастиря, де виконував обов'язки брамника при головній брамі. Лонгин Печерський володів незвичайним даром: пізнавав та читав думки людей, що проходили повз нього.

В народі це день Луки - заступника жінок. Як не придбаєш до Луки, то не буде ані хліба, ні муки. Прийде Лука - стоять порожні луки.

➔ **30 жовтня 2016** - День працівників Державної податкової адміністрації, а ще в останню неділю жовтня відмічають День автомобіліста. Одного разу хтось, колись вигадав це прекрасне диво - колесо. І сказав - поїхали! Назвіть хоча б одну сучасну людину на землі, з якою ви б особисто були знайомі, і яка жодного разу в своєму житті не користувалася б цим дивовинаходом. Одне з самих широких застосувань використання колеса - це всілякі транспортні засоби, більша частина яких, це автотранспорт. Яка відповідальність лежить на тих, хто сідає за кермо, займається виготовленням, обслуговуванням і ремонтом автомобільного транспорту та доріг, по яких здійснюються всі пересування? Це величезна відповідальність, не тільки за своє власне життя, але і за життя пішоходів та пасажирів.

Враховуючи масовість цієї професії, 1 жовтня 1980 р. Президія Верховної Ради СРСР видала Указ «Про святкові і пам'ятні дні» № 3018-X, і ухвалила «День автомобіліста» на

останню неділю жовтня місяця. Указ Президента України від 13 жовтня 1993 р. № 452/93 підтвердив свято День автомобіліста.

30 жовтня церква вшановує царя Христа, прор. Осії та день Кузьми й Дем'яна. Свято на честь братів-цілителів, що походили з Аравії, жили в III ст., сповідували християнську віру і добре володіли мистецтвом лікування травами й молитвами. Робили це безплатно. Тому їх називали безсрібниками. Коли слава про них поширилась, їх привели в Кілікію, де їм, разом з іншими трьома братами, мечами відрубали голови.

Якщо ворона в цей день кричить – то вона зиму кличе, а коли гусак гелгиче – то він літо кличе.

Єлисаветград славився своїми готелями. Їх в місті було чимало. Один з найфешенебельніших, «Пасаж» з магазинами, буфетами, рестораном. Його приміщення збереглося до нашого часу майже без змін і в недалекому минулому будинок складав окрасу центру міста (зараз – обласний художній музей на вул. Вел. Перспективна № 60, колишня К-Маркса). Ця будівля, як пам'ятка архітектури, увічнена у вірші видатного поета. А засновником Пасажу (пасаж - у перекладі з французької - прохід, перехід) був єлисаветградський купець Ізраїль Шполянський (автор нашої книги В.Карпов «має підозру», що І. Шполянський являється родичем знаменитому поету, уродженцю Єлисаветграда, Дону-Амінадо, справжнє прізвище якого було Шполянський Амінодав Пейсахович).

Через деякий час Пасаж змінив господаря. Ним став міський голова О.Пашутін. З архівних документів відомо, що в будинку «открыта живописно-художественная мастерская под названием «Искусство». Будинок використовували також як виставочний зал для показу єлисаветградцям екзотичних тварин. 6-річний Арсен Тарковський там вперше побачив живого страуса. Це було жахливе видовище, воно врізалось у його пам'ять, і через багато років вилилось у білий вірш про самопочуття живої істоти в неволі.

30 жовтня – ми, мабуть, знову зробимо перехід на зимовий час. Два рази на рік стрілки годинника переводяться на 1 годину в більш ніж 100 країнах світу. В останню неділю березня – переводимо на 1 годину вперед, а в останню неділю жовтня - на 1 годину назад. Це необхідно для того, щоб наблизити

адміністративний час - до сонячного. 20 вересня 2011 р. за постанову про зміну порядку обліку часу в Україні проголосували 266 народних депутатів, таким чином Верховна рада України постановила встановити з 27 березня 2011 року на території України час другого часового поясу з додаванням 1 години, скасувавши цим перехід на зимовий час в жовтні 2011 року, відповідно і наступний за цим перехід - на літній час.

Прошло менше місяця і наша Верховна Рада Україна 18 жовтня 2011 р. «передумала» і прийняла нову постанову «Про визнання такої, що втратила чинність, постанову Верховної Ради України «Про зміну порядку обчислення часу на території України», за це рішення проголосували вже 295 народних депутатів з 349 зареєстрованих в цей день у сесійній залі. Новою постановою визнається, що постанова від 20 вересня 2011 р. втратила чинність. З цього випливає, що перехід на зимовий час в Україні відбудеться в звичайному режимі. Зовсім заплутали стареньких людей в своїх Постановах наші депутати ВР.

→ **31 жовтня** Міжнародний день економії. 27 жовтня 1988 року представники ощадних кас з 29 країн зібралися в Мілані на свій перший Інтернаціональний спеціалізований конгрес. В останній день конгресу - 31 жовтня народилася ідея «на згадку про перші збори ощадних банківських інститутів всіх країн» щороку відзначати цей день як «Міжнародний День Економії».

Однак присвятити цей день, за задумом його творців, слід не тільки економії грошей, але й економії в широкому сенсі цього слова: економії часу, сил, дбайливого ставлення до речей і т.п. У 1989 році «Міжнародний День Економії» офіційно закріплений директивою ООН.

31 жовтня в англomовних країнах святкують Хелловін, або Відьомська ніч - сучасне свято, яке походить від старовинного кельтського. Святкується в ніч з 31 жовтня на 1 листопада. Після прийняття християнства його святкували як «надвечір'я Дня всіх святих». Найгучніше відзначається у США, Канаді, Ірландії та Великій Британії. Не будучи державним святом, за популярністю Хелловін поступається лише Різдву. В Україні набуває поширення після здобуття незалежності, разом із популяризацією процесів американізації наприкінці ХХ ст. у світі. На думку багатьох дослідників, Хелловін є християнізованим святом, що походить від кельтських святкувань жнив та днів мерт-

вих, тобто має «поганські корені», зокрема від шотландського Савину. Також існують припущення, що Хелловін розвинувся незалежно від Савину та має християнське підґрунтя.

31 жовтня - Міжнародний день Чорного моря. Це свято відзначається в день, коли в 1996 році 6-ть причорноморських країн - Болгарія, Румунія, Туреччина, Грузія, Росія і Україна - підписали Стратегічний план дій з реабілітації і захисту Чорного моря.

31 жовтня 1961 р. стала до ладу найбільша в СРСР теплова електростанція - Придніпровська ГРЕС. У 1973 р. Собор єпископів Української Автокефальної Церкви прийняв постанову про єдність Української Православної Церкви. У 2011 р. населення Землі досягло 7 мільярдів осіб.

31 жовтня церква відмічає Св. Апостола Луки (Луки осіннього). Апостол Лука був автором 3-го «Євангелія» і книги «Діянь апостольських». Цей твір є найбільш докладною розповіддю про життя та вчення Ісуса Христа. Це вчення Лука проповідував в Італії, Македонії, Греції, Африці. Він намалював ікони Спасителя і Божої Матері. За переказами, він помер мученицькою смертю у грецькому місті Ахаї, де його повісили на оливковому дереві. В Україні він здавна шанувався як наставник іконописців, оскільки сам займався живописом, хоча за професією був лікарем. Він першим намалював образ Богородиці з дитям Ісусом, дві ікони Пресвятої Діви та зображення апостолів Петра та Павла. Одна з його ікон відома, як Володимирська. О цій порі у кожній селянській родині благали про достаток, а тому казали: «Прийшов Осінній Лука - з'явилися хліб і мука». «Як мине Луки - стоять порожні луки».

Історична пам'ять народу – це найважливіший компонент його духовної сфери, який дозволяє підтримувати безперервність етнічної еволюції, спадкоємність народного досвіду, передавати накопичене багатство національних цінностей наступним поколінням. Національно-історична пам'ять народу особливо актуалізується в переломні, кризові епохи, коли буття етносу зазнає серйозних та суворих випробувань. Підвищену нині увагу українського народу до минулого, можна розглядати як реакцію на довге ігнорування його національної своєрідності в умовах тоталітаризму.

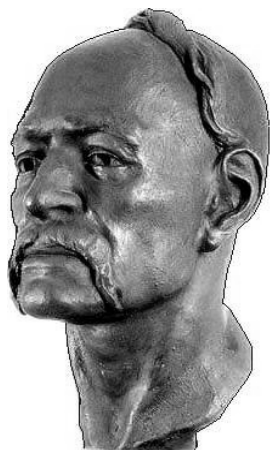
Жовтневі іменинники

- 1 жовтня - Спиридон, Софія, Аріадна, Ірина
- 2 жовтня - Давид, Костянтин, Трохим, Ігор
- 3 жовтня - Олег, Михайло, Федір, Остап, Денис
- 4 жовтня - Андрій, Кіндрат, Дмитрів, (Дмитро)
- 5 жовтня - Петро, Феофан, Федір, Макар
- 6 жовтня - Андрій, Іван, Петро, Іраїда
- 7 жовтня - Владислав, Данило
- 8 жовтня - Герман, Сергій, Єфросинія
- 9 жовтня - Іван, Денис, Тихон
- 10 жовтня - Гнат, Калістрат, Марк, Зінаїда
- 11 жовтня - Олексій, Олександр, В'ячеслав, Кирило, Марія
- 12 жовтня - Феофан, Кир'ян
- 13 жовтня - Григорій, Михайло
- 14 жовтня - Сава, Михайло, Роман, Григорій
- 15 жовтня - Андрій, Костянтин, Касьян, Юстина, Анна
- 16 жовтня - Денис, Іван
- 17 жовтня - Володимир, Гурій, Онисим, Овсій, Вероніка
- 18 жовтня - Олексій, Пилип, Дем'ян, Матвій
- 19 жовтня - Гликерія, Макар, Хома, Клавдія
- 20 жовтня - Сергій, Юліан, Капітолїна
- 21 жовтня - Таїсія, Трифон, Пелагея
- 22 жовтня - Максим, Яків, Опанас, Петро
- 23 жовтня - Андрій, Євлампій
- 24 жовтня - Зінаїда, Філіп, Феофан
- 25 жовтня - Кузьма, Мартін
- 26 жовтня - Веніамін, Карпо, Микита
- 27 жовтня - Микола, Назар
- 28 жовтня - Іван, Петро, Лук'ян
- 29 жовтня - Євпраксія, Логвин
- 30 жовтня - Андрій, Кузьма, Леонтій, Лазар, Дем'ян
- 31 жовтня - Йосип, Юлій, Лука

Вітаємо усіх з днем народження, бажаємо вам щастя, кохання, краси, грошей побільше, а ще розуму; все інше у вас вже є. У дитинстві день народження - це найулюбленіше свято і подарунки, подарунки, подарунки. У дорослих батьків, день народження їхньої дитини - це головний біль і витрати, витрати, і ще раз витрати.

Безстрашний отаман

У світовій, військовій історії є лише кілька видатних полководців, які уславилися визначними здібностями, безстрашністю та не програли жодної битви. Серед таких людей – український козацький отаман Іван Сірко. Вікіпедія пише: - Іван Сірко (1610 - 1680), подільський шляхтич, козацький ватажок, калницький полковник, легендарний кошовий отаман Запорозької Січі й усього Війська Запорозького Низового. Здобув перемогу в 65 боях. Герой багатьох українських пісень і казок. Після своєї смерті вважався характерником. Без перебільшення постать І. Сірка -

одна з найлегендарніших і найзагадковіших. У давнину батько діда Опанаса розповідав своїм дітям казки про Івана Сірка, а старі козаки ділилися з онуками спогадами про «справжнього» запорожця. За життя І. Сірка «вважали людиною, наділеною надприродною силою, а після смерті останки використовували як магичну зброю проти ворогів: «Стій, назад! Рука і душа Сірка з нами» - казали козаки.

Історики й досі сперечаються звідки походить рід отамана Сірка. Академік Яворницький припускав, що Сірко народився у селі Мерефі під Харковом. Однак сучасний історик Юрій Мицик цю думку спростовує і доводить, що отаман особисто заснував Мерефу, тобто був її «осадчим». Не дивно, що літописці ще називають це село «Сірківкою».

Уперше ім'я І. Сірка згадувалося в літописах, як учасника морського походу козаків наприкінці 1620-х років. Восени 1644 року Богдан Хмельницький, тодішній військовий писар, зустрівся у Варшаві з французьким послом графом де Брежі. Вони вели перемовини про наймання запорозьких козаків до французької армії, адже в той час у Європі тривала 13-тирічна війна.

У жовтні 1645 р. дві тисячі козаків були перевезені морем з Гданська до Кале. Очолювали цих кондот'єрів полковники Сірко та Солтенко. Попереду їх чекали цікаві події, облога і штурм разом з армією принца Конде неприступної іспанської

фортеці Дюнкерк. Останню не раз під час багатьох конфліктів намагалися взяти французи, але щоразу безрезультатно... Козаки «розібралися» з фортецею Дюнкерк за кілька днів.

Наступний етап діяльності Сірка - участь у національно-визвольній війні 1648 - 1654 років, яка застала його на посаді кальницького (вінницького) полковника. 9 жовтня 1659 року Іван Сірко підтримав обрання гетьманом України Юрія Хмельницького, сподіваючись, що син Богдана продовжить розпочату батьком справу. Проте ці сподівання не справдились, і в Україні почалася Руїна. Очевидно, цілком розчарувавшись, Сірко подався на Січ.

На Січі він перебував понад 26 років, здійснив близько 100 військових походів, там, де керував він особисто, не програв жодної битви. Вже ставши кошовим отаманом у 1663 році, він разом з російським воєводою Г. Косаговым, як це засвідчили тогочасні документи, зробили «кінний кіш» (козацький підрозділ) потім пішли до Криму і зчинили там вдалий бій. Крім того, запорозьке військо на чолі з отаманом здійснило похід за Південний Буг і Дністер, звільнивши від польських і турецьких загарбників міста: Брацлав, Кальник, Могилів, Рашків та Умань. Наступного року Іван Сірко вже діяв на Слобожанщині, очоливши повстання проти утисків царських воєвод.

Іван Сірко був серед тих полковників (Іван Богун, Йосип Глух, Григорій Гуляницький, Григорій Лісницький), котрі відмовилися присягати цареві й стали до лав антимосковської опозиції на Переяславській раді 1654 року. До речі, відмовою в присязі відповіло тоді й усе Військо запорозьке низове.

Найбільшою й найтрагічнішою помилкою Сірка, на думку Мицика, став завданий у 1659 р. удар у спину гетьману Іванові Виговському та кримському хану, що сприяло тоді перемозі Московської держави. Ніби «дякуючи» йому, у 1672 р. в Санжарах князь Ромодановський підступно заарештував Сірка. Цар видав на цю акцію 2 тисячі червінців.

Сучасник із Немирова так писав про ту подію: «Сірка-небораку, який приїхав до дружини, схопили і в потрібних кайданах відвезли до Москви, а потім до Тобольська. Попри численні вигадки про швидке звільнення, сталося це після 1673 року, коли нависла над царською Росією загроза Османської імперії. Сірка привезли до царських палат і вчинили судилище,

де Патріарх погрожував йому анафемою в разі порушення слова і відмови воювати на боці Московії. Тож улітку Сірко вже вів козаків у бій з із ворогами християнства. Таким чином, саме Іван Сірко став одним із перших козацьких отаманів, кому вдалося вирватися із сибірської каторги в такий спосіб».

Його сучасник, Самійло Величко, зазначив, що то був лідер, який із молодих літ аж до старості, «бавлячись війною», підкоряв Крим, відбирав полонений християнський ясир. Він впливав на човнах до Чорного моря, громив карателів і за це його любили і поважали козаки. «Сірко - від Бога полководець» - говорили про нього козаки і недруги. Істинний син вільної України, він здійснив стільки походів, що хроністи не встигли все засвідчити, в окремі роки їх організовувалося по два-три штуки. Ось лише короткий перелік найрезультативніших: ходив з Косаговим на Перекоп проти татар, виграв велику битву з Керач-беєм, де проявив особисту відвагу, провів ряд морських походів за Дніпро і Буг, здобув перемоги під Корсунем, Уманню, Чигирином і успішно діяв проти найкращого польського воєначальника С. Чернецького, витіснив його з України, а у 1675 р. розгромив турків, які на Різдво спритно увірвалися до Січі; того ж року (1675) здійснив похід на Крим, повністю захопив його, взяв столицю Кримського ханства Бахчисарай та Ак-Мечеть (сучасний Симферополь), розгромив хана в битві

над Сивашем та інше.

Безцінні реліквії Запорізької Січі, вивезені з Кубані в 1918 р., проявили себе в 1949 р. у Військовому музеї кубанського козацтва в Америці, у містечку Ховелл (штат Нью-Джерсі). Серед найбільш коштовних експонатів - пергаментна грамота Катерини II, що дарувала Чорноморському козацькому війську землі Кубані, військова печатка, 35 прапорів Війська Запорізького низового (кожне ціною від 50 тисяч доларів) і т.п. А також 14 отаманських і гетьманських булав.

Історики та письменники другої половини XVII ст. відзначали військову доблесть І. Сірка, причому це робили й ті, які вороже ставилися до визвольної боротьби українського народу. Це стосується насамперед польського хроніста Веспіяна Коховського, який писав: «Страшний він був в орді, бо був досвідчений у військових справах і відважний кавалер..., гожий чоловік,

вояцької натури і не боявся ані сльоти, ані морозу, ані сонячної спеки. Він був чуйний, обережний, терпляче зносив голод, був рішучий у воєнних небезпеках. Влітку він перебував на порогах, а взимку - на українському пограниччі. Він не любив марнувати час, або упадати коло жіноцтва, бо раз у раз бився з ворогом».

Дослідники описують зовнішній вигляд І. Сірка: отаман козаків мав зріст трохи вищий від середнього (174 - 176 см), правильні риси обличчя, рівний ніс. На нижній губі з правого боку була вроджена родима пляма, котру сучасники вважали «Божим знаком» і цим відрізняли Сірка від звичайних людей. Польський король Ян Собеський, котрий добре знав І. Сірка, і, зокрема, зустрічався з ним у Брацлаві у 1671 року, писав тоді ж у своєму листі: «Сірко чоловік дуже тихий, поступливий, рицарський і, здається, дуже зичливий, має велике довір'я у козацькому війську».

Славетний ватажок не терпів боягузів, грабіжників, а особливо зрадників та ренегатів. За словами літописця Самійла Величка, одного разу Сірко визволив з кримської неволі чимало невільників. Дехто з них на зворотному шляху заремствував і не хотів повертатися на батьківщину, за що І. Сірко наказав їх усіх - стратити. Варто відзначити ще одну характерну рису Сірка. Коли у Криму настала нищівна спека: посохли всі пасовища, гинули люди і худоба, кримський хан звернувся до Сірка з проханням пустити численні отари овець і людей на землі півдня України, щоб врятувати від загибелі свій народ. І. Сірко, не вагаючись, дозволив і всіляко сприяв цьому. Згодом гетьман Самойлович докоряв Сіркові за цю акцію, мовляв, допомагаєш недругу християнства, бусурману, ворогу. Сірко відповів: «Коли б чорт, пане гетьмане, помагав людям у крайній нужді, то безгувати тим не годиться, бо, кажуть люди, нужда закон міняє».

Незабаром ім'я І. Сірка стало пострахом для турецько-татарських загарбників. За свідченням польського хроніста Веспасіяна Коховського (1633 - 1700 р.), його ім'ям татарки навіть лякали дітей, коли вони плакали.

Подружжя Сірків мало щонайменше двох дорослих синів (Петро та Роман) і двох заміжніх дочок. Німецькомовна швейцарська газета «*Ordinari Wochen-Zeitung*» що виходила в Цюриху, 30 червня 1680 р. писала про одруження Романа з донькою покійного гетьмана Лівобережної України Івана Брюховецького.

Цікаво, що після смерті батька Роман опинився у Варшаві. «Сина такого великого мужа й вождя, - писав польський король Ян III Собеський у листі до запорожців, - відважного борця за цілісність християнства, ми прихилили до себе і взяли під опіку, щоб показати світу, як ми вдячні лицарській праці його батька». До речі, відомо, що отаман І. Сірко давав пожертви на Спасо-Покровський храм на Січі й піклувався про Спасо-Преображенський Межигірський монастир у Києві.

Козаки чудово усвідомлювали свою історичну місію, й сам Сірко, за словами польського хроніста Коховського, виразно сказав про мету своїх походів: «Я ляхів бороню, цих тяжких нам панів і гнобителів наших вольностей, одначе з двох лих я вибираю одне, менше, і за головного ворога вважаю того, хто забирає наше життя і кров, а не того, хто упоминається у нас про живність і доходи. Сам Бог каже наступати на тих ворогів Христового імені за спалені, або спрофановані церкви Божі. Ідіть за мною, я поведу вас».

У 1674 році Сірко дав притулок на Січі самозванцеві, який видавав себе за царевича Симеона Олексійовича, котрий з'явився там після поразки повстання Степана Разіна. І. Сірко вдавав, що повірив у щирість слів прибульця, бо, на думку Мицика, сподівався за його допомогою «підняти завірюху в Московській державі», як це бувало раніше, за часів Лжедмитрія. У зв'язку з настирливими вимогами про видачу «царевича Симеона» зауважував січовикам: «Як одного його видамо, тоді й усіх нас Москва по одному розтаскає».

Великий Луг в Україні. Чому козаки оселилися саме тут? Нижче від острова Хортиця, між Дніпром і річкою Конкою, знаходився Великий Луг, пов'язаний із Запорізькою Січчю, із славним козацтвом. Серед тих непрохідних колись боліт, густих чагарників містилася козацька твердиня. Чому козаки заклали Січ саме тут? Бо тут знаходили вони захист від ворогів. Великий Луг був символом безпеки й вільності. Недарма ж його називали «батько Великий Луг». Тут серед тростяника, рогами та іншої болотяної рослинності, в непролазній гущавині гніздилися чаплі, кулики, чайки, качки. А раніше водилися олені, дикі коні, зайці, лисиці, куниці. Сьогодні ж залишилася тільки слава Великого Луга.

21 червня 1674 року відбулася знакова подія в історії України, коли І. Сірко на берегах Інгулу перехопив посла від Дорошенка - Івана Мазепу, який прямував до кримського хана. «Панове-браття, просимо вас, не убивайте цього чоловіка, може, він вам і Вітчизні нашій уперед згодиться». Цікаво, що тоді І. Мазепа провів у степу з І. Сірком аж п'ять тижнів.

Лівобережний гетьман Самойлович наполягав на видачі Мазепи, але це суперечило січовим традиціям. Тоді Ромодановський наказав заарештувати в Харкові дружину Сірка й зятя Артеменка (до речі, за заручників воєводи брали й дочок отамана). Лише після цих інтриг Сірко став поступливішим. Утім Іван Мазепа лишився живий і дістав дозвіл на проживання в Гетьманщині.

В останній рік життя І. Сірка турки намагалися підкупити його, або фізично знищити, організувавши напад. Були намагання укласти з ним сепаратний мир. Це останні відомості про Сірка. Стан здоров'я змусив отамана залишити Січ та повернутися у свої володіння на пасіку до села Грушівки. Там він 1 серпня 1680 р., як писав літописець, відійшов на вічний спокій.

Літописець Величко писав, що 2 серпня 1680 р. водою Сірка доставили на Чортомлицьку Січ, ховали його з великими почеснями, з гарматною і мушкетною стрільбою, з усім Військом Низовим Запорозьким. Довго ще в Україні бандуристи співали: «А на Запорожжі кошовий отаман Сірко, ватаг сильний, помер». Оповідали, що під час будівництва Каховського водоймища прах Івана Сірка було перенесено на могилу поблизу с. Капулівка (нині Миколаївський район Дніпропетровської області).

Навіть після смерті Сірко не мав спокою. У 1709 р. рос. каральні війська полковника Яковлева здобули Чортомлицьку Січ і сплюндрували козацьке кладовище. З могили Сірка витягли цінні речі, лишилися тільки сліди від соболиної шапки, яка була на голові покійного. За більшовиків, у 1939 році голова Нікопольського райвиконкому заявив, що І. Сірко - петлюрівець, а тому не варто дбати про його могилу. Останню по-варварськи розкопали в 1967 році вночі, при світлі фар трактора, і нагнали на його прахом. А череп Сірка забрали, а потім підмінили - нібито для антропологічних досліджень...

Гірка правда

У 6-тій главі ми розповідали вам про початок Другої світової війни, про перші поразки Червоної армії і про окупацію України. А ще про те, як на початку серпня 1941 року війська групи армій «Південь» відрізали від Дніпра та оточили під Уманню дві радянські армії. Однак, зразу захопити німцям Київ не вдалося. Почалися запеклі бої за всю Україну. Внаслідок битви за Київ повністю був розгромлений радянський Південно-Західний фронт. Катастрофа під Києвом відкрила німцям шлях на південь території СРСР. Жорстокий окупаційний режим призвів до різкого посилення анти німецьких настроїв в Україні...

Не будемо переказувати події тих часів, бо вони добре висвітлені й іншими авторами. Нагадаємо, що до кінця першої декади липня 1941 р. німецькі війська захопили Латвію, Литву, Білорусь, значну частину України, Молдову та Естонію...

Воєнні дії під час Другої світової війни відбувалися на території України протягом 40 місяців - з початку війни 22 червня 1941 року і до кінця жовтня 1944 р. В ході яких загинуло біля 3 млн. радянських воїнів, понад 2 млн. українців були вивезені для примусової праці в Німеччину під час окупації. Повністю або частково було зруйновано понад 700 міст й 28 тисяч сіл, близько 10 млн. людей залишилося без даху, знищено понад 16 тисяч промислових підприємств, тощо.

Відомий історик Тарас Гунчак писав: «Проблеми Другої світової війни з історичної точки зору, з величезним розмаїттям учасників та жертв цієї війни, є такими складними, що намагання звести їх до простої формули добра і зла, друзів і ворогів, або правильних чи неправильних результатів було б надмірним спрощенням. Залишається багато білих плям, розуміння яких можна досягнути лише старанням та чесним дослідженням усіх наявних фактів». Війна втягнула в свою орбіту 61 державу з населенням 1 млрд. 700 млн. чоловік, тобто більше 80% насе-

лення земної кулі. Військові дії велися на території 40 країн Європи, Азії, Африки і на великих акваторіях Атлантичного, Північного Льодовитого, Тихого і Індійського океанів. Оснащені новітньою військовою технікою, армії різних держав нараховували в своїх рядах понад 110 млн. чол. Її жертви і страждання не йдуть ні в яке порівняння з усіма попередніми війнами. Ця найбільш руйнівна у світовій історії війна забрала близько 57 млн. життів, з яких понад 27 млн. - наші співвітчизники, причому майже половина з них - цивільне населення.

На сукупні матеріальні витрати, пов'язані з веденням Другої світової війни і ліквідацією її наслідків можна було б 50 років годувати все населення земної кулі. Світ відчуває наслідки цієї війни і в наші дні.

Ми, українці, на фоні протистояння двох систем: німецького фашизму та російського більшовизму, опинились в дуже складному становищі. Через те, що німецький фашизм та російський більшовизм були однаково погубельні для нас. Не маючи на той час власної держави, перед кожним українцем постало питання: на чийому боці виступити? Тож щоб боротись з німецьким фашизмом, він мусив піти до червоної армії, а щоб боротись з російським більшовизмом – йти до німців.

Зараз ми вже знаємо: відступаючи у червні 1941 р., Червоні війська вчинили масу злочинів і насильства на українських землях, особливо криваві розправи відбувались у західноукраїнських тюрмах, переповнених безневинно арештованими людьми. В'язнів не просто розстрілювали, а мордували, одним виколювали очі, відрізали носи, вуха, другим розпорювали животи, третім по лікті рубали сокирою руки, а шкіру дерли пасами і посипали сіллю, четвертим - вирізали язика. Ви скажете – це неправда. Ні шановні, це документальна, гірка правда. У деяких в'язницях, за відсутністю харчів, з березня 1941 року в'язнів годували людським м'ясом. У львівській тюрмі садисти з НКВС перед відступом розіп'яли на стіні священика і встромили в його розпорений живіт мертву дитину. Є свідчення, коли чекісти живцем зварювали у великих казанах мешканців того чи іншого населеного пункту. Загальна кількість жертв червоного терору на початку війни точно не відома. Орієнтовно, від 40 до 50 тисяч чоловік. Отже, не дивно, що певна частина українського населення прихильно, навіть із симпатією, поставилася до

німецької армії. Багатьом українцям Німеччина видавалася єдиною зовнішньою силою, за допомогою якої можна було б боротися з найбільшими ворогами України – більшовиками.

У ході загального контрнаступу Червоної армії з кінця грудня 1942 р. почалося звільнення України від німецько-фашистських загарбників, Червоній армії удалося звільнити ряд північно-східних районів Донбасу й Харків, однак супротивник наніс потужний контрудар і повернув під свій контроль велику територію. 23 серпня 1943 р. був звільнений Харків, практично повністю зруйнований, спочатку більшовиками, а потім німцями. У ході Донбаської наступальної операції (13 серпня - 22 вересня 1943 р.) були звільнені найважливіші промислові центри Донбасу, а 8 вересня - м. Сталіно (зараз м. Донецьк). Підходив час визволення Кіровоградського регіону.

Німці в Кіровограді звалили пам'ятник Кірову

Дід Опанас, опираючись на власні дослідження та думки експертів, розповів своїм онукам, як з кінця грудня 1942 року почалося звільнення України від фашистських загарбників. Уночі проти 21 вересня 1943 р. почалося форсування Дніпра Червоною армією. 14 жовтня 1943 р. було визволене м. Запоріжжя, 25 жовтня - м. Дніпропетровськ, а 6 листопада 1943 р. - столиця України м. Київ. Визволення Правобережної України відбувалося в період зими - весни 1944 р. А вже 28 жовтня

1944 р. останні окуповані гітлерівцями території України були визвалені радянськими військами.

Кіровоград був у німецькій окупації з 4 серпня 1941 р. по 8 січня 1944 р. Уже в перші дні окупації фашисти розстріляли понад 10 тис. мирних жителів м. Кіровограда. Гітлерівці проводили масові арешти комуністів, комсомольців, радянських активістів та членів їх родин, піддавали їх жорстоким тортурам, а потім розстрілювали без суду та слідства. З Берліна надходили директиви, в яких заборонялося утримувати військовополонених у критих приміщеннях, годувати вареною їжею, одягати в теплий одяг, і далі: «...у зв'язку з великою нестачею взуття абсолютно недопустимо, щоб у таборах і робочих командах військовополонені носили в теплі дні шкіряне взуття. Вони повинні ходити босі». На Кіровоградщині фашисти утворили 5 таборів для військовополонених – у містах Кіровограді, Олександрії, селах Павлиші і Терновій Балці, станції Адабаші. За роки окупації в них було розстріляно і замучено понад 80 тисяч бійців і командирів Червоної Армії, які потрапили у полон.

На базарній площі (нині – комплекс універсального торгового об'єднання «Кіровоград») була облаштована спеціальна площадка для показової страти місцевих мешканців. У Кіровоградській в'язниці на Польовій вулиці було закатовано близько 3 тисяч людей. Розстрілювали кіровоградців в глибокому яру біля Соколівських хуторів. Фашисти масово відправляли людей на роботи до Німеччини, лише з Кіровограда було вивезено понад 10 тис. чоловік, а з області – 52 тисячі. Крім того, протягом жовтня 1941 року у місті стратили понад 6 тисяч євреїв. За весь період Другої світової війни Кіровоградщина втратила 92 тис. 860 жителів, в оборонних та наступальних боях – 152 тис. 155 чоловік. Про ці та інші події написано в книгах Валентина Карпова на рос. мові «Запрещенная правда» та «Право на правду».

В той же час наші командири Ватутін, Конєв та інші воєначальники колишнього СРСР поклали під німецькі кулемети десятки тисяч необстріляних українських хлопців та ще десятки тисяч радянських воїнів утопили в Дніпрі. 8 січня 1944 р. – день визволення міста Кіровограда від фашистських загарбників вшановується незалежно від політичних подій, що формують

наше сьогодні. Згадаймо події того часу без прикрас, якими б гіркими вони не були. У січні 1944 р., воїни 2-го Українського фронту під командуванням генерала армії І.С.Конєва за 4 дні напружених бойових дій звільнили Кіровоград від фашистської неволі й просунулись на захід і південний захід ще на 15-20 км. за місто Кіровоград. Частина Червоної армії вела запеклі бої в районі Лелеківки під Кіровоградом, де фашисти своїми контратаками намагалися відкинути радянські частини. Дві колони ворожих танків й автомашин з Новомиколаївки й району Пятихаток підходили до Обознівки, прагнучи надати допомогу оточеному німецькому угрупованню генерала Байерлейна біля Кіровограду зі сторони села В-Северинка.

Запеклість боїв особливо зросла, коли радянські рухливі групи, обійшли місто Кіровоград з півночі, оволоділи залізничною станцією Лелеківка. Тут у німців перебували великі склади боєприпасів і стояв ешелон з озброєнням. Після короткого, але жаркого бою ст. Лелеківка опинилась в руках Червоної армії.

У ніч із 9 на 10 січня 1944 р. трьома німецькими дивізіями удалося відступити через Інгул на захід від с. Грузького. Там вони створили бар'єр, з'єднавшись ліворуч із 3-ю німецькою танковою дивізією, і праворуч із моторизованою дивізією «Велика Німеччина». Станом на 16 січня 1944 р. наступ Червоних військ було зупинено на рубежі в напрямку на схід Сміли, і на захід від Кіровограда.

Бої під Кіровоградом німці запам'ятали добре - кожен десятий з них, що воював у СРСР, знає Кіровоград. Це було одне з тих місць, де війна йшла особливо запекло. От рядки з нарисів Василя Бикова «Під Кіровоградом»: - У січневих боях 1944 р. під Кіровоградом залишився майже весь наш батальйон, ховали загиблих не зразу, аж коли степ звільнився від снігу. Як приклад, жителі околиць зібрали з полів пролежаних з зими - тіла наших бійців і звезли в братську могилу в селі Велика Северинка під Кіровоградом.....

Після вигнання німців з Кіровограда, радянські командири зразу провели мобілізацію молодих хлопців до лав Червоної армії. Брали усіх, хто підходив за віком, стан здоров'я не враховувався. За свідченням Ю. Коваленка (офіцера з особливих доручень (1943 р.) командувача Першого Українського фронту,

генерала армії М. Ватутіна), під час обговорення питання форсування Дніпра і визволення Києва Г. Жуков так відреагував на слова про необхідність озброєння й обмундирування українських новобранців: «В чому прийшли, в тому і воювати будуть. Всі вони зрадники! Чим більше в Дніпрі потопимо, тим менше до Сибіру після війни засилати доведеться». Унаслідок цього тисячі українських юнаків стали жертвами його жорстокості. На передову гнали беззбройних кіровоградських підлітків. А 6 листопада 1943 р. солдати Червоної армії увійшли до столиці України - Києва, форсувавши з боями Дніпро. Якщо вважати битву за Дніпро однією операцією, то жертви перевищать найкращу військову операцію людства - битву під Сталінградом.

Відомо, що битва за Дніпро та за м. Київ увійшла в історію війни проти фашизму як складова частина зусиль нашого народу в здобутті перемоги. Значною мірою вона вплинула на подальший хід воєнних дій і сприяла розгрому ворога. Водночас ці події надто за героїзовані, в їх горнилі поклали голови сотні тисяч людей, здебільшого молодих українців. Часто - даремно, з вини командування всіх рівнів. Саме їх, необстріляних, «зелених» у першу чергу кидали в бій. Кидали часто без обмундирування, відповідного озброєння, навіть без прийняття присяги, без відповідної артпідготовки, підтримки танковими частинами. Відразу після визволення того чи іншого села, або населеного пункту, в Україні починалися облави по хатах. Шукали молодих хлопців. Ніхто не питав їхні паспорти, не цікавився віком. Вирішували офіцери на око, кому скільки приблизно років: «В чому впіймали, в тому через міські військкомати відправляли в найближчі військові частини, які мали величезні втрати.

Були серед мобілізованих і колишні військовополонені Південно-Західного фронту, яких у кількості понад 270 тисяч відпустили німці в 1941 році на клопотання родичів. Вони жили зі своїми сім'ями і жодних злочинів проти радянської влади не чинили. Але де там! Для військкоматівців вони були потенційними зрадниками. Так само і для командування військових частин, що визволяли Лівобережну Україну. А ось запис у щоденнику Олександра Довженка від 16 грудня 1943 року: «Усіх мучить думка про нелюдські, небачені страждання народу. Розповідають, що на Україні починають уже готувати до мобілізації шістнадцятилітніх хлопців, що в бій гонять погано нав-

чених, що на них дивляться як на штрафників. І нікому їх не жалко, нікому до них немає діла...»

З цього приводу письменник А. Дімаров пише: «Не забуду, поки житиму, одну атаку взимку 1943 р. Німець засів за цегляними мурами металургійного комбінату понад водосховищем. Полковник і його комісар не придумали нічого кращого, як кинути в атаку кількасот новобранців, яких не встигли ще й обмундирувати та як слід озброїти. Вони висипали на лід водосховища величезним натовпом. Німці підпустили їх майже впритул і викосили до ноги. Вся крига стала криваво-чорною від трупів».

Віктор Король, доктор історичних наук, професор Київського Національного університету ім. Т. Шевченка писав: - Мертві, молоді хлопці лежали на полі, немов колоски. Бачила жахливі наслідки цих атак і моя мати, Тетяна Король, яка поверталась до Києва з біженців. Вона, щоб вижити, працювала в селі Кагарлицького району Київщини. В кінці листопада 1943 року разом з малолітньою дочкою йшла полями цього району. І набрела на одне поле. Мов колоски, лежали сотні вбитих наших хлопців, яких кинули в атаку на німців наші недолюдки-командири. Всі вони були або у куфайках, або у свитках та чоботях, військового вбрання не було - ніякого. Багато було без головних уборів, їх волосся розвівав вітер. Моя малолітня сестричка спитала матір, сидючи у неї на руках: «А чого це дяді лежить?» Мати ж замість відповіді просто намагалась зробити так, щоб вона не дивилася на мертвих людей. Військове командування і не думало хоронити цих людей, які загинули майже без зброї в безглуздох атаках. Робили це жителі навколишніх сіл.

Про те, як щойно мобілізованих українців часто кидали в атаки, в яких на той момент не було особливої необхідності, за якісь малі «висотки», свідчили письменники Довженко та Гончар, а генерал Лященко, наприклад, писав: «Багато було смертей, нічим не виправданих. Зустрічалися командири, які прагнули досягти успіху за будь-яку ціну». А прикладом для них були воєначальники Жуков, Конєв, Ватутін і деякі інші. Для них людське життя було ніщо. Плюндрувалися честь, гідність, совість. Натомість, брудна російська лайка та накази згори були найвищим судом для простих солдат.

Той же Жуков під час битви за Дніпро і пізніше наказував розмінувати мінні поля таким чином. «Коли ми наштотувалися на мінне поле, - говорив він при зустрічі з командувачем військами союзників Ейзенхауером у 1945 році, - то наша піхота атакувала його так само, нібито ніяких мін там не було. Втрати, яких ми зазнали від протипіхотних мін, ми вважаємо рівними тільки тим, які були б від кулеметного вогню і артилерії, коли б німці замість мінних полів вирішили захищати цю ділянку сильним військовим з'єднанням. Проте атакуюча піхота не підриває міни протитанкові. І після того, як вона проникає в глибину мінного поля і створює плацдарм, підходять сапери і роблять проходи, через які може пройти наша бойова техніка». Генерал Ейзенхауер був шокований і сказав: «Я уявив собі яскраво, що б трапилося з будь-яким американським, або британським командувачем, коли б він застосував подібну тактику». Виходить, що «українські хлопці завалили ворога своїми трупами»...

Битва за Дніпро і визволення Києва складалася з кількох стратегічних та фронтових наступальних операцій, що здійснювалися у два етапи:

► Перший - Чернігівсько-Полтавська стратегічна наступальна операція (26 серпня – 30 вересня 1943), метою якої було визволення Лівобережжя України, виходу до Дніпра у середній, течії, форсування ріки з ходу і відповідно захоплення плацдармів на правому березі.

► Другий - це Київська стратегічна операція (12 жовтня 23 грудня 1943), метою якої був розгром київського угруповання німців, визволення Києва, а також створення стратегічного плацдарму на правому березі Дніпра як передумову подальшого наступу.

Чернігівсько-Полтавську стратегічну наступальну операцію здійснювали війська Центрального (командувач Рокосовський), Воронежського (Ватутін) та Степового (Конєв) фронтів. Київську стратегічну операцію здійснювали війська Воронежського (а з 20 жовтня -1-го Українського) фронту за допомогою військ Центрального та Степового (а з 20 жовтня 1-го Білоруського та 2-го Українського) фронтів. Слід додати, що дії Воро-

незького та Степового фронтів координував представник від Ставки – генерал Г. Жуков.

Противник теж готувався до битви за Дніпро, фортифікаційні роботи проводили місцеві жителі під примусом окупантів і військовополонені. Ставка Сталіна, знаючи, які надії покладає ворог на рубіж Дніпра, ще на початку вересня 1943 вказала на необхідність форсувати його раптово і захопити плацдарм на правому березі річки. Це мало своє пояснення - треба було випередити ворога. Але це пояснення аж ніяк не могло виправдати майже повну відсутність у наступаючих частин Червоної армії засобів переправи. Досить сказати, що 22 вересня 1943 на місці основного форсування Дніпра, на південь від Києва в районі Букринського вигину ріки на переправу виділили всього 16 понтонів, що майже в 10 разів менше від необхідності.

У ніч на 22 вересня 1943 р. почалося форсування ріки в районі Букрина. Першими її форсували бійці штрафних батальйонів, а потім і інші. Під страшним вогнем ворога на правий берег Дніпра пливли наші воїни, на воді трималися - як хто вмів. Хто не вмів плавати, судорожно вчепилися за дерева, колоди, дошки, плащ-намети, мішки-напхані соломой. І тонули тисячами. У журналах архіву Міністерства оборони колишнього СРСР є ряд лаконічних записів з прізвищами загиблих: «Тело утонуло в реке»(!!!). Такий запис стоїть напроти тисяч прізвищ. Холодні води Дніпра стали могилою десятків тисяч воїнів.

Серед тих, хто форсував Дніпро в районі Букрина, був відомий радянський письменник-фронтовик Віктор Астаф'єв. Пізніше він писав: «Коли з одного боку в Дніпро входили 25 тисяч воїнів, то на протилежному боці виходили не більше 5-6 тисяч. Густо плавали у воді видуті трупи, що почали розкисати та виклюваними очима. З рота, носа, вух та очних отворів йшла піна. Сапери, яких послали витягувати трупи з води, не вправлялися з роботою - надто багато було вбито народу... А потім за річкою (де був бій) продовжували згрібання нових трупів, а далі по українським степам усе нові й нові трупи. Проте багатьох так і не вдалося відшукати по балках й поховати. Бої були такими запеклими, що вода у Дніпрі була темно-кислого кольору і солоною на смак.

Так радянські полководці, особливо Ватутін, форсували Дніпро. Ціною десятків тисяч воїнів, тіла яких ще довго плавали біля берегів. Деякі з них прибивало аж до берегів Туреччини: «Ми просто не вміли воювати. Ми залили своєю кров'ю Дніпро, а навколо нього - завалили ворогів своїми трупами». Боротьбу наших військ на Букринському плацдармі можна розділити на два етапи:

- Перший тривав з 1 до 11 жовтня 1943 р. - це було утримання і розширення плацдарму.

- Другий з 12 жовтня - до кінця жовтня, а фактично до початку листопада 1943 р., включаючи взяття нашими військами Києва 6 листопада 1943 р.

І хоча загальне співвідношення сил було на користь Червої армії, спершу через відставання саперних підрозділів, уповільнилися темпи зосередження важкої техніки. На плацдармі станом на 26 вересня 1943 р. перебувало всього сім 76-мм гармат, 29 штук 12-мм мінометів, 31 легкий танк і лише один танк Т-34 на всю армію в цьому районі. Звідси і колосальні втрати в живій силі. І по сьогоднішній день місцеві жителі в районі цього колишнього плацдарму знаходять десятки і сотні останків наших воїнів.

Особливо таке безжальне ставлення до людського життя було характерним для генерала Ватутіна. За свідченнями очевидців, дослідженням істориків та працівників спецслужб, у боях він не рахувався з числом понесених втрат. Намагався не розгромити супротивника, а захопити якнайбільше території. Звичайно, тепер складно судити про даремні і недаремні втрати солдат, принесені на вівтар Перемоги. Однак те, що Дніпро при його форсуванні під командуванням Ватутіна, був повний крові простих солдатів - це факт. Мужність і героїзм наших воїнів - безсумнівна. Але не їм поставлені пам'ятники, не їхніми іменами названі вулиці, а іменами тих, хто поклав під німецькі кулемети і втопив у Дніпрі десятки тисяч радянських воїнів.

Потрібна правдива оцінка трагедії України, як з'ясувалося, такі колосальні втрати за Букринський плацдарм (називають фахівці цифру понад 300 тисяч загиблих) виявилися марними. Витоки трагедії, окрім згаданих причин, були в тому, що Жуков та Ватутін виступили проти пропозиції командувача Центральним фронтом Рокоссовського наступати на Київ із тих плацдар-

мів, які захопили його війська ще у вересні 1943 року, в районі Нових Петрівців, Лютежа та Вишгорода.

Г. Жуков, як упертий віслик, вважав себе вище Наполеона, тому заявив: «Я представник Ставки і заступник Верховного Головнокомандувача у військах і тому моє слово вирішальне». Він ніяк не хотів поступатися лаврами полководця Рокосовському. А те, що при цьому даремно загинуло сотні тисяч солдатів, Жукова ніколи не хвилювало. Приведемо приклад іншої, подібної операції за Берлін, де він умудрився за один день 16 квітня 1945 р. загубити понад 100 тисяч наших воїнів під час штурму Зеєловських висот.

Проте важкі бої в районі Букрина змусили Г. Жукова, з урахування їх безперспективності, все-таки повернутися до плану Рокосовського. Але ж якою ціною! Якби саме з цих плацдармів почався у вересні і на початку жовтня 1943 р. наступ на Київ, то його б можна було захопити набагато раніше. А головне - не ціною таких великих втрат в живій силі. Коли ж Червоні війська почали наступ на Київ уже з цих плацдармів (перегрупування наших військ з Букринського плацдарму почалося в ніч на 25 жовтня 1943 р), то не зовсім буде правильно вважати, що для німців це стало несподіванкою. Ворог теж тримав тут значні сили, хоча і менші, ніж у районі Букрина.

В історію цей наступ на Київ з Лютизького плацдарму офіційно увійшов під назвою Київська наступальна операція (3-13 листопада 1943 року). Основний удар наносила 38-ма армія під командуванням генерала Москаленка. Яку було знову-таки значно поповнено за рахунок сумнозвісної діяльності польових військкоматів – українськими хлопцями. Із листопада 1943 р. після сильної артпідготовки з Лютежа наші війська перейшли у наступ і прорвали оборону ворога. О 4 год. ранку 6 листопада 1943 р. м. Київ було повністю визволене.

Командування досягло мети визволити Київ до річниці Жовтневої революції, що було заплановано Ставкою Сталіна. Та згодом наша розвідка не змогла своєчасно виявити передислокацію ворожих частин. Фельдмаршал Манштейн застосував раптову нічну атаку з прожекторами, завиванням сирен. У результаті німці ледве-ледве не захопили Київ. Сталін, який у цей час був на Тегеранській конференції, наказав Рокосовсь-

кому залишити свій Білоруський фронт, який щойно визволив Гомель, і виїхати до армії Ватутіна в якості представника Ставки, щоб виправити ситуацію під Києвом. І саме Рокосовський, а не Ватутін і Жуков, зробив контрудар, що зупинив ворога.

ГІРКА ПРАВДА

За форсування Дніпра звання Героїв Радянського Союзу отримали 47 генералів, 1123 офіцери. І тільки 1268 сержантів та солдатів - головних подвижників перемоги. А саме ці 47 генералів - Героїв Радянського Союзу - утопили в Дніпрі десятки тисяч воїнів через невміле і злочинне командування. Досить сказати, що нині за офіційними даними в боях за Київ і Дніпро загинуло 417 тис., а за іншими даними - понад 1 млн. осіб. Тільки під час форсування Дніпра уже не в районі Букрина, а Лютежа - трупами простих воїнів було, як греблею, перекрито ріку. А коли почалися морози, і вода стала замерзати, саперам довелося підривати ці дамби з людських тіл, щоб відновити течію Дніпра. Такою ціною було оплачено битву за Дніпро і визволення Києва. Війна продемонструвала безжальне ставлення сталінської системи до свого народу. Ставка, Генеральний штаб, полководці й воєначальники всіх рангів жодного разу навіть не поставили питання про відповідальність командувачів фронтів, армій, командирів корпусів і дивізій за невинуваті величезні людські втрати в бойових діях. Визволяючи Україну, польові військкомати мобілізували недосвідчену молодь і без навчання, озброєння, обмундирування кидали в наступ під німецькі кулемети. Так загинуло понад 900 тис. українських хлопців на терені України.

Після визволення столиці України швидко створювалися похоронні команди з жінок і підлітків на допомогу армійським похоронним командам, які просто не встигали ховати трупи. Вся земля навколо малих і великих міст була буквально встелена трупами наших солдатів. Тільки тоді ми належним чином ушануємо пам'ять полеглих воїнів у битві за Дніпро, Київ й інші міста, коли розшукаємо і встановимо імена всіх невідомих воїнів, які нині сплять вічним сном в безіменних братських могилах по всій Україні.

Одинадцята глава

Револуція незакінчена

Прийшла пора для пізньої осені. Листопад - це місяць опалого листа, тому мав народну назву – падолист, а ще його називали «напівзимник», «ворота зими», «грудкотрус». Останній місяць осені, який дуже часто підпадає під владу зими, в старі часи на землях Єлисаветградщини його іменували груднем, а сучасний грудень - студнем. Бо тоді за основу сучасного календаря було взято західноукраїнський поділ часу: «листопад – місяцю вересню онук, жовтню місяцю - син, а зимі - рідний брат». Листопад замикає ворота осені. З початку листопада для селянина наставала пора відносного перепочинку.

Все мовчазною і сумною стає осінь. Природа налаштовується на зимовий спочинок. Зовсім рідко стало з'являтися сонце. Замість купчастих хмар небо вкрилося тьмяною, сірою плівкою. Тепла зовсім не залишилося, але снігу мало, від чого й погода

здається особливо холодною. Посохлу траву прикриває мокрий сніг, на воді утворюється тоненький льодок. То дощ зі снігом вихром крутить, то просто дрібною мжичкою безперестану пле весь день, а то й сонце вигляне ненадовго й відразу сховається за хмари.

Дерева майже повністю звільнилися від листя. Подекуди ще зривається сильним вітром самотній листок і вітер несе його у дощовій завісі. На зиму в період холодів кора дерев твердіє, забезпечуючи захист від крижаного вітру, льоду й снігу. У лісі, то в одному, то в іншому місці можна зустріти зимового гостя-снігура. Разом зі снігурами до листопада прилітають зграї чечіток й інших птахів. Лісові звірі вже повністю готові до зими, а там вже й вовчята підросли в дикому лісі й лисиця перебіжками від дерева до дерева шукає в норках мишей, або схованих на зимівлю борсуків. Чутливий у сухому лісі кабан, тріскотячи гілками пробивається до своєї зграї. Узимку дикі кабани намагаються триматися разом, підготовляють собі нічліг з купи старих листів. Ліс заснув, але звірі не дремають в очікуванні довгої зими.

Всі ближче і ближче наближається зима. Суцільні й сірі хмари «плавають» у небі, у повітрі стоїть мрячний серпанок, а вранці калюжі покриваються кірками льоду. До кінця місяця ставки замерзають, затягуючись повністю рівним льодом. Середня температура повітря листопада на 2-3 градуси нижче нуля по Цельсію. Зовні листопад сірий і смутний місяць, тільки останній тиждень листопада може офарбитись в білий сніг, тому що свіжо випавший сніг нарешті міцно осідає на ґрунтовій землі й гілках дерев

У листопаді знижується температура води й багато риб уже зариваються в мул, соми, карасі, коропи проводять зиму в сонному стані. На зиму в річках залишається багато плаваючих риб. Стовпчик термометра до кінця місяця вже міцно опускається нижче нуля, залишилося тільки снігу випасти, і зима вступить в свої права. Снігу чекають всі, але він, як завжди, випадає раптово, як «сніг на голову». У лічену мить застеляє білим покривалом поля, берега рік й дерева. Усе обліплено снігом і начебто стає тепліше й радісніше від білих пластівців, що неспішно падають із неба. Зима приходить, не поспішаючи, й заточує природу у крижані кайдани.

З історії печаток. Печатки та штампи (як і в давні часи), й сьогодні є свідченням достовірності та законності того чи іншого документа. Сьогодні вони можуть бути різними: кишеньковими і настільними, ручними й автоматичними. А за старих часів вони застосовувалися для запечатування листів або важливих документів. Ще за часів античності кожен майстер-ремісник, котрий виготовляв і продавав свої товари, наносив на вироби штампи, які свідчили про належність товару саме до його майстерні. Крім зображення (герба або «логотипу»), штамп міг містити ім'я та іншу інформацію про майстра.

Найкрасивішими на планеті традиційно визнані печатки зі Стародавнього Китаю. Вони містили не тільки ієрогліф, який, до речі, вже включав всю необхідну інформацію, а й прикрашалися розписом: квітами, орнаментами, вигадливими геометричними фігурами. Кожна печатка виготовлялася з каменю, і на це йшло багато часу.

В Україні перша печатка з'явилася приблизно в X ст. Це була печатка князя В'ячеслава Рюриковича, і ставилася вона на грамоти та укази держави. Природно, на ній був і герб цього знатного роду. Пізніше стали з'являтися печатки і в інших династій. Спершу печатку ставили на віск або сургуч, яким скріплювали листи. Сургуч був досить дорогим і використовувався тільки для закріплення особливо важливих листів і документів. У XVII ст. в країнах Європи почали вводитися правила, що регламентували використання печаток. Наприклад, документи й укази уряду повинні були обов'язково запечатуватися зеленим воском, а менш важливі за своїм значенням папери – жовтим воском. До речі, лист одного глави держави іншому, скріплений жовтим воском, вважався знаком зневаги і міг навіть розв'язати війну.

Місяць листопад суворий і холодний, коли немає снігу. Буває, зрідка виглядає сонце, але воно вже майже не гріє, а якщо вас наздоганяє вітер, то обдає арктичним холодом з голови до ніг. Починається листопад у народному календарі з головної дати (4 листопада) - свята Казанської ікони Божої матері. Не по погоді тепер працювати надворі, весь листопад і всю зиму люди відсиджуються в теплих будинках.

Дивовижний світ листопада

Якщо на день Казанської Божої матері вже всі калюжі замерзають й покриваються тонким льодом, то на Дмитрів день - 8 листопада – трохи теплішає. На Єлисаветградщині селяни вважали, що осінь тримається до дня Дмитрія, потім зима пред'являє свої права. На 10 листопада (Ненила-Льняниця) заготовлювали льон для пряжи. На 11 листопада (Настя-овчарниця) дякували й пригощали пастухів за те, що весь рік вони худобу оберегали. То ж давайте разом, день – за днем розглянемо дивовижний світ листопада. При

цьому не забувайте, що 2016 рік оголошено роком англійської мови в Україні. Відповідний Указ підписав президент України Петро Порошенко.

→ **1 листопада** 1918 р. відбулося українське повстання на Галичині, метою якого було встановити владу Української держави (згодом її назва буде Західноукраїнська Народна Республіка) на землях, на які вона претендувала.

1 листопада - День народження Європейського союзу, це найбільш природне сучасне економіко-геополітичне об'єднання на сьогоднішній день. Утворився ЄС на основі підписаного 7 лютого 1992 року Маастрихтського договору, який набув чинності 1 листопада 1993 року. Цьому передувала величезна робота, що почалася ще з 1951 р., коли в Парижі було підписано договір про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі. ЄС - це унікальне утворення, націлене насамперед на ефективну регіональну інтеграцію. Загальні стандарти і основні цінності, якість і повага до прав людини, єдина, монолітна, але гнучка політика, питання колективної безпеки, роблять Єврозону найбільш надійним партнером як для найближчих сусідів, так і для всіх інших країн світу. Станом на 2014 рік ЄС представлений 28-ма державами.

1 листопада 1991 р. ВР України ухвалила «Декларацію прав національностей України». А ще **1 листопада** ми маємо декілька Міжнародних свят: **1)** - Міжнародний день проектного менеджера відзначається менеджерами, головним завданням

яких є послідовно і надійно вибудувати процес організації робіт з виконання конкретного проекту.

2) - Міжнародний день вегана відзначається щорічно 1 листопада. Саме цього дня в 1994 р. Веганське співтовариство відзначало своє 60-річчя. Вегани є строгими вегетаріанцями, вони не тільки виключають зі свого раціону м'ясо і рибу, а й інші продукти тваринного походження - яйця, молоко, мед.

3) - У 1851 р. (1 листопада) народився Іван Манжура український поет, фольклорист, етнограф.

 У Єлисаветграді 1881–1883 р. виходив друком «Педагогический вестник». А 1 листопада 1917 р. Єлисаветградська рада робітничих і солдатських депутатів на своєму засіданні ухвалила рішення не визнавати владу Української Центральної Ради (83 голоси проти 60).

1 листопада церква відмічає День всіх святих. Загалом вшанування святих у церкві бере свій початок разом із культом перших мучеників християнської ери. Спочатку християни відзначали «день народження до неба», тобто день мучеництва поодиноких християн. Зазвичай, цей день співпадав з днем поховання, тому за загальноприйнятим тоді звичаєм, при їхніх гробах відбувалися трапези. У випадку християн цією трапезою було звершення Євхаристії. На початку спомин святих мучеників був стисло пов'язаний з місцем перебування їхніх останків. Згодом, завдяки взаємному обміну літургійними календарями поміж локальними церковними спільнотами, вшанування мучеників в будь якійсь місцевості – поширюється на інші церковні округи. Безпосередньо перед Днем поминання покійних католики відзначають День всіх святих. Історія появи свята пов'язана з культурою язичників. А кельтські племена святкували Самайн - переддень Нового року. Язичники вірили, що цей день має містичну силу, що саме перед Новим роком до людей приходять чарівні істоти, причому не тільки добрі. Стародавні вважали, що в День всіх святих, душі померлих повертаються у свої колишні будинки, щоб отримати жертвну їжу.

1 листопада церква шанує свщмч. Теодора Ромжі; прор. Йоїла; муч. Уара. Це особливий день для віруючих та духовенства УГКЦ, оскільки цього дня в 1944 році помер Митрополит Галицький та Архієпископ Львівський, предстоятель УГКЦ - Андрей Шептицький, який очолював церкву 44 роки.

1 листопада 1939 р. на 5-й позачерговій сесії Верховної ради СРСР Західна Україна прийнята до складу Радянського Союзу і приєднана до Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР).

→ **2 листопада** Всесвітній День боротьби з пневмонією.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) і Всесвітня організація охорони здоров'я оголосили 2 листопада 2009 р. днем початку масштабної кампанії по боротьбі з дитячою пневмонією і почали збір коштів, які підуть на лікування від цього захворювання дітей у десятках країн, що розвиваються, переважно в Азії та Африці. Багато експертів в області медицини називають пневмонію «головним убивцею» дітей у віці до 5 років. Трагічна статистика говорить про те, що кожен рік від запалення легенів помирає понад 2-х мільйонів чоловік.

2 листопада день народження Моторного Д.К. - знатного хлібороба. Народився в с. Рязанчики Бобринецького району, Кіровоградської обл. Закінчив Херсонський судномеханічний технікум, пізніше Мелітопольський інститут механізації сільськогосподарства. З 1963 року Д.К. Моторний очолює колгосп ім. С.М. Кірова с. Чорнобаївка Білозерського району. Нині колишній колгосп, пройшовши стадію реформування на нових, приватних засадах, став ПОК «Заря». Талант господарника - категорія незмінна у Д.К. Моторного, він обирався депутатом Верховної Ради СРСР, двічі - Верховної Ради України. Його життєвий шлях позначений найвищими трудовими відзнаками СРСР - двома Золотими Зірками Героя Соціалістичної Праці та званням Героя України, орденом князя Ярослава Мудрого, званнями лауреата рейтингу «Золота фортуна», почесного члена Української Академії аграрних наук, Заслуженого працівника сільськогосподарства та інше.

Першим радянським комендантом звільненого Освенцима був наш земляк Єлисаветський Григорій Давидович. Він народився в 1906 році в Новій Празі Олександрійського району. З вересня 1928 р. по березень 1931 р. служив в 43-му стрілецькому полку 15-ї Сиваської дивізії, що дислокувався в м. Зинів'євську (Кіровоград). З жовтня 1941 р. - до кінця війни перебував на фронті. Закінчив війну на посаді командира окремої частини армійського під-

порядкування у званні гвардії полковника. Залишив спогади про звільнення Освенциму. Помер у Москві в 1988 році.

2 листопада церква відмічає вмуч. Артемія та свято, яке присвячується пам'яті померлих рідних і близьких. В багатьох країнах воно є державним. Віруючі в цей день відвідують могили родичів, щоб привести їх до ладу і помолитися за їх душі.

В листопаді світанок з сутінками в полудень зустрічаються. Коли в листопаді небо заплаче, то слідом за дощем і зима прийде. Якщо в листопаді з'являються комахи - зима буде теплою. Калина вже достигла, а листя на ній ще зелене - буде тепла осінь. Буває і навпаки: листя опаде, а плоди аж до морозів висять тверді.

➔ **3 листопада 2016** – День ракетних військ і артилерії, що входять до складу Сухопутних військ Збройних Сил України. Це професійне свято встановлене Указом Президента від 31.10.1997., а ще День інженерних військ. Він затверджений Указом Президента 27 жовтня 1999 р. на знак видатних заслуг саперів, ветеранів та воїнів-інженерів України. Щороку інженерні війська залучаються до ліквідації наслідків стихійних лих, зокрема, повеней в різних регіонах України, захисту мостів і гідротехнічних споруд під час льодоходу, проведенні рятувальних робіт тощо.

3 листопада 1927 р. у Берліні відкрилася перша конференція націоналістів, яка створила «провід українських націоналістів» і Координаційний центр у цьому напрямку діяльності.

3 листопада церква поминає преп. Іларіона Великого. Листопад не лютує, проте спитає, як ти одягнений і взутий.

➔ **4 листопада** - День залізничника. Своє професійне свято залізничники України відзначають на початку останнього осіннього місяця. Ініціатором цієї дати в українських календарях виступила Львівська залізниця. 4 листопада 1861 р., коли сучасний український Львів знаходився під протекцією Австро-Угорської імперії, на залізничний міський вокзал прибув перший пасажирський состав, що носив назву «Ярослав». За сучасними мірками це був справжній поїзд міжнародного сполучення, що відкрив сучасну історію української залізниці. Він курсував між Віднем і Львовом, перетинаючи міста Краків і Перемишль.

Професійне свято залізничників в Україні було закріплено Указом Президента № 257/93-рп від 15 липня 1993 року, але по

колишньому відзначалося в першу серпневу неділю. Так тривало включно до 2002 року. Потім, у зв'язку з клопотанням нового генерального директора шляхів сполучення Георгія Кірпи, який вступив на цю посаду з 2000-го року, цей день був перенесений на 4-е листопада. Відповідний Указ Президента № 1140/2002 «Про внесення змін до Указу Президента України від 15 липня 1993 р. № 257/93-рп», був підписаний 11 грудня 2002 року.

4 листопада 1967 р. у с. Бережинці Кіровоградського району було відкрито пам'ятник герою громадянської війни Василю Боженку.

4 листопада церква відмічає Казанський день (Казанська Божа мати) та св. Аверкія, єп. Єрапольського. Для незаміжніх дівчат - останній шанс вийти заміж цього року. У цей день намагалися зіграти весілля, бо вірили, що укладений на Казанський день - шлюб буде щасливим. Остаточна межа переходу від осені до зими - міцно сковується земля, а відтак «морозцям дорогу вказує». Якщо цього дня небо заплаче, то слідом за дощем прийде зима. Якщо зранку дощить, то надвечір має піти сніг - ознака ранніх підсніжників. Вважалося, що з цієї пори починаються заморозки: «До Казанської ще не зима, а з Казанської – не осінь». Якщо цього дня небо заплаче, то слідом за дощем прийде зима.

➔ **5 листопада** - День чоловіків. Чи варто порівнювати «чоловічий день» з аналогічним жіночим днем? Ну, хіба що тільки по суті, адже чоловіки і жінки такі різні. Однак об'єктивно один без одного просто приречені на вимирання. Підкреслюємо, що Всесвітній чоловічий день не такий популярний, як аналогічний жіночий, відзначається далеко не з такою помпезністю. Його наступ не передчують, як настання 8-го березня, але він є у світі. Нарешті історична справедливість відновлена, - скажуть багато чоловіків і будуть неправі! Історична справедливість нікуди і не зникала. Чи багато чоловіків в цей день йдуть з квітами по вулиці? Чи про багатьох чоловіків в цей день згадали наші дорогі жінки не злим, а хоча б тихим, добрим словом? Ні. Історичну справедливість повинні відновити жінки, бо не дарма Бог створив чоловіка саме чоловіком, а жінку - помічницею чоловіка, яка його любить і береже, за що чоловіки дякують Богові й досі.

5 листопада (1962-1992) день народження Бойка В.Л. - журналіста, державного діяча. Народився в м. Світловодськ. Працював на українському телебаченні. Заслужений журналіст України. Народний депутат України. Загинув внаслідок нещасного випадку за нез'ясованих обставин. В. Яворівський назвав його «мужнім і мудрим витязем молодого української демократії». У 1994 р. видано книгу нарисів, статей та інтерв'ю Бойка «Історії потрібна правда» (упорядник В.В. Журавський).

5.11.1957 р. запрацювала Краснохутірська ГЕС у Вільшанському районі потужністю 3300 кіловат.

5 листопада день народження Л. Капелюшного, журналіста і сценариста. Народився в с. Павлогорківка Бобринецького району. З 1973 до 1998 р. - власний кореспондент центральних газет «Комсомольська правда» та «Известия». З 1999 р. працював у «Літературній газеті». Автор книг: «Трасса» (1985), «Светит незнакома звезда» (1987), «Командировка в Китай» (1988); за його сценаріями знято 15 док. фільмів.

В місті Батурін (Чернігівська область) 5 листопада 1702 року у генерального писаря Пилипа Орлика народився син Григор. Згодом вони будуть змушені покинути Україну. Пилип Орлик буде гетьманувати понад 30 років, але більша частина його гетьманства пройде в еміграції. А Григор Орлик стане визначним державним і військовим діячем Франції, генералом і довіреною особою короля Людовіка XV, отримує графський титул і велику кількість європейських нагород. В 1747 році Г. Орлик одружиться на Луїзі-Олені де Брюн-де-Дентельвіль і стане володарем значних земель у Франції. Під Парижем він буде мати замок. В середині ХХ ст. на землях, що колись належали Григ. Орлику буде побудований міжнародний аеропорт «Орлі».

5 листопада церква шанує Дмитрівську батьківську суботу, (поминання померлих), а ще відмічає Апостола Якова, брата Господнього (по плоті), сина праведного Йосипа Обручника. Святий апостол Яків написав Божественну літургію.

Якщо на день Якова піде град або снігова крупа, то на Мотрону (22 листопада) настане справжня зима. Якщо після Якова сніг ліг на сиру землю – рівно, то навесні рано з'являться підсніжки.

➔ **6 листопада** День працівника соціальної сфери відзначають у першу неділю листопада в Україні, згідно з Указом Президента України від 13.04.1999 № 374/99. А 5 листопада 2001 року Генеральна Асамблея ООН оголосила *6 листопада* кожного року Міжнародним днем запобігання експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів.

6 листопада 1932 р. – за відставання в хлібозаготівлях постановою ЦК КП(б)У 30 районів УСРР були занесені на так звану «Чорну дошку», що означало скорочення завезення продуктів харчування у ці місцевості.

6 листопада 2016 церква вшановує - Ікони Божої Матері «Всіх Скорботних Радість» та мучч. Арети й інших. Часник треба садити до дня Дмитра - от тоді він і виросте гарний й дорідний. Якщо в цей день дощ, то 4 грудня снігу буде по коліна.

➔ **7 листопада** 2016 р. за задумом міністра МВС України Арсена Авакова, в Україні припиняє існування чинна міліція, яку замінить новостворена поліція. На кінець 2016 р. в Україні буде 6-7 тис. поліцейських, а всього працівників поліції буде близько 152 тисяч чол. Допомогу і підтримку Україні надають партнери з США, Канади, Японії та ЄС.

7 листопада день народження Віктора Рєзнікова, художника-графіка. Народився в с. Веселівка Бобринецького району. Виконав серію офортів до поеми М. Гоголя «Мертві душі», цикли акварелей «Живописна Україна», «Мої земляки - бобринчани» та інше.

7.11.1942 р. газету «Українські вісті», що виходила в окупованому Кіровограді, було перейменовано на «Кіровоградські вісті».

7 листопада 1917 р. Чорноморський Український військовий комітет поставив вимогу перед військовим і морським міністром щодо припинення слідства над генеральним секретаріатом України, зміни антиукраїнських генералів і офіцерів, погрожуючи відмовою виконувати накази Тимчасового уряду.

7 листопада 2016 церква починає Димитрівську батьківську суботу та шанує мучч. Маркіяна й Мартирія

➔ **8 листопада** - Міжнародний день KBK. У 2001 р. Україна вперше в історії зазначила міжнародний день KBK. Ідея свята була запропонована президентом міжнародного клубу KBK Олександром Масляковим. Уявити веселого студента без

винахідливості - просто не можливо, а винахідливий студент, як правило, рідко перебуває у смутку. Суворі реалії наших буднів ніяк не можуть впоратися з натиском і енергією цілеспрямованої молодшої людини.

8 листопада Всесвітній день містобудування (урбанізму). Цей день виник і заснований з ініціативи громадськості та працівників у сфері планування міст і населених пунктів з метою підвищення інтересу до містобудування. Вперше був запропонований професором в Університеті Буенос-Айреса, випускником Інституту міського будівництва в Парижі, на ім'я Карлос-Марія-делла Паолера наприкінці 1940-х років і проведений в 1949 році. Дата проведення Всесвітнього дня містобудування відзначається вже в більш ніж 30-ти країнах світу на чотирьох континентах.

8 листопада (1917-1999) день народження Осатюка Д.І., Героя Радянського Союзу (1943). Народився в с. Могильне Гайворонського району. З 1959 до 1972 - військовий комісар Кіровоградської області.

8 листопада 2016 – церква вшановує великомученика Дмитра Солунського (Димитрія Мироточця), а ще в народі відмічають день Дмитра, бо осінній Дмитро завершує хліборобський рік. За повір'ям він замикає землю і передає права зимі, але ключі тримає при собі, поки за ними не прийде весняним Юрій, (Георгія 6 травня) про який ми розповідали раніше. Це жіноче свято, до Дмитра ще дозволялося засилати сватів. До Дмитра дівка хитра, хлопців перебирає, а після Михайла (21 листопада) – хоч за будь якого. «На Дмитра дівки хитрі, бо збираються вийти заміж». Після цього дня вже рідко справляли весілля, чекали зимового м'ясоїда.

Якщо на Дмитра день без снігу, то не буде скорої зими. Замерзла земля і дме холодний вітер - снігу не буде до Нового року. Випав сніг на Дмитра, увесь листопад буде холодним і морозяним. Якщо на Дмитра дощ, то на Введення (4 грудня) снігу буде по коліна. Якщо відлига, то на теплу зиму і ранню весну; якщо цей день зі снігом - весна пізня; холод і сніг - на пізню й холодну весну. З Дмитром пов'язані завершальні обряди тваринників. З цього дня свійських тварин уже не вигонили на пасовиська. Господарі остаточно розраховувалися з пастухами, а останні врочисто святкували завершення сезону.

➔ **9 листопада** День української писемності та мови. Це свято було встановлено Указом Президента України від 6 листопада 1997 р. № 1241/97 і відзначається щороку на честь українського літописця Нестора - послідовника творців слов'янської писемності Кирила та Мефодія. Дослідники вважають, що саме з преподобного Нестора-літописця і починається писемна українська мова.

9 листопада День працівників культури і майстрів народного мистецтва відзначається на основі Указу Президента від 30.12. 2013 р. № 717/2013 «Про додаткові заходи щодо державної підтримки культури і мистецтва в Україні».

Раніше Всеукраїнський день працівників культури і аматорів народного мистецтва відзначався в Україні 23 березня. Ця дата була встановлена в березні 2000 р. Указом Президента України № 484/2000, враховуючи вагомий внесок працівників культури та аматорів у відродження української національної культури, з 2012 р., згідно Указу Президента України Віктора Януковича від 30 грудня 2011 № 1209/2011 «Про відзначення в Україні деяких пам'ятних дат і професійних свят» цей день став відзначатися в третю неділю травня і отримав назву «Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва». З 2014 року, відповідно до Указу Президента України від 30 грудня 2013-го року № 717/2013, це свято перенесли на 9 листопада, спільно з Днем української писемності та мови. Щороку в День української писемності та мови стартує Міжнародний конкурс знавців української мови імені Петра Яцика, а також проводиться Всеукраїнський радіодиктант національної єдності.

*Історія кохання Пушкіна і Анни Керн відома всім із шкільних років. Не обійдений увагою «чудного мгно-
венья» і наш край. З 17 до 19 років Анна Петрівна
жила в Єлисаветграді, де служив її чоловік - генерал
- грубий, скупий і страшенно ревнивий солдафон. Є
підстави вважати, що до Петербурга, взимку 1819
р. на свою першу зустріч з Пушкіним Анна Петрівна
прибуває з Єлисаветграда. Пушкін відразу закохався в юну
красуню з України. (Анна походила із старовинного українсько-
го роду Полторацьких, які жили на Полтавщині). Поет пода-
рував коханій першу главу «Євгенія Онегіна», в нерозрізаних*

аркушах якого Анна знайшла складений вчетверо папірець з віршем «Я помню чудное мгновенье». Тримати в таємниці такий подарунок - жодна жінка не змогла. От і Керн віддала присвячений їй вірш для публікації в журнал «Северные цветы», а Михайло Глінка написав до них музику. Так народився знаменитий романс: «Я помню чудное мгновенье...». Потім Пушкін написав Анні ще шість любовних листів. Вони були настільки інтимними, що Анна Петрівна розлучилася з ними тільки в глибокій старості, продавши їх редакції журналу «Русская старина».

9 листопада 1872 р. народився Богдан Лепкий, український письменник, автор роману «Мазепа».

9 листопада 2016 – день преподобного Нестора-літописця Печерського та мучч. Капітолینی й Єротіїди. Нестор Літописець був монахом Києво-Печерського монастиря (бл.1114 р.), першим давньоруським письменником і літописцем. Автор життя князів Бориса і Гліба, Феодосія Печерського; традиційно вважається одним з авторів «Повісті временних літ». Історія не зберегла для нас свідчень про рік та місце народження майбутнього літописця, його батьків та час смерті. Відомо, що він з'явився у Києво-Печерському монастирі вже по смерті Феодосія Печерського (1074 р.), ігумен Стефан постриг Нестора в ченці і поставив його дияконом. Саме Нестор увів історію Русі в річище всесвітньої історії.

➔ **10 листопада** - Міжнародний день бухгалтера. Ще у 1494 р. у Венеції була опублікована книга «Все про арифметику, геометрії і пропорції», автором якої був Лука Пачіолі, який у ній спробував підсумувати знання про математику того часу. Одна з глав цієї книги називалася «Про рахунки та інші записи». Л.Пачіолі описав використання журналів-ордерів і реєстрів бухгалтерського обліку, також він зробив прогноз того, що службовець не зможе спокійно лягти спати доти, поки дебіт не зійдеться з кредитом. Також у книзі було дано багато інших термінів, прикладів, одним словом, книга містила спеціальні знання, що вимагаються для повноцінної роботи бухгалтера.

10 листопада Всесвітній день науки. Ніхто не знає, коли і яка саме наука першою з'явилася на світ, але досі людству і не вдалося вичерпати всю багатогранність потенціалу людського пізнання. Більшістю своїх досягнень людина зобов'язана закла-

деній в ній Господом Богом здібності до спостереження, аналізу і розумінню явищ, що відбуваються навколо неї у просторі та часі. Систематизуючи отримані знання, людство помітило, що ці знання можна не тільки зберігати, передавати з покоління в покоління, але й доповнювати, розвивати і уніфікувати. Так з'явилася наука, а якщо до неї додати суспільство, то отримаємо прогрес. У зв'язку з цим на загальній конференції міжнародної організації Юнеско, що проходила в 2001 р., було прийнято рішення - офіційно заснувати «Всесвітній день науки в ім'я миру та розвитку».

10 листопада - Всесвітній день якості. Якість нашого життя визначається безліччю факторів. Серед довгого списку важливих позицій, істотне значення займає якість тих товарів і послуг, якими ми користуємося щодня, або час від часу.

А ще *10 листопада* відмічають День книги рекордів Гіннеса. Книгу рекордів створив британський інженер і власник пивоварні Х'ю Бівер. У листопаді 1951 року він відправився з друзями на полювання. Увечері в барі між чоловіками зав'язалася суперечка, яка з диких птахів найшвидша. Чоловіки переглянули кілька різних довідників, але відповіді не знайшли. Тоді Бівер вирішив створити книгу, в якій будуть зібрані всі рекорди. Назвав він її на честь своєї пивоварні. В даний час Книга рекордів Гіннеса є книгою з найбільшим тиражем із усіх книг, захищених авторським правом.

10 листопада - Всесвітній День Юзабіліті, його мета показати користувачам цінність простого і зручного дизайну. По всьому світу у другий четвер листопада проходять конференції присвячені юзабіліті. Головним гаслом Всесвітнього дня юзабіліті стала фраза - «Зроби простіше!»

10 листопада - Всесвітній день молоді. Саме в цей день на Всесвітній конференції молоді у Лондоні, що проходила з 29 жовтня по 10 листопада 1945 р., була заснована Всесвітня федерація демократичної молоді (ВФДМ). Міжнародне об'єднання молодіжних організацій - це центр міжнародного демократичного молодіжного руху, який об'єднує молодь незалежно від політичних і релігійних поглядів, расової та національної приналежності. ВФДМ веде боротьбу за мир, права молоді, незалежність народів, інтернаціональне згуртування прогресивної молоді проти колоніалізму, фашизму та расизму.

10.11.1892 р. у с. Марто-Іванівці Олександрійського повіту статський радник Іван Горонович на власний кошт (7 тис. руб.) відкрив початкове народне училище на 100 учнів, яке передав у відання земства. Він 15.12.1893 р. також збудував ремісниче відділення. Щорічно на утримання школи давав 200 руб. Вона вважалася однією з кращих у повіті, І. Горонович був її довічним попечителем.

10 листопада церква відмічає мучч. Терентія і Неоніли; муч. Параскеви, що в Іконі, (день Параскеви-П'ятниці, або просто Параски). В цей день святкують лише жінки: не прядуть, не шують, не зольють і не розчісують волосся. Параскева П'ятниця вважалася заступницею жінок. У ніч з 9 на 10 листопада жінки давали обіцянку в глибокому мовчанні виконати нелегку роботу. За це - святу Параскеву просили виконати заповітне бажання або послати здоров'я близькому. Говорили, що якщо на Параскеву багато смієшся, то багато будеш плакати в старості.

Якщо день сонячний, то чекай теплої зими; якщо хмарно – то всередині грудня будуть сильні морози.

➔ **11 листопада** 1917 р. Центральна Рада ухвалила за основу законопроект про вибори до Українських Установчих Зборів і доручила Малій Раді остаточно затвердити закон і провести вибори.

11.11.1917 р. Український драматичний гурток самостійників в м. Єлисаветграді влаштував спектакль за п'єсою «Вихрист» (для постановки був запрошений хор синагоги під керівництвом Д. Сквирського).

А 11.11.1782 р. в Єлисаветграді сталася велика пожежа, згоріли майже всі дерев'яні будівлі міста.

11 листопада церква шанує преп. Анастасії та преп. Аврамія Ростовського. Анастасія - це жіноча форма чоловічого імені Анастасій (Анастас), в перекладі з давньогрецької мови - «воскресіння» («повернена до життя»). Преподобна мучениця Анастасія Римлянка ще в дитячому віці осиротіла, її взяла під своє заступництво настоятелька жіночого монастиря, на ім'я Софія. Ігуменя виховала Анастасію в гарячій вірі і послуші. У той час почалося гоніння на християн імператора Декія, за його вказівкою воїни привели Анастасію. Побачивши її молодість і красу, Декія намагався спочатку лестощами спокусити її і зму-

сити відмовитися від віри Христової. Анастасія твердо відповідала: «Мій чоловік, моє багатство, життя і моя радість - Ісус Христос, і страхом мук ти не відлучиш мене від Господа!» Почалися жорстокі тортури, незабаром вони її обезголовили.

Осінній берег надії

З певністю можна сказати, що наші давні предки уміли розрізняти місяця і давали імена. Порівнявши оті назви між собою, дивуємося, що у віддалених країнах і слов'янських народах одні і ті самі імена повторюються, хоч і не в тім порядку, бо причиною є різниця піднеб'я (клімату). Подібне поділення місяців запро-

ваджено в Україні уже за часів християнства. У природі, особливо у житті рослин, осінь є порою визрівання і поширення собі подібних через насіння. У більшості дерев плоди пристосовані до розповсюдження вітром. У липи, ясена, клена та інших плоди опадають взимку. А насіння завдяки крилаткам, можуть переноситися на значні відстані. Важкі жолуді падають неподалік від материнської рослини, зате їх розповсюджують білки і сойки. Насіння черемхи, горобини, лісових яблунь, ялівця, глоду й тощо - розповсюджують птахи. Деякі трав'янисті рослини (кульбаба, нечуй-вітер й інші) мають на своїх плодах парашутики, завдяки яким вони літають у сухому повітрі. Якщо ж повітря вогке, волоски парашутика злипаються, і плід падає на землю. Плоди лопухів, череди розповсюджують тварини, до шерсті яких вони чіпляються за допомогою гачечків. Розносить подібні плоди і людина на своєму одязі.

➔ **12 листопада** - День фахівця з безпеки, міжгалузеве свято, що об'єднує всіх учасників ринку, професіоналів галузі безпеки в широкому сенсі слова. Ініціатором свята виступив найбільший Інтернет-портал з безпеки Sec.Ru. Традиційно в рамках урочистої програми відбувається нагородження фіналісток конкурсу «Міс Безпека». Пропагандують різноманітні засоби та способи безпеки й інше. Економічна безпека кожного підприємництва залежить передусім від наявності правової системи його захисту та ефективного механізму забезпечення

її реалізації. Гарантом економічної безпеки підприємництва повинна бути держава. Важко надати єдине абсолютно чітке та повне визначення поняття «менеджмент безпеки». З цього приводу наш автор Валентин Карпов для студентів курсу «Менеджмент безпеки» Кіровоградського інституту МАУП написав по 2 навчальних посібника «Менеджмент безпеки» - два томи (2007) та «Служба безпеки» - два томи (2008). Недержавна система безпеки у найбільш загальному плані являє групу людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної мети - безпеки об'єкта. Менеджмент безпеки - це надзвичайно багатомірне поняття. Для того, аби краще усвідомити його сутність, на нього слід дивитись з різних точок зору.

12 листопада день народження Чубенка В.А. письменника-гумориста. Народився в с. Дубівка Олександрійського району. Перші вірші В. Чубенка з'явилися в друці в 1950 році (армійська газета «Красный воин»), У 1971 - світ побачила його перша книжка «Балакучий автомат». З 1976 року - член Спілки письменників України. У 1973 році він брав участь у першому Республіканському конкурсі гумористів і став його лауреатом.

12 листопада 1889 р. народився Остап Вишня, український письменник-сатирик.

12 листопада церква відмічає мучч. Зиновія і Зиновії, та його сестри. Прилітають зимові птахи - сойки, снігурі, синички, щичлики. Варто вивісити годівнички.

➔ **13 листопада** - Міжнародний день сліпих. В 1745 році у Франції народився Валентин Гаюї - відомий педагог, який заснував у Парижі і Петербурзі декілька шкіл і підприємств для сліпих. За рішенням Всесвітньої організації охорони здоров'я саме ця дата відзначається як «День сліпих».

До XVIII ст. світ не знав навчальних закладів для сліпих. Валентин Гаюї вперше продемонстрував свій метод навчання сліпих, за допомогою придуманого ним шрифту. У 1784 році в Парижі без підтримки уряду та благодійних товариств, на свої власні кошти в своєму власному будинку він відкрив першу в світі школу для сліпих дітей під назвою «Майстерня трудящих сліпих». Першим учнем Валентина Гаюї був підібраний на церковній паперті хлопчик Франсуа де Лезюер. Потім в школу поступили ще 11 його безпритульних однолітків. Навчання та виховання сліпих дітей В. Гаюї поставив на наукову основу.

з 13 по 27.11.1894 р. в Єлисаветграді експонувалася XXII виставка ТПХВ, яку оглянуло 1435 чоловік.

13 листопада церква шанує Апп. Стахія, Амплія й інших; муч. Елімаха тощо.

➔ **14 листопада** Міжнародний день логопеда – професійне свято представників однієї з найбільш важливих соціальних професій. За даними статистики, число мовних розладів зростає з року в рік, у зв'язку з цим актуальність проблем корекції мовних порушень у дітей вже приймає глобальний характер. Процес коригування мовлення у дитини - тривалий шлях, який вимагає величезного терпіння їхніх батьків і близьких.

14 листопада - День боротьби проти діабету. Цукровий діабет був описаний в I ст. н. е. римськими лікарями Цельсом і Аретом, які відзначали у деяких хворих рясне сечовиділення, надмірну спрагу і втрату ваги. У XVII ст. англійський лікар Томас Уілліс помітив, що у пацієнтів з такими симптомами сеча має солодкуватий смак. Пізніше, в XIX ст., було встановлено, що у тонкій кишці відбувається перетворення крохмалю в глюкозу, яка потім надходить з кровоносного русла в печінку, де і відкладається у формі глікогену. У січні 1922 року нікому не відомий молодий канадський вчений Фредерік Бантінг вперше в історії врятував життя, зробивши ін'єкцію інсуліну 14-річному хлопчику, який страждав важкою формою цукрового діабету. Замість того, щоб отримати патент на інсулін і згодом казково розбагатіти, Бантінг передає всі права Торонтському університету. В подальшому права на виробництво інсуліну перейшли до Канадської ради з медичних досліджень, і наприкінці 1922 року новий лікарський препарат з'явився на ринку.

14 листопада - 1877 р. в Києві народився Дмитро Антонович, український політичний, державний діяч, член Центральної Ради, генеральний секретар військово-морських справ, в еміграції – організатор Музею визвольної боротьби України.

14 листопада церква шанує безсрібників і чудотв. Косми і Даміана (день Кузьми і Дем'яна). Косма і Даміан вважалися захисниками людей і тварин від укусів змій та інших гадів. Вони були братами, які уславились безкорисливою працею в лікуванні хворих. У народі їх чомусь вважали першими ковалями: бо саме вони винайшли перший залізний плуг, впрягли в нього змія й зорали поле.

У 1850-х роках позаминулого століття начальником штабу резервного кавалерійського корпусу в Єлисаветграді був генерал-майор Дубельт М.Л. - чоловік дочки О.С.Пушкіна - Наталії Олександрівни. В Єлисаветграді Дубельти поселилися в просторах, чудово мебльованих кімнатах 3-го поверху палацу. На першому поверсі розміщувалася царська охорона і прислуга. Тут Наталія Олександрівна народила першу дитину - дочку Наталію, а через рік - сина Леонтія, а через 5 років - дочку Ганну. Через грубість, жорстокість, обмеженість чоловіка сім'я розпалась і після 9-річного перебування в нашому місті, Наталія Олександрівна покидає його. Слід зазначити, що Н.О. Дубельт-Пушкіна вирізнялась серед світських дам Єлисаветграда не лише своєю красою, але, не зважаючи на свою молодість, і освіченістю та добрим серцем.

14 листопада - день зустрічі зими, адже за старим стилем - початок місяця. Звідси й приказка: «Кузьма й Дем'ян ріки кригою до весни закують». За давнім звичаєм дівчата влаштовували на вечорницях першу складчину курми - «курячі іменини». Для жарту визначали, чия курка була найсмачніша. Хлопці наймали музик, приносили наливку. Якщо на Кузьми-Дем'яна був вітер, то зима буде сніжною. Ідуть дощі - морозу не буде до початку грудня. Якщо випав сніг, то по весні буде повінь. Листя не опало, через рік у цей день - буде мороз. Якщо розвезе дорогу - не жди морозів до початку грудня.

→ **15 листопада** - Всесвітній день географічних інформаційних систем. Все почалося з США, і сьогодні «день ГІС» стає все більш популярним і вже перетнув кордони США: у 2015 р. понад 700 організацій з 65 країн приєдналися до цього заходу.

15 листопада церква відмічає мучч. Акиндіна, Пигасія, Афтонія, Анемподиста й інших. Перський король Сапор жорстоко переслідував християн. Він ув'язнив відважних юнаків Ахіндіна, Пигасія, Анемподиста й наказав їх мучити. Їхнє мужнє свідчення Христової віри навернуло вельмож і триста вояків, яких було 341, всі вони були страчені. Діялося це у 330 році.

Цієї пори селяни теребили льон і коноплі, продовжували обмолочувати хліб. «Доки на току ціп, доти на столі хліб». У народі казали: «Акиндин розпалює стодолу, а Пегасій сонце гасить» - світловий день стає все коротшим. Якщо на Акиндіна

небо заплаче, то зима м'якою буде. З цього дня і до 20 листопада відбувається стійке промерзання ґрунту.

Наприкінці XIX ст. в Києво-Печерській Лаврі був виявлений унікальний документ, що оповідав про подорож українського ченця Полікарпа в XI ст. в царство знаменитої Чуді. Коли цей документ потрапив в СМІ, то спочатку був сприйнятий, як чергова «качка», що не має нічого спільного з реальними історичними подіями. У 1889 році робітники знайшли в монастирі напіврозвалену посудину, яку слов'яни використали для сховища документів, такий древній тубус. Ченці Лаври прочитавши той сувій, так сильно розлютилися, що заборонили стороннім його читати й заховали. Про цю цікаву історію ми вам розкажемо в цій главі, в розділі «Відлуння історії».

➔ **16 листопада** - День працівників радіо, телебачення та зв'язку України, встановлений Указом Президента 11 листопада 1994 р. № 667/94 на підтримку ініціативи вище вказаних працівників. Девіз працівників зв'язку та сфери інформатизації: «Ми працюємо, щоб Україна стала розвиненою інформаційною державою».

16 листопада - День морської піхоти. З метою відродження та розвитку національних військових традицій, ураховуючи важливу роль морської піхоти Військово-Морських Сил України у забезпеченні обороноздатності держави, і відповідно до статті 112 Конституції України, Указом в.о. Президента України № 352/2014 від 31-го березня 2014 року в Україні встановлено нове професійне військове свято - «День морської піхоти»

16 листопада - Всесвітній День ґудзиків, цікаве свято, про яке неодмінно здогадуються, а може навіть знають професійні кравці і їх уважні клієнти - «Всесвітній День ґудзиків», відзначається щорічно 16 листопада. Воно було засновано в 1938 році. Деякі з нас іноді навіть не помічають, наскільки важливий для нас цей елемент одягу, адже без нього було б все набагато складніше. Найдавніші ґудзики або предмети, схожі на сучасні ґудзики, використовувалися далеко не для того, для чого ми використовуємо їх зараз, а виключно як прикраси, а не для застібання. Для застібання використовувалися зав'язки, шнурівки, вироби з рослин і кісток тварин в якості шпильок. Ґудзик був своєрідним предметом розкоші, що виконував не тільки декоративні функції, але й ніс цілком певне

інформаційне значення. Досить великі зібрання ґудзиків найрізноманітніших зразків є у музеях Швеції, США, Польщі та Чехії.

16 листопада - Міжнародний день терпимості (день толерантності) був оголошений ЮНЕСКО в листопаді 1995 року з нагоди 50-річного ювілею цієї організації. 16 листопада 1995 р. держави-члени ЮНЕСКО ухвалили Декларацію принципів терпимості. В 1996 році Генеральна Асамблея запропонувала цим державам щорічно 16 листопада таке свято, приурочивши до нього відповідні заходи, орієнтовані як на навчальні заклади, так і на широку громадськість. Кожен з нас повинен прагнути підтримувати принципи терпимості, плюралізму, взаємної поваги та мирного співіснування. Ми повинні бути завжди готові усувати стереотипи і спотворені уявлення і виступати на захист жертв дискримінації.

16 листопада 1947 р. у Нью-Йорку відкрився перший Світовий конгрес вільних українців.

16 листопада день народження Федора Гаращенко - кібернетика. Народився в селі Гурівка Долинського району Кіровоградської області. Доктор фізико-математичних наук, професор Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка.

16 листопада 1887 р. в селі Глodosax Новоукраїнського району відкрито церковнопарафіяльну школу, яку відвідувало 68 хлопчиків і 17 дівчаток.

16 листопада церква відмічає мучч. Акепсима, Йосифа й Айтала, а ще день Ганни. В історичних джерелах вона більш відома під іменем Яни - зменшеного імені від Анни. Народилася близько 1055 р. від шлюбу великого Київського князя Всеволода Ярославича і візантійської царівни роду Мономахів. Її братом був Володимир Мономах. У 1086 р. вона прийняла чернецтво у закладеному для неї монастирі св. Андрія в Києві, який одержав назву Янчиного. Як ігуменя, вона зібрала багато черниць і в цьому ж монастирі організувала першу в Україні дівочу школу, в якій навчали грамоті, гаптуванню та співам. Їздила вона і в Константинополь та запросила митрополита Іоанна на Київську кафедру. Померла в 1113 р.

➔ **17 листопада** - Міжнародний день філософії, проводиться в третій четвер листопада з 2002 року за регламентом ЮНЕСКО. А ще - Міжнародний день студентів, встановлений

17 листопада з 1946 р. на Всесвітньому конгресі студентів, що відбувся в Празі, в пам'ять чеських студентів-патріотів. Студенти - це один із самих прогресивних верств суспільства в усі часи. Їх сміливість і відвага до постійного втілення новаторських ідей, тяга до справжніх ідеалів свободи не раз ставала взірцем до загального наслідування, надихаючи інших і виступаючи прикладом для майбутніх поколінь.

17 листопада - Всесвітній день боротьби проти хронічного обструктивного захворювання легень (ХОЗЛ), заснований Глобальною ініціативою по боротьбі проти хронічної обструктивної хвороби легень і проводиться у всьому світі щорічно. У цей День фахівці охорони здоров'я та групи пацієнтів проводять різні заходи та глобальні кроки щодо підвищення обізнаності про ХОЗЛ і поліпшенню допомоги пацієнтам. За оцінками ВООЗ, в даний час від цієї хвороби страждає більше 210 млн. чоловік, за прогнозами, до 2030 року ХОЗЛ стане третьою за значимістю причиною смерті в усьому світі.

З моменту народження в мозку людини вже існує 14 мільярдів клітин, і число це до самої смерті не збільшується. Напротив, після 25 р. воно скорочується на 100 тисяч в день. За хвилину, витрачену вами на читання сторінки, вмирає близько 70 клітин. Після 40 років деградація мозку різко прискорюється, а після 50 р., нейрони (нервові клітки) всихають і скорочується обсяг мозку. А ще кожен палець людини за час життя згинається приблизно 25 мільйонів разів. Назва пальців руки у французів: пус, індекс, мажор, анюлер, оріюлер.

17 листопада - Міжнародний день відмови від куріння: «Людина, яка викурює пачку сигарет в день, добровільно випиває пів-чашки смоли на рік». Нарешті боротьба з цією згубною звичкою набуває цілком конкретних обрисів, адже ще буквально кілька десятиліть тому не можна було просунутися далі простих слів. Виною цьому було практично непробивне лобі тютюнових виробників і їх елементарна жадібність. Статистика ВООЗ дуже сумна. Епідемія тютюнопаління в ХХ ст. забрала з життя понад 100 мільйонів чоловік. У ХХІ ст. ця цифра може вирости на порядок. Близько 63% всіх смертей на землі відбувається через неінфекційні захворювання. Тютюнопаління в цій страшній статистиці займає стійку позицію лідера. Широке

інформування суспільства про шкідливий і згубний вплив тютюну на здоров'я курця і оточуючих його людей здатне позитивно вплинути на самосвідомість безлічі курців.

17 листопада (1837 – 1890) день народження Шпіра А.О. - філософа. Народився в м. Єлисаветграді. Жив у Німеччині (з 1867) та Швейцарії (з 1878). Його філософські праці «Мысль и действительность» (1873), «Очерки критической философии» (1901), «Основы морали и права» справили помітний вплив на творчість Л.Толстого, Ф.Ніцше, М.Рільке та інших європейських інтелектуалів.

17 листопада (1922 - 1997) день народження Книша Г.А. (Книшева) - поета, прозаїка. Народився в смт. Петрове Кіровоградської області. Учасник Великої Вітчизняної війни, воював на різних фронтах. Навчався у Львівському університеті. Друкуватися почав у фронтових газетах. З 1950 р. працює у пресі. Автор збірок віршів «Вірність» (1951), «Джерело» (1955), «Скарб» (1961), «За горами, за лісами» (у співавторстві з А. Волощаком, 1951), «Рубежі» (1963), «Поєднались ріки» (1964), «Високість» (1966), «Фарватер» (1971), «Антени» (1973), «Роса» (1976), «Імення» (1986), романів «Жайвір» (1975), «Приціл» (1977), «Гніздо» (1979), «Брость» (1981) та інших книг.

17 листопада церква шанує преп. Йоанікія Великого; муч. Никандра та Єрмея. А ще освячення Софії Київської. Цю всесвітньо відому пам'ятку історії, архітектури та монументального живопису було споруджено за часів Ярослава Мудрого. Приблизно в 1037 р. «Повість минулих літ» повідомляє: «Заклав Ярослав город великий Київ, а біля нього - Золоті ворота. Заклав і церкву митрополичу на честь святої Софії, премудрості Божої. Ярослав же цей мав любов до книг і багато переписав їх і зібрав у церкві святої Софії, яку сам сотворив і прикрасив її іконами многоцінними, і золотом, і сріблом, і сосудами церковними». А 17 листопада 1039 р. відбулося урочисте освячення храму, яке провів митрополит Феопемпт. Собор став центром громадсько-політичного життя Київської держави. В ньому відбувалися прийоми іноземних послів, велося літописання, була заснована бібліотека. Біля храму збиралися київські віча. Собор був також усипальницею князів. У 1054 р. в ньому поховано його засновника - великого київського князя Ярослава Володимировича.

➔ **18 листопада** - День народження Діда Мороза, це хоч і вельми умовна дата, але цілком конкретна в наших календарях. Як відомо - все має свій початок, день свого народження, справжню і реальну дату, в яку офіційно можна стверджувати: «Я народився ... такого числа». Але що робити, коли під рукою немає паперу, або ручки? Або очевидцям, яким вдалося стати свідками тієї чи іншої події, з тих чи інших причин, так і не вдалося зафіксувати свої свідчення. Так було і з Дідом Морозом, адже достеменно відомо, що Дід Мороз народився саме на початку зими. На територію, де донині проживають нащадки давніх слов'янських племен, зима приходить як і раніше, з 18-го листопада, тому проблем з визначенням дати народження діда Мороза, цієї чудесної і дивовижною особистості, просто не виникло. Давайте вважати день народження Діда Мороза – 18 листопада в дуже старі часи.

Андрій Достоевський (1825-1897 р.) приїхав до Єлисаветграда в 1849 р. і до 1858 р. працював міським архітектором. У цей час споруджується багато будівель, що стали окрасою міста, наприклад, Покровська церква на Ковалівці, окружний суд (нині - обласний суд), комплекс козалерійського училища (зараз казарми). Деякі будинки були споруджені за проектами інших архітекторів, але під керівництвом А. Достоевського. Прикладом може бути кавалерійське училище збудоване архітектором В. Верленом, за проектом одеського митця В. Шуміліна, але за участю А. Достоевського. Принциповість останнього була гарантом вибору високоякісних проектів. Андрій Михайлович про Єлисаветград часів свого перебування писав так: «Город Елисаветград во время моего туда водворения был очень неважный городок с 15 тысячами жителей... Самый внешний вид города далеко неказист. На так называемой Большой улице... встречалось несколько деревянных строений, крытых соломой», і при цьому в кінці 60-х років XIX ст. наше місто вважалось одним з найбільш красивих на півдні країни. Слід підкреслити, що Андрій Достоевський все своє життя схилявся перед генієм брата Федора Достоевського.

18 листопада 1932 р. у Харкові ухвалили Постанову ЦК КП(б) України про роботу з колгоспним активом, щодо бороть-

би з «куркулем і об'єднання всієї бідняцько-середняцької маси селянства в справі проведення заходів партії і радянської влади на селі». Ця Постанова була пов'язана з початком діяльності в Україні Надзвичайної комісії по хлібозаготівлі, яку очолив В.Молотов. А ще в цей день об'єднаний пленум ЦК і ЦКК КП(б) України в Харкові, розглянув питання про «український націоналістичний ухил», визнав, що «в даний момент головною небезпекою є місцевий український націоналізм, що поєднується з імперіалістичною інтервенцією». Постановою пленуму була припинена політика українізації.

18 листопада церква шанує мучч. Галактіона й Епістими, чоловіка та його дружини. Галактіон в III ст., розумівся на граматиці, риториці, астрономії та інших науках. Після одруження він роздав своє майно бідним і з дружиною пішов у гори - він окремо жив у чоловічому монастирі, вона в жіночому. З початком гоніння на християн -- Галактіона повели на суд. До свого чоловіка приєдналася його дружина. Їх довго мучили, а потім четвертували. Ця повчальна історія була дуже поширена в Україні до монгольської пори. Як доводять літературознавці, численні списки рукописів про життя Галактіона та його дружини ведуть своє походження від грецького роману Ахілла Татія «Левкіппа та Клітофонт».

➔ **19 листопада** День склороба (скловиробника). Професійне свято не випадково збігається з днем народження видатного вченого М. Ломоносова (він був творцем хімічного виробництва глазурі, скла, порцеляни. Розробив технологію і рецептуру кольорового скла, які використовував для створення мозаїчних картин. Винайшов порцелянову масу).

Скло, без якого в наш час не можна обійтися майже ні в одній області людського життя і діяльності, було отримано 5 тис. років тому. Найдавніші зразки виробів зі скла, що дійшли до нас - єгипетського походження. В Київській Русі виробництво художніх виробів зі скла (мозаїки, посуду, браслетів) існувало з початку XI ст. Технологія виготовлення скла була перейнята від візантійців, і вже за часів Ярослава Мудрого, коли київські майстри почали виготовляти свинцево-кременеземне скло. Незважаючи на таку давню історію, масовий характер виробництво скла набуло лише наприкінці 19 ст. завдяки винаходу спец.печі Сіменса-Мартіна і заводському виробництву соди. А вже листо-

ве скло - річ зовсім сучасна. В Україні, ураховуючи вагомий внесок українських скловиробників у розвиток економіки держави та відродження багатовікових традицій галузі, це свято встановлено згідно з Указом Президента України № 1417/2003 від 9 грудня 2003 року і святкується щорічно 19 листопада.

Також *19 листопада* в Україні щорічно відзначається День працівників гідрометеорологічної служби, встановлений Указом Президента України від 11 березня 2003 р. № 208/2003. Державна гідрометеорологічна служба, яка функціонує у складі Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, відіграє ключову роль в отриманні даних про поточні та очікувані гідрометеорологічні умови, сучасний клімат, його можливі коливання та зміни в майбутньому, прогнозування та попередження стихійних гідрометеорологічних явищ.

19 листопада - Всесвітній день туалету. Саме цей день було проголошено в 2001 році в ході міжнародної конференції в Сінгапурі, присвяченої проблемам туалетів. До речі, місце проведення конференції було обрано не випадково: Сінгапур славиться бездоганною чистотою туалетів. Понад 200 делегатів з Азії, Європи та Північної Америки, які представляли 17 національних туалетних асоціацій, зустрілися, щоб обговорити нагальні проблеми і розглянути нові концепції розвитку туалетної справи. Результатом зустрічі утворилась Всесвітня туалетна організація (ВТО).

19 листопада – Міжнародний день людей (чоловіків) планети. Ми, люди, дуже сильно можемо відрізнятись один від одного. Коли ці відмінності переходять якусь грань розумності, завжди виникає своєрідна зворотна хвиля, яка прагне збалансувати цей процес. Незважаючи на те, що кожен з нас, намагаючись узагальнити ці явища в рамках якихось понять і визначень, приймає ту чи іншу точку зору, процеси ці не припиняються і життя не стоїть на місці - воно рухається вперед.

Не плутайте з святом «Всесвітній день чоловіків» 5 листопада, яке відзначається в першу суботу останнього осіннього місяця. Воно виникло з ініціативи чоловіка, який дуже любив свою жінку.

19 листопада 1922 р. більшовицька Росія шляхом збройної агресії завоювала землі Далекосхідної республіки, в результаті чого українське населення Зеленого Клину втратило влас-

ну національно-культурну автономію.

19 листопада церква поминає Павла ісп. патр. Царгородського (Павла-льодостава). Він активно виступав проти аріанства - вчення олександрійського священика Арія, яке було засуджене як ересь. Павла вислали до Вірменії, де в 350 р. вбили. В народі цей день назвали льодоставом, оскільки до цієї пори ріки в Єлисаветградській місцевості через холоди вкривалися кригою. Коли в цей день йде сніг - чекай сніжну й добру для озимини зиму. Якщо в цей день багато снігу, то зима буде сніжною і довгою. А ще коли лід на річках грудями - на той рік хліб буде пудами, а як лід гладенький - то й хліб легенький.

➔ **20 листопада** - День працівників сільського господарства. Сільське господарство - одна з найважливіших галузей економіки України через низку кліматичних і демографічних причин. Від стану справ в сільськогосподарській галузі залежить економічна незалежність країни, добробут її громадян, здоров'я нації. Господь наділив українську державу багатими на чорнозем, родючими землями; крім того, після розпаду старого СРСР, аграрний сектор отримав нове дихання, доступ до найбільш ефективних закордонних технологій і методів обробки землі. Це дозволило організувати агропромислову галузь, як один з найбільш важливих стратегічних напрямів не тільки в економічному відношенні, але і як активну політичну та геополітичну складову життєдіяльності українського суспільства. Указ Президента № 428/93, датований 7 жовтня 1993 р.

20 листопада - Всесвітній день дитини. Яка б не була розумна і талановита дитина, вона все ж потребує від дорослих опіки й уваги, турботи, любові, захисту і постійної підтримки. Нелюдяно відмовляти нашим дітям у всьому цьому, особливо враховуючи ті реалії, які вперто супроводжують нас у нашому непростому світі. Це свято виникло в 1954 році, коли Генеральна Асамблея ООН затвердила свою резолюцію № 836 (IX), рекомендувавши всім країнам відзначати день дитини, починаючи з 1956 року.

20 листопада - за рішенням ООН третю неділю листопада оголошено Всесвітнім днем пам'яті жертв дорожніх аварій. Він покликаний привернути увагу до сумного факту: у всьому світі в результаті дорожньо-транспортних подій щодня гине 3 тисячі чоловік і близько 100 тисяч отримують серйозні травми.

Більша частина загиблих та постраждалих - молодь. Мета цього дня полягає в тому, щоб вшанувати пам'ять жертв дорожньо-транспортних аварій та висловити співчуття членам їх сімей, а також ще раз нагадати державам про необхідність забезпечити безпеку дорожнього руху. Серед основних причин ДТП: перевищення швидкості, вживання алкоголю, відсутність програм технічного огляду транспортних засобів та пристроїв, що забезпечують безпеку водіїв і пасажирів.

20 листопада 1917 р. у Києві пройшло засідання Малої Ради. Ухвалено III Універсал Центральної ради, де проголошено створення Української Народної Республіки (УНР) в складі федеративної Росії, декларовано ліквідацію поміщицького землеволодіння, встановлення 8-годинного робочого дня, запровадження на підприємствах державного контролю.

20 листопада церква відмічає день преп. Йосафата Гордашевської, Федота (Феодоха). Назва походить від імен святих Федота і Феодоха, страчених у III ст. в числі 33-х мучеників у Мелітині в 303 р. У народі цей день зветься льодоставом з тієї ж причини, що й день Павла. Феодор сидить і землю студить. З Феодора-студита стає в Україні холодно й сердито. Якщо в цей день відлига - чекай морозів.

20 листопада 2004 р. на Майдані Незалежності в Києві розпочалась підготовка киян до «Помаранчевої революції», а ще кампанія протестів, мітингів, пікетів, страйків та інших актів громадянської непокорі в Україні. Організована і проведена прихильниками Віктора Ющенка, основного кандидата від опозиції на президентських виборах у листопаді - грудні 2004, після оголошення Центральною виборчою комісією попередніх результатів, згідно з якими нібито переміг його суперник – Вік. Янукович. Основна акція почалася 22 листопада 2004 р., як реакція на масові фальсифікації, що вплинули на результат виборів. Основним результатом революції було призначення Верховним судом повторного, другого туру Президентських виборів (не передбаченого прямо законодавством). За результатами голосування у повторному другому турі виборів перемогу одержав Віктор Ющенко, відбулася зміна правлячої еліти України, почалося перезавантаження владних інститутів. Карпов В.Є. вважає, що Майдан 2004 р. готувався півтора року через наявні партійні та громадські структури.

Час політичних та суспільних змін

Листопад йде у наступ повним ходом, стає холодно, все частіше заряджає дрібний без перепочинку дощ, дні затягуються туманами. Однак листопад в Україні не завжди збігається з періодом падолісту. Скоріше така назва пасувала б жовтню місяцю. Зрештою, так воно й було у давнину. Від 20 листопада й до кінця місяця стовпчик термометра вже міцно опускається нижче нуля, залишилося тільки снігу випасти, як почнеться зима.

➔ **21 листопада** - Всесвітній день TV. Телевізійне мовлення давно і міцно увійшло в наше життя. Його різнобічність, різноманітність телепередач і інформаційний обхват, зробили незамінним супутником сучасного суспільства. 17 грудня 1996 року Генеральна Асамблея ООН проголосила 21-е листопада новим міжнародним святом - Всесвітнім днем телебачення, що було закріплено в резолюції ООН № A/RES/51/205.

21 листопада - Всесвітній день вітань. Вітаємо Вас! Ця проста і нехитра дія знайома кожному з нас. Ми здійснюємо її, майже не замислюючись про це. Своїм привітанням ми розташовуємо до себе співрозмовника, відкриваємося перед ним, створюємо дружню обстановку. Привітанням можна показувати безліч почуттів та емоцій, своє особливе ставлення до людини. Ця проста дія універсальна і застосовується до початку будь-яких ситуацій, надаючи позитивний вплив на будь-який процес. Вона виключає пасивність і є своєрідною акцією життєствердження. Всесвітній день вітань став щорічно відзначатися з 1973 року. У Євангеліє від Матвія в 5-у розділі 47-у вірші відкривається сенс позитивної і життєствердної дії - вітань. Вітайте один одного. Вітайте незнайомих Вам людей! Це надає тільки сприятливі наслідки, знімає напруженість, відкриває життя не тільки Вас, а й тих, кому адресовано Ваше привітання!

21 листопада – День Гідності та Свободи в Україні, свято встановлено на честь початку двох революцій: Помаранчевої

революції (2004 року) та Революції Гідності (2013 року). Раніше свято на честь Помаранчевої революції відзначалося 22 листопада у 2005–2011 р., поки не було скасоване указом Президента Віктора Януковича. Відбулась зміна Президентів в Україні і Петро Порошенко підписав указ 13 листопада 2014 р., згідно з яким в Україні 21 листопада відзначають День гідності та свободи: «Встановити в Україні День Гідності та Свободи, який відзначати щорічно 21 листопада» - Указ № 872/2014.

Корупція - не хвороба, а симптом, як висока температура при gripі. Хвороба - так звана система обмеженого доступу, коли влада дорівнює власності, і той, хто дорвався до першого, використовує і друге. Корупція в таких умовах діє як мастило: без неї шестерні системи не крутяться. У 2014 році здавалося, що системі завдано смертельного удару.

Але тепер бачимо: рана була неглибокою. Вона затягнулася і блищить, як нова копійка. У суспільстві ж за останні роки сформувалося реформаторське ядро, яке в меншості, але перевершує пасивну більшість якістю і мобілізацією. Україна впритул підійшла до фінішної дистанції забігу: створення й утримання життєздатних елітних інститутів, що діють поза державою. Але останній кілометр завжди найважчий. Головне - не впасти в депресію і не зійти зі шляху

Революція Гідності (а ще називають Київський Майдан, Майдан у Києві, Євромайдан та Єврореволюція) - політичні та суспільні зміни в Україні з 21 листопада 2013 - до лютого 2014 року, викликані відходом політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою протидією цьому курсу. Однією з головних причин протестів стала надмірна концентрація влади в руках Віктора Януковича та його «сім'ї», створення системи управління з ознаками фашизму.

Було спочатку Слово і Майдан,
А потім сльози й повні ріки крові.
Де ми шукали - хоч крихітку любові.
Та йшли на смерть, щоб жити без кайдан.

Терміни Революція Гідності або Єврореволюція стосовно означених подій часто використовуються в тому ж контексті, що й термін Євромайдан, але, звичайно, мають дещо інше семан-

тичне навантаження: Євромайдан здебільшого застосовується в контексті організації, форми та місця проведення протестів - як складова Революції Гідності. Революція Гідності - як суспільні та політичні зрушення, викликані зривом підписання Угоди на Європейську інтеграцію, та, власне, самим Євромайданом.

Словник українського Майдану у 2014 році:

Автомайдан. Група майданівців на автомобілях, які організовували протести під будинками чиновників. За час Революції гідності - «відвідали» 47 маєтків. **"Беркут".** Спецпідрозділ МВС для охорони порядку. Обороняли адмінбудівлі від протестувальників. У січні-лютому 2014 р. використовували вогнепальну зброю проти мирних активістів.

Волонтери. Слово стало актуальним у листопаді 2013 року. Сотні киян селили в себе вдома іногородніх активістів, приносили майданівцям їжу, ліки тощо.

"Глибоко занепокоєні". Так говорили про єврочиновників, представників ООН і США, які часто вживали це словосполучення. Воно асоціюється з бездіяльністю іноземців.

Небесна сотня. Так називають активістів, яких убили на Майдані силовики. Вперше це словосполучення вжив ведучий Майдану Євген Нищук 19 лютого 2014 року.

Революція гідності. Назва протесту в Україні з листопада 2013 р. - по лютий 2014 р. Вперше вжив лідер «Свободи» Олег Тягнибок 8 грудня 2013 року.

Тітушки. Найняті владою молодики спортивної зовнішності, які влаштовували диверсії й нападали на мітингарів. Прізвище Тітушко мав чоловік, який 18 травня 2013 року напав на журналістів під час політичної акції.

Передумови Революції гідності: 3 часу приходу В.Януковича до Президентської влади в 2010 р., й узурпації ним Конституції, в Україні постійно зростали протестні настрої людей. Кілька цифр для прикладу. Тільки за 2012-2013 роки в країні зафіксовано 328 тис. масових заходів, в яких взяли участь понад 100 млн. осіб. І в багатьох випадках - «порядок» та розгін людей забезпечували підрозділи «Беркута» і внутрішні війська.

В проміжок часу між зривом підготовки Угоди з ЄС та перед підписанням цієї Угоди в Україні виникло кілька «майданів»

на яких виголошувались вимоги щодо підписання Угоди Президентом України у Вільнюсі. Помітною ознакою цих «майданів» стало те, що на них була відсутня партійна символіка, а їх організатори всіляко придушували спроби виголошення партійних та антиурядових лозунгів.

Різні автори по різному визначають початок Революції гідності, одні називають 21 листопада 2013 р., інші 30 листопада 2013 р., коли на Євромайдані були побиті студенти, треті 18 лютого 2014 р., коли почались масові криваві зіткнення на Майдані в Києві зі значними людськими жертвами. Автор нашої книги Карпов В.Є. вважає початком Революції гідності саме 21 листопада 2013 року, в цього дня урядом Миколи Азарова було зірвано підписання угоди про Євроінтеграцію, після чого почали збиратись перші мітингуючи і почалися подальші протести.

А вже 24 листопада 2013 року відбувся найбільший мітинг опозиції за період Президентського правління В. Януковича, колони мітингувальників розтяглися на увесь Хрещатик (від Бульвару Шевченка - до Європейської площі), за оцінками опозиції, мітинг зібрав до 150 тисяч осіб, за оцінками міліції 50 тис. осіб. Цей мітинг одногосно прийняв «вимоги Євромайдану»:

1) Відставка уряду Азарова за зраду націонал. інтересів.

2) Проведення 27 листопада (тобто до саміту у Вільнюсі) позачергової сесії Верховної Ради, на якій повинні бути прийняті всі необхідні євроінтеграційні закони, в тому числі й закон про звільнення Юлії Тимошенко. У разі неприйняття вказаних законів, Євромайдан вимагає розпуску парламенту і проведення позачергових виборів.

3) Майдан вимагає від В. Януковича скасувати рішення про призупинення підготовки до асоціації з ЄС, звільнити Юл. Тимошенко, підписати «Угоду про асоціацію України та Євросоюзу» на саміті у Вільнюсі. У разі не підписання «Угоди про асоціацію» Майдан вимагає імпічменту В.Януковича за зраду національних інтересів.

4) Євромайдан звернувся:

► до країн Заходу із закликом, запровадити персональні санкції проти В.Януковича та представників його влади з боку Заходу;

► до керівництва ЄС із закликом - не закривати Україні двері в Європу, створити умови для підписання асоціації після

зміни влади в Україні.

А ще, починаючи з 14 грудня 2013 р. «головною вимогою Євромайдану» стало повернення до легітимної Конституції (тобто в редакції від 8.12.2004). Відновлення Конституції України дозволяло сформувати Уряд не свавіллям Президента, а на законних підставах у Верховній Раді України, дозволяло провести перевибори Президента та парламенту, тоді як Януковича було звинувачено в «узурпації Конституції».

21 листопада церква вшановує Собор Архистратига Михаїла, головного над ангелами. За біблійним переказом, він є вождем небесних сил із часу вигнання з небес сатани. Він веде непримириму боротьбу з дияволом та всіма силами п'їтьми. В цей день архистратиг Михаїл збирає на Собор усі небесні сили, щоб йти на війну з силами зла. Після чого з 28 листопада кожного року починається Різдвяний піст, щоб люди духовно очищали свої душі, і щоб сили п'їтьми не ховалися в них від архангела Михаїла. В Єлисаветграді це свято шанували поряд з Покровою, бо вважали Михаїла та Св. Єлисаветту своїми покровителями. Його зображення було на головній хоругві козаків, на інших козацьких прапорах. Михайлова субота, як і Дмитрова, вважається поминальною. В давнину на Єлисаветградських землях Михайлів день завершував сезон осінніх весіль. Тому в народі говорили: «Після Михайла - хоч і за шкандибала». А ще Михайла шанують мисливці, бо вважають його своїм опікуном.

Цієї пори інколи настають теплі Михайлівські дні, та коли випадає сніг, то кажуть, що Михайло – владика Мороз приїхав на білому коні. Про погоду на Михайла говорять: «Якщо на Михайла ніч ясна, то буде зима сніжна та красна». За цим днем завбачували і весну. Якщо відлига - не жди санного шляху до дня Миколи (19.12.). Інйі - на великі сніги, а туман - на відлигу. Від Михайла - зима морозяні мости кує: «Бо як Кузьма (17.08) з медом, то Михайло з льодом. Як на Михайла вітер з полудня, то буде тепло до половини грудня. Якщо на зимового Михайла з дощем погода не услужить - добру й суху весну наворожить».

21.11.1917 р. в Єлисаветграді у Зимовому театрі Елькінда відбулася публічна лекція члена ЦВК робітничих і солдатських депутатів Г. Зінов'єва на тему: «Що відбувається в Петрограді? Друга російська революція та її соціально-політичний сенс» Єлисаветградці задавали багато «неугодних» питань.

➔ **22 листопада** - 326-ий день року (327-ий у високосні роки). До кінця року залишається 39 днів.

22 листопада 1087 р. був вбитий святий Ярополк Ізяславович. А у 1708 р. російська православна церква, з ініціативи Петра I, проголосила анафему гетьману Івану Мазепі, яка навіть за трьохсотлітньої давності - вважається не легітимною.

У 1906 р. в Росії почалася аграрна Столипінська реформа. У 2004 р. в Україні відбувся початок Помаранчевої революції. У 2010 р. початок безстрокової акції протесту на Майдані Незалежності в Києві проти нового Податкового кодексу, написаного урядом Азарова, - акції відбулися по всій Україні.

22 листопада 2016 – церква поминає мчч. Онисима й Порфирія, препп. Матрони і Теоктисти, святителя Нектарія Егинського та вшановує ікону Божої Матері «Скоропослушниця». Мучениця Мотрона зазнала катувань за віру в Ісуса Христа в 492 р. Вважається, що з цього дня зима повністю вступає в свої права. Про погоду говорять: «З Мотрони Зимової налітають морози». З Мотрони дня вже має бути покритою снігом земля. Якщо на Мотронин день гуси вийдуть на лід, то вони ще поплавають по воді. Якщо на Мотрони буде мороз, то він нам гостру зиму принесе, замерзнуть водоймища та з'явиться сніговий покрив: «Після Мотрони зима встає на ноги».

Призупинимось на коротку мить і розглянемо короткий нарис «Україна 2016: революція не скінчилася».

Україна 2016: революція не закінчилася

Станом на перший квартал 2016 р. революція Гідності в Україні все ще не завершена. Але 2 роки після її початку дозволяють говорити про її здобутки і потенції. Вже після сумної осені 2013 р. були й розгін майже згаслого «студентського Майдану» 30 листопада, і кількомісячне протистояння Самооборони Майдану й активістів з одного боку та «Беркуту» і внутрішніх військ - з іншого та «диктаторські закони» 16 січня 2014, і події на вул. Грушевського й Інститутській 2014, частину якої теперішня київська влада вже перейменувала на алею «Героїв Небесної сотні», і

врешті-решт втеча, за думкою РФ: «єдиного та легітимного експрезидента В. Януковича». А далі калейдоскоп подій закрутився ще швидше: анексія Криму, початок АТО на Сході, вибори Президента П.Порошенка, вибори парламенту. За 2 роки країна пережила стільки, скільки не переживала, напевно, з часів Другої світової війни, чи щонайменше від року проголошення нашої першої Незалежності.

Навіть у сьогоденному 2016 році революція Гідності все ще є стихійною. Це означає, що жодна партія в Україні не представила якої-небудь програми революції. Отже можемо констатувати, що Революція Гідності є загальногромадянською, вона не політизована і не зведена до партійної приналежності. Значить ми маємо справу з принципово новою суб'єктністю сучасних мережевих комунікативних засобів, де формуються нові концептуальні бачення, програмуються ті чи інші дії, які водночас мають слабе політичне вираження.

Ніхто не знає, добре це - чи погано. Але стихійність революції Гідності дає їй суттєву перевагу: вона й досі продовжується в Україні, вона й досі несподівана, і вона здатна дивувати всіх, як громадян, так і владу.

Свого часу Велику Французьку революцію і Жовтневу революцію в Росії 1917 року розглядали як декілька революцій. Це характерно для будь-яких революцій, які виходять за межі однієї країни і принципово міняють світ. Українська революція Гідності має всі ознаки світової революції, але вона ще не стала світовою революцією, бо її інновації все ще розробляються, готуються, запроваджуються. Отже, революція 2013-2015 років в Україні це кілька пов'язаних між собою революцій. Давайте коротко розглянемо їх:

1) Геополітична революція (зміна геополітичної орієнтації України) – євромайдан. Це революція в переорієнтації країни – громадян та влади – з вектора Росії - на Європу. Водночас за цим процесом стоїть неприємна тенденція. Українська політична та бізнесова еліта не набули геополітичної суб'єктності, українська еліта передає повноваження по управлінню державою від Росії - до Європи, щоб і далі продовжувати робити те, в чому вона історично компетентна: збагачувати себе і свої клани. Українська еліта все ще не готова взяти відповідальність на себе. Зовнішнє управління, яке до 2014-2015 р. походило з Ро-

сії, тепер походитиме з Європи, але перші кроки європейських лідерів у так званому «Мінському процесі» показали Україні, що Європа буде переслідувати лише свої інтереси, жертвуючи інтересами України. Тобто точно так, як до цього робила Росія. В цьому сенсі Україна здобуде геополітичну суб'єктність лише тоді, коли сформує власний Пояс Безпеки, або Дієвий Хартланд. До такого формування геополітична революція буде

незавершеною.

2). Антиколоніальна революція - спроба політико-економічної та культурної емансипації від Росії. Антиколоніальна революція здійснена лише частково, оскільки економіка України все ще лишається залежною від Росії. Але українська політична еліта взяла курс на емансипацію економіки від Росії. Водночас український бізнес дуже слабко розриває стосунки з Росією. Зацікавленість у російських грошах переважає антиколоніальні патріотичні мотивації українського бізнесу. Окрім того, багато українських науковців, особливо гуманітаріїв, не вважають за потрібне вести дискусивну війну проти Російської Федерації. Дискусивна

війна ще не стала основою антиколоніальних студій. Та й власне антиколоніальні студії все ще не стали учбовою практикою в українських вишах. Лише послідовна антиколоніальна робота може все змінити. На жаль інституційні практики і бізнесові уподобання, що все ще залежні від орієнтації на імперську Росію.

3) Антиолігархічна революція - запуск процесу деолігархізації країни). Ця революція фактично саботована українською політичною елітою при вимушеній економічній кризі, пасивності середнього та дрібного бізнесу України на фоні постійного громадського тиску. Президент, Парламент і правоохоронна система України і в 2016 р. працює на захист наявної олігархічної структури. Єдиним союзником громадянського суспільства у справі деолігархізації - є війна. Але війна на Сході це слабкий і непевний союзник. Олігархи швидко пристосувалися і до цієї гібридної війни. Більше того, вони навіть заробляють гроші на

цій війні, причому держава навіть не бореться з цим.

Згадаємо з «Капіталу» К-Маркса: «Капітал боїться відсутності прибутку, або занадто маленького прибутку, як природа боїться порожнечі. Але коли є в наявності достатній прибуток, капітал стає сміливим. Забезпечте 10%, і капітал згоден на будь-яке застосування, при 20% він стає жвавим, при 50% - готовий зламати собі голову, при 100% він зневажає всі людські закони, при 300% немає такого злочину, на який він не ризикнув би, хоча б під страхом шибениці».

Олігархи в Україні мають і більше 300% прибутку, відтак ні війна, ні втрата території країною, ні втрата частини бізнесу нічому їх не навчили. Тим більше, що безліч кримінальних справ, які є на всіх основних олігархів, не можуть бути ані розслідувані, ані передані до суду, бо немає політичної волі самого Президента, який уклав з олігархами консенсус, і немає правосуддя, яку було б здатне це здійснити. Лише громадянський тиск і послідовна деолігархізація можуть завершити антиолігархічну революцію.

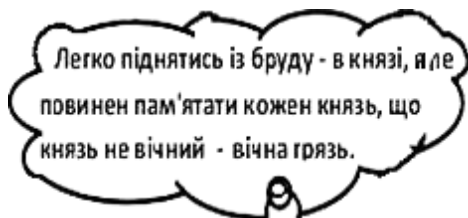
4) Національна революція, активний прояв діяльної національної самосвідомості, яка відмежовується від інших типів об'єднавчої самосвідомості. Ця революція мала цікавий наслідок – зменшення ролі етнічно-національного і навіть політично-національного - на користь суспільно-громадянського.

Людська енергія була значним чином інвестована у громадянську енергетику. Нація в ході революції стала розумітися домінуючим чином як суспільство, а не як держава, чи державні інститути. Відтак фокус уваги національно-патріотичного вектора - змістився. Більше того, етнічно-національне в ході революції почало виглядати - як архаїчне. Громадсько-національне чи суспільно-національне, почало витісняти етнічно-національне в мережевій комунікації. Політичні сили, орієнтовані на етнічно-національний контекст, отримали в революції поразку і відійшли від політичної влади.

Але найголовніше, що війна на Сході (АТО) 2014-2015 р. в Україні призвела не тільки до широких контактів, але і до спільних дій українських націоналістів - з націоналістами інших націй та громадськими активістами своєї країни, які є орієнтованими на громадський контекст, а не на національний. Виникло бойове братство – спільність у бійці з одного боку – і це

братство не є національним, не інтернаціональним чи космополітичним – воно є громадянським. Отже національна революція стала підґрунтям і посиленням громадянської революції.

5) Громадянська революція, як виникнення активного громадянського суспільства, що переймала на себе функції держави, поступово замінювало національно-етнічний зміст). Ця революція в 2016 року ще готується і розгортається в плані інструментального забезпечення. Дуже важко переконувати громадян взяти на себе обов'язок щодо формування самодостатніх громад. Українці в 2016 р. вже громадянсько-активні, але все ще не мають «громадянської потуги» для рішучого удару. Окрім того, «рейкова» децентралізація, яка запланована Президентом та парламентською більшістю в так званій новій редакції Конституції, стримує цей процес. Лише послідовне творення самодостатніх громад (самоорганізованих, самофінансованих і самозахисених) дозволить завершити цю частину революції.

6) Структурна революція, перехід від системно-ієрархічних структур - до мережових структур. Цей процес відбувається всередині інтелектуальних клубів

та активної громадськості. Водночас на рівні державних інститутів спостерігається саботаж. Електронна демократія та електронне самоврядування поки що не мають достатньої підтримки на рівні Президента та Уряду. Хоча безліч потрібних електронних ресурсів вже створено, але загалом Президент та Уряд продовжують працювати всередині ієрархічних структур. Структурна революція має відбутися всередині української влади – це завдання на перспективу.

7) Революція в мисленні та ідеологічних уявленнях про світ, (поява всередині діючих клубів уявлення про недержавний устрій світу, виникнення прообразу єдиного людства). В цьому напрямі значним чином робота сповільнена тим, що багато інтелектуальних ресурсів відволікається на війну на Сході. Тому така революція досі ще не окреслена як завдання освіти. Освіта й досі розглядається як зміна форматів та інструментів. Але значним чином освітня революція - це революція змістов-

на, тобто революція в мисленні. Особливо це стосується революції у вищій освіті, де постмодернізм та архаїчні наукові школи гублять мислення нового покоління. Україна постає як країна універсального проекту для цілого світу, але з наявним мисленням у вищій школі цей проект – зараз не здійснити.

8) Революція в баченні перспективи людського світу, (постановка проблеми про перспективи людства, яка поверхнево рефлексується світом у зв'язку з війною в Україні, але мало досліджується в Україні, Росії, Європі, США та Китаї). Це революція клубного характеру, яка в останній час сповільнилася через інвестування вільного часу інтелектуалів у виживання. Тут можна сподіватися тільки на протистояння цьому виклику, на жертвність і наполегливість.

Поки не сталося в Україні Конституційної революції, управлінської революції, урбаністичної революції, наукової революції, технологічної революції та революції в мистецтві. Після 2016 р., ці революції можуть ще відбутися. Українська політична і бізнесова еліта занадто слабкі інтелектуально і занадто стурбовані утилітарними мотиваціями. Але дивлячись на приклади минулих революцій, можна впевнитися, що все це має бути тому для успішного завершення Революції Гідності в Україні, нам спільно треба виконати дуже багато нових вимог, але тепер вимоги уже повинні бути не лише до влади, а й до суспільства. Бо автор книги Валентин Карпов вважає, що третій Майдан буде кривавим. Щоб цього не допустити, закликаємо «розум» - перемогти «емоції», не тільки на тому Майдані, але й у війні на Сході нашої держави.

Одні кажуть: «Хто наш Президент і його оточення? Це – люди бізнесу. Для них головне – заробити гроші. Вони добровільно не зміняться». Інші тлумачать: «Третій майдан може зруйнувати країну. Справжні революції нічого хорошого не приносять. Для будівництва держави потрібні інші дії. Де Голль був жорстким. Французи його полюбили після того, як він побудував країну. Така доля спіткала й Марґарет Тетчер, й інших політиків-реформаторів. Вони робили вчинки, що не подобалися інтелектуальній еліті. Їх критикували, а вони терпіли, мали конкретну мету і йшли до неї». Треті хочуть відплатити олігархам за всі знущання над народом: «Третього Майдану вже не буде – будуть погроми і суди Лінча».

Нам потрібно йти на реформи. Боротися з корупцією, бо теперішні «держачие» та «смотрящие» не бажають жити в європейській Україні, вони бажають там ховати вкрадені у народу - гроші. Революція Гідності кинула виклик диктаторству, подвійним стандартам, корупції, знущанню влади над власним народом. Гасло, написане на барикаді з боку Європейської площі: «Зрозумійте, нас уже все задовбало!», і далі актуальне. Але питання в тому, чи це лише стан душі, чи спонука до дій?

Не буває соціальної революції без змін в головах людей. Це потрібно пам'ятати і не боятися бути «простим» революціонером. Від цього залежить перемога Революції гідності.

(Продовжуємо розгляд листопада місяця).

Посієш вчинок – пожнеш долю

Тож ми з'ясували, що організованого Майдану з мітингами та концертами вже не буде. Якщо в Україні спалахне нова революція, то буде реалізація гніву у практичних діях. Ми вже пройшли етап мітингів, акцій протесту із закликами, зверненнями, переговорами, надалі можливі лише криваві розборки. Цього не можна допустити, є ризик втра-

ти України. І вина буде на тих, хто вийде на вулиці. А ще хочу вам нагадати, якщо держава втрачає монополію на насильство в межах цивілізованих та усталених правил і законів, то це вже не держава. А те, що наша Україна сьогодні такою монополією не володіє, очевидно для всіх. Всі захоплено говорять про реформи, але ніхто не говорить про те, що у нас щодня на дорогах без воєнних дій гине до 15 людей. Ми вже звикли, що з екранів TV в новинах передають про загибель 1-5 воєнків на Сході в зоні дії АТО. Чому ми мовчимо, що на мирних дорогах кожний день гинуть «смертю хоробрих» по 11-15 мирних людей? А ще в Україні 2016 р. процвітає кумівство і корупційні схеми Януковича, в країні сформувався вже не «сімейний», а «кумівський» та «любо-друзівський» капіталізм. При цьому ніхто не говорить, що в «лихих» 1992-1996 р. найвищим автори-

тетом в державі був пістолет, а в 2015-2016 р. вже став автомат Калашникова. Люди добрі; Ви що, до цього так просто звикли і не думаєте за дітей? Ви за таку Україну боролися?

Захоплено торохтять про реформи, при цьому мовчать, нахиливши голову, що в Україну приїхали грузини, які вчать Порошенків і Яценюків управляти державою. Де ваша національна гордість, чи ви тільки здатні красти та брехати? Чому ви допустили до того, що в селі самотні люди бояться залишатися наодинці у свій оселі, щоб їм не перерізали горло за 200 грн?! Ніхто не говорить, що по селах самотні жінки збираються по 3-4 душі в одній оселі, щоб разом переночувати і відчувати себе більш безпечно, плюс, щоб опалювати одну оселю і грітися разом через відсутність коштів на ваші «захмарні» комунальні послуги. Мало хто розповідає, що люди сьогодні відключають газ через його дорожнечу, йдуть в гості до тих, в кого лишилися грубки, щоб погрітися біля них. Наша біда в тому, що влада не говорить з людьми, а звично базікає про реформи. Реформи – це коли є рух вперед. Якщо його немає, значить немає ніяких реформ. У кращому випадку є лише їхня імітація.

Про яку людську Гідність можна говорити, якщо пенсіонери, інваліди, малозабезпечені в містах і селах не можуть собі дозволити з'їсти шматочка м'яса, а банки та енергоресурсні підприємства за копійчані борги забирають квартири й викидають людей на вулиці. Карпов В.Є називає це геноцидом проти власного Народу! Допоки всі корисні копалини, енергоресурси, с-г урожай країни, 98% бюджету належать 5-6 неукраїнським сім'ям – не треба обманювати народ, говорячи за Свободу і Гідність! Поки в Україні буде співвідношення: 2 млн. патріотів - до 40 млн. рабів, які мовчать, нахиливши голови перед малою купкою олігархів, країна не матиме перспектив. Бо олігархи продовжують зберігати тотальний вплив на ключові рішення та процеси в Україні: «У світі ніколи не було святих олігархів».

➔ **23 листопада** 327 день року (328 у високосні роки) у григоріанському календарі. До кінця року залишається 38 днів. У 1938 р. Карпатська Україна отримала автономію у складі Чехословаччини. У 2003 р. в результаті Революції троянд у Грузії Едуард Шеварнадзе подав у відставку. У 2007 р. почала роботу Верховна Рада України 6-го скликання, обрана після дострокового розпуску ВРУ 5-го скликання.

Доля Єлисаветграда склалася так, що від дня свого заснування і до початку XX ст. місто перенесло масу значних потрясінь від природних явищ. Основними з них були пожежі та повені. Грандіозною пожежею 1798 р. було знищено половину міста. А потім були пожежі 1812-1813 р., 1833-1834 р., збитки від яких складали мільйони карбованців.

У 1840 р. пожежі припинились, поступившись місцем іншому лиху - повеням. Найбільша з них сталася у 1841 р., коли загинуло немало людей. Велика повінь була у 1900 році. Та попри все місто зростало. З 1829 р. воно стало центром військових поселень півдня України. Тут розмістилися штаб-квартира резервного кавалерійського корпусу, інші військові відомства. Єлисаветград став суто військовим містом.

23 листопада церква поминає апп. Ераста, Олімпа, Родіона і тих, що з ними. Іродіон був родичем апостола Павла. Він займав єпископську кафедру в Патрасі.

Про погоду цього дня говорять: «Прийшов Родіон - візьме мужика в полон». О цій порі крига на воді ще тонка, і коли по ній їздять, то вона ламається й сани застряють, або провалюються у воду.

➔ **24 листопада** - День завоювання друзів, свято розпочалося у США в день народження Дейла Карнегі (1888-1955), автора книги «Як здобувати друзів і впливати на людей». Дейл Карнегі народився на фермі Мерівілль в штаті Міссурі. Сім'я жила дуже бідно, проте він зміг вступити до Державного Педагогічного Коледжу в Уорренсбурзі і отримати непогану освіту. Прагнучи подолати комплекс меншовартості, викликаний майновим станом, Дейл Карнегі шукав можливість чимось відзначитися. Практикуючись в ораторському мистецтві в студентських дискусіях, він несподівано для себе виявив, що знайшов деякі способи ефективного спілкування з людьми.

24 листопада - День подяки в США. У четвертий четвер листопада в США відзначають День подяки, одне найпопулярніших і найдавніших свят в країні. День подяки вперше було відзначено в 1621 р. англійськими колоністами, що жили в Плімутській колонії. З Днем подяки пов'язана низка традицій, які американці свято бережуть і дотримують. Усі члени сім'ї обов'язково повинні сходити до церкви, а після служби зіб-

ратися за святковим столом, на якому буде індичка, а потім будуть костюмовані паради і веселощі. Для багатьох вихідців з колишнього СРСР це свято стало зрозумілим і рідним.

24 листопада день народження Ерісмана Ф.Ф. (1842-1915), лікаря-гігієніста, одного з основоположників громадської медицини в Росії і Україні. 28.03 1893 р. під час відзначення 125-річчя Єлисаветградського медичного наукового товариства, Ф. Ерісмана обрано почесним членом з формулюванням: «как выдающегося деятеля русской медицины, главу современной школы русской гигиены». У земських школах Єлисаветградського повіту популярністю користувались праця Ерісмана «Из области школьной гигиены» (1895) та брошура його послідовника, колишнього Єлисаветградського санітарного лікаря М. Тезякова «Беседы по гигиене в применении к народной школе» (1899). А ще 24 листопада 1917 р. було сформовано український Єлисаветградський національний курінь з 3 батальйонів.

24 листопада церква поминає мучч. Мина, Віктора і Вінкентія; преп. Теодора Студита, визначного церковного діяча Візантії, що народився в 759 році. Він пройшов повний курс світського навчання. Теодор був одним із головних ідеологів іконошанування. Велику популярність принесли йому епіграми та церковні пісні, написані ним. А його статут, яким керувалися ченці відновленого ним Студійського монастиря в Константинополі, був запроваджений у Києво-Печерському монастирі, а згодом і в інших монастирях Схід. Європи. Помер Феодор у 826 р. В народі ім'я Теодора замінили на Федора і пов'язували святого з приходом холодів. Тому говорили: «З Федора-Студита стає холодно й сердито», або «Федір-Студит землю студить». Народ підмітив, якщо цей день теплий, то й зима буде теплою.

➔ **25 листопада** - Всесвітній день інформації. Значення і вплив, який чинить інформація на людину досконально не вивчено. Цьому присвячуються численні дослідження, проводиться глибока наукова робота. Ті моменти, які вдається найбільш точно визначити, вказують, що інформація є одним з найголовніших компонентів взаємодії в природі людини і оточуючого нас світу. Інформаційне навантаження в сучасному співтоваристві достатньо потужне і всі спроби його оптимізації активно сприяють раціональному використанню цього інформаційного потоку. Звичайно ж, ще не існує стійких універсальних рішень, але в

умовах глобалізації всіх міжнародних процесів, практика показує, що мудре, максимально зважене ставлення, колегіальність та відповідальність у розробці інформаційних технологій, висока моральність і шанування духовного світогляду людини позитивно сприяє поширенню необхідної інформації, зміцнюючи спокій і сприяє розвитку всього світового співтовариства.

25 листопада - День без покупок. Напередодні різдвяних розпродажів, наприкінці листопада в п'ятницю після Дня подяки в усьому світі відзначається День без покупок. Автором ідеї є рекламист Тед Дейв, переконаний, що «реклама обманює, коли обіцяє, що ми станемо щасливішими, якщо придбаємо більше тих, чи інших речей. Мета цього дня - дати зрозуміти людству, що крім товарів, у світі є багато більш цінних і цікавих речей.

25 листопада 1917 р. за розпорядженням Українського Військового Чорноморського комітету на всіх кораблях на честь проголошення УНР було піднято синьо-жовті прапори.

Поблизу фортеці св. Єлисавети (Єлисаветград) селились: греки, євреї, поляки, угорці, серби, турки. В 1756 р. навколо фортеці св.Єлисавети налічувалося 27 слобід (поселень) з населенням 4604 душі. В 1757 р. в розташованій безпосередньо біля фортеці слободі налічувалось 128 дворів (без військових будівель). За даними першого Всеросійського перепису 27 січня 1887 р. (ст.ст.) в Єлисаветграді проживало 62482 жителя. Через 10 років їх було вже понад 72 тисячі, а на 1 січня 1913 р. - 76649 чоловік. За цими показниками Єлисаветград поступався лише Одесі та Миколаєву. При цьому слід врахувати, що Одеса на той час займала третє місце в Росії за кількістю населення. На початку 19 ст. Єлисаветград був досить впорядкованим, компактним містом з 80-ти тис. населенням. Переважали, звичайно, міщани. Чимало було купців, дворян, але найбільше - гусар.

25 листопада - Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства над жінками, відмічають з 2000 року. Генеральна Асамблея ООН запропонувала урядам, міжнародним організаціям і неурядовим організаціям проводити в цей день заходи, спрямовані на привернення уваги громадськості до проблеми насильства над жінками.

25 листопада в 1961 році в Домініканській Республіці за

наказом домініканського правителя Рафаеля Трухильо були по-звірячому вбиті три сестри Мірабал, які були політичними активістками. Послання Генерального секретаря: «Насильство проти жінок заподіює невимовні страждання, горе усім, де страждають старі і малі, і доводить їх до зубожіння. Страждання не дозволяє жінкам використовувати свої потенційні можливості, обмежує економ. зростання і підриває розвиток».

25 листопада - Чорна п'ятниця. На цей день деякі люди чекають цілий рік; можна сказати, що Чорна п'ятниця для них - день довгоочікуваний і проводиться після Дня подяки. У цей День, безліч торгуючих організацій влаштовують імпровізовані розпродажі, роблячи вельми відчутні знижки на свої товари. Першим покупцям вдається робити серйозні покупки зі знижками до 80%. Обороти торгівлі в цей День досягає рекордних показників. Бажаємо усім бути мудрими в цей День розпродажу. Приємних покупок!

25 листопада церква вшановує свщмч. Йосафата, асп. Полоцького, а ще це день св. Івана Милостивого, він був патріархом Олександрійським. Відзначався благодійністю, за що й одержав ім'я Милостивий, є автором декількох богословських робіт. Помер він у 620 році.

В народі за цим днем визначають погоду на найближчий період, тому говорять: «Коли на Івана випаде сніг чи дощ, то бути розталям (розкислим дорогам та відлизі) аж до Введення (4 грудня - Третя Пречиста).

➔ **26 листопада** - День пам'яті жертв голодомору, щорічно відзначається в Україні в четверту суботу листопада. Президент України, підтримавши ініціативу громадських організацій, міністерства культури і мистецтв, Державного комітету у справах релігій, Державного комітету телебачення і радіомовлення, ухвалив встановити в країні День пам'яті жертв голодомору і політичних репресій.

Спочатку Указом президента України від 26 листопада 1998 року остання субота листопада оголошувалась Днем пам'яті жертв голодомору, потім Указом від 31 жовтня 2000 р. цей день став іменуватися Днем пам'яті жертв голодомору і політичних репресій. За Указом Президента України № 431 - від 21 травня 2007 року, в назву цього пам'ятного Дня були внесені зміни: «Внести до Указу Президента України от 26 лис-

топада 1998 р. № 1310 (1310/1998) «Про встановлення Дня пам'яті жертв Голодоморів та політичних репресій» (в редакції Указу від 15 липня 2004 року № 797 (797/2004) зміни, виключивши у назві та тексті слова «та політичних репресій».

26 листопада день народження Тереножкіна О.І. археолога. У 1949 р. відкрив та дослідив у Чорному лісі (поблизу с. Богданівка Знам'янського району) так звану «чорноліську культуру» (X - початок VII ст. до н.е.), що в матеріальних пам'ятках зафіксувала перехід від доби бронзи - до заліза. На території Кіровоградщині відомо близько 20 поселень «чорноліської культури».

26 листопада 2016 – церква вшановує Святителя Іоанна Златоуста, архієпископа Константинопольського (аеп. Царгородського). З нагоди кончини Іоанна Золотоустого, видатного діяча православної церкви й проповідника християнської моралі. Народився він у 342 році в Антіохії, в молодості був адвокатом. Блискучі за формою проповіді дали привід назвати його Золотоустом. У своїх численних працях, проповідях і псалмах Іоанн з повагою писав про бідних, працелюбство, селян. В них він виклав своє обурення розкішним життям багатих людей. Він був першим організатором благочинної діяльності церкви, яка підтримувала за свої кошти до семи тисяч чоловік. В цей час столиця Візантії стала центром вищої церковної дипломатії. Невдоволена його проповідями, придворна знать та вище духовенство добилися його зміщення з посади й вислання з міста. Помер він у 407 році. Про його життя було написано «Житіє», яке згодом переклали на старослов'янську мову, і яке було популярне в Україні. Як вважають деякі дослідники, цей твір вплинув на Нестора Літописця, тому він написав своє «Житіє Феодосія Печерського», про якого ми згадаємо у розділі «Відлуння історії».

➔ **27 листопада** - День заснування Національної Академії Наук України. Була заснована установчими зборами при уряді гетьмана Скоропадського 27 листопада 1918 року і є однією з найстаріших академій на пострадянському просторі. Першим президентом Академії було обрано видатного вченого-геолога і геохіміка зі світовим ім'ям Вернадського В. І. Історія НАНУ включає в себе ряд найважливіших і яскравих наукових досягнень. У період з 1918 р. по 1921 рік НАНУ носила назву

«Українська академія наук» (УАН). З 1921 по 1936 р. «Всеукраїнська академія наук» (ВУАН), з 1936 по 1991 р. «Академія наук Української РСР» (АН УРСР), з 1991 по 1993 рік була перейменована як «Академія наук України» (АН України), а з 1994 року знайшла свою теперішню назву - «Національна академія наук України» (НАНУ).

27 листопада церква встановила День ап. Пилипа (Філіпп), заговини, запусти на Пилипівку. Він був учнем Ісуса Христа, народився у місті Віфсаїда. В Євангелії розповідається, що він був одружений, мав трьох дочок, лікував недужих. Філіпп (Пилип) проповідував Євангеліє в Скіфії та Фрігії. За те, що він повернувся у християнську віру дружину одного з великих вельмож, його розіп'яли на хресті вниз головою.

Пилипів день - останній перед Різдвяним постом. Тому починають готувати смачні страви, щоб наїстись досхочу перед постом, та не забувають про душі померлих родичів й хатнього домовика. Для цього залишки страв виставляють у сіни, клуню, сарай, двір, щоб худоба водилась. З цього дня жінки починали прясти кужіль на полотно. По погоді в цей день передбачають врожай на овес, пшеницю. Якщо випаде іній, то вродить овес, якщо - дощ, то вродить пшениця: «Іній на Пилипа - буде овес, як липа». Хмарна та сніжна погода в цей день передбачає мрячний, негожий травень, а мороз - вказує на холодну зиму.

Гусар, з угорського «хусар» трактується як «один з двадцяти», саме так називали кіннотників угорського дворянського ополчення. Вони розподілялися на роти в 20-25 вершників. Молоді, ставні, у яскравих, розшитих позолотою доломанах, вузьких білих рейтузах і коротких чобітках - такий типовий портрет гусара. Не всім, певно, відомо, що в Росії гусари вперше з'явилися саме у місті над Інгулом - Єлисаветграді. У Вітчизняній війні 1812 року Єлисаветградський гусарський полк воював на Бородинському напрямку. Одним з гусарів був єлисаветградець Федір Самусь (Потапов), який організував 3-х тисячний партизанський загін. Ударну силу складала кінна група в 200 чоловік. Їм'я хороброго гусара вибито на фронто-ні музею - панорами Бородинської битви у Москві. Детально у книзі В. Карпова «Подорож у часі», (м. Кіровоград, видавництво «Код» 2015 р.)

➔ **28 листопада** 1654 р. на Поділлі почалася героїчна оборона козацької фортеці Буша від польських військ. 30 листопада оборонці підірвали себе разом з фортецею.

В цей день 1928 р. на Одещині було створено першу в СРСР машино-тракторну станцію (МТС). У 1943 р. в Тегерані відкрилась перша конференція керівників трьох провідних держав антигітлерівської коаліції: Й.Сталіна (СРСР), Ф.Рузвельта (США) і В.Черчілля (Велика Британія). У 1989 р. Рада Міністрів СРСР утворила державну комісію з питань кримськотатарського народу. У 1994 р. була перша спроба федеральних сил штурмувати столицю Чечні - місто Грозний під час Першої Чеченської війни. У 2000 р. - початок касетного скандалу в Україні. Олександр Мороз оприлюднив аудіокасети з записами розмов у кабінеті Л.Кучми стосовно вбивства Георгія Гон'адзе. У 2004 р у м. Сєвєродонецьку Луганської області відбувся сепаратистський «Всеукраїнський з'їзд народних депутатів». Протестові з учасників з'їзду й досі не поніс відповідальності. У 2006 - Верховна Рада України визнала Голодомор актом геноциду проти українського народу.

28 листопада 2016 церква шанує мчч. і сповідників Гурія, Симона, Авіва й інших. Їх шанували покровительки сімейного вогнища – жінки й молилися цим мученикам. Готували смачну вечерю, а залишки вечері відносили бідним людям. А ще, це Пилипівський або Різдвяний піст, який триває 40 днів до Різдва Христового. А Пилипівським (чи Пилипівкою) зветься від імені апос. Филипа. За церковними канонами піст пов'язаний не тільки з обмеженнями в їжі, людям необхідний час для духовного очищення й певної зміни в способі життя. В дні посту потрібно утримуватись від поганих учинків, роздратування, гніву. Мета посту приготувати віруючих до зустрічі одного з головних свят церкви - Різдва Господа нашого Ісуса Христа.

Раніше Різдвяний піст жінки використовували для прядіння, а чоловіки намагалися заготовити якомога більше дров і жартували з цього приводу: «Як хочеш лози, то до Пилипівки підготов вози». Пилипівський піст збігається з найкоротшим днем та зимовим сонцестоянням і тому говорять, що в Пилипівку день тримається тільки до обіду: «Якщо в цей день лежить сніг, то він долежиться до повені навесні. Яка ніч у Пилипівку, такий буде день у Петрівку.

➔ **29 листопада** - День солідарності з палестинським народом. Цього дня в 1947 році Асамблея ООН прийняла резолюцію про розділ Палестини. А в 1955 р. у м. Севастополі вибухнув і затонув радянський лінкор «Новоросійськ», загинуло близько 1000 людей (за офіційною статистикою 608 чоловік). У 1999 р. Указом Президента України введені офіційні символи глави держави: Прапор (штандарт) Президента України, Знак Президента України, Гербова печатка Президента України, Булава Президента України.

29 листопада церква вшановує пам'ять Св. Апостола і єв. Матея (Матвія), Симеона-Юди. Апостол Матфей є автором першого канонічного Євангелія. Вважається, що твір - найбільш повчальний, оскільки Ісус Христос показаний у ньому передусім як учитель і проповідник. До того ж у ньому згадується багато подій, які відсутні в інших Євангеліях. Матфей був спочатку митарем (збирачем податей), а потім його покликав Ісус до числа 12 своїх найкращих учнів. Після смерті Вчителя, Матфей проповідував християнство. Помер, за одними свідченнями, мученицькою смертю, за іншими - звичайною.

На Матвія дуже часто повертається тепло і тому в народі кажуть, що цього дня земля потіє чи пріє. А вже після дня Симеона-Юди настає холод і горобці збираються в табунці.

В Кіровограді на місці теперішньої площі С.М.Кірова був розташований Міський центральний бульвар. Потрапити на бульвар можна було з боку вулиць Великої Перспективної та Двірцевої, а також з Думського провулка (нині не існує, на тому місці розташована облдержадміністрація та будинок культури імені Компанійця). На території бульвару знаходився буфет - ресторан, у центрі – фонтан.

Місце під бульвар подарував Єлисаветграду у 1830 році сенатор Фундуклеєв: «для зведення присутніх місць і улаштування перед ними площі». Пізніше бульвар було обнесено металевою огорожею з гранітними колонами. Завдяки своєму розташуванню міський бульвар служив «єдиним літнім центром міського гуляння» для єлисаветградської публіки.

➔ **30 листопада** - Міжнародний день захисту інформації, відзначається з 1988 року. Саме цього року була зафіксована перша масова комп'ютерна епідемія, після якої фахівці почали

замислюватись про комплексний підхід до забезпечення інформаційної безпеки.

А ще 30 листопада - офіційний День домашніх тварин, на жаль в Україні не відзначається. Але це не привід не святкувати таке добре і домашнє свято. Як сказав Антуан де Сент-Екзюпері: «ти у відповіді за тих, кого приручив». Пам'ятайте про це. І обов'язково почастийте в цей день своїх вихованців чимось смачненьким.

(Примітка. Від 30 листопада 2013 р. існують розбіжності в оцінках дати початку Революції Гідності в Україні. Дехто хоче вважати цей день початком Революції, бо 30 листопада 2013 р. на Майдані в Києві були побиті студенти. Інші наполягають на даті 18 лютого 2014 р., коли почались масові криваві зіткнення зі значними людськими жертвами. Ці розбіжності виявляються і в назвах відповідних статей Вікіпедії).

30 листопада 1917 р. Генеральний секретаріат УНР видав відозву до війська фронту і тилу, у якій Рада Народних Комісарів у Петрограді не визнавалася за владу по всій Росії.

У листопаді 1934 р. створено Єлисаветградський ливарно-механічний завод Товариства по земле устрою євреїв-трудівників (ТЗЕТ), де виготовляли пивні насоси, засувки, розвідні ключі. З 1938 року це завод дрібного машинобудування імені 15-річчя Жовтня (мотороремонтний), потім завод тракторних гідроагрегатів, нині – «Гідросила».

30 листопада церква відмічає Григорія св. Чудотворця, єп. Неокесарійського. Григорій був єпископом Неокесарійським, що жив у III ст. Зазнав переслідувань з боку римського імператора Декія, переконаного противника християнства, який добре розумів, що воно загрожує ідеї рабовласницької держави. Григорію Неокесарійському вдалося уникнути розправи. Він помер близько 270 р.

В народі кажуть: «Який день на Григорія, така й буде зима». А ще: «Як листопад дерев не обтрусить, довга зима бути мусить». Домашні птахи ховають голову під крило - буде холодно. Рясно жолудів на дубі - на сувору зиму. Грім у листопаді - на малосніжну зиму. Перший сніг упав на мокру землю, то довго лежатиме, а якщо на суху, то скоро зійде. Дуб не скинув свої листя - на люту зиму.

Листопадні іменинники

- 1 листопада - Іван
- 2 листопада - Артем, Герасим, Клавдія, Валерій
- 3 листопада - Іларіон, Іван, Яків, Феофіл
- 4 листопада - Анна, Єлизавета, Костянтин, Богдан
- 5 листопада - Гнат, Яків
- 6 листопада - Панас, Степанида, Опанас
- 7 листопада - Мар'ян
- 8 листопада - Дмитро, Феофіл
- 9 листопада - Андрій, Нестор, Марк, Емілія
- 10 листопада - Арсеній, Максим, Неоніла, Костя
- 11 листопада - Анастасія, Марія, Клавдій
- 12 листопада - Зіновію, Артем, Марк, Олена
- 13 листопада - Никодим, Свирид
- 14 листопада - Дем'ян, Іван, Кузьма
- 15 листопада - Афоній
- 16 листопада - Гертруда, Георгій, Йосип
- 17 листопада - Симон, Інокентій, Фаїна
- 18 листопада - Наталя, Ганна, Григорій, Галактіон
- 19 листопада - Клавдія, Олександра, Павло
- 20 листопада - Валерій, Кирило, Лазар, Федір, Зосим
- 21 листопада - Михайло, Гаврило
- 22 листопада - Іван, Олександр, Порфирій, Мотря
- 23 листопада - Орест, Костянтин, Юрій
- 24 листопада - Віктор, Максим, Степанида, Федір
- 25 листопада - Сава, Іван
- 26 листопада - Іван, Герман, Никифор
- 27 листопада - Григорій, Федора, Філіп
- 28 листопада - Варвара, Дмитро, Гурій
- 29 листопада - Матвій, Єфросинія, Семен
- 30 листопада - Григорій, Никон, Лазар

Найбільшу кількість нагород серед українських фільмів отримала кінострічка «Тіні забутих предків» С.Параджанова. Вона здобула на республіканських та міжнародних оглядах, конкурсах і фестивалях близько 150 призів, медалей та інших нагород.

Шлях до мудрості

А чому ви не питаєте, хто кращий: Мама, чи тато? Дехто каже, що ліпше розумна мама, якщо мудрий тато, або навпаки. В нашому розумінні ці дві категорії тісно переплітаються. Інші впевнені, що мудрість краще ніж розум, але якщо не буде розуму, то звідки візьметься мудрість. Треті скажуть: «Розум - складова мудрості, тому подібні питання безглузді». Автор нашої книги В. Карпов порівнює це питання з іншим. Попередньо в книзі діти запитували: «А що було раніше курка, чи яйце»? Тож для початку треба чітко визначи-

ти, що означає «мудрість» і що «розум»? Бо часто в газетах пишуть: «Стільки всього знає, а дурень-дурнем...». Буває й так, людина розумна, начитана, знає досконало кільканадцять мов, має високі наукові ступені, а в житті не може вирішити елементарних проблем, що стосуються сім'ї, роботи, матеріального забезпечення і т.д. Зате є інша категорія людей, які особливої освіти не мають, володіють від сили двома мовами, зате зрозумівши зміст життя, його практичну сторону, почерпнувши мудрі поради сторонніх, чи близьких людей, добиваються реальних успіхів в житті своєї сім'ї, її матеріальному достатку. Треті роблять зауваження людині: «Ви розумний чоловік, але не мудрий». Зрозуміло, що краще коли поєднанні «розум і мудрість», але ж не завжди так буває.

Дуже часто люди плутають ці два поняття, не розуміють їхнього значення, або взагалі вважають рівнозначними. Давайте міркувати разом, адже шукати істину своїм розумом і осягати мудрість – одне з найбільших людських бажань.

Анекдот. *Хто такі розумні, а хто такі мудрі люди?*
– Розумні заробляють на життя своїм розумом, а мудрі - ті, на котрих працюють оті розумні люди.

Мала дитина задає просте питання: «Чим розум відрізняється від мудрості? Або чому бути розумним і бути мудрим – не одне і те ж»? Розум – достатньо широке поняття, яке включає в себе безліч інших характеристик (наприклад, інтелект чи

знання) та виявляє здатність до мислення. Іншими словами розумна людина здатна мислити, аналізувати свої дії чи дії інших людей і робити певні висновки. До того ж розум зазвичай закладений у нас на генному (природному) рівні, тобто будь-яка людина із самого народження здатна мислити. Хоча аналізувати і робити конкретні висновки люди починають при досягненні певного віку.

Мудрість - дещо інше поняття, вона не дається нам відразу при народженні, але здатна накопичуватися на протязі всього нашого життя. Людина, зазвичай, стає мудрішою за допомогою отриманого від тих чи інших дій досвіду. Мудрість же, приходить з роками, з досвідом. І не може молода людина бути мудрою, хіба що вона встигла за своє коротке життя зробити багато помилок та правильних вчинків. Досвід та мудрість – поняття нерозривно зв'язані. Без досвіду не може бути й мудрості, адже ми вчимося на власних помилках, робимо висновки після того як щось сталося і таким чином накопичуємо в собі інформацію та наступного разу в схожій ситуації діємо уже в залежності від нашого досвіду. Підіб'ємо такий собі невеличкий підсумок, що мудрість та розум – поняття різні і не варто їх плутати. Мудрість – то досвід, розум – то знання та в деякій мірі інтелект. Тож мати розум - це добре, а мати життєву мудрість - в тисячу разів краще!

Ви вважаєте себе розумною людиною? А своїх близьких і тих, хто вас оточує? Хочете бити розумнішими за всіх, або здаватися розумними іншим? А може, бажаєте розпізнавати розумних людей? Тоді ми підкажемо вам 7 ознак розумних людей, які дозволять визначити, чи ви розумні. І допоможуть навчитися виявляти інтелектуалів навколо себе.

1. Розумні говорять менше, ніж роблять. Дивно, але багато штучно «розумують» саме обмежені люди, які насправді мало в чому розбираються. А коли щось і знають, то поверхово. Чому розумні говорять мало? Тому, що вони вважають за краще слухати. Адже саме від інших вони дізнаються безліч корисної інформації, яка і робить їх розумнішими. Не бійтеся здаватися небагатослівними. Не бійтеся ставити запитання. Все знають тільки дурні. Інші вчаться і пізнають світ через інформацію, яку отримують зі свого оточення.

2. Розумним людям відомо безліч речей, якими вони не займаються в житті. Тобто тих, на яких вони не спеціалізуються. Обдарованість такої людини не в її інтелектуальних здібностях, а в цікавості до навколишнього світу і оточуючих людей. Звідти вони і черпають основну масу інформації та знань.

3. Розумні люди вдало поєднують сім'ю, роботу і особисті інтереси. Баланс настільки вивірений і зважений, що людина не тільки досягає успіху на всіх напрямках, а й отримує задоволення на кожному з них. Такі люди не стомлюються самі і не стомлюють інших. Вони справляються на всіх напрямках і по всіх фронтах - чи це не диво? Ні, це закономірність, адже у розумних людей усе йде по-розумному.

4. Актуальна інформація живить мозок розумних людей. Вони регулярно відвідують в Інтернеті стрічки новин і соціальні мережі. Там стежать за настроями в суспільстві і світовими трендами. І ще багато іншого, цікавого та корисного для свого розвитку.

5. Буває, що в житті розумної людини не все йде так, як вона планувала. Адже доля і життя в цілому вносять свої корективи (не згадуватимемо Бога, який завжди сміється над нашими планами). Та навіть і тоді ці люди усміхаються. Вони не вмиратимуть від безвиході, їхній мозок підкаже як мінімум два-три виходи з кожної ситуації. Оцінивши можливості і свої сили, вони подолають перешкоду. При цьому не переживатимуть через те, що щось не вийшло. Просто зараз не вийшло, але можна спробувати пізніше - з новими силами та ідеями.

Зустрів молодий хлопець мудреця і запитує в нього як він став таким мудрим? – Це завдяки моїм розумним рішенням, відповів той. – А звідки у вас взялися ці розумні рішення? – Вони з'являлися завдяки великому досвіду. – А досвід звідки у вас взявся? – А досвід я отримував завдяки своїм дурним рішенням.

6. Розумний керівник робитиме все для того, щоб його співробітники розвивалися і росли професійно, адже так вони стануть одностудентами, з якими буде легко досягти успіху.

7. Коли людина знає, що вона найрозумніша в товаристві, вона не буде в цьому всіх переконувати. Переконують інших закомплексовані люди, розумні не комплексують. Не звеличуються на чужому фоні. Просто констатують факт своєї інтелекту-

альності для себе і про себе. Але якщо вони побачать, що можуть когось підтягти до свого рівня, то зроблять для цього все максимально можливе, не пошкодивши власного часу і сил. Мудрі – роблять безкоштовно і без прохань. Просто задля власного задоволення. Бажаємо вам бути мудрою людиною.

Відголосок історії

«Коли боїшся тимчасової муки, вічної не уникнеш; коли страшишся сповідати Христа на землі, не будеш насолоджуватися баченням Його лиця на небесах». Ці слова ми можемо приписати Антонію та Федосію Печерським, монаху Полікарпу, або мученикам Акиндіна, Анемподиста,

Пигасія, Афтонія й багатьом іншим. Все геніальне – просте й доступне. Якось Томаса Едісона попросили дати дефініцію геніальності. «Геніальність - це 2% натхнення й 98% потіння» - відповів старий винахідник. Наприклад, давньогрецький філософ Платон першим висунув теорію порожнистої Землі.

Британський астроном і геофізик Едмунд Галлей першовідкривач знаменитої комети Галілея, в 1692 р. запропонував свою гіпотезу порожнистої Землі. Відповідно до неї, наша планета складається з чотирьох гігантських сфер, як матрьошки, вкладених одна в іншу. Сфери розділені атмосферами і кожна має свої магнітні полюси. Теорія Галілея з'явилася на світ в результаті спроб пояснити, чому магнітні полюси Землі постійно переміщуються. Він вважав, що кожна сфера в підземному світі володіє власним магнітним полем, і що найбільша куля обертається трохи швидше за інших, викликаючи магнітні зміни.

У 18 столітті великий математик Леонард Ейлер, який також є прихильником теорії порожнистої Землі, скоротив кількість сфер - до однієї, зате помістив всередину порожнистої планети невелике Сонце діаметром 1000 км. На думку вченого, оболонка Землі мала отвори на Північному і Південному полюсах, що забезпечувало планеті кращу стійкість, ніж варі-

ант Галлея з кількома оболонками.

Шотландський фізик і математик Джон Леслі запропонував, що всередині Землі не одне, а два Сонця, які він назвав Плутон і Прозерпіна. Гіпотеза Ейлера чимось нагадувала версію німецького професора Штейнгаузера, що всередині порожньої Землі повільно рухається якась планета Мінерва. Гіпотези цих учених не були голосливими, вони підтверджували свої теорії науковими розрахунками.

У первісні часи людина ставилася до всього, що перебувало у неї під ногами, з двоїстим почуттям. Чорні жерла печер викликали страх, але в той же час були найкращими притулками. «Мати – земля» дарувала життя злакам і забирала у своє лоно мерців. Немає нічого дивного, що підземний світ в міфах і легендах примітивних народів став місцем проживання мертвих, але живим не заборонялося туди заходити. Спуск до мертвих вважався реальним, хоча дуже важким і небезпечним.

З появою християнства підземний світ став міцно асоціюватися з пеклом, де чорти підсмажують грішників на сковорідках, а замість богів і героїв у підземний світ Люцифера почали спускатися праведники і святі, повертаючись з черговою порцією страшилок для пастви. Ці міфи за дві з гаком тисячі років добре «обробили» людський розум. Не так давно іспанські фізики Хорхе Миру Перес і Хосе Вінья навіть «вирахували» за біблійними текстами температуру пекла: за їх словами, в ній +445 С, і знаходиться вона на глибині 14 кілометрів?!

Тільки в XVII ст. гіпотези про підземний світ звільнилися від релігійних догм, але не від ідеї, що під землею хтось може жити. В черговий раз на істинну будову Землі «відкриває» очі людям німецький льотчик Пітер Бендер, який стверджував, що ми маємо абсолютно спотворене уявлення про реальний пристрій світобудови. За його гіпотезою Земля – порожня сфера, життя розпластане на внутрішній поверхні під дією тиску променів Сонця, що знаходиться усередині Землі. Шар повітря має товщину 60 км, потім розріджується до абсолютної порожнечі в центрі, де знаходиться Сонце, Місяць і примарний світ. У своїй теорії П. Бендер з безпосередністю дилетанта змішав чимало антинаукових і наукових уявлень, а також ідею про викривлення простору, однак у фашистській Німеччині цю теорію вивчали навіть у школах. Багато представників німецького флоту і авіа-

ції вірили в теорію порожнистої Землі. Думали, що вона була б корисна для виявлення англійського флоту, тому що увігнута кривизна Землі дозволяла б робити спостереження на дуже великій відстані за допомогою інфрачервоних променів, де є менша кривизна. Однак експеримент не вдався і П. Бендера відправили до концтабору, де він і загинув.

До кінця XX століття радянський теоретик Шкловський висунув концепцію дзеркального Всесвіту з паралельними просторами - вимірами, які стиснуті за законами відображення так, що всередині сферичної порожнини об'єкта поміщається інша сфера, іноді ще більша за величиною. Так, у Землі - 1 може бути прихована дзеркальна Земля - 2, що відрізняється від оригіналу, і на якій з них ми живемо - ще невідомо.

Ось приблизно такі гіпотези про «порожнистість Землі» дожили до наших днів. Їх прихильники вказують на те, що сьогодні на Землі немає свердловини глибше 12 км, а це значить, що ми поки не маємо інформації про більш глибокі області планети. В той же час з нашої історії «випливають» цікаві факти, наприклад, подорож українського монаха Києво-Печерського монастиря – Полікарпа. І зараз ми розповімо вам історію про загадкову подорож монаха Полікарпа - в середину Землі.

З давніх-давен не тільки прості люди стали шанувати пам'ять служителів Христа, які внесли певний вклад в історію, але й вчені віддавали їм шану, наприклад Нестору Літописцю, автору всесвітньо відомої «Повісті минулих літ», який народився в 1056 р. і юнаком прийшов у Києво-Печерський монастир «навчатися мудрості з книг». Літературний хист молодого ченця, його філософські знання та володіння іноземними мовами привернули увагу вищого духовенства, але то окрема тема. А наш монах Полікарп теж заслуговує на певну повагу, внаслідок своєї досить дивної подорожі в «пустоти нашої землі».

Десь 1059 чи то 1060 р. чернече братство, що мешкало в печерному, підземному Києво-Печерському монастирі на чолі з Антонієм Печерським, обрало ігуменом Феодосія Печерського. Він народився в м. Василеві, теперішній Васильків під Києвом в 1009 р., помер 3 травня 1074 р. (й досі не існує єдиної думки щодо дати його народження). Під їхнім керівництвом над «старою» печерою був збудований дерев'я-

ний монастир: «Церкву в ім'я Святої Преславної Богородиці й Пріснопіви Марії, та огородивши її, поставив [навколо] багато келій, і тоді з братією переселився на те місце року 6570 (1062)». На початку свого ігуменства, коли в монастирі налічувалося вже 100 ченців, Феодосій вирішив запровадити в своїй обителі Статут чернечого життя, тобто упорядковані чернечі правила. Але для цього йому бракувало відповідних списків таких правил (статутів), а також наявної на той час богослужбової літератури.

В історії людства існує чимало документів, які змушують по-іншому дивитися на події минулих століть, якщо взагалі не переглядати їх кардинально. Одним з таких документів є маловідомий щоденник ченця (монаха) Полікарпа про загадкову подорож «в середину землі». Історія виявлення щоденника така. В 1889 році в одному з куточків Києво-Печерської лаври під час проведення грабарств (ремонтних робіт) була знайдена циста - спеціальний посудина-вмістище для рукописів типу тубуса, що використовувалась ще стародавніми греками, а пізніше й слов'янами Наддністрянщини. Цисту розкрили, витягнутий відтіля сувій виявився в повній цілості. Доступ до сувою відразу ж обмежили лише церковними вченими. Результати після прочитання виявилися настільки несподіваними, що доступ до сувою був взагалі припинений – навіть для служителів церкви. Лише через 8 років по протекції царя генерал від інфантерії, сенатор, член Державної ради, член Імператорського дому, принц Ольденбургський О.П. (1844-1932) одержав дозвіл зняти копію із цього сувою. Ця копія (про події того часу) виявилася доступною дослідникам, і от що вони там прочитали.

Сувій, написаний «худим, невартим і багато грішним рабом Божим, ченцем Полікарпом», він оповідає про північну Одиссею». Слід наголосити, що сувій був написаний після події на Білоозеро, (описаного в Початковому літописі від 1071 р.), коли боярин Ян великого князя Святослава зупинив бешкетування чудських волхвів, що вбивали жінок за обвинуваченням в «злому ворожінні». Тоді вирішено було послати загін для навернення північних народів у християнство. Загін складався з 8 ратних людей і ченця Полікарпа, який очолив загін, і пішли вони мимо Білоозера - до Півночі. Але на них напала «войовнича чудь» і загін розгромили. Полікарпа і трьох уцілілих ратних лю-

дей взяли в полон і повели далі на північ.

Серед монастирської братії було чимало справжніх іноків-книголюбів, котрі мали власні книжкові келійні зібрання. Інформацію про деяких з них доніс «Києво-Печерський патерик». Досить часто лише книги становило все майно ченців. Наприклад, інок Григ. Чудотворець (пострижений Феодосієм Печерським приблизно 1064 р.; трагічно загинув 25 травня 1093 р.), за свідченням «Києво-Печерського патерика» зібрав чималу бібліотеку у своїй келії, не маючи «нічого іншого, крім книг». Згодом він продав їх, аби роздати гроші вбогим людям. Перший Печерський літописний звід, автором якого є Никон Великий, ігумен Печерської обителі протягом 1078–1088 р., був закінчений 1073 р. Більшість учених упевнені, що саме Никон увів до літопису «Корсунську легенду» про хрещення князя Володимира і давньоруського народу, перекази про перших руських князів Олега, Ігоря, Ольги і Святослава, про хоробрі походи русів на Царгород та інше.

Спеціалісти-текстологи дійшли висновку, що після 1073 року Никон не трудився на ниві літописання. Подальша доля літописної справи у Києві аж до 1095 р. простежується вченими пунктирно. Саме 1073 року було створено звід, який у науці прийнято називати початковим. Є інші думки та припущення, що цей звід уклав чернець Іван, що змінив Никона на посаді Києво-Печерського ігумена. З часом цей звід було покладено Нестором Літописцем в основу «Повести временных лет» – вершини давньоруського літописання. Існують різні думки з приводу того, коли геніальний літописець завершив роботу над цим твором. Найприйнятнішим здається 1113 р., бо у 1116 р. у Видубицькому монастирі було укладено другу редакцію «Повісті...», а у 1118 р. – третю і останню, – знову в Києво-Печерському монастирі.

Наприклад, дослідник О. Шахматов вважає, що її укладачем був постриженець Києво-Печерського монастиря Никита (Новгородський єпископ впродовж 1095–1108 р.), котрий з часом повернувся до рідної обителі. Суперечка з цього питання не закінчена. Після деякої перерви, дець у 50-ті роки XII ст., з'являється новий печерський літопис, який охоплював 1141–1171 р., а, може доходив і до 1182 р. Його автором був Києво-

Печерський архімандрит Полікарп перший (1164 (1165)–1182 рр.), а ініціатором відновлення літописання – можливо, його попередник архімандрит Акіндін перший (1156–1164 рр.)

У 80-ті рр. XI ст. у стінах Києво-Печерської обителі розпочинається робота над створенням вітчизняної агіографічної (житійної) літератури. У цей період під керівництвом та за активної участі IV-го Києво-Печерського ігумена Никона Великого (1078–1088) Нестор, у майбутньому славетний літописець, написав «Читання про житіє і погублення блаженних страстотерпців Бориса і Гліба» та «Житіє преподобного отця нашого Феодосія, ігумена Печерського», пов'язані з підготовкою до проведення їхньої майбутньої канонізації. Із Києво-Печерського патерика дізнаємося, що в монастирі творилися житійні книги й іншими печерськими монахами. Прославляючи найславетніших членів монастирської громади, Києво-Печерський патерик водночас є важливим історико-етнографічним джерелом для характеристики Київської Русі у домонгольську добу.

Чернець (монах) Полікарп описує своє життя серед чуді як цілком терпиме - він і його супутники жили в зручному житлі, одержували вдосталь їжі, їх не обтяжували непосильною працею. Але волхви постійно стверджували, начебто їхні власні боги - сильніше бога християнського, і призивали бранців звернутися назад у язичеську віру, адже християнство на Русі ще не було повсюдним і віра предків місцями була дуже сильна.

Полікарп не піддавався, кріпився й вимагав того ж від своїх «ратних людей». Тоді полонених повели ще далі на Північ, поки не виявилися вони на березі «великого моря-окияна». Тут вони дочекалися швидкої зими. Але не просто чекали, а готувалися до походу в капище бога тьми: «Темного Владаря». Після того як лід скував поверхню «моря-окияна», дюжина чудинців повела Полікарпа й двох ратних людей (третій не витримав випробування жінкою, відрікся від християнства й залишився жити в поселенні на березі) по льоду - на Північ.

Про перипетії своєї мимовільної подорожі Полікарп оповідає досить докладно. Пише, що одягли їх в теплий одяг, зшитий зі шкір тварин, і стали вони на вид «звіроподібні й страшні». На ноги прив'язали «лабети чорта», і тому змогли вони ходити по снігу, не провалюючись. (Ми думаємо, що це

снігоступи). Ішли вони довго «кроком швидким», тільки-но пос-
півали за собаками, упряженими у волокуші, на яких перебував
вантаж - їжа, запасні лабети, зброя, а на окремих волокушах -
«ковчег нечистого» - особлива скринька, до якого Полікарпа й
інших християнах не допускали. Дивитися не заборонялося,
навпаки, перед сном їх саджали в «ковчег нечистого» наби-
ратися сил. Дійсно, утома відступала, і короткий сон повністю
відновлював всі сили.

(Примітка. Як називали «ковчег нечистого» самі чудинці,
Полікарп не повідомив, і що за таємнича скринька – невідомо.
Судячи з опису, це якийсь випромінювач, а інакше чим можна
пояснити чудесний додаток сил після знаходження поруч із
цією скринькою? За вечірньою трапезою головний чудинський
волхв розповідав про їхні подвиги, зроблені у славу Темного
Владаря, і потім образи битв і своїх звершень).

Їжу вкушали скоромну й навіть нечисту - суміш м'яса й жи-
ру від різних тварин, а ще жували «прибережника», солонувату
сушену масу, що за словами волхва, рятувала від сніжних ли-
хоманок. (Мабуть це була морська капуста, або якісь інші водо-
рості від цинги.) Незабаром сонце, що і без того ледь підніма-
лося над обрієм, зовсім зникло. Наступала полярна ніч. Незви-
чне явище північної природи привело ратних людей у зневіру, а
Полікарпа в зніяковілість. Нехай мимоволі, але він брав участь
у паломництві до ворога людства. Царство Тьми оточувало їх.
(Так, принаймні, тлумачив полярну ніч християнський чернець,
що явно не знав про таку особливість північних широт.) Волхв
став давати їсти якусь «підземну гриб-ягоду», від якої просвіт-
лювалася тьма, а очі бачили далеко і ясно, і навіть зоряне
світло над білою пустелею здавалося вдсятеро сильнішим.
(Можливо, це була ягода типу чорниці, вона добре впливає на
гостроту зору.) Втім, повної тьми не було, подовгу світив Мі-
сяць. А у височині неба раз у раз з'являлися сполохи, відблиски
геєни, що наближалася з кожним переходом до «вогненної
п'тьми». («Геєсна вогненна» - це звичайне північне саяво, що
так само, як і полярна ніч, не могло залишити байдужими мар-
новірних людей, (монаха Полікарпа) із середніх широт.

Лукаві думки Полікарп виганяв молитвами, але поститься
не виходило - до голоду тоді приєднувався холод, жирна їжа
рятувала від морозу. До того ж монаху Полікарпу потрібні сили

до битви з нечистим, так утішав себе Полікарп.

Через «один місяць» від початку подорожі попереду показалась земля - вірніше, скелясті острови. Але радість ратних людей виявилася передчасною: то був не весь шлях, а тільки половина шляху. На острові жили волхви, що вийшли від світу людей й присвятили своє життя допомозі іншим людям, які йшли до Темного Владаря. Суворе життя їх нітрохи не пугало, промишляли ж вони рибою й морським звіром, якого били в міру своїх потреб. Острівні волхви вели з Полікарпом і ратними людьми «звабліві розмови», і тут ще один із супутників ченця Полікарпа - не витримав, і залишився з волхвами пустельниками, пообіцявши й надалі вірити тільки Темному Владареві.

Остров'яни дали прочанам нові запаси сушеного м'яса й водоростей. Друга частина шляху була сутужніша, ніж перша - частіше став зустрічатися старий лід, що на відміну від молодого, весь був покритий торосами. Часом доводилося йти в обхід тріщин. Але чудинці не сумнівалися: «вони з льодового шляху не зіб'ються й до капища свого Темного Владаря - дійдуть». Так і вийшло. Після двох з половиною місяців шляху з льоду, перед ними виріс цілий архіпелаг з безліч островів. Коли підійшли ближче до головного входу, Полікарп побачив величезні кам'яні сходи, що спускаються зі скелястого берега – до льоду. Ширина сходів дозволяла всьому загону підніматися в ряд одночасно. А висота щаблів не давала пересуватися нормально, вони були високі й доводилося видиратись, бо щаблі діставали до грудей Полікарпа. (Можна припустити, що сходи будували представники більш ранньої земної цивілізації - атланти, які були набагато вище ростом (так принаймні припускають вчені), або висота щаблів була нічим іншим, як черговим випробуванням на шляху до святилища).

Собаки бігли маленькою стежкою поруч зі сходами, але людям довелось самотужки пройти всі високі щаблі. Здолавши їх, подорожани опинилися перед входом у печеру (або як каже Полікарп, «біля чортового входу»). У дикій скелі були висічені статуї «огидних гадів і риб», а навколо росли кам'яні дерева з кам'яними листками й плодами. Вони підійшли ближче, кам'яні дерева були, швидше за все, такими ж статуями, як й «гади з рибами». Мабуть це історичні відгомони древніх культів місцевих аборигенів. Волхви довго молилися їм на незрозумілій

Полікарпу мові, а потім запросили ченця й останнього ратника усередину. Монах Полікарп подумки виготувався до всього найгіршого, але не до побаченого.

Усередині печери було тепло, панував півморок, її стеля була заткана світною павутиною. Старший волхв неквапливо й урочисто повів їх у глибину. В буквальному значенні слова, хід вів вниз, і спускалися вони під землю, чи не довше, ніж піднімалися. Ніякого пекельного полум'я, ніякого запаху сірки, ніяких зойків грішників, як припускав Полікарп – не було. Навкруги білосніжний мармур, біле світло, що невидимо звідки ллється й тиша. Сходи донизу були зручними для людей й привели в просторий зал, де їх зустріли не чорти й не демони, а звичайні, білі люди, одягнені в світлий одяг. Вони прийняли скриньку «ковчег нечистого» у прибулих волхвів, відвели подорожан у підземні палати, де вони могли відпочити й поміркувати.

Міркування - це якраз було для монаха Полікарпа те, що необхідне. Готовий перетерпіти страх і біль, він зустрів щирість і спокій. Полікарп перелякався, може він невідчутно перейшов у віру волхвів? Він запитав головного волхва, чи скоро буде зустріч із Темним Владарем. Виявилося, що Темний Владар - не людина, а назва острова (цього краю). Кожен прибулець має право залишитися тут до кінця своїх днів. Полікарп почав роздивлятись навкруги. Підземні угіддя Темного Владаря, рясні й великі, не забороняється виходити на поверхню, полювати на морського звіра й рибу, якими у світлу пору року навколишні води просто - кишать. Волхви часто ходять сюди набиратися мудрості й сил, щоб потім служити народам Чуді. Народ Темного Владаря сильний і великий, він побудував палаци й поля під землею й під океаном, і ті, хто тут залишиться, поріднюються з ними й стануть частиною їхньої цивілізації.

Через декілька днів Полікарпа чекав удар – останній ратний чоловік піддався спокусі й залишився в царстві Темного Владаря. Полікарп же разом з волхвами вирішив повернутися на-зад – на материк. Дорогу назад монах описує дуже скупو. У спину їм завжди дув попутний вітер, і пройшли вони зворотну дорогу вдвічі швидше. На березі «моря-окияна» волхви розсталися з Полікарпом, давши йому провідника до Білоозера. Полі-

карпа у свою віру перейти вони більше не схиляли. Той, хто сам бачив Темного Владаря на власні очі, вважався в Чуді наполовину волхвом і користувався загальною повагою.

У сумніві повернувся Полікарп у святу Русь, з нахиленою головою, повною різних думок прийшов до Києво-Печерського монастиря, де чесно розповів про бачене. Його жорстоко виляли - замість того, щоб обертати Чудь у християнство, Полікарп допустив навернення до язичества християн-ратників. Мовою своєю він тільки бентежив і спокушав інших монахів. З часом Полікарп усамітнися в печері, де й провів залишок свого життя. По велінню великого князя Святослава подорож свою він записав, але, вочевидь, праця його залишилася не затребуваною і була похована разом з Полікарпом на дев'ять із зайвим століть. Церква боялась обнародувати сувій монаха Полікарпа.

У принципі, прагнення церкви не обнародувати документ «сувій Полікарпа» - зрозуміло, це була «бомба» сенсаційного змісту. Наприкінці XI століття «сувій Полікарпа» виглядав фантастичним вимислом. А якщо викладене Полікарпом вважати істиною, то опис землі Темного Владаря в XI ст., міг збентежити незрілі розуми людей. Проте генерал від інфантерії, сенатор, член Державної ради, член Імператорського дому, принц Ольденбургський О.П. прийняв документ монаха Полікарпа - всерйоз. Адже й грецьку Одиссею, теж спочатку вважали вимислом і казкою.

Принц Ольденбургський захопився ідеєю знайти таємний заполярний острів. Але де його шукати? При активному, наполегливому сприянні принца в 1889 році Академія наук організує російську полярну експедицію під керівництвом барона Толля на шхуні «Зоря». (Швидше за все, саме ця експедиція Е. Толля змальована на початку роману В. Обручева «Земля Санникова»). Однією із цілей експедиції був пошук острова Темного Владаря, на якому в минулому існувала таємнича цивілізація.

Шхуна «Зоря». На придбання судна російським урядом було асигновано 60 000 рублів. У Норвегії був придбаний трищогловий норвезький барк «Геральд Харфінгер». Заново проконопачений і відремонтований, обшитий новим протильодовим поясом, барк переводять на верф Колини Арчера в порт

Ларвик. Тут на «Зорі» повністю перебудовують всі приміщення, які повинні були бути пристосовані для проведення експедицій в Арктиці. Проміжні міжпалубні перестінки були замінені новими, а між фок-і грот-щоглами була зведена палубна надбудова із 7 каютами для членів екіпажа. Значній переробці піддалися вітрила, наприклад, прямі вітрила залишили лише у фок-щогли. У підсумку, після реконструкції вітрил судно стало відповідати типу шхуна-барк або баркентина.

21 червня 1900 - «Зоря» знялася з якоря в Санкт-Петербурзі з 20 членами екіпажа на борту. Очолив команду шхуни «Зоря» лейтенант флоту Микола Коломійцев. Її науковий «кістяк» утворили: начальник експедиції барон і геолог Едуард Толль; геодезист, метеоролог і фотограф Федір Матисен; гідрограф, гідролог, магнітолог, гідрохімік і картограф Олександр Колчак; зоолог і фотограф Олексій Бялиницький-Бируля; астроном і магнітолог Фрідріх Зееберг; лікар-бактеріолог і зоолог Герман Вальтер.

Улітку 1901 року експедиція Толля обстежила Таймир.

У травні 1902 р. починається підготовка санно-шлюпкового переходу на острів Беннетта, (один з островів Де-Лонга) і 5 липня 1902 р. Толль покинув «Зорю» у супроводі астронома Фрідріха Зееберга й звіропромисловців Василя Горохова й Миколи Д'яконова. Планувалося, що «Зоря» підійде до острова Беннетта через 2 місяці. 13 липня 1902 партія Е.Толля на собачих упряжках досягла мису Високого на острові Нова Сибір. 3 серпня на байдарках вони досягли острова Беннетта.

Через важку льодову обстановку "Зоря" не змогла підійти до острова Беннетта в призначений строк й одержала серйозні ушкодження, що зробило неможливим подальше плавання. У вересні 1902 року капітан шхуни лейтенант Матисен був змушений повести судно в бухту Тіксі. Що сталося з людьми Е. Толля - не відомо й по сьогоднішній день.

Полярна експедиція тривала більше 2 років. Забираючись усе далі й далі на схід, її учасники обстежили нові, невідомі землі, але Темний Владар не відкривався. У пошуках загадкового острова і печери-входу у «підземне царство» один зі членів експедиції, майбутній Верховний правитель О. Колчак, перетнув уперше Казановий острів, з'їздив у Землю Бунге, відкрив острів Стрижева. Але то все було другорядне; головне, що

вони ніяк не могли знайти острів Темного Владаря. Багато вчених у той період і пізніше міркували над питанням, чи припустиме взагалі існування невідомої цивілізації на заполярних островах? І чому ж дотепер не знайдений Темний Владар?

Можливо, існує 3 причини: **1)** важкодоступний район; **2)** жителі острова докладають певних зусиль, щоб їх не виявили; **3)** шукали не там і не так ретельно. Є й інші думки. Деякі криптоісторики розташовують Атлантиду в Північно-Льодовитому океані. А може барон Е. Толль планував знайти там загадкову Атлантиду. Можливо міфічна цивілізація вже давно знайдена, але з певних причин факт не став надбанням гласності. Щоб, як і десять століть назад, не ввести слабкі людські розуми в спокус. З цього приводу у Валентина Карпова є розповідь про «підземні пустоти, зниклу цивілізацію та досягнення Третього рейха» в книгах на рос. мові «Запрещенная правда» та «Право на правду» м. Кіровоград, видавництво «Код» 2013 р.

Певний оптимізм вчених вселяла й історія північних народів. За місцевими переказами, народ чуді більше тисячі років тому пішов жити під землю в глибокі печери й зник. Про цей загадковий народ згадується у Радзивилівському літопису та «Повісті минулих літ». У ній говориться, як варяги обклали народ чуді даниною. А Ярослав Мудрий в 1030 р. здійснив похід на «чудь білооку». Здобув перемогу й заснував місто Юр'єв (сучасний Тарту в Естонії). Дотепер на Уралі ходять легенди про маленьких, білооких людей, що раптово з'являються з під землі й допомагають заблудлим подорожникам.

А ще Новгородські літописи (народ чудь), називали сикиртя, (місцевий прислівник «схрт», тобто скирта – малі люди), жили вони в насипних житлах (пагорбах) з гілок, каменів і мохів. Там особливий інтерес представляє Чудова гора (Секирная), висотою в 100 метрів. На початку ХХІ ст. вчені встановили її частково штучне походження. Величезні валуни в підніжжі покладені майстерно, а не хаотично. Багато етнографів й істориків сходяться в думці, що цей загадковий народ зовні був схожий із гномами. У своїй книзі Микола Рерих стверджував, що чудь вийде на поверхню зі своїми скарбами, коли прийдуть вчителі з «Біловода», несучи із собою одкровення людству. А звіт місіонерів архієпископа Алембранда за 901 рік н.е: «Уникнувши небезпек, пов'язаних з туманом і холоднечею, пристали

ми до місця, що оточено скелями на зразок укріпленого міста. Виявили там людей, (у денний час) в підземних печерах. Крім того, місцеві жителі живуть у підземних печерах й палацах під самим містом».

У лютому 1947 року морський льотчик лейтенант – командор Девід Банджер відкрив «Оазис Банджера» в Антарктиці. Приблизно в той же час, коли адмірал Берд знайшов «землю за полюсом», Банджер разом зі своїм екіпажем літав вглиб Антарктиди з боку шельфового льодовика Шеклтона на узбережжі Землі Королеви Мері і Землі Уілкса, де виявив низку тепловодних озер, (Д.Банджер перевірів це, посадивши свій гідроплан на одне з водоймищ, яке з двох боків було оточене величезними 30 метровими крижаними стінами, а з двох інших мало пологі схили). Чи могли ці водоймища утворитися завдяки теплим вітрам з внутрішньої сфери Землі? У своїй книзі «Пола Земля» Бернард розповідає про фотографії, опубліковані в 1960 році в Торонто в журналі «Глоуб енд Мейл», де зображена красива долина з пишними зеленими пагорбами. Льотчик заявив, що фотографія була зроблена з його літака, коли він пролітав «за Північним полюсом».

Рей Палмер, який обожає збирати дивні і суперечливі факти, виявив, що віцебек в зимовий час мігрує на північ; ведмеді теж відправляються в північні райони, хоча там може не бу-ти корму; навіть лисиці часто бігали далеко на північ. На думку Палмера (а дослідники Арктики згодні з ним, чим далі на північ, тим тепліше): недалеко від Північного полюса північний вітер приносить більш теплу погоду, до берега прибиваються вічнозелені дерева, які дрейфують з півночі, де здавалося б, зовсім немає рослин. Метеликів і бджіл бачили далеко на півночі, але жодного разу, не ближче, ніж за тисячу км. до полюсу. Говорячи про айсберги, не можна не згадати один дивний факт: ці крижані гори формуються з прісної, а не з солоної морської води, як комусь це здавалося. У Рея Палмера є й інші цікаві спостереження щодо Антарктики і району Південного полюса

Що стосується нашої історії про сувій монаха Полікарпа, то його оригінал вважається загубленим; Жовтневий переворот 1917 року, наступні Громадянські війни, Перша та Друга світові

війни, жорстоко обійшлися з архівами православної церкви Києво-Печерської лаври. Можливо, документ був навмисно знищений - такий поворот подій теж не можна скидати з рахунків. Знищений, або самою церквою - щоб не бентежити людські розуми, або більшовиками - з тією же метою. Копія сувою монаха Полікарпа (яку зробив принц Ольденбургський О.П.), виплила в 1920-х роках у Берліні і нацистське окультне товариство «Туле» й «Аненербе» додавало чимало сил, щоб відшукати оригінал. Відомо, що німецький уряд затратив чимало сил і засобів на пошуки в Арктиці «входу до порожнечі землі», не припиняючи їх шукати аж до падіння Берліна. Особливо цікава експедиція Кестнера, гриф таємності з якої був знятий Британським Адміралтейством в 1995 році (через 50 років по її завершенні). Але частина тих документів й дотепер становить державну таємницю...

Коли частина документів Кестнера потрапила в Інтернет, багато людей думали, що це «чергова качка» і немає нічого спільного з реальними історичними подіями, а то й відверта фальсифікація. Брили під сумнів й особистість самого ченця Полікарпа, але виявилось, Полікарп, чернець Києво-Печерського монастиря, дійсно існував і був одним з авторів Патерика Києво-Печерської лаври. Він жив наприкінці XII - першої пол. XIII ст. і був свідком чуда, пов'язаного з іконою роботи Алімпія Печерського. Крім цього Полікарп серед монастирської братії славився своєю скрупульозністю, справжньою майстерністю вченого-історика докопатися до джерел, а не просто писати церковні історії.

Таким чином, ми припускаємо, що український чернець Полікарп міг написати виразний і професійний твір про свою подорож до Північного полюсу. Тим більше що Олександр Ольденбургський відзначав високу художність його сувія. А, може бути, що ця подорож – просто містифікація? Тоді чому науковці переконують, що в надрах Землі знайшли собі притулок невідомі раси технологічно розвинених істот. Хто вони і де заховані проходи в підземні міста? Потрапити всередину полої Землі можна через систему гірських печер в Гімалаях, на Тибеті, на Памірі, в Андах і українських Карпатах. Прямий вхід туди існує на полюсах - в Арктиці та Антарктиді. Особливою значимістю в наш час наділений Антарктичний континент.

Дванадцята глава

Кого ми чекаємо?

Грудень - дванадцятий місяць року. Він має 31 день. Складно сказати, чи почнеться зима у грудні за розкладом. Перший сніг може стати справжнім сюрпризом ще в листопаді місяці. А снігу у грудні можемо чекати й до Нового року. В народі кажуть: - грудень зиму починає: він і замостить дороги, і засипле снігом дахи, і саням хід дасть, бо в грудні сонце на літо, а зима на мороз. «Грудень око - снігом радує, а за вуха скубе». Колись місяць на Єлисаветградських землях називали «студнем-мостовиком». А назва місяця, мабуть від того пішла, що зорана земля замерзала й перетворювалась на брила. Після осінніх дощів розтоптані возами ґрунтівки замерзали. Їздити такими дорогами було важко - заважали замерзлі грудки. Якщо заглянути в саме слово, то можна побачити, що воно з двох частин «гру» і «день». Тобто «гру» - грудки, замерзла земля, а «день» - просто день. Виходить: замерзлі короткі дні.

В Іпатіївському літописі (1118 р.) цей місяць називали по різному: «грудень», «нерівний шлях» тощо, в різних регіонах України зустрічаються назви місяця «хмурень», «стужайло», «мостовик», «трусим» та інше. Поляки та білоруси називають його - «грудзень», серби й хорвати – «грудан», а словаки – «груден» без м'якого знаку у кінці слова. На Закарпатті прозвали «мочавець» (вологий, мокрий) або «Андріїв місяць (від свята Андрія Первозванного). А ще грудень називали «пріберіхой», тому що всі в цей час наводили порядки в господарстві і готувалися до зимових робіт. Деякі грудень називали «просинець», бо іноді в небі з'являлася блакитна просинь.

Середня місячна температура повітря у грудні складає 0-5° морозу, у південній частині України місцями 1-6° тепла. Абсолютний мінімум T^0 повітря 21-38° морозу, в південній частині 17-29° морозу. А максимум T^0 повітря сягає 12-18° тепла, у південній частині України та на Прикарпатті місцями 19-20°, на високогір'ї Карпат та на Сумщині 9-14°. Середня місячна кількість опадів складає 33-67 мм, у Карпатах, на Закарпатті 68-174 мм. У грудні порівняно з листопадом збільшується кількість днів з хуртовинами; зростають ожеледиці, особливо на Лівобережжі України.

Багато рослин заснули ще в листопаді місяці, скинувши листя. Рух соків в їх корі зупиняється. Під час морозів сніг стає справжнім порятунком для них. Покриваючи землю, гілочки та маленькі стовбури щільною ковдрою, він захищає і оберігає все живе. Адже деякі рослини йдуть під сніг зеленими. Це копитняк, суниця та інші. Але є рослини, які продовжують своє зростання в холодні місяці року, для того щоб порадувати нас своїми барвами ранньою весною. Наприклад, проліски.

Що відбувається з тваринами? Звичайно на домашнім вихованцям зима не страшна. А ось дикі тварини готуються до цього періоду завчасно, риють нори й лежбища, нагулюють жир тощо. Зайці, білки, лисиці - всі вони змінюють «літній одяг» на теплу шерсть. Навіть їх забарвлення стає іншим. Зайці, пристосовуючись до змін навколишнього середовища для виживання, стають білими. Перелітні птахи залишили свої гнізда ще в кінці листопада і відлетіли в теплі краї. Ті, що залишаються зимувати - утеплюються. Комахи забираються глибше під землю, деякі засипають в затишних теплих куточках. Але занурю-

ються в сон не тільки такі крихітні створення. Десь у чагарниках, під опалим листям сплять їжаки і змії. Величезний бурий ведмідь забирається в свою барлогу, щоб прокинутися вже навесні. Ні в якому разі не можна турбувати сплячого звіра. Він буде дуже агресивний і небезпечний.

А люди заглядають у свої шафи, роблять перегляд зимового одягу, бо всім нам доводиться змінюватися з настанням холодів. Грудень вважають найпохмурішим місяцем року. Незвичайним днем у цьому місяці є 22 грудня - день зимового сонцестояння, це найкоротший день, а ніч - найдовша. Цього дня настає астрономічна зима. Всі дохристиянські вірування європейських народів пов'язували з ним «народження сонця», або «родини сонця», «сонцеворот», «ріст сонця». Із 23 грудня день починає збільшуватися, а ніч - коротшати. Для молоді байдуже: на вечорницях час швидко збігав, а для літніх людей - одні спогади про те, що вже не вернеться «їхній час» навівали сум... Недарма кажуть: «У грудні сонце на літо, а зима на мороз».

25 грудня настає свято Спиридона, його називали ще й Спиридон-сонцеворот. В цей вечір наші пращури прогнозували погоду на наступний рік. Із розрізаної навпіл цибулини відбирали 12 пелюсток (починаючи із зовнішньої і до середини), що символізували кожен місяць року, насипали всередину кожної пелюстки однакову кількість солі (маленьку ложечку) і залишали до ранку. Вранці спостерігали, як помокріє сіль у кожній пелюстці цибулі. Якщо там сіль мокра, значить цей місяць в наступному році буде мокрий, суха сіль - суха погода переважатиме в цьому місяці.

Єлисаветградські селяни вважали, що погода кожного наступного дня від Спиридона (25 грудня) відповідає характерові погоди всіх дванадцяти місяців наступного року. Тому протягом 12 днів запам'ятовували погоду, робили помітки і порівнювали з відповідними місяцями. Схожі прогнози на погоду наступного року в ніч з 25 на 26 грудня робили данці й голландці. Але замість цибулі вони розрізали свіжий огірок на 12 кружалець і теж посипали однаковою кількістю солі. На другий день ставили такий же прогноз погоди на наступний рік. Для хліборобів це було важливо, щоб завбачити погоду на весь рік. Якщо зима не настала в грудні і січні, то вона не настане до 10 лютого. Багато снігу намете - багато хліба прибуде.

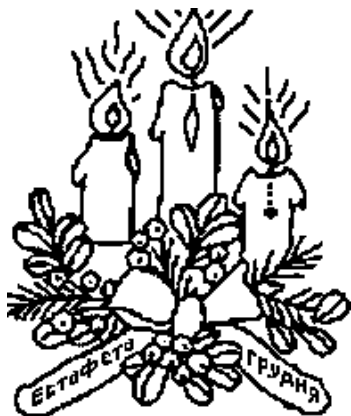
Грудневі іменинники

- 1 грудня - Платон, Роман
- 2 грудня - Іларіон, Варлам, Йосип
- 3 грудня - Анатолій, Іван, Савелій, Григорій
- 4 грудня - Прокоп, Ярополк
- 5 грудня - Валерій, Максим, Архип, Михайло, Петро
- 6 грудня - Григорій, Олександр, Митрофан
- 7 грудня - Катерина, Порфирій
- 8 грудня - Клим, Клавдія, Петро
- 9 грудня - Інокентій, Юрій, Яків
- 10 грудня - Всеволод, Гаврило, Роман
- 11 грудня - Василь, Григорій, Федір, Степан
- 12 грудня - Ольга, Неоніла, Парамон
- 13 грудня - Аркадій
- 14 грудня - Наум, Філарет
- 15 грудня - Іван, Панас, Андрій
- 16 грудня - Сава, Серафим, Федір
- 17 грудня - Іван, Варвара, Уляна, Геннадій
- 18 грудня - Анастас, Захар, Сава
- 19 грудня - Микола
- 20 грудня - Іван, Антоній, Павло
- 21 грудня - Анфіса, Кирило, Потап
- 22 грудня - Анна, Степан, Сафрон
- 23 грудня - Хома, Ангеліна
- 24 грудня - Данило, Никон, Лука
- 25 грудня - Олександр, Свирид
- 26 грудня - Арсеній, Євгеній
- 27 грудня - Филимон
- 28 грудня - Павло, Стефан, Трифон
- 29 грудня - Феофанія
- 30 грудня - Ананій, Данила
- 31 грудня - Зоя, Клавдій, Максим, Модест, Семен

Святкування дня народження дітей – це завжди приємний, але трохи клопіткий захід. Батькам завше хочеться подарувати своїй малечі незабутнє свято, і всі ми хоча б раз на рік задаємо собі питання: як і де організувати це дійство. Головне на святі - Ваша дитина, не родичі і знайомі, а саме дитина, а найкращій дитині - найкраще свято.

Грудневий марафон

Народ, як історично сформована спільність людей, характеризується стабільними ознаками мови, культури, психічного складу, стійкими міжпоколінними зв'язками, а також усвідомленням свого спільного походження, визнанням самоназви етносу та історичної долі, у значній мірі пов'язаної із заселенням і освоєнням певної території. Поняття народ за своїм змістом відповідає широковживаному в літературі поняттю «етнос». Тому коли йдеться про походження того чи

іншого народу, використовуємо науковий термін «етногенез», що дослівно перекладається українською мовою як «походження народу». Формування українського народу має декілька етапів. Одним з них є кровноспоріднене об'єднання, яке прийнято називати словом рід. Саме на цій стадії виникає головний компонент складніших колективних утворень - спільна мова як засіб порозуміння між людьми. Спорідненість родів за мовою, господарською діяльністю, певними культурними елементами гуртує їх у більші за чисельністю об'єднання - у племена. Ця форма суспільної організації на шляху становлення народу є принциповою, оскільки у середовищі існування племен відбувається активне творення спорідненої культури, виробничих навичок, усвідомлюються дії щодо збереження себе і своїх набутків, духовна і психологічна близькість.

Грудень місяць має найдовші ночі у році і найпізніші світанки, які зразу змінюються ясними морозними днями. Грудень називають шапкою зими, передоднем новоріччя, заспівом зими: «Грудень рік закінчує, а зиму розпочинає». У грудні - багато християнських свят: 4 грудня - Введення в храм Божий Діви Марії, або Третя Пречиста, 13 грудня - день апостола Андрія. 19 грудня - свято Миколая, чудес якого чекають у кожній родині, особливо діти. А 22 грудня - святої Анни, матері Пречистої Богородиці, 25 грудня Св. праотців Спиридона Чудотворця, 26 грудня церква буде вшановувати мчч. Ореста, Авксентія, Євге-

нія та інших. Тож давайте по дням розглянемо грудень місяць.

➔ **1 грудня** День працівників прокуратури. Враховуючи роль органів прокуратури у зміцненні законності та захисту прав людини, Указом Президента України від 02.11.2000 року встановлено професійне свято - День прокуратури.

На початку грудня місяця 1754 р. видатний український іконописець Алімпій Галик приступив до написання ікони для Троїцької церкви, яка знаходилась в середині фортеці Святої Єлисавети (в Єлисаветграді).

1 грудня 1896 - народився Георгій Жуков, маршал СРСР. А 1 грудня 1934 р. у Ленінграді комуніст Ніколаєв застрелив лідера місцевих комуністів Сергія Кірова (його ім'я до 2016 р. носило місто Кіровоград). Сталін використав цей злочин для організації в СРСР «великого терору» (тільки в Україні, у грудні 1934 р. розстріляли 28 осіб, в тому числі відомих діячів). А ще 1 грудня 1991 р. більше 90% з 32 млн. громадян України, які взяли участь у Всеукраїнському референдумі, висловились за незалежність своєї країни. Одночасно з референдумом проводились і вибори Президента, на яких перемогу здобув Леонід Кравчук.

1 грудня церква вшановує мчч. Платона й Романа. «Платон та Роман - зиму нам приносять». Який день 1 грудня, така і вся зима буде. Платона і Романа тепло – зима буде тепла. Якщо 1 або 2 грудня вітер подув з півночі - буде дуже холодно, зі сходу - на мороз. Дивись на зиму після Платона і Романа, щоб похвалитися - на Масляну.

➔ **2 грудня** 1949 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції - іншими особами. З того дня щороку відзначається Міжнародний день боротьби за скасування рабства.

У 1960 р. на металургійному заводі ім. Леніна в Кривому Розі перестали експлуатувати доменну піч «Криворізька-Комсомольська». На той час ця піч була найбільшою в світі. А 1-го грудня 1998 р. арештували колишнього прем'єр-міністра України Павла Лазаренка за звинуваченням у відмиванні викрадених державних грошей.

Якщо 1 або 2 грудня йде сильний сніг, то в червні будуть сильні дощі. Грім у грудні - на великі сніги. Якщо грудень холодний і сніжний - прийдешній рік буде урожайним. Взимку сухо

й холодно - влітку сухо й жарко. Птахи ховаються в затишок - на мороз і заметіль. Веселі, рухливі горобці - на тепло.

Грудень – найкращий час для роботи гуртків народної творчості, різноманітних об'єднань за інтересами. Добре було б в цей час у клубі підготувати виставку зразків вишивки, в'язання, ткацтва, лозоплетіння, виробів із соломи, різьблення, образотворчого мистецтва. Та й про репертуар варто подумати. Адже незабаром Різдво Христове, Новий рік. Тому вже тепер слід розучувати колядки, щедрівки тощо. Працівники культури мають всебічно сприяти відновленню доброго сільського звичаю – збиратися в одній хаті, а краще – в клубі, бібліотеці, якщо є можливість створити необхідні умови для спільної праці – «оденок». Тут жінки та дівчата займаються рукоділлям, а за роботою і пісня співається – і робота зроблена, і відпочинок розумний. Одним словом – вечорниці, які раніше були в селах України. Це свого роду клуб сільської молоді, де молоді люди зближаються, пізнають одне одного і, як наслідок - одружуються.

→ 3 грудня 1992 р. Генеральна Асамблея ООН проголосила цей день Міжнародним днем інвалідів.

3 грудня 1932 р. Постановою Ради Народних Комісарів УСРР було заборонено торгівлю м'ясом і худобою в областях України, які ухиляються від виконання плану заготівлі м'яса. Постанова стала однією з причин Голодомору 1933 року. А 3-го грудня 2004 р. Верховний Суд України ухвалив рішення, згідно з яким результати виборів Президента України 21 листопада 2004 року були сфальсифіковані.

3 грудня 1984 р. було створено Кіровоградську обласну організацію Спілки письменників України. В установчих зборах взяли участь члени СПУ: Микола Смоленчук, Володимир Панченко, Тамара Журба, Федір Непоменко, Григорій Ключек, Валерій Гончаренко, Юрій Камінський, Іван Черкашенко. Першим головою СПУ обрали Г. Д. Ключека.

3 грудня церква відмічає «передсв. Введення», пам'ять святителя Прокла. Григорія Декаполіта. Особливою проблемою у минулі часи були дороги, оскільки суха осіння погода уже закінчилась, а санний шлях ще не налагодився, говорили: «Матінка-зима ще снігом дороги не припекла», «Не чекай у цей

день від дороги пуття». По погоді 3 грудня наші пращури судили про погоду на 3 червня, а якщо піде сніг, то через півроку буде дощ. Якщо 3 грудня заспівав снігур, а сорока лізе під стріху - бути завірюсі. Взимку надходять хмари з півночі – потепліє. На полях сніг хвилястий - будуть хліба рясні.

➔ **4 грудня** 1939 р. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила Указ про розмежування областей між УРСР і БРСР, за яким Україна втратила Берестейщину. А ще в 1939 р., у складі України були створені Львівська, Дрогобицька, Станіславська, Тернопільська, Волинська та Рівненська області.

4 грудня 1938 р. у Хусті відбувся перший з'їзд «Карпатської Січі», воєнізованої організації, створеної членами ОУН. А в 1987 р. Рада Міністрів СРСР ухвалила постанову щодо обмеження прописки кримських татар у ряді населених пунктів Кримської області. У 1992 р. IV Всеукраїнський з'їзд Народного Руху України перетворив НРУ на політичну партію, а її головою обрав В'ячеслава Чорновола.

4 грудня - Введення в храм Богородиці. (Введення, третя Пречиста). У Святому Євангелії нічого не згадується про подію Введення в храм Пресвятої Богородиці. Це свято, як і свято Різдва (Друга Пречиста) й Успіння Божої Матері (Перша Пречиста), засноване на традиціях церкви та на апокрифах. Ці джерела подають, що батьки Пресвятої Богородиці св. Іоаким і Анна, будучи бездітними, дали обіцянку, що якщо в них народиться дитя, то вони віддадуть її на службу Богові у Єрусалимський храм. Господь Бог вислухав їхні молитви і дав їм доньку Марію. Коли Марії виповнилося три роки, батьки привели її до храму і віддали в руки первосвященника Захарії, батька св. Івана Предтечі. Тут Пресвята Богородиця перебувала тривалий час - аж до заручин зі св. Йосифом.

В народі трактують: коли введення мостить зимові мости, а Микола (19 грудня) забиває гвіздки, значить буде люта зима. Введення прийшло – зиму привело. Вода є на Введення – влітку буде молоко. Горобець нап'ється на Введення з тваринного сліду води – напасеться худоба трави до Юрія (16 травня). Морози введенські - ще зими не роблять. Третя Пречиста снігом покриває (в цей час на Україні, як правило, випадає сніг). Сніг випаде до введення, то швидко розтане. На введення завершувався осінній сезон і починався зимовий.

➔ **5 грудня** - День працівників статистики, професійне свято, встановлене Указом Президента від 02.12.2002 р. № 1120/2002. А ще Міжнародний день волонтера. Це свято відзначається щорічно з 1985 року, коли Генеральна Асамблея ООН запропонувала урядам відзначати, як день добровольця.

5 грудня 1918 р. підписано Договір про дружбу та співпрацю між Українською Державою та Грузинською Демокр. Респуб.

Перший камінь у фундамент фортеці свят. Єлисавети у тепер. м. Кіровограді було закладено 18 червня (1 липня н.с.) 1754 р. Але автор нашої книги Валентин Карпов, разом з іншими дослідниками вважають іншою датою заснування теперішнього обласного центру. Будівництво фортеці св. Єлисавети розпочалося задовго до 1754 р. на порівняно високій ділянці правобережжя Інгулу під керівництвом інженер – полковника Менцеліуса. Перші поселення майбутнього м. Єлисаветграда «лежали перед фортецею, немовби в ямі». Площа фортеці мала 57 га, там розташовувався військовий гарнізон з необхідним запасом зброї та харчів.

Шестикутна фортеця мала шість бастіонів, оточених валами і ровами, які назвали іменами Св.Петра, Св.Катерини, Св.Олексія, Архистратига Михаїла, Св.Апостола Андрія Первозванного та князя Олександра Невського. Додатково споруда налічувала ще шість равелінів, названих на честь Св. Анни, Св. Наталії, Св. Федора, Івана Предтечі, Св. Миколи та преподобних Печерських і шість полігонів, що утворювали зручну зону для обстрілу можливих нападників. Також фортеця мала три брами: Троїцьку, Пречистенську і Всесвятську. Будівельні роботи здійснювали сербські поселенці, солдати російських військ та козаки кількох українських полків.

5 грудня 1994 р. в обмін на відмову України від ядерної зброї у Будапешті підписали меморандум про надання Україні гарантій безпеки з боку ядерних держав: США, Великобританії та Росії. У 2001 р. початок першого Всеукраїнського перепису населення.

5 грудня (1792-1848) день народження Поджіо Й.В. декабриста, члена Південного товариства, старшого брата Поджіо Олександра Вікторовича (учасник Вітчизняної війни 1812 р., штабс-капітан). Тривалий час мешкав у родовому маєтку Янівці

(с. Іванівка Олександрівського району), де й був заарештований. Відбув 8 років у Шліссельбурзькій фортеці, потім засуджений на довічне заслання до Сибіру.

За церковним календарем 5 грудня відзначаються «Після свята Введення» та вшановують апостолів Филимона і Архипа, мч. Валер'яна, Апфію, Максима й Прокопія: «Прийшов Прокіп – розкопав замет, по снігу ступає – дорогу вистилає. Прокіп по снігу крокує – дорогу копає, а Катерина (7 грудня) закатає». В цей день заглядали у пташині гнізда: якщо в них багато пуху, сухої трави і соломи - пернаті відчувають холодну зиму.

Найдавнішими вулицями центру м. Кіровограду є:

*- Велика Пермська (Верхня Пермська - Яна Томпа)
- Карла Маркса (Велика Перспективна) - Тімірязєва
(Нижньо-Донська), - провулок Центральний (провул.
Соборний), - Луначарського (Іванівська, зараз – Чор-
новола). До річчя, на вулиці Луначарського немає двох
однакових будинків і тому колись на ній не висаджу-
вали дерев аби не псувати архітектури. Вул. Леніна*

*(від вулиці Фрунзе - до вулиці Карла Маркса - зараз Двірцева; а
від вул. Карла Маркса до Великої Балки – Верх. Донська). Вул.
Покровська (потім Рози-Люксембург, знову Покровська).*

→ 6 грудня - День Збройних Сил України був встановлений постановою Верховної Ради України в 1993 році. Збройні сили України були утворені у 1991 р. А ще - Міжнародний день цивільної авіації з 1996 року.

6 грудня 1240 р. Київ було захоплено та поруйновано військом монгольського хана Батия. 6 грудня 1912 р. у Добровеличківці (Єлисаветград) було відкрито жіночу учительську семінарію. У 1741 р. відбувся державний переворот в Росії, в результаті якого імператрицею стала Єлизавета Петрівна, дочка Петра першого. Дуже багато років точаться суперечки навколо назви міста Єлисаветграда, одні вважають, що місто назвали на честь імператриці Єлизавети, інші – в честь Св. Єлисавети.

6 грудня церква вшановує Св. Амфілофія, Митрована. (Митрофана). Святитель Амфілохій, єпископ Іконійський, народився в Кесарії Каппадокійській. Він був двоюрідним братом святого Григорія Богослова і близьким другом святого Василя Великого. До того, як прийняти єпископський сан, він близько 40 років жив у пустелі. У 372 році він помер, ангели Господні

тричі являлися у видіннях св. Амфілохію, а потім рукоположили його на єпископа. А святитель Митрофан, перший єпископ Воронежський, народився 6 листопада 1623 року у Володимирській землі в родині священика. Мирське ім'я майбутнього святого було Михайло. Половину свого життя святий прожив у миру, був одружений і мав дітей.

На Єлисаветградщині парубки цілий день постилися, щоб засватати хороших дівчат. Якщо на Митрофана моросить сніг і дує північний вітер, то 6 червня буде вітер з півночі і дощ.

➔ **7 грудня** - день місцевого самоврядування в Україні. Це професійне свято всіх, хто трудиться в сільських, селищних, міських, районних та обласних радах, хто представляє багатотисячний загін народних обранців.

7 грудня 1972 р. відбувся запуск корабля «Аполлон-17», на якому була здійснена шоста і остання в рамках програми «Аполлон» висадка людей на Місяць. На даний час його політ залишається самим останнім з пілотованих польотів на Місяць і польотів за межами земної орбіти.

7 грудня 1991 р. голови республік - першозасновників СРСР: Росії - Борис Єльцин, України - Леонід Кравчук, Білорусі - Станіслав Шушкевич у Біловезькій Пущі підписали угоди, згідно з якими Радянський Союз припинив існування як суб'єкт міжнародного права

7 грудня (24 листопада за старим стилем) – день пам'яті святої великомучениці Катерини, однаково шанованої, як Православною, так і Католицькою церквою. Ця великомучениця за Христа подає нам яскравий приклад того, що наше земне життя позбавлене сенсу, якщо воно буде без Бога і Його благословення. Її врода і живий розум вражали! І багато хто просив руки дівчини, але нікого вона не визнавала гідним бути її чоловіком. «Лише той, хто буде знатніший і розумніший за мене – стане моїм нареченим» – сказала вона батькам. Праведна душа діви прагнула пошуків Істини буття світу. Свята Катерина зберегла своє тіло і душу у незайманій чистоті заради Небесного Жениха – Христа. Її життя до хрещення підтверджувало: знатне походження, багатство, надзвичайна краса, глибокий розум, блискуча освіта – лише тимчасові земні блага. Можна мати все, але не бути щасливою людиною.

Свято «Катерини», то жіноче свято. Дівчата ворожать,

закликають долю. Увечері 7 грудня молодь збиралася до однієї хати, варили спільну вечерю, співали, розповідали різні казки, небилиці. В наш час добре було б запропонувати в цей день традиційне проведення в клубі вечорниць, де використати твори про кохання, жіночу долю, різноманітні казки, прислів'я, народні повір'я тощо.

Напередодні свята, увечері, дівчата ховали під подушку шматочок хліба й загадували побачити уві сні майбутнього чоловіка. Опівночі дівчата брали горщик з вечерею і йшли закликати долю. Кожна по черзі вилазила на ворота і гукала тричі: «Доле, моя доле, йди до мене вечеряти!». Добре, якщо в цей час заспіває півень: «Доля почула мене», радіє дівчина. А як тихо довкола, то зітхне: «Оглухла моя доля». Вранці дівчина ставила на підвіконня кілька вишневих гілок, вкрадених у чужому саду: як зацвіте вишня до Різдва - бути весіллю, а засохне - в дівках ще рік сидіти. «На святу Катерину ховайсь під перину». «Катерина по воді, то Різдво по льоді». «На Катерину холодно - буде голодно». З приходом Катерини чекали на люті морози. Молодь влаштовувала катання на санках й інше.

У 1934 р. Голова окрівділу ДПУ, чекіст, згодом письменник Д. Медведєв (автор книг «Сильні духом», «Це було під Рівним») через місцеву газету «Соціалістичний наступ» звернувся до мешканців міста із закликом взяти активну участь у будівництві стадіону м. Зінов'євська (Кіровоград), стадіон згодом назвуть Червона Зірка».

→ **8 грудня** 1154 - Ростислав Мстиславич став великим князем Київським. У 1854 р. Папа римський Пій IX проголосив догму непорочного зачаття Діви Марії. В 1868 р у Львові засновано просвітницьке товариство «Просвіта». У 1919 р. коаліція Антанти визнала східним кордоном Польщі – «лінію Керзона», тим самим юридично затвердивши окупацію Польщею етнічних українських земель - Холмщини, Лемківщини та Підляшшя.

8 грудня день народження Осмьоркіна О.О. (1892 – 1953) – художника. Народився у м. Єлисаветграді. Навчався у ЄЗРУ (1902-1910), відвідував Вечірні Рисувальні класи (учень Ф.С. Козачинського), учасник Першої художньої Єлисаветградської виставки (1913). З 1932 й до 1947 р. - професор індивідуальної майстерні Всеросійської академії мистецтв. Твори зберігаються

у багатьох музеях України та Росії. У Кіровограді відкрито художньо-меморіальний музей О.О.Осмьоркіна.

8 грудня – церква вшановує свщмч. Климента (або папи Римського). Він народився в Римі у багатій і знатній сім'ї. В силу обставин з дитинства був розлучений з батьками й виховувався у чужих людей. Живучи в Римі, юнак отримав прекрасну освіту, був приближений до імператорського двору і жив розкішно. Але його не радували утіхи, язичеська премудрість не зваблювала його. Він почав задумуватись над смыслом життя. Коли в столицю дійшли звістки про Христа і його вчення, святий Климент залишив дім і власність та вирушив у ті землі, де проповідували апостоли. Побожне життя і молитовний подвиг святого Климента направили багатьох до Христа.

Народні спостереження: якщо в цей день зима морозяна, з великим снігом - віщує гарний врожай хліба. Климент сльозу з музика - морозом вигонить.

➔ **9 грудня** 1918 р. директорія УНР відновила закон про восьмигодинний робочий день. У 1948 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Міжнародну конвенцію про попередження злочину геноциду і покарання за нього. У 2007 р. в Ялті відкрито пам'ятник Тарасу Шевченку.

9 грудня церква відмічає Юріїв день (Холодного Юрія). Препод. Аліпій стовпника, святителя Інокентія й інших. Аліпій стовпник народився в місті Адріанополі у Пафлагонії. Мати його, християнка, рано овдовівши, віддала сина на послух і навчання єпископу Феодору, а сама, роздавши майно убогим, стала жити при церкві і була удостоєна звання диякониси. З юних літ святий Аліпій бажав присвятити своє життя Богу і прагнув до усамітненого життя, однак єпископ Феодор не відпускав його від себе. Та згодом на кошти й пожертви віруючих святий Аліпій побудував церкву на честь святої мучениці Євфимії на місті закинутого язичницького кладовища, оточеного легіонами бісів. Поряд з храмом, під відкритим небом, на верху язичницького надгробку святий збудував собі стовп, 53 роки преподобний Аліпій просидів на стовпі, молячись Богові і повчаючи багатьох людей.

Святитель Інокентій, єпископ Іркутський, походив із старовинного українського шляхетського роду з Волині, який потім переселився на Чернігівщину. Припускають його день народ-

ження в 1680 або 1682 р. на Чернігівщині; навчався в Київській академії, яку закінчив 1706 або 1708 р. У 1708 році став ченцем Києво-Печерської Лаври. При постригу одержав ім'я Інокентій. Відразу був висвячений на ієродиякона, потім на ієромонаха. Належав до здібних богословів. У 1710 році за наказом вищої церковної влади був призначений викладачем Московської слов'яно-греко-латинської академії і був змушений назавжди покинути Україну.

9 грудня 1054 р. в Києві провели освячення церкви мч. Георгія (Георгія Побідоносця). На Єлисаветградщині, колись ходили до колодязя слухати воду: тиха вода - зима буде погожою, а як внизу клекотіло, шуміло - очікували сильних морозів. Який день на Юрія, така й зима.

→ 10 грудня 1637 р. козацько-селянські війська під проводом Павла Бута зазнали поразки від поляків біля містечка Боровиця. У 1948 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила Загальну декларацію прав людини. І від цього дня відзначається «День прав людини».

В Єлисаветграді у 1774 р. на Подолі налічувалось близько 600 будинків. Тут жили купці та ремісники, які підпорядковувалися магістрату. На Подолі, крім торговельної площі, була ратуша, церква православного віросповідання та церква для розкольників, яких називали «часовниками». Останні складали більшу частину жителів, ділилися на кілька полків і користувалися недоторканістю.

10 грудня церква вшановує ікону Божої Матері, т. зв. «Знамення», вмч. Яків Персянина та прп. Палладія. Ікона Божої Матері, відома під назвою «Знамення», з'явилась у 1170 р. й зображає Пресвяту Богородицю у сидячому положенні. Цариця Небесна молитовно піднімає свої руки; на грудях в Неї, на фоні круглого щита (або сфери) – благословляючий «Божественний Младенець – Спас-Емануїл». Таке зображення Богоматері відноситься до числа найперших її іконописних образів. В усипальниці святої Агнії в Римі є зображення Богоматері з простертими в молитві руками і з Младенцем, який сидить на її колінах. Це зображення відноситься до IV ст. крім того, відомий древній візантійський образ Богоматері «Нікопеї» від VI ст., де Пресвята Богородиця зображена сидячою на троні. Вона три-

має обома руками овальний щит з образом Спаса-Емануїла.

Великомученик Яків Персянин народився у IV ст. в благочестивій християнській сім'ї, багатій, знатній. Був одружений, своїх дітей виховав в благочесті, прищеплюючи їм любов до молитви і Священного Писання. Яків займав високу посаду при дворі перського царя Іздегерда (399-420 р.) і його послідовника Варахрана (420-438 р.). В одному з військових походів Яків, спокушений царською милістю, побоявся визнати себе християнином - приніс жертву ідолам. Дізнавшись про це, його жінка у глибокому відчаї написала йому листа, в якому докоряла за цей вчинок. Отримавши послання, Яків усвідомив тяжкість свого гріха не тільки перед рідними, але й перед Богом. Він став гірко плакати і благати у Всевишнього прощення. Воїни, почувши, що він молиться Господу, донесли про це царю. На допиті святий Яків, укріпившись духом, мужньо сповідав свою віру в Єдиного Істинного Бога.

➔ **11 грудня** - Всесвітній день дитячого телебачення і радіомовлення (друга неділя грудня). До теми дитячого телебачення немає байдужих, тому, що всі ми - вихідці з дитинства. Святкову дату оголосили представники Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Канні в квітні 1994 року.

11 грудня 1917 р. розпочала свою діяльність Єлисаветградська повітова комісія по виборах до Установчих Зборів Української Народної Республіки. А 11 грудня 1919 р. був створений ревком - Всеукраїнський революційний комітет на чолі з Г. Петровським. У 1937 р. Йосиф Сталін у Великому театрі заявив фразу, що стала крилатою: «Депутат - слуга народу». У 1981 р. вперше зупинився від холоду о 12 год. 27 хв. знаменитий лондонський годинник «Біг Бен». У 1991 р. Україна оголосила про встановлення дипломатичних відносин з колишніми республіками СРСР.

11 грудня – це день благодійності і хворих на бронхіальну астму. Благодійність є однією з форм цієї безкорисливої допомоги і часто стає тим «рятівним колом», яке дозволяє потрапившим у ту чи іншу біду людям справлятися з непростю ситуацією, або хоча б не допускати розвитку ще більш згубних наслідків. Нехай кожен з нас спробує внести посильну лепту в будь яку благу справу. З днем благодійності Вас і нехай таких днів буде більше в нашому житті!

Споживчий кошик українця 2016 р. (старий - не переглядався з 2000 року). Міністерство соціальної політики пропонує ввести в Україні європейську систему розрахунків мінімальних потреб громадян?! Зокрема, множити вартість продовольчого кошика на коефіцієнт, після чого й формувати розмір прожиткового мінімуму українців. Уряд Яценюка пропонує оновити постанову «Про затвердження наборів продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг в 2016 році» з урахуванням зростання цін і інфляції. З початку 2016 року прожитковий мінімум становив 1330 грн. і визначали його за вартістю умовного споживчого кошика, де немає більшості необхідних товарів і продуктів. При такому відношенні до власного народу, команда Яценюка довго не протягне, 2016 р. для неї буде - фатальним.

Вартість споживчого кошика 2016 складає 1611,48 грн. Наприклад, протягом місяця 1 людина може собі купити: 200 гр рису, (це 1 чайна ложка в день); 90 гр гречки, (3 гр на 1 день); 600 гр свинини, (по 20 гр на 1 день); 580 гр риби, (по 19,3 гр на день). Півсклянки молока – на 1 день, чай – 400 гр і кава – 500 гр на 1 рік, (відповідно на 1 день становить 1,1 гр і 1,35 гр). Навіть в українських тюрмах годують краще.

Для чоловіків передбачено купувати 1 штани та 1 плавки на 4 роки (пенсіонерам – 1 плавки на 10 років), 1 светр - на 3 роки, пару чобіт - на 5 років. Для жінок - 3 пари панчіх на 1 рік, 1 пару чобіт - на 2 роки, 1 рушник – на 6 років; вата – 100 гр та 50 гр йоду на 1 рік, (памперсів для дітей немає). Ще деякі м'яучі засоби, про театр і кіно – забудьте.

Запитання: - Чому пересічний українець повинен жити з споживчим кошиком в 1,6 тисячі гривень, а Яценюк з місячною зарплатою в 25 тисяч, яка в порівнянні з 2015 роком чудесним чином зросла в три рази? У 2015 році більше 5 мільйонів сімей були не в змозі платити за світло, воду і газ. З початку 2016 року 1 мільйон сімей звернулися за субсидіями. А це ще ж не всі тарифи підняли! Скоро у рази здорожчає газ і на 80% - опалення. У вересні 2016 р. знову на 20% зростуть тарифи на електроенергію. При цьому А.Яценюк звітує, що вже зараз

середній розмір субсидії (1400 гривень) перевищує прожитковий мінімум (1330 гривень). Більше 6 млн. сімей (це приблизно 20 млн. українців) зробили жебраками! От таке досягнення влади на початок 2016 року!

За останній рік на Кіровоградщині кількість сімей, які потребують субсидії, зросла втричі і становить майже 195 тисяч. Згідно зі статистичними даними, на початок 2015 р. на Кіровоградщині 60857 сімей звернулися за субсидіями. На початок 2016 р. цей показник зріс втричі - до 194039 сімей. Автору нашої книги Валентину Карпову не зрозуміло: - За якою соціально-орієнтованою політикою влада продовжує вважати, що людям досить 20 гр м'яса, 3 гр гречки і 0,5 склянки молока на добу, носити одні чоботи 3 роки і митися 1 раз на місяць! Замість масла українцям пропонують купувати маргарин, а туалетний папір необхідно економити бо Яценюк пропонує 1 рулон - на 1 місяць?!

Це не реформатори, це ДЕ-форматори, які проводять геноцид проти народу України. Нонсенс, народні слуги - нищать власний народ, який їх обрав до вищих органів влади.

Прем'єр-міністр Яценюк пообіцяв з 1 травня 2016 р. підвищити зарплати і пенсії українців на 6%. Для людини, яка отримує мінімальну зарплату в 1350 гривень, це підвищення складе 81 грн. За ці гроші сьогодні можна купити 1 кілограм «середньої» ковбаси. Прем'єр «забув», що за 2 роки його діяльності на чолі Кабміну інфляція склала більше 50%. Зарплати і пенсії українців мають бути підвищені не на 6%, як це обіцяє Арсеній Яценюк, а на 50%.

Собі мільярди – людям копійки. Українці бідують, чиновники та їхні мажорні діти багатіють. Натомість людям, статки яких залишають бажати кращого, влада й далі цинічно пропонує затягувати паски. Причому останнім часом просто мовчки ставить їх перед фактом якогось чергового підвищення цін. Наш народ бідний, бо надто терплячий. Корупцію і хабарництво ми самі примножуємо. Ми думаємо, що коли медсестрі дати «на лапу», вона легше зробить укол, вчитель краще навчить дитину, а бізнесмен згадає про совість. Не буде цього ніколи. Без шарудіння в кишені й слухати вас не схочуть. Ми бідні, бо дурні. І нічого ображатися. Не зі злости написано, а з відчаю за власний народ.

➔ **12 грудня** - День сухопутних військ України. Указом Президента від 18.10.1997 № 1167/97 в Україні встановлене це свято. Сухопутні війська Збройних Сил України були сформовані у складі Збройних Сил на підставі Указу Президента відповідно до статті 4 Закону України «Про Збройні Сили України» в 1996 році.

12 грудня 1674 р. у Києво-Печерській друкарні вийшов перший нарис історії України - «Синопис». У 1764 р. Російська імператриця Катерина друга Указом скасувала гетьманщину в Україні. У 1818 р. в Полтаві було відкрито інститут шляхетних панянок. У 1979 р. - початок Афганської війни: політбюро ЦК КПРС прийняло рішення про введення військ в Афганістан. У 1991 р. Верховна Рада України прийняла закон, що відмінє кримінальну відповідальність за добровільні гомосексуальні відносини.

12 грудня церква вшановує мучеників Парамона і Філумена, прп. Нектарія Печерського (Акакія). День «перед Андрія». Преподобний Нектарій Печерський, інок Києво-Печерського монастиря, жив і працював у 12 ст. За беззаперечне виконання волі старшої братії і старанність його називали «послушливим». Моці преподобного були покладені в Антонієвих печерах Свято-Успенської Києво-Печерської лаври. А святий мученик Парамон і з ним 370 інших мучеників постраждали за Христову віру за часів імператора Декія.

Правитель східних областей Аквіан посадив у темницю християн, змушуючи їх відмовитися від Христа і принести жертву ідолам. В'язнів мучили, сподіваючись загрозою смерті змусити їх поклонитися язичницьким божествам. Один з місцевих жителів, на ім'я Парамон, бачив муки християн, відкрито засудив жорстокість правителя і сповідав свою віру в Єдиного Істинного Бога - Ісуса Христа. Святого Парамона після жорстоких тортур обезголовили разом з іншими 370 мучениками.

12 грудня Єлисаветградська молодь увечері збиралась на «калиту» (кусання калити). Калита - праобраз Сонця, закликали його швидше підніматись в небі.

Якщо в цей день ранок красний - бути грудню ясним, а коли випаде сніг на Парамона - бути заметілям до Миколиного дня. Якщо вдень йшов сніг, то бути хурделицям цілий тиждень. Якщо вода на річці тиха, слід очікувати на рівну зиму, коли шу-

мовита - на завірюхи. Зоря на Парамона багряна – до вітру. Якщо до 13 грудня не випаде сніг, зима буде тепла й малосніжна, якщо випаде - холодна й сніжна.

→ **13 грудня** – за старим стилем - це день народного календаря, до якого приурочували Андріївський обряд «Калиту», суть якого полягає в переведенні юнаків і юнок у дорослі вікові класи. День Андрія справді парубоцький день. Як і в значній кількості українських свят, в його обрядах проглядаються дохристиянські традиції. В цей день гріх щось робити без поважної причини. Дівчата також грішать ворожачи, а хлопці просто відпочивають. На Єлисаветградщині забороняли будь-яку інтелектуальну працю, бо є забобони, що можна втратити розум.

13 грудня церква відмічає Ап. Андрія Первозваного (день Андрія). Вважається днем пам'яті мученицької смерті одного із 12 апостолів Христових - Андрія Первозваного. За церковними легендами, святий проповідував християнство у Скіфії й дійшов аж до Києва, де на одному з пагорбів поставив хрест зі словами: «Чи бачите гори ці? Повірте мені, на них засяє благодать Божа». Люба суть про Андрія Первозваного пов'язана з дохристиянськими уявленнями, що в цей час Сонце ховається від ворожих сил і лиш ненадовго показується людям.

Як приклад Андріївського обряду на Єлисаветградщині, який складався з прологу та 2-х частин.

Пролог, підготовчий період: винаймання хати для вечорниць, приготування ритуальних страв, принесення ворожильних атрибутів і запрошування парубків чи побратимів.

Перша частина Андріївського обряду - дівоча, ворожильна; кожна дівчина - учасниця дійства випікала балабушок і клала на ослінчик, супроводжуючи ці дії магічними замовляннями. Чию балабушку пес з'їдав першим, та дівчина мала першою вийти заміж; якщо не вийде, то ще рік дівуватиме. Існує чимало інших ворожінь, багато з них схожі на ті, які були на Катерини. Потрібно, зняти взуття з лівої ноги й почати міряти відстань від столу - до порогу: та дівчина, яка перша це зробить, першою і вийде заміж.

Друга частина Андріївського обряду - прихід до хати парубків із подарунками. Дівчата перешкоджали їхньому приходу: перемотували мотузкою стежку, глузували, згодом запрошували за гостинний стіл. Після вечері тривали комічні ігри та

забави. Найпоширеніші були ігри «Калита», «Сповідь», «Пошта», «Каву солодити», «Рвати рожу» та інші. Наприкінці вечорниць дівчата ходили попід вікнами сусідів або родичів, калатали ложками і запитували: «Чи ви є всі?», на що чули відповідь: «Щоб повіддавалися всі!» Прийшовши на своє подвір'я, дівчата зрізали вишневу гілочку і ставили у воду: якщо до Різдва зацвіте, то дівчині щаслива доля на одруження.

Спідницею волочу, заміж вийти хочу. Цікаві забави надвечір Андрія

Первозваного влаштовувала молодь Єлисаветградщині. Про деякі народні звичаї й обряди ви вже знаєте. З кусання калити починався «Андріївський вечір», адже ця весела гра є основним елементом свята стародавнього характеру. У ніч із 12 на 13 грудня, виконували різні магічні обрядові дії, як хлопці,

так і дівчата. Характерно, що «калитовий калач» дівчата пекли потайки від хлопців. Треба було набрати до схід Сонця води із семи криниць і принести її в роті. А спробуйте принести в роті, коли капосні парубки перестрівають та намагаються розсмішити! Інколи нашим прабабусям (коли вони були ще дівками), по 5-6 разів доводилось бігати до криниці. Хоча, коли хочеш вийти заміж, ще й не таке зробиш ...

Дівчата ліпили круглий тонкий корж, посередині видавлювали отвір. Корж прикрашали ягідками калини, притрушували маком та змащували медом. Пекли «на сухар» - щоб важко було вкусити. До речі, сухе прісне печиво і зараз називають «галети»; можливо, саме звідси і походить назва обрядового коржа, який подекуди в Україні називали «калста» (галста).

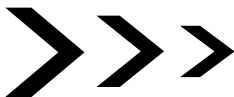
Рано-вранці на Андрія, дівчина прокинувшись, повинна підв'язатись поясом, цілий день молитися і нічого не їсти, лягаючи спати, зняти пояс та покласти його навхрест під подушку, притому голосно сказати: - Я живу, в Україні на горах,

Кладу хрест в головах;

З ким вінчатися,

З ким заручаться,

З тим і за руки держаться.

В проведенні вечорниць на «Калиту» простежуються два напрямки вірувань та ведичних знань наших прадідів:

Перший напрямок - шлюбна магія;

Другий напрямок пов'язаний із культом Сонця, при допомозі магічних танців наші прадіди допомагали Ярилу «розгорітися». І вже увечері у чийсь хаті збиралась молодь. Калитовий калач підв'язували до сволюка червоною стрічкою, або дівичьким поясом. Дівчата співали: «У небо, наша калита, у небо. А ти, Сонечко, підіймись та на нас подивись: ми калиту чіпляємо, на Місяць поглядаємо, свою долю-радість закликаємо!» А потім починалися веселі обрядові змагання.

Між парубками відбувались різні діалоги. А тих, яким вдавалось, здолавши перешкоди, вкусити «Калиту», величали Андріями. На голову їм дівчата одягали вінки з барвінку та колосків жита й смачно цілували медовими вустами. Вважалося, що парубок, скуштувавши калити, пізнав істину і тепер може одружитися. Однак досить часто за весь вечір нікому з хлопців не вдавалось вкусити калиту. Бо моторний «пан Калитинський» стояв на варті. Тоді корж знімали з стрічки і ділили між усіма учасниками посиденьок. Тепер можна було починати вечірню пісню. Зайве говорити, що ігри були веселі й галасливі. Регіт - на все поселення! Старші люди й досі згадують калиту, як найвеселіше свято їхньої молодості.

А вже після вечорниць парубки робили збитки, про які вам мабуть розповідали старі люди: виносили на городи січкальні, знімали ворота чи хвіртки й несли на подвір'я майбутніх наречених. Та хазяїни пробачали хлопчачі витівки, бо ж Андрія - це парубоцьке свято! Найбільшим бешкетом вважалося витягти на хату сани або віз. Незважаючи на піст, молодь пустувала всю ніч і докоряти їм за це не годилося. Більш того, парубки могли «покарати» батьків дівчат, які не пустили своїх дочок на вечорниці. Ці забави не випадкові, Валентин Карпов вважає їх «ритуальними бешкетуваннями», що колись символізували усунення перешкод на шляху до бажаного шлюбу. Отже вранці, від хат де жили дівчата на виданні, з'являлись стежки до їхніх залицяльників, позначені буряковим квасом чи потрушені соломою. А ближче до півночі розпочиналося те таємниче, чого найбільше чекали дівчата - врожіння. Магічні дії були спрямовані на те, щоб дізнатися про свого судженого. Недарма в на-

роді кажуть: «На Андрія - робиться дівчатам надія».

Андрію, наш Андрію! Конопельку сію;
Спідницею волочу, заміж вийти хочу.
Первозданний Андрію, на тебе надіємось!
Долю хочемо знати, просимо допомогти.
Зійди до нас в цей вечірній час, в цю годину
благослови кожну дівчину!

Одним із найбільш цікавих прийомів любовної магії було «засівання конопель». В образі засівання конопель до початку ХХ ст. зберігалися деякі архаїчні риси. Так, у багатьох місцевостях дівчата сіяли коноплі - роздягненими. За народним віруванням, голе тіло - важливий засіб чарівництва (згадаймо народне трактування демонологічних образів мавок і відьом). Інші дівчата у цей вечір намагалися побачити свого обранця в дзеркалі, взнати професію майбутнього чоловіка. У «Слові про ідолів» XII ст. зазначено про те, що дехто з дівчат ще молились: «и Ядрею, и Обилухе, и скотну богу, и попутнику, и лесну богу, и спориням, и спеху». Під час ворожби варто бути насторожі, адже досить легко можна вскочити у халепу. Люди сімейні на Андрія вели себе набагато смиренніше. Ходили в гості до кумів і батьків. А ще в цей день готували різні цілющі зілля, в основному від застуди, для боротьби з кашлем і нежиттю - робили відвари подорожника, кореня лепехи, петрушки і селери тощо.

Роман видатного сербського письменника Мілоша Црнянського «Переселення» відображає час масових переселень сербів із Австрії - до Росії та України в 1753 р. Автор використовує багато історичних документів, які стосуються Єлисаветградського краю. Уривки твору друкуються в журналі «Слово і час» (1993 р. № 9). В Україні твори М. Црнянського

ніколи не друкувалися. Валентин Карпов знайшов цікавий матеріал в журналі «Вежа» за 1995-1997 р. Це розповідь Наталії Полонської-Василенко «Заселення Південної України у 18 ст.»

13 грудня день народження Земнорія Андрія (1902-1994). Народився в с. Могильне Гайворонського району. Доктор тех. наук, професор, директор Московського інституту радіоелектроніки. Лауреат Державної премії СРСР.

13 грудня 1742 – московська Єлизавета Петрівна видала Указ, згідно з яким потрібно було виселити всіх євреїв за кор-

дон і надалі їх ні під яким приводом не впускати на територію Російської імперії.

Якщо на день Андрія вода вночі в річках і озерах тиха – до доброї зими; шумлива – до холоднечі та метелиць. Іній в цей день на деревах – буде добрий врожай на гречку.

➔ **14 грудня** - День ліквідатора, в Україні відзначається як День вшанування учасників ліквідації наслідків на Чорнобильській АЕС: «...з метою гідного відзначення мужності, самовідданості і високого професіоналізму учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та на підтримку ініціативи громадських організацій і Міністерства праці та соціальної політики України...» згідно з Указом Президента України від 10 листопада 2006 р. № 945/2006.

14 грудня 1918 р. гетьман Павло Скоропадський зрікся влади на користь новоствореної представниками соціалістичних течій Директорії УНР.

14 грудня 1917 р. приватні загальноосвітні вечірні курси відкрив у Єлисаветграді М. Студнічка, зять І. Карпенка-Карого. А в 1939 р. СРСР було виключено зі складу Ліги Націй через зимову війну - збройний конфлікт між СРСР і Фінляндією в період з 30 листопада 1939 - по 13 березня 1940 року.

14 грудня церква вшановує прв. Філарета Милостивого й Пророка Наума (день Наума).

Праведний Філарет Милостивий, син Георгія і Анни, вихований в благочесті і страху Божому, жив в VIII столітті у селищі Амнії Пафлагонської області (Мала Азія). Жінка його, Феозва, була з багатої і знатної сім'ї, у них були діти; син – Іоанн і дочки – Іпатія і Єванфія. Філарет був багатим і знатним вельможею, але багатство не приносило йому радості. Знаючи як багато людей страждає від бідності, віддавав усе нажите – убогим. І Господь воздав Філарету за його милосердя: коли була віддана остання міра пшениці, його старий друг прислав йому 40 мір, а після того, як була віддана убогому остання тепла одежа, до Філарета повернулось все його багатство.

Святий пророк Наум – один з 12 малих пророків, родом з селища Елкоша (Галілея). Час його життя відноситься до VII ст. до Різдва Христового. Старозавітна книга пророка Наума містить пророцтво про загибель асирійського міста Ніневії за беззаконня, зруйнування Ізраїльського царства і про хулу асирій-

ського царя Сенахирима на Єгову. Обставини життя пророка невідомі. Помер він на 45 році життя і похований у своїй землі.

Наум був монахом-просвітителем, мандруючи по селах, безкоштовно вчив дітей. Збереглись його заповіді: «Не можна їсти під час навчання, бо заїси вивчене. Якщо кінчив читати, то закрий книжку, бо вивчене забудеться». Є й молитва: - «Господня духа зійшли мені, щоб вложив у серце моє слово». Колись відкривали церковно-приходські школи для сільських дітлахів й казали: «Пророк Наум поставить на ум». Спочатку всі йшли до церкви, ставили свічку пророку, а потім батько тричі цвѣохкав школяра свяченою вербовою гілкою: «Тією святою вербицею, що Христа зустрічали, виряджаємо тебе, синку, на навчання, хай наука легко дається». Не всякий Наум поставить на ум. На Наума (1 грудня за старим стилем) на Єлисаветградщині розпочинався навчальний процес для сільських дітей. Це була найзручніша пора для здобуття освіти. Прийшов Наум - пора братись за ум.

14 грудня - день народження Янушкевич Г.Я. (1907–1983) – актриси. Народилася в м. Гайвороні Кіровоградської обл. З 1940 р. працювала у Чернівецькому музично-драматичному театрі ім. О. Кобилянської, знімалась в кіно. Народна артистка УРСР (1965).

➔ **15 грудня** - День працівників суду. Указом Президента від 08.12.2000 № 1318/2000 в Україні встановлено щорічне професійне свято для працівників суду: «...ураховуючи роль судів у забезпеченні захисту прав і свобод людини ...».

Єлисаветград лежав на поштовому тракті, який з'єднував Одесу з Херсоном, тому виникла потреба збудувати у місті кінно-поштову станцію на вул. Биковій. Сюди мала надходити кореспонденція, проїжджаючи екіпажі міняли коней, а люди - відпочивали. Чимало транзитних пасажирів зупинялося на станції по декілька днів. Деякі із них назавжди увійшли в історію нашого міста.

В 1821 та 1824 р. (травень й серпень) зупинявся на кінно-поштовій станції О.С.Пушкін. В 1825 р. на станцію прибув відомий польський поет Адам Міцкевич. Дещо пізніше, у липні 1861р., поштова карета доставила у наше місто російського революціонера – демократа М. Добролюбова. Тепер на місці

колишньої поштово-кінної станції (вул. Пушкіна, 40/9) розташована обласна санітарно-епідеміологічна станція.

15 грудня 1699 р. Введення юліанського календаря в Московії. Указом царя Петра I в Московії замість літочислення від «сотворіння світу» введено новий календар. Відлік і святкування нового року перенесено з 1 вересня - на 1 січня.

У 1934 р. в Києві за вироком виїзної сесії Військової колегії Верховного Суду СРСР були розстріляні 28 членів вигаданого чекістами «Об'єднання українських націоналістів» (в тому числі Григорій Косинка, Кость Буревій, Іван Крушельницький та інші). А в 2000 р. був зупинений 3-й енергоблок ЧАЕС. Чорнобильська атомна електростанція повністю виведена з роботи.

15 грудня церква поминає св. прор. Аввакума, одного з 12 малих пророків, походив з коліна Симеонового, пророкував біля 650 року до Різдва Христового.

Пророк Авакум передбачив зруйнування Єрусалимського храму, Вавилонський полон і повернення полонених на батьківщину. Під час війни з вавилонянами, пророк пішов в Аравію, де з ним відбулося таке чудо. Коли він ніс обід жінцям, йому зустрівся Ангел Божий і миттєво переніс його силою свого духу до Вавилону, в той час там перебував у темниці пророк Даниїл. Так, їжею призначеною для жінців втамував голод - гонимий пророк. Після завершення війни з вавилонянами пророк Авакум повернувся на свою батьківщину і помер в глибокій старості. При святому Константинопольському царі Феодосії Молодшому (408-450 р.) були знайдені його мощі.

Закінчуючи опис середини грудня місяця, ми тимчасово призупинимось і розглянемо короткий нарис, про майбутнє бачення й подальшу долю нашого сусіднього народу з Російської Федерації, бо події на Сході України 2014-2016 р. принесли багато горя в українські сім'ї. Росіяни несуть повну відповідальність за розв'язану війну проти українського народу. Звертаючись до російського народу, я кажу: «Важно, чтобы у вас возникло желание, хотя бы мысленно – постоять на коленях у могилы каждого украинского парня, каждой семьи, загубленной вашим безумным государством. Только это желание и никаких других». Ми в Україні робили все, аби уникнути військового конфлікту. Але зараз ми готові дати відсіч зі зброєю в руках всім спробам вторгнення, дестабілізації та терористичним діям.

Росія – як китайська провінція

Існують різні точки зору щодо дати початку російсько-української війни. Колишній радник російського президента А. Ілларіонов вважає, що датою початку війни слід вважати 20 лютого 2014 р., оскільки саме ця дата викарбувана на медалі «За повернення Криму», і відповідно, першою силовою акцією - розстріл демонстрантів на Майдані Незалежності в Києві. Інші впевнені, початком російської агресії слід вважати 27 лютого 2014 р., коли підрозділи спецназу Головного розвідувального управління Генштабу та 45-го окремого повітряно - десантного полку Збройних сил РФ захопили приміщення Верховної Ради та Ради Міністрів АРК, а військові частини кримського угруповання Збройних сил України стали об'єктом провокаційних нападів із дислокованих на півострові російських військових баз.

28 квітня 2013 р. телеканал Росія-24 у своєму випуску новин повідомив про створення нового російського спецназу для закордону, в задачі якого входять дії на суміжних з Росією територіях. Як зазначено в репортажі, метою цих формувань є досягнення політичних і економічних цілей Росії в інших країнах, шляхом створення для країни-жертви серйозних внутрішніх проблем. 23 лютого 2014 р. на мітингу в Москві заступник голови Державної Думи РФ - Жириновський В.В. заявив про необхідність розділення України на три частини та направлення в Україну російських добровольців, які стануть основою армії «Республіки Малоросії» зі столицею в Харкові.

У ніч на 27 лютого 2014 будівлі Верховної Ради та Уряду АРК захопили озброєні невідомі особи та встановили на будівлях російські прапори. За словами народного депутата Сергія Куніцина адміністративні будівлі захопили професійно підготовлені люди, які озброєні автоматами, кулеметами, гранатометами тощо. А 1 березня 2014 р. Рада Федерації РФ підтримала звернення президента Росії Володимира Путіна про дозвіл на застосування Збройних сил РФ на території України. Рада національної безпеки і оборони України у зв'язку з агресією з

боку Росії, ухвалила рішення привести Збройні сили України в повну бойову готовність та розробила «детальний план дій на випадок прямої військової агресії з боку РФ». А 17 березня 2014 р. в Україні вперше оголошена мобілізація указом в.о. Президента України О. В.Турчинова. (Більш детально в книзі Валентина Карпова «В пошуках істини» 2014 р. 534 с).

Починаючи з 1 березня 2014 р., відбулася серія акцій проведених за участі російських спецслужб у східних, центральних і південних регіонах України у березні-квітні 2014 року, учасники яких виступали здебільшого за відокремлення Півдня і Сходу України та приєднання цих регіонів до РФ, проведення референдуму щодо федерального устрою України, надання російській мові статусу другої державної мови тощо. У період з 12 по 14 квітня 2014 р. терористами було захоплено ряд адміністративних будівель у містах Донецької області: Слов'янськ, Краматорськ, Артемівськ, Лиман, Дружківка, Єнакієво, Макіївка, Маріуполь, Горлівка, Харцизьк, Жданівка і Кіровське.

Почалася Російська збройна агресія на Сході України, далі збройний конфлікт розгорівся на частині території Донецької і Луганської областей України (між організованими та керованими з РФ незаконними збройними формуваннями в Донецькій і Луганській обл., визнаними Україною як терористичними організаціями). Незважаючи на численні докази присутності російських військ на території України, офіційно Росія не визнає факту свого вторгнення в Україну, відтак з українського боку війна розглядається - як неоголошена. Ряд українських політиків називають війну на сході України «гібридною війною»

Росії проти України...

Хроніка. Говорячи про соціальні хвилювання й народні бунти у великих містах СРСР кінця хрущовської і початку брежнєвської епох, наголошуємо, згадки про них добре збереглися в різноманітних фото й спогадах учасників. Масові виступи в СРСР,

(по рокам) відбулися: підмосковний Подольськ (1957), казахстанський Темиртау (1959), азербайджанський Кіровабад (1961), Краснодар (1961), Бійськ (1961), Муром й Александров (в РСФСР 1961), Беслан (1961), Новочеркаськ (1962), Сумгаїт

(1963), український Кривий Ріг (1963), підмосковні Бронниці (1964), Москва (1966), киргизький Фрунзе (1967), казахстанський Чимкент (1967), українські Прилуки (Чернігівська обл. 1967), білоруський Слуцьк (1967), Нальчик (1968), український Дніпродзержинськ (1972) та інші. Лише після 1972 року хвиля народних хвилювань у СРСР спадає на добрий десяток років.

Як би там не було, ключовою передумовою військового конфлікту стала дедалі неприязніша політика путінської Росії щодо України. Ця політика, з огляду на зміст російської пропаганди у ЗМІ, за останні роки стала просто ворожою. Агресивність російської політики стосовно України вилилася у перші жертви з боку останньої ще за часів режиму підконтрольного Росії - В. Януковича. Український народ згуртувався і почав відбудовувати власні Збройні Сили для захисту держави. За 2014-2015 роки після російського вторгнення в Україну, близько 70 приходів Української православної церкви Московського патріархату перейшли під керівництво Київського патріархату.

Про те, що і як діялось в самій Україні 2014-2015 роках у Валентина Карпова вийшла книга «Розірвана Україна» м. Кіровоград, 2015 р. видавництво «Код». Питання, а як реагує сама РФ на події в Україні? Чому два народи, у яких багато спільного в історії, стали заручниками купки недалекоглядних чиновників з «наполеонівськими амбіціями»? Чи утримається РФ «на ногах» під час міжнародних санкцій? Може вона скоро «розвалиться» на окремі частини, як це сталось з колишнім СРСР?

Ще зовсім недавно принизливий і кабальний газовий контракт з Китаєм став для Росії угодою століття. «Велика і могутня» РФ на ділі стає сировинним придатком Піднебесної і китайці (як сарана), вже почали знищувати родючі землі РФ. 10-ть років велися переговори про цей проект, і весь цей час Росія не погоджувалася на ціну, запропоновану Китаєм. І раптом керівники країн (Піднебесної та Росії) вже п'ють горілку за «вдалу угоду». Експерти моментально закричали про те, що контракт грабіжницький для Росії: «30 років РФ постачатиме газ Китаю по 350 доларів за кубометр, а це не покриє навіть його собівартості». В Китай газ доставлятимуть з Іркутського і Чаяндинського родовищ, які ще не розвідані, газопроводом «Сила Сибіру», який ще не побудовано. До всього іншого, будівництво газопроводу звільнили від податків, а це значить, що бюджет

Росії та її економіка не отримають від угоди нічого. У чому ж тоді вигода контракту? Оголошуючи війну всьому світу і здоровому глузду, Росія змушена шукати союзників. Все дужче РФ грузне в обіймах китайського дракона. Російські економісти стверджують, у Китаю є лише один друг - сам Китай.

З початком військової конфронтації з Україною і анексією Криму 2014 р., В. Путін переніс стратегічне партнерства з Європою - на Азію. Уже сьогодні, після приєднання Криму, російські гроші в Лондоні (а їх не менш 150 мільярдів) переводяться в сингапурські банки. Інші капітали (члр Тимченка - 60 мільярдів), переводять з Європи - в Росію. Однак при реальній перспективі краху рубля тримати їх у російських банках – ризиковано, вони можуть перетворити на пил. Але де їх тримати в період міжнародних санкцій?

В американських й європейських банках невігідно, тому що активи можуть у будь-який момент бути заморожені. В офшорах - ризиковано, тому що вони можуть бути взяті під подібний контроль, як в історії з Кіпром. Таким чином, залишається Китай. З погляду Путіна та його радників, Китай стає стратегічним партнером Росії і як покупець енергоресурсів, і як банківський центр, і як глобальний військовий союзник.

Китайцям потрібні землі, вони не тільки активно почали заселяти Далекий Схід, а й активно «займаються» сільським господарством. За принципом «після нас хоч потоп», китайці знищують родючий шар ґрунту тоннами хімікатів. За допомогою хімії - овочі дозрівають в два-три рази швидше, але при цьому через 2-3 роки земля перетворюється на пустелю, непридатну навіть для бур'янів. Але уряду РФ на це плювати. Російське телебачення щодня мовить про те, як добре дружити з Китаєм і які погані всі інші країни. На Петербурзькому економ. форумі китайці навіть не намагалися приховувати, що планують заселяти Сибір. Вони вже запропонували Росії створити єдину економічну зону, що включає російський Далекий Схід РФ і Північ Китаю. Однак чи партнерство це? Щоб їх зрозуміти, звернемося до історії відносин Китаю з Росією й росіянами.

В Росії не люблять згадувати, як в часи Золотої Орди Московська Русь була частиною Імперії Чингізидів зі столицею в Пекіні, куди з Каракоруму її перевів онук Чингізхана Кубилайхан. Країна Моксель, яка платила данину Золотій Орді, на той

час була всього лише одним із 4 регіонів монголо-китайської Імперії (т.зв. улус Джучи). Згодом Московська Русь розширилась до території союзної республіки (подібної під час СРСР) і залежала від прихоті Золотої Орди, отримуючи «ярлик на владу». Піднебесна відносилась до Московії, як до «ущербної і недорозвинутої» країни.

З часом монгольська династія Юань була скинута в результаті селянського повстання Червоних Пов'язок. В 1368 році Чжу Юань-чжан проголосив створення імперії Мін і став її першим імператором. Нових владик Китаю цікавила лише сама Піднебесна й тільки вона. Землі, які знаходились за кордоном з Піднебесною, інтересу у китайських імператорів не викликали. Чжу Юань-чжан розпустив успадковану велику і важко керовану імперію за кордонами Піднебесної з мотивуванням, подібно тому, котре через більш ніж 600 років спонукало Б. Єльцина розпустити Радянський Союз. Країна «Моксель» зразу затіяла військову агресію проти колишніх трьох улусів імперії монголів (які китайці епохи імперії Мін добровільно перестали контролювати) і заграбастали їх. Прошло більше 600 років, але Піднебесна ні на одну хвилину не забувала, як в часи династії Юань, землі сьогоденної Російської Федерації підкорялися Пекіну. Весь цей час Пекін називав Росію «молодшою сестрою» Китаю. Не старшим братом, не старшою сестрою, не сестричкою-одноліткою, а молодшою сестрою Пекіну.

Якщо Піднебесна вважала себе старшою сестрою Росії, то тоді Пекін (як старший брат) повинен наглядати й управляти життям Москви. Тому дії Путіна по переносу партнерства Росії з Європи - в Пекін, сприймаються як добровільне повернення відпущених китайцями «у вільне плавання» всіх територій Російської Федерації. І от, «молодша сестра» - Москва, нарешті, добровільно повертається в обійми до «старшої сестри» - Піднебесної (Китаю). Землі молодшої сестри (Росії), китайці називали Великий Степ, що простирається від Владивостока - до Карпат. Вдосталь нагулявшись й наробивши лиха, Росія як молодша сестра, добровільно повернулася під суворий контроль старшого китайського брата - Китаю. Слід наголосити, що за своїми традиціями, Китай буде строгий з молодшою сестрою Росією, буде вмішуватись, щоб вона «не гуляла й дурницею не томила». Китай не тільки пожурить Росію, але й зможе її

покарати (уявіть 1,5 млрд. Китай проти 150 млн. Росії, та вона просто розчиниться серед китайців). Станом на 1 січня 2015 р. за оцінкою Росстату у Росії було 146 267 288 постійних жителів.

Роблячи Китай стратегічним партнером Росії (як здається В.Путіну) він перетворює Росію не просто в сировинний придаток Китаю, а в китайську провінцію, тобто повертає Росію в ту провінцію - частиною якої вона була у часи Золотої Орди. Повне підпорядкування «молодшої сестрички – Росії», старшим братом - Китаєм буде йти швидко й неминуче. І самою простою формою – буде заселення російських регіонів, що пустують. Китайці швидко освоють зайняті території, збудують суперсучасні міста із населенням в 1 мільйон і більше чоловік.

За 500 років після «скорення» Єрмаком Сибіру, росіяни так і не заселили й не освоїли ті території, а китайці освоються-заселять, а потім проведуть референдум і настане політична та економічна залежність від Китаю.

Російська Федерація прагла домінувати над Україною й зробити її сировинним придатком, а сама не зчулилась, як потрапила в «Китайський капкан». Залежність молодшої сестри – Росії, від старшого брата - Китаю завдяки діям В. Путіна у 2014-2016 р. після неминучого протягом декількох років колапсу цін на газ і нафту, буде повною й всеосяжною. Повного краху Росії не буде - Китай не допустить. Відбудеться зовсім інше, Росії опиниться в залежності 1,5 млрд. Китая.

А на міжнародній арені захоплення Криму різко змінює геополітичну карту світу. Кордони Європи, які Татищевим були «пересунені» на Урал, повернулися до Дніпра й Дону - туди, де їх проводив ще Геродот. Раніше світ «блідолицької» людини у Євразії був від Чукотки і до Франції, а з приєднанням Криму до Росії, зменшився у багато разів. Азія (з китайським обличчям) буде поширюватись до Північного льодовитого океану й далі – до Уралу, а через недовгий час, китайці заповнять й Москву.

В.Путін думає, що відновлює Радянський Союз і його території; глибоко помиляється, він відновлює колишню китайську територію за часів монгольського імператора Юань. Як приклад, монголи, які захопили Китай і проживали там до 1300-х років, розчинились у китайському населенні (окитайїлись), так що навіть Марко Поло, який прожив у Китаї 17 років, не був в змозі

їх розрізнити і називав усіх – китайцями.

1). *Китай* - одна з найстаріших цивілізацій у світі, безперервна історична традиція якої налічує майже 5000 років. На початку XIII ст. у Китай вдерлося військо Чингісхана. До 1223 р. були захоплені всі землі на північ від Хуанхе. Династія Сун припинила існування у 1279 р., коли Хубілай заволодів усім Китаєм і став імператором. Монгольська династія Юань заснувала столицю держави у Ханбалику, нинішньому Пекіні. Вперше в історії усім Китаєм керували чужоземці, і держава стала частиною великої імперії, що простягалася до Європи і Персії на заході та охоплювала степи й рівнини на півночі. Присутність чужих воїнів на землях Китаю й захоплення монголами придатних для використання земель зрештою, призвели до «повстання червоних пов'язок» у середині XIV ст.

2). *Марко Поло* (близько 1254–1324 р.) – венеціанський купець і мандрівник, який першим пройшов крізь безводні й високогірні райони Азії, досяг берегів Тихого океану, 25 років свого життя подорожував країнами Сходу, 17 р. з них прожив у Китаї й успішно повернувся додому морем. Написана з його слів «Книга про розмаїття світу...» (1298 р.) – одне з перших джерел знань європейців про країни Азії.

І зовсім скоро московська влада на чолі з Путіним буде одержувати ярлики на правління РФ, як при Золотій Орді. Уже з 2017 р. китайська мова буде вивчатись у російських школах й університетах. Китайська мова стане спочатку другою державною мовою на території колишнього Сибірського Ханства, потім у якості другої державної мови по всій російській провінції, ну а потім й єдиною державною мовою РФ. (Путін планував зробити в Україні російську мову – другою державною мовою, а отримає китайську, другою держ. мовою в РФ). Приєднання Росії до Китаю пройде шляхом «народного референдуму», який буде проведений під оком увічливих китайців. Подібно кримському сценарію в Україні, або без референдуму – шляхом захвату всіх стратегічних об'єктів і заміни рос. менеджменту. Це питання часу 18-20 років. Уже зараз діти від шлюбу росіянок й китайців, записані як китайці, бо мають 50% китайської спадковості. Через 15-20 років таких псевдо росіян в Сибірі вже буде 75%, генетичні корні яких знаходяться в китайській історії. А ще не

забувайте, що в сучасному Китаї, правлять комуністи. Комуністи Росії, під керівництвом Зюганова об'єднуються з китайськими комуністами, стануть в країні єдиною партією і відтворять партію Мао й Леніна!

Тож, як не крути, а політика В. Путіна веде до розпаду РФ. Переорієнтовуючи Російську Федерацію із Заходу на Схід, В. Путін перетворює Росію спочатку в Улус «Русь-Джучи». Потім, у міру його стискання - у «провінцію Московська Русь», а з часом у район «Моксель», що по китайським масштабам ніяк не тягне на провінцію. Через 1-2 р. Китай може зажадати від Росії безвізового режиму. Того самого режиму, збереження якого Росія жадає від України. Оскільки РФ з початку конфлікту із Заходом повністю залежить від китайських закупівель сировини, відмовити Китаю буде не в змозі. У результаті вже через 1-2 р. у Росії буде жити від 20 до 100 мільйонів китайців. Які будуть старанно працювати: перетворювати тайгу в поля, ліса, а болота – знищувати й будувати суперсучасні міста, прокладати надшвидкісні залізниці й автостради. Таким чином почнеться заселення Росії - китайцями. Після чого з Сибіру надійде вимога китайців проведення референдумів у інших регіонах Росії, які будуть один за одним відходити до Китаю. Мирно й просто, відповідно до прецеденту приєднання Криму - Росії. Варіантів чимало, але підсумок всіх варіантів буде один: Росія сама розчиниться в Китаї...

Описаний хід подій може мати й інші варіанти. Добре це чи погано з погляду РФ, відповіді можуть бути різні, у залежності від поглядів того або іншого читача. Добре, або погано з погляду Бога й людства? Ми знаємо тільки одне: розпочалося зрадництво Путіним слов'янських народів; мабуть, його угрофінські корні взяли верх. З погляду збереження людства, нічого страшного від переходу Росії під китайський протекторат не відбудеться. Навпаки – Путінський апокаліпсис, не відбудеться. За свою 5 тисячну історію Китай ніколи не був агресором, територія Монгольської імперії йому дісталася, як добровільний подарунок монголів, зачарованих китайською культурою. Китай зацікавлений у співробітництві з Європою і світом, а не в територіальній експансії. Одже, установиться новий баланс. Гармонія між Азією, від Пекіна - до Дону, і Європою від Дніпра - до Ла-Маншу. Московія стане одним з малих, нічого не виробля-

ючих етносів, впливу на світові події й Китай - не зробить.

В.Путін ніколи не стане «Генеральним партнером» Китаю. Якщо Росія (як молодша сестра Китаю), спробує продовжити військові витівки з іншими державами, йому з Пекіна строго погрозять пальцем. А якщо В.Путін і його оточення продовжать традицію злочинства, лицемірства, державних крадіжок, згідно конфуціанських традицій, чиновників у Китаєві за подібні дії - просто розстрілювали. Тож Путіна і його товаришів, привселюдно стратять на площі Тяньаньмень в Китаї, або на Червоній площі в Москві, за розкрадання державного майна.

За останні 500 р. основою території РФ був «Великий степ», яким завжди управляв один народ. Тайга й тундра на Півночі були додатком до Великого степу. Сибірські й далекосхідні ліси самостійною державою ніколи не були й завжди управлялися народом степу (згадаємо Сибірське Ханство). На цій території, як у плавильному казані, перемололися й об'єдналися безліч народів. Оголошення росіян - слов'янами, абсурдне з різних точок зору. У дійсності російський народ є конгломератом безлічі народів, від різних Степів і Сибіру, від фінно-угрів - до гунів і половців, а ще там є невелика домішка слов'янської крові. Чи зможе Китай замінити РФ на цьому гігантському просторі? Теоретично – зможе і при першій можливості – зробить, бо Китаю потрібна територія.

Грудневі перетворення

Без грудня не можна дати повний опис зимової природи і її чарівного перетворення. У цей час світ огортає справжній мороз. Повітря стає студеним. Річки, озера покриваються льодом. А жива природа затихає. Вже не так чути співу птахів, та й рідкий звір зважиться на зимову прогулянку. День втрачає свої хвилини, а ніч – відбирає і собі додає. У будинках стає затишно і тепло. Люди заздалегідь готуються до Новорічного, яскравого свята, яке прийде через дві неділі. Тому вже сьогодні будуються грандіозні плани: до яких віконних занавісок підійдуть гірлянди, а що приготувати на святкову вечерю й таке інше. У повітрі стоїть магія Новорічного свята.

У третій декаді місяця (22 грудня) відмічають день зимового сонцестояння, коли день зрівнюється з ніччю, а на день Спиридона (25 грудня) очікуємо - сонцеворот. Мудре народне прислів'я говорить: «На Спиридона сонце – на літо, а зима – на мороз». За народними прикметами, якщо погода в першому тижні грудня – стала, зима буде довготривала. А погода протягом кожної доби після 26 грудня завбачає погоду, кожного місяця наступного року: (26 грудня – на січень, 27 грудня – на лютий, 28 грудня – на березень і так далі).

➔ **16 грудня** 1637 р. відбувся бій повстанців під проводом Павла Бута (Павлюка) під Кумейками з польською армією. 16 грудня 1997 р. 685 дітей з нападами епілепсії було доставлено в лікарні Японії після перегляду 38-ої серії мультфільму про покемонів. Ця серія «покемонів» більше не демонструвалася в жодній країні. А в 1946 р. народився український композитор Некрасов О.І., автор оркестрової, хорової, камерно-вокальної та інструментальної музики й творів для дітей.

16 грудня церква поминає св. прор. Софонія, він був сучасником пророка Єремії. Походив зі знатного роду, жив у царському палаці, приблизно за 630 років до пришествя на землю Ісуса Христа. Проповідував покаяння та допомагав цареві Йосії винищувати ідолопоклонство, пророкував про біди, що прийдуть на мешканців Юдеї та сусідніх меж: Гази, Криту, Аскалона, на моавитян, аммонитян та ниневитян.

Крім сказаного, про Софонія мало що відомо. Але Софоній єдиний із старозавітних пророків, чий родовід простежується до четвертого покоління. Ряд дослідників вважають Софонію праправнуком іудейського царя Єзекії і далеким родичем царя Йосії, в дні якого Софонія проповідував.

➔ **17 грудня** - День працівника державної виконавчої служби. Згідно Указу Президента від 22.07.2009 р. N 569/2009.

17 грудня 1897 р. на Харківському паровозобудівному заводі збудували перший український паровоз. У 1917 р. Українська Центральна Рада отримала урядову телеграму з Петрограда від Ради Народних Комісарів, в якій зазначалося, що уряд радянської Росії «визнає Українську Народну Республіку, її право цілком відокремитися від Росії... зараз же, без обмеження та безумовно».

17 грудня церква вшановує мч. Варвари, (день Варвари).

У 1108 році дочка візантійського імператора Олексія Комніна обвінчалася з київським князем Михаїлом Ізяславичем, правнуком святого Володимира Великого. Юній принцесі Варварі довелося залишити рідний Царгород і вирушити в далеку Київську Русь, яка лише століття тому відмовилася від забобів язичництва. Щоб укріпити віру русичів, з якими братався народ православної Візантії, Константинопольський патріарх благословив Варвару взяти з собою мощі своєї небесної покровительки. Так історія розповідає про прибуття на Русь мощів святої вмц. Варвари. Вони були поміщені у Михайлівському Золотоверхому монастирі, який з того часу носив народну назву Варваринський.

Найбільш ранні відомі нам оповіді про життя і мучеництво святої великомучениці відносяться до VII ст. Велику роль про спогади святої Варвари належать настоятелю Києво-Михайлівського Золотоверхого монастиря, відомому письменнику, історику та літургісту XVII ст. Феодосію Софоновичу. Додатковим джерелом з даного питання є історичні відомості, які подають подорожуючі Еріх Лясота та дякон Павло Алепський. Досить цікавою є розповідь святого Димитрія (Туптало) митрополита Ростовського. Оповідь про мучеництво святої великомучениці прийшла в Україну серед інших грецьких пам'яток і слов'янських списків, починаючи з XIV-XV ст. Подібний текст знаходиться також в католицькому зібранні житій болландистів.

Варвара народилася в місті Іліюполі, що на території сучасної Сирії, у родині заможного чоловіка на ім'я Діоскор. Вона була його єдиною дочкою. Батько старанно оберігав дівчину від спілкування з людьми, бо був запеклим язичником. Взнавши, що його донька християнка, він жорстоко катував Варвару, а потім власноручно відрубав голову.

Український народ вважає її заступницею від хвороб і нещасть. Цього дня жінки нічого не робили, лише вишивали: «Свята Варвара - Ісусу ризи вишивала і нас навчила». Від Варвари день ніби трохи довшає, тому й кажуть: «Свята Варвара ночі урвала, а дня доточила». Помітили: яка погода на Варвари - така й на Різдво буде. Зима вже повністю в правах, тому й зауважували: «Тріщить Варюха - затуляй ніс та вуха», або «Варвара постеле, Сава погладить, а Микола стукне морозом». Від Варвари - до Водохрещі небезпечно ходити в ліс, бо «вовки

в стада збираються». На Єлисаветградщині жінки варили вареники з маком, а серед них клали й «пірхуна» - вареника, заправленого борошном. Подібними варениками на вечорницях, дівчата частували хлопців, кому попадеться цей вареник, довго потім жартома «пірхуном» звали.

На початку 1858 р. військові поселення були ліквідовані. Проте Єлисаветград ще більше двох років продовжував підпорядковуватись військовому відомству. Доленосний для Російської імперії взагалі, і для України - 1861 рік став етапом в розвитку міста. Із скасуванням кріпацтва поживається економічний і культурний розвиток Єлисаветграда, який із заштатного у 1865 р. знову став повітовим центром.

Якщо проти дня Варвари небо в зорях - слід очікувати холодів, а сліпе й тьмяне - на тепло. «Якщо на Варвару стали гострі морози, то на зиму готуй воза, а як розтане - оглядай сани». «Якщо на Варвару буде болото, то зима буде гарна, як золото». Якщо до цього дня сніг не випав - зима буде теплою, а як з'явиться - довгою і холодною.

➔ **18 грудня** - День працівників органів РАЦС, (органів реєстрації актів цивільного стану). Переважна більшість з нас, якщо не сказати, що практично всі, хоча б кілька разів у своєму житті відвідували цю скромну установу. Відділи записів актів громадянського (цивільного) стану, відомі нам як РАГСи, вони з'явилися на підставі декрету Ради Народних Комісарів від 18-го грудня 1917-го року «Про цивільний шлюб, про дітей і про ведення книг актів громадянського стану». Цим декретом встановлювалася нова централізована система обліку і ведення записів цивільного стану, яка йшла на зміну дореволюційної, де цими справами в основному завідували духовні і деякі адміністративні установи. Пізніше, 16 вересня 1918 року ВЦИКом був прийнятий відповідний Кодекс законів про акти громадянського стану, а також шлюбного, сімейного і опікунського права з подальшими редакціями та доповненнями.

► **18 грудня**, за рекомендацією Економічної і Соціальної Ради (рішення 2000/288 від 28 липня 2000 року), Генеральна Асамблея ООН проголосила Міжнародним днем мігранта. Цього дня в 1990 році була прийнята Міжнародна конвенція про

захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей. Асамблея підкреслила необхідність прийняття подальших заходів для забезпечення дотримання прав людини та основних свобод всіх мігрантів.

18 грудня 1104 р. Никифор-перший, грек за походженням, призначений керувати Київською Митрополією. У 1833 р. було вперше виконано Гімн Російської імперії «Боже, Царя храни». Він прийшов на заміну старому гімну «Молитва росіян». У 1920 р. Совнарком СРСР прийняв постанову «Об учете музыкальных инструментов» - один з законодавчих актів, за якими переслідували українських кобзарів.

У 1940 р. затвердили «План Барбаросса», напад нацистської Німеччини на СРСР. Тривалість військових дій передбачалася 2-3 місяця, так звана стратегія «Бліцкригу».

18 грудня день народження Куліша М.Г. (1892 – 1937) – українського драматурга. У 1925 році працював у Зінов'євську (тепер м. Кіровоград). У 1925 був головним редактором газети «Червоний шлях» у м. Зінов'євську. Тут працював над п'єсою «Отак загинув Гуска». Враження від перебування у нашому місті знайшли відгук у комедії «Хулий Хурина» (1926) та в фейлетонах і листах.

18 грудня день народження Примакова В.М. (1897-1937) - організатора і керівника Червоного Козацтва України (з січня 1918). Встановлював радянську владу в Олександрійському та Єлисаветградському повітах. У лютому 1919 р. Мелітопольський полк Червоного Козацтва два тижні перебував у Олександрії, де місцевою повітовою владою був нагороджений Почесним Червоним Прапором. В. Примаков виступав на мітингах в Олександрії і Новій Празі. Тоді у Червоне Козацтво записався юний олександрієць П. Кошовий, майбутній маршал Радянського Союзу. На честь цих подій в Олександрії названо дві вул.: Червонокозака і Примакова.

18 грудня церква вшановує прп. Сави (день Сави). У ці дні не лише молодь, але й заміжні жінки збирались у сусідок «і Савити, і Варварити, і куделю кучмалити».

Преподобний Сава Освячений народився в V ст., у Кападокії в благочестивій християнській сім'ї Іоанна та Софії. Його батько був військовим начальником. Поїхавши у службових справах до Олександрії, він взяв з собою дружину, а п'ятиріч-

ного сина залишив на дядькову опіку. Коли хлопчику йшов восьмий рік, він вступив до монастиря святої Флавіани, який знаходився поблизу. Обдарована дитина скоро навчилася читати і добре вивчила Священне Писання. Марно батьки вмовляли святого Саву повернутись в світ і одружитись.

В 17 років він прийняв чернечий постриг і мав такий успіх в пості та молитвах, що був удостоєний дару чудотворення. Провівши десять років в обителі Флавіани, преподобний вирушив до Єрусалима, а звідти в обитель преподобного Євфимія Великого. Але Євфимій направив святого Саву до авви Феоктиста, настоятеля монастиря, що знаходився поблизу зі спільножительним уставом. У тій обителі пробув преподобний Сава послушником до тридцятилітнього віку.

Після смерті старця Феоктиста, його послідовник благословив преподобного Саву поселитись в печері. Лише в суботу святий покидав затвор і приходив в обитель, брав участь в Богослужінні й приймав їжу. Через деякий час преп. Саві дозволили зовсім не покидати печерного затвору, і святий Сава подвизався в печері протягом 5 років. Через декілька років до преподобного Сави почали збиратися учені – всі, хто бажав чернечого життя. Деякі дослідники вважають, що так виникла Велика Лавра в Києві. Але Валентин Карпов заперечує і каже: - Від часу свого заснування як печерного монастиря у 1051 р. Києво-Печерська обитель була центром православ'я у Київській Русі. З 1688 року монастир отримав статус Лаври.

➔ **19 грудня** - День адвокатури. У грудні 2002 р. Президент України підписав Указ №1121/2002 про встановлення в Україні професійного свята - Дня адвокатури, яка покликана захищати права та представляти законні інтереси громадян.

19 грудня 1674 р. запорізькі козаки розгромили турецько-татарське військо. У 1686 р. Робінзон Крузо залишає обжитий ним острів, пробувши на ньому 28 років, 2 місяці і 19 днів. У 1919 р. - спроба більшовиків зробити Харків столицею України. Улюблений вислів нинішніх теле- і радіожурналістів - «Харків - перша столиця України», і що 1917-1920 роках Київ не був столицею України. В. Карпов каже: - це неправда, подібні люди не знають історії України. В той період державних кордонів між Україною і Росією не існувало. Підтримки в Києві, більшовики не мали, тому ще 12(25).12.1917 р. вони захотіли зробити Хар-

ків - столицею, як тимчасову противагу УНР в Києві. Після Лютневої революції 1917 року Тимчасовий уряд ухвалив рішення провести на території колишньої Російської імперії вибори до місцевих органів влади. А згодом і до парламенту Установчих зборів. Вибори до місцевих органів влади успішно відбулися влітку 1917 року. За їх підсумками більшовики зробили висновок, що вони не мають жодного шансу набрати значну кількість депутатів до Установчих зборів. Коли вибори до Установчих зборів пройшли, їх результати не влаштували більшовиків. Тому вони розігнали законно обраний парламент. Проти незгодних по всій Росії розпочали більшовицький, червоний терор, що призвело до громадянської війни. У 1918 році державних кордонів між Україною і Росією не існувало. Тому дві сторони домовились провести переговори з метою визначення цих кордонів. Українську делегацію очолив С. Шелухін, а російську – Х. Раковський. Отут слід нагадати, що у 1897 р. в Російській імперії провели 1-й загальний перепис населення.

Українська делегація на переговорах 1918 р. запропонувала встановити державний кордон на основі цього перепису. Населені пункти, де українці (яких тоді називали малоросами за переписом) становили більшість населення, повинні були відійти до Укр.Нар.Респ. Ті ж, де більшість складали росіяни (великороси), мали відійти до Росії. Це означало, що частина Воронезької, Курської губерній, області Війська Донського та Кубанська область повинні були належати Укр.Нар.Респ. Нагадаю, що за переписом 1897 р., у Таганрозькому окрузі, Війська Донського проживало 254 819 українців і 131 029 росіян. По Воронезькій (у Бірючівському повіті) українці становили 70,7 % населення, росіяни - 29,22 %. У Богучарському повіті українців було 81,82 %, росіян - 17,78 %. В Острозівському повіті українців 90,29 %, росіян - 8,42 %. У Грайворонському повіті Курської губернії українців було 58,88 %, росіян - 41 % від усього складу населення. За цим переписом у Харківській губернії українців налічувалося 80,62% населення.

Після кількох тижнів переговорів російська делегація покинула стіл переговорів, бо не бажала віддавати Україні значні території. Минуло ще кілька тижнів, і більшовицькі війська окупували частину України та найближче до Москви велике

українське місто Харків й проголосили Харків столицею Української Соціалістичної Радянської Республіки, (саме в такому порядку слів). Більшовики утворили протидержавну маріонетку з явною неповагою до українців і до України. Ліквідували її в ході першої українсько-радянської війни.

19 грудня 1917 р. на надзвичайній сесії Єлисаветградського повітового земського зібрання було ухвалено рішення про приєднання Єлисаветградського повіту до території автономної України (37 голосів «за», 4 – «проти» й 4 «утрималось»).

19 грудня церква вшановує Миколу Чудотворця (день зимового Миколи). Зимового Миколу завжди відзначали особливо урочисто. Милосердний, захисник, заступник, чудотворець - так називав Миколу український народ. У Єлисаветградському повіті Микола вважається прообразом Діда Мороза, тому на це свято готували подарунки дітям. Церква зазначає, що дорослий Микола був єпископом у Мирах Лікійських, все життя присвятив людям, його іменували батьком сиріт, вдів і бідних, а ще він лікував хворих. Селяни поважають святого, вважають своїм заступником перед Богом. До цієї теми ми повернемося трохи пізніше у розділі «Хто до нас приходить».

В дуже старі часи (19 грудня за новим стилем) на Єлисаветградщині виїжджали кататись на конях, щоб «узнати, чи слизький сніг у цьому році випав», хлопці збирались гуртом вчити колядки, розучували вертепи. Дмитро Яворницький в «Історії запорізьких козаків» писав: «Святитель і великий чудотворець Микола, який здавна користувався в людей славою покровителя всіх, хто плаває, мандрує й подорожує, незримо супроводжував козаків у їхніх морських походах, підбадьорював і втішав під час страшних бур на Чорному морі...».

На Миколи не жди тепла ніколи. «Хвали зиму після Миколиного дня», «Миколин день - слід замітає». Перед Миколою іній, значить гарний овес вродить. Який Микола зимовий, такий буде і весняний Микола (22 травня). У кожному році два Миколи: на першого Миколи не буває холодно ніколи, а на другого Миколи не буває тепла ніколи. Або: «Два Миколи: один з травою, а другий – з морозом». Нагадаємо, що у народному побуті день 22 травня має назву Миколи Весняного або Теплого, і сприймається як покровитель тварин, худоби, а також хліборобів та землеробства. Одна з найголовніших подій «на весняного Ми-

колу» - це вигін коней у поле на першу пашу. «Микола весняний» вважався святом конюхів, і з цього приводу на площі, посеред села Єлисаветградські священники кропили коней свяченою водою. В полі їздили вершники - «щоб нечиста сила коней не мучила». Взагалі «Микола Теплий» вважався чоловічим святом, тому що багато хлопців уперше випасали коней.

Як стверджує Горбань Л.І., наші пращури знали про 90-денний цикл погоди в холодний період року: «Якщо на зимового Миколу сніг, то на весняного – буде дощ». Морозяний день - на уроду хліба й городини.

→ **20 грудня** у 1991 р. було прийнято Закон про міліцію. З того дня в Україні офіційно святкується День Міліції. Найзлободенніші і поточні питання, пов'язані з дотриманням та охороною правопорядку в державі покладено на органи внутрішніх справ. Дотримання правопорядку - це фундамент будь-якої держави. Служба охорони громадського порядку виникла ще у царській Росії за Петра І в 1715 р. і назвалася «поліцією», що в перекладі з грецької мови означало «управління державою». А 10 листопада 1917 р., в процесі формування нових державних органів влади, постановою Народного Комісаріату Внутрішніх Справ РРФСР було прийнято рішення про створення нової пролетарської робочої «міліції». (Міліція – означає «озброєне народне ополчення»).

Саме вона і стала тим рубежем, який не змогла затопити в країні хвиля злочинності і бандитизму. З 1946 р. міліція стала координуватися Міністерством внутрішніх справ. В українському законодавстві професійне свято День міліції став відзначатися 20 грудня. В 1990 році, Верховна Рада України прийняла новий Закон «Про міліцію», який став точкою відліку в новітній історії української міліції. Пізніше, 17 листопада 1992 року, Президент України своїм Указом про «День міліції» № 567/92 закріпив цю дату. 2 вересня 2015 р. Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII прийняв рішення щодо створення центрального органу виконавчої влади «Національна поліція», яка підпорядковується МВС України. В липні 2012 року у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект № 10688 «Про поліцію». Згідно з вимогами цього законопроекту всі працівники органів МВС: - «підлягають переатестації».

20 грудня 1699 р. вийшов Указ Петра першого про перенесення святкування Нового року в Росії з 1 вересня - на 1 січня. А в 1753 р. у м. Петербурзі видано царський Указ про поширення в Гетьманщині єдиного мита Російської держави.

20 грудня день народження Самчука І.О. (1912-1988) Героя Радянського Союзу. Народився в с. Спасо-Мажарівка Знам'янського району. Закінчив Зінов'євську кавалерійську школу ім. Будьонного та Військову Академію ім. Фрунзе. Як начальник штабу корпусу, виявив військово-оперативну майстерність в боях за визволення Кіровоградщини. З 1949 р. викладав в Академії Генерального Штабу. Автор книг мемуарів: «13 гвардейская» (1970); «От Волги до Эльбы и Праги» тощо. Почесний громадянин м. Кіровограда (1973).

20 грудня церква вшановує свт. Амвросія (день Амвросія), єп. Медіоланського; преп. Ніла Столобенського та Іоанна (пісника Києво-Печерського).

Святитель Амвросій народився у 340 р. в сім'ї римського намісника Галії. Ще в дитинстві святителя були явлені чудесні вказівки на його велике майбутнє. Так, одного разу бджоли покрили обличчя сплячої дитини і полетіли після того, як залишили на язиці у нього мед.

Після смерті батька родина Амвросія переселилась до Риму, де майбутній святитель і його брат Сатир отримали блискучу юридичну освіту. Приблизно 370 року, після закінчення курсу наук, Амвросій був призначений намісником областей (префектом) Лігурії та Емілії, але жив у Медіолані. В 374 році помер єпископ Медіолану - Авксентій, почались суперечки між православними та аріанами, бо кожна сторона хотіла поставити свого єпископа. Амвросій, як перший градоначальник, вирушив до церкви для підтримки порядку. Коли він звернувся з промовою у натовпі, якась дитина відразу вигукнула: «Амвросій – єпископ!» Виголос був підхоплений народом, але Амвросій, вважав себе недостойним, став відмовлятися. Народ настояв на своєму, Амвросій за 7 днів пройшов всі ступені церковної ієрархії, і 7 грудня 374 р. був рукопокладений в сан єпископа Медіоланського.

Преподобний Іоанн, пісник Києво-Печерський належить до великого сонму отців Печерських, (небесних покровителів святої Української землі). Як і про більшість отців Печерських,

про нього нам майже нічого не відомо. Знаємо, що преподобний Іоанн жив у XII ст., проходив послух у Печерській обителі. Де і коли він народився - невідомо. Був «посником». Згадуючи його святе і подвижницьке життя Церква Христова прославляє преподобного Іоанна такими словами: «Радуйся, Іоанне, бо постом невимовним ти прославився». Мощі його спочивають у Ближніх печерах Києво-Печерської Лаври.

У давнину, Єлисаветградські дівчата на 20 грудня організовували цікавий обряд під назвою «трусити груші». Зібравшись в одній з осель, кожна з них приміряла на себе 12 одєжин і одягала найзручнішу. Та дівчина, якій не діставалося одягу за розміром, прив'язувала спідницю ззаду до свого попереку і йшла «трусити груші». Вилазила на вербу і трусила її. Коли дівчата знизу питали, що вона трусить, верхня дівчина відповідала: «Груші». І тоді всі вони збирали сухі гілочки, що падали з верби й казали: «Це не груші, а хлоп'ячі душі». Після цього дівчата йшли додому, і якій з них снівся цієї ночі хлопець, та протягом року і мала вийти заміж.

Соколов Г. І. (1810-1852 р.) – автор першого узагальнення історії м. Єлисаветграда. Чинивник з особливих доручень при генерал-губернаторові Воронцові і знавець сільського господарства півдня України в 1843-1844 р. відкрив у скасованій фортеці св. Єлисавети архів старих справ, ніким до того не розібраний. Вподовж 2 років зошити, як цілі, так і напівзотлілі, числом 2169 шт., починаючи з 1750 по 1813 роки, були всебічно розглянуті. Так появилася «Історична та статистична записка про військове місто Єлисаветград».

Писалася ця праця в селах Соколівці та Черняхівці (біля Єлисаветграда) – родинних маєтках Соколових, а видавалася в Одесі. Уривки з неї друкувалися в газеті «Єлисавет» за січень місяць 1993 р. Є ще один архівний документ, який відноситься до 1796 р., складений міським магістратом при генеральному розмежуванні. У ньому записано: «Місто Єлисаветград початок свій бере з 1752 року. У цьому місті є фортеця святої Єлисавети».

Отже, всупереч твердженню О.Пашутіна, не фортеця поклала початок забудові міста, а навпаки. Додатковим, місцевим доказом є спеціальний знак на будинку по вулиці

Харківській № 29 (споруджений у 1753 р.) На ньому викарбовано дату «1753» і напис «Взаимное страхование». Такий знак видавався страховим товариством, що використовувало його у галузі страхування будівель від пожежі. Прибивався той знак міцними цвяхами на торець сволока із зовнішнього боку (у вогні метал не плавився).

→ **21 грудня** - день народження кросворду. Творцем першого кросворду був журналіст Артур Уїнн, який емігрував до Нью-Йорка з Ліверпуля. Він винайшов новий підхід у роботі зі словом: уклав літери в клітини, а клітини розмістив у смужки і назвав нову головоломку «cross-word puzzle». Автор направив свій кросворд з 32 слів в газету «Нью-Йорк уорлд», де він був надрукований 21 грудня 1913 року.

21 грудня 1991 р. Створення Співдружності Незалежних Держав як альтернатива колишньому СРСР.

21 грудня церква відмічає прп. Патапія і Кирила Челмогорського, св. мчц. Анфісу, св. апост.: Аполос, Кифа, Тихик, Єпафродит, Кесар, Онисифор тощо.

Преподобний Патапій народився в Фивах в християнській благочестивій сім'ї. Досягнувши повноліття, зненавидів суєту світу і пішов в Єгипетську пустелю. Через багато років він прославився аскетичними творами. Коли ж люди стали приходити за порадою, забажав безмовності і пішов в Константинополь, де влаштував собі келію в міській стіні, поблизу Влахернської церкви. Однак і тут скоро стало відомо про нього. Почали сходитись хворі; володіючи даром зіцлення, він став допомагати всім нужденним.

Святі апостоли Аполос, Кифа, Тихик, Єпафродит, Кесар, Онисифор були послані самим Ісусом Христом для благовістя через деякий час після обрання 12-ти апостолів. Вони слугували серед людей і з часом всі мирно відійшли до Бога.

→ **22 грудня** - день дипломатичної служби України, встановлений Указом Президента від 21.11.05 № 1639/2005. А ще це день енергетика. Символічно, що свято співпадає з найкоротшим днем і найдовшою ніччю в році, коли робота енергетиків найбільш помітна. Україна завжди посідала значне місце в сфері розвитку та управління паливно-енергетичним сектором. На території країни розроблялися і впроваджувалися новітні досягнення в цій галузі. У 1878 р. вперше в Києві встановлена

електрична машина і 4 дугових електричних ліхтаря. А в 1890 р. відбувся пуск перших електростанцій в Україні (Київ, Львів, Костянтинівка, Катеринослав).

22 грудня 1917 р. голова уряду Української Народної Республіки – В. Винниченко підписав розпорядження про створення Генерального секретарства з міжнародних справ. У 1917 - у Харкові відбувся заколот проти Української Народної Республіки, встановлено більшовицьку владу і скликано III екстрений з'їзд рад Донецько-Криворізького басейну. У 1989 р. сталося падіння Берлінської стіни - за згодою між керівниками Західної та Східної Німеччини вперше після зведення «берлінської стіни» Бранденбурзькі ворота були відкриті для вільного проходу через них громадян обох держав.

22 грудня день народження Самойловича Д.С. (справжнє прізвище Сушковський 1742-1805) - лікаря-епідеміолога. Брав участь у боротьбі з епідеміями чуми в Єлисаветграді (1783-1784). З 1793 головний карантинний лікар півдня Росії. Своїми працями про чуму заклав фундамент вітчизняної епідеміології.

22 грудня церква відмічає зачаття прав. Анною Пресвятої Богородиці (день Ганни). Анна відзначалася побожністю і милосердям до вбогих. Вона була бездітною, що вважалося ганьбою між людьми. Разом зі своїм чоловіком Йоакимом вона наполегливо просила Бога у молитвах про потомство. Передання говорить, що одного дня явився їй ангел Господній, який приніс радісну вістку від Бога: її молитва вислухана. Щаслива Анна відразу поспішила до Єрусалиму, щоб скласти Богові свою сердечну подяку. Там вона зустрілася зі своїм чоловіком, який також мав вістку від Божого ангела. Пройшов певний час і 21 вересня, праведне подружжя тримало на руках дитя, яким обдарував їх Господь після довголітнього чекання. Була це Марія, Матір Ісуса Христа...

З Ганниного дня жінки готувалися до Різдва - білили хати, прибирали оселі й посилено годували свиней, щоб мати свіжину до свят Зачаття св. Анною. Цього дня вагітні жінки постуvalись особливо ретельно. Окрім усього, це найкоротший день року. Зимове сонцестояння. В народі кажуть: Прийшла Ганна - сідай у сани. Якщо сонце ясне, променисте - на Новий рік буде сильний мороз. Якщо хмарно, а на деревах іній - під Новий рік буде відлига. Яка Ганка до полудня, така зима до кінця грудня.

«Яка Ганна до ніченьки - така зима до весни». Коли йде дощ в Ганнин день - вся весна буде дощовою. Яка Ганна до полудня, така зима до кінця грудня.

➔ **23 грудня** - Всесвітній день сноуборду. Це свято проводиться в Європі, США і навіть в Китаї, там, де тільки випадає сніг! Основна ідея проведення цього дня - свобода спілкування і відкриттів. Багато людей їдуть до сніжних курортів.

23 грудня 1583 р. папа Римський Климентій VIII формально прийняв українську православну церкву під свою зверхність. Ця звістка викликала в Україні численні протести і обурення - для широких мас ідея об'єднання всього християнства, відступала перед загрозою латинізації і полонізації України. А у 1963 р. папа римський Павло VI підвищив статус Української Греко-Католицької Церкви з рівня митрополії - до рівня верховного архієпископства.

У 1913 р. відбувся перший політ літака І.Сікорського «Ілля Муромець». Цей літак поставив низку рекордів: вантажопідйомності, числа пасажирів, часу і максимальної висоти польоту. Є першим в світі бомбардувальником, який масово вироблявся.

Вулиця Пушкіна - ровесниця міста Єлисаветграда. Виникла вона в ті часи, коли у 1784 р. було видано Указ про перетворення фортеці Єлисавети «во внутренний город». Отоді нижче фортеці над річ. Інгулом і було закладено вулицю на ім'я Бикова, з 1926 р. стала Нижня Бикова, а з часом Пушкіна. В своїх викрутасах, вулиця повторювала русло Інгулу.

Річка Інгул «торкалася» вул. Бикової, по поселенню Чечора доходила до Сінної площі (зараз сквер Дружби), потім омивала Озерну Балку й далі виривалась незаймані степи, аж до самого Хаджибея, (зараз частина м. Одеси). На Єлисаветградській Чечорі усе було автономним - своє міське початкове училище, свій цвинтар, своя Знаменська церква, попівський двір, який граничив з садибою Тобілевичів. (Пізніше церква була знищена, більш детально в книзі Карпова В.Є. «Подорож у часі», 2015. м. Кіровоград).

23 грудня 1953 р. у ході спеціального засідання Верховного суду СРСР винесено смертний вирок міністру внутрішніх справ СРСР, маршалу Лаврентію Берії, звинуваченому в змові з метою одноосібного захоплення влади. Згідно з офіційною

версією, цього ж дня Берія був розстріляний.

23 грудня церква вшановує день Фоми преподобного, а також св. мч. Мина, Єрмогена та Євграфа. Святий Мина був посланий імператором з Афін в Олександрію для приборкання смут, що виникали між християнами та язичниками. Володіючи даром красномовства, Мина відкрито став проповідувати християнську віру і навернув до Христа багатьох язичників. Дізнавшись про це, Максиміан направив в Олександрію свого представника Єрмогена для суду над святим, а також наказав очистити місто від християн. Єрмоген, хоча і був язичником, але вирізнявся благочестям. Вражений довготерпінням святого Мина при катуваннях і потім його чудесним зціленням після страшних знущань, він сам увірував в Істинного Бога.

Святитель Іоасаф народився у старовинному українському місті Прилуках 8 вересня 1705 року, на свято Різдва Пресвятої Богородиці. При Хрещенні був названий Іоакимом. Він походив з древнього благочестивого козацького роду Горленків. В 1712 році, семилітнього Іоакима батько віддав на навчання до Київської духовної академії. В стінах академії він відчув цікавість до чернечого життя. Протягом 7 років випробовував себе майбутній святитель і нарешті розповів про своє прагнення батькам. Довго мати з батьком умовляли сина не приймати чернечий постриг. Але в 1725 році він таємно від них прийняв рясофор з іменем Іларіон у Київському Межигірському монастирі, а 21 листопада був пострижений в мантію з іменем Іоасаф у Києво-Братському монастирі. Ця подія співпала із завершенням навчання в духовній академії. Через рік чернець Іоасаф був рукопокладений архієпископом Варлаамом Вонатовичем в сан ієродиякона. Його залишили викладачем в Київській духовній академії, де він досяг великих успіхів.

На день Хоми казали: «Держись Хома, - іде зима».

→ **24 грудня** - День працівників архівних установ України. Це свято було встановлене 30 жовтня в 1998 р. відповідно до Указу Президента України. Перший державний орган управління архівною справою в Україні був створений під час Центральної Ради. Ним став Бібліотечно-архівний відділ, протягом грудня 1917 - квітня 1918 р. очолюваний професором О. Грушевським. Головне архівне управління при Раді Міністрів УРСР працювало з 1974 по 1991 р. 3 грудня 1999 р. це Державний комі-

тет архівів України. Загальна чисельність працівників архівних установ - понад 3000 чоловік.

24 грудня 1790 р. день взяття турецької фортеці Ізмаїл військами під командуванням О.В.Суворова. У 1917 р. було проведено Загальноукраїнський (більшовицький) з'їзд Рад у Харкові, на якому проголошено маріонеткову Українську Радянську республіку (УНР). Трохи раніше (19 грудня) ми розповідали, як м. Харків робили столицею України і утворювали УНР.

У 1979 р. московська влада почала окупацію Афганістану. Це сталося внаслідок непродуманої політики більшовицьких лідерів у 1979-1989 р. Війна в Афганістані - повномасштабний збройний конфлікт й агресія СРСР, проти суверенного Афганістану під приводом боротьби з моджахедами. У 1979 році спецпідрозділи КДБ СРСР напали на президентський палац у Кабулі і вбили Президента країни Хафізулли Аміна та його оточення, додатково ввели у країну «обмежений контингент» Радянської Армії. Унаслідок цієї війни загинуло близько 1,5 млн. або 10% з числа тодішнього населення Афганістану. Радянські втрати становили близько 15 тис. солдат і офіцерів.

24 грудня 1939 р. було проведено перші вибори Кіровоградської обласної ради депутатів трудящих.

24 грудня (1937-1999) - день народження Чорновола В.М. - політичного, державного і громадського діяча України. Один з ініціаторів створення Народного Руху України (1992-1999). Народний депутат України. Лауреат Державної премії України ім. Шевченка. Герой України (2000, посмертно). Останні публічні виступи перед загадковою загибеллю в автокатастрофі відбулися 23 та 24 березня у Кіровограді та Олександрії. По дорозі з Кіровограда до Києва у березні 1999 р. сталася дивна автокатастрофа в якій загинув державний діяч – В. Чорновола, й до сих пір слідство не закінчено (чиняться різні перепони).

24 грудня церква відмічає прп. Даниїла Стовпника та Никона Сухого (Києво-Печерського). Преподобний Никон Сухий, син багатих і знатних батьків, залишив все заради Христа і прийняв чернецтво в Києво-Печерському монастирі. В 1096 році при нашестві хана Боняка він разом з іншими ченцями був взятий в полон. Очікуючи багатого викупу, половець жорстоко поводився з преподобним Никоном. Коли святий відмовився від викупу, хан став мучити його голодом, залишав літом на

жарі, а зимою на морозі. Але преподобний за все дякував Богу і сказав одного разу мучителю, що Господь, за молитвами преподобних Антонія і Феодосія, поверне його в монастир, як про це передбачив преподобний Євстратій, що явився йому перед цим. Половець підрізав преподобному Никону сухожилля ніг і поставив посилену охорону. Але на третій день, в шостий час, несподівано святий в'язень став невидимим, сторожа тільки чула слова: «Хваліте Господа з небес». Так він був перенесений до Успенської церкви на Божественну літургію. Братія оточила його і стала розпитувати, як він потрапив сюди. Преподобний Никон хотів приховати чудо. Але братія ублагала його розповісти правду. Преподобний бажав продовжити свої подвиги в монастирі не знімаючи ланцюгів, але ігумен сказав: «Якщо Господь хотів, щоб ти залишився зв'язаним, він би не вивів тебе з полону». Через багато років хан Боняка прийшов до Києво-Печерського монастиря і впізнав свого колишнього в'язня, що висох від голоду та ран. Хан увірував й прийняв Хрещення та прийнявши постриг, став послушником преподобного Никона. В історії все помінялось, тепер колишній хан Боняка прислужував колишньому в'язню Никону. Упокоївся преподобний Никон на початку XII ст. і був похований в Ближніх печерах Києво-Печерської Лаври.

➔ **25 грудня** - Католицьке Різдво – велике свято, встановлено на спогад про народження Ісуса Христа в Віфлеємі. Різдво Христове - одне з найважливіших християнських свят, державне свято в більш ніж 100 країнах світу.

Перші відомості про святкування християнами Різдва відносяться до 4 ст. Питання про реальну дату народження Ісуса Христа є суперечливим і неоднозначно вирішеним серед церковних авторів. Можливо, вибір 25 грудня пов'язаний з традиційним язичницьким солярним святом «народження Сонця переможного», який з прийняттям у Римі християнства наповнився новим змістом. Згідно з однією із сучасних гіпотез, вибір дати Різдва відбувся внаслідок одночасного святкування ранніми християнами «Боговтілення» (зачаття Христа) та Великодня; відповідно, у результаті додавання до цієї дати (25 березня) 9 місяців, Різдво припало на день зимового сонцестояння. Свято Різдва Христового має п'ять днів «передсвятя» (з 20 по 24 грудня) і шість днів «віддання». Напередодні, або в

день «надвечір'я свята» (24 грудня) дотримуються особливо суворого посту, що отримав назву «Святвечір», тому що в цей день вживається в їжу сочиво, (зварені з медом пшеничні або ячмінні зерна). За традицією, піст Святвечора закінчується з появою на небі першої вечірньої зорі. У «надвечір'я свята» згадуються старозавітні пророцтва і події, пов'язані з Різдвом Спасителя. Різдвяні богослужіння відбуваються три рази: опівночі, на світанку і вдень, що символізує Різдво Христове в лоні Бога Отця, у лоні Богоматері і в душі кожного християнина.

► *25 грудня* – Лютеранське Різдво. Як ви вже зрозуміли, свято відзначають і католики, і православні, і протестанти. Відрізняються тільки дати (25 грудня, 6 січня і 19 січня) і календарні стилі (юліанський і григоріанський). У європейських (та інших) державах за точку літочислення прийнята саме дата народження Христа (від Р.Х.), про що ми вам вже розповідали. Як, виявилось згодом, точку літочислення приймали з невеликою помилкою у 3-4 роки. У кожній країні і в кожній конфесії є свої особливості у святкуванні Різдва. У лютеранстві до числа різдвяних традицій належать, перш за все, наступні:

Палаючі свічки - символ світла, символ зірок, що сяяли на небі в час народження Христа. Свічки можуть бути різні.

Різдвяний вінок, який плететься з гілок сосни, ялини, ялиці тощо. Способи плетіння можуть бути різними. Вінок прикрашають свічками, стрічками, дерев'яними фігурками. Його підвішують над дверима, на стіну або кладуть на різдвяний стіл.

Різдвяна ялинка. Традиція ставити на Різдво ялинку на стіл, пов'язана з лютеранством і німецькомовними країнами. В радянську епоху різдвяну ялинку замінили на новорічну ялинку.

Різдвяна зірка і ясла. Нагадують про Віфлеємську зірку і вішають на ялинку. А ясла - про обставини народження Христа.

► *25 грудня* - Ханука - єврейське свято свічок, які запалюють на честь дива, що відбулося при освяченні Храму після перемоги війська Іегуди Маккавея над військами царя Антіоха в 164 році до н.е. Свято починається 25 грудня (єврейська назва місяця «кіслева») і триває 8 днів; це свято світла, радості, ігор, веселощів, смачної їжі (смажені в олії оладки і пончики).

У 332 році до н.е. іудеї добровільно перейшли під владу Олександра Македонського, який дотримувався політики невтручання у релігійне життя євреїв. Після смерті Олександра (в

323 році до н.е.) і безлічі воєн, які вели між собою його спадкоємці, до влади прийшла єгипетська династія Птолемеїв і наступне століття пройшло у відносній стабільності.

У 198 році до н.е. Птолемеї були розгромлені Селевкідами (ассирійськими греками), до рук яких потрапила й Іудея. Спочатку загальна ситуація здавалась незмінною і навіть частково покращилася. Євреї отримали письмові гарантії, що підтверджують їх право жити «за законами своїх батьків», і податковий тягар був дещо зменшений. Але потім Селевкіди почали робити спроби еллінізувати євреїв (об'єднати, змішати). Грецька філософія і культура поступово стали проникати в єврейське середовище. У 175 році до н.е. до влади прийшов Антіох Епіфан, при ньому еллінізація негрецького населення набула особливо жорстких форм. Тора стала забороненою книгою, дотримання єврейських законів - серйозним злочином, всюди були встановлені ідоли. Антіох дав своє ім'я Єрусалиму, храмові скарби були конфісковані, а сам Храм розграбовано.

У відповідь в Іудеї почалося повстання під проводом родини Маккавеїв. У порівнянні з військом Антіоха, повстанська армія була нечисленна, погано озброєна і підготовлена. Іегуда Маккавей, який очолював армію, розуміючи це, уникав відкритих боїв, не даючи противнику можливості скористатися чисельною перевагою. Нападаючи на окремі загони греків, повстанська армія отримувала одну перемогу за іншою. За 3 роки вона витіснила завойовників з території країни і звільнила Єрусалим, довівши, тим самим, що висока мета і сила духу часом мають вирішальне значення.

25 грудня 336 р. в Римі відбулося перше документально підтверджене святкування Різдва. У 1741 р. Цельсій винайшов шкалу вимірювання температури. У 1905 - царськими військами придушена Новоросійська республіка. У 1917 р. в Україні проголошена радянська влада. У 1975 – в Києві відкрито пам'ятник Івана Котляревському. У 1989 р. було розстріляно румунського диктатора Ніколая Чаушеску і його дружину Олену Чаушеску. У 1991 р. відбулася відставка Президента СРСР – М.Горбачова.

25 грудня (1877-1937) день народження Петра Титова - церковного діяча, відомого під іменем єпископа Єлисаветградського Прокопія (з 1914). За відмову співпрацювати з більшовицькою владою неодноразово заарештовувався, згодом був

розстріляний. У 1996 р. російською Православною Церквою священномученик Прокопій канонізований (признаний святим).

25 грудня церква вшановує св. Праотців, день Спиридона Чудотворця (в народі Спиридона-сонцеворота). Це найхолодніший день грудня. Якщо ніч ясна, то зима буде холодна, а літо жарке; якщо ніч темна - зима буде тепла, а літо похмуре. В цей день відзначають день зимового сонцевороту.

Святитель Спиридон Триміфунтський народився в кінці III ст. на острові Кіпр. Про його життя збереглося мало даних. Відомо що він був пастухом, мав дружину і дітей. Все свої кошти віддавав на потреби ближніх і подорожніх, за це Господь нагородив його даром чудо творення: він ціляв невиліковно хворих і виганяв бісів. Після смерті дружини, в царювання імператора Константина Великого (306-337 р.), його рукопоклали на єпископа Кіпрського міста Триміфунта. В сані єпископа святитель не змінив свого способу життя, поєднавши пастирське служіння з ділами милосердя. За свідченням церковних істориків, святитель Спиридон в 325 році брав участь в діяннях першого Вселенського Собору.

Звідки прийде вітер на Спиридона, звідти буде до сорока святих (22 березня). Після сонцестояння хоч на горобиний скік, але прибуває день, кажуть у народі, примітивши, що стає холодніше, а день довшає. Колись на Єлисаветградщині влаштовували обряд проводів Сонця. На околиці села діти й молодь запалювали соломі й гукали голосно: «Сонечко, на сани сідай, у далекий теплий край від'їжджай, а з весною назад повертай». Господарки сипали курям зерно правою рукою, щоб раніше кури починали нестись. Чоловіки трусили дерева в саду, щоб краще плодоносили. Новоріччя буде морозним, якщо 25 грудня сонце ясне, променисте; якщо ховається за хмарами, а на деревах висне іній - під Новий рік буде хмарно і відлига.

➔ **26 грудня** - День подарунків. Усім нам дуже подобається отримувати всілякі приємні подарунки. Це справжній сюрприз, коли ми отримуємо щось зовсім несподіване і радісне. Через подарунок можна передати не тільки свою ніжність і турботу, а й показати всю щирість своїх почуттів і переживань по відношенню до свого друга чи подруги, родича, знайомого, колезі по роботі тощо.

26 грудня 1825 р. у Петербурзі відбулося повстання дека-

бристів. У 1918 р. було проголошено відновлення нової УНР і сформовано уряд держави - Раду Народних Міністрів УНР. У 1991 р. Рада Республік Верховної Ради СРСР провела своє останнє засідання, яке констатувало факт припинення існування Радянського Союзу.

26 грудня (1852-1909) день народження Аркаса М.М. - громадського діяча, історика, композитора. Часто бував у Єлисаветграді, дружив з М.Л. Кропивницьким, І. Карпенком-Карим та ін. За сюжетом поеми Т. Шевченка написав оперу «Катерина», першу постановку якої у 1899 р. здійснила трупа Кропивницького у Москві. Зібрав і опрацював багато народних пісень нашого краю. Автор славнозвісної «Історії України - Руси» (1908).

26 грудня церква шанує мчч. Євстратія, Авксентія, Євгенія, прп. Мардарія затворника Києво-Печерського та Ореста. Ці святі мученики постраждали за Христа при імператорі Діоклетіані (284-305 р.) в Севастії, у Вірменії. Серед перших християн, які прийняли тоді муки, був пресвітер Аравійської церкви мученик Авксентій, вкинутий до темниці. Бачачи непохитність християн, градоправитель Саталіона, військовий начальник Євстратій, котрий був таємним християнином, зважився на відкрите сповідання віри, за що був підданий катуванням: його били, надівали залізні чоботи, палили вогнем. Після цих жорстоких мук - спалили, а мученику Авксентію відрубали голову.

Побачивши їхню мученицьку смерть, святий Мардарій, котрий був з простого народу, почав сповідати Христа і був повішений вниз головою. Перед кончиною він виголосив молитву: «Владико Господи Боже, Отче Вседержителю...». А мученику Євгенію вирвали язик, відрубали руки і ноги й відсікли голову мечем за християнську віру.

Молодий воїн Орест сповідав себе християнином і за це представ перед судом. Він був засуджений до спалення на розпеченому залізному ложі, куди зійшов укріплений молитвою святого Євстратія. Пам'ять всіх святих п'ятичисельних мучеників по особливому вшановується Православною Церквою.

В народі кажуть: «Який Євстрат - такий і місяць січень».

➔ **27 грудня** - 361-й день року (362-й у високосні роки) в григоріанському календарі. До кінця року залишається 4 дні.

27 грудня 1929 р. початок проведення в Україні політики

ліквідації куркульства як класу, що проводилася за ініціативою Йосипа Сталіна. У 1932 р. вийшла Постанова ЦВК і РНК СРСР про введення в СРСР єдиної паспортної системи та «обов'язкового запису паспортів» (за нею переслідувались кобзарі як люди, що «не проводять громадсько-корисної роботи»).

27 грудня 1595 р. український гетьман Богдан Хмельницький, очолив Національно-визвольну війну 1648-1657 р. А *27 грудня* 1754 р. видатний український іконописець Алімпій Галик пише ікони для Троїцької церкви фортеці Святої Єлисавети. У 1934 р. – місто Зінов'євськ перейменовано в місто Кірово.

27 грудня церквою поминаються мчч. Фирс, Левкій і Калиник, Филимон і Аполоній, Аріан і Феотих.

Перші постраждали за Христа при імператорі Декію (249-251 р.) в Кесарії Вифинійській. Святий Левкій, що докорив правителя Кумврикія за несправедливе переслідування християн, після катувань був усічений мечем. Святий Фирс, засуджений на найжорстокіші катування і муки, переніс їх не ушкоджено і за Божим промислом упокоївся. Язичницький жрець Калиник, бачачи мужність і чудеса святого Фирса, увірував в Христа і сміливо сповідав істинну віру, за що і був усічений мечем.

Другі постраждали за Христа в Єгипті, у місті Антіної, при імператорі Діоклетіані (284-305 р.) Святий Аріан до свого навернення до віри Христової був гонителем християн, у тому числі мучеників Аполонія і Филимона. Спочатку мученик Аполоній, ублагав музиканта-язичника Филимона переодягнутись в його одяг і принести замість нього жертву ідолам. Але несподівано святий Филимон визнав себе християнином. Святий Аполоній розкався і також сповідав Христа. Після тортур обоє мученики були страчені. Їхній мучитель Аріан, зцілив своє поранене око порохом, взятим з могили Филимона, розкався, навернувся в християнську віру і охрестився зі всім домом і своїми охоронцями. За любов до Христа вони добровільно пішли на муки і були віддані на смерть. Серед охоронців старшим був мученик Феотих, згадуваний разом з іншими святими.

➔ **28 грудня** – День календаря. У 1708 році з ініціативи Петра I був виданий перший цивільний календар під редакцією графа Якова Брюса, який з 1706 р. керував друкарською справою в Росії (до того Росія жила виключно за православними святками). З цієї дати слід вести літопис щорічних календарів.

Перший календар мав назву «Брюсов», користувався популярністю, бо ньому був прогноз: «когда нужно кровь пущать, мыслити почать, брак иметь, дома сизиждати, зверей и рыбу ловить, платье кроить и мыться начинать». Цікаво, що приватним особам було заборонено друкувати календарі в Росії і тим більш привозити їх з-за кордону.

Григоріанський календар на території колишньої Російської імперії (згодом Радянської Росії) був введений в епоху революційних змін з 14 лютого 1918 року. А з 1930 по 1940 рік радянська влада навіть встановила свій своєрідний радянський революційний календар, в якому було реалізовано п'ятиденний тиждень і декілька суто «політичних моментів».

28 грудня 1920 р. у Москві підписали союзний договір між УСРР та РРФСР про взаємне визнання суверенітету республік і встановлення військового та господарського союзів.

28 грудня церква відмічає свщмч. Єлевтерія, Апполонія, Анфія й інших (день Трифона: «Який Трифон - такий буде і березень місяць»). Святий Єлевтерій, син знатного римського громадянина, був вихований в християнському благочесті своєю матір'ю. Чесноти його були настільки великими, що в 20 р. він був уже поставлений на єпископа Ілрійського. При імператорі Адріані (II ст.) святому Єлевтерію за сміливу проповідь про Христа після страшних мук було відрубано голову. Постраждав святий Єлевтерій разом зі своєю матір'ю – мученицею Амфією в місті Римі. Єпарх Корив, який мучив святого Єлевтерія, сам увірував в Христа і також був страчений.

28 грудня (1922–1986) день народження Демченко Г.О. - дитячої письменниці, поетеси. Народилася в смт. Олександрівка. Автор 10 книг для дітей, написала лібретто до опери «У зеленому саду» композитора А. Філіпенка.

➔ **29 грудня** – День інформаційно-медійних структур Міністерства оборони та Збройних сил України. У 1991 році був призначений перший прес-секретар військового відомства незалежної України і створена прес-служба Міністерства оборони України. Це стало початком становлення та формування у Збройних Силах України структур для повсякденного, об'єктивного і оперативного інформування громадськості про діяльність Українських військ і активного впливу на творення позитивного іміджу армії і армійських традицій у суспільстві.

29 грудня 1768 р. Катерина II ввела паперові грошові знаки. У 1791 р. відбулося приєднання до Росії - Криму по Ясському мирному договору з турками. У 1958 р. вилучили з Кримінального кодексу СРСР поняття «ворог народу». У в 1991 р. були відкриті станції Київського метрополітену «Дружби народів» та «Видубичі», а з 1995 р. відкритий Дніпропетровський метрополітен. Перша ділянка довжиною 7,8 км із 6-ма станціями.

29 грудня церква шанує прор. Огія (Аггея). Святий Аггей є десятим з 12-ти малих пророків. Він був з Левіїного коліна і пророкував при перському царі Дарію Гистаспі, (за 500 років до Різдва Христового). Після повернення іудеїв з Вавилонського полону він переконував народ, добудувати другий Єрусалимський храм і сповіщав, що в цьому храмі належить «Слово Безначальному в останні часи явитися».

В народі кажуть: Агей - іній сіє, це найхолодніший день у грудні. Якщо іній на деревах - зимові свята будуть теплими. Якщо на Агея сильний мороз – він протримається до Йордану (19 січня). Який день Агей - такий і квітень місяць.

В зв'язку з тим, що Кіровоград колись носив назву на честь св. Єлисавети, ми нагадуємо нашим громадянам про хибність в тлумаченні деяких дослідників, що Єлисаветград названо на честь російської імператриці Єлисавети. До речі, ця особа народилася 29 грудня 1709 року.

➔ **30 грудня** 1922 р. була прийнята Декларація про утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Так з'явилася величезна (1/6 частина суші) багатонаціональна країна, яка в 1992 р. перетворилася на СНД (Союз Незалежних Держав). Зразу після жовтневої революції 1917 р. більшовицька партія намагалася підпорядкувати собі всі державні структури. З часом у країні була створена тоталітарна, строго централізована суспільна система, метою якої було швидке закріплення «здобутків» революції. Масові репресії, особливо після 1934 р., торкнулись всіх верств суспільства; безпрецедентні масштаби прийняла примусова праця в системі ГУЛАГу. В кінці 1930-х р. відбулися різкі зміни зовнішньої політики країни, відхід від курсу колективної безпеки. Укладено радянсько-німецькі договори 1939 р., відповідно до яких пізніше до складу СРСР були включені Західна Україна і Західна Білорусія, в 1940 р.: країни При-

балтики, Бессарабія і Північна Буковина. У результаті початої СРСР радянсько-фінляндської війни (30.11.1939 - 12.3.1940 р.), яка завдала сильного удару по міжнародному авторитету країни (виключення з Ліги Націй), до СРСР відійшов Карельський перешийок і інше. У 1941 р. Німеччина, порушивши договори, напала на Радянський Союз. У період Другої світової війни проводилася насильна депортація цілих народів: балкарців, чеченців, калмиків, кримських татар, карачаївців, греків, турок-месхетинців, німців і інших. Після закінчення Другої світової війни, з якої СРСР вийшов переможцем (з величезними втратами в людському потенціалі) територія країни була розширена за рахунок приєднання Пд. Сахаліну і Курильських островів, районів Петсамо (Печенга), Клайпеди, Кенігсберга (Калінінград), Закарпатської України і інше.

У післявоєнний період продовжувалися репресії, (боротьба з космополітизмом, «справа лікарів», «ленінградське справа» тощо); були розірвані союзницькі відносини з країнами Заходу, почалася «холодна війна» двох систем та гонка озброєнь. 20-й з'їзд КПРС (1956) за ініціативою М. Хрущова відзначився критикою так зв. культу особи Сталіна. Почалася реабілітація жертв репресій; більше уваги приділялося підвищенню рівня життя народу. Концентрація наукових і виробничих сил, матеріальних коштів на окремих напрямках науки і техніки привела до значних досягнень. Проте спроби оновлення країни здійснювалися непослідовно і зазнали невдачі. До влади прийшли консервативні сили на чолі з Брежнєвим. Всі реформи, зроблені з ініціативи А. Косигіна, були згорнуті, економіка СРСР продовжувала розвиватися по екстенсивному шляху, значною мірою за рахунок експорту нафти і газу, хижацького використання природних ресурсів, що дозволило підтримувати посилену мілітаризацію країни.

Ослаблення міжнародної напруженості чергувалося з озброєним придушенням спроб реформ в Угорщині (1956), Чехословаччині (1968) і введенням військ до Афганістану (1979), які приводили до загострення конфронтації двох систем, посилення гонки озброєнь. З 1985 р. на чолі СРСР став М. Горбачов і його прихильники, почалась політика перебудови, стрімко виросла політична активність народу, сформувалися громадські і національні рухи і організації. Спроби реформуван-

ня радянської системи привели до поглиблення кризи в СРСР, була зроблена спроба державного перевороту (серпень 1991), яка потерпіла крах.

У грудні 1991 р. Білорусь, Росія і Україна констатували припинення існування СРСР і підписали Угоду про створення Співдружності Незалежних Держав. Ось приблизно такий був шлях більшовицької Росії з 1917 по 1991 роки.

Щоб освіжити в нашій пам'яті суть обговорюваної теми, Валентин Карпов хоче нагадати, що у свій час Радянський Союз був Великою державою. До його складу на момент розпаду входило 15 союзних республік і територіально він займав приблизно 1/6 частину суші на нашій планеті. Більш гігантської і потенційно найпотужнішої держави на планеті Земля не існувало ні до його появи, ні після (на момент 2016 р.). Державний лад спирався, здавалося, на загальнолюдські цінності, але з комуністичним ухилом на тоталітарній та кривавій диктатурі, (принаймні ці загальнолюдські цінності активно декларувались і просувались комуністами). Що було – то пройшло. Сьогодні в нашій пам'яті залишилися лише спогади, які ніяк не можна назвати однозначними. Задумайтесь на хвилину, що було б, якби в грудні 1991 р. не створили СНД?

Багато хто скаже: тоді ми мали б замість СРСР ряд інших, можливо славних держав. Була б абсолютно інша історія, можливо менш кривава. Можливо доля України вже була б Європейською. Є цілий ряд різних тлумачень. І зовсім не тому «що сталося те, що зроблено», (адже шляхи Господні нам невідомі). В остаточному підсумку аморальність, кровожерливість і безцеремонне нехтування інтересів свого народу ще раз довело свою нежиттєздатність. Такі «історичні граблі» були відомі з незапам'ятних часів. Тож утримаємо від чергової помилки: В. Карпов благає: «Не наступайте на одні й ті ж самі граблі».

30 грудня 1616 р. вийшов з друку «Часослов» - перша друкована книга в Києві. У 1984 році були відкриті станції Київського метрополітену «Червоноармійська», («Палац Україна») і «Дзержинська» («Либідська»).

30 грудня церква відмічає день пр. Даниїла, а ще трьох святих отроків: Ананія, Азарія та Мисаїла. За 600 років до Різдва Христового Єрусалим був завойований царем вавилонським; храм, побудований Соломоном, був зруйнований, а багато

народу ізраїльського відведено в полон. Серед полонених знаходились знатні юнаки Даниїл, Ананія, Азарія та Мисаїл. Вавилонський цар Навуходоносор дав вказівку навчити їх халдейської премудрості, виховати в розкоші, при своєму дворі. Але вони, зберігаючи заповіді своєї віри, відмовлялись від розкоші і провадили строгий образ життя. Господь дарував їм мудрість, а святому Даниїлу дар прозорливості і тлумачення снів. Святий пророк Даниїл свято зберігав віру в Єдиного Бога і уповаючи на його всесильну поміч, мудрістю своєю перевершив всіх халдейських звіддарів і волхвів і був наблизений до царя Навуходоносора. Нелегке було їхнє життя, але Даниїл і його друзі Ананія, Азарія і Мисаїл дожили до глибокої старості і упокоїлись у ворожому полоні. За свідченням святителя Кирила Александрійського, св. Ананії, Азарії і Мисаїлу відрубали голову за наказом перського царя Камбиза.

Народ підмітив: «На тобі, Данило, те, що мені не мило. Швець Данило, що не зробить - все гнило. Якщо з'явиться іній на день Данила - Різдво буде теплим. Який день на Данила - такий і буде травень місяць.

...між колядками і щедрівками є відмінність. Колядки та щедрівки, як ви знаєте, виконувались під час різдвяних та новорічних свят. Перші були прерогативою парубочих гуртів, а другі - дівочих. Колядували протягом кількох днів, починаючи від Різдва, а щедрувати починали лише напередодні Нового року.

→ **31 грудня** - кожний рік має властивість відходити в історію і останній день року, що минає, може стати одним з найцікавіших днів у цьому році. Не секрет, що більшість з нас саме в цей унікальний день знаходяться в якомусь передчутті чогось доленосного і яскравого, підводять підсумки і впритул зайняті підготовкою до події, що очікує нас на рубежі, між 23 год. 59 хв. 59 сек. і першими секундами року Нового. Не метушіться. Кожен день сповнений сенсу і багатий на найрізноманітніші події. Нехай печалі минулого року залишаться в минулому, а життя Нового року подарує вам безліч нових приводів не сумувати. Будьте щасливі.

31 грудня 1899 р. заснували ефемеридний час, (ця ідеально рівномірна шкала часу, була введена за рішенням 8 з'їзду Міжнародного Астрономічного Союзу).

Примітка:

Ефемеридний час (шкала ET) - рівномірний час, яким описували рух тіл Сонячної системи, запроваджено 1950 р., коли було доведено що, Земля обертається навколо своєї осі нерівномірно. Одиницею часу є ефемеридна секунда, яка становить: одиниця поділена на 31556925,9747 частку тропічного року (за станом на 12 год. ночі, з 31 грудня 1899 р. на 1 січня 1900 року). Ця секунда була одиницею часу в системі CI з 1960 до 1967 р. Надалі її тривалість було перевизначено за атомним годинником. Ефемеридний час (ET) пов'язаний із міжнародним атомним часом (TAI) у співвідношенні $ET = TAI + 32,184$ секунди.

31 грудня 1774 р. завершився судовий процес над учасниками Пугачовського повстання в Росії. Винесено смертні вироки Омеляну Пугачову, Максиму Шигаєву та іншим. У повстанні брали участь представники багатьох народів Великого Степу (донські та українські козаки, калмики, башкири, буряти, казахи). Повстання було жорстоко придушене військами Російської імперії. Після цього степова вольниця вже ніколи не мала тієї сили і влади, що раніше. Відповідно до офіційної версії, Пугачов видавав себе за законного царя, імператора Петра III, який, згідно з тією ж версією, був убитий. Більшість документів пугачовської сторони, які могли б заперечити офіційну версію, не дійшли до нашого часу, оскільки їх свідомо знищила влада Російської імперії. В офіційних документах Пугачов називався злодієм. Засуджений до четвертування, страчений 10 (21) січня 1775 на Болотній площі у Москві.

У грудні 1922 р. було ліквідовано Кременчуцьку та Миколаївську губернії, внаслідок чого Єлисаветградський повіт увійшов до складу Одеської, а Олександрійський до Катеринославської губернії.

На початку 1876 року всесвітньовідомий славіст Григорович В.І. приїздить до Єлисаветграда і поселяється у невеликій квартирі, переповненій книгами і рукописами. Він багато працює, здійснює поїздки по навколишніх селах, записує народні пісні і сказання, збирає різний фольклор, читає лекції. Тісно подружився з викладачем реального училища Ястребовим В.М., місцевим етнографом. А 31 грудня 1876 року В. І. Григорович раптово помер. Тисячі

елісаветградців з усіх кінців міста, йшли прощатися із славнозвісним вченим. Його поховали за огорожею Петропавлівської церкви, яку теж постаралися знищити. А потім більш як півтори тисячі чоловік добровільно пожертвували свої кошти для спорудження пам'ятника талановитому професору, вченому-славісту, який був відкритий у 1892 р. на Петропавлівському цвинтарі. А сьогодні ми маємо аж два пам'ятника Григоровичу у Кіровограді. Один біля машинобудівного технікуму, насправді є імітацією, де використана тільки одна деталь від оригіналу – плінт у вигляді різьблених із мармуру фоліантів, все інше: бюст, постамент та все інше - новоробне.

Сам же оригінал пам'ятника, про який мало хто знає, перебуває на Рівненському кладовищі у занедбаному стані. Рівненський цвинтар – уже третє місце перебування пам'ятника Григоровичу у Кіровограді. Спочатку був Петропавлівський цвинтар, потім – Биківський. Слід наголосити, що це був перший і тривалий час єдиний в Росії громадський пам'ятник, споруджений не імператору чи полководцю, не письменнику чи поету, а Просвітителю, вченому-гуманісту.

Пам'ятник безкоштовно погодився виконати відомий український скульптор Борис Едуардас (1860-1907).

31 грудня 1999 р. Борис Єльцин іде у відставку з поста Президента Російської Федерації. Виконуючим обов'язки президента призначено В. Путіна. У 1877 р. народився Гнат Хоткевич, український письменник, історик, композитор, мистецтвознавець, етнограф, педагог, театральний і громадсько-політичний діяч.

31 грудня церква шанує мчч. Севастіана; Святителя Модеста, архієпископа Єрусалимського. Святий мученик Севастіан народився в місті Нарбоні (284-305 р.) а освіту отримав в Медіолані. При імператорах-співправителях Діоклетіані та Максиміані був таємним християнином і багато допомагав братам по вірі. Святитель Модест народився в Севастії (Мала Азія) в християнській сім'ї. З юних літ він відчув прив'язаність до суворого чернечого життя і тому прийняв чернечий постриг. Пізніше він був настоятелем обителі святого Феодосія Великого VI ст. в Палестині. Він відбудував зруйновані християнські святині, в тому числі храм Гробу Господнього. Упокоївся в 634 році.

Кого ми чекаємо?

Умовно уявимо, що сьогодні 31 грудня, а завтра має бути 1-ше січня, значить знову починається Новий календарний рік; бо перше січня розпочинає Новий рік. З нашої книги ви вже знаєте, як із запровадженням християнства в Київській Русі церква зажадала змінити дату Нового року. Релігійний календар

спонукав перенести його з весни на осінь. А з 1 січня 1700 р. Петро перший започаткував нове літочислення і святкування Нового року, а ще місяць січень назвали на честь дволикого Януса. Бо міфічний Бог тримав ключі, якими відчиняв вхід до майбутнього Нового року і замикав вихід з минулого року; оскільки січень ділив рік на дві частини – «новий і старий», то його назвали ім'ям дволикого Януса. Кого ми чекаємо напередодні Нового року?

Після обіду дід Опанас увівся з своїми онуками біля теплої грубки і почав їм розповідати про святого Миколая, Санта-Клауса та діда Мороза: - Мої любі Софія та Тетяна, сьогодні 31 грудня, опівночі настане найулюбленіше свято - Новий рік. Ви це відчули, бо останні дні грудня місяця, в школах, дитячих садках під час Різдвяних та Новорічних святкувань вас вітали Дід Мороз та Снігурочка. Але чи знаєте ви, що Діда Мороза раніше не існувало? А подарунки дітям носив святий Миколай. Діда Мороза запровадили комуністи у 1935 році. Бо чітко розуміли, що прямо знищити релігію «Новорічного свята» неможливо. Тож давайте разом дізнаємося про новорічних персонажів - справжніх і вигаданих. Від святого Миколая і до Діда Мороза.

Почнемо з святого Миколая. Доказів про його життя збереглося не так уже й багато. **Першим** із джерел є перекази святого Андрія Критійського (VII ст.) та «монаха-студита» Івана з Константинополя (V ст.). За переказами, майбутній святий Миколай народився 270-286 р. у грецькому місті-колонії Патара у провінції Лікія (Мала Азія). Його батьки були багатими та глибоко віруючими християнами, які охрестили сина відразу після

його народження, що було рідкістю на той час. Змалку Миколай був дуже релігійним та вирішив присвятити своє життя богослужінню. Достеменно відомо, що будучи вченим юнаком, Миколай переселяється до Мири, де продовжує своє навчання. Ще молодого Миколая висвячують на священника. Все своє життя Св. Миколай присвятив людям, особливо малим дітям.

Святий Миколай вважається покровителем моряків. Тож існує **друга** версія його походження, мабуть він був мореплавцем або рибалкою, або його родина мала певне відношення до рибальства. По смерті батьків, сину Миколаю залишається великий спадок. Він вирішує роздарувати майно нужденним. І здійснює цей задум упродовж тривалого часу. Подібні випадки доброчинності достеменно відомі та підтверджені історичними фактами. В **третій** версії дослідники змальовують Св. Миколая таким, що опікується воїнами, водіями і подорожніми людьми та допомагає бідним у скруті. Він непомітно приносив у будинки іграшки та теплі речі для дітей, ліки для хворих тощо.

Культ святого Миколая починає рости від того часу, коли цісар Юстиніан перший (527-565 р.) збудував на його честь храм у Царгороді. А цісар Мануїл Комнен (1143-1181 р.) державним законом приписав святкувати день св. Миколая 6 грудня. З Візантії його культ поширюється по всьому світу. Найстаріший життєпис цього знаного святого походить з 9-го століття.

На українські землі культ св. Миколая приходить разом із християнством. В уставі Київського митрополита Георгія (1072 р.) згадується, що у день пам'яті святого Миколая відбувалося причащення. У другій половині XI ст. у Києві на Аскольдовій могилі була збудована церква св. Миколая. Багато пісень про св. Миколая належать до найдавніших зразків української поезії, як приклад: «Ой хто, хто Миколая любить»; «Миколай, Миколай ти до нас завітай»; «Все бачить святий Микола»; «Йшов Миколай»; «Святий Миколай»; «Я чекаю Миколая» й інші.

Свято св. Миколая в Україні є особливо бажаним дитячим святом. В дуже старі часи на Єлисаветградських землях та різних поселеннях, в ніч з 18 на 19 грудня св. Миколай приносить дітям подарунки і кладе їх під подушку. У дітей поширена традиція писати св. Миколаю - листи. Дитина вказує, що хорошого та поганого вона вчинила протягом року, і просила подарунків. А згодом дітки шукали свої подарунки під подушкою. Тож у кого

гаряче серце і бажання творити чудеса, є можливість допомогти діткам, які найбільше хочуть і чекають дива, - у кожному місті є школи інтернати, багатодітні сім'ї або бідні люди, куди можна приїхати і подарувати кілька годин радості і тепла.

В селі Лемеші (Чернігівська область) на початку XVIII ст. народився хлопчик Олексій Розум. У вільний від випасу корів час, він співав у сільському церковному хорі, де був помічений, відправлений до Петербургу й згодом став графом Розумовським, (таємно повінчаний з імператрицею Єлизаветою, щоправда без права престолонаслідування). Брат графа Кирило у 18 років очолив Петербургську академію наук, а згодом ще й став гетьманом Лівобережної України.

Діти різних країн вірили, що святий Миколай саме через камін (димар) закидає в дім подарунки. Неслухняним дітям клали в'язку різок. Вважалося, що імена тих хто гідний чи не гідний подарунка записували в Золоту книгу, якою володів св. Микола. Діти також часто вірили, що св. Миколай приходить з осликом, який допомагає йому. Тому вони клали поруч зі своїм взуттям моркву для нього. Вважалося, що віслук веде свій рід від осла, на якому Ісус Христос святково в'їжджав у Єрусалим напередодні Розп'яття.

Війна проти свята св. Миколая. У XVI ст. Лютеранська реформація скасувала шанування святих. У тому числі і день пам'яті св. Миколая. Особливо люто спогади про нього викорінювали в Голландії, де у присутності дітей, урочисто спалювали образ святого Миколая - на багаттях. У день пам'яті св. Миколая заборонено було випікати пряники і робити подарунки дітям. Протестанти оголосили св. Миколаю справжню війну. Але сам святий і його свято були настільки популярні в народі, що примусити людей, забути його - було неможливо. Люди стали вшановувати його таємно. Побачивши, що заборонні заходи не приносять бажаного результату, протестанти вирішили перенести дарування подарунків дітям на Різдво. Але при цьому ім'я святителя Миколая прагнули викреслити з пам'яті. Збереглося письмове повчання одного з протестантських пасторів XVII ст., який докоряє батькам за те, що ті, мовляв, дарують на Різдво подарунки своїм дітям від імені св. Миколая.

Боротьбу зі святим Миколаєм продовжили в СРСР, він

став жертвою більшовиків. Його оголосили «союзником попа і куркуля». Народне свято «Миколая» спочатку заборонили, а згодом штучно обмежили його відзначання. Лише у дні незалежної України, цінності святого Миколая повертаються до широкого загалу.

Слідуючий персонаж - Санта Клаус, це різдвяний персонаж американців. Слово походить від імені святого Миколая (сейнт Ніколас). До Америки його занесли переселенці-голландці, котрі на своїй батьківщині відзначали день святого Нікола-са 6 грудня. З часом його образ злився з різдвяними святами. Теперішній Санта Клаус - це веселий дідусь із білою бородою в червоному капелюсі. Він літає в повітрі на казкових оленях і влазить через димарі до будинків, щоб дарувати дітям та дорослим різноманітні подарунки...

Незважаючи на популярну легенду про те, що «історичні корені» Санта-Клауса йдуть з Північного полюсу, насправді він з'явився на світ в Нью-Йорку. Його вигадав у 1822 році, напередодні Різдва, викладач літератури Клемент Кларк Мур, який написав для своїх шістьох дітей віршовану казку.

У 1860 році карикатурист Томас Наст уперше намалював Санта Клауса товстим, старим, бородатим, в окулярах, в блазенському червоному ковпаку і з люлькою у роті. Існуючий нині зовнішній вигляд Санта Клауса належить пензлю Сандблома - американського художника, що намалював серію малюнків для реклами «Кока-коли». Взагалі подальша історія Санти мала яскраво виражений комерційний характер, а його образ усе далі віддалявся від прототипу. Справа дійшла до того, що в Центральній і Східній Європі розгорнулася кампанія, яка закликає відвернутися від Санта Клауса (як втілення дешевої комерціалізації) до найважливіших релігійних подій. «Санта Клаус є комерціалізацією Різдва. Церква зовсім не проти того, щоб люди купували подарунки, але подарунок не повинен підмінити собою нашу любов один до одного, і суть цього святкування. Давайте не допустимо, щоб у нас вкрали свято».

Чи Санта Клаус має щось спільне з Ісусом і його народженням? У багатьох країнах важко уявити собі Різдвяні свята без Санта Клауса, який приносить дітям подарунки. Діти різних країн часто пишуть Санта Клаусу листи, в котрих просять те, що хотіли б отримати. За традицією Санта Клаус готує ці пода-

рунки разом з ельфами у себе на батьківщині, на Північному полюсі. Тож не будемо їх розчаровувати. На погляд Валентина Карпова, людям потрібен Санта Клаус, тому що ми живемо не в найкращий час і нам необхідно хоча б на деякий час «повернутися в дитинство» і створити собі новорічний настрій.

У грудні 2002 року газета «Дейлі Телеграф» писала, що у Словаччині і Чеській Республіці церква видала офіційні рескрипти із закликом до віруючих «заборонити» Санта Клауса. Бо у цих країнах подарунки на Різдво приносить Мікулаш (Микола). А у німецькомовних країнах друкувалися наклейки «Зона, вільна від Санта Клауса». З американським Санта Клаусом ведеться боротьба в Росії, розпочата ще комуністами у 1940 році.

Далі короткі відомості про Діда Мороза. Наприкінці XIX - початку XX ст. новорічного персонажа Діда Мороза - не знали. Дід Мороз, як різдвяний персонаж вперше з'явився у Росії на Різдво в 1910 році, однак не отримав широкої популярності. До України Дід Мороз як новорічний персонаж прийшов з Росії. Його сліди в російській літературі: п'єса А. Н. Островського «Снігуронька», поема Н. А. Некрасова «Мороз, Червоний ніс», вірш В. Я. Брюсова «Цареві Північного полюса» тощо. Взагалі російський Дід Мороз мав зовсім мало спільного зі святим Миколаєм. У радянські часи його образ більшовики намагалися стерти з народної пам'яті. В Україні святий Миколай був єдиним, хто приносив дітям подарунки.

У 1927 р. в Росії розпочалася чергова неймовірно потужна антирелігійна кампанія. Різдво було заборонено, так само, як і ялинка та Дід Мороз. Проте, зрештою, більшовики «здалися». У грудні 1935 року соратник Сталіна, член Президії Центрального Виконавчого Комітету СРСР - Павло Постишев опублікував у газеті «Правда» статтю, де запропонував організувати для дітей святкування Нового року на чолі з Дідом Морозом. І зразу в Харкові було організоване дитяче новорічне свято з Дідом Морозом.

В давнину в Московії, на відміну від Заходу (України) на день святого Миколая не було прийнято дарувати подарунки. Міфічне божество «Діда Мороза» уявляли старцем з бородою і суворим поглядом. Він був аж ніяк не лагідним дідусем. З роками образ Діда Мороза почав пом'якшуватись, аж поки не став сучасним, добрим Дідом Морозом.

Проте в незалежній Україні місце Діда Мороза поступово знову займає наш святий Миколай, який у ніч проти 19 грудня (свято Миколая) кладе під подушечки слухняним дітям подарунки, а неслухняним – різочки (або яблучка, як це робилося у давнину в Єлисаветградщині - Кіровоградщині, щоб не зіпсувати свята малюкам).

З музею комунізму у Празі можна довідатися, між іншим, що Дід Мороз із косою служить, наприклад, символом радянської окупації у Чехословаччині.

Радянська влада розуміла, що потрібно, щоб Дід Мороз не мав ніяких релігійних якостей, і поставав, як своєрідний вождь народів, котрий давав цукерку, за хорошу поведінку. Все одно Дід Мороз поставав для радянської молоді, як невеликий «божок», котрий приходить тільки до слухняних громадян системи СРСР. Радянська система створила Діда Мороза для контролю і насадження своєї ідеології.

Хто «справжніший та автентичніший» - Санта Клаус, Дід Мороз чи святий Миколай? Принципова відмінність святого Миколая від Діда Мороза і Санта Клауса у тому, що це реальна людина. Він справді жив у 340 році після Різдва Христового. Постать Миколая асоціюється з моральними цінностями, глибокою вірою у Бога та праведне життя. Вважається, що він мав дуже добре серце і був благодійником. Усе, чим він володів, та все, що приносили йому люди, він роздавав бідним та дітям. Святий Миколай був найвідомішим святим у Європі. Його поважали однаково й католики, і протестанти, й православні. Він утілює певні ідеали, які відіграють важливу роль у житті людей. Тобто ті речі, котрі мало хто може пов'язати з Дідом Морозом.

Натомість природа Діда Мороза - у язичництві, де він уособлював люті морози, є тимчасовим продуктом, котрий з'являється на Новий рік і стоїть під ялинкою. А св. Миколай як християнський ідеал має зовсім інше змістовне наповнення. Проте не будемо «підміняти» Діда Мороза – св. Миколаєм, чи навпаки, бо і перший і другий приносять подарунки дітям і радують людей. А час усе розставить на свої місця. У різних країнах діда Мороза називають: Австрія – Сильвестр; Італія – Бабо Наттале; Іспанія - Папа Ноель; Казахстан – Аяс ата; Калмикія – Зул; Китай - Шо Хін; Норвегія – Ніссе; Румунія - Мош Джеріле; Монголія - Увлін Увгун; Чехія - дід Мікулаш тощо.

Післямова

В давні часи жителі Єлисаветградської губернії широко вживалось дивне слово, яке живе й досі, це дієслово «украяти» (відрізати), або «виділити», «відірвати», «відокремити» тощо. «Украяти» можна все: землю, мову, націю. Валентин Карпов звертається до своїх співвітчизників: «Люди добрі не втрачайте корінь і основу нашого народу». Згадаймо гіркі, але вірні слова Т.Шевченка «Доборолась Україна до самого краю: гірше ляха свої діти її роздирають... Схаменіться, недолюди, діти юродиві, полюбіте щирим серцем велику руїну... розкуйтеся, братайтеся»... А далі в нього є такі слова: «Обніміться, брати мої, молю вас, благаю».

Подивіться один на одного, люди! Подивіться по-новому, насправді ми тендітні, слабкі й уразливі. Бережіть один – одного! Любіть один - одного! Будьте щедрим один до одного на посмішки, на обійми, на дружбу, на любов. Щоб потім не корити себе. Пам'ятайте ніщо не вічне в цьому світі. Для кожної людини - сенс життя свій. Одна прагне здобути освіту і мати успіх у кар'єрі, інша прагне створити велику сім'ю і мати затишок вдома. Ми не можемо говорити, що хтось не правий у виборі мети свого існування. Можливо, це залежить від виховання дитини з самого народження, від того, які життєві цінності їй прививатимуть з малечку.

XX століття в історії українського народу - століття горя й смерті. Три революції, дві війни, коли всі воювали проти всіх, або коли фронт двічі випрасував нашу землю - туди й назад. По два боки від цих катаклізмів зовсім різні образи, зовсім різне життя, але то наші співвітчизники. Уявіть на хвилинку старе Єлисаветградське - Кіровоградське село, де після дощу було й не проїхати. Вздовж дороги, білі мазанки під соломою, тип яких не змінювався протягом віків. Однаковий побут диктував однакове планування хати: піч ліворуч, стіл під вікном, образи праворуч. Ці елементи комбінувались у безліч варіантів: талановита господиня й хазяйка-нечупара надавали житлу безкі-нечно різних відтінків, від обмальованої можливими й неможливими квітами, завішаної рушниками й килимками повної чаші

- до пустоти, як в хаті, так і біля неї. Бо весь статок, давно віднесено в корчму і зараз в хаті поселились озлоблення і заздрість. Жінки в таких хатах вагітніли й народжували багато дітей, але в живих залишались одиниці.

Єлисаветградський стрижень життя, це городньо-польові роботи, де землеробські покоління накопичили дивовижні знання про властивості природи, які толком ніколи не записували. Ці роботи мали свою календарну періодичність, де людина вслуховувалося в життя рослин. Захворівши, споживали те, чи інше помічне зілля, й здоров'я верталось.

Другим стрижнем людей з Єлисаветградських поселень, була церква, куди село сходилося щонеділі і з якою були пов'язані найважливіші події життя: хрестини, вінчання й похорон. Церква користувалась своїм окремим календарем. До євангельських оповідань священик щоразу накреслював паралель з щоденного життя своїх парафіян, і це повторювалося щороку. Протягом поточного року прочитувалося ціле Євангеліє, і люди неминуче слідували від одного циклу до наступного, як в заїжджій колії. Крім того, церква допомагала вдосконалювати душу в мистецтві та архітектурі, в малярстві та співах, а ще в елементах театрального дійства. Наприклад, весілля – як театр, або п'єса в кількох діях із чіткими ролями. І хоч би як пригнічували селян соціально-економічна формація й політичний лад, а найбідніший чоловік хоч раз на віку бував князем, коли над ним і його обраницею тримали вінці в період весілля.

Дитячі казки закладали в людині моделі світобудови й коди поведінки. Вечорниці, «вулиця» вчили конкуренції й ніжності. Матеріальні проблеми вирішували батьки, що знали життя краще. А ще вони доглядали за новоствореними сім'ями, і як правило молодята не розлучалися. Спільна праця на полі й спільне свято, де разом співали й об'єднували різні роди. А коли передчували смерть, просили пробачення й прощались з усіма.

Так текло «правильне життя» на Єлисаветградській землі. В тривожні віки, що переламувались війнами, татарськими нападами чи ще чим іншим, таке життя було здатне оновлювати й відтворювати молоде, здорове покоління. А генетичну пам'ять поколінь передавали із роду – в рід, від старих дідів до малих онуків, оспівуючи любов до неньки України.

З XII ст. Київська Русь починає розпадатись на окремі

князівства і згодом потрапляють під російську агресію, яка принесла іншу мораль й інші цінності. До Єлисаветградських поселень прийшло інакше життя, людей почало тримати в «купі» не внутрішній поклик, а зовнішній примус. Закріпачення, змінилось на примусові колгоспи, де в людей відбирали паспорт і забороняли змінювати місце проживання. Знання передавались не за родинною традицією в процесі спільної діяльності, а викладались в школі, де можна знати предмет на «трійку». Люди почали кидати рідні домівки й тікати в міста, з надією на кращу долю. Людей розмело по всій території колишнього СРСР. Рідко хто залишався жити у прадідівській садибі, на своїй землі. Внутрішні стежки до сусідів позаростали, люди «замкнулись в собі». Тримаються більше своєї хати, утнувшись в телевизор, дивляться на чуже, красиве життя. В Україні з'явилися села, міста та області, де вмирають більше, ніж народжуються.

Як трапилося, що селянин відмовився від старого побуту? Що взагалі сталося з українським селом? «Старе» українське село на генетичному рівні було добре запрограмоване. У традиційному ритмі воно могло триматись ще тисячі років. Село витримало польських панів і напади кримських татар, царських, московських солдат і більшовицький геноцид. А за останні 100 років, по Україні наче пройшла чорна буря. Типологічне зіставлення показує культурну деградацію, як в українських селах, так і в містах. Між двома українськими селами: «старого» і сучасного зразка - пролягла велика прірва, яка утворилась наприкінці 1925-1929 років, коли почалась колективізація. Потім голод виморив українських землеробів, предки яких, колись годували стародавній Єгипет.

Перша світова, громадянська та Друга світова війни, забрали найкращих, в післявоєнні роки, розруха й голод «викосив» дітей і підростаючу молодь. Жах тих років - не для пера Карпова В.Є. Як не дивно, але дивлячись на українську історію, приходиш до висновку, що українці, в більшості випадків, вояки «по примусу», а не по покликанню. В тому причина, що вони майже увесь час, вільно, чи не вільно, потрапляли в рабську залежність від сусідніх, більш войовничих народів. Зараз, коли міжнародна спільнота (як ніколи) має вплив на міждержавні стосунки окремих країн, необхідність комусь «сплачувати данину покори» – відпадає. Ніщо не стоїть на місці. Змінюється істо-

ричне середовище - змінюється мораль у міжнародних стосунках. Україна сповна заплатила при «розлученні» з Росією, яка обдерла її, як липку. За свою мову, культуру і звичаї, нам ще довго доведеться воювати з тими, хто під впливом влади РФ, втратив своє історико-культурне надбання й почуття гідності.

Нова стратегія розвитку України повинна передбачати побудову національного, духовно-інтелектуального, демократичного, культурно-багатого суспільства з активними горизонтальними і вертикальними зв'язками, інноваційно-динамічною системою вітчизняної освіти, науки, економіки тощо. Ця стратегія має забезпечити українському народові - соборність як нації, а окремій особистості - збереження національної ідентичності, надати умови і можливості всебічної самореалізації, досягнення гідного рівня життя, безпеки, охорони здоров'я, відпочинку тощо.

Закінчуючи писати книгу, необхідно зробити момент недовмченості. І нехай кожен читач, для себе придумає, саме йому - властивий кінець. Трагедій в житті вистачає, краще нехай буде Happy End. А ми переходимо до Посилання на джерела.

Посилання

- 1) <http://karpov-shop.sells.com.ua/> Інтернет - кабінет
- 2) <http://karpov-shop.uaprom.net/> Інтернет - кабінет
- 3) <http://www.kirstat.kr.ua/ekspres/ekspres2012/ekspres04/demogr>
- 4) www.kirstat.kr.ua/ekspres/ekspres2012/ekspres04/demogr93.zip
- 5) Постанова ВУЦВК «Про перейменування м. Єлисаветграда в м. Зінов'євськ і Єлисаветградської округи в Зінов'євську округу»
- 6) Стаття «Кіровоград» в УРЕ - leksika.com.ua; slovari.yandex.ru
- 7) <http://www.vechirka.com.ua/index.php?id=3548>
- 8) Інформація про місто Кіровоград, сайт - www.kr-rada.gov.ua/
- 9) Кизименко П., Тупчієнко М., Босий П. Єлисаветград. Історія. www.uahistory.kiev.ua/kirov/part1.html
- 10) Сайт Кіровоградської міської ради - www.kr-rada.gov.ua/
- 11) <http://jjjour.com/kalendar-imenin.html> © jjjour.com Довідкові Інтернет-матеріали про календарі Aztec Calendar.
- 12) Інформація про різні календарні системи. Calendar Reform.
- 13) Calendar Studies (про різні види календарів).
- 14) Calendar Zone. Каталог посилань на ресурси Інтернет.
- 15) Розділ WorldBook Encyclopedia. Calendopaedia. Енцикло-

педія календаря.

16) Про китайський календар. Several Calendars., а також Тибетський календар - опис структури календаря з таблицею на 1567-2046 р. Японський календар. Дуже стисло про японську календарну систему. Японський календар (цифри і факти). Декілька розділів, пов'язаних із японським численням часу. Про різні календарні системи. The Positivist Calendar. Календар Огюста Конта, зроблений на JavaScript. The Perpetual Calendar. Про вічні календарі; різні типи, стисла історія календарів. Tzuk Te. Про календарну систему народу майя. When Do You Want To Go Today? Поточні дата для різних календарних систем.

17) Беляев Александр. Историческая хронология календаря. Схема хронології сучасного календаря в зіставленні з різними ерами (від заснування Міста до григоріанського).

18) Пасхалія та церковні календарі Calculation of the Ecclesiastical Calendar - правила обчислення православної та католицької Пасхи. Easter, Rosh Hashanah and Passover- правила обчислення католицької Пасхи. The Catholic Calendar Page.

19) Календар Грузинської церкви.

20) Матеріали православного календаря. Свята пасхального циклу. Православна бібліотека ТГТУ. Реалізовано на Java. Православний календар для вичислення Пасхалії на любий рік по старому и новому стилям. Православний календар – свята і пам'ятні дні на кожний день року. The Jewish Holidays.

21) Свята єврейського календаря з 1999 по 2006 р. Єврейський календар. Календар на поточний день (тиждень, місяць) рос. мовою. Время и даты еврейского календаря.

22) Час: Date and Time Gateway. Локальний час у багатьох містах світу. Local Times Around the World. Локальний час у всіх країнах світу. Swatch. Що таке Інтернет-час. The Time of Internet. Інформація про зміни часу. The World Clock. Локальний час у 100 містах світу. World Time Server. Локальний час для великих міст усіх країн світу.

23) Програмове забезпечення: Astronomy and numerical software source codes. Date/Calendar Software. Бібліотеки функцій C для роботи з датами. Moon Calculator. DOS-програма, що обчислює фази, положення, орієнтацію, видимість и т.п. Місяця: календар на 3000 лет. Програма для Windows. Показує юліанський, григоріанський, іудейський і мусульманський календарі.

- 24)** Дані Всеукраїнського перепису населення України 2001 р.
2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/kirovograd/
- 25)** Перепись населения 1959 года: Украинская ССР (рос. м.)
webgeo.ru/db/1959/ukr.htm
- 26)** Перепись населения 1970 года: Украинская ССР webgeo.ru/db/1970/ukr-don.htm (рос. мова)
- 27)** Перепись населения 1979 года: Украинская ССР webgeo.ru/db/1979/ukr-don.htm (рос. мова)
- 28)** Всесоюзная перепись населения 1989 г. demoscope.ru/weekly/ssp/sng89_reg2.php. (рос. мова)
- 29)** Офіційна веб-сторінка Кіровоградського національного технічного університету - www.kdtu.kr.ua/
- 30)** Офіційна веб-сторінка Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка - www.kspu.kr.ua/
- 31)** Електронна версія газети «Кіровоградська правда» - kirovogradka.com.ua/
- 32)** Електронна версія всеукраїнського щотижневика «Україна-Центр» - www.uc.kr.ua/
- 33)** Офіційна веб-сторінка Кіровоградської обласної державної телерадіокомпанії - kodtrk.tv/index.php
- 34)** ТОВ Телерадіоінформаційна компанія «КАБС» // Місто і люди. Єлисаветград 1754-2004. Ілюстрована енциклопедія., К-град: , «Імекс-ЛТД», 2004.
- 35)** Відомості про місто Кіровоград (станом на 01.01.2009 рік) - kr-rada.gov.ua/files/content/files/Pasport_Kirovograd.doc
- 36)** Мистецтво та культура Кіровограда -region.in.ua/elisavet/culture_u.html на www.region.in.ua/elisavet/ (Веб-ресурс).
- 37)** Відділ культури і туризму Кіровоградської міської ради - www.kr-rada.gov.ua/viddil-kulturi-i-turizmu.html
- 38)** Кіровоград сьогодні - library.kr.ua/ktoday.html Веб-сторінка Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського - library.kr.ua/
- 39)** www.prostir.museum «Музейний простір» - prostir.museum/
- 40)** Сторінка краєзнавця К. В.Шляхового - www.regionalmuseum.kr.ua/ashl/shl_u.html та Офіційна веб-сторінка Кіровоградського обласного краєзнавчого музею - www.regionalmuseum.kr.ua/
- 41)** Фотоматеріали кіровоградського краєзнавця Ю. Тютюшкіна.
- 42)** Матеріали державного архіву Кіровоградської обл. (ДАКО).
- 43)** Бібліотеки області - www.kultura.kr.ua/articles.php

Архівні знахідки

1. Державний архів Одеської області, (виявлено дослідником із Росії О. Глушком).
2. Державний архів Кіровоградської області, (рос. мова). «Исторический очерк г. Елисаветграда», составил А. Пашутин, 1897.
3. Державний архів Кіровоградської області, (рос. мова) «Справочная и адресная книга по г. Елисаветграду и уезду» под названием «Ежегодник - Голоса Юга».
4. Ежегодникъ «Голоса Юга»: Адресъ-календарь. (Справочная книга по г. Елисаветграду и уезду, с діаграммами, рисунками, портретами и шаржами). Издание редакції газеты «Голосъ Юга», 1913.
5. Елисаветград и елисаветградцы: диалог веков. Энциклопедия на компакт диске. К 250-летию основания крепости св. Елисаветы / Сост. и изд. Чуднов А. - Кировоград, 2004.
6. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. Чижевського, архів К. Флоровської.
7. Кіровоградський міський літературно-меморіальний музей ім. І. К. Карпенка-Карого, фонозапис Т. Никітіної.
8. Кіровоградський міський музей музичної культури імені К. Шимановського.
9. Народное образование въ Елисаветградскомъ уезде в 1902 году: (Изъ общаго отчета Елисаветградской Земской Управы) за 1902 г.).
10. Особистий архів кіровоградського колекціонера Ю. Тютюшкіна, фотографії.
11. Державний архів Кіровоградської обл., (рос. мова). Административный аппарат Новороссии 18 век. (А. В. Макидонов).
12. Журналъ засіданій очереднаго Елисаветградскаго Уезднаго Земскаго Собранія въ мае 1899 года (сессія XXXV) (Съ приложениемъ докладовъ управы и Комиссій). — 1899.
13. Энциклопедическій словарь. Т. VIIIа. Изд. Ф. А. Брокгаузь (Лейпцигъ). И. А. Ефронъ (С.-Петербургъ).
14. Систематическій сводъ постановлений Елисаветградскаго Уезднаго Собранія за 1865—1895 годы / Сост. Борисовъ Е. И. Издание Елисаветградскаго Уезднаго Земства. 1895.
15. Систематическій сводъ постановлений Херсонскаго губернскаго земскаго собранія 1865—1888 (23 очер. сессіи 1865—1887

и 14 чрезвычайных 1865 г.). - Т. I. Издание губернского земства. - Одесса: Тип. «Одесских Новостей», 1888.

16. Систематический сборник постановлений Елисаветградской городской думы за 1871–1903 г. / Сост. Брейеръ А. К. — Елисаветградъ: Типографія А. Гольденберга, 1905.

17. Уставъ Общества вспомоществованія нуждающимся ученицамъ Елисаветградской общественной женской гимназии. 1883

28. Елисаветградский вестникъ. 1880: - 9, 13, 18 апреля, 13, 15, 18 июня, 4, 13, 30 июля; 1882: - 22 ноября; - 1885: - 1 января,

19. Елисаветградскія новости. 1904: - 12 апреля, 13, 17, 18 декабря; 1905: - 9 ноября.

20. Кіровоградська обласна організація Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка // Місто і люди. Єлисаветград - Кіровоград, 1754-2004. Ілюстрована енциклопедія.

21. Кіровоградський інтернет-бізнес-ресурс www.biz.kr.ua/info/kirovograd/sight/gorsad/

Монографії, брошури, статті

1. Босько В., Ковальова Р.: Університет починався з жіночої гімназії // Народне слово. 1998.
2. Бракер Н. Володимир Миколайович Ястребов (До 30-тих роковин смерті) // Єлисавет. 1990.
3. Варгатюк П. Л. Подвиг революционерки // Бош Е. Б. Год борьбы. 1990.
4. Вівсяна І. Заснування педагогічного інституту в Єлисаветграді (1918 р.) // Університетський меридіан. 2000.
5. Волкогонов Д. Троцкий / Политический портрет. — М. 1992.
6. Деятели Союза Советских Социалистических Республик и Октябрьской Революции (Автобиографии и биографии). 1982.
7. Долгих М. Сторінки музичної освіти Єлисаветграда // Матеріали обласної науково-практичної історико-краєзнавчої конференції «Культурно-освітні процеси краю у ХІХ столітті». 2004.
8. Єлисаветградська гімназія. Книга перша. - Кіровоград: Народне слово, 1997. - 190 с.
9. Завадский С. В. На великомъ изломе // Архивъ русской революции. Т. 11–12. - М.: «Терра»: Политиздат, 1991
10. Карпов В.Є., Рижиков В.С.: «Кіровоградська обл., історико-економічний аспект розвитку та становлення, як суб'єкта адмін. територ. одиниці України». Матеріали: «Науковий вісник інно-

ваційних технологій». – Кіровоград: Т-1. 2012. - С 307-314.

11. Карпов В., Рижиков В.: «Розвиток та становлення Кіровоградської обл.». Матеріали «Науковий вісник інноваційних технологій». - Кіровоград: № 2 (3). Код. 2013. – С 8-19.

12. Карпов В.Є. «Про окремі питання з національно-патріотичного виховання суспільства на прикладі козацьких товариств Кіровоградського регіону». Матеріали «Науковий вісник інноваційних технологій». - Кіровоград: № 1 (6). 2014. - С 145-164.

13. Кизименко П. «Пам'ять степів». Історичні нариси з минулого Кіровоградщини. Кіровоград: ПВД «Мавік», 2003. - 246 с.

14. Красные веги: Сборник воспоминаний и материалов революционного движения на Зиновьевщине. - Первый выпуск. - Зиновьевск: Червонный шлях, 1925. - 206 с.

15. Куценко Л. «Князь Духу». Статті про життя і творчість Євгена Маланюка. – Кіровоград. 2003. - 184 с.

16. Куценко Л. «Народу самосійні діти...» Українська доля Дикого поля. - Кіровоград: Спадщина, 2005. - 120 с.

17. «Маленький Париж». Елисаветград в старой открытке / Авт. сост. Петраков В. В., Машковцев В. П. - М. 2004. - 240 с.

18. Матівос Ю. М. «Місто на сивому Інгупі». Історико-публіцистичний нарис. - Кіровоград: ТОВ «Діаграма», 2004. - 296 с.

19. Нейгауз Г. Г. «Размышления, воспоминания, дневники». Избранные статьи. – М. 1983. - 526 с.

20. Омельчук І. В. «Рідний край». Історико-краєзнавчі дослідження. - К. КМЦ «Поезія», 2004. - 492 с.

21. Плахотина М. «Три года в гимназии (1916–1918)» // Елисаветград и елисаветградцы: диалог веков... Нар. слово. 1996.

22. Свірень М.О., Болсун С.А., Петренко М.М.: Конфлікт і логіка людського розвитку. Наукові праці МАУП – К.: 2002. – С.88-91.

23. Свірень М.О. Україна на шляху соціально-економічних перетворень в умовах глобалізації. – Збірник наукових статей, вип. 4. – Кіровоград: КНТУ, - 2004. – С.62-64.

24. Свірень М.О. Соціально-психологічні проблеми вдосконалення управлінської діяльності. МАУП – К.: 2002. – С.88-91.

25. Свирень Н.А., Шмат С.И., Федорчак В.В.: Преобразование энергии геомагнитного поля земли и ее рациональное использование в с-х: Монография. - Кіровоград: КОД, 2009. 192 с.

22. Тарковский А. «Очерк революционного движения 80-х годов в городе Елисаветграде» // Елисавет. - 1992.

23. Юрченко А. Н. «Записки краеведа». - Кировоград: Имэкс-ЛТД, 1999. - 206 с.
24. Газета «Кіровоградська правда». 1991. – 27 лютого, 12, 24 липня; 1994. – 7 квітня; 1997. – 16, 30 жовтня; 1998. – 14 червня; 1999. – 16, 23 жовтня; 2000. – 10 лютого; 2002. – 8 листопада; 2006. – 18 листопада; 2007. – 5 жовтня.
25. Вечірня газета. 2000; 30 червня, 14 липня; 2007; – 11 січня.
26. Газета «Народне слово». 1990. – 1, 20 листопада, 6 грудня; 1991. – 24 травня, 7, 11 червня, 9, 14 липня, 2, 3, 21 серпня, 21 вересня, 1 жовтня; 1992. – 15 січня; 1993. – 16, 21, 23 вересня; 2009. – 2 червня, 29 вересня.
27. Газета «Сільське життя плюс». 2008. – 10, 17 квітня, 8 травня, 14, 28 серпня.
28. Газета «Україна молода». – 2006. – 11, 15 серпня.

Використана література

1. Адресь-календарь і Довідкова книга (Елисаветградъ) на 1888 р. Подъ редакціей М.Гольденберга. – Елисаветградъ, 1887.
2. Авени Э. Империи времени: Календари, часы и культуры. – К., 1998.
3. Адресь-календарь м. Елисаветграда й Елисаветградскаго уѣзда на 1894 р. - Елисаветградъ: Типогр. Гольденберга, 1893.
4. Андреев И. Естественный календарь. – М., 1900.
5. Адресь-календарь і Довідкова книга по м. Елисаветграду. – Елисаветградъ. 1911.
6. Ахелис Э. Мировой календарь: «Природа». – 1963. – № 3.
7. Адресь-календарь і Довідкова книга по м. Елисаветграду й уѣзду. - Елисаветградъ: Голось Півдня, 1913.
2. Аболмасова О. Не воскресне церква «Воскресенська». Газета «Народне слово». – 2000. – 13 січня.
8. Беляев И.Д. Хронология Нестора и его продолжателей. Чтения в обществе истории и древностей Российских. – 1846.
9. Бережков Н.Г. Хронология русского летописания. – М., 1963.
10. Білошапка В. Північна частина Олександрівського району у складі Київського воєводства. Матер. обл. наук.- практ. істор.-краєзн. конференції. – Кіровоград, 2003.
3. Кузик Б., Білошапка В. У плині часу. Енциклопедія Олександрівщини. – Кіровоград, 2004.

рівщини. – К., 2002.

8. Білошапка В. Фундуклії і наш край. Матеріали обл. науково-прак. конференції «Актуальні аспекти дослідження історії міста» (до 250-річчя Єлисаветграда – Кіровограда). І ч. 2005.

9. Білошапка В., І. Петренко. Голодомор 1932-1933: Олександрівський вимір. - Кіровоград, 2006.

10. Буткевич А., Зеликсон М. Вечные календари. – М., 1984.

11. Босько В. Єлисаветградське благодійне товариство поширення грамотності й ремесел (1873 - 1914). Вечірня газета. - 2010. - 16 липня. - С. 7; 23 липня. - С. 7

12. Босько В. Єлисаветградці всіх країн, єднайтеся! Народне слово. - 2011. - 28 квітня. - С. 1, 9.

11. Босько В.М. Історичний календар Кіровоградщини на 2009 – 2012 р: люди, події, факти. - Кіровоград: Центр.-Укр. Вид. 2012.

12. Босько В.М. Визначні постаті Степової Еллади. Кіровоград: ВЦ «Інформаційна мережа», 2004. 376 с.

13. Володомов Н. Проект постоянного всемирного календаря. – М. Природа № 9. 1969.

14. Верстюк О. Продовжувачі справи Ястребова. Вечірня газета. - 2005. - 8 липня.

15. Голодомор 1932-1933 на Черкащині. Книга пам'яті в документах і спогадах. – Черкаси, 2007.

16. Головацкий Я.Ф. Книга о новом календаре, напечатанная в Риме в 1596 г. – Спб., 1877.

17. Горбачевский Н.И. Археографический календарь на две тысячи лет (325-2324) по юлианскому счислению и на семьсот сорок два года (1583-2324) по григорианскому счислению. – Вильна, 1869.

18. Гордлевский В.А. Материалы для османского народного календаря. – Спб., 1911.

19. Гохман Х.И. Полный вечный календарь старого и нового стилей. – Одесса, 1880.

20. Данилевский И.Н. Лунно-солнечный календарь Древней Руси. Архив русской истории. Вып.1. – М., 1992.

21. Дмитрієнко М.Ф., Маркова О.Є.: Адміністративно-територіальний поділ Української РСР з 1917 по 1980 роки ХХ ст. 1992.

22. Дружинина Е.И. Северное Причерноморье в 1775 - 1800 гг. – М., Наука, 1959.

23. Докукин И.И. Вечный календарь православной церкви в

таблицах. – Рязань, 1914.

24. Жекулин В.А. Откуда взялась семидневная неделя. – М., 1939.

25. Жекулин В.А. Старый и новый календарь. – М., 1941.

26. Журавель А.В. Лунно-солнечный календарь на Руси: новый подход к изучению. Астрономия древних обществ. – М., 2002.

27. Иванова Н.П. Новый взгляд на решение проблемы разночтения датировок летописных событий. Вспомогательные исторические дисциплины. – М., 2001.

28. Крикун Н.Г. Административно-территориальное устройство Правобережной Украины в XV-XVIII в. - К.: АН Украины, 1992.

29. Кизименко П. М. Пам'ять степів: Історичні нариси з минулого Кіровоградщини. - Кіровоград: ПБЦ «Мавік», 2003. - 245 с.

30. Карпов В. Мораль переходного периода. Кір-д, 2009. 464 с.

31. Карпов В.Є. Біля витоків козацтва. Кіровоград. 2011. 704 с.

32. Карпов В. В ожидании выстрела Авроры. – К., 2012. 556 с.

33. Карпов В. Козацькому роду нема переводу. -К., 2012. 495 с.

34. Карпов В. Акценти сивої давнини, (1-2 том). -К., 2012. 992 с.

35. Карпов В.Є. Запрещенная правда. Кіровоград, 2013. 391 с.

36. Карпов В.Є. Право на правду. Кіровоград, КОД, 2013. 381 с.

37. Карпов В.Є. В пошуках істини. Кіровоград, КОД, 2014. 534 с.

38. Карпов В.Є. Разорванная Украина. Кіровоград, 2015. 516 с.

39. Карпов В. «Подорож у часі». Кіровоград, КОД, 2015. 736 с.

40. Кейзер Р. Тайны жрецов майя и ацтеков. Предсказания на тысячелетия. – М., 1997.

41. Кинкелин Г. Вычисление христианской пасхи. – М., 1870. Т. 5. Вып. 1-4. – С. 73-92.

42. Кись Я.П. Хронология письменных памятников Западно-Украинских земель в XIV-XVIII вв. – К. – Вип. 1. 1964.

43. Климишин И.А. Календарь и хронология: Учеб. пособие. – М., 1990.

44. Климишин І.А. Календар і хронологія. – 5-те вид., доп. – Івано-Франківськ, 2002.

45. Книга Пам'яті України. Кіровоградська область. Додатковий список. – Т. 7. – Кіровоград, 2000.

46. Книга Скорботи України. Кіровоградська область. – Т. 1. – Кіровоград, 2003.

47. Книга Скорботи України. Кіровоградська область. – Т. 2. – Кіровоград, 2004.

48. Кривенко В., Шляховий К. «Символіка Кіровоградщини»: Альбом-каталог. – Кіровоград, 2002.
49. Кузик Б.М. Кіровоградщина: історія та сучасність центру України: В 2 т. - Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2005.
50. Кузик Б. М. В.; В. Білошапка. «Духовні скарби рідної землі» – Д.: АРТ-ПРЕС, 2007.
51. Кузик Б. М., В. В. Білошапка. Олександрівка. Погляд крізь віки. – К.: Мистецтво, 2001.
52. Кузик Б. М., В. В. Білошапка. Олександрівський меридіан: люди, події, час (книга-календар) - К.: Мистецтво, 2003.
53. Кузик Б. М., В. В. Білошапка. У плінні часу. Енциклопедія Олександрівщини. – К.: Мистецтво, 2002.
54. Кузик Б. М., Л. І. Литвин. До цілющих джерел рідної землі. Наш край з найдавніших часів і до сьогодення: 2006.
55. Кудрявцев О.В. О неправильном исчислении юбилейных дат, событий, имевших место до нашей эры. Вестник древней истории. – № 12. 1956.
56. Кузьмин А.Г. Начальные этапы древнерусского летописания. – М., 1977.
57. Лалош М.Н. Сравнительный календарь древних и новых народов. – Спб., 1869.
58. Лалош М.Н. Времячисление христианского и языческого мира. – Спб., 1867.
59. Лапшин В.И. О старом и новом стиле. – Спб., 1897.
60. Лебедев Д.А. К истории времячисления у евреев, греков и римлян. – Пб., 1914.
61. Лісниченко Ю. Чужий по крові, та рідний за духом: До 150-річчя В.Ястребова. Вечірня газета. - 2005. - 5 серпня.
62. Матівос Ю. Таємниці одного листа. Кіровоградська правда. - 1989. - С. 3
63. Матівос Ю. Він дбав про бідняків. Вечірня газета, 2002. С.12
64. Матівос Ю. За особисті заслуги. Народне слово, 2004. С. 3.
65. Матівос Ю. Перший цукровар України. Вечірня газета, 2002.
66. Матівос Ю. Місто на сивому Інгулі: До 250-річчя від дня заснування: Історико-публ. нарис. Кіровоград, «Діаграма», 2004
67. Пашутин А. Н. Исторический очерк г. Елисаветграда (печатається по изданию 1897 г.). – Кіровоград, 1992. – С. 164.
68. Петренко І. Голодомор 1932-1933 років на Олександрівщині у спогадах дітей. Кіровоградський краєзнавчий вісник. – Вип. 1.

– Кіровоград: ЦУВ, 2007.

69. Полак И.Ф. Время и календарь. – М., 1959.

70. Полак И.Ф. Изменение календаря. – М., 1918.

71. Полулях І. Коли історія твориться на наших очах. Кіровоградська правда. - 2009. - 22 вересня. - С. 1.

72. Полулях С. І пам'ятник, і оновлена площа. Газета Кіровоградська правда. - 2009. - 21 липня. - С. 3

73. Свірень М.О., Барабаш С.Г.: Вищий навчальний заклад як соціально-культурна система: від концепції до практики. - К. Персонал № 6, 2005. С. 66-73.

74. Свірень М.О., Сисолін П.В., Бойко А.І. Чи є майбутнє в природній родючості чорноземів України? Техніка АПК – 9, 2005.

75. Свірень М.О., Рижигов В.С., Дрига В.В.: Інфраструктура товарного ринку. – Кіровоград: КОД, - 2010. 212 с.

76. Свірень М.О. Прогнозування та програмування макроекономіки. - К: МАУП, 2011. 22 с.

77. Свірень М.О., Осипов І.М., Коваленко М.М., Косенко І.М.: Обладнання переробних і харчових виробництв. Навчальний посібник. - Кіровоград: КОД, 2016. 262 с.

78. Скальковский А.А. История Новой Сечи, или последнего Коша Запорожского. 3-е издание. - Одесса, 1886.

79. Скуратівський В.Т. Місяцелік. Український народний календар. – К., 1992.

80. Скуратівський В. Дванадцять мандрівок у глибину століть. – К., 1990.

81. Скуратівський В. Свята українського народу. – К., 1995.

82. Степанов Н. В. Календарно-хронологические факторы Ипатьевской летописи до XIII в. Т. XX. Кн.2. – Пг., 1915.

83. Степанов Н.В. Новый стиль и православная пасхалия. – М., 1907. 320 с.

84. Українська радянська енциклопедія. Т. 10. - К.: УРЕ, 1962.

85. Украинская советская энциклопедия. Т. 7. - К.: УСЭ, 1982.

86. УРСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р. - К: УВПЛ, 1947.

87. Френчко Л. Знаменитости степной столицы. Ведомости Плюс. - 2004. - 10 декабря. - С. 8.

88. Филип Уоллер (редактор), Уильямс Нэвил (автор-сост.) Полная хронология XX века. - М., 1999.

89. Хавский П.В. Таблица для проверки годов в русских лето-

писях. – М., 1856.

90. Хавский П.В. Истинное значение вруцелета. Журнал Министерства народного просвещения. Кн. 12. – Спб., 1850.

91. Хавский П.В. Опыт исправления недостатков в русских летописях, историях государства Российского, месяцесловах, календарях и святцах. – М., 1862.

92. Хавский П.В. Хронологические таблицы сравнения юлианского календаря с григорианским. – М., 1849.

93. Цыбульский В.В. Лунно-солнечный календарь стран Восточной Азии. - М., 1987.

94. Цыбульский В.В. Современные календари стран Ближнего и Среднего Востока. - М., 1989.

95. Чуднов О. «Кіровоградщина». - Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2008. 640 с.

96. Шахматов А.А. Исходная точка летосчисления «Повести временных лет». Журнал Министерства народного просвещения. Кн. 3. – Спб., 1897.

97. Шевченко С. Історичне краєзнавство: Конспект лекцій. – Кіровоград, 2002.

98. Шевченко С. Де вінчався Пашутін. Вечірня газета, 2009.

99. Шевченко С. Дослідник Приінгулля. Молодіжне перехрестя - 2005. - 17 березня. - С. 10.

100. Шевченко С. Передвиборчі обіцянки: від козака Лелеки до... – Кіровоград. Вечірня газета, 2006. - 24 листопада. С. 5.

101. Шевченко С. Понад чверть століття на чолі міста. Газета Народне слово. – Кіровоград, 2006. - 5 грудня. - С. 3.

102. Шепель Ф. Горькая ягода дворянина Эрдели. Газета Украина-Центр. – Кіровоград, 2003. - 20 июня. - С. 7.

103. Шишков В.П. Почему считают годы от «рождества Христова». – М., 1929.

104. Шляков Н.В. Легкий способ определения дня недели и пасхи в любом году. Известия отделения русского языка и словесности Академии наук. (Т.Х.) Кн. 3. - СПб. 1905.

105. Шур Я.И. Рассказы о календаре. – М., 1962.

106. Энциклопедический словарь. Т. VI (12). - СПб.: Типо-Литография И.А. Ефрона, 1892.

107. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків. – К. Т-1. 1990.

108. Янчуков С.М. З іменем Володимира Ястребова: Історико-краєзнавч. вид. - Кіровоград: Центр. Укр. вид-во, 2005. 158 с.

Рекомендуємо для читання

1). Карпов В.Е., Дудник Н.А. **Наука совершенствования.** Науково-популярне видання на рос. мові. Цінності - це духовні й матеріальні феномени, що мають особистісний зміст та є мотивом діяльності. Вивчення протиріч між цінностями поколінь та виявлення цінностей у різних соціальних груп, етнічна культура національних меншинств в Україні. Сім'я і розлучення, сексуальне виховання підлітків, ось про що розповідає книга. Кіровоград. 2008. 440 с.

2). Карпов В., Дудник Н. **Непосредственное познание** (рос. мова). Людина може пізнавати світ у 2-х основних формах: за допомогою почуттєвого сприйняття, конструюючи у своїй свідомості систему образів і за допомогою абстрактного мислення, конструюючи у своїй свідомості систему понять. А ще ви прочитаєте про геніальність і спадкову дегенерацію, тайні товариства та засоби впливу. Кіровоград. 2008. 464 с.

3). Карпов В.Є. **В пошуках істини** (укр. мова). В Україні на мільйонах людей проводять дивовижний експеримент по промиванню мізків; 25 років населення піддають масованій психологічній атаці із усіх каналів TV та СМІ. Тільки 10-15% людей, що потрапили в умови тотальної неправди, можуть зберегти здоровий глузд і відрізнити чорне від білого. В книзі Ви ознайомитеся з різними думками і секретними матеріалами, про які наші можновладці мовчать. Настав час людям пізнавати правду. Кіровоград. 2014. 534 с.

4). Представляємо три науково-популярні книги для сучасної молоді на рос. мові. **4.1).** Карпов В.Є., Карпов А.В. **Скромно о нескромном.** Кіровоград. 2009. 412 с. **4.2).** Карпов В.Є., Карпов А.В. **Межличностные секреты.** Кіровоград. 2010. 508 с. **4.3)** Карпов В., Плаксієнко Л. **Психология брака.** Кіровоград. 2011. 508 с. Книги охоплюють проблеми морально-психологічних орієнтирів удосконалення особистості, міжособистісних відносин на сучасному етапі з урахуванням конкретної специфіки. Ціль книг відверто поговорити без вульгарності про сек-

суальні питання між чоловіком та жінкою з обліком глибокого психологічного аналізу шлюбних відносин.

5). Дві книги на укр. мові. **5.1).** Карпов В.Є. **Біля витоків козацтва.** м. Кіровоград. 2011. 704 с. **5.2).** Карпов В. Є. **Коза - цькому роду нема переводу.** Кіровоград. 2012. 492 с. Книги-дослідження історіографії козацького руху Єлисаветграда - Кіровограда з метою створення ефективного механізму взаємодії органів державної влади та козацьких громадських організацій щодо розвитку історичних, патріотичних, господарських, культурних традицій Українського козацтва та сприяння громадській злагоді в суспільстві.

6). Два томи книги з космологічної теорії утворення людства. Про все, що тримають за грифом «секретно» і звучить, як альманах «за лінією можливого». Карпов В. Є. **Акценти сивої давнини** (укр. мова). А ще про тайну попередніх світів, архітекторів Космосу, людство - штучний експеримент тощо. 1 том 2014. 528 с.; 2 том 2014. 464 с. Кіровоград.

7). Три книги на суспільно-політичну тему (рос. мова): **7.1).** Карпов В.Є., Дуднік М.О. **Мораль переходного періода.** Кіровоград. 2009. 464 с. **7.2).** Карпов В.Є., Горбенко О.В. **В очиданні вистрела Аврори.** Кіровоград. 2012. 556 с. **7.3).** Карпов В.Е. **Разорванная Украина.** м. Кіровоград. 2015. 516 с. Боже, як переколошматило й «перекосило» Україну, за якісь 25 років, усе перевернулося з ніг на голову. Ви не задумувалися, чому українська влада увесь час намагається брехати власному народу. Брешуть всі кому не лінь, брешуть щоб добратися до влади, а далі це стає їхньою нормою життя. Народ утомився так жити далі, наступив критичний момент для всіх галузей влади і політичних партій – взагалі.

8). Карпов В.Є. **Подорож у часі** (укр. мова). Кіровоград. 2015. 736 с. Кожна людина завжди з великою любов'ю і душевним трепетом згадує те місце, де вона народилася, де промайнуло її босоноге дитинство з дивосвітом-казкою у затишній батьківській оселі. Коли скласти маленькі батьківщини кожного з нас, то вийде наша велика держава Україна. Багато видатних людей «подарував» наш край – світові. Колесо історії не стоїть на місці і вже сьогодні ми стаємо учасниками пам'ятних подій сучасності. Автор книги нагадує: «Без пам'яті про минуле – немає майбутнього».

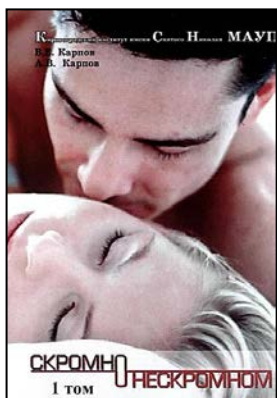
№ 1.

№ 2.

№ 3.

№ 4.1.

№ 4.2.

№ 4.3.

№ 5.1.

№ 5.2

№ 6.

№ 7.1.

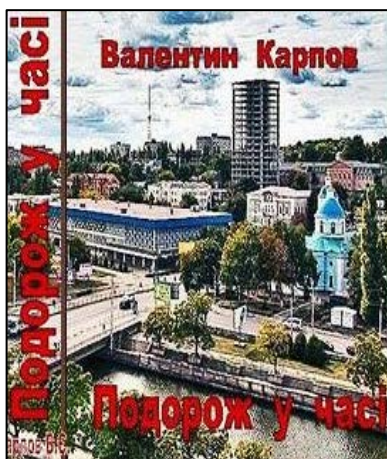
№ 7.2.

№ 7.3.

№ 8.

Дайджест

Карпов Валентин Євгенійович

Центр України: читач як свідок

Редактор: к.т.н., доцент Амосов В. В.

Комп'ютерна верстка: Безкровний В. В.

Технічний редактор: Лисенко В.Ф.

Формат 60х84 1/16. Ум. друк. арк 46,7.
Облік. видав арк. 41,4. Тираж 1000. Зам. 185.

Видавець і виготовлювач СПД ФО Лисенко В. Ф.
25029, м. Кропивницький, вул. Пацаєва, 14, корп. 1, кв. 101
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3904 від 22.10.2010
тел.: (0522) 322-326